DE NAVORSCHER.

De Navorscher.

EEN MIDDEL

TOT GEDACHTENWISSELING EN LETTERKUNDIG VERKEER,

TUSSCHEN ALLEN DIE IETS WETEN,

IETS TE VRAGEN HEBBEN, OF IETS KUNNEN OPLOSSEN,

ONDER BESTUUR VAN

JACOBUS ANSPACH.

Twee en Dertigste Jaargang.

NIEUWE SERIE,

VIJFTIENDE JAARGANG.

AMSTERDAM, — J. C. LOMAN Jr.

1882.

BLADWIJZER.

G. = Genealogie; **n.** = Noot; **Nm.** = Naam; **O.** = Omslag; **P.** = Portret; **Pn** = Penning; **Z.** = Zegel. De sterretjes wijzen op wapens.

Aa (Ter), 142, 487.
Aagtekerke, 191.
Aanhalingen, 352 *O*, 476, 570, 1.
Aanstoot (den), 442.
Aap (De) in de volkstaal, 239.
Aardenburg, batterijen, 353 *O*.
———, burchten, 461.
———, pred., 84.
Aardveil, 103.
Aart (Aerdt), 261.
Abcoude, 19.
Abdijen, *zie* Kloosters.
Abele spelen, 473.
Achthoven, 535.
Achtienhoven, 441.
Actaeon, 424, 5, 517, 67.
Adeldom verkocht, 126 (*n.*).
——— (Opneming in), 274, 5.
Advysbordekens, 372.
Aelsen, 142.
Aerschot, naam, 338, 575.
Afzetters, 338.
Agaunus, 88.
Ahmed Tewfik-effendi, 34.
Aken (te Opmeer), 371.
Alba Amicorum, 542.
Albertsberg, 218, 556.
Aleman-Maertens, 331.
Aleoeten, 41.
Algiers, kolonisatie, 557.
Alkmaar, bevolking a° 1775, — 503.
Almanac des Héroïdes, 374.
Almanakken, 375, 537.
Almelo, 259.
Almenum, 313.
Alphen (W. v.), Formulierboek, *zie* Papegay.
Alva, hertog, 327.
Amack, 82.
Ambachtsheerlijkheden, 435.
Ambtsbejag in de 17e en 18e eeuw, 213, 499, 500.
Ameide, 267, 360, 530, 5—7*—40,
Amerika, kolonisten, 235.
Amersfoort, St. Joriskerk, 95, 469.
Amsterdam, Beschrijving, 202.
———, Argus, 227.
———, Frederik-school, 586.
———, gevelsteen, 219, 316.
———, huis op de Heerengracht, 279.
———, *Kattenburg*, 25.
———, predikant, 492.
———, stadhuispenning, 222.
———, stadsboekerij, 96.
Ananassen, 215.
Andala (Ruard.), 227.
Andrada (Isaac d'), Velosinos, 376.
Andronicus I, 426, 517.
Andijk, tongval, 525.
Anecdotes, 33, 231, 56 *O*, 304 *O*, 30.
Anhalt, vorst, 223, 4.
Anjou (Frans hertog v.), 309.
Anonymen, *zie* Pseudoniemen.
Antillen (De), 476.

Antonides, 505.
Antwerpen, 376*.
———, Gazette, 373.
Apotheken, Geschiedenis, 236.
Apothekers, 454.
Appelius (J. H.), 497.
Appeltern, 444.
Arabieren, 1 *O*. *Zie* Cijferteekens.
Ariboco's, 234.
Armenië, Beschrijving, 64 *O*.
Arnhem, 440.
Arnold (Dr.), 102.
Arsenicum, 232.
Arum, 362.
Asperen, 282.
Asselt (*Over-* en *Neder-*), 461.
Assen, museum, 353 *O*.
——, pred., 360.
Assendelft, 162.
Atchin, 293 (*Nm*).
Auerbach (Berth.), 325.
Augsbuur, 361.
Augusta, 590.
Australië, 527.
Averenk, 591.
Axel, heeren, 65.
——, pred., 57.

Baanderheeren, 31.
Baar, 295.
Baarle, pred., 393.
Baarn, 256.
Baemde (*Op de*), 58.
Bakenhagen, 302.
Baldez, 154.
Baptis Baptistae, 119.
Barendregt, 58, 141.
Bargoens, 41, 292, 547.
Barneveld, 353 *O*.
Baron, baronet, 494.
Bartolotti (Susanna), 278, 9.
Bataafsche republiek, 257.
Bataclan, café-concert, 573.
Batavia, 214, 96.
Batenburg, 31.
Baudartius (Wilh.), 249.
Bavel, 393.
Bayle's Woordenboek, 533.
Bazile (Père), 98.
Bedevaarten, 67, 498.
Beek, 440.
Beele (*de*), 544.
Beemster, 253.
Beerenklaauw (*den*), 349.
Beerenstein, 256.
Beers, 461.
Beetsterzwaag, 84.
Begraven, 16, 545.
Bekers, 38, 42, 143, 380.
Bekker (Balth.), 328, 79.
België, prinses Stéphanie, 312.
Bemmel, 201.
Bentheim, 590.
Berbice, 293, 483, 4.
Bergambacht, 398.
Bergen (Noorwegen), 80, 1.
Bergen-op-Zoom, Engelsche gemeente, 77, 267, 311.
————, Hendrik en Jan, heeren, 552, 72.
————, pred. Baselius, 158.
Bergestein, 495.
Bergeyk, 548.
Bergh (Mr. L. Ph. C v. den), 44.
Bergharen, 83.
Bergverkoopers, 338.
Berkel, 538.
Berlijn, Nederl. paleis, 82.
Beronicius (P. J.), 211.
Bethlehem, klooster, 469.
Beugelskamp, 95.
Beusichem, 542 (*n*.).
Beveland, Wandelingen, 176.
Beijeren, Albrecht, 60, 2, 199, 200.
——, Jan, 126 (*n*.).
——, Max. Jozef, 205.
Beyruth, 181.
Biblia Pauperum, 104.
Bibliotheken a° 1650, 97.
Bierbrouwen, 400 *O*.
Bilderdijk (Mr. W.) te *Haarlem*, 209, 500.
———, kniedicht, 329.
———, Orangistische rekwesten, 228.
Blanco (Guzman), 462.
Blanken, 40, 1, 233, 426.
Blauwboekjens, 378, 9.

Bloemen, 107, 246, 385.
Bloemendaal, 218, 556.
Blokland, 561.
Blokmakers, 15.
Bluntschli, 31.
Bochum, 448 *O*.
Boeddhisten, 101.
———, bijbel, 34
Boegineezen, 557.
Boeicop, 535.
Boekdrukkersmerken, 533.
Boeken, Naamlijsten, 144, 208 *O*, 29.
——— (Verboden), 37, 96, 226, 35, 80, 1.
Boekzalen, 37, 178.
Boetseerders, 38.
Bogen, 69, 244, 564.
Bogerman (Joh.), 282, 328, 78.
Boisot, 472.
Bolivar (Simon), Orde, 462.
Bolleman, 419.
Bommel (den), 550.
Bommel (Hendr. v.), 96.
Bommenede, 250.
———, beleg, 61.
Bonaventura (Nieuw-), 267.
Bontekoe (W. IJsbrsn), 314.
Boomplantingsdag, 362.
Boortmeerbeeck, 204.
Bordeaux (?), 71.
Borkulo, 94.
Bornwird, 318.
Bosch zonder Genade, 371.
——— *(Het Onzalige)*, 371.
Bosch (den), 441.
Bossche, huis, 202.
Bouillon (Godfr. v.), 189.
Boulogne-sur-Mer, 106.
Bourgondië, Filips, 552, 64.
———, Maximilaan, 38, 71 (*n.*), 340.
Boutenburg, 312.
Boxtel, 264.
Brabant, Jan, 190.
———, handschrift, 331.
———, stalmeesters, 363.
Braga-studiën, 99.
Brahmanen, 100.
Brakel, 255, 314.
Brandelaer (den), 207.
Brandenburg, keurvorsten, 190, 223.
Brandverzekering, Geschied., 235.
Brandwijk, 84, 562.
Breda, Beschrijving, 62.
———, garnizoen, 84.
———, grafschriften, 56—8.
———, heeren, 514.
———, predikanten, 57.
Bremen, 585.
Breskens, 385, 6.
Breslaur (Emil), 40.
Bretagne, 182.
Brielle, Archief, 298.
———, courant, 228.
———, gilden, 2, 145, 51, 401.
———, *'s Heer Daniels-ambacht*, 250.
———, Jaarboeken, 228.
———, molschip, 381.
———, ordonnantie ao. 1537, — 305.
———, predikant, 252.
———, schoolwezen, 450—61.
———, steen op *het Maerlant*, 554.
———, wederdoopers, 353.
———, weeshuis, 556.
Brion (Louis), 462.
Britswerd, 565.
Broeckhem, 589.
Broeders des Gemeenen Levens, 209 *O*, 516.
Brugge, Halletoren, 576.
———, limietscheiding, 124.
———, Maatschij. v. Letterk., 188.
———, Oude Huizen, 513.
———, predikant, 440.
———, Rec.-Hérald., 125.
———, ronde, 385, 6.
———, *het Schaak*, 345.
Bruggen, 161.
Bruiloften, 245, 557, (545 *O*).
Brummen, 442.
Bucentaurus, 105.
Buitenzorg, 441.
Bullesheim (Groot), 495.
Bulloenen, 183.
Bunschoten, heeren, 406, 7*.
Bunte (J. F.), 108.
Burger, 544 *O*.

Burggraven, 1 *O.*
Burgh, 550.
Buvignies, 203.
Bijbel, vertalingen, 34.
Bijgeloof, 94, 276, 328, 449 *O*, 96 *O*, 545 *O*.
Bijnkershoek (Corn. v.), 211, 3, 311.
Byvank, 590.
Bijvoegelijke naamww., eind. op *haftig*, 528.
Byvoorde, 589.

Caesar (Julius) acephalis, 331.
Cagliostro, 518.
Cajus, nar, 434.
Calais, 183.
Californische zilvermijnen, 105.
Calishoek, 549, 50.
Calveneckenbrugge, 202.
Cambacérès (Hertog v.), 215.
Cannenburg (*den*), 314.
Canters, 140.
Capre's, 41, 427.
Carácas, Panteon Nacional, 462.
Carmagnolen, 573.
Carsten (de), 175, 6.
Casties, 233.
Catalogussen met prijzen aº. 1701, — 376.
Cayenne, 484.
Celebes, 557.
Cellini (Benv.), 105.
Ceuta, 217.
Ceylon, 233.
———, lapidarium, 416.
———, predikanten, enz., 418, 9.
Chaam, 56, 393.
Charron (Pierre), La Sagesse, 97.
Chemonceaux, 33 (?), 38.
Chenonceaux (?), 33.
Chequeriana, 345.
China, 34.
Chino's, 233, 4.
Chios, 34.
Cholo's, 233.
Christiaan II, 80—2, 311, 463, 563.
Christiania, 81.
Churchill, 106.
Cinxenprocessie, 88, 244.
Clamiurty, 317.
Clancarty, 317.
Clarenthal, 553.
Claudiër (Die), 256 *O*, 544 *O*.
Claudius (M.), versje, 35.
Clauricurty, 317.
Cleverskerke, 220.
Coburg, 108.
Code Napoléon, 215.
Collegianten, 359.
Colligny (Gaspard de), 98.
Colmpthout, 552.
Colombo, 416.
Columbia, 462.
Columbus (Christ.), brieven, 475.
Commines (Phil. de), Mémoires, 97.
Compagnie van Verre, 275, 407, 8.
Conroetsen, 119.
Conscience (Hendr.), 76.
Consili (Prof.), 40.
Contra-remonstranten, 282.
Costa de Beauregard, markies, 84.
Costa (Mr. I. da), 211.
Courant (Letter-), 280.
Couranten, 37, 132, 78, 228, 32, 58, 330, 45, 73, 8, 476, 98, 545, 74 (*n.*), 92 *O*.
Courantiers, 352, 73.
Courthuy, 204.
Crédit Public (Le), 557.
Creosoteering van hout, 103.
Culemborg (Zweder v.), 201.
Cunaeïsch schrift, 181.
Curaçao, 462, 586.
Custodiemakers, 320.
Cijferteekens (Arab. en Rom.), 36, 181, 231.

Daasdonk, 191.
Dagbladen, *zie* Couranten.
Dallery (Ch.), 107.
Damastbloem, 107.
Dansen, 332, 85.
Darnley (Henry), 545 *O* (*P.*).
Dauhn, 410.
Dauw-slaan, -trappen, 497.
Davidsschild, 177.
Decker (Jer. de), 476, 570, 1.
Deir-el-Kalah, 181.

Delft, brouwerijen, 400 *O*.
——, kanon v. 't kuipersgild, 400 *O*.
——, Ursulinnenklooster, 276.
Demonologie, 328.
Denekamp, 95.
Denemarken, 80—2, 311.
————, Anna, 545 *O*.
Deurhof (W.), 379.
Deventer, 55, 591.
———, Fraterhuis, 369.
———, H. Geest-gasthuis, 50, 591.
Diamantmeter, 34.
Dichteressen, 59, 102, 210, 534, 7, 40.
Dichters, 102, 40, 88, 235, 329, 496, 505, 32—4, 7, 9, 40, 4 *O*.
——— (Latijnsche), 517, 34.
Dickens (Ch.), 463, 86.
————, weduwe, 216.
Diepen, 118 (*Nm*).
Diepholt (Rud. v.), 201.
Dieten, 444.
Dieventaal, 41, 292.
Dinter, 399.
Dirk VI, graaf, 218.
Dirksland, 551.
Dischplechtigheden, 213.
Disfort, 541.
Dodonaeus (Remb.), 400 *O*, 592 *O*.
Doesburg, godshuizen, 369.
———, kommanderie, 314.
———, predikanten, 131, 57, 249.
Doetinchem, 350.
Doggersbank, slag, 275, 505.
Dokkum, Classis, 327.
Dollard (*den*), 277.
Domburg, 31.
Doodkisten, 16—8.
Doopsgezinden, 119, 359, 568.
Dordrecht, 294, 6.
———, Beschrijving, 255, 592 *O*.
———, Handvesten, 60.
———, kerk en klooster, 200.
———, Liederenboekjes, 567.
———, Synode, afb., 181, 335.
———, zangerige spraak, 548.
Dorenburg, 447.
Douglas (Robert), 357.
Drankwetten (Oude), 19, 217.
Dreischor, 251, 550.
Drempt, 369.
Drenthe, oudheden, 353 *O*.
Driekleur (De), 309.
Driel, 440.
Driesberg, 140.
Drieteler, 256 *O*.
Driewegen, 346.
Drimmelen, 59.
Drinkliederen, 401 *O*, 545 *O*.
Dubbeldam, 588.
Duifje, 80—2, 311, 463.
Duisburg, 157, 8, 442 (?).
Duitenorde, 592 *O*.
Duitsche Huis (Het), 51.
Duitschland, Patriciaat, 561, 3.
Duiven als boden, 155, 6, 472, 3.
Dukenburg, 443.
Duren, 160.
Dussen (J. v. der), Aanteekeningen, 143.
Duveke Willems, *zie* Duifje.
Dijkhuizen, 406.

Echteld, 95, 372.
Ee, 85, 362.
Eed met zeven stolen, 316.
Eede (*de*), 353 *O*.
Eeksta, 485.
Eemnes binnendijks, 440.
Eenrum, 399.
Egmond, abdij, 137.
———, graaf, 327.
Eichstatt, 485.
Eindhoven, 160.
Eisleben, 422.
Eksters, 51, 545 *O*.
Elden, 440.
Electriciteitstentoonstelling, 107.
Elgin (Lord), 103.
Elisabeth, koningin, 77.
Ellekom, 370.
Ellewoutsdijk, 56.
Elst, 395, 6.
Emden, 391.
———, poort-opschrift, 514.
Enfantin (Vader), 221, 556.
Engeland, aanslag a^{0} 1711, — 213.
Engelen, 461.

Engels boetgen, 336.
Engelum, 85, 361.
Engh (den), 543.
Enkhuizen, 159.
———, poort-opschrift, 514.
———, (*Oud-*), Beschrijving, 514.
Enschede, 236.
Enum, 50.
Epe, 304.
Erasmiana, 219, 422 (*P.*).
Erckmann-Chatrian, geschriften, 343.
Espeneulerhof, 448 *O.*
Essche, 552.
Essen, abdij, 591.
Essequebo, 483, 4.
Eugénie, ex-keizerin, 37, 8.
Eukleria, 565.
Eversdijk (C. Fzn.), 214 (*P.*).
Evertsen (Jan), 313, 546, 62.
Exploiten (Rentmeester der), 321.
Ezels, 41.

Fahne, geschriften, 58, 256 *O.*
Fasciculus Temporum, 352 *O.*
Ferta (la), 445.
Filips II, 101, 29 (*n.* 1), 326, 7.
—— IV, 510, 89.
Florence, 105.
Floris II, graaf, 218.
—— V, 218.
—— de Zwarte, 218.
Foederalisten, 257, 61.
Fondi, 410.
Fontanus (Joh.) en zijn tijd, 249, 438.
Foolio (A.), schilder, 39.
Franeker, 299, 328.
———, bolleman, 419.
Frans I, 105.
Fransch-Nederduitsch, 51, 289, 90.
Frederik v. Boheme, 583 (*n.*).
——— III, keizer, 126 (*n.*).
——— de Groote, 82.
———, prins der Nederl., 82, 156.
——— Hendrik, prins, 73, 225, 88(*P* ?), 504, 45.
——— Wilhelm II, 82, 423.
Frequentatieven, 44.
Friesland, Adel, 124.
———, garde, 350.
———, hof, 301.
———, Kaarten, 277.
———, kleederdracht, 384, 478.
———, oude rechtspleging, 387.
———, Taal, 241, 388, 567.
Funest (Les avontures du Baron de), 97.
Fusils (Herald.), 349.

Gale Mature, 417.
Galen (B. v.), bisschop, 127, 88 (?).
Galilea, klooster, 201.
Galitzin (Prins), 34.
Garderobe a°. 1626, 431.
Garibaldi, 216.
Gauls Commandement, 417.
Gedenkteeken (Een) in de heide, 322.
Gedichten, 64 *O*, 145 *O* (208 *O*), 400 *O*, 558.
Geelgieters, 221.
Geeraerdsbergen, abdij, 497.
Geertruidenberg, 57, 62, 254, 338.
Gekkenorde, 303.
Gelderland, Achterhoek, 468.
———, Achterhoeksche familiën, 350.
———, dialect, 525.
———, oosthoek, 469.
———, strafrecht, 44.
Gellikum, 495.
Gelukskinderen, 30.
Gend a° 1485, — 71 (*n.*).
——, kanon, 558, 9.
——, patroon, 512.
——, vrijmetselarij, 156.
——, wapen, 400.
Genealogie, 35.
Geneeskundigen, 42, 59, 63, 133 (*n.*), 19, 299, 327, 76, 445, 81.
Geneesmiddelen, 51, 232, 336, 428.
Genniperhuis, 253.
Gent, 31, 400.
Gent (Casp. Antonisz. v.), 440.
Gentbrugge, 204.
George V van *Hanover*, 510.
Geschut, 400 *O*, 558—60.

GESLACHTEN.

v. der **Aa**, 282, 482. — v. den Aarde, 576 (*Nm*). — Aarsen, 41, 54 (*Nm*), 575 (*Nm*). — Aarts, 61. — Abbema, 392. — Abbing, 462. — v. Abcoude, 144. — v. Abeele, 224. — d'Ablaing v. Giessenburg, 349. — Acquoy, 516. — Adamsz, 556. — Addinga, 541. — Adelung, 185. — Aderof, 60. — Adler, 125. — l'Admiral, 510. — Adornes 204. — Adriaensze, 149. — v. Adrichem, 530, 1. — Aelbrechtsz (-ze), 455, 98. — v. Aerschodt, 88. — v. Aerssen, 281, 314, 77. — Aitzack, 201. — Aitzema, 127 (*n.*), 42, 487. — v. Aken, 264. — Alberti, 141. — Albertz, 559. — Alderkerk, 556. — v. Alkemade, 213, 554, 6. — Allesch, 191. — v. Alma, 542. — v. Alphen, 36, 220, 30, 99, 316, 94, 9*, 493. — v. Alteren, 176. — Alting, 408. — Ammericx (?), 63. — des Amorie, 49 (*Nm*). — Amshof, 361. — v. Amstel, 202. — v. Andel, 588. — Andrae, 418. — Andreae, 277, 443, 82. — Andreoli, 504. — l'Ange, 242, 3*. — v. Angelbeek, 417. — Annick (-nocht, -nocqué), 88. — Annoot, 89. — Anspach, 256 *O*, 300. — Anthonisze, 14. — v. Apeldoorn, 195. — Aperceaux, 138. — Appelius, 361. — de Aqua, 62. — v. Arenberg, 542. — Arents, 150. — Arentsen, 55. — Arentsze, 247, 347. — Arentz (-zen), 55*. — Ariens, 63, 347. — Ariensze, 347. — v. Arkel, 191, 295. — Arkstee, 443. — Arnold, 102. — Arrenberg, 375, 6. — v. Asch v. Wijck, 246, 7, 586. — v. Asperen, 64 *O*, 107, 588. — d'Aspremont, 410. — d'Assche, 65 (*n.* 1). — v. Assen, 362. — v. Assendelft, 315. — Assenede, 56. — v. Asten, 157. — d'Aumale, 439. — Avingnon, 383. — v. Aylva, 350, 591.

Baak, 351. — v. der Baan, 175, 6. — Baas, 581. — Bachiene, 320, 590. — Backer, 220, 395, 9. — Backx, Bacx, Bax, 394*, 5, 588. — Bacot, 257. — Baelde, 299, 444, 7. — v. Baer, 301. — v. Baerle, 534, 40. — v. Baerleus, 194. — Baert, 59, 298, 9, 543. — Bake, 33, 55, 320, 407, 91, 580—2. — Baker, 78. Bakhuizen v. den Brink, 342. — Bakker, 138, 40, 299, 586. — de Bakker, 492. — Balen, 199, 592. — Balfoort, 1 *O*. — Ballen, 542. — Ballot, 216. — v. Banckcen [1]), 498. — Bannier, 400. — Barbe, 213, 4. — Barkeij, 584, 5. — v. Barneveld, 136, 351. — Baronaige, 189. — Bartels, 101. — Barthels, 247. — v. Barthout, 92—4. — Bartolotti, 278. — Baselius, 158. — Basier, 297. — Basseliers (-lius), 393*. — v. Bassen, 546. — Bastiaens, 151. — Bastian, 103. — Baurs, 254. — Bave, 204. — Beaucourt de Noortvelde, 125. — de Beaufort, 253. — v. Beaumont, 75, 90, 4, 203, 417, 41. — Becker, 562. — Beeckman, 142, 575 (*Nm*). — v. Beeftingh, 304, 448. — v. der Beek, 191, 249. — Beekman, 575 (*Nm*). — Beer, 482. — v. Beers, 43, 189. — v. Beest, 238. — Beets, 566 (*n.*). — De Behaut, 203*. — Beilanus, 85, 361. — v. den Beke, 575 (*Nm*). — v. der Beke, 211. — v. der Beker, 335. — Bekker, 227. — Belinfante, 102. — v. Belle, 455. — v. Bemmel, 469. — Bennet, 254. — Benninck, 153, 4. — v. Berchem, 60, 2, 71. — v. Bercheyck, 256 *O* (*G.*). — v. Berckel, 352 *O*. — Berdenis, 581. — Berentzen, 591. — Berfelt, 349. — Berg, 300, 505, 51. — de Berg, 63. — ten Bergen, 258, 61. — v. den Berg, 592. — v. den Bergh, 190, 239, 536, 7, 40. — Berghuys, 418. — v. Beringen, 592 *O*. — de Berlo, 160, 1. — Bernaige, 189, 90*, 254. — Bernitius, 211. — Beronage, 190. — Bert, 394. — de Berthout, 94. — Bescherelle, 182, 5. — Besier, 397, 8, 440. — Besooyen, 376. — Bette, 189. — Beuckelaar, 346. — Beucker, 482. — Beumer,

---

[1]) v. Bancken? *Zie* Dr. A. M. Ledeboer, *Boekdr.*

55. — v. Beuningen, 408. — de Beveren, 257. — v. Beverwijck, 428. — de Beijer, 298, 592 *O*. — Beijerinck, 396. — Beijers, 192, 298. — Bichon, 538. — Bicker, 257, 63, 505. — Bidloo, 532. — Biedermann, 205. — v. Biemond, 94. — Bigott di Vilandri, 83. — v. der Bilt, 105. — Bisschop, 64 *O*, 160, 390. — Bissier, 397. — Bitter, 515. — Blaeu, 533. — Blanchert, Blanckaerts, Blanckers (-ckert), de Blanker, 247, 8, 76, 583. — Block, 192, 488. — de Block, Blok, 193. — v. Blocquerye, 439. — Blois v. Rijnestein, 495*. — Blom, 432. — v. Blom, 387. — v. Blijenborch, 543. — de Bo, 239. — Bochmaker, 49 (*Nm*). — Bock, 192. — Bockx, 78, 267. — Bode, 288. — Bodel, 582, 3. — B. Nijenhuis, 277. — ten Boecop, 209 *O*. — v. Boeimeer, 249. — Boel, 295, 448. — Boele, 71, 2, 294. — Boelen, 294. — Boelesz, 448. — Boellaard, 258. — Boerman, 575 (*Nm*). — Boers, 550. — Boeseken, 350, 444. — Boey, 276. — Bogaers, 544 *O*. — Bogaert, 38. — Boghemaker, 244. — v. Boickhorst, 252, 3. — du Bois, 297. — Bok, 304 *O*. — Bokel, 91. — v. Bokkelen, 229. — Bollekens, 197. — Bolleman, 420 (*Nm*). — Bolman, 420 (*Nm*), 81, 2. — Bom, 257 *O*. — Bomble, 490. — Bommel, 247. — v. Bonstetten Frey, 126. — v. Boodeghem, 237, 8. — Boom, 16. — Boon, 191, 2, 488. — Boone, 393. — Booneschans, 492. — de Boot, 68. — Boots, 585. — Bootsmans, 80 (*n*.1). — Borbeeck, 77 (*n*.2). — ter Borch, 591. — Boreel, 206. — Borgers, 134, 5. — v. der Borgh, 393*. — Borgman, 288. — v. der Borgt, 258, 66. — de Borman, 204, 443. — Borsselaer, 490, 1. — v. Borssele, 72, 584. — Bos, 480. — Bosboom, 359. — Bosch, 300, 407. — de Bosch, 329. — v. den Bosch, 20, 550. — v. Boshuizen, 550. — (v.) Bosman, 350. — Bosschaert, 88. — Bosvelt, 125, 258, 64. — Both, 247, 50, 586. — v. Bothnia, 443. — Bottichius, 268. — v. Bouchout, 204*. — Boudens, 194. — Boudewijns, 143, 94*, 207, 8. — Boukhorst, 252, 3. — Bouman, 575 (*Nm*). — Bourse, 160. — Boutkan, 587. — Bouwens, 194*—7. — Bouwer, 55. — Boxhorn, 445. — v. Boxmeer, 398. — Boyé, 462. — Braakman, 89, 377, 8, 476. — Braam, 585. — Braams, 212. — v. Bracht, 355 (*n*.). — v. Bracle, 72. — Braderijck, 204. — Brakel, 539. — v. Brakell, 174. — Brand, 20, 490, 1. — v. den Brand, 297. — v. den Brande, 220. — v. den Brandeler, 156, 206, 7. — Brandenburgh, 1 *O*. — Brandligt, 129. — Brands, 297. — Brandt, 534, 7, 8, 40. — Brandtsz, 157. — Brandwijk, 248. — Brans, 440. — Brant, 300. — v. den Brant, 300. — Brants, 297. — Brasser, 418. — Braun, 398. — de Brauw, 584. — v. Breda, 392. — Bredenberg, 533. — v. Brederode (*adel.*), 502—4, 35. — Bredius, 479, 99. — v. Bree, 108. — Brenger, 265. — Brenkman, 1 *O*. — v. Breugel, 249, 357, 446*. — Breijer, 300. — Briell, 399. — v. Brienen, 196, (*n*.) — Brill, 96. — v. den Brinck, 179. — de Bringues, 192. — Brinkmann, 210. — Broeckaert, 89. — v. Broeckhuysen, 370, 493, 544. — Broedershausen, 205, 543. — Broers, 592 *O**. — Broestershausen (-huysen), 543. — v. Bronckhorst, 143 (*G*.). — Brons, 47, 115, 388. — Bronsveld, 564. — v. Brouckhoven, 71, 268, 9, 446* [1]). — Brouer, 448 *O*. — Bruce, 103. — de Brueys, 543. — v. der Bruggen, 417. — Bruheze, 446*. — de Bruin, 442. — Bruinings, 129. — Bruins, 135. — Brunet de Rochebrune, 301. — de Bruxelles, 398. — Bruijn, 446, 7*. — Br. v. Rozenburg, 446, 516. — de Bruijn, 587. — de Bruijne, 111. — v. Buchell, 349. — Buck, 21. — Budde, 447, 590. — v. Budel, 446*. — v. Bueren, 67, 201, 95, 398. — v. Buitenburg, 192. — Bullens, 59. — Bulsink,

[1]) *niet* Broeckhoven; vgl. Rietstap's *Armorial*.

193. — Bultinck, 88. — v. der Burch, 538 (*n.* 1). — v. der Burg, 398. — v. der Burgh, 1. — Busero, 546. — Bushewern, 161. — ten Bussche, 301. — de Bussières, 561. — de But, 69. — Butkens, 592. — 's Buts, 69. — Buycx, 392, 4*. — Buyk, 408. — v. Buijren, 295. — Buys, 216. — v. Buytenhem, 212. — de Bye, 208, 301, 562. — Bijlaart, 550. — v. Bylant, 143, 542. — Bysterbos, 209 *O*.

Cabeljau [1]), 470. — Caeckaert, 88. — Calant, 31, 493. — Callenfels, 461. — de Caluwé, 71. — Calvary, 289. — Cambier, 258. — v. der Camer, 203*, 441. — du Camp, 150. — Campe, 489. — v. Campen, 132, 97, 348. — v. Campferbeek, 301. — Cant, 298. — Canter, 303. — v. Capelle, 67. — di Capelli, 445. — Cappartsone, 93. — Cappenberg, 360, 1. — Capproen (-pron), 488, 90. — Carpentier, 137, 408. — de Carpentier, 299. — Casteau, 139. — Casteleyn, 498. — Castelius Castell, 139. — de Castilleros, 252. — v. Castrop, 265. — ten Cate, 266. — Cauw, 258. — Cavalier, 489. — Celosse, 470. — Cent, 335. — des Champs, 70. — du Chastel, 139. — Chastillon, 495 *. — v. der Chijs, 335, 512. — v. Citters, 206, 13. — Claesse, 392. — Claesze, 15, 151, 2. — Clarion, 399*. — Claus, 178. — Clein, 228. — Cleyenburg, 551. — v. der Cleysen, 552. — Clifford, 300. — Clignett, 398. — Clingbijl, 327, 8. — Clinge, 136. — Cloeck (Kloecken) 138*, 43*, 349. — Cloetingh, 98. — Clouct, 98. — Cluyt, 301. — Cnapelinc, 513. — Cocheret de la Morinière, 461. — de Cock v. Nerijnen, 301. — Cocx, 208. — Codde, 43. — Coeman (?), 152. — Coenen, 108. — de Coeur, 37. — v. Coeverden, 301, 2, 99, 444. — Coldermans, 63. — Colff, 149, 51. — Collard v. Lynden, 418*. — Columba, 327, 8. — Colve (-vius), 489, 532. — Commersteyn, 250. — v. Compostelle, 247, 586. — Constapel, 375 (*n.* 1). — Cooks, 161. — Cools, 394. — Coops, 192. — Coopsen, 584. — v. Cooth, 145 *O*. — Coppens, 88. — Copper, 248. — Coq, *zie* Kock. — de Cordes, 204. — Cork, 497. — Cornelisz, 155, 250(?). — Cornelisze, 12 (*n.*). — Corver, 531*. — Cos, 133. — Coslaert, 335. — Cossyns, 335. — Coster, 299. — Costerus, 253. — Costinsze, 455. — Couperus, 259. — Court, 592. — de la Court, 259. — v. Couvenhoven, 545. — v. Craandijk, 93, 4. — v. Cralingen, 91. — Cramer, 126 (*n.*), 209 *O*, 300, 407. — de Crane, 266. — v. Cranenbrouck, 448. — v. Cranendonck, 446*. — Crans, 132. — de Crauwelaer, 56. — Cremer, 585. — Croes, 61. — v. Cronenburch, 297. — Crull, 135, 6, 590. — Cruynier, 151. — v. der Cruys, 153. — Cuper, 352. — Cuyck v. Mierop, 407, 39. — Cuyl, 98. — v. Cuylenburgh, 585. — Cuypers, 493.

v. Daehne, 397. — v. Daelen, 463. — Daendels, 400 (*n.*). — v. Dale, 44, 567. — v. Dam, 255. — Damen, 99. — Damis, 431. — Danckert, 452, 6. — Daniëlsze, 149. — Dankerts, 175. — v. Dans, 158. — Dappenghiese, 71, 3. — Dapper, 56. — v. Dapperen, 209. — Dassen, 132 (*n.* 3). — Dedel, 299, 439 (*G.*), 505. — Deecke, 562, 3. — Deenik, 576. — Deflou, 576. — Deiter, 217. — v. Dekema, 541, 2. — Déking Dura, 209 *O*. — den Dekker, 108. — v. Delen, 195, 6. — Delenus, 550. — Delvos, 248. — Derkx, 129. — Desart, 544*. — Despars, 221. — Deutscher, 139 (vgl. bl. 397). — Devillers, 327. — Dias, 88. — Dibbetz, 156—8, 394, 442. — Didot, 561. — Diederichs (-ricx), 343, 579. — v. Dielen, 416. — Diemont, 350. — v. Diepenbroek, 121. — Dierick, 88. — Dierkens, 203. — v. Diest, 469. — Dignusz, 408. — v. Dilsen, 195, 6. —

---

[1]) Wat men hier niet vindt zoeke men op *K*.

Dingenis, 194. — Dircxsze, 152. — Dirks, 1 *O*, 22, 482, 514. — Dittmer, 563. — Doedes, 550. — Doedyns, 238. — v. Doelen, 130. — v. der Does, 92, 495, 585. — v. Dolre, 444. — v. Domburg, 72. — Domcelius, 78—80. — Dominicus, 58. — v. Dona, 535. — Doncell, 80 (*n.* 1). — Donkers, 125 — Doodkorte, 484 (*Nm*). — Doornick, 78. — v. Doorninck, 85, 130 (*n.* 2), 209 *O*, 27, 302, 591. — v. Doornum, 542. — v. Dorp, 93, 4. — v. Dorth, 57. — Dortmond, 489. — Doublet, 59. — v. Doys, 301, 50. — Dozy, 135, 398. — Drabbe, 254. — Dreckmeijer, 485 (*Nm*). — Dresselhuis, 176, 440. — Driessen, 277. — v. Drimmelen, 59, 62. — Drolenvaux, 398. — Drommelroy, 61. — v. Drongelen, 59. — Droogleever, 208 *O*. — Drijwegen, 489. — Dubbeldecop, 303. — v. Dubbelmonde, 59. — Duchaisne, 553. — Duclos, 87. — v. Duffele, 67. — Dufief, 553. — v. Duin, 587. — Duivenbode, 30 (*Nm*), 155 (*Nm*)*, 472 (*Nm*), 95, 556. — Dulignon, 565. — Dumas, 518. — v. Dunen, 66. — Dungen, 401 *O*. — Dusart, 544. — v. der Dussen, 236, 351, 439. — Duvalen, 573. — Duvelaer, 346. — v. Duven, 247. — v. Duvenvoorde, 94. — Duvignon, 331. — Duyck, 377. — Duym, 379. — v. Duyren, 579. — (v.) Duyven, 141, 3. — Duyzenddaalders, 209. — Dijck, 136. — v. den Dycke, 125. — Dyele (?), 454. — v. Dijk, 587.

Ebberts, 407. — Ebers, 472. — v. Eck, 259, 421, 557. — v. Eck v. Pantaleon, 295, 417. — Eckhart, 392. — Eckinga, 581. — Eckstein, 256 *O*. — d'Edele, 398. — Edmeston, 295. — Ednenov, 482. — Edom, 71. — Edwards, 437. — Eecholt, 201. — v. Eeghen, 197*. — Eekhoff, 277, 482, 542. — v. Eertrijck, 445. — v. Egmond, 555. — v. Eibergen, 590. — v. Eik, 446, 536. — Eilbracht, 160. — Eimcke, 562. — Eisinga, 234. — Ekkelboom, 485. — Ekkelenkamp, 485. — Elders, 418. — Elshof, 590. — Elsnerus, 360. — v. der Elst, 455. — v. Elverdinghe, 67. — Elzevier, 302, 407, 41. — von Ende, 482. — v. den Ende, 490 (*n.* 2). — Enders, 421. — Engelberti, 63. — Engelberts, 63, 140, 590. — Engelma, 63. — Engels, 242, 3. — Engelsma, 322. — Enschedé, 96. — Entens v. Mentheda, 317. — v. Enst, 130. — Erfmann, 497 *O*, 564. — Erfrenten, 56. — v. Erp, 394. — Eschauzier, 63. — de l'Escherpière, 445. — d'Escornoix, 189. — d'Espagne, 97. — l'Espinasse, 259. — de l'Espine, 398. — l'Espinoy, 189. — v. Essen, 579. — Estor, 121 (*Nm*). — Everaars, 550. — v. Everdingen, 63*, 4*, 144 (*G.*). — Evermans, 393. — Evers, 259. — Eversdijk, 214, 489. — Everts, 56, 407. — Evertsen, 194. — Everwijn, 256*. — Exterkorte, 484 (*Nm*). — Eyck tot Zuylichem, 513. — v. Eyck, 256 *O*(*G.*). — Eyckbergh, 392, 4*. — v. Eynde, 208. — v. Eynden, 109.

Faassen, 350, 1. — F. Nolthenius, 350*. — Fabius, 304 *O*. — Fabri, 562. — Fabricius, 303. — Fabritius, 488. — de Fabry, 421. — du Faget v. Assendelft, 314. — de la Faille, 138, 543, 86, 91. — Falck, 417, 8. — la Fargue, 37. — Farret, 260. — de Faucon, 445. — Feddens, 254. — Ferwerda, 138, 591. — Festus, 249. — de la Feuille, 218. — Feycken, 188. — Fielding, 217. — Firmin, 561. — Fischer, 108, 9. — Fledderus, 136. — de Flines, 193. — Flozimans, 59. — Fockings, 109. — Foeyt, 398. — Fons thoe Hesens, 419. — Fontein, 249, 99. — v. Foreest, 162, 562. — Förstemann, 1 *O*. — Fortanier, 135. — Fortuyn, 208 *O*. — Foyt, 398. — Franchemont, 98. — le Francq v. Berkhey, 144 *O*. — Frankenhof, 585. — Franquinet, 588. — Fraser, 351. — Frederiks, 59, 231, 504. — Freytag, 391. — v. Friesheym, 573 (*G.*). — Fruin, 474. — Frijlink, 329, 544 *O*. — Fues, 422. — Führman, 134. — Fust, 104.

Gachard, 101. — v. Gaesbeeck, 515. — Gaillard, 190. — Gallas, 586. —

Gallieris, 142, 487. — v. Gangelt, 398. — v. Ganzenoort, 280. — Gargon, 579, 80. — Gauderis, 335. — Gauthier, 56. — Gaveel, 550. — de Gavere, 67. — v. Geelen, 354. — de Geer, 220, 513. — v. Geeraedt, 379. — Geerling, 257 *O*. — Geertsema, 209 *O*. — v. Geervliet, 495. — Geesdorp, 276. — v. Gelder, 193. — Geldesma, 418. — v. Gellinchuysen, 16, 251, 2. — v. Gelre, 542 (*n*.) — à Gelren, 493*. — Geltsack, 20. — v. Gendt (Gent), 440. — v. Gent (*adel*.), 83. — Gentman, 346, 489. — Gepels, 439. — Gerards, 300, 444. — Gerbade, 194, 6. — Gerbranda, 124. — Gerdes, 138, 276. — Geritsze, 458 (*n*.). — Gerridts, 15. — Gerritsen, 55, 398. — Gerritsz, 250. — Gerritsze, 16. — Gervais, 351. — v. Geusau, 350. — Gevaerts, 197. — v. den Ghein, 88. — v. Ghert, 64 *O*. — v. Ghistelle, 65, 7 (*n*. 1)*. — Ghysbrechtsze, 149. — Giesendanner, 395. — v. der Giessen, 348 (*n*.) — Gilders, 338. — v. Gils, 254. — Gisberti, 589. — Glashorst, 140. — Gleinzen, 248. — Glogau, 422. — Gobius, 205, 573 (*Nm*)*. — v. Goch, 142, 550. — Gockinga, 581. — Godin, 296. — Godschalk, 79. — Goedsche, 230. — de Goeje, 232. — v. Goens, 416. — v. Goerne, 82. — v. der Goes, 99, 207, 374, 505. — v. Goethem, 582 (*n*.). — Golding, 462. — Gomperts, 195. — Gonnet, 211, 500. — v. Goodesberg, 222. — v. Goor, 220, 395—7*. — Goovaerts, 352. — Gordon, 351. — Gorijs, 207. — Gosse, 99, 373, 5, 6. — Gosselink, 129. — v. Goudoever, 64. — Gouthoeven, 200. — Goutier, 417. — ter Gouw, 177, 219, 545 *O*, 92 *O*. — de Gouwe, 543. — Govaerts[1]), 197. — de Graaf, 348. — v. de Graaf, 417. — de Graaff, 31. — v. de Graaff, 416. — de Graat, 394. — v. der Gracht, 66, 9, 70, 190, 575 (*Nm*). — Gram, 183. — Graswinckel, 299. — Gratama, 209 *O*. — ten Grave, 542. — 's Gravenhage, 491. — Gravenhorst, 463. — v. Grävenitz, 397. — 's Gravesande, 63. — Gravius, 82, 348 (*n*.). — Greebe, 564. — Greenwood, 138. — Gregore, 445. — Greve, 585. — de Greve, 140, 447. — Grévy, 38. — v. Griethuysen, 198. — Grillparzer, 81. — Grimm, 426, 590. — Grimmelius, 360, 1. — de Grimont, 443. — Groen v. Prinsterer, 408, 61. — Groenenberg, 131. — Groenevelt, 400. — Groenewal, 580. — v. Groenewegen, 348, 9. — v. Groestra, 350. — v. Gronsveld, 143 (*G*.). — Gronsvelt, 394. — de Groot, 391. — v. Grootenhuyze, 408. — Grove, 39. — v. Grovestins, 482. — Grubbe, 201. — de Gruyter, 398, 440. — Gualthérie, 441. — de Guiche, 547. — Guizot, 444. — ter Gunne, 100. — Gysens, 542.

Haafner, 233. — Haaleweyde, 131. — de Haan, 591. — ter Haar, 363. — v. Haarlem, 592 *O*. (*G*.) — v. Haastrecht, 161 (*n*.) — Hackfort, 541. — Hackländer, 576. — v. Haeften, 72, 127. — Haeger, 353 *O*. — de Haen, 347. — Haerman, 456. — v. Haersma, 350. — v. Haersolte, 162 (*n*. 2). — v. Haerst, 162. — de Haes, 533, 4, 6—8, 40. — v. der Hagen, 141, 2. — Hajonides, 481. — Halbertsma, 567. — v. Halewijn, 189. — v. Hall, 400 *O*. — Halling, 296. — v. Halmaël, 192. — v. den Ham, 134. — Hamaker, 93. — Hamel, 61. — Hamelberg, 461, 2. — v. Hamelsveld, 260. — Hammerling, 81. — Hanneman, 238. — Hanschoe, 151. — Hansken, 1 *O*. — Hardweg, 550. — v. Harlebeke, 189. — Harmens, 482. — Harrebomée, 123, 433. — v. der Hart, 418. — Harterveld, 247. — Harting, 216. — Hartman, 254, 580. — Hartog, 260, 476. — Hasenauer, 104. — Hasselaar, 408. — v. Hasselt, 132, 96. — Hatin, 37. — Haverkamp, 550. — Havermans, 266. — Havinga, 359. — de Haze, 299 (*G*.),

---

[1]) Gevaerts?

444. — Hebenstreyt, 578. — v. der Hech, 347. — Hecker, 588. — v. Heeckeren, 302 (*G.*), 49, 447, 8. — v. Heemskerck, 94, 302, 427, 41, 92. — v. Heemstede, 162 (*n.*). — de Heer, 350, 455. — v. Heerdt, 462. — v. Heerencarspel [1], 75. — Heerkens, 209 *O.* — v. Hees, 538. — Heeser, 585. — v. Heeswijk, 445. — v. Heisterbach, 199, 200. — v. Hel, 408. — Helbach, 592. — Heldermans, 396. — Hellemans, 278. — v. Hellemont, 69. — v. den Helm, 298. — Helmers, 299. — Helmich, 266. — v. Helmond, 360. — Helms, 564. — v. Helten, 44. — v. Hemert, 64, 138. — Hempenius, 113 (*Nm.*). — Hemsink, 268. — Hemtermans, 392. — Hen, 130 (*n.* 2). — Hendericx, 383. — Hendricx, 198. — Hendriks, 47 (*Nm*), 392. — Hengstenberg, 204*, 448 *O.* — Hennebo, 585. — de Hennion, 398. — Henpt gen. Spüch, 381*. — Henriquez, 216. — de Herckenrode, 62, 515. — de Herde, 550. — Herdink, 553. — Heringa, 351. — Hermans, 548. — Herse, 347. — de Hertoge, 394*. — Hertogh, 527. — de Hertogh, 43. — Herweijer, 398. — Hespe, 330. — Hesselink, 134, 6. — v. Heteren, 255*. — Hettema, 386, 551, 91. — Hetterschey, 302. — v. der Heule, 15. — v. Heurn, 303. — de Heurnaer, 457. — v. Heurne, 189. — v. Heusden, 393. — v. Heuvel, 418. — v. den Heuvel Bartolotti, 278. — v. Heuvelt, 142. — v. Heuven, 484. — Hexenius, 580. — v. Heyden, 127. — v. der Heyden, 491 (*n.*). — Heylardzigh, 245. — Heylersig, 245. — Heym, 60. — Heyman, 426. — Heyndriks, 347. — v. Heyningen, 481. — Heynricxze, 149. — v. Heynsbergen, 78, 159. — v. Heijst, 197. — Hezenmans, 357. — Hiddingh, 132. — Hillebrands, 68. — v. Hodenpijl, 93, 4. — Hoeck, 61. — Hoefnagel (-gle), 445. — v. Hoek, 193. — v. den (der) Hoek, 492. — v. der Hoek, 550. — v. Hoemen, 372. — Hoenderken, 134—6. — Hoet, 456. — Hoeufft, 43, 304. — v. Hoëvell, 143, 310. — v. der Hoeven, 534, 6—40. — v. Hoey, 42. — Hoffman, 254, 61. — Hofstede, 133, 299, 391. — Hogarth, 217. — v. Hogendorp, 352 *O*, 79. — Holland, 127. — Holtrop, 64 *O*, 330. — de Hondt, 376. — Hooft, 205 (*G.*), 352 (*G.*), 472, 89. — Hoog, 21, 2. — de Hooge, 199 (?), 532. — v. Hoogenhouck, 298. — v. Hoogenhuyzen, 374, 515. — Hoogeveen, 351, 2. — Hoogewal, 261. — Hooghcamer, 394. — Hoogklimmer, 135 (*n.*). — Hoogstraten, 532, 4. — Hoogwerf, 347, 8, 447*. — v. der Hoop, 299. — Hoorens, 193. — v. Hoorn, 266. — Hoppezak, 191. — Horbag, 261. — de Hornes, 446*. — v. der Horst, 590. — Hoschius, 517, 8. — Hoste, 204. — Houcca, 546. — Houge, 259. — Houth, 302, 3. — v. der Houven, 399*. — Houwaert, 436. — Houwens, 382. — Houwink, 131. — v. Hövell, 371. — Hovendaal, 352. — Hoving, 198. — Hoymayer, 352*. — Hoynck v. Papendrecht, 62. — de Hoyte, 123 (*n.* 2). — v. Hoytema, 123, 4*, 255, 442. — Hubert, 156. — Hubrechts, 205, 6*—8, 300, 47. — Hudde, 408, 39 (*G.*). — v. Huele (?), 70, 3. — Huet, 242, 3. — Hugenholtz, 360. — v. Hugenpoth, 261. — Hugesz, 457. — v. der Hulsen, 295. — Hulshoff, 261. — v. Humalda, 350. — Hunthum, 192. — Huybrechts (-sen), 205, 6*—8, 300. — Huydecoper, 45, 561, 2 (*P.*). — Huyge, 583 (*n.*) — Huygens, 57, 179, 80, 436, 546, 62. — Huyghen, 587. — v. Huyssen, 190, 254. — de Huyter, 410, 554. — Hymans, 288. — Hyts, 77.

Immeloot, 139. — Immerzeel, 109. — Indebetu (-touw), 195, 6. — Ingels, 489. — v. Ingen, 539. — Ingenohl, 443. — Insma, 446. — (v.) Ipelaer, *zie* Ypelaer. — Isaäcs, 203. — v. Isendoorn, 301, 14. — v. Ittersum, 301, 2.

---

[1] v. Harencarspel?

Jacobs, 347, 587, 8. — Jacobsze, 149—52. — Jacquet[1]), 249. — de Jager, 18, 89, 588. — Jagers, 394. — de Jages, 489(*n.*). — Jans, 355 (*n.*). — Jansen, 143 *. — Janssen, 83. — Janssen v. Raay, 33, 482. — Jansz, 250, 355 (*n.*), 408. — Jansze, 149, 51. — Jarman, 64. — Jas, 447*. — de Jeger, 125. — Jeroenen, 431. — Joachim, 40. — Joës, 83. — Joha, 266. — Joly, 585. — de Jong, 418. — Jongbloed, 550. — de Jonge, 56, 309, 419, 547. — de Jongh, 56, 8, 440. — de Jongh v. den Nieuwenhuyse, 197. — de Jonghe, 221. — Joos, 89. — Joosten, 62. — Jordaans, 392. — Jordens, 64 *O*, 261, 302, 98, 400. — Jorissen, 96. — Jouvenel, 564. — v. Jugteren, 444. — Julius (?), 392. — Jungius, 579.

v. **K**aetsveld, 576. — Kallewier, 556. — Kam, 550. — Kantelaar, 259. — Kapellius, 442. — Karr, 107. — v. de Kasteele, 138, 9, 441, 88. — Katerberg, 360. - v. der Keere, 67 (*n.* 1). — Keilewers, 133. — Kelffken, 442. — de Kellens, 445. — Keller, 133, 4. — v. Kemmena, 393. — Kemp, 200. — v. der Kemp, 550. — Kempe, 407. — de Kempenaer, 261, 5. — Keppel, 399, 442, 7. — v. Keppel, 201. — v. de Kerckhove, 335. — Kerckhoven, 348. — Kerckringh, 95, 191, 590. — v. den Kerkhoff, 195, 6 (*n.*) — v. Kessel, 518. — Kesteloo, 181, 512. — v. Ketel, 496*. — Ketelaar, 214, 586. — Ketterling, 481. — Keuchenius, 249. — Keijen, 207*. — Keyser, 63, 150. — v. den Kieboom, 392. — Kien, 196, 206, 491. — Kievit, 499. — Kinschot, 125. — Kip, 258. — v. Kircharten, 198. — Kleffken, 442. — Kleman, 131. — de Klerck, 190. — de Klerk, 210, 587. — Klessenaar, 447. — Kleyszen, 130 (*n.* 2). — Klingenberg, 95. — Kloeckhoff, 254. — Kloosterweg, 248. — v. der Kloot, 255. — Klopper, 540. — Klüber, 126 (*n.*) — Kluit, 588. — Kluvers, 137. — Knaake, 421. — Knaep, 394. — Knapp, 331. — Kneschke, 529, 30. — Knollaerts, 190. — Knuivers, 514. — Knuttel, 352. — de Knuyt, 562 (*P.*), — Koch, 64 *O*, 461. — Kock, 85, 261, 361, 551. — v. der Kodde, 533. — Kok, 504. — Koker, 471. — Kolff, 448. — König, 463. — Koninck, 492. — Koning, 108, 378. — de Koning, 130. — Konn, 491 (*n.*). — Koopmans, 541. — Koppen, 588. — Korffe, 398. — de Kort, 349. — Koster, 345. — de Koster, 549. — Köstlin, 422. — Koun, 491 (*n.*). — v. Kouwenhoven, 252. — Kraan, 189. — Kraft, 585. — v. Kralingen, 587. — Kramer, 132, 462. — Kramm, 140. — de Krane, 347. — v. der Krap, 348, 9. — Kraijenhoff, 418. — Kreenen, 136. — Kremer, 208 *O*, 42, 448 *O*. — v. Kretschmar, 133. — Krieger, 261. — v. Kriekenbeek, 416.— v. Krimpen, 157. — Kroese, 544 *O*. — Krull, 590. — Kruseman, 210. — de Kruyff, 198, 393, 543, 92 *O*. — ter Kuile, 236. — Kuipers, 277. — Kuythan, 302. — Kuyts, 352 *O*[2]).

Laan, 352. — Laats, 112 (*Nm*), 3 (*Nm*), 394. — de Laats, 394. — Lacoste, 544*. — Lacroix, 37, 561. — v. Laer, 178, 9, 515*. — de Laet, 502, 80. — de Lalaing, 410. — Lamberts, 304, 439, 590. — Lambinot, 394. — Lampsins, 562. — v. Lamsweerde, 266. — de Lanay, 204. — Lancelot, 294. — de Lange, 130, 266. — de Lange v. Wijngaarden, 126. — v. Langenhoven, 98. — de Langes de Lubières, 256*. — v. Langevelt, 253. — Langnouwers, 71. — de Lannoy, 326, 446. — v. Lansberge (-ghe), 125, 463. — Lantsheer, 175. — Larcher, 302, 3. — Larrance, 106. — Laseur, 41. — Latius, 112, 502. — de Latsch, Latscher, 394. — Laurillard, 433. — Laverman, 550. — v der Lawick, 302. —

[1]) *niet* Jacques. [2]) *Lees* Nuyts.

Lebrocquy, 558. — Ledeboer, 36, 374, 541. — v. Leefdael, 398, 515. — Leemans, 488. — Leemputten, 150. — Leendertz, 47, 342, 88. — Leers, 268, 529*—41. — von Leerse, 530*. — de Leeuw, 262, 440, 88, 588. — v. Leeuwarden, 407. — v. Leeuwen, 30, 295, 439, 40, 562. — v. L. v. Duivenbode, 473, 96. — Leidekker, 346. — v. der Lely, 253. — Lemmens, 395. — de Lencquesaing, 184. — v. Lennep, 129, 93, 219, 545 *O*, 92 *O*. — Leserre, 336. — Leseur, 348. — de Lespoul, 398. — Letting, 442. — v. de Leu, 418. — Leupe, 144. — Leuvelink, 352. — v. Leuven, 220, 395 — v. Leuvenigh, 446. — Lewe, 140, 541. — à Leyda, 394. — v. Leyden, 141, 440 (*G.*). — v. Leyderdorp, 92. — v. Lhaar, 266. — Lidius, 578. — v. Lidt, 492. — v. Liederkerke, 189. — v. Liere, 71. — v. Lierop, 446*. — von Liesfeld, 397*. — v. Liesvelt (-veld), 139*, 397. — v. Lievendael, 575. — v. Ligtdal, 282. — v. Lilaar, 266. — v. der Linde (-den), 63, 418. — Lindeloo, 351. — v. Linger, 82. — Lingius, 267. — v. Lippe-Detmold, 535, 7. — v. Lis, 550. — v. Lisbonne, 71. — v. Lisfeld, 139, 397*. — Littré, 432. — de Lixbona (-bonne), 71. — v. Lockhorst, 300, 515. — Loeff, 493. — v. Loen, 126 (*n.*). — v. Loenen, 392. — v. der Loeten, 252. — v. Lonckhuysen, 198. — le Long, 243, 535. — v. Loo, 542 (*n.*,*G.*). — Loockemans, 43. — Loodt, Loot, 71. — Looman, 548. — v. Loon, 126 (*n.*), 205, 407. — Loontjes, 88. — Loos, 394. — Looten, 192. — v. Looz, 446*. — Lopez de Villanova, 445. — Lopse, 57. — de Loriol, 350. — Loten, 220, 417. — de Louter, 446, 70. — Lowich, 549. — Lubby, 399. — Lubeley, 590. — v. Luchtenburgh, 75. — Lulofs, 544 *O*. — Luning, 551. — Lunterbosch, 361. — Luyken, 140, 262. — de Ly, 418. — Lycklama, 304 *O*. — v. der Lijn, 439. — v. Lynden, 140, 323, 99*, 592*.

Maas, 88, 304 *O*. — Macaré, 142. — Machen, 21, 2. — Mackay, 105. — Mac-Mahon, 38. — Macquereel, 589. — v. Maelstede, 65—7, 70, 3. — Maertens, 49. — v. der Maeth, 295. — Mageros, 374. — (v.) Mahler, 145 *O*, 208 *O*. — Mailand, 416. — v. Maillant, 71. — Major, 217. — v. Maldegem, 67. — v. Male, 67. — Maliepaard, 122 (*Nm*). — Mallet, 80. — Mallinckrodt, 216. — Man, 408. — v. Manezee, 152. — Manger, 210, 500. — Manno, 449 *O*. — v. Mansfeldt, 410. — Marchant, 299. — à Marck, 267. — v. der Marck (*adel.*), 542. — de Marees (-rez), 198, 220, 392. — Marienburgh, 398. — Marin, 187. — v. Marken, 439. — v. Marle, 262, 3, 5, 6. — v. Marlo, 587. — Marlof, 35. — Marmé, 321. — Martens, 102. — Martfelt, 254. — Martini, 439. — Masius, 493. — v. Matenes, 282, 378. — Matheusze, 150. — de Mathiance, 71. — Mathys, 154. — Mathysen, 141, 589. — Mayvogel, 346. — v. Meekeren, 582 (*n.*). — v. Meel, 302. — v. der Meer, 295, 8. — v. Meerlo, 295. — Meerman, 463, 562. — Meertens, 207. — v. Mehen, 249. — Meljchant, 67. — Melsen, 142. — Melvill v. Carnbée, 397. — Mennin, 561. — Mens, 349. — Mensinck, 398. — de Menijn, 162. — de Mepsche, 56. — v. Mercken, 540. — v. der Merckt, 398. — Merlen, 108. — v. der Mersch, 189, 90. — Messchert, 539. — Metdepenningen, 156. — Metelerkamp, 302, 99, 590. — v. Meteren, 472. — v. der Meulen, 398, 481, 592 *O*. — de Meuninck, 139. — v. Meurs (Graven), 303*. — v. Meurs, 205, 55, 447. — Meursinge, 133 (*n.*). — de Meij, 214. — v. der Mey, 189. — Meijer, 436, 512, 85. — Meyl, 72. — Meijerinck, 361. — v. Middachten, 369, 70 (*n.*). — Middendorp, 137 (*n.*). — v. Mieris, 1 *O*, 62. — de Milde, 138, 550, 86. — de la Milletière, 98. — Millies, 36. — v. Minden, 470. — v. Mine, 417. — Minnaerts, 69. — v. der Minne, 141. — Mirandolle, 104. — de Mirel, 249. — Mispelblom, 56 - 8. —

de Mist, 262. — Moeleman, 179, 80. — Moens, 417. — Moeselaer, 51. — Mokkema, 591. — Molenaar, 408. — Moll, 299, 417, 9. — Mollerus, 252, 3. — Mom, 58, 301. — Mommers, 398. — du Mont, 579. — de Montevaldona, 543. — v. Montfoort, 67, 572. — Moonen, 440, 532. — Moorman, 490, 1, 580. — de Moors, 57. — Moot, 565. — Mooijaard, 418. — Morillon, 326. — de Mortillet, 318. — Moser, 563. — Mosselman, 346, 7. — Moubagh, 221. — de Moucheron, 407. — v. Mouvesteyn, 321. — Muhl, 540. — Muilman, 398, 592 *O*. — Mulder, 257 *O*. — Mulerius, 481. — Mulert, 302. — des Muliers, 481. — Muller, 229, 374, 477. — Munninck, 57. — v. Munster, 542. — de Muralt, 279. — Muratel, 580. — Musaert, 72. — Muys, 198*. — Muys v. Holy, 198*. — Muyssart, 439, 91. — v. Muyswinckel, 64. — Muysze, 450, 2. — v. der Mijl, 255 (*G*.). — v. der Mijle, 378. — v. Mijnen, 162.

v. **N**aaldwijk, 72, 92. — Naasthoven, 582, 3 (*n*.). — Nacken, 578. — Nagel, 64. — Naghe, 297. — Naglu, 288. — Nagtglas, 175, 215. — Namna (?), 442. — Nanninga Uitterdijk, 130 (*n*. 2). — Naret (?), 108. — v. Nassau, 139, 76, 304*, 553. — v. N. la Lecq, 303. — Nauta, 542. — v. Nederveen, 490. — v. Nederven(-ne), 197, 514. — de Neeff, 348. — Nepveu, 539. — v. Nes, 21, 248, 312. — Neuesze, 458 (*n*.). — v. Neukirchen v. Nijvenheym, 140. — Nibbelink, 199. — v. Nicket, 191. — v. Niel, 134, 361. — Niellius, 398. — v. Nierop, 75. — Nieuport, 489. — Nieuwenkamp, 544 *O*. — Nieuwhoff, 262. — v. Nieuwland, 71. — Nieuwlandt, 360. — Nilant, 400. — Ninck, 193. — Ninnewijck, 251. — v. Nisse, 66. — v. der Nisse, 175, 6. — Nizet, 398. — Nobel, 394*. — Nolthenius, 113 (*Nm*), 249, 99, 300*, 50, 1, 502, 4. — Nomsz, 229. — Nonneman, 488. — Noordewier, 321, 474. — Noordink, 550. — Noorthoeve, 142. — Noothove, 487. — Nordbeck, 590. — Noij, 350. — Nozeman, 198. — Numan, 311. — Numan v. Warendorp, 59. — Nunninks, 191. — Nuyts, 191, 2, 352 *O* [1], 92, 592 *O**. — v. Nyevelt, 208. — Nijgh, 64 *O*. — Nijhoff, 62, 330, 400. — v. Nijpoort, 198.

Obreen, 312, 479 (*n*.), 580—2. — Ocker, 200. — v. Odenhoven, 443. — Oelen, 152. — Oem v. Wijngaarden, 398. — v. Oerten, 572. — v. Oeste, 303. — Oester, 447, 8. — Oetgens, 75. — ten Oever, 209 *O*. — Offerwijzer, 398. — v. Oirschot, 407. — de Oisten, 303. — d'Olando, 218. — Oldeborch, 217. — v. Olderen, 136 (*n*. 2). — Olivierse, 432. — v. Ommeren, 592 *O*. — Onder de Linden, 178—80. — Onderwater, 349. — Ongerboer, 495. — Oole, 212. — Oomkens, 200. — v. Oorde, 572 (*Nm*). — v. Oordt, 407. — v. Oort, 140, 98, 303, 445. — v. Oorte, Oorth (*Nm*), 572*. — v. Ooste, 303*. — v. Oosten, 248, 303*, 407, 586—8. — Oostenbroeck, 394. — Oosterdijk, 58, 9, 299. — Oosterland, 550. — Oosterlingh, 193. — v. Oosterwijk, 447, 516. — Oosting, 131, 2. — Op 't Hof, 58. — Opzoomer, 216. — v. Ordeghem, 69. — v. Orden, 335. — v. Ortegen, 194. — v. Orten, 446*. — d'Orville, 139. — v. Os, 268, 408. — Osier, 335. — Ostermann, 448 *O*. — Otto, 515. — Oudaen, 533. — de Oude, 408. — Oudemans, 46, 107, 592 *O*. — Oudenhoven, 60. — Overschie, 580. — d'Overschie, 59. — Over 't Water, 140. — Oxford, 59. — v. Oijen, 352, 443.

v. **P**abst, 496. — (v.) Paddenburg, 99, 179. — Pain, 77, 8, 311. — Pais, 47 (*Nm*). — Paling, 544. — Pallardij, 133. — Palthe, 133. — v. Panhuys, 296. — Papegay, 432. — de Päravicini, 445. — Paris, 492, 582—4. — v. der

[1]) *niet* Kuyts.

Parra, 416, 9. — Pars, 155, 473. — Pascal, 409. — Paschier, 335. — Pasquier, 231. — Patijn, 99. — Pauquet, 253. — Pauw, 377, 408, 41. — de Pauw, 440, 88, 9, 92. — v. de Pavort, 248. — Pedecoeur, 490. — v. Peer, 542. — Peis, 47 (*Nm*). — le Pelletier, 300. — Penninck, 381*. — Pentier, 71. — Peres, 489. — Perk, 319, 433. — v. de Perre, 488. — du Perron, 98. — Pers, 435. — Persijn, 75. — v. Persijn, 470. — Pesyn, 489. — Petri, 121 (? . — Philipsze, 149. — Piccaluga, 109. — Pieck, 314. — Pierson, 481. — Piersze, 455. — Pieters, 247, 407. — Pieterson, 83. — Pietersz, 162, 408. — Pietersze, 149, 52. — Piggen, 207, 8. — Pimentel, 216. — de Pipanje, 392. — du Pire, 398. — Pit, 83. — v. den Pitte, 335. — Pitters, 247. — Plaat, 541*. — Placius, 550. — Plantenga, 573. — Plantijn, 309. — Plate, 541*. — v. Plettenberch, 208. — ter Ploerten, 369. — de Plönnies, 495. — Podt, 398, 439. — v. de Poel, 99. — v. de Poll, 126, 301. — v. Pomeren, 592. — du Pon, 237. — Pool, 348. — de Poorter, 446, 513. — Poppen, 408. — Popta, 585 — Porcelius, 142, 487. — Porsman, 439. — Possart, 108. — Post Uiterweer, 99. — Poster, 377. — Pot, 83. — Potbroek, 490. — Pots, 500 — Potter, 46. — de Potter, 89. — de Pottere, 59. — Pottey, 256*. — Poulle, 294, 5. — Poullet, 326. — Pous, 120 (*Nm*). — Praet, 579. — Prauw, 563. — Prévost de Quesnoy le Comte, 139. — Prince, 463. — Prins, 473. — Proctor, 121 (*Nm*). — Proes, 64 *O*, 566. — Pronk, 592 *O*. — Proost, 62, 515 (*G*.). — Prosperini, 449 *O*. — Puckler, 1 *O*. — Puteanus, 550. — Puts, 249. — Pijl, 491, 2. — Pijlaert, 549.

de **Q**uaa, 392. — Quack, 247. — v. Quadt, 448. — Quartelaar, 439. — (v.) Quast, 496. — de Quay, 392, 442. — Questroy, 139. — Queysen, 266. — Quisthout, 67, 8.

de **R**aad, 125, 494, 5. — de Raadt, 592*. — de Raadt, Raedt, Raat, Raet, 50, 8, 124, 5*, 40*, 5 *O*, 208 *O*, 493, 4*—6, 588*, 9, 92 *O*. — de Raet v. der Voort, 493. — v. Raaphorst, 93. — Rademaker, 139, 443, 592 *O*. — v. Raden, 447, 581. — Radermacher, 143. — v. Raedtsvelt, 295. — v. Raesfelt, 295. — Rainal, 41, 427. — Raket, 417. — Ram, 538, 9. — Ramp, 92. — Ramsdorff, 128. — Rappaard, 211. — Rappard, 351, 60. — v. Raveschot, 69 (*n*. 1). — Ravesteyn, 238, 378. — v. Ravesway, 19, 20 — de Rechelfin, 176. — v. Rechteren, 132, 259, 394. — v. Recklinghausen, 157. — Redoch, 198. — Reeb, 482. — v. Reede, 304, 417, 95, 515. — Reehorst, 400. — v. Rees, 395. — Reessen, 536, 7, 40. — Reets, 417. — v. Rehagen, 441. — v. Reifferscheid, 541, 2. — Reigersvliet, 67. — Reiners, 129, 30, 1. — Reinwald, 318. — Reith, 445. — Remeeuwsz, 211. — Reminck, 398. — Renaud, 442. — v. Renesse, 67, 71, 295. — Rengers, 488. — de Renialme, 204. — Rennes, 157. — v. Renssen, 302. — Resler, 421. — Rethaan Macaré, 211. — Revius, 590. — Reymbouts 479, 80. — v. Reyn, 376. — Reynal, 233. — Reynst, 64 *O*. — v. Rhee, 131, 416*, 8, 9. — v. Rheenen, 320, 463. — Rhemrev, 482. — v. Rhety, 392, 3. — v. Rheynen, 177, 320. — v. Rhodes, 189. — de Rhoer, 262. — Riccius, 126 (*n*.). — Richard, 544 *O*. — v. Richthofen, 321. — de Ridder, 84, 311, 518. — v. Riebeeck, 72, 406. — v. Riele, 252. — de Riemer, 185. — v. Riemsdijk, 106, 26*, 7*, 8*, 34*, 592 *O*. — Rienders, 130. *Zie* Reiners. — Rienewerf, 361. — Rietschel, 422. — v. Rietschoten, 382. — Rietsma, 488. — Rietstap, 300. — v. Rietwijck, 162 (*n*. 1). — Ripperda, 127, 541 (*G*.). — de Rock, 446. — Rodenborch, 452. — v. Rodenburg, 461. — Rodenrijs, 91 — Rodesteine, 247. — Roelandus, 579. — Roelants, 191. — Roeloffs, 496. — Roering, 489. — Roest,

298. — Rogge, 200. — Rolandus, 578, 9. — Rombach, 462. — Rombouts, 550. — Römer, 199. — Romp, 140, 256 *O*, 592. — de Roo, 125. — v. Roode(-den), 139. — Roorda, 36, 318. — Roos, 31. — v. Rootselaar, 469. — v. Rooijen, 226. — Roscam, 352 *O*. — Roseboom, 418. — Rosegaard, 416. — Roskot, 361. — v. Rossum, 267, 8. — Rost, 351. — Rotarius, 214. — Roth v. Schreckenstein, 563. — Rotteveel, 232, 303. — v. Rouwenoort, 349. — de Rovere, 141, 446*. — Rovers, 394. — le Roy, 589. — v. Royen, 298. — v. Rucphen, 190. — Ruelens, 111. — de Ruever, 538. — Ruge, 344. — Rutgers v. Rozenburg, 193, 446, 516. — Rutgertsze, 149. — Ruykhaver, 154. — Ruysch, 198, 295, 443, 542. — de Ruyter, 554. — v. Ruyven, 161, 504. — v. Rijckevorsel, 192. — v. Rijn, 72*. — v. Rijsoort, 448.

Saakes [1]), 208 *O*. — Sachs, 38. — v. Salinge, 393*. — v. (de) Salis, 392, 491, 580. — v. Sallandt, 381*. — v. der Salm, 247. — v. Salm, 409, 10. — v. Salm-Salm, 208 *O*. — Samlant, 418. — Sampson(?), 297. — à Sande, 542. — v. de Sande, 419. — Sandelin, 61, 2. — Sandeling (h), 348. — Sanderson, 351. — Sanderus, 87, 189, 400. — de Santa-Cruz, 204. — v. Santbergen, 179. — v. Santen, 282, 378. — Santvoort, 393, 4. — Sass, Sasse, 1 *O*, 116 (*Nm*), 99—202, 47, 96. — v. Sasse v. den Bossche, 202. — v. Sasse v. Ysselt, 138, 202, 8 *O*, 586. — v. Sassenhem, Sassem, 137 (*Nm*), 201, 2. — Sautijn, 303, 407. — Sayon, 540. — Schacht, 59, 299. — Schade, 489. — Schaep, 250. — Schagen, 36, 592. — v. Schagen, 203, 51, 2, 441. — Scharp, 260. — Scheers, 196. — Scheffer, 312. — Scheidt de Groulart, 296*. — v. der Schelling, 473. — Schellinger, 408. — Scheltema, 41, 312. — v. Scheltinga, 193. — Scheltus, 248. — v. Schengen (Scheynghen), 70—73. — Schepens, 84, 311. — de Schilder, 220. — Schimmelpenning (-ninck), 131, 262, 4. — Schinckelaers, 204. — Schipper, 428. — Schlegel, 517. — Schlosser, 81. — Schmidt, 126 (*n.*), 254. — Schoeffert, 104. — Schol, Scholl, 347, 8. — Scholten, 393*, 550. — Schoon, 191, 578, 9. — Schoonegevel, 266. — v. Schoonhoven, 495. — Schoorisse, 67. — Schoorn, 254. — v. der Scboot, 191. — Schorer, 589. — Schot, 141, 2. — Schotborgh, 463. — Schotsman, 550, 65. — Schouten, 233, 43. — de Schoutheete de Tervarent, 71 (*n.* 2.), 2 (*n.* 2). — Schrassert, 494. — Schregardus, 351. — Schrevelius, 348. — Schriever, 130. — Schryner, 112 (*Nm*). — v. der Schueren, 208*. — Schümacher [2]), 585. — Schutter, 157. — Schuttrup, 418. — Schutze, 394. — Schuur, 248. — Schuurman, 330, 1. — v. Schuurman, 565. — v. Schuylenburgh, 140*, 203, 441. — v. Schwanenburg, 541. — Schweickhardt, 210. — Scot, 328. — Scrinerius, 112 (*Nm*). — Segers, 347. — Seiler, 236. — Sem, 297. — Sember, 104. — v. Senderen, 362. — Sergeant, 43. — Serrure, 511. — Servaas, 226, 373. — Severinus, 473. — Seijen, 193. — Seijn, 473. — Siccama, 386. — Sickinghe, 541. — Siderius, 266. — Siebmacher, 529. — Siersema, 253. — Siersma, 123 (*n.* 1), — Silenius, 142. — v. Sillebeke gez. Taccoens, 71, 2. — Silvius, 127 (*n.*). — Simons, 407. — à St. Clara, 423. — Sismus, 142. — de Sitter, 263, 5, 6. — v. der Slaert, 490. — de Slechte, 63. — v. Slee, 208 *O*, 359. — Sleeboom, 190. — Slichtenbrée, 55. — Slingeland, 588. — v. Slingelandt, 54. — Slingenberg, 136. — Sloet, 544. — v. der Sloot, 575, 85, 6. — v. Slooten, 133. — Smallegange, 194. — v. Sminia, 542. — Smit, 587. — Smits, 190, 6, 9, 536, 9, 87. — Smout, 546. — Smijt, 587. —

1) Wat men hier niet vindt zoeke men op Z.

2) Schuhmacher?

Snabelius, 256*. — Snecanus, 113 (*Nm.*). — Snellebrand, 545 *O.* — Snellen, 583. — v. der Snippe, 489. — Snitsevorg, 482. — Snoecx, 142. — Snoek, 61.— Snouckaert v. Schauburg, 410. — Sobry, 488. — Soetens, 491, 532, 40, 583.— Soeters, 134, 5. — Solborgh, 127. — de Sollemne, 416. — Somer, 206. — v. Someren, 198. — v. Sommelsdijck, 565. — v. Son, 352. — v. der Son, 129. — v. Sonnevelt, 417. — Sonnius, 442. — Sonntag, 551. — v. Sorgen, 540, 90. — Soutsen, 161. — Spaan, 587. — v. Spaen, 163. — v. Spange, 499. — à Speculo, 204*. — v. den Spiegel, 204*. — Spierinck, 371. — Spiering, 490. — Spitzen, 209 *O*, 516. — Spoelstra, 550. — de Sprancgnis, 311. — Sprankhuizen, 461.— Spruyts, 70. — v. der Spijk, 131. — Spijkerhof, 579. — Spijkerman, 252, 3. — v. Staa, 581. — Staakman, 583 (*n.*). — Staal, 256 *O.* — Staats Evers, 249, 438. — v. Staden, 60. — Stakman, 583 (*n.*). — Stalpert, 480. — Stampioen, 350, 444, 93. — Stapert, 304 *O.* — Staphorst, 261—3. — Star, 311. — Staring, 371. — v. Staveren, 588. — Stavenisse, 584. — v. der Steen, 191, 544. — Steenbergen, 54, 398. — v. Steenbergh, 302. — v. Steenwijck, 143*. — v. Steeweghe, 71. — Steffanus, 141. — v. Steinen, 448 *O*, 541. — (v.) Stelle, 247, 586. — v. Stellenberg, 266. — v. der Stelling, 579. — Stenfert, 544 *O.* — Sterk, 461. — Sterrevelt, 245. — Steijaert, 347. — Stickers, 421. — Stoffel, 42. — Stoffenbergh, 266. — Stolker, 198. — Stols, 99. — Stolte, 133, 4. — Stork, 136. — Storm v. 's Gravesande, 56. — Story v. Blokland, 495. — Stoven, 80 (*n.* 1). — v. der Straaten, 400. — Stracké, 81. — v. Stralen, 453. — Strassaert, 492. — v. der Straten, 400*, 88. — Streso, 490—2, 582. — Strick, 266, 562. — Strik, 361. — v. der Stringe, 206. — Strobant, 1 *O.* — Stroink, 135. — (v.) Stroombergh, 143*, 294. — v. Strijen, 301, 514. — Stuerman (Stuyrman, Sturman), 254, 5*, 589*—91 (*Z.*) — Stumpf, 126. — Stumphius, 350, 443. — Stijl, 266. — v. Suchtelen, 591. — Suderman, 533. — Suermondt, 448. — le Sueur, 348, 9. — de Superville, 585. — Suton, 72. — Suttermau, 88. — Swaens, 394. — v. Swanenborg, 542. — Swalmius, v. der Swalme [1]), 297. — de Swart, 320.— de Swarte, 585. — Swavinck, 585. — Swavingh, 483. — Sweerts, 122 (*Nm*). — Sweerts de Landas, 278. — v. Swieten, 92. — v. Swinden, 266. — Swinnas, 418. — Sijpkens, 264. — Sijthoff, 276.

Tackoens, 72. — v. der Taelen, 77. — Talen, 133. — Tamminga, 50, 474.— Tavin, 561. — Tayspil, 139. — Teckop, 352. — Tedingh v. Berkhout, 264. — Teema, 542. — Teissèdre, 242. — Tekenburg, 445. — Tekkelenburg, 133 (*n.* 1). — Telders, 448*. — Telen, 160. — Temaat, 22. — v. Tengnagell, 140, 494, 5. — Terborch, 209 *O.* — Termouw, 212. — Tertolen, 229. — Terwout, 359. — Tessemaker, 492. — Teutscher, 139, 397*. — v. Teylingen, 537, 40. — Thackeray, 279. — v. Theilingen, 160*. — Thelones, 160. — Themmen, 579. — Theuniszen, 545. — de Theuven, 370. — Thibaut(-bault), 140, 552, 89. — (v.) Thielen, 159, 60*, 1. — Thiesenhause, 409. — Thomass, 398. — de Thoms, 141. — Thonis, 407. — Thonisze, 381. — Thooft, 39. — Thorren, 322. — Thijm, 278. — Tibauw, 552. — Tielenius, Tilenius, 113, 59, 61. — v. Tienen, 191. — v. Tieschenhuizen, 191. — Tilanus, 96, 113 (*Nm*). — Timmerman, 203, 549. — Tip, 261, 6. — Tissot v. Patot, 56. — Tjeenk, 352. — Tollius,

---

[1]) L. M. A. Swalmius v. der Linden te Frankfort a/d. Main dankte in *Haarl. Ct.* v. 15 Aug. 1882 uit naam der bloedverwanten voor de deelneming ondervonden bij het overlijden van broeder, behuwdbr. en oom C. J. Sw. v. der L. te Arnhem.

129, 254*. — v. Tong, 352. — v. Tongeren, 237. — Tonneman. 447, 8. - Tonnemans, 448*. — v. Toon, 352. — v. der Tooren, 540. — v. Toorenenbergen, 96. — Toussaint, 359. — Toxopéus 121(*Nm*), — Traetsaert, 492. — Trassaert, 492. — Triest, 89. — Trigland, 220, 378. — Trip, 531*.— Trouweels, 237, 8. — Tschudi, 126, 233. — Tucher, 204*. — Tuerlinckx, 401 *O*, 512. — Tuinman, 144 *O*, 434. — Tulleken, 206, 8, 75, 304 *O*, 400, 96. — Tullenius, 492. — Tulp, 532*. — v. Tungeren, 591. — Turcq, 78. — Turk, 61. — v. Tuyll, 304.— Tydeman, 181. — Tijmmermans, 50.

v. **U**den, 398. — Umbgrove, 195. — Unia, 542 (*n.*), 91. — Uningha, 124. — Uteneng, 22, 246, 7, 586. — Utenhove, 204. — Uterwaerd, 92, 122 (*Nm*). — Uylenbroek, 329. — Uylenburgh, 398, 534, 6, 7, 40. — Uyterstenweerd, 122 (*Nm*).

v. **V**aernewyck, 189. — de Valcke, 581. — Valckenaer, 444. — Valckenier, 127 (*n.*), 41. — de Valk, 488. — v. Varick, 301. — Varkevisser, 473. — Vay, 79, 492. — v. Vechelen, 57, 254.— v. de Vecht, 407. — Veen, 447. — v. Veen, 238. — de Veer, 446. — Veere, 77. — v. Veeren, 300, 407. — Veeris, 440. — Vegelin v. Claerbergen, 350. — v. der Velde, 347, 8. — Veldenaar, 352 *O*. — Velkener(-nar), 141, 444. — v. Velse, 417*. — Velsenaar, 348. — v. Velzen, 358. — Venema, 317 (*n.*). — Verbeek, 299. — Verbrugge, 398, 533. — Verburg, 358, 9, 533. — Vereik(-eyck), 190, 254. — Verhaer, 398. — Verhees, 264. — Verheyen, 266. — Verhoeven, 352. — Verhorst, 55. — Verhulst, 108. — Verkade, 511. — Verlaan, 55. — Verlee, 395. — Verloren, 22. — V. v. Themaat, 471. — Vermasen, 395*, 6. — Vermeulen, 207, 8, 580, 1. — Vermolen, 208. — Vernes, 527. — Vernisse, 66. — Vernoy, 141. — Verschuer, 220. — Verschuur, 447. — Versluijs, 582, 3 (*n.*), 4. — Versteech, 493. — Verstegen, 249, 581. — Verstelle, 57. — Verster, 264. — Verveen, 400 *O*. — Verveer, 182. — Vervenne, 58. — Vervloet, 208. — Vett, 192. — de Veye, 160. — v. Vianen, 550. — de Vichte, 189, 90. — v. Vierakker, 370. — Vilain, 189. — de Villanova, 445. — de Villeneuve, 33, 4. — Vinck, 20. — de Virieu, 495. — Viruly, 533. — Vis, 538. — Visch, 360. — Visscher, 181, 91 (*G.*). — de Visscher, 445. — Visser, 58. — Vitringa, 266. — Vitsen, 139. — v. Vlaenderen, 67. — de Vlaminck, 456 (*n.*). — v. Vlierden, 446*. — v. Vliet, 203, 498, 592 *O*. — v. der Vliet, 441, 575 (*Nm*). — v. Vlisseghem, 488, 9, 91 (*n.*), 581. — Vloots, 197. — v. Vloten, 425 (*n.* 1), 71—3. — v. Voerst, 201. — Voet, 201. — de Vogel, 482. — de Vogelaer, 394. — Vogood, 43. — Volkaarts, 578. — v. Vollenhoven, 539, 40. — Voltelen, 129. — Vonck, 295. — de Voogd, 400. — Voorgouw, 198. — Voorhoeve, 352, 443. — v. Voorst, 196. — v. der Voort, 203*, 8, 552. — Vorsterman, 352. — V. v. Oijen, 298, 588. — Vos, 375, 505. — de Vos, 57, 375 (*n.* 2). — de Vos v. Steenwijk, 265, 6. — de Vrede, 47 (*Nm*). — Vreede, 47 (*Nm*). — Vreland, 417. — de Vriere, 125. — de Vries, 45, 114, 353 *O*, 504, 28, 50, 62. — de Vriese, 359. — Vriesen, 398. — Vrolijk, 303. — de Vroom(-me), 208. — Vroomhuus, 68. — ter Vrugt, 55. — Vyfhuysen, 2.

de **W**aal, 206. — v. Waardenburg, 395. — de Waeger, 579. — de Wae 579. — v. de Wael, 32. — v. Waenen, 550 — de Waert, 546. — v. Waesberge, 423. — Wagenaar, 562. — v. Wageningen, 255. — Waghevens, 67. — Wagner, 36, 140, 398, 592. — v. der Wal, 497. — Walkart, 160. — v. de Wall, 60, 199, 304*, 592 *O*. — v. den Wall, 320. — v, de Walle, 89, 204. — v. den Walle, 66. — v. der Wallen, 538—40. — v. Walta, 253. — Walter, 156. — Waltmans, 50. — Walvis, 200. — Waning, 209 *O*. — Wanrooy, 550. —

Wap, 1 *O*, 500, 1. — Warkier, 346. — v. Warmelo, 201. — Warnaer(-nar), 248, 586. — Warnsink, 396. — de Warri, 492. — von Wartensleben, 139, 397. — v. Wassenaer, 64 *O*, 93, 133, 531*. — v. W. -Obdam, 133, 313. — Wassenberg, 47, 115, 388. — te Water, 83, 542 (*n.*), 86. — toe Water, 220. — v. de Water, 320. — v. Watervliet, 176. — v. de Weede, 189. — v. Weert, 551. — Weerts, 122 (*Nm*). — v. Weezel, 441. — Wehrmann, 563. — v. Wel, 544. — v. Welde, 189. — v. Welderen, 443. — v. Weleveld, 303. — Welhoek, 358. — Wellekens, 536. — Wenckebach, 400. — Wentholt, 55. — Weruméus, 113 (*Nm*). — v. der Werff, 250, 2. — Werner, 141. — v. de Werve, 252. — v. der Werve, 20, 398. — Wessely, 19. — v. Westenholte, 200. — Westerbaen, 480, 562. — v. Westerholt, 296, 439. — v. Westreenen, 22, 312. — Wetters, 331. — v. Wevelghem, 314. — Weveringh, 59, 298. — v. Weyhe, 562. — Weijns, 418. — v. Wezel, 418. — Wiarda, 386. — Wichelmans, 419. — Wichers, 361. — Wichmans, 585. — v. Wickevoort Crommelin, 266. — v. de Wiele, 88. — v. der Wiele, 20. — v. der Wielen, 203*, 441. — Wierks, 392. — Wiersema, 399. — Wierts, 492. — v. Wilacke, 541 (*n.*). — Wilbrenninck, 196. — Wilda, 562. — Wilfin, 206. — v. Wilich, 541 (*G.*). — Willekes, 209, 500. — Willems, 47 (*Nm*), 67, 407, 563. — Willemsze, 149, 455. — v. der Willigen, 109. — Willink, 446, 536. — v. Wilp, 369. — Wils, 190. — Wilson, 38. — Winckelman, 418. — Wineke, 133. — te Winkel, 114, 87, 528. — Winkeler, 551. — Winkler, 41, 85, 241, 57 *O*, 401 *O*, 73, 551. — Winkler Prins, 100. — Winsemius, 123 (*n.* 2). — v. Winter, 540. — de Wintere, 68 (*n.* 1). — v. Wintershoven, 543. — Wisse, 109. — de Wit, 21, 61. — de With, 75, 142, 3, 312. — Witkamp, 163. — Witsen Geysbeek, 343. — de Witt, 141, 2, 212, 99, 300, 11 (*G.*), 444. — Witte, 353 *O*. — Witteveen, 121, 482. — v. Woensel, 444, 5*. — v. der Woert, 92, 4. — v. Woestenberg, 566. — ten Wolde, 132. — v. Wolf, 398. — Wolff, 227. — Wolters, 62, 511. — v. Wolzogen, 108. — v. der Wourt, 92, 4. — Wouters, 350, 491, 580, 1. — Wtenbogaert, 200. — Wtenweerde, 122. — Wybels, 496. — Wybrandi, 193. — v. Wijhe, 95, 301, 72. — Wylag(-lach, -laick), 541. — v. Wijn, 353—5. — v. Wijnbergen, 195. — Wijnen, 447, 8. — v. Wijngaerden, 514. — v. Wijngaerdt, 563. — Wijtema, 137.

Ypelaar, 59—63, 203. — Ysbrants, 546. — IJspaart, 122 (*Nm*), 79. — IJssel de Schepper, 311. — v. IJsselsteijn, 202. — Yvon, 565.

Zamarski[1]), 256 *O*. — v. der Zande, 544 *O*. — v. Zandhorst, 92, 3. — Zasius, v. Zas (-se), 116 (*Nm*). — Zeebout, 67. — Zeelaer, 151, 2. — Zeeman, 407, 33. — Zegerius, 304. — Zeri, 475. — v. Zoelen, 370. — Zoete, 450. — v. Zon, 393. — Zoute, 488. — Zubli, 265. — Zuerius, 78, 445. — Zumkley, 208 *O*. — v. Zundert, 514. — v. Zuylen v. Blasenburg, 72. — v. Z. v. Natewis, 398. — v. Z. v. Nyvelt, 398. — Zwaan, 191. — Zwaardekroon, 540. — Zweerts, 39 (*P.*), 590. — Zwierzina, 592. — v. Zijl, 439, 543. — v. den Zijl, 92.

Gesner, 474.
Gevelteekens, 531.
Ghiberti, 105.
Giessendam, 200.
Giessen-Nieuwkerk, 350.
Giessen-Oudkerk, 550.
Gieten, 268
Giethoven, 249.
Gildehaus, 361.
Gilden, 2, 145, 400 *O*, 401, 547, 76.
———, Geschiedenis, 562.
Gilse, 57.

[1]) Wat men hier niet vindt zoeke men op S.

Ginneken ('t), 56, 392—4, 5 (*Nm*).
Giornale (Il) degli Eruditi e dei Curiosi, 449 *O*.
Gistelles, 69.
Glasramen (Engelsche), 236.
Glasschilders, 296.
Glazenmakers, 401.
Globus, tijdschrift, 411.
Goedereede, 353.
————, Beschrijving, 550.
Goes, 57, 8.
——, oproer, 175.
Goldau, 352 *O*.
Gonnet (C. J.), 31.
Goochelaars, 235.
Gooiland, oudheden 304 *O*, 24.
Gorinchem, Beschrijving, 200.
Gorredijk, 322.
Göthe, 544 *O*.
Gouda, 267.
———, Beschr., 126, 200.
Goudleder, 479.
————, prijzen, 518.
Goudsbloemen-azijn, 336, 428, 567.
Graf (Reis naar het H.), 498.
Grafmakers, 16.
Grafschrift (Rekenkunstig), 234.
Grafschriften, 56, 62, 3, 71, 144, 211, 328, 92, 416.
Grafzerken (Oude), Afteekeningen, 513.
Grammont, abdij, 497.
Gramsbergen, kasteel, 127, 9, 31, 2.
Grant (De kinderen v. kapt.), 527.
Granvelle (Cardinal de), 560.
———— » , Correspondance, 326.
Graswinckel (Jacob), 359.
Gratzen, 562.
Grave, 261.
Graveelkan, 336, 429.
———wijn, 429.
Gravendaal ('s), 396 (*n.*).
Gravenhage ('s), Bijzonderheden, 239.
—————— a° 1572, — 154.
——————, Assendelft-tombe, 314.
——————, begraafniskosten a° 1647, — 545.
——————, boeken-censuur, 226.
Gravenhage ('s), brand in het Binnenhof, 73.
——————, goudleer-huis, 524.
——————, grotje, 236.
——————, kunst- en schildersbroederschap, 237.
——————, magistraat in dichterlijke stemming a° 1784, — 98. — met gouden penningen bedeeld, 174.
——————, »Mercurius," 212.
——————, munten, 323, 4.
——————, naam, 185, 339.
——————, predikant, 584, 5.
——————, rekenkamer, 59.
——————, St. Joris, 239, 556.
——————, straten, enz., 59, 75, 6.
——————, taaleigen, 239.
——————, wees- en momboirkamer, 556.
Graveurs, 140, 81, 214, 24, 564. *Zie* Penningkundig Repertorium..
Grenzhausen, 300.
Griet (Booze, Dolle, Zwarte), 558—60.
Grietmannen, 320, 1.
Griffe's, 41, 427.
Groede, 559.
Groenendaele, 139.
Groesbeek, 440.
Groningen, 361.
——————, Monumenta, 277.
Gronsfeld, 143.
Groot (Hugo de), Antiq. Reip. Bat., 213.
Groote Waard vóór 1421, — 199.
Gruit, 544 *O*.
Guatemala, beeldhouwwerken, 103.
Gijsen (Jan v.), 515.

Haag (Den), 185, 339.
Haakslag (Het), 369.
Haamstede, 57.
Haarlem, beleg, 152.
———, Bilderdijk, 209, 500.
———, de Blije Druck, 498.
———, eerste courant, 498.
———, Poorten en Wallen, 31.
———, predikant, 360.
———, rederijkerskamer, 210.
Haastrecht, 125.

Haefenck, 591.
Hagelandsch Idioticon, 401 *O*, 512.
Haïti, 476.
Hall, 442.
Halmael (Johan v.), Nalatenschap, 192.
Halsneusdoeken, 336, 427, 524, 68.
Hamond, 547.
Handboekjes, 197.
Handschriften, 32, 4, 211, 4, 28, 331.
Hanover, 510.
Hanze-verbond, 563.
Hardenberg, 135.
————, Beschrijving, 133.
Harderwijk, 249, 99, 440, 8 *O*.
————, hoogeschool, 562.
Hardinxveld, 141, 440.
Haren (Jhr. O. Zw. v.), 235, 79.
———, Catalogus, 280.
Haringschuiten, 276.
Harlingen, St. Michiels-dom, 313.
Hartigveldt (Joh.), 358.
Hasselt, 360, 80*, 448*.
Hattem, 177.
Haule, 391.
Hautcourt, 439.
Havens (Werktuig tot uitdieping van), 381.
Heelmeesters, 249.
Heemse, 134.
Heer- Abts- en Sinoutskerke ('s), 346.
Heerenhoek ('s), 57, 347.
Heerschap, 94, 435.
Hees, huis, 62.
Heeswijk, 399.
Heeze, 304, 461.
Hegge (*der*), 19.
Heicop, 535.
Heidelberg, 31.
————, boekerij, 32.
Heiligen, 19, 85—90.
————, beelden, 234.
Heiligschennis gestraft, 214.
Heinenoort, 314.
Heinsberg, 157, 60.
Heinschoten, 441.
Heisterbach, 199.
Heksen, 328.
Helenaveen, 462.
Hellendoorn, 136.
Helmond, 550.
Hendrik in de Kiste, 157, 8.
——— (Prins), de Zeevaarder, 217.
Hendrik III, 561.
Henrici (Godfr.), 227.
Herkingen, 550.
Herlaar, 267, 530, 5—9.
Hernen, 242.
Hertogenbosch ('s), Illustre Broederschap, 256 *O*, 96.
——————, kanon, 559.
——————, Meijerij, 22.
——————, naam, 185.
——————, plundering a° 1787, 357.
——————, pred., 550.
Hervormingstijd, portretten d. hoofdpersonen, 422.
Heusden, 60, 440.
————, Beschrijving, 200.
————, pred., 592 *O*.
————, Reformatie, 60, 1.
Hik, 276, 7.
Hindeloopen, taal, 388.
Hindoe-maatschappij, 101.
Hindostan, 233.
Hispaniola, 476.
Hitzert (*den*), 267.
Hoed, teeken van rechtsmacht, 474.
Hoeve (Jhr. Matth. v. der), Handvest-Kronijk, 64 *O*.
Hofdijk (W. J.), 52, 408, 72.
Holten, 440.
Homo Bulla, 327.
Hondeghem, naam, 575.
Hondsholredijk, zie Honselaarsdijk.
Honkoop, 179, 463.
Honschoten, naam, 50, 340, 524, 75.
Honselaarsdijk, 92, 191.
Hontenisse, 490 (*n*. 3).
Hoofdredenaar hereditair, 176.
Hooft (P. Czn.), 46, 278, 9, 352, 77, 562.
Hoogduitsch, Verdeutschungen, 401 *O*.
Hoogeveen, 359.
Hoogstraten, 410.
Hoorn, opschrift, 353 *O*, 545 *O*.
Hoorne, graaf, 327.

Hornhuizen, 51.
Horssen, beleeningen, 194.
Houbraken (Jac.), 214.
Houtman (Gebr.), 408, 9.
Houtvesters, 392, 444.
Hoya, 562.
Huele, 73.
Hugo (Victor), 33.
Huisraad der 17e eeuw, 383, 477.
Huizen (Fraaie), 105.
Hulst, 71 (*n.*).
——, Holl. protest. familiën, 143.
——, predikanten, 487—93, 578—86.
——, rekeningen, 65, 276.
——, St. Willebrordskerk, 72.
Hulsterambacht, 68—70, 3, 490 (*n.* 4), 1 (*n.*), 581, 2, 3.
Hunderen, 590.
Hunnep (*ter*), klooster, 201.
Hurons, 280.
Hyacinthe (Père), 353 *O.*
Hijmans-Hertzveld (E. D. S.), 102.

Idstein, 553.
Indië, Geschiedenis, 41.
——, geslachtsnamen, 482.
——, Gids, 292, 557.
——, schriftsoorten, 100.
Ingenieurs, 25, 140.
Innosant, 337.
Isabella, Spaansche prinses, 81.
Italia Evangelica (l'), 422.

Jacobsladder, 382.
Jacobus I, 328, 545 *O.*
—— II, 317.
Jager (Dr. A. de), geschriften, 44, 5, 449.
Jan I, graaf, 138, 276.
— II, » , 218.
Jan, in samenstellingen, 111, 256 *O.*
Janssenius (Corn.), 71.
Japan en Japannezen, 34.
——, letterkunde, 325.
Java, huizen, 577.
Jeruzalem, kaart, 236, 382.
——, zeep, 527.
——, vaarders, 236.
Jesse, bloemken, 385.
Joden, taal, 230.
——, vervolging, 215.
Johannes, apostel, 517, 8.
Jonckbloet (Dr. W. A.), 32.
Joost, 243.
Jozef, keizer, 212.
Juckema, 541.
Juffrouw-de-Bruin, fort, 363.
Jupiter, 567.
Juweelen en Juweliers, 43.

Kaap Verde, 218.
Kaapstad, 156.
Kaarsen, 569.
Kaartspelen, 235.
Kadzand, 559, 68.
Kalendebroeders, 372.
Kambodja, 101.
Kamee, 104.
Kamerijk, lijnwaad, 524.
——, vrede, 137.
Kamfer, 257 *O.*
Kamours (Jonas), 288.
Kanonikschen (*den*), 124.
Kanonnen, *zie* Geschut.
Kaproen (Twee hoofden in één), 431.
Karel de Groote, 105.
—— de Stoute, 105, 204.
—— v. Gelre, 305, 542 (*n.*).
—— II, 231.
—— V, 96, 105, 306 (*n.*), 554.
—— VI, 157.
—— VII, 561.
Kastilië, 475, 552, 89.
Katten, die vonken loslaten, 305 *O.*
Kattendijke, 585.
Katwijk, 490 (*n.*).
——, oudheden, 155, 473.
Kaukasus, Beschrijving, 64 *O.*
Kawi-gedenkteekens, 101.
Keenenburg, 302.
Keeshond, 181, 334, 477.
Kegelspel, 524.
Kempenland, 547, 9.
Kempis (Thomas à), schrijver der Nav. v. Chr., 516.
Kennemerland, 556.
Kerckem, 589.

Kerkwerve, 159.
Kersbeke, 71.
Keye (Ridder), 435.
Kinderstoelen, 385, 570, 1.
Kirburg, 410.
Klarenbeek, 562.
Kleedingstoffen, 276, 336, 431, 80, 567, 8.
— ——stukken, namen, 383, 431, 77, 569, 71.
Kleef, hertog Jan, 340.
——, zottengezelschap, 303.
Klepbeker, 380, 1.
Klimmen, 160.
Klimop, 103.
Klokken, gieters, 336.
———, opschriften, 129, 30, 335.
———, spelers, 347.
Kloosters, 62, 3, 137, 99, 200, 1, 370 (*n.*), 469, 97, 553, 91.
Kniedichten, 32, 329.
Kniphuizen-Nienoort (G. W. graaf v.), 36, 229.
Koekoek, 425, 517, 59, 60, 6.
Koetei, opschriften, 100.
Koevorden, 127—31.
Kölle (Dr.), 34.
Kollendoorn, 127, 32.
Kollumerland, 278, 316.
Kompagnieswinkels, 391.
Kompas, 343, 518.
Komptuers, 378.
Koornmaaien, 95.
Kootwijk, liedje, 448 *O.*
Koppermaandag, 64 *O.*
Kortrijk, taal, 241.
Kousenbanden, 570, 1.
Kozakken a° 1813, — 463.
Kraan (W.), 188.
Kraanvogels, 291.
Krekels, 545 *O*, 60.
Krels, 576.
Kreolen, 40, 1, 181, 233, 426, 7.
Kroonenburg, 538 (*n.* 1).
Kruidkundigen, 42.
Kruiningen, 297.
Kruisen, 400 *O*, 97 *O.*
Kruisland, 56.
Kruisteekens, 319.
Kuik, 1 *O*, 461, 2 (*n.*).
Kunenburg, 302.
Kunst (Jan), 314.
Kwik, 233.
Kyfhoek, 588.

Laar (Hof te), 494 (?), 514.
Labadisten, 565.
Lage, 133.
Lakerveld, 535.
Landas (Nic. de), 327.
Landbouw uitgevonden, 221.
Landeghem, 73.
Landmeters, 57.
Landsmeer, 361.
Langensalza-medaille, 510.
Langiewitz (Marian), 216.
Lannoy (de), Herald. geschrift, 204.
Laren, 294.
Lauwerzee (*de*), Beschrijving, 277.
Layard, 34.
Lazarij, lazarusklep, 416.
Leander, 566.
Lede (*ter*), huizen, 371.
Leenbrieven, 19, 311.
Leende, 304, 461.
Leenhof (Fred. v.), 227.
Leer, 391.
Leerdam, 371, 2.
Leerelamp, 51.
Leerlooien, 382.
Leermis, 50.
Leeuwarden, lazarushuis, 416.
Leeuwen, 350, 443.
Legatiepredikers, 461.
Legenden, 512, 8.
———, geschiedk. grondslagen, 221.
Legerpredikanten, 411.
Leiden, Akad. penningkabinet, 109.
———, beleg, 154, 5*.
———, pred., 440, 550, 65.
Leiden (Jan Gerbr. v.), Chronycke, 138.
Leiderdorp, 90.
Leksmond, 535.
Lennep, 129.
Lent, 396.
Leopold, keizer, 126, 93.

Lesjiskeep, 483.
Letters (Gebruik v. verschillende), 53, 576.
Leusen, 410.
Leuven, 68 (*n.*).
Lichtenau (Gravin), 82.
Lichtenberg, 190.
Lichtenvoorde, 444.
Liederen, 65 *O*, 144 *O*. *Zie* Drinkliederen, Vogelpoëzy.
Lier (*de*), 550.
Liesveld, 139.
Lievendaal, 515.
Lille, 564.
Lillo, 79.
Lindt, 158.
Lingen, 129, 361.
Linkerhand, 277.
Linschoten, 266, 562.
Liplappen, 40, 233, 427.
Lithographie, 39.
Lodewijk XI, 560·
Lodewijk Napoleon, 215, 56 *O*, 75.
Lommel, 547.
Longerhouw, 362.
Look, *Lok*, 526 (*Nm*).
Loon, graafschap, 469.
Loon (Gerard v.), 212.
Loon op Zand, 399.
Loosjenkautisch, 229.
Lotharingen, hertogin, 410.
Loyson (Charles), 353 *O*.
Lübeck, 95.
——, Patriciaat en Oudheden, 562, 3.
Luine (*ter*), huis, 317.
Lunenburg, 140.
Lurken, 160.
Luther (M.), Predigten, enz. enz., 421.
Luyken (Jan), 140.
Lijnwaad, 428.

Maarseveen, 561, 2.
Maasland, kommandeur, 363.
Maassluis, 297.
Maastricht, 297.
Maccarthy (Donough) graaf v. Clancarty, 317.
Machiavelli, 559.
Maelstede, 65 (*n* 1).
Maerlant (*'t*), 554.
Majoraten, 275.
Makkum, 362.
Malet (Moeder), 144 *O*.
Mallegraafsburg (*de*), 316.
Malplaquet, 64.
Mamaluco's, 233.
Mamus, 249.
Mandemakers, 11, 2 (*n.*).
Mangkassaren, 557.
Marchi (Francesco), 101.
Mare (?), 573.
Mariëndaal, 370 (*n.*).
Marken, 567.
Mars, 566.
Martelaarsboek, 568.
Mathematische Liefhebberye, 449.
Mauritius, 86.
Maurits (Prins), 83, 6, 281, 335, 77, 8, 564.
Maximus, 557.
Meel, 392, 421.
Meerkerk, 535.
Meern (*de*), 461.
Meetkunde, hoeksverdeeling, 282.
Meiplanting, 363.
Meliskerke, 191.
Menander, 30.
Mennisten *zie* Doopsgezinden.
Meppel, 131.
Mercken (L. W. v.), 534, 7, 40.
Mercurium, 51, 232.
»Mercurius" (De Hollandsche), 498.
Mercxplas, 589.
Merestein, 295.
Merula (Ang.), 556.
Mestiezen 40, 181, 2, 233, 4, 426.
Metselaars, 401.
Middachten, 369 (*n.* 2).
Middelbare tijd, 236.
Middelburg, courant, gedenkdag, 592 *O*.
————, Mesandboekje, 211.
————, predikanten, 346, 447, 584.
————, oudste rekening, 284.
Middelzee (*de*), 277.
Middennederlandsche geschriften 46.
———— geographie, 278.

Milen, abdijkerk, 62, 3.
Militaire commando's, 571.
Minahassa, 292.
Mirabeau (de), 282.
Moerbeke, 71 (*n*. 1).
Moere (*den*), huis, 67 (*n*. 1).
Molenaarsgraaf, 84, 562.
Molenijzer (Herald.), 445.
Molkwerum, taal, 388.
Molschepen, 381.
Monnikbajum, 318.
Monnikhuizen, 370 (*n*.).
Montfoort, burggraven, 1 *O* (572).
Montjoie, 160.
Mosterd, 305 *O*.
Mote (*de*), 70.
Mozeshoofd, 566.
Muiden, penning, 324.
———, schatgravers, 592 *O*.
Muildieren, -ezels, 41, 257 *O*.
Mulatten, 40, 181, 233, 4, 426.
Müller (Max), 34.
Munster a° 1535, 6, — 353.
Munten, 323. — daalder, enz., van Savoje, 86. — dubloen, 511. — dukaat v. Kampen, 511. — Ferdinandsdukaat, 511. — dukaat v. Marokko, 177, 322.— dubbele stuiver v. Stevensweert, 323.— Toursch pond, 177. — vierstuivers v. Rechem, 323, 511. — zilveren duit Zelandia, 324.
Muntgewichtjes, 510.
Muntkunde, 1 *O*.
Muuranker (Herald.), 445.
Muziek, hulpmiddelen, 40.
———, instrumenten, 40.

Naaldwijk, 90, 2 (*n*. 3).
Naarden, stadhuis, 304 *O*.
Namen, 362, 578.
Namen (Geschriften over), 47, 113, 5.
——— (Dier-), 51, 432, 573.
——— (Familie-), 30, 47—9, 54, 116, 8, 20.
——— » friesche, 389, 90.
——— » saamgesteld met *hoek*, *hern*, *horn*, 242.
——— » verlatijnscht, enz., 112.
Namen Familie), als doopnamen, 121, 481.
——— » *zie* Diernamen.
——— (Plaats-), 31, 47, 8, 50, 1, 113, 245.
——— » , saamgesteld met *-gara*, *-gare*, 246. — *-heim*, *-hem*, 117, 83, 4. — *-sas*, *sakso*, enz., 118. — *-zijl*, *-syl*, 117.
——— (Plaats-), friesche, 389, 90.
——— (Schimp- en Spot-), 121, 44 *O*, 241, 526.
——— (Voor-), Lijst, 388.
——— » tot aanduiding van karakters, 482.
——— (Voor-): Aart, 575. — Dirk, 527.— Frido, 48. — Jolle, Jolmer, 388.— Kristen, 564. — Laat, Late, 113. — Molle, 388. — Paie, Peie, Poie, 47 8. — Sas, Sakso, Sasse, 115, 8. — Scato, 388. — Schelte, Scholte, Schout, Schuite, 120, 1. — Schulte, 386. — Schutje, 390. — Scute, 388. — Theodoor, 527. — Veit, 312. — Vrede, 48.— Witte, 312. — Zadok, 243. *Zie* Veluwe.
Napoleon I, 528.
Nassau (v.), Ernst Casimir, 541.
————, Lodewijk, 327.
————, Willem Lodewijk, 281, 378.
————, prinsen, 514.
————, bastaarden, 303, 553.
Nassavius (Strato-character), 176, 553.
Nationale vergadering, Karakterschets, 257.
Natuurhistorisch gebied, waarheid en volksgeloof, 305 *O*, 528, 9.
Navorscher (Een Italiaansche), 449 *O*.
Nederduitsch te Calais, 183.
—————, uitheemsch-inheemsch, 401 *O*.
Nederhorst, 495.
Nederhorstenberg, 360.
Nederland, Bodem, 371.
————, stad-, dorp-, land- en watergezichten, 592 *O*.
————, wapen, 569.
————, *zie* Slavische.
Negers, 40, 1, 233, 4, 426, 7.
Nerrette, 311.
Neuenhaus, 399.
Neule (*den*), 125.

Neumeister (Erdm.), 227.
Nevele, 88.
Newhaven, 331.
New-York, 105, 295.
Nienhuis, 361.
Nienoort, 229.
Nieuw-Amsterdam, 550.
Nieuw-Beÿerland, 267.
Nieuwenhoorn, 297, 356.
Nieuwetonge, 549, 50.
Nieuw-Helvoet, 297, 356, 587.
Nieuwklooster, 396 (*n.*).
Nieuwland ('*t*), 356.
Nieuwleuzen, 136.
Nispen, 56.
Nivelles, 553.
Noorda (P. J. v. der), 102.
Noordgouwe, 219.
Noordheÿ, 496.
Noordwÿk, 268, 495.
Noore (Ada), 102.
Noormannen, 514.
Nordhorn, 361.
Notarissen, 37.
Nuenen, 462.
Nÿbroek, 442.
Nÿmegen, 550.
Nÿveen, 131.

Oberrad, 421.
Ochten, 94.
Oeconomia Christiana, 96.
Oesters, 266.
Offerzuilen, 100.
Oistland, 225.
Oldeberkoop, 136.
Oldemarkt, 136.
Oldenbarnevelt (Jan v.), 281, 377.
Oldhuis, 544.
Ontdekkingen, 103, 217, 344, 527.
Ooievaars, 341.
Oorijzers, 384, 478.
Oostenrÿk, 376*.
————, Albertus en Isabella, 282, 378.
Oosterhout, 56.
Oosterlittens, 19, 217.
Oosternieland, 63.
Oostervant, Willem, 200, 459 (*n.*).
Oosterzee (Prof. v.), 325.
Oostfriesland, 391.
————, Kl. Kronijk, 217.
————, Nederl. taal, 101.
Oost-Indische Compagnie, 408, 588.
Oostmaal, 60.
Oostvlaanderen, Geschied., 89.
Ootmarsum, 130.
Opera's, 64 *O*.
Opmeer, 371.
Opschriften (Boek der), 592 *O*.
Opslo, 81.
Oranje, prinsen, 38, 84, 335*.
———, prinses a° 1831, — 592 *O*.
———, Filips Willem, 59.
———, Willem Frederik, 82.
———, feest a° 1863, 310.
——— -Friesland, lijfregiment, 301, 3.
——— -mannen, 65 *O*, 144 *O*, 228, 59, 63, 357.
—— --wimpels, 310.
Oranjewoud, 193.
Organisten, 347.
Orleans (Maagd van), 560.
Ossendrecht, 159, 314.
Ossenisse, 490 (*n.* 3).
Ostende, 159.
Otterlo, 442.
Oud-Beÿerland, 253, 97.
Ouddorp, 551.
Oudelande, 347.
Oudenaarden, 558.
Oudenbosch, 78, 80.
Oudenhoorn, 356.
Oudewater, 125.
Oudwoude, 316.
Ouwerkerk (Duiveland), 159.
Overbeek, 417.
Overbetuwe, 31.
————, bargoens, 292.
Overschie, 90.
Overtoomsche Marktschipper (De Nieuwe), 566.
Ovezande, 346.
Oÿen, 178.

Paarden-kennis, 41.
Paesens, 362.

Palestina, 67.
Palm (Corn. v. der), 449.
Paludanus (Mr. Rutger), 502.
Pamfletten, 235, 82, 377.
Panwerk (*Het*), 318.
Papegay, 36, 180, 1, 230.
Papenkost, 227.
Pareto, markgraaf, 422.
Park, 190.
Park (*de*), 395, 6.
Parma (Marg. v.), 559, 60.
———————, Correspondance, 101, 326.
Parÿs, café's, 578.
——, imperialistische kapel, 37.
Paskwillen (Letterk.), 33, 231, 330.
Pastoors, 88, 9, 516.
Pater (Lucas), 329.
Paterpannen, 318.
Patriotten, 144 *O*, 209, 28, 57, 82, 357, 571
————, geschriften, 476.
————, pamfletten, 377.
————, voorwerpen, 477.
Paulus (Pieter), 377.
Pausen, 32, 221.
Peelland, 446*.
Peinders, 132 (*n.* 1).
Peise, 541.
Penningen, 564.
Penningkunde, 1 *O*.
——————, Handboek a° 1603, 321.
——————, Repertorium [1]), 22, 163, 269, 364, 412, 505.
Perk (Jacques), 102.
Peru, 283.
Petkum, 541.
Pharamond, 561.
Philadelphia, 55, 6.
Photographie, 39.
Pierdewit (Jan), 332, 429.
Piershil, 550.
Pimpeltgens, 337, 429, 570.
Pinksterprocessie, 244.
Piperdemi, 332.
Pixis-patent-beelden, 39.

1) Een bladwijzer ook op de in dezen Jaargang voorkomende artikelen geeft Mr. J. Dirks zelf in het licht.

Plakzegels, 54 (*n.*).
Planten, 103, 7.
————, geschriften, 400 *O*, 592 *O*.
Pobans, 41, 181, 426, 7.
Polders, 22, 67, 406.
Poolshoogte, 236.
Poorten, namen, 514.
Poorters-eed, 54.
Poortvliet, 78.
Poplar, 304 *O*.
Porselein, prijzen, 430, 518.
Portretten, 39, 288, 563.
———— (Geschreven), 38, 422.
————, Catalogus, 229.
Portugal, 19, 408,
————, Don Emanuel en Elisabeth Maria, 83,
Portugal (*de*), 83.
Portugal-Holland a° 1415, 46, — 217.
Potamontius, 293, 4.
Pothoff (*den*), 127.
Potjeskermis, 221.
Potsdam, 42, 421.
Pousties, 233.
Praet, 410.
Predikanten, 55—7, 9, 63, 78, 9, 83, 5, 125, 9, 30—4, 6, 42, 58—61, 210, 20, 8, 49—54, 6 *O*, 61, 7, 8, 94—7, 304, 11, 22, 7, 46, 51, 9, 93, 9, 411, 8, 9, 21, 40, 2, 3, 5, 7, 48, 8 *O*, 61, 87—93, 501, 49—51, 65, 78—86, 90, 2, 2 *O*.
—————, in het Overkwartier, 156.
—————, Duitsche, 584.
—————, Luthersche, 191, 2.
—————, Remonstrantsche, 198, 534, 8.
—————, Waalsche, 440.
—————, Engelsche, 77, 311.
Pretoria, 308.
Probsting, 541.
Professoren, 59, 189, 220, 67, 99, 331, 91, 481, 529, 43, 85.
Proosschen (*den*), 124, 5.
Protestantenbond, 31.
Pruissen, rijmpje op den koning, 423.
Pseudoniemen, 102, 330.
——————, Bibliotheek, 227, 82.
Pucuhelas', 230.
Pueleye, 200.

Puiflijk, 350, 443.
Purmerende, 440.
Pijlpunten van steen, 353 *O*.

Quarteroons, 41, 182, 233, 426, 7.
Quinteroons, 233, 4.

Raadt, 493.
Rabenhaupt, 128.
Randerath, 160.
Ravenswaaij, 421.
Rechterhand, 277.
Rechtsgeleerden, 31, 230, 54, 543.
Reckheim, *Rechem*, 323, 511.
Recoletten, 77 (*n*. 1), 144.
Rederijkers, 32, 67, 8.
———, kamers, 385.
Reizigers, 233.
Rekken, 361.
Relikieën, 88.
Renswoude (Vrouwe v.), gesticht, 478, 543.
Reijen, 57.
Rhaan, 301.
Ridder-expectanten, 51.
Ridderkerk, 125.
Ridderordes, 90, 560, 1.
Rinaldi (Gebr.), 32.
Rinderen, 168.
Ringen, rhumatiek-weerende kracht, 545 *O*.
Rinsumageest, 361.
Rivière, 445.
Robespierre, 263.
Robinsonaden, 36
Rodenrijs, 538.
Rodinchem, 255.
Roermond, 156.
Roesselare, Willemsfonds, 257 *O*.
Rognen, 553.
Rokanje, 356.
Rolletjes (Voorwerpen op), 337, 570.
Romerswaal, Herv. gemeente, 83, 311.
Rommelskerken, 421.
»Rond den Heerd", 87, 8.
Roodkerk, 95, 318.
Roos (Gouden), 312.
Rossi (de), 32.
Rotterdam, boekdrukkers, 532, 3.
———, Collegianten, 359.
———, *Cool*, 248.
———, Engelsche gemeente, 80 (*n*.).
———, museum, 39.
———, predikanten, 159, 538.
———, St. Lucas-gild, 198.
Rottum, 316, 7.
Rozenburg, 193, 446, 516.
Rozendaal, 56, 351.
Rückert, treurspel, 108.
Rucphen, 79, 80.
Rudolf II, 105.
Rue (Mr. P. de la), geschriften, 211—5, 562.
Rugge, 297, 356.
Rumpt, 440.
Russen, 41.
Rustenburg, 219.
Ruyter (M. Adr^{zn} de), 313, 553, 62.
Rijneren, *Rijnharen*, 163.
Rijngraaf, 95, 409.
Rijnsburg, abdij, 138, 533.
———, profeten, 358.
Rijsbergen, 393.
Rijsoort, 351.
Rijssel, 564.
——— en omstreek, taal, 290.
Rijssen, 50.

Saeftinghe, 69.
Saksen, 137.
———, kasteelen, 562.
Salekamp, 129.
Sallick, 127.
Salomonszegel, 177.
Salvation-Army, 304 *O*.
Samojeedsche vrouwen, 109.
Sand, 50.
Sand (G. en M.), 33, 4.
Sande (Johan v. den), Nederl. Hist., 222
Sanskriet, 34, 100, 232.
Santiches, 234.
Saskerlei, 118.
Sassenheim, 116 (*Nm*), 37 (*Nm*), 202.
Sassensteyn, 138.
Sas-van-Gend, 31, 56, 117 (*Nm*), 559.

Sautijn Kluit (Mr. W. P.), 180, 352, 75, 6, 592 *O.*
Sauvage (Fréd.), 106.
Savoye, 86*.
Scaligerana, 425, 504.
Schabbes Gärtle, 230.
Schafarik, 412.
Schagen, 282, 378.
Schaliedekkers, 401.
Scheepsrecht, 214.
Schenkenschans, 400 *O*, 40.
Schepenplaats opengevallen, 276.
Scheurbuik (Geneesmiddel tegen), 84.
Scheveningen, 154, 276.
Schiedam, 583.
Schilderessen, 109, 209 *O*, 538.
Schilders, 25, 39, 182, 209 *O*, 35, 7 68, 479, 563.
——— van bloemen, 25.
——— van miniaturen, 39.
Schilderijen, 238.
Schilkampen, 318.
Schiller, der Taucher, 400 *O*, 544 *O.*
Schimpdichten, 400 *O*, 97 *O*, 544 *O.*
Schipluiden, 90, 4.
Schokland, 257 *O.*
Schönfeld, 529.
Schoolboekjes, 449.
Schoolmeesters, 57, 8, 83, 449—54.
Schoolverzuim (Heimelijk), spreekwijzen, 48, 526.
Schoolwezen (Vaderl.), 449, 545, 52.
Schoonebeek, 294.
Schoonhoven, 261.
Schoonschrijvers, 38.
Schoppen, bijnaam, 65 *O.*
Schotel (Dr. G. D. J.), geschriften, 33, 138.
Schotland, Folklore, 84.
———, Maria, 353 *O.*
Schrieken, 545 *O*, 60.
Schrijfambacht, 60, 2.
Schrijftrant (Voorm.), 53.
Schrijnwerkers, 2, 11, 4, 5.
Schubert's laatste symphonie, 39.
Schuts (Jac.), 379.
Schutten van bruidegoms, 557.
Schuurman (A. M. v.), afbeelding?, 238.
——— » testament, 64 *O*, 564.
Sephardîm, 216.
Septuaginta (Woordenboek op de), 64 *O.*
Serooskerken, 304.
Sexbierum, 361.
Shakespeare, 328, 424, 5, 528.
Sharp (Becky), 180, 279.
Siberië, 1 *O.*
Sigebrit, 80.
Sigismund, keizer, 126.
Simmelsdorf, 205.
Simonshaven, 549.
Sinjo's, 40, 427.
St. Albrecht, 556.
— Aldegonde (Marnix v.), 276, 549.
— Amandus, 88.
— *Annaland*, 84.
— *Arnualle*, 553.
— Augustinus, 200.
— Barbara, 401.
— Blasius, 482.
— Candidus, 85, 8.
— Catharina, 175.
— Eligius (Eloy), 89.
— Esprit, 561.
— Ewoud, 151.
— Exuperius, 85, 8.
— *Filipsland*, 550.
— *Gallen*, abdij, 231.
— Gallus, 448 *O.*
— George, 560.
— Holpe, 18, 512.
— Innocentius, 85.
— Jacob, 123.
— Jan, 400 *O*, 560.
— Joris, 86.
— Jozef, 2.
— Jutmis, 221.
— Kümmerniss, 19.
— Laurens, 560.
— Lazarus, 90, 513.
— Leontius, 85.
— Liberata, 19.
— Lieven, 31, 512.
— Maartensvogel, 545 *O.*
— Margriet, 177, 558—60.
— *Margritt*, 78.
— Mauritianus, ridderorde, 90.
— Maurits (-ritius), 85, 513.

St. Maurus, 89.
— Michaël, 86, 313.
— ———, ridderorde, 560.
Michelsgestel, 445.
— Michielszomer, 177, 560.
— Nicolaas, 145, 560.
— Ontkommer, 18, 513.
— *Pauwelspolder*, 67.
— Peter, 123.
— Remigius, 553.
— Salvator, 89.
— Simonisme, 556.
— *Truÿen*, 61, 2.
— Victor, 85, 8.
— Vitalis, 85, 8.
— Wilgefortis, 19.
Sipculo, 201.
Sittard, 160, 1.
Sitten, 88.
Skanor, 121.
Slavische volksstam in Nederland, 411, 2.
Slévante, 144.
Sluis, topografie, 229.
Slijpers (Liefdadige), 463.
Smalsteden, 31.
Sneek, 565.
Solms (Amalia v.), 223.
Sommelsdÿk, 281.
Spakenburg, 406.
Spanjaarden, 152, 6, 338, 409.
Spanje, Ferd. en Isabella, 331, 475·
Spelen, 31, 45, 235.
Spinnekoppen, 545 *O*.
Spinola (Aug.), 323.
Spinsters, 65 *O*.
Splintermannekens, 276, 428.
Spreekwoordenboek, 433.

SPREEKWIJZEN.

In den aap gelogeerd, enz., 239, 40. — toen Adam spitte en Eva span, waar was toen den edelman?, 144 *O*. — akkoord, van Putten, 245, 337. — il s'en soucie comme de l'an quarante, 432. — niet altijd spant Apollo den boog, 517. — alles is naar de Fransche barrebiesjes, 293, 483, 4. — het begin van het einde, 528. — er bliiven liggen, 526. — 't in de botten (gaten) hebben, 240, 1. — botter bii de visch, 526. — à la Cagliostro, 518. — vóór de roode deur, 576. — achter den elleboog, 240. — hij loopt als een dertientje, 528. — Erasmus heeft 't ei gelegd en Luther heeft 't uitgebroed, 115. — een vrolijke Frans, 483. — 't gebruik is 't groote boek, 187. — 't is 'n verwaande gek, 47. — koperen geld, koperen zielmis, 486. — jong gestorven, vroeg bij God, 30. — om 't handverdraai, 525. — bij het hek zijn, 48. — Hellem en Zellem bij elkander liegen, 526. — den hoet dragen, 473. — auch ist ja Holland noch nicht in Noth, 293. — van 't hondje gebeten, 47. — dat scheelt 'n hoop, 525. — 'n hoopen beter, 525. — go to Jericho with your question, 434. — de paden van Jericho bewandelen, 433. — aan de kaak stellen, 42. — hij zit als een kadetje, 438. — hij heeft den kei in 't hoofd, enz., 434. — de kluts (klos) kwijtraken, 526. — 't hoeft wel dat een arm man Koenraad hiet, 483 — slapen als de kraanvogels, 291. — hij heeft een kranenhals, 291. — die houdt zich kranig, 292. — krampjes loopen, kransjes slaan, 49. — achter 't liket geboren, 187. — met het linkerbeen (het verkeerde been) uit bed stappen, 545 *O*. — de mensch is niet meer dan 'n waterblaas, 328. — 'n gladde mensch, 525. — moord en brand schreeuwen, 186, 339. — hij heeft 't in de mot, 240. — beter een musch in de hand dan een kraan op het dak, 291. — vertrekken met de noorderzon, 187, 289. — fiche-moi la paix, 485. — pee bij de visch, 342, 526. — zijn piek schuren, 291. — hij is bij de pinken, 48, 182. — pinkjes draaien, 526. — de plaat poetsen, 291. — pour un seul point Martin perdit son âne, 33, 231. — pousje (pousie) leggen, 526. — in de puntjes,

438. — 't is 'n zwakke putter, 120. — hij heeft nog meer pijlen in zijn koker, 112. — op zijn qui-vive wezen, 486. — à riesjekeep, 483. — 't »uut de rii" krijgen, 572. — de een rokt dat d' ander spint, 115. — hij ligt op z'n dooie rug, 572. — 't is 'n meniste Saar, tante Saar, 119. — Sara-gebakken-botje, 118. — daar is de scharenslijper, dat is den derden dag regen, 528. — een schelvisch uitwerpen om een kabeljauw te vangen, 305 *O*. — op St. Alpus-dag geboren, drie dagen vóór zijn geluk, 512. — hij kijkt als Sinte Hulpe, 18. — St. Jacob bij een ram, St. Peter een lam, 122. — smoesjes (een snoesje) maken 48. — op de snof geschoet, 337. — hij heeft 't in den snuivert, 240. — dat scheelt 'n stuk, 525. — de tramontane verliezen 526. — het tij stoppen, 51 — in een vleugje, 51. — ergens een wit voetje hebben, 437. — de vos en de kraan hebben elkander te gast, 291. — geef mij de vijf, 485, 6. — hij is buiten westen, 257 *O*, 526. — korte wetten maken, 44. — 'n wilde Wouter, 482. — om zeep gaan, zijn, 527. — 't is 'n fijn zusje, 119.

Spreuken, 30, 84, 187.
Spycker, 335.
Stad aan 't Haringvliet, predikanten, 411, 549, 50.
Stadslasten, vrijdom, 410.
Stanley(Arthur Penrhyn),geschriften,102.
Stedebeschrijving, 32.
Stedinger-Friezen, 387.
Steen (Jan), 235.
Steenbergen, 448.
Stellenbosch, 440.
Stempelsnijders, 321, 2.
Stern (Itzig Feitel), 230.
Sterren (Herald.), 531.
Steuren, 1 *O*, 305 *O*.
Stevin (Simon), 564 (*Pn*).
Stichtelijke lectuur, 36, 96, 229.
Stoeldraaiers, 15.
Stolberg, 160.
Stoomschroeven, 107.
Straatsburg, bisschop, 553.
Strafoefeningen, 41, 214, 35.
Strafvordering, 44.
Stromberg, 294.
Strijen, 253.
Stuart (Maria), 353 *O*, 545 *O* (*P*.).
Suffridus Petri, 304 *O*.
Sumatra, 292.
Summa der Godliker Schrifturen, 96.
Surister, 296.
Sydenham, 39.
Synodaal correspondentschap, 411.
Taalgebruik, 53, 572.
Taalgebruik, *ei* of *ij*, 576.
———, stelselloosheid, 245.
———, *zie* Bijv. nmww., Letters Zelfst. nmww.
Taalkunde, werken, 44—6.
Talleyrand, 528.
Tapijtbehang, prijzen, 479.
Tapijtdekens, 568.
Tassarola, 323.
Teekenaars, 268.
Telegraafpalen, aantrekkings- en verdrijvingskracht, 107.
Teleskopen, 314.
Temaat, 22, 312.
Tempel (*den*), 538.
Tentoonstellingen, 209 *O*, 304 *O*, en zie *Omslag* hierachter.
Terborg, 350, 444.
Terheyden, 395.
Tessel, 586.
Tetrode, 218.
Teuten en Teutentaal, 547.
Thamen, 561.
Thebaansch legioen, 85, 8.
Tholen, 158, 60.
Thoor, *Thorn*, abdij, 421, 514.
Thijnen (M. M. v.), 128 (*n*.).
Tiendaagsche Veldtocht, 592 *O*.
Tienden (Beschapen), 201.
——— (Tournooische), 177.
Tiendmaaltijds-penningen, 178.
Tienhoven, 267, 360, 535, 6, 8, 9
Timmerlieden, 2, 11, 4, 5.

Titels en waardigheden, 50, 1, 95, 132, 4 (n 2), 320, 1, 41, 87, 409, 10, 74, 94.
Tochtgoederen, 61.
Tooneelspelers, 40, 288.
Toonkunstenaars, 108, 221, 94.
————————, naamlijst, 235.
Tooverlantaarn (De eerste), 214.
Topazen, 233.
Torreadores, 64.
Tournebeuffs, 410.
Transvaal, 308.
Trigelandes, 220.
Tristram (Nuño), 218.
Troffel (Herald.), 255.
Trois-Tours, 139.
Tromp (M. en C.), 533, 47.
Tronkstraf, 41, 2, 235.
Tscherkessen-linie, 1 *O*.
Turfnaaisters, 578.
Turk (Een gedoopte), 34.
Turken, 1 *O*.
————, taal, 34.
————, vlag, 313.
Turnbul de Micker, 228.
Turnhout, 589.
Twello, 442, 591.
Tijdmeters, 236.
Tymbalen, 40.

Uddel, 241.
Uithangteekens, 219.
———————, geschrift, 545 *O*.
Uithuizen, 399.
Uitvindingen, 40, 3, 103, 221, 381, 2.
Uitwijk, 461.
Ulster, 494*.
Ulzen, 201.
Unitarissen, 261.
Ural, 1 *O*.
Urbino, 32.
Urk, 371.
Urmond, 160.
Utendijk, 195, 6 (*n*).
Utrecht antisemitisch, 215.
————, burggraven, 535.
————, Collegium Musicum, 105.
————, maarschalk, 177, 320.
————, oudste naam, 412.
Utrecht, predikanten, 220, 346.
————, A. M. v. Schuurman's woning, 566.
————, St. Hierouymushuis, 96, 141.
————, St. Magdalena-convent, 96.
————, Voetius-steeg, 566 (*n*.)

Vaartuigen, namen, 276, 549.
Valkeniers, 549.
Valkenswaard, 549.
Val-Richer, 300, 444.
Vanity-fair, 279.
Varebeke, 72.
Varsovienne (de), 333.
Varssenare, 86, 7.
Varseveld, kerk, 469.
Vaticaan (*Het*), 32.
Vechouck, 151.
Vechtmeesters (Geslagen) v. 't lange zwaard, 57, 8.
Veere, pred., 346.
———, beker, 38.
——— Compagnie, 275, 407, 8.
———, Waalsche gemeente, 440.
Veldhoven, 462.
Veldpredikers, 410, 1.
Veluwe, 30, 257 *O*.
————, bijgeloof, 449 *O*, 96 *O*, 545 *O*.
————, dialekt, 526, 72.
————, eigennamen, 241.
————, oudheden, 353 *O*.
Venegen (*Venetië*), 67, 245.
Venezuela, 462.
Venlo, 157.
Venus, 566.
———, hoeddraagster, 473.
Verlem (J.), 232, 330, 78, 476.
Versteeven (A. P.), 449.
Verwers, 401.
Verwolde, 127.
Vespucci (Amer.), brieven, 475.
Vestingen, 410.
Veurne, 489 (*n*.).
Vianen, heeren, 535.
Vicarieën, 95.
Vieha, 562.
Vietlübbe, 529.
Vink (Adr.), 40.
Viooldrager, 40.

Viooltjesboom, 42.
Vischvliet, 63.
Vishouck, 139.
Visschen, 1 *O*, 305 *O*, 573.
Vlaanderen, Idioticon, 239.
————, Lodewijk, 190,
Vlaardingen, oorsprong, 412.
————, rederijkerskamer, 32.
Vlaggen, 308, 9, 13.
Vlaggespraak, 310.
Vleuten, 19, 122, 60
Vlissingen, 360, 579 85.
Vlootvoogden, 141, 2 313, 533, 54, 62.
Voeten (Verstuikte), 545 *O*.
Voetius (Gijsb.), 566 (*n*.).
Vogelenzang, 218.
Vogelpoëzy, 448 *O*, 559, 60.
Vogels, 545 *O*, 59.
Voir-offeren, 90.
Volksgeloof, 30, 529.
Vollenhove, 129 (*n*. 2), 371.
Voltaire's Huron, 180, 280.
Voltespel, 31, 235.
Vondel's taal, 44.
————Palamedes, personages, 281, 377, 476.
Voorburg, 131.
Voorn, huis, 122.
Voorne (Land v.), 92 (*n*. 1), 354—6, 458, 9, 554.
Voort (*de*), 493.
Vorden, 541.
Vorstermann's portret, 288.
Voshol, 314.
Vosmaer, *Vossemeer* (?), 562.
Vossestaarten, 425.
Vreede-courier, 37.
Vreedewold, 229.
Vruchten, 215.
Vrugt (W. P. de Chavonnes), 108.
Vrijmetselarij, 150.
Vulcanus, 566.
Vuursteenen (Herald.) 349.

Waarde, 57, 175, 6.
Waardigheden, *zie* Titels.
Wadgassen, 553.
Waes (Land van), 71.
Wagenaar (Bijlage tot)'s Vaderl. Hist., 282.
Waldniel, 161.
Waltam abbey, 72 (*n*. 1).
Wapenkreten, 190.
Wapens, 563.
Wapenspreuken, 243.
Wappen-Almanach, 537
Warmond, 141.
Waspik, 461.
Wassenaar, 90, 3.
Wassenberg (E. G.), 109.
Wasteekens, 201.
Waterrad van Engelsche inventie, 43.
Waveren, 75.
Waverlo, 62.
Wayestein, 562.
Wederdoopers, 353.
Weegluizen, 144 *O*.
Weenen, hofburg, 104.
Weestcamp, 495.
Wegdam, 302.
Weiden, 160.
Weihenburg, 95.
Weletenheim, 412.
Wenceslaus, keizer, 126.
Wesel, 448 *O*.
Wesemael, 552.
West-Graftdijk, 440.
West-Indië, 483.
Westminster abbey, 103.
Weijerman (J. C.) 227.
Weyhe, 562.
Wichen, kasteel, 83.
Wielackensteeg, 541 (*n*.).
Wielant (Phil.), Instructie, 474.
Wielewaal (De), 448 *O*.
Wierden, 136.
Wieringerwaard, kerkhof, 502.
Wieuwerd, 565.
Wilhackensteeg, 541 (*n*.)
Wilich, 541.
Willem II, graaf, 218.
—— III, » 90.
—— IV, » 90.
—— I, prins, 84, 276, 327.
—— II, » 358, 589.
—— III, » 84, 129, 229, 441, 532.
—— IV, » 37.

Willem IV, prins, grafschrift, 129 (*n.* 2).
——— V, » 143, 257—67, 82, 330.
——— I, koning, 64 *O*, 82, 182, 93, 215 (*n.* 2), 497 *O*, 548.
——— II, koning, 182.
——— III, » 130, 82.
Willem-Barentz (*De*), 109.
Willem Leevend, 227.
Willemstad, 301.
Wilp, 442.
Wilsum, 361.
Wilten, volksstam, 412.
Wilton, *Wiltshire*, 412.
Windesheim, 118, 209 *O*.
Winiaterp, 322.
Winsum, 118 (*Nm*).
Wisch, baronie, 469.
Wissekerke, 191
With (Witte Czn. de), 141, 2, 313.
Witt (de), gebroeders, 21.
———, Cornelis, 21, 2.
———, Jan, 19, 212, 311, 3, 546.
Wittebroodsweken, 52.
Wittichius (Chr. en J.), 227.
Wolfaartsdijk, Beschrijving, 175, 6.
Woorden, gebruikelijk in Gelderland en Zutfen, 525.
———, te Andijk en omtrek, 525.
———, eindigend op *-schap*, 244, 5
———, niet beteekenend wat de klank vermoeden doet, 246.

WOORDEN
afgeleid, beoordeeld of verklaard.

Aamborstig, 246. — aap, 239. — aar, aard, 575, 6. — aesga, 387. — affidavit, 110. — afgrijselijk, afgrijzen, 44. — amechtig, 246. — apegapen 244. — are, area, 575. — aren, 575. — asega, 387. — avergeloove, 290. — averlecques, 290. — avername, 290. — averrechts, 290. — averwijs, 290. — **B**abord, 51. — balleken, 428. — balsturig, 525. — bamis, 14. — bancloque, 290. — bannere, 474. — bataclan, batteklan, 573. — begaafd, 110. — bekaaid, 342, 434. — bekje, 49. — berg, 338. — berokkenen, 115. — beuckspaen, 383, 569. — beveraes, 110, 315. — bewedemen, 438. — biester, 525. — biser, 290. — bivak, 51. — blaffaert, 231. — bloot, 382. — blutschreyer, 186. — bochmaker, 244, 556. — bodboek, 475. — bod-sturen, 525. — boekeetekoeke, 290. — boekendemeel (-koek), 290. — boet, 339. — bokkig, 291. — bolle, 419. — bolleket, 290. — bollepees, 525. — bommelen, 437. — bonke, bonket, bonques, 290. — borat, 567. — borsiens, 383, 477, 8, 569. — borst, 478, 567, 9. — bottery, 383, 569. — boucancouque, 290. — bow, 219. — braambosch, 343. — brand, 290. — brantijser, 383, 4, 569. — brat, 567. — brigge, 456 (*n.*). — brulffte, brulocht, 486. — bul, 525. — bullebak, 437. — bunte, 525. — burgen, 527. — bussole, 343, 4, 518. — bûtenwenstich, 291. — byzantinisme, 486. — byzen, 290. — **C**aesmatis, 58. — calsye, 49. — calumet, 438. — casselrye, 49. — castellanie, 49. — castramétateur, 564. — clappert, 231. — clematis, 103. — cocu, 425. — cΩpocyne, 487. — cordeweener, 382. — corie, 382. — cornard, 425. — corucaeus, 44. — couperose, 246. — crupgeld, 119. — **D**aarstellen, 294, 574. — dageraad, 49. — del, 388. — demoiselle, 480. — despicieeren, dispicieeren, 410, 1, 977, 9. — doopluyr, 384, 570. — dôwagen, 496 *O*. — dwaal, dwalen, 45. — **E**cke, 471. — eek, 525. — eekster, 485. — eerstens, 574 (*n.*). — egse, 387. — egvulfsel, 50, 402 (*n.*), 71. — ekkelkoffie, 485. — elst, 239. — ennebiter, 241. — ere, 575. — erentfest, 527. — erf-egse, 387. — erffuyter (-sluyter), 420. — ernsthaftig, 527, 8. — espiringue, 290. — estoquer (un arbre), 290. — exchequer, 345. — **F**eest, 577. — fête-Dieu, 186. — feuerjo, 339. — fluit, 569. — foezel, 525. — forquetstok, 383, 477, 8, 569. — fourchet 569. — frattereu, fretten, 344. — **G**apen, 244. — gara, gare, 246. — gauw, 525. —

gave-Gods, 110. — gebeeld, 567. — gecoirt(-den), 458 (*n.*). — geld, geldig, 576. — Gerrit, 51. — gesteeckt, 477, 569. — gewente, 291. — gild, gildig, 338, 576. — glad, gland, 525. — godshuis, 186. — goerde, 50, 338. — graafschap, 50, 244, 5. — graken, 49. — grässlich, 44. — gravelle, 560. — grefa, 387. — greien, 44. — grieken, 49. — grielje, 559. — grijspens, grijzelen, grijzen, 43, 4. — gijpen, 244. — **Halfje**, 429. — halvemaan, 477. — handvest, 185. — hanig, 291. — hannekemaaier, 185. — haula, 391. — hecht, heft, 528. — heilige-dagen, 50, 182, 291. — heim, 116. — helleveeg, 188. — helpe, 388. — herne, 242. — hertentoeter, 344. — hodere, 474. — hoefschede, 92. — hoegheraemte, 65 (*n.* 2). — höker, 463. — holderdebolder, 110, 291. — honskoot, 524. — hoofdbeugel (-spang), 478. — hoofdspansel, 384, 478, 570. — hoorling, 50, 474. — hoorndrager, 344, 423, 517, 66. — hordebreyder, 12 (*n.*). — horitien, 383. — horn, 241. — hôtel-Dieu, 186. — hovetling, 474. — hweet, 290. — **Immer**, 187. — **Jan**, 111. — jodute!, 186, 340. — juffer, 480. — **Kaak**, 42. — kabeljauw, 487. — kadee, kadet, 438. — kaekelbonte, 525. — kaf, 568. — kaffestoor, 568. — kamelot, 568. — kapspant, 384. — kattenstaart, 246. — kattig, 291. — kaviaar, 305 *O.* — keelspansel, 570. — keers-lade, 384, 569. — kel, 388. — ket, ked, 119. — kistentuug, 525. — kittig, 120. — kjold, 388. — klad, kladdig, 525, 6. — klaffesiin, 568. — klik, klikker, 112. — klikspaan -steen, 44. — klinket, 187. — kluts, klutsen, klutsje, 527. — knagel, 246. — knorhaan, 345. — knul, 547. — kokemar, 51. — koker, 112. — kolde, 525. — kommenijswinkel, 281, 391. — koor-stal, 92. — kop, kopzeer, 525. — koperrood, 246. — koppespin, 545 *O.* — kor, kornen, enz., 120, 344. — korte, 485. — kotting, 568. — kraak, 519 (*n.*). — kraakgoed, 524, 68. — kraan, kranig, 188, 291. — kransje, 571. — krebbe, 571. — kreupel, 343. — krieken, 49. — kwakkelbeentje, 344. — kwint, 547. — **Labadist**, 568. — lampe, 51, 435, 6. — lampreel, 435. — latijnzeil, 576. — leedvermaak, 528. — leentgen, leeutgen, 383, 569, 70. — leibord, 51. — liket, 187. — lintthen, 475. — linzelekker, 45. — look, 526. — luipen, luiperd [1]), 114. — luipmoordenaar, 114. — luper, 114. — lussnekautisch, 230. — **Machajjd**, 383. — maljenier, 487. — manges, 525. — manhaft, 527. — margosse, 45. — meerschuim, 246. — megosse, 45. — melizant, 120. — meniste-caff, 568. — mi(c)hi, 528. — mikke, 569. — moer, 461. — moet, 240. — mordio!, 185, 6, 339. — morlioen, 383, 477. — mosket, 478, 569. — mot, mottig, 240. — mouchoir-de-cou, 524. — muir, 461. — **Nagelnieuw**, 428. — neersticken, 383. — nere, 575. — neuzik, 427. — ni(c)hil, 528. — nimmer, 187. — nonja, 427. — nooit, 187. — **Ooit**, 187. — onbesoesd, 525. — ongetakeld, 526. — onnutschepe, 276, 371. — oorspanseltje, 384, 478. — opname, 294, 574. — orelment, 65 (*n.* 1). — ouatregang, 51. — overdwaalsch, 45. — **Pais**, 572. — paleontoloog, 372. — pander, 132. — pandoppo, 577. — partig, 120. — pauslijk, 391. — pelgrim, 114. — pendoppo, 577. — peregre, 114. — perpetuaen, 568. — pertig, 120. — petschaft, 475. — peuren, 344, 5. — pielënde, 525. — pimpelen, 570. — pitsier, 475. — plasdankje, 340, 436. — pooieren, 344. — porren, 344. — pors, 383. — posseur, 152. — priemtijt, 49. — prik(-je), 341. — primetide, 49. — putter, 120. — **Quenèques**, 290. — **Raamwinket**, 52. — rabat, 383, 477, 8, 567, 71. — rachter, 50. — raechhoofd, 383. — rampo, 524. — redger, 51, 320, 1, 41, 87. — redgevan, reddian, 321. — redskip, 321. — rinket, 52, 187. — rokkenen 115. — rol,

[1]) *niet* luiken, luikerd.

478. — ronde, rondje, 385, 571. — rouwfeest, 577. — ruichteran, 321. — Santeboutiek (-kraam), 573. — sapeta, 383. — sas, 116, 7. — scarmoes, 51. — scatter, 235. — schaak, schaken, 345. — schab, 339 [1]. — schabbe (-berig, 187, 577. — schabbernak, 577. — schadepost (-vreugde), 528. — schaeligh. 54. — schappelijk, 120, 437. — scharmoes, 51. — scharrebord, 478. — schavielig, schavielen, schavierig, 577. — scherminkel, 239. — scheurbuik, 246. — schield, 386. — schinke, 525. — schob, 339. — scholte, 388. — schomminkel, 239. — schoncschynckel, 515. — school, 244. — schoon, 118. — schoot, 340. — schoppe, 50, 338. — schot, schoten, 338, 40, 575. — schout, 388. — schuppe, 339. — scoelscat, 90. — scote, 50. — sìl, 117. — simeset, 569. — similidiamant, 245. — sinxendage, 244 — skelta, skelte, 386, 8. — slang, 41. — sloeber, 371. — sluis, 116. — smeka, smekken, smekmanad, 52. — smok, 52. — snaar, 118. — snoesje, 49. — snuufje, 337, 8. — speldernieuw, 428. — spinrokken, 115. — spîtare, 487. — spjoide, 388. — spliksplinternieuw, 341. — splinternieuw, 428. — spoelhond, 121. — staetonne, 571. — star, 342. — station, 246. — sticbord, 51. — stier, 525. — stilhuys, 456 (*n.*). — stoet, 293. — stoethaspel, 121, 437, 525. — stoppen, 51. — stute, 293. — swager, 118. — swarande, 177. — **T**afelring, 384. — taggeren, tagrijn, 390. — tangarijn, tangher, 390. — tapisier, 568. — tarssanilje, 383. — tasten, 344. — teemsche, 570. — temis, 384, 478, 570. — teut, 548. — ton, 570. — tonnestoel, 385, 570, 1. — trapeeren, 344. — tricht, 220. — tromp, 569. — tronc, trunc, 41, 2. — tuit, 569. — **V**aan, vaantje, 341. van-vars, 341. — verdoemd, 110. — verketstok, 384, 478, 569. — viers, 342. — vieux [2]-Dieu, 186. — vierdag, 577. — vilbrequin, 290. — vingerwijzing, 294, 574 (*n.*). — vlieger, 478, 569. — volte, 235. — voorhoofdspansel, 384. — vijftich, 480. — **W**at-je-kou, 189. — wedemaent, 66. — weem, 438. — weersbuyck, 578. — wenk, 294. — werda! 571. — widan, 438. — wielboor, 290. — wiket, 187. — winket, 52, 187. — worstelen, 572. — wijf, 110. — **IJ**spaard, 122. — **Z**akkenrollen, 486. — Zeter (-schreyer, enz.), 186, 339. — zoetelaar, zoeteling, 528. — zondvloed, 246. — zusterling, 474. — zijl, 116, 7.

Wormer, 360.
Wijenrade, 301.
Wijer, 208 *O.*
Wijhe, 95, 129, 30 (*n.* 2).
Wijhenburg, 95, 562.
Wijk, kerk, 412*.
Wijk bij Duurstede, 592.

Ximenez (Kard.), 476.

Yankee's, 233.
Ylst (der), 89.
IJsselmonde, 538.
Ysselt, 208 *O.*
Yzendijke, 584, 5.

Zaamslag, 83.
———, Beschrijving, 586.
Zaden, ontkiemend vermogen, 257 *O*, 305 *O*, 53 *O.*
Zakdoeken, 336, 568.
Zalmvisscherij, 305 *O.*
Zaltbommel, 1 *O*, 58.
Zamba's, 234.
Zandvoort, gasthuis, 563.
Zeddam, 350, 444.
Zeeland, Reformatie, 83.
Zeerijp, 50.
Zeevaarders, 218, 47, 8.
Zegels, 572.
Zegveld, 461.

---

[1]) *niet* schobben.
[2]) *niet* très-Dieu.

Zelandia Illustrata, 175, 562.
Zelfstandige naamww., geslacht, 50, 244, 6.
Zelhem, 294.
Zerrÿp, 50.
Zesgehuchten, 304.
Zevenbergen, 301.
Zevenwouden, Classis, 322.
Zierikzee, kerk, 512.
———, oud gebruik, 578.
Zigeuners, 257 *O*.
Zirkelbruderschaft, 95, 371, 562.
Zoelen, 314.
Zoeloe-christendom, 304 *O*.
Zondagskinderen, 30.
Zonderlingen, 358.
Zonnewijzers, 236.
Zoolleder, 382.
Zout van wier, 131.
Zoutman (J. A.), 1, 2.
Zuiddorp, 67.
Zuiderzee, 277.
Zuidland, 297.
Zuidzande, 579.
Zuilenburg, 304.
Zundert, 159, 462, 514.
Zutfen, graafschap, 245.
———, dialekt, 525.
———, Zweedsch recht, 121.
Zwaluwe (*Hooge* en *Lage*), 440.
Zwartewaal, 268, 356.
Zwartsluis, beker, 143*.
Zweden, Christina, 32.
Zwolle, Emanuelshuizen, 516.
———, pred., 267.
———, Geschiedk. Overijss. tentoonstelling, 209 *O*.
Zwÿndrecht, 199.

LIJST VAN VRAGEN UIT DEEL XXXI, DIE NOG NIET OF NIET VOLDOENDE BEANTWOORD ZIJN.

Aardswoud, kerkelijke toestand, 263.
Aardvlas, 398.
Achterbaks (-banks), 398.
Achtzaam, 398.
Afbeuken, 398.
Alsan, 284.
Amerzode, 576.
Amsterdam, kottervereeniging, 604.
———, taaleigen, 507.
Apell (v.), 592.
Auditeur, 400.
Aveling, 161.
Badeloch, naamsbeteekenis, 581.
Bave-Boonen, 354.
Beenen (Haar) met uwe handen verbrand, 155.
Bernagie, 592.
Beronicius, 454.
Bierboom, 330.
Biest (Mart. v. der), 86.
Blaffeture, 45.
Bombergen (v.), 355.
Both (Mr. Otto), schilder, 504.
Botteskerke, 613.
Bouchout (v.), oude dynastie, 595.
Boutensteyn, 218.
Brat staan, 285.
Bree (la), 639.
Bretagne (A la mode [1]), 579.
Brinkhuis, 463.
Bye (Hendrik de) 's familiebetrekkingen, 298.
Carel, geslacht en wapen, 57 *O*.
Charlemagne (Werk over) door L. Double, 318, 9.
Clercq (D. de), 313.
Clovet Capurcin, 436.
Confinement, 400.
Coquilles, 620.
Couragie (M. Harms), liefdefonds, 313
Eck, genealogische gegevens, 640.
Engelsche glasramen, 87.
Eudoxia (Keizerin) en hare tooneelspelen 569.
Everts, familieleden en wapen, 252 *O*, 587, 8.
Evertse (Joh.) èn Johan en Cornelis Evertse, verwantschap, 116.

[1]) Aldus, zeggen sommigen, en niet »à la mode *de* Bretagne" luidt de spreekwijs.

Evertsen (Evert, Herman, Jan en Pieter), 251.
Evertsen (Johannes en Johan), ouders en wapen, 416.
Evertsen (Willem) a° 1689, 135.
Evertsz, 339.
Exploicten (Rentmeester van), 616.
Eyk (v.), wapen, 300.
Ferens (Sophia), wapen, 595.
Ferraris, Geldersche tak, 640.
Francken, kleuren v. h. wapen, 121 *O*.
Frederik-Hendriksfort en eenige andere forten, kerkel. actenboeken, 604.
Friesche stadsrechten der Middeneeuwen, 421 *O*.
Froterma (Barthol.) en gade, wapen, 642.
Gaasberg, 615.
Gavere (Geertr. de), voorzaten, 110.
Geisler (Gottfr.), kerkpatroon van *Schweidnitz*, 56.
Geistman, v. Halen, v. Huedt, v. Nellesteyn Zweers, v. de Pol, v. Rosant, v. Zevender, geneal. bizonderheden, 56 *O*.
Gerardi, 525.
Gewaai, gewei, 285.
Gewest, gewestelijk, 402.
Glasblazerij, 298.
Goraysky de Goray, wapen, 595.
Gotterswiick en Ingenhoof, wapens der vier kwartieren, 531.
Gouden oorijzer, 285.
Gravenhage (*'s*), taaleigen, 507.
Griethuys-Gruuthuus, 351.
Groenewal (Aagje v.), ouders, 355.
Groot-privilegie v. Maria v. Bourgondie, 499.
Grootveldt (Petrus), Werken, 85.
Hagen (Cornelia ten), wapen, 640.
Hallius (Joh.), pred., 203.
Hammel *of* Hommel, friesch speeltuig, 281.
Harlingen, tooneel, 569.
Harmsen (R. S. ten), pred. te Londen, 313.
Hemert (Jan v.), familiebetr., 416, 641.
Hesselinck, kleuren v. h. wapen, 184 *O*.
Heyningen (Aleid v.), wapen en afkomst, 417.
Hirzel, Hirtzel, 642.
Hoeclum (C. M. L. v.), kwartieren, 593.
Hofkens, wapen en genealogie, 641.
Hollauer v. Hohenfels, 492.
Homines-intelligentiae, 14.
Hoofdletters bij plaatsnamen in bijvoegel. vorm, 578.
Hoorns Woud, 152.
Hugo (Henry Alfonso), voorzaten, 641.
Jans (Arent), wapen en afkomst, 531.
Jezuïten op 't schavot, 436.
Joepel, 330.
Jonge (Voorzaten eener de) † 1603, 356 *O*.
Joost, bijnaam v. den Duivel, 620 (vgl. *Nav.* XXXII, 243).
Kaap, 400.
Keper in de heraldiek, beteekenis, 634.
Keppel, wapen, 356, 595.
Kessel genmd Maschereel (v.), wapen, 642.
Ketters, 14.
Kiberus (David), zelfstandigheid als schrijver, 154.
Koenhonselders, 464.
Komeet van Biela, 436.
Korffe, wapen, 595.
Korhaan, 465 (vgl. XXXII, 344).
Lac vinum infantium; vinum lac senum, 466.
Lakerveld (v.), wapen, 185 *O*.
Leerelamp, naamsbeteekenis, 509.
Levantsche handel, inventaris, 533 *O*.
Lienden, naam, 577.
Limburg (Herm. v.), ouders, 416.
Linden (Jhr. Goswin v.), 577.
Lip (v. der), geneal. gegevens, 217.
Loon (v.) *en* de Looz-Corswarem, 531.
Malsen (v.), wapen en geneal. gegevens, 417.
Marmé (Geslacht), 531 (vgl. *Nav.* XXXII, 322).
Matje ('n) zetten, 286.
Mauw (von), geb. v. der Feen, voorouders, 56 *O*.
Mersch (Adriaan v. der), ouders, 217.
Metius (Jacob), 86.
Meijerbier, 616.
Militie-conducteur, 615.
Moere, wapen, 57 *O*.
Moersan (François v.)'s gade, 291.
Mom (Gerrit) v. Groenestein, 181.

Moriaanshoofd, 616.
Moriaenskamer, 317.
Nellesteijn (v.), 355.
Nittersum, 593.
Noey (Jacob en Gerhard), 418.
Noort (Olivier v.), 181.
Noort (v.) *en* v. Oemeren, 251.
Noy (Joha), ouders en grootouders, 55.
Olivier (J.) Jzn., 264.
Oudenburg, naam, 330.
Oudenburg-Rodenburg, legenden, 616.
Pam *over* Adam v. Oort, *in* Erina, 376.
Persant (Dr. L.),geboorteplaats, enz., 476.
Plaatsnamen aan titels van gedichten ontleend, 272.
Planeten (De) Saturnus en Vulcanus, 437.
Pliester (J. H.), ouders en grootouders,55.
Pruisische mallemorie, 436.
Raet (de), 525.
Rammeltûte, 286.
Ranitz (de), wapen en gegevens, 356.
Reisbeschrijvingen in de Nederlanden, Catalogus, 596 *O.*
Renes, Rennes (v.), wapen, enz., 115.
Riemsdijk (Hendr. v.), familiebetr., 593.
Ripperda (v.), volledige genealogie, 594.
Rot *of* verrot, 509.
Rouvière (Pierre), Amst. fabrikant, 29.
Rutgers, wapen en inlichtingen, 117.
Rutgers v. Rozenburg, 251.
Rijp (de), afbeeldingen en wapens op de kerkglazen, 392.
Schokland's ontruiming, 643 *O.*
Spaansche theologanten, 546.
Stael v. Holstein, geneal. bizonderheden, 57 *O.*
Stavoren, gedenkdag van den slag, 546.
Stropius (L.), 156.
Suffering, 287.
Sweerts (Jan, Jodocus en Nic.), 605—7.
Taack (v.), wapen en inlicht., 117.
Tabakdrinker, 331.
Tamminga (Eger), ouders, grootouders, enz., 356.
Telders, wapen en genealogie, 594.
Transvaalsche munten, 218.
Turksche (Het) huis bij *Neede*, 271.
Uchelen (v.), geneal. bizonderh., 57 *O.*
Uylenburgh, wapen, 595.
Vaillant (Josephine le), 641.
Ver- als voorvoegsel van zelfst. en bijv nmww. en werkww., 509.
Verhoeven *of* Voorhoeve, 590.
Vermasen (Geslacht), 418 (vgl. *Nav.* XXXII, 395).
Vermasen *en* Van der Masen, 594.
Vespasianus' karakter, 154.
Vespasianus (Paus en bisschoppen tijdens), 155.
Vondel's Leeuwendalers, 84.
Vos, genealogie, 418.
Wapens, onbekend, 419.
——— *van* Eijssenbroeck, Foyert, Moesdorph, 641, 2.
——— *van* Breton v. der Parra Vincent, Campagne v. Oort, v. Guylik, Meijer Timmerman Thijssen, v. Nievervaart, v. Noord Borski, v. Oorde Timmerman, v. Oosten Slingeland, Tenthof v. Noorden *en* de Vulder v. Noorden, 419.
——— *van* Busing, Clarche, v. der Eb, Göchmer, v. Grasveld, v. der Heide, Hornkens *of* Harnkens, de Kanter, Kortenbos, Kreeft, Lambert, Laurense, Meenderink, Nünninghaven, Outmans, Rambonnet, Schull, Sixti, Steenwijk, de Valat en Verwey, 532.
——— *van* Nierstrasz, Romp en Schrassert Bert, 596.
——— *van* Reese, Tukker en v. Wijk, 596.
Wassenaer (v.), halve maan in het wapen, 643.
Waterwerven, 289.
Wely (Adriana v.) geh. m. Johan v. Hogendorp, kwartieren, 57 *O.*
Werconden, 578.
Werken v. Abbenbroek (D. Nzn.), 279
Werner (von), wapen, 643.
Willem-Barentz (De), 375.
Wisseloord, eigenaars vóór 1780, 389.
Zeldzaamheid (Verbazende), 596.
Zeuner, glaswerker, 458, 9.
Zieltaefflen, 385.
Zoar-Corswarem (de), 531.
Zumkley, wapen, 519.

MISSTELLINGEN EN VERBETERINGEN.

Deel XXXI.

Bl.	626,	regel	13	v. o.	*staat*	stam".	*lees*	stam.
»	627,	»	16	»	»	dyuasten	»	dynasten.
»	» ,	»	6	»	»	Jab	»	J.
»	635,	»	11	v. b.	»	De	»	de.
»	» ,	»	12	»	»	deobl.	»	Nobl.
»	» ,	»	5	v. o.	»	Gorida	»	Gouda.
»	638,	»	»	v. b.	»	geslacht	»	geslacht:

Deel XXXII.

»	19,	»	2	v. o.	»	Oo^{l} Caplo	»	Mo^{g}. Cap^{lo}.
»	59,	»	3	»	»	mager	»	magen.
»	61,	»	13	v. b.	»	156	»	186.
»	63,	»	4	v. o.	»	weduwe?	»	weduwe Odina Staal?
»	67,	»	4	»	moet (Voorne?) wegvallen.			
»	77,	»	1	»	*staat*	1455	*lees*	1655.
»	82,	»	12	v. b.	»	1882	»	1881.
»	83,	»	4	»	»	Emannel	»	Emanuël.
»	84,	»	15	v. o.	»	Volklore	»	Folklore.
»	100,	»	14	»	»	Stelling	»	stelling.
»	106,	»	2	»	»	1887	»	1877.
»	110,	»	7	»	»	eene (gave *Gods*)	»	eene gave (*Gods*).
»	111,	»	24	»	»	de Bruyue	»	de Bruyne.
»	» ,	»	20	»	»	vlas haar	»	vlashoer.
»	» ,	»	13	»	»	splypmyte	»	splytmyte.
»	» ,	»	9	»	»	vuylfluyme	»	vuylpluyme.
»	112,	»	1	v. b.	*bÿ te voegen* Jan-seldenwel, Jan-vuylfasoen, Jan-suffaert, Jan-bothoot.			
»	» ,	»	2	»	*staat*	holcate	*lees*	holcake.
»	» ,	»	5	»	»	freteler	»	futseler.
»	» ,	»	11	»	»	luiken en luikerd	»	luipen en luiperd.
»	114,	»	13	»	»	vechtende	»	vechtender.
»	» ,	»	15	»	»	85	»	5.
»	115,	»	4	»	»	Bürger,	»	Bürger.
»	136,	»	7	»	»	1835	»	1815.
»	139,	»	22	»	»	Deutsche	»	Teutscher.
»	144,	»	3	»	»	transporté	»	transportée.
»	» .	»	8	»	»	aanteekeningen	»	Aanteekeningen.
»	156,	»	11	v. o.	»	Gent	»	Gend.
»	186,	»	12	»	»	een	»	ons.
»	» ,	»	5	»	»	très	»	vieux.
»	193,	»	12	v. b.	»	Daniel,	»	tr. Daniel.
»	198,	»	4	v. o.	»	resideredde	»	residerende.
»	200,	»	16	v. b.	»	waterscheper	»	waterschepen.
»	228,	»	9	»	»	volledig beredeneerd	»	volledig, beredeneerd.
»	233,	»	19	v. o.	»	Lillap		Liplap.

» »,	» 17 »	»	onderscheidende	*lees*	onderscheidene.
» 249,	» 12 v. b.	»	Jacques	»	Jacquet.
» 252,	» 4, 5 »	»	de Reinier	»	de huisvr. van Reinier.
» »	» 6 »	»	huisvr. van v. R.	»	v. Riele.
» »,	» 11 »	»	Dec.	»	Den.
» »,	» 16 v. o.	»	Strenijten	»	Streuijten.
» 264,	» 15 »	»	qna	»	qua.
» 277,	» 14 »	»	Mon	»	Mon.
» 288,	» 8 »	»	Todmenbette	»	Todtenbette.
» 291,	» 2 v. b.	»	piek, schuren	»	piek schuren.
» 298,	» 4, 1 v. o.	»	Adriaan	»	Mr. Adriaan.
» 299,	» 15 »	»	Anna Elis. Verbeek	»	Anna (*of* Jacoba) Elis. V. (vgl. bl. 352 *O*).
» 305 *O*,	» 11 v. b.	»	volksgelooi	»	volksgeloof.
» 323,	» 13 »	»	Stevensweer	»	Stevensweert.
» 334,	» 1 v. o.	»	105	»	181.
» 335,	» 3 v. b.	»	418	»	402, 5—20.
» 338,	» 16 »	»	heer	»	beer.
» 339,	» 7 »	»	schobben	»	schabben.
» 350,	» 14 »	»	Gietsen	»	Giessen.
» 352 *O*,	» 7 »	»	Kuyts	»	Nuyts.
» 360,	» 7 v. o.	»	Cappenberg	»	Cappenberg (vgl. *Herald. Bibl.* 1882, bl. 358).
» 371,	» 6 v. b.	»	Kacheline	»	Katheline.
» 374,	» 17 v. o.	»	olio	»	folio.
» 395,	» 9 v. b.	»	Groningen	»	Nijmegen.
» »,	» 10 »	»	vigilantie	»	ronden rooden steen in den opgeheven linkerpoot.
» »,	» 16 »	»	en notarissen	»	van notarissen.
» 410,	» 11 v. o.	»	den burgemeesters	»	de burgemeesters.
» 430,	» 2 v. b.	»	Gemelenbrouck	»	Eemelenbrouck.
» 473,	» 20, 7 v. o.	»	W. C. Speelman	»	W. C., speelman.
» 486,	» 13 v. b.	»	toeroept	»	toeroept?
» 488,	» 1 »	»	(XXXIII, bl.)	»	(XXXI, 433).
» 536,	» 12 v. o.	»	gedeeltelijk	»	gedeeld (d. i. in tweeën gescheiden).
» 537,	» 15 »	»	zoons	»	ooms.
» 570,	» 11 v. b.	»	kikstoel	»	k.kstoel.
» 572,	» 8 »	»	het geslacht	»	de geslachtsnaam.
» 586,	» 1 v. o.	»	XVI	»	XVII.
» 590,	» 3 v. b.	»	Nordbeck	»	Noordbeek.
» 591,	» 2 »	»	Noorderberg	»	Noordenberg.

GESCHIEDENIS.

J. A. Zoutman, grootvader (?) van den Doggersbanker. In een hoogstmerkwaardige serie doorschoten »Comptoir Almanach", die in 't laatst der 17e en in 't begin en in den loop der 18e eeuw in »Burgemeesters camer" te 's Gravenhage als agenda dienst deden, en waarin een schat van belangrijke aanteekeningen te vinden is, ontmoette ik een notarieel afschrift, onderteekend J. A. Zoutman. Eerst dacht ik aan onzen Doggersbanker, maar het stuk dagteekent van 1717, en de zeeheld werd eerst zeven jaar later geboren; er kan dus zoo 't familie is alleen sprake zijn van grootvader of oudoom. Trok de naam Zoutman in de eerste plaats mijn aandacht, niet minder wekte de inhoud mijne belangstelling, en voornamelijk de clausule, »het voorsz. dode lighaem te sullen arresteren op de uyre der uytvaert ter begraeffenisse". In welke betrekking »Monsr. P. van der Burgh" tot de dochter van dien J. A. Zoutman stond, wordt niet gezegd, evenmin wordt de aard der injuriën en de reden aangeduid, en toch leek mij het afschrijven van het stuk wel de moeite waard.

Het is geschreven op een folio »clein Seghel" van 3 Stuivers. Links in den bovenhoek staat: Copie.

»Den eersten Notaris hier toe versoght, sal sigh met behoirlycke adsistentie uytten naem, ende van wegen my ondergeschreven hebben te vervoegen ten huyse, off aen den persoon van Monsr. P. van der Burgh cumss., en denselven niet alleenlyck duydelyck hebben af te vragen, off hij alsnogh persisteren by alle de gedane injuriën op gisteren mij ondergeschreven in persoon, en mijn overledene doghter bedreyght en aengedaen, van namentlyck het voorsz. dode lighaem te sullen arresteren op de uyre der uytvaert ter begraeffenisse, en dus groffelyck affronteren en injurieren, soo ja, soo sult gy notaris niet alleen daerjegens hebben te protesteren,

maer hem expresse insinueren, dat ik al 't selve ad animum revocerende daer en soo ik te rade werden sal, reparatie honorabel en profitabel van sulcke grove injurien mij en de overledene reets aengedaen, en nogh aen te doen, sal weten te vervolgen, en protesteert van alle costen, die ik daer door sal comen te lyden, levert copie, en relateert uw wedervaren in geschrifte en by absentie soo doed u insinuatie aen desselfs huysvrouw, om aen haer man deselve copie te geven. Actum Hage den 5en December 1717. Was geteekent J. A. Zoutman.

Uytgegeven voor copie by my
(w. g.) Corns. Vyfhuysen 1717.
Nots: Publ.

Medegedeeld door A. J. SERVAAS VAN ROOIJEN.

Het St. Jozefsgilde te Brielle. Van de aanwezige Privilegiën, aan dit gilde gegeven, is dat van 1563 het oudste. Het luidt aldus:

Wy, Bailliu, Burgermeesters, Schepenen, Raeden, Oudt ende Nyeuw Gerechte der Stede vanden Bryelle, doen te weeten eenen yegelycken, dat wy, om te maecken goeden regul, polecie ende ordonnantie onder den gildebroeders van Sinte Josephs gilde binnen der voorsz. Stede vanden Bryelle, genaempt des Schryenwerckers ende tymmerluyden ghilde, het voorsz. Ghilde gegundt, gegeuen ende verleent hebben, ghonnen, gheuen ende verleenen mits desen die poincten ende articulen hyer naer volgende:

1. In den eersten dat van nu voort aen nyemandt en sal moeghen commen in het ghilde van Sinte Joseph, hy en zy eerst poorter der voorsz. stede vanden Bryelle ende zyn preeue gedaen heeft, te weeten, een timmerman sal gehouden weesen een gebonden bindt wel gewrocht in zyn vyff steeck te maecken, ofte een cruyskosyn geschaft ende wel gewrocht met dubbelde veynsters, met spiegels daer inne wel gewrocht; ende een scryenwercker sal gehouden weesen een halff seskandt tresoor ofte een vyercant tresoor, met een halff seskandt daer inne wel gewrocht, ende een hangent tafeltgen, die clampen ouer houcxs gewrocht ende wel gehangen, ofte eenige vande voorsz. drye stucken alleen te maecken, ende daer van gepreesen by de vyer prouffmeesters met den oueman, die by myn Heere den Bailliu, ofte zynen Stedehouder

in zyn absencie, ende myn Heeren vander Wet daer toe geedt sal zyn.

2. Item soe wanneer yemandt binnen der voorsz. Stede, tzy timmerman ofte scryenwercker, zyn proeff sal willen doen, die sal betaelen den voorsz. vyer proeffmeesters met den ouerman voor tvpnemen vande proeff vyer scellingen grooten vlaems; ende byaldyen de proeff nyet wel gedaen en is nochte vpgenoemen en wert, sal nochtans euenwel die voorsz. vyer scellingen verbeurt weesen ten behoune als vooren, ende sal weederomme een jaer lanck by een meester wercken; ende alsdan mach hy teynde tjaer zyn proeff weederomme doen; ende deese proeff sal hy maecken vp meesters wynckel ende gheuen daechs van staen een groetgen vlaems.

3. Item soe sal alsdan (die proeff vpgenoemen zynde) een vuytheemsch geselle betaelen thien scellingen grooten vlaems, ende een poorter ofte burgerskindt vyff scellingen grooten vlaems, ten behouffue vant voorn. Gilde ende aulthaer van Ste. Joseph, mits leggende den proeffmeesters haer leghes ende oncosten, als voorsz. is.

4. Item dat zoe wye zyn preuue sal willen doen, tzy schryenwercker ofte timmerman, die sal verbonden zyn eerst met ghoeden bescheyt ofte certifficatie te verthoenen den hooftmans dat hy twee jaeren lanck gewrocht heeft by eenen goeden meester binnen den Bryelle, ofte daer buyten in een ander stadt, ende brengen certifficatie van Schepenen bezeegelt, ende dat vanden plecke, daer hy tambacht geleert heeft.

5. Item soe en sal daer nyemandt vande timmerluyden eenige scryenwerckers werck moeghen maecken, noch oick eenighe scryenwerckers der timmerluyden werck maecken, vp die boete van een pondt was, ten prouffyte vant voorsz. Gilde, zoe dickmael ende meenichwerffue alsmen dat beuinden can, ende en sal nyet moeghen wercken, voor ende alleer hy dye voorsz. boete betaelt sal hebben. Ende indien hy zyn werck nyet en laet, sal verbueren een boete van drye ponden hollandts, ten prouffyte, teen derdendeel, vanden Bailliu, tweede derde paert ten prouffyte vanden Heyligen geest ten Bryelle, ende het derde derdendeel ten prouffyte vant gilde.

6. Item soe wye weerspannich is in deese voorn. poincten,

die sal by den knecht vant ghilde zyn werck verboeden werden. Ende indien hyt alsdan nyet en laet, soe sal die stedeboode hem andermael zyn werck gaen verbyen, ende sal nyet moeghen wercken, voor ende alleer hy volbracht sal hebben die poincten, daer inne hy weerspannich geweest es. Ende indien hy alsdan noch voortgaet ende zyn werck nyet en laet, soe sal hy verbueren drye ponden hollandts, ende sal gehouden weesen tghelt te gheuen binnen sonneschyn, ofte te ghysel te gaen, naede ordonnantie der Stede vanden Bryelle.

7. Item soe en sal gheen vuytheemsch gesel, gheen poorter weesende, dye zyn proeue nyet gedaen sal hebben, binnen eenighe huysen vanden Bryelle int heymelyck ofte int openbaer moeghen wercken, tzy timmerman ofte scryenwercker, vp een boete van thien scellingen grooten vlaems te verbeuren, anden werckman ende den gheene, die hem te werck gestelt sal hebben, te verhaelen, zoe dickmael ende meenichwerffue alsmen dat beuinden can.

8. Item van gelycke sal een yegelyck timmerman ende scryenwercker gehouden weesen heur wercken, die zy aengenoemen sullen hebben, geheell ende claer vp te maecken, sonder daer vuyt te scheyden voor ende alleert volwrocht is, al vpde verbeurte van een pondt Hollandts sdaechs, soe lange zyluyden in gebreck sullen weesen. Ende sal die gheene, dyet werck besteet heeft, een ander in zyn plaetse moegen van buyten ofte van binnen doen commen, all tot coste vanden annemer.

9. Item soe wye binnen der voorsz. Stede vanden Bryelle beyde die ambachten doen will, die sal gehouden weesen van beyden die ambachten zyn proeue te doen, ende te betaelen van elcke proeue als voorsz. es, vp een boete, zoe wye anders deede, van drye ponden Hollandts. Mer wye altans inwoender es voor datum van tpriuilegie, ende beyde die ambachten will doen, die sal moeghen volstaen, mits doende van teene ambacht zyn proeue.

10. Item een leerjongen, soe wanneer hy aen tambacht compt, weesende een poorter ofte burgerskindt, sal gheuen vyfthien stuuers, ende een vuytheemsche vyff scellingen grooten vlaems, ende dat ten behouue vant voorsz. ghilde.

11. Item alle weeduwen van meester timmerluyden ofte scryenwerckers, eerst betaelt hebbende trecht vant ghilde, sullen moeghen

continueren tambacht, by haeren man achtergelaeten, mits in haer wynckel nemende een knecht, die poorter es ende zyn proeue eick gedaen sal hebben.

12. Item soe sullen die ghemeen ghildebroeders gheuen jaerlicx voor haer gildegelt drye stuuers, ende voor haer dootschult vyfthien groot. Ende zoe wanneer een knecht een maent by zyn meester geweest es, sal hy gheuen twee blancken.

13. Item van alle deese poincten sal vry weesen des Coninex werck, der Stede werck, slandts, kercks werck ende godtshuysen werck.

14. Item en sal gheen meester, tzy timmerman ofte scryenwercker, deene den anderen zyn knecht moeghen onderhuyren met gheene schoene woerden ofte meer te loenen, vp die boete van drye ponden hollandts, anden meester ende knecht, die sulcx gedaen sal hebben, te verhaelen.

15. Item soe wye daegelicx houdt wil vercoepen binnen der voorsz. stede, die sal gehouden syn int Gilde van Sinte Joseph te zyn ende te onderhouden alle die poincten, als voorsz. es. Ende soe wye kist ende was te coop houdt, die sal mede schuldich weesen zyn ghildegelt te gheuen als voors. es, ende alle die voorsz. poincten ende articulen te onderhouden, sonder nochtans gehouden te weesen eenighe proeue te doen, mer sal moeghen vollstaen mits volle gildebroeder te weesen.

16. Item alle vreemde luyden, van buyten commende met eenich houdt te coope, die sullen heur sparren, rachters, deelen ende alle ander houdt opden marckdach moegen vercoepen by der stucke tot hueren schoensten. Ende binnen de weecke en sullen de selue vreemde luyden huere voorsz. houdt als sparren, rachters ende deelen, by gheen minder getalle moegen vercoepen dan by de XXVen ende halff vyff ende twintichge, ende by gheen minder getalle.

17. Item van nu voort aen sal men die feeste van Sinte Joseph houden vpten selffden dach als hy gewoenlyck is te commen, ende sullen alsdan gehouden weesen alle die ghildebroeders mettet ghilde te kercke te commen te vespertydt ende ter hoochmissen, ende helpen luyden, ende in Sinte Josephs misse te offeren, ende ommeganex tydts onder die keerse te gaen, ende zyn ghildegelt te betaelen, vp die boete van twee scellingen grooten vlaems,

ende dat tot prouffyt vande gemeen Gildebroeders, int mael te verteeren, nootsaecke vuytgesondert, als beddevast ende van huys te zyn, nochtans den hooftmans altydts, alsdan weesende, om oerloff te bidden ofte laeten bidden.

18. Item vp die feeste van Sinte Joseph sullen alle ghildebroeders, timmerluyden ende schryenwerckers, ende alle die gheene die int ghilde zyn, gehouden weesen alle jaere een maeltydt by den anderen te teeren ende heurluyder maeltydt te betaelen, tzy zyluyden commen dan nyet, ten waere off zy van huys waeren. Ende alsdan sal men kyesen by de meeste stemmen vande gemeen ghildebroeders twee nyeuwe deeckemeesters, een timmerman ende een scryenwercker, ende twee keurmeesters, die dienen sullen twee jaer lanck, ende daer sullen off gaen die twee jaer gedient hebben ende blyuen stille sitten twee jaer lanck, ten waere dat zy geroepen waeren vande deeckemeesters omme eenige proeuen te helpen ontfangen ende vp te nemen, ofte van tvoorleeden jaer, daer zy nyet inne gedient en hebben, dye Rekeninge te hooren, off om eenige andere saecken, dien tghilde van noode zyn, op die boete van drye ponden Hollandts, ten prouffyte als bouen.

19. Item die voorsz. twee deeckemeesters met die twee keurmeesters, gecoesen byde meeste stemmen, sullen den eersten saterdach, nae dat zyluyden gecoeren sullen zyn, bouen vp het stadthuys commen ende aldaer voerden Gerechte een eedt doen, dat zyluyden hem trouwelycken sullen draeghen in heurluyder officie, naer inhoudt deeser ordonnancie, vp die boete van drye ponden Hollandts, te verbeuren telcken reyse zy in eenige van deese voorsz. poincten onaxsaem sullen weesen.

20. Item soe sullen ten seluen daege die voorsz. twee deeckemeesters met die twee keurmeesters, als men die feeste van Sinte Joeseph houden sal, ouer mael kyesen een ouerman, omme met hemluyden die proeuen te helpen judiceren ende vp te nemen, ende sal met hemluyden ten seluen daege als int voorsz. articule beedt werden, vp gelycke boete als bouen.

21. Item soe en sal nyemandt ouer tmael onder den gemeen geselschappe eenige discordie ofte tweedracht maecken, vp die verbeurte van twee ponden was, tot prouffyte van Sinte Josephs aulthaer, nae dat die deeckemeesters met den ouerman dat ver-

staen sullen, ende sal die breucken terstondt moeten gheuen, vp die verbeurte van drye ponden Hollandts.

22. Item soe sullen die deeckenmeesters gehouden weesen alle jaere rekeninge ende bewys te doen, binnen ses weecken naer dat zyluyden van heur deeckenmeesterschap geset sullen weesen, van allen boeten, correctien, incompsten ende renten, tvoorsz. ghilde van Sinte Joseph toebehoerende ende dyet noch vercrygen mach, van alle twelcke zy zullen leueren gelt ofte het vuyterste recht, vp die verbeurte van heurluyder neerynge te laeten ter tydt toe zy haer rekeninge gedaen sullen hebben, ende daer en bouen een boete van drye ponden Hollandts.

23. Item indien daer yemandt waere. die de boeten ofte zyn ongelde nyet en gaue ofte betaelde, als voorsz. es, die sal zyn ambacht moeten laeten ter tydt thoe hy zyn boete ofte ongelt betaelt sal hebben, vp die verbeurte, zoe dickmael hyt daer en bouen deede, van een pondt Hollandts daechs.

24. Item soe sullen die voorsz. deeckenmeesters alle deese voorsz. boeten moeghen inhaelen metter stedeboede, als ofst een Schepenen verlydt waere.

25. Item wanneer een gildebroeder in zyn sacrament leydt, hy zy ryck off arm, soe sullen alle die gildebroeders gehouden weesen hem ter weecke te gheuen een groetgen vlaems, ende dat sal gedueren tot dat hy gaende ende staende is. Den knaep, die dit gaeren sal, sal hebben alle weecke voor zyn arbeyt twee grooten vlaems. Ende en sal den knecht nyet ommegaen, hy en zy eerst geaduerteert vande deeckenmeesters vant ghilde.

26. Item soe wanneer een gildebroeder sterft vuyt het voorsz. ghilde, soe sullen alle die andere gemeen ghildebroeders gehouden weesen hem ter aerde te doen ende te beofferen, vp die boete van een pondt was; den knecht voor zyn arbeyt twee grooten; nootsaecke altydts vuytgesondert ende van huys te zyn, nochtans altydts den deeckenmeesters om oerloff te bidden, als voorsz. is.

27. Item alle deese voorsz. boeten ende breucken sal men met ghyselrecht moeghen inwinnen, ende sullen weesen teen derdepaert tot prouffyte vanden Heyligen geest ten Bryelle, ende tander derde paert tot prouffyte vant voorsz. ghilde, ende tderde derdepaert tot prouffyte vanden officier.

28. Item indien in deese Priuilegie eenighe duysterheyt ofte difficulteyt geviele, tselue sal staen tot verclaerynge vanden Gerechte. Ende sal deese Priuilegie dueren tot weederseggen vande voorsz. Stede.

Den 3 April 1579 verscheen er een nieuwe editie van dit Privilegie. Waarin de beide edities verschillen wil ik mededeelen. Die van 1563 duid ik aan met A, die van 1579 met B.

In B komt art. I overeen met art I A. Alleen staat er in B *ende* een cruyscosijn, in plaats van *ofte* een cruyskosyn.

In art. II B leest men van *vijff* schellingen, terwijl in art. II A gesproken wordt van *vyer*.

Art. III B eindigt met: *ten behouue vandt gilde* en komen dus de woorden: *ende aulthaer — als voorsz. is*, welke in Art. III A te lezen staan, niet voor. Bovendien zegt art. III B dat »een vuytheems gesel betaelen zal *zes schellingen, acht grooten vlaems*, ende een poorter ofte burgers kint *drije schellingen, vier grooten vlaems.*"

Artt. IV B en A komen overeen.

In plaats van Art. V A heeft B de twee volgende Artt.:

V.

Item soe en sal daer nijemant van timmerluijden eenich scrijnwerck mogen maecken, vp de boete van vyff schellingen grooten vlaems, ten proffyte van tvoorsz. gilde, zoe dickmael ende menich werue als men dat beuinden can; ende en sal nijet mogen wercken, voor ende alleer hij die voorsz. boete betaelt sal hebben; ende indien hij zijn werck nijet en laet, sal verbeuren een boete van thijen schellingen, deene helft ten prouffyte vant gilde ende dander helft ten proffyte vanden armen.

VI.

Item soe en zal gheen timmerman gheen beschot maecken anders dan metten scrapper gescreuen, noch geen versteecken werck dan een raem viercant an: ende een scrijnwercker naer aduenant van timmerwerck, dan voor haer seluen, an beyde zijde opte boete als vooren.

Art. VII B heeft achter »drie ponden hollants" de woorden: *ten proffyte vant voorsz. gilde.* Anders komt 't art. geheel overeen met Art. VI A.

Art. VIII B heeft: op een boete van thien schellingen grooten vlaems *te verbeuren voorde eerste reyse, ende voorde tweede reyse vpte verbeurte van dubbelt,* anden werckman etc. Overigens luidt het Art. als Art. VII A.

Art. IX B komt overeen met Art. IX A. Alleen is in B de boete bepaald op *thien schellingen grooten vlaems,* terwijl A van *drije ponden Holl.* spreekt.

Art. X B legt een dagelijksche boete op van *twee pont holl.*; Art. VIII A eene van *een pont Holl.* Overigens zijn de artt. eensluidend.

Art. XI B komt overeen met Art. X A.

Art. XII B eensluidend met Art. XI A.

In Art. XIII B is het gildegeld bepaald op *zes grooten vlaems,* en dat van een knecht op *drie grooten vls.* Overigens gelijk aan Art. XII A.

Art. XIV B komt overeen met Art. XIII A.

Art. XV B bepaalt de boete op »*thien schellingen grooten vlaems.*" Overigens gelijk aan Art. XIV A.

Art. XVI B bevat alleen de eerste alinea van Art. XV A. De tweede alinea vormt in B een afzonderlijk Art. XVIII, maar 't begin luidt daar aldus: *Item soe wye dootskisten te coop will houden, die zal schuldich wesen etc.*

Art. XVII B ontbreekt in A, en luidt:

Item soe wanneer daer binnen den Brijele eenich houdt te coope compt, dat en sal nijemant mogen coopen, voor ende alleer den cnecht om geweest sal hebben tot alle de gildebroeders, hemluyden seggende dat zyluijden bij den coopman commen, indien zij houdt willen coopen. Ende wye anders dede, dat zal wesen op een boete van een pondt grooten vlaems, te verbeuren telcken reyse hij sulcx gedaen zal hebben. Ende sal nijetemin gehouden wesen den cnecht omme te seijnden, om vp een zeker vre te vergaderen, ende daer eenen ijgelicken zijn deelinge te presenteren diet begeert, alleer hij thout lossen zal, mits dat allen burgers, tzij off zij int gilde zijn ofte nijet, alsdan deelinge zullen mogen nemen voor haer seluen, sonder daeromme int gilde te comen, soe verde zijt nijet wederomme en vercoopen.

Art. XIX B komt overeen met Art. XVI A. Alleen luidt het

slot, dat »de vreemde luijden haere voorsz. hout nijet minder mogen vercoopen *dan by de quartier*", en B spreekt niet slechts van »sparren", „rachters" en »deelen", maar ook van »*wagenschot*" en »*claphout*".

Art. XVII A ontbreekt in B.

In Art. XX B komen in plaats van de woorden: *tzy zyluyden commen dan nyet, ten waere off zy van huys waeren,* aan het slot deze zin voor: *Ende soe wye gheen maeltijt en begeerde te teeren, die sal* (*mits betalende halff gelt tot behouff vant zelue mael*) *daer van daen mogen blijuen, tzij oeck off hij zieck ofte van huijs ware.* Overigens luidt het art. als Art. XVIII A.

Art. XXI B is eensluidend met XIX A; slechts is er bijgevoegd dat de boete komt »*ten proffyte als bouen*", d. w. z. van 't gilde.

Art. XXII B komt overeen met Art. XX A.

In Art. XXIII B leest men: vp die verbeurte van *twee gulden, deen helft tgilde ende dander helft den armen*", en in 't vervolg: »vpte verbeurte van *vier gulden, tot behouff van St. Joseph gilde deen helft, ende dander helft ten behouue vanden armen*". 't Een en ander in plaats van: »op die verbeurte van *twee ponden was tot prouffyte van Sinte Josephs aulthaer*", en »vp die verbeurte van *drye ponden Hollandts*". Overigens gelijk aan Art XXII A.

Art. XXIV B gelijkluidend met Art. XXI A.

Artt. XXV en XXVI B komen overeen met Artt. XXIII en XXIV A.

Art. XXVII B heeft in plaats van »*sacrament*" het woord »sieckbedde" en spreekt aan 't slot van »de *drie* deeckenmeesters vant gilde." Overigens gelijk aan Art. XXV A.

Art. XXVIII B luidt: Item zoe wanneer een gildebroeder sterft vuijt het voorsz. gilde, zoe sullen alle die andere gemeen gildebroeders gehouden wesen hem ter aerden te doen, ende dat op sulcken vre als hem die cnecht van tgilde beteijckenen sal, op een boete van zes grooten vls., ende den cnecht voor zijn arbeyt vijer grooten vls. etc." De rest als in Art. XXVI A.

Art. XXVII A komt in B niet voor. B heeft daarvoor een Art. XXIX, luidende: Item tvoorsz. gilde sal onderhouden alsulcken glas in Ste. Catrijnen kercke, als sij eertijts onderhouden hebben, offe by faulte vandijen als men heml. alsdan wysen zal.

Art. XXX B komt overeen met Art. XXVIII A.

In 1582 werden de »mandemaeckers" opgenomen in het gilde van St. Jozef. Het geschiedde bij het volgende Privilegie.

Wij Bailliu, Burgemeesteren, Schepenen ende Raeden, Oudt ende Nieuw Gerechte der Stede vanden Briele, doen te weeten eenen ijeghelijcken, dat wij om te maecken goeden regel ende ordonnantie onder de gemeenen Gildebroeders vant mandemaecken binnen deser voorsz. Stede, ende opdat dezelve van nu voortaen te beter middel zullen hebben, haer zelven, haer huijsvrouwen ende kinderen den nootdruft ende cost te moghen winnen, hebben de selve geordonneert van nu voortaen begrepen te zijn onder de Confrerie ende Gildebroeders van Sinct Josephs Gilde, genaempt den Schrijnwerckers ende Timmerluijden, ende dat opde navolgende poincten ende articulen, die wij de voorsz. mandemaeckers hebben gegunt, gegeven ende verleent, gunnen, gheven ende verleenen midtsdesen:

1. Inden eersten dat niemandt het ambacht van het mandemaecken doen ofte opstellen en sal, hij sij eerst poorter ende hebbe het gilde voldaen.

2. Item soo wije het ambocht als meester binnen deser Stede opstellen sal willen, sal gehouden wesen te doen ende te maecken tot een prouve eenen teenen ouerdecten vrouwen stoel, een geruijt flijer, een vijercante luijerkorff ende eenen groenen prickhouwer. Ende dese vijer stucken loffelijck te maecken, tot datse bij twee meesters, daertoe geordonneert, opgenomen werden, soo dat behoort; ende tselve opghenomen sijnde, sal de ghene, die de prouve volcomen ende gedaen heeft (ist eenen die het ambocht alhijer bij een vrijmeester geleert heeft off eens vrijmeesters sone), betalen ten behouve vant Gilde twee schellinghen ses grooten vlaems, aleer hij tambocht mach opstellen; ende ist een vreemdelinck van buijten mit der woone comende, de poorterije ende zijn prouve alhijer volcomen hebbende, zal betalen vijff schellinghen grooten vlaems, ten behouve, ende aleer hij t'ambocht sal mogen opstellen, alsvooren: welverstaende dat een meester, alhijer van buijten comende ende poorter geworden sijnde, mit zijn prouve, die hij in een ander Stede gedaen heeft ende daervan wettelijcken doet blijcken, mede zal moeghen volstaen.

3. Item dat alle meesters, leerjongers aennemende, dezelve niet

min dan twee jaeren en sal moeghen aennemen om het ambocht te leeren; ende eenen leerjongen aengenomen hebbende, en zal binnen tsiaers gheenen anderen meer moghen aennemen, dan daer nae noch eenen leerjongen, mede voor gelijcken tijt alsvooren. Ende soo wat meester contrarie dede, en sal gheenen wijnckel moghen oepenen, noch werck vercoopen, binnen den tijt van een maendt.

4. Item zullen alle leerjonghers gehouden wesen heure meesters de voorsz. twee jaeren te voldienen, alleer hij van sijnen meester zal moghen scheijden, ten waere om sonderlinghe ende merckelijcke oorsaecken, twelck zal staen ter kennisse van mijnen Heeren. Noch en zal hem gheen meester mogen te werck stellen, op pene alsvooren.

5. Item sal elcken leerjongen, aleer hij zal moghen beghinnen te wercken, betalen voor zijn incomen ende opschrijffgeldt twaelf grooten vlaems, daer sijnen meester voor zal responderen.

6. Item en sal gheenen meester eenigen vrijen knecht, die hijer binnen bij eenen ofte meer meesters gewrocht heeft, huijeren ofte aennemen, voor ende aleer den zelven knecht sijnen voorgaenden meester voldaen heeft, mede op pene alsvooren.

7. Item den gheenen, die niet anders dan groen werck maecken, zullen tselve moghen doen, midts voldoende het Gilde. Maer indijen zij eenich wit werck hen wilden onderstaen te maecken, zullen gehouden sijn heurluyder prouve te doen als anderen [1]).

8. Item dat niemandt van buijten deser Stede en sal mogen wercken in eenige burgers huijsen, noch oock eenich werck mit hem buijten nemen, oudt ofte nieuwe, ende dit op peijne voor deerste reijse vijff schellingen grooten, ende voorde tweede reijse thien schellingen grooten vlaems, soo dickwils ijemandt daerop bevonden ende achterhaelt wert, te gaen in drijen, den Heere, den armen ende t'gilde.

9. Item en zullen gheene cramers ofte burgers, gheen vrij-

---

[1]) Den 25 Juni 1588 accordeerde de Brielsche Regeering „Willem Cornelisze hordebreijder, wonende aende oude zuijtpoorte" mede wit werk te mogen maken „tot wederzeggen deser Stede, nyetjegenstaende de priuilegie de mandemakers gegeven."

meesters zijnde ofte weduwen van eenige vrijmeesters, eenich werck, wit, groen ofte welijen, moghen vercoopen, opte verbeurte vant zelve werck, te gaen in drijen alsvooren.

10. Item sal oock gheenen vrijmeester ofte oock heure weduwen gheen werck, wit ofte groen, hoe t'selve soude moghen wesen van buijten binnen deser Stede moegen brengen ofte doen brengen opte verbeurte vant zelve werck, te gaen in drijen alsvooren; ten waere dat op eenighe vrije jaermercten eenich werck binnen deser Stede quame ende den meester van buijten t'selve t'sijnen affscheijden begeerde te vercoopen, dat zal een vrijmeester ofte zijne weduwe wel mogen coopen ende weder vercoopen, ende anders niet.

11. Item dat niemandt ijet zal mogen binnen deser Stede coopen wat den ambacht aengaet, ten zij dat eerst de weete rontsomme tot de meesters huijse gedaen zij, ende de uijre gestelt, op datse gelijckelijck daer bij moghen zijn om te coopen, eenen ijegelijck even nae; ende wije bevonden wert contrarie te doen, op een pene van thien schellingen vlaems.

12. Item dat indijen eenigen vrijmeester quame te sterven ende sijn weduwe ongehuwet bleeff sitten, sal het ambacht moghen blijven doen mit eenen knecht ofte twee ter tijt toe sij weder eenen vanden selven ambocht trouwet, die alsdan mede t'Gilde sal moeten voldoen alsvooren. Ende indijen zij met eenen compt te herhijlicken, niet vanden ambachte wesende, soo en sal sij dese vrijheijt niet meer moghen genijeten.

13. Item soo wat vrijmeester ofte sijne weduwe een kindt aff sterft, zal daer van betalen twaelff grooten vlaems, ten proffijte van tgilde.

14. Item oft eenich vrijmeester sijn huijsvrou, kinderen oft knapen vanden ambachte quame te sterven, sullen de meesters gehouden wesen de zelve te graven ende ter eerden te helpen brenghen ter plaetse ende uijre als hem bij den knape vanden ambochte vercondicht sal werden, opte peine (zoe wije ter gesetter uijre niet en compareerde) van ses grooten vlaems, de vijer grooten ten behouve vant Gilde ende de twee grooten ten behouve vanden knape vanden ambochte, ten waere wettelijcke oorzaecken.

15. Item soo in dese Privilegie eenighe duijsterheijt ofte geschil valt, t'zelve zal staen tot verclaringhe vanden Bailliu ende

Gerechte deser Stede, tot welckers wedersegghen dese jeghenwoordighe Privilegie duijeren zal.

Actum bij Oudt ende Nieu Gerechte der voorschreven Stede opden zevenden Martij 1582.

Den 14 Jan. 1589 werd de volgende Resolutie genomen:

»Upt versouck vande gildebroeders vande schrijnwerckers ende timmerluijden deser Stede vanden Brijele is bij Burgemeesters ende Regierders der zeluer Stede geresolueert ende verstaen, dat zij van nv voorts aen heurluijder priuilegie zullen onderhouden ende obserueren in alle zijne poincten ende articulen, mits dat de meesters, nv ter tyt binnen der zeluer Stede wijnckel opgeset hebbende, rustelicke ende zonder moeijenisse de zelue wijnckels zullen continueren, behoudelicken dat den genen van hem, die geen intre ofte gildegelt hebben betaelt, tzelue nv voort eerste betaelen zullen, gelicke de burgers, te weten vyf schellingen grooten vlaems; blijuende voorts tvoorsz. priuilegie dyen aengaende ende in anderen poincten in zijn geheel ende effect."

In het volgende jaar vond een klacht over de dekenmeesters bij de Regeering een geopend oor. Eene Res. 31 Oct. 1590 luidt: »Upte clachte, gedaen bij Arent Anthonisze, dat hem bij de deeckenmeesters vande timmerluijden verboden es met zijn begonste werck nijet voorts te gaen, es bij mijnnen Heeren verstaen ende denseluen Arent Anthonisze geaccordeert, dat hij met tselue werck sal voort gaen, ende hebben denseluen vuijt de ghijselinge ontslaegen, ende soe de deeckemeesters yet hebben te seggen, dat zij op saeterdach eerstcommende haer clachte sullen commen doen."

De gildemeesters van het St. Jozefs gilde deden in 1594 afstand van hun Privilegie, maar in 1597 werd het hun weer geaccordeerd. In het »Memoriaelbouck", begonnen bamis 1574, leest men fol. 249: »Ten zeluen daege (22 Oct. 1594) hebben de gildemeesters van tschrijnwerckers gilde goetwillichlijcken haer priuilegie ter neder geleijt ende daer van affstant gedaen, leuerende de zelu etot dijen eijnde ouer in handen van mijnnen Heeren, collegialiter vergadert zijnde." En fol. 252: »Ten zeluen daege (12 Nov. 1594) es geaccordeert de gildemeesters vant schrijnwerckers gilde acte dat mijnnen Heeren bekennen onder henluiden te hebben haer priuilegie mitzgaders twee rentgens, deene van twintich stuuers tsiaers,

verschijnende jaerlicxs halff maerte, spreeckende vpt huijs van Marijtgen Gerridts dr. aende noortpoorte, ende dander van XXX sc. tsiaers, houdende jegenwoordich opt huijs van Lieuen Claesze cuijper, verschijnende jaerlicxs Kersauont, ende dat zij euenwel henluiden aucthoriseren tgildegelt, henluiden competerende vanden loopende jare (hoe wel mijnnen Heeren heurluider priuilege hebben) te mogen innen, in aldermaenieren als zij in voorgaenden jaren gedaen hebben, ende met constrenctie van ghijselrecht, als mede van te voren. De voorsz. brieuen zijn geleuert in handen van Jaecob Jansze vander Heule, als bouchouder vande kercke ten Briele, die daer jaerlicxs van zal verantwoorden tot dat anders daer inne sal wesen gedisponeert."

In 't »Memoriaelbouck", begonnen 1 Oct. 1597 staat fol. 2: »Es de gemeene gildebroeders van St. Josephs (wesende de Timmerluijden) Gilde binnen deser Stede van nyeuws geaccordeert ende wederomme gegunt ende gegeuen heurl. previlegie, ende de zelue geaccordeert haere rente brieffuen wederomme naer haer te mogen nemen, ende de renten van dijen ten behouve vant zelue gilde te ontfangen. Des hebben de Vroetschappen aen hun gereserveert alle haere wercken, de stadt aengaende, openbaerlijcken te mogen besteden, ende dat die bij vreemde mede zullen mogen aengenomen ende gemaeckt werden.

Den 8 Mei 1598 werd door Oud en Nieuw Gerecht van Brielle aan de »stoeldraijers ende blockmaeckers deser stede geaccordeert int Schrijnwerckers ende Timmerluijden Gilde te mogen comen, mitz betaelende het recht vant gilde ende es hen voorts geoctroijeert, alleen de waeren te mogen vercoopen volgende de Publicatie." Deze Publicatie i. d. 23 Mei 1598 luidde:

»Alzoo den Baillin, Burgemeesteren, Oudt ende Nijeuw Gerechte deser Stede, omme zeeckere redenen ende goede insichten, goetgevonden hebben den stoeldraijers ende blockmaeckers binnen deser Stede te accorderen ende te admitteren te moghen comen ende gaen inder timmerluijden ende schrijnwerckers gilde, mitz betalende trecht van tgilde, ende de zelue voortz te octroijeren, dat nijemant binnen deser Stede)niet zijnde int zelue gilde ende de behoorlijcke prouffue gedaen hebbende) vermogen zall naer den laesten Julij eerstcomende te vercoopen de naervolgende gespecij-

ficeerde waeren, zijnde van heurluijder ambochte ende handtwerck, als te weten, stoelen, wielen, jocken, clossen, vleugaerden, spaeboomen, clawieren, oude wielen verstellen, schietclooten, gedraeijde bedt ende besemstocken, houte cnapen, blocken, scheepspompen, houte gedraijde bossen, kaeckstoelen, gedraijde polsdruijuen ende oosvaeten: soo wert van wegen den Bailliu, Burgemeesteren, Oudt ende Nijeuw Gerechte voornoemt eenen ijegelijcken burger ende ingeseten deser Stede (niet zijnde int voorsz. gilde ofte de behoorlijcke prouffue gedaen hebbende) verbooden ende geinterdiceert naer den laesten Julij voorsz. nu eerstcomende eenige der vooren gespecijficeerde waren ende handtwercken te vercoopen int heijmelijcken ofte int openbaer, directelijcken ofte indirectelijcken, op peijne van te verbeuren een boete van twee ponden Hollants op elcx stuck werckx der vooren gespecijfijceerde waeren, die bevonden zullen worden bij ijemant naer den laesten Julij voorsz. vercoft te zijn, de zelue boete rechte voort aff te panden ende tappliceeren, deen helft tot proffijte vanden aenbrenger ende d'ander helft ten proffite vanden officier, die d'executie doen zal, zonder dat oock ijemant van buijten ofte van binnen eenighe der vooren gespecijficeerde waren ende hantwercken vermogen zall opte ordonnaris mercktdagen te vercoopen opte voorsz. boete, t'appliceren als bouen; gereserveert de vrije jaermerckt."

Den 7 Jan. 1623 werden François van Gellinchuijsen, Joris Gerritsze en Heijndrick Willemsze Boom door de Brielsche Magistraten genomineerd om »een nieuwe Ordonnantie" te maken »opt stuck vande graftmaeckers, het begraven der dooden ende *tmaecken der dootkisten*". Het laatste gold het gilde van St. Jozef, en gepubliceerd werd de volgende

Ordonnantie

gemaect bij Bailliu, Burgemeesteren ende Regierders der Stede vanden Brielle, op het maecken vande dootkisten, waernaer een ijegelijck van Sinct Josephs Gilde hem sal hebben te reguleren:

1. Inden eersten en sal niemandt, t'sij timmerman ofte schrijnwercker, ende geene ander, eenige dootkisten, t'sij van eijcken, vuijeren ofte eenighe andere soorten van hout mogen maecken ten sij den seluen is gildebroeder vant voorsz. Gilde, vutgenomen alleen voor sijn huijsgesin, te weten, huijsvrou, kinderen ende die

gheene die in sijnne cost sijn, op verbeurte vande selue kiste ofte kisten, ende correctie, naer exigentie van saecken; behoudens dat hijer van exempt sullen sijn de Godtshuijsen, d'welcke gaen sullen daer het de Bouckhouders sal belieuen.

2. Item en sal niemandt van t'voorsz. Gilde eenige dootkist ofte dootkisten mogen maecken, binnen de stadt ofte buijten ten platten lande noodich wesende, ten sij hem naer lootinge in ordre sulcx is te beure gevallen, op peijne van een geheele maendt gesuspendeert te werden van sijn hantwerck, ende voorts te betalen aenden geenen, dies beurt het sal sijn, t'recht vande dootkisten, bij hem gemaect, ende correctie als vooren.

3. Ende en sal niemandt vant voorsz. Gilde eenige gemaecte dootkisten mogen t'huijs senden off doen senden, ten sij d'selue eerst ende alvooren bij deeckenmeesters vant selue Gilde (daer toe gecommitteert) sullen sijn gevisiteert ende bevonden conform d'ordere hijer naer gespecificeert.

4. Ende indijen ijemandt int voorsz. Gilde quame naer t'maecken deser; Ordonnantie, die sal mede in ordre sijn beurte hebben, alsoo wel als die voor hem int voorsz. Gilde sijn geweest, sonder dat de gildebroeders eenighe actie sullen mogen pretenderen, van hem daer inne ouer te slaen, op peijne van een boete van dertich stuijvers, te verbeuren ten proffijte van 't voorschreuen Gilde.

5. Item soo wanneer van noode sal wesen eenighe dootkisten gemaect te werden, soo sal den gheenen, diet sijn beurte is, hem addresseren aenden Bouckhouder vande kercke, op peijne, indijen hij t'selue versuijmpt, dat daer toe bij den voorsz. bouckhouder een ander van t'voorsz. Gilde sal mogen genomen werden.

6. Ende en sal niemandt vermogen eenighe der voorsz. dootkisten te maecken anders dan in forme ende ten prijse, hijer naer gestelt.

Eijcken kisten.

Te weten een eijcken kiste van ses voet ende daer en bouen, van goet swaer eijcken hout, dick 1½ duijm, ofte van seuen vijfde voet, cleijnder naer advenant, tot . . . . XIII guld.

Een kiste van tusschen de 5 ende 6 voet, goet eijcken hout, dick als vooren, tot . . . . X guld.

Een kist van tusschen de vijer ende vijff voet, goet eijcken hout, de dicte naer advenant, tot . . . . VII guld.

Een kist van tusschen de drije ende vijer voet eijcken hout, de dicte naer advenant, tot . . . . IIII gr. X sc.

Minder gedeelten naer advenant.

Vuren kisten.

Een kiste van ses voet ende daerbouen, van goede swaere greijnen deelen, tot . . . . V guld.

Een kiste tusschen de vijff ende ses voet, van gelijcke swaerte van hout, tot . . . . IIII guld.

Een kiste van tusschen de vijer ende vijff voet, van gelijcke swaerte van hout, tot . . . . III gr. V sc.

Een kiste van tusschen de drije ende vijer voet, van gelijcke swaerte van hout, tot . . . . II guld.

Ende minder gedeelten naer advenant.

Kisten van gesaechde delen.

Een kiste van ses voet ende daer en bouen, tot II gr. XV sc.

Een kiste van vijff voet tot ses voet toe . . . . . II guld.

Een kiste van tusschen de vijer ende vijff voet tot I gr. VII sc.

Een kiste van tusschen de drije ende vijer voet tot . . I gr.

Ende minder gedeelten naer advenant.

Alle welcke dootkisten gereet sullen werden betaelt bij den bouckhouder vande kercke, wel verstaende vande dooden die inde kercke sullen werden begrauen; ende die opt kerckhoff buijten de kercke sullen werden begraven, sullen betaelt werden bij den geenen die d'selue doen maecken.

Ende sullen alle dootkisten moeten werden gemaect van goet, gaeff hout, off indijen eenighe faulten daer inne werden bevonden, d'selue sullen blijuen tot laste vanden geenen diese gemaect hebben.

Aldus gedaen ende gearresteert opt Stadthuijs der Stede vanden Briele, bij Baillin, Burgemeesteren ende Regierders derselver Stede, opten XXen Februarij anno 1623.

H. DE JAGER.

Sinte Holpe, enz. (XXXI, 545.) Eerstgenoemde Sinte zal wel niet anders dan eene spreekmanier wezen, en *Holpe* met het Hollandsche *hulp* of *help* gelijk staan. Wien 't »geluk" niet ten dienst staat, die heeft hulp noodig; wie halfblind is, kijkt als *Sinte Hulpe,* d. i. hem staat het woord *help* op 't gelaat. Met Sinte Ontkommer is 't een ander

geval. Deze komt in de reeks der Heiligen voor, en is werkelijk dezelfde met Wilgefortis en Liberata, terwijl ze in 't Duitsch *Kümmerniss* heet. Haar feestdag valt op 20 July, en naar de overlevering zou zij een koningsdochter uit Portugal zijn, die, om door haar bruigom versmaad te worden, op haar gebed een langen baard kreeg. Zie J. H. Wessely's Iconographie Gottes und der Heiligen, Leipzig, 1874, op den naam Wilgefortis. V. VL.

Een voorlooper der hedendaagsche »drankwet". In een oud aanteekening-boek, in handschrift, uit de 18de eeuw, vind ik het volgende vermeld:

»Omtrent 't aar 1629 is bij de Gemeinte van Ooster-Littens" (een dorp in Baarderadeel, Friesland), »wettelijken bij malkander »vergadert, besloten om af te snijden so veel mogelijk alle occasie »van dronkerien, partijschappen en andere onheilen, die door de »veelheid van tapperien plegen te ontstaan, dat in den voorsegden »dorpe niet meer als één herbergier soude worden toegelaten. Dit »besluit aan den Grietman gepresenteert zijnde, »wierd bij deselve »geapprobeert en geconfirmeert".

ARCADIUS.

OUDHEID-, MUNT- EN PENNINGKUNDE.

Verleibrief afkomstig van Jan de Witt. De Staten van Hollandt en West-Vrieslandt doen condt allen luijden, dat wij, (behoudens ons ende eenen iegelijx regt,) verlijdt ende verleent hebben, verlijden ende verleenen bij deesen onsen brieve Jor. Gijsbertus van Raveswaij, out achtien jaren, zeven mergen landts, gelegen in den Carspele van Vlueten op de Temate in den geregte van Abcoude, als hem aangecoomen ende besturven bij doode en overlijden van Jor. IJsbrandt Harmen van Raveswaij, in sijn leven Heer van der Hegge, zijn vader, op denwelcken dienthalven brieven van Investiture zijn gepasseert den 13e novembris anno 1635, ende geregistreert libro Ho: Ool Caplo Sticht, folio viij. Te houden van ons bij den voornoemden Jor. Gijsbertus van Raveswaij, zijnen erven

ende nacoomelingen tot eenen regte leene, 't welck voortaan gedesigneert sal worden met n°. 464. Ende voor den voornoemden Jor. Gijsbertus van Raveswaij, mits sijne onmondigt, heeft hiervan ons hulde, eedt, ende manschap gedaen mr. Nicolaes Geltsack, advocaat voor onsen Hove, vermoogens de procuratie op hem bij vrouwe Anna van der Wiele van der Werve, weduwe wijlen den voorn. Heere van der Hegge, als moeder en de voogdesse van de voornoemde Gijsbertus van Raveswaij den 12en Maij lestleeden gepasseert voor Notaris ende getuijge binnen de Stadt Uitregt beneffens deesen in onsen Leenregistere geregistreert, ende dat in handen van onsen lieven ende getrouwen Raet-pensionnaris, ende bewaarder van onsen grooten zegele Johan de Witt, als Stadthouder ende registermr. van onse Leenen. Behoudelijk ende welverstaende, dat de voornoemde Gijsbertus van Ravesway gehouden blijft selffs ons hiervan hulde, eedt ende manschap te doen binnen 's jaars naar dat hij tot zijne mondige jaren gecoomen sal sijn, ende in cas den voornoemden Mr. Nicolaes Geltsack, gedurende des voornoemden Gijsbertus van Raveswaij's onmondigt quam afflijvig te worden, dat alsdan bij deszelfders Gijsbertus van Raveswaij's voogden mede binnen 's jaars wederomme een andere vasal gepresenteert, ende bij hem insgelijx den behoorlijcken eedt gedaan sal moeten worden. Daarbij aen ende over ware als onse Leenmannen Mr. Ewoud Brand onse greffier van de Leenen; Mr. Jacob van den Bosch, Commis van de voornoemde Lande ten Comptoire van gemelde onsen Raet-Pensionaris; Hillebrant Brand, onse directeur van registers der uijtheemsche zaken en negotiaties; & Davidt Vinck, openbr. Notaris.

T'oirconde desen onse brieve besegelt metten zegele van onse Leenhove hieronder aengehangen. Gedaan in den Hage den xxvijen Novembris anno xvjc vijff en 't zestig.

was geteekend JOHAN DE WITT.
1665.

Bij de Staten van Hollandt & West-Vrieslandt Ter relatie van den Stadthouder en bewaarder voornd.

was geteekend E. BRAND, Gr.
1665.

Dit stuk strekke tot aanvulling der handschriften betreffende de gebroeders de Witt, waarvan *Nav.* XXI, 372, 443, 507; XXII, 14, 16, 17, 125; XXIV, 409; XXV, 478, sprake is. 't Is ons medegedeeld door den Med. stud. William Ch. H. Machen te Warmond, die in bezit is van het origineel, en ons meldde, dat het 't laatst behoorde aan wijlen den heer Th. Hoog van Nes, bloedverwant van den oud-burgemeester Hoog te Rotterdam en van den luit.-admiraal Aert Janszoon van Nes († 13 Sept. 1693; vgl. *Nav.* XXIII, 109). Nu doet ons *Nav.* XXX, 393, noot, de echtverbintenis kennen van Jacob Janszoon van Nes, jongman uit Oostvoorne (aldaar gehuwd) met Peternella de Wit, j. d., die hem 2 Mei 1666 te Brielle ondertrouwde. Deze alliantie van des admiraals broeder, — beide, zoons van Jan Jacobszoon van Nes, gezegd »Jonge boer Jaep", — leert ons dan begrijpen, hoe ons document uit de familie van den raadpensionaris Jan de Witt naar de nabestaanden der familie van Nes kon verhuizen. En zoo bemerken wij dan tevens, dat in dit geval de *Nav.* XXX, 393, vermelde Pieternella eene bloedverwante van den raadpensionaris zal geweest zijn. Maar staat zij wel vermeld in de geslachtslijst der de Witten bij Balen (Beschr. v. Dordrecht)? Nog gewaagt *Nav.* t. a. p. van den kapitein Jan van Nes, alias den ouden Loer (lees »Boer"), op wiens oorlogschip Joost Janszoon de Wit, soldaat, in eene schermutseling tegen eenige Engelsche schepen 24 Maart 1672 gekwetst werd; welke Jan van Nes dan een broeder van straksgenoemden Jan Jacobszoon van Nes moet geweest zijn; want, zoo wij van der Aa geloof mogen schenken, had des admiraals grootvader Jacob van Nes twee zoons, t. w. Jan Jacobszoon v. N., gezegd »den ouden Boer (Jaap)" en Jan Jacobszoon v. N., gezegd »den jongen Boer (Jaap)". Doch de heer Hoog van Nes kan ook, zonder tusschenkomst der familie van Nes, het document rechtstreeks van de familie de Witt hebben bekomen; immers Maria de Witt, 19 April 1777 geboren dochter van Mr. Herman Cornelis bij Magdalena Cornelia Buck, — en dus volgens van der Aa eene achter-achter-kleindochter van den raadpensionaris, — trad 3 Sept. 1798 in den echt met Mr. Hermannus Pieter Hoog (geb. 2 Jan. 1769, † 8 Dec. 1847 te Dordrecht). Van den gouden kop of beker, door de Staten van Holland aan Cornelis de Witt vereerd, was in

1863 eigenaar Mr. H. C. J. Hoog, die »meer Wittiana bezit" zegt *Nav.* XXII, 16. Nu, zijne moeder was dan ook, volgens *Nav.* XXV, 478, de laatste rechtstreeksche afstammeling van Cornelis de Witt, broeder van den raadpensionaris.

De heer Machen merkt op, dat het in bovenstaand stuk genoemde Temaat de naam is van een poldertje, die voorkomt in familienamen als Temaat van Uteneng, Temaat van Westreenen (te Antwerpen), wellicht ook Verloren van Themaet (te Utrecht). De verleibrief is derhalve uit een genealogisch oogpunt gansch niet van belang ontbloot. Zie bij voorbeeld omtrent Raveswaij *Herald. Bibl.*, Nieuwe Reeks, II, (1880), bl. 286. Bij noot 3 op bl. 297 aldaar voege men, dat de Roomschgezinden den Hervormingsgezinden landdrost Ravenswaay, door de Staten-Generaal in de Meijerij van 's Hertogenbosch geplaatst, met kracht zochten te weeren, hem zwarigheden in den weg leggende; hij werd echter van Protestantsche zijde sterk gehandhaafd en gesteund (acta der Zutf. synode v. 3—10 Sept. 1657, en der Nijm. syn. v. 18—25 Aug. 1658).

J. A.

XXIX.

Penningkundig Repertorium. Mededeelingen door Mr. J. DIRKS. 1660—1662, n°. 1336—1386.

1336. 1660. 27 Mei. Vrede tusschen Zweden en Denemarken. *v. L.* II, 474 (1—2). Ook met bb. en profil, met een lauwerkrans om het hoofd en zonder olifantsorde door *Hilt. v. Orden.* II, 730.

1337. Vz. = *v. L.* II, 474 (1) Kz.: Bb. der gemalin van Frederik III: *Sophia Amalia Reg. Dan.* Omschr.: *Dominus providebit—Spes mea Deo.* Bij *P. Smidt v. Gelder*, n°. 2310. K.

1338. Kz. = *v. L.* Vz. Bb. *Christianvs V d. g. rex da. no-va-got.* (aldaar n°. 2311). Zie *Museum Daniae*, enz.

1339. *v. L.* II, 474 (2) maar met 15 kleine wapenschildjes rondom het groote wapenschild en tot omschrift: *Dvx Sl Ho. St—Di. Com. Ol. e. Delm.* (v. Orden, II, 750.)

1340. 1660. *v. L.* II, 478. Ter eere van *Trewleben.* Iets grooter bij *Bom*, 9 Junij 1879, n°. 73. Mm. 70. Vgl. *v. Orden,* II, 731.

1341. 1660. *v. L.* II, 480. Op de verheffing van Karel II tot

koning van Engeland. *V. Orden*, II, 731 zegt: »Omtrent het graveurs naamcijfer, G. B., kunnen wij niet wel bepalen, wie daardoor aangeduid wordt." Zonder twijfel *Georg Bowers*, stempelsnijder in Londen, 1650—1690.

1342 (1660). Als boven. Vz.: Bb. van Karel II. Omschr.: *Carolus II D. G. Mag. Brit. Fr. et Hibr(ex).* Kz.: St. George te paard, den draak nedervellende. Om den rand: *Domat omnia virtvs* (Dapperheid brengt alles ten onder). Kz. afgeb. bij *de Vries* c. s. pl. XI, no. 6 ald. met Vz. *Hoorn.* Zie ald. II, blz. 171 Kon. Kab. Zeer zeldzaam. Niet bij *Thomas Snelling.*

1343. 1660. 2 Junij. *v. L.* II, 481 (1). Vertrek van Karel II uit Scheveningen. Door *P. van Abeele. Revue* 1853 p. 188, XII.

1344. = *v. L.* II, 481 (2) ald. XIII (2) »Bibliothèque royale de Bruxelles sur la tranche PVA."

1345. z. j. Carolus II = 481 (1). Kz.: Gedreven. Bb. *Carolus I* (1660) *Bom* 1873, blz. 32, no. 710, 64 w. (Kab. *P. H. v. Gelder*).

1346. z. j. Karel II regts ziende. Omschrift: *Carolus II. d. g. magnae brit. fra. et hib. rex.* Kz.: Een boom waaraan drie kroonen hangen, bestraald door de zon. *Tandem revirescit* (Eindelijk herleeft hij) (Kab. *P. H. v. Gelder*).

1347. 1660. 29 Mei. *v. L.* II, 483 (1). Door *Phil. Rottiers* zeggen *v. Orden* en *Schinkel, Hist. Tijdschr.* 1842, blz. 84 (1). Door *Joseph Roettiers* zegt *Pinchart, Hist.* p. 39, »mais qui ne fut gravée que plusieurs ans après: le revers est l'oeuvre de *Jean Roettiers* (*The numismatic Chronicle* III, 59). *C. P. Serrure* in zijn »*Iets over Ned. medailleurs*, bl. 7, zegt: »Onder de gedaante van Britannia is door Ph. R. de schoone hertoginne van Richmond afgebeeld".

1348. Ald. = 483 (2). Vz. onder het bb. gemerkt bij Muntendam no. 168 *R(oettiers) Z.* 107, *W.* Pallas een lans houdende, terwijl het wapen op de kolom dat van Ierland is.

1349. 1660. Op het overlijden van Anna hertogin van Croy. Vz.: het wapen der familie Croy in lauwerkrans. Kz. in 8 regels: D. G. *Anna nata ducis(sa) pomer (aniae) vidua Croy princeps optima. Stemma suum vita cum vitae fini. Ao. MDCLX Aet. LXX req. (uiescat) in pace.* Zie *Lochner* VIII, p. 401. *Madai* no. 4152 Cat. *H. van Gelder* 1860 no. 128, *van Cleeff* I, no. 1712 Z. (*f* 6—50), *Verhulst,* 2 Avril 1873, no. 589, als rarissime. Afgebeeld en be-

schreven door den heer *C. A. Serrure* in de *Revue* 1880, pl. XVIII, no. 2. p. 368 (ook in kab. *P. H. v. Gelder*).

1350. 1660. Als boven. Vz.: Een wildeman, met de regterhand op het gekroonde wapen van Croy en met de linkerhand op het vrouwelijk gekroond wapen (forme losange) van Pommeren leunende. Voor zijne voeten staan de voorletters van den graveur I. H. waarmede *Johann Höhn de oude*, stempelsnijder in Dantzig, 1645—1687 of *Johann Höhn de jongere* ook in Dantzig († 1693) zullen zijn aangeduid. Kz.: in 9 regels D. G. *Anna nata duciss pomer. vidua.* [1]) *Croy. princ. matrona. optima. obiit Ao. MDCLX aet. LXX ultima ducalis huj(us) familiae.* (†) *Memoria ejus in benedictionem. Revue* 1880, pl. XVIII, p. 368. De heer *Serrure* zegt t. a. p. 369. »Outre ces deux médailles d'Anne de Poméranie, du»chesse douairière de Croy, nous en avons vu une plus grande à »son buste. Elle figurait, il y a quelques années, à l'une des ventes »de M. Bom, à Amsterdam". Wij vragen wanneer en onder welk nummer? Waarschijnlijk is dit de groote penning door *Pinchart*, *Hist.* p. 76/77 aldus beschreven: »Grande médaille marquée IH (*öhn*) representant un assez joli buste de femme en profil sous le quel on lit *Obiit* 1660 *Aetatis* 70, et qui a pour revers un écusson timbré d'une couronne. Legende *Anna d. g. nat. dvciss. Sed. pom. etc. ultima huj(us famil. vidua. Ernesti Princ. Croy*".

1351. 1660. Gegraveerde zilv. penning door bestuurders van den Schouwburg te Amsterdam *d'IJver i(n) L(iefde) B(loeiende)* vereerd aan *Joannes Wittenoom.* Op de Kz. een gegraveerd vrouwenbeeld met de spreuk *d'Eendragt. Zeer zeldz.* Cat. *J. Kleijnenbergh* 1841, no. 298, *f* 22.50. *Voute*, no. 1229, *f* 17. Vgl. *v. L.* II, no. 500 en ons *Repertorium* op 1662.

1352. 1660. 22 Febr. *Wybrant Schellinger Josyna Rutgers getrout den* 22 *Februarij anno* 1660. Op den penning van *v. L.* I, 254. (het wapen en de keizerlijke kroon aan de stad Amst. geschonken) op den kant gesneden. Cat. *Rethaan Macaré*, no. 835, alwaar deze

---

[1]) *Ernest de Croy*, second fils de *Charles-Philippe* et de *Diane de Dommartin*, avait épousé en 1619 *Anne de Poméranie*, fille de Bogislas XIII, duc de Stettin La dernière de la maison de Croy de Poméranie. *Serrure*, p. 370.

opmerking: »Het is niet *onmogelijk* (wij zeggen *waarschijnlijk*) da deze penning vervaardigd werd in 1655 (of 1658) bij de inwijding (of voltooiing 1660) van het stadhuis van Amsterdam.

1353. 1660. 30 Mei. Overlijden van *Franciscus a Schooten.* Ovaal gegr. Zijn wapenschild sierlijk gehelmd, waaruit een springende leeuw als *santoir.* Gedeeld. Twee leeuwen op een zilveren veld en twee kruisen van keel op zilver. *Franciscvs a Schooten in Academia Leydensi Patria Matheseos Professor Natvs* 15 *Jvny* 1615 *Denatvs* 30 *May* 1660.

Kz.: Een maat waarin een door een driehoek omsloten kogel. Daaronder *Pondere Numero Mensura* (Door gewicht, getal en maat). Omschrift: *Hic. Archimedes. imo. erat. Cartesivs* (Deze was Archimedes, ja hij was zelfs Cartesius). Kon. Kab. *de Jonge*, *Notice*, p. 68—69.

1354. 1660. 12 Sept. Sterfdag van *Jacob Cats.* Penning van *Simon,* die fautief heeft Ao. 1656.

1355. 1660. 22 Septb. Op het overlijden van den schilder *Pieter de Ringh* te Leiden. Vz.: Eene algemeene begravenispenning waarop *G. Pool fecit Amsteldam Anno* 1655. Kz.: *Pieter de Ringh obiit* 1660 22 *Sembr in Leyden*

Leeft in den Hemel
op d'aerde in syn Konst
De Ringh bindt trou.

Afgeb. in de *Revue* 1873, pl. i, n°. 40. Zie ald. p. 64—67 de aanteekeningen van Graaf *Maurijn Nahuys* over dezen schilder.

1356. 1660. Op het overlijden van *D. Seghers,* beroemd bloemschilder door *Simon* Mm. 44.

1357. 1660. Ter eere van *Charles van den Bosch,* bisschop van Gent, door *D. Waterloos,* komt ook voor met het jaartal 1663. Vz.: B.b. *Ill. mvs Ac. Rmvs Dnvs. Carolus van Bosch Epvs. Ganden.* Onder den arm *D. W.* 1660. Kz.: zijn wapenschild en wapenspreuk op een wimpel. *Crvcier ne crvcier.* Omschrift: *Dnvs territ(orii) S. Bavonis. Comes. Deverghem* Zie *Pinchart*, *Hist.* p. 49, no. 3.

1358. 1660. Bronzen penningplaat ter eere van den Ingenieur *Hendrik Ruse*, Heer *van Sawert* (Sauwert?) die de eerste huizen op Kattenburg heeft gebouwd. Zie *Het Instituut*, 1843, blz. 16, en aldaar *de Jonge.* Kab. *Jer. de Vries Jerz.* Cat. Tent. Amst. 1876, no. 4033.

1359. 1660. 9 Julij. Overlijden van »*Jean Poniche né le 4me février* 1641 *à Rouan. Dessedé le 9me Juillet* 1660 *à Amsterdam*" te lezen op de Kz. van eenen ovalen begravenisp. met de gewone inscripties, beschreven Cat. *Oudh. Arti* 1880, no. 1279 (*D. C. Meijer Jr.* en Cat. *Meulman* 1869, blz. 14, no. 89.

1360. 1661, 26 Maart. *v. L.* II, 488. Munster aan den Bisschop overgegaan. *Madai*, no. 841. Komt ook kleiner voor Mm. 28 en

1361. = met rond wapen Z. (Kab. *P. H. v. Gelder*).

1362. 1661. 31 Mei. *v. L.* II, 490 (1). Huwelijk van Karel II, koning van Engeland. Grooter. Vz.: Bb. *Carolus II d. g. mag. Brit. fran et Hib. Rex*, waarbij G. B. = *Georg Bowers*, stempelsnijder in Londen 1650—1690. Kz.: Bb. met de kroon op het hoofd. *Catharina d. g. mag. brit. fran et Hib. reg.* Op den rand: *Sic sine fine duos ambiat unus amor.* Z. 53 W. *P. Smidt v. Gelder*, no. 2322.

1363. Als boven. *v. L.* II, 490 (2). Vz.: gemerkt R(oettiers). Kab. *P. H. v. Gelder*. »Even als op den penning" *v. L.* II, 466 (4) ook van *Roettiers?*) »staan de bb. naar dezelfde zijde gekeerd. *v. Ord.* II, 736.

1364. 1661. Op het inhalen van den grooten kei door Jonker *Everard Meyster* te Amersfoort. *v. L.* II, 492 (1—2) en 1664 *v. L.* II, 493 ald. Vz. = Kz. van II, 492 (1).

Onder de stukken hiertoe betrekkelijk vermelden wij:

1) *E. M(eyster) Keyklucht* Utrecht 1661.
2) De plaat *Amersfoortsche feestelijke Steentrekking* door *E. van Meyster*, geëtst door A. S. Lamsweerde, gr. fo.
3) Dezelfde plaat. Anders en kleiner met versen.
4) *Everard Meyster, Amersfoortsche dichter en edelman, naar J. Vennecool door C. van Dalen*, gr. fo. —. Bestaat die steen nog? Zoo neen, wanneer is die verdwenen?

1365. 1661. 1 Novb. Geboorte van den Dauphin. Bij de *Smeth*, no. 1624. Vz.: Bb. van Lodewijk XIIII. Kz.: Apollo in zijn zonnewagen. *Gallia Felix.* Koper *f* 3.

1366. 1661. Leidsche schutterspenning, *Dirks Essai*, no. 114.

1367. 1661. Schutterspenning van Utrecht, *v. Orden* VII (8), *Dirks Essai*, no. 140.

1368. 1661. Alsvoren, doch andere Kz.: de muts bedekt niet

1661, maar ligt ter zijde daarvan. De p. is ook iets grooter dan n°. 1368, ald. n°. 141. *Revue* 1866, p. 141, n°. 141.

1369. 1661. Zilv. bruiloft van *Jacob v. Riedt* en *Helwich v. Wullen*. Vz.: de moederliefde. In een bloemkrans, daarom heen het randschrift:

Oprechte Liefde Tusschen Man en Vrouw,
Duurt Eewiglijk wel Zalig Is de Trouw.

Kz. inscriptie (gegr.) in gedreven rand met engelen kopjes. Cat. *Arti* 1880, n°. 1219, Jonkvr. *B. van der Poll te Haarlem.*

1370. 1661. Gouden bruiloft van *M. R(uychavers)* en *A. v(an Loon)* volg. de *Navorscher* VI, 257 en VIII, 248 toen bij *N. T(etterode)* te Amsterdam, doch wordt niet opgeteld onder de *acht* gouden bruiloften in de familie *van Loon* door mr. *Jer. de Vries Jerz.* in de *Nav.* XIX, 507—509 en 119—121 vermeld. Er zouden dus *negen* zijn.

1371. 1661. 28 Maart. Groote geciseleerde p. op het overlijden van *Elbert Arisz. Snoek, gebooren A°. 1628 den laatsten Decēm., gestorven den 18 Martij 1661, out zijnde 32 Jaarē, 7 Maanden, 18 daagen.* Inscriptie van een vaas, waarop een kind zit. Op het voetstuk: *Gedenckt te sterven.* Vz.: Graftombe met liggend beeld. Inscriptie: *Saligh zijn de doode die in den Heere sterven van nu aan. Ja segt de Geest, op dat sij rusten moghen van haren arbeyt, Apoc.* 14 C. Daarboven een hemellicht, de naam *Jehovah* en twee engeltjes met een banderol waarop: *Siet de Doot is een Inganck ten leven.*

1372. 1661—1662. Drie gouden ketens door de Staten van Holland aan den Admiraal *Willem van der Laan* geschonken. Aan ieder dier ketens hangt een gouden penning, waarop aan de Vz. het wapen van Holland, aan de andere zijde het wapen der *A(dmiraliteit) A(msterdam)* is gegraveerd. Op een der penningen staat het jaartal 1661. Op een andere 1662. Bij de Kweekschool voor Zeevaart te Amst. Cat *Arti* Amst. 1880, n°. 870.

1373. 1661—1666. Medaillon ter eere van *Adriaan Waterloos*. Bb. regtsgewend. Omschrift: *Adrianvs. Waterloos. Consil. et. mag. general. monetae Philip IIII hisp. reg.* Afgebeeld in de *Revue* 1850, pl. XI (3): zie ald. p. 437, en 1865 p. 272. XXXIX, *Pinchart, Hist.* p. 46, n 28. Vermits volgens dezen (p. 42) de graveur *A. Waterloos*

de op den penning opgesomde betrekkingen in 1661 verkreeg en Philips IV in 1666 stierf, zoo moet deze penning door A. W. zelven gegraveerd, blijkens zijn merk AW, tusschen 1661—1666 zijn geslagen.

1374. 1662. 4 Sept. *v. L.* II, 497 (1). Op het verbond van vriendschap tusschen Nederland en Groot-Brittannië. Zie de aant. van *v. Orden* II, 739 op dezen penning. Bij den heer *P. H. van Gelder*, dan ook gegoten en de Vz. met ingesneden letters, maar ook een zilveren exemplaar, gemerkt *G. Pool* (*Arti.* 1880, n°. 1230) waarop de figuren juist anders om staan, een prachtig geslagen penning, keurig bewerkt met opstaande letters, uiterst zeldzaam. Een tweede exempl. zou in *Teylers* verzameling zijn. Bij *van Dam* n°. 1898, aldaar het omschrift ook met kleinere letters, Z. *f* 27— : *v. L.* II, 499 (2).

1375. Vrijloodje voor de Nederduitsche Academie. Zie *Wagenaar*, *Amst.*, VIII, 742. *Esdré* n°. 41, *f* 10—50, *Salm*, n°. 1196. Ovaal. Op de Kz. gegraveerd *Cornelis Jacobsen Weyer.*

1376. *v. L.* II, 500. Toegangsteeken voor de Stadsschouwburg te Amsterdam. Vgl. n°. 1184 op 1651 en beneden *Naschrift* 1939* op 1645. Bij *Voute* n°. 1230 *f* 12.50 en *Salm* n°. 1797 beide met *Arnout de Raet.*

1377. 1662. *v. L.* II, 505. Ter eere van *Maarten Prats,* bisschop van Yperen. Ook bij den heer *Alph. Peereboom Numismatique Yproise*, pl. R. n°. 3. p. 150. Volgens dezen en *Pinchart*, *Revue* 1855, p. 271, XXXVII, *Hist.* p. 52 (1) van *Adriaan Waterloos.*

1378. (1662). *v. L.* II, 506 (1) P.pl. als boven bij *A. Peereboom*, pl. S. (1) p. 150. *Pinchart, Revue* 1855, p. 272, XXXVIII, *Hist.* p. 52 (2) van *A. Waterloos.* Deze heeft den parelrand.

1379. 1662. *v. L.* II, 507. Hulploodje, *v. Orden* II, blz. 507, zegt »binnen een *bladeren*-cirkel" lees: een *parel*-cirkel.

1380. (1662). Z. j. *v. L.* II, 508. Ter eere van *A. A. van Malen*, Raadsheer. Volg. *Pinchart*, *Hist.* p. 50 (8) door *D. Waterloos.* Hij zegt: »Sur le terrain se voit un Y dont je n'ai pas réussi à trouver l'explication! Hij plaatst dien op 1661.

1381. (1662). *v. L.* II, 509 (1). Ter eere van *Phil. van Malen.* Als boven, *Revue*, 1855, p. 273 (XLII) en *Hist.* p. 52 (3) op 1664.

1382. Z. j. (1662). *v. L.* II, 509 (2) = = *Revue* 1855, p. 273.

(XLII) en *Hist.* p. 52 (4) aan een der *Waterloos'* toegekend: »mais je n'ai pu faire la part de chacun d'eux", zegt de heer *Pinchart.*

1383. 1662. 27 October. *v. L.* II, 510 (1). Op het aankoopen van Duinkerken door Lod. XIV Ook met *Christianiss.* (dus verkort.)

1384. = = Andere stempel. Omschr. *Dunkerca acquisita.* In de afsnede: *XXVII Octobris MDCLXII,* Cat. *Patyn,* n°. 201. Br.

1385. 1662. 12 Decb. Gouden ketting en medalje, door de O.-I. Comp. aan den sergeant majoor *Johan van der Zaen* geschonken. *Leupe* t. a. p. VIII, blz. 202.

1386. 1662. 2 Aug. Groote ovale begravenisp. van *Elisabeth Wittens.* (Zilverw. *f* 10 tot *f* 12).

Vz.: Het lijk van het gestorven meisje met omkranst hoofd en een kussen daaronder als op eene graftombe, waarop men de wapenschilden der beide ouders ziet, terwijl eene in de pijp brandende kaars, in den nabijstaanden kandelaar uitgaat.

Aan de linkerhand ziet men ter zijde de dood één van vier rijsjes afplukken, en daaronder de woorden:

dit behaeght Godt.

Op een banderol boven de doode leest men:

Salich sijn de doode die in den heere sterve.

Daarboven komt een engeltje uit de wolken met een krans in de hand.

Op de graftombe leest men:

Mijn nacht is mijnen Siele
Dach,
Het sterfelijcke bewaert de
aerde voor een tijt, het onsterffe-
lijcke is in den hemel.

Daaronder een doodshoofd.

Op de keerzijde staat in de hoogte.

Mors mihi vita.

En daaronder leest men in een ovalen krans:

Elysabeth Wittens
Geleeft hebbende 18 Jaeren
1 maende 29 dage, is uit dit

Leven gescheyden als uit een
gevangenhuys, en in het
eeuwighe overgegaen op
den 2 Augusty 1662.

Zondagskinderen (XXXI, 94). Het o. a. op de Veluwe heerschend volksgeloof dat zondagskinderen jong sterven, spruit niet voort uit de ervaring dat ook jeugdigen van jaren het algemeene sterflot ondergaan, want een kind sterft niet vroegtijdig, omdat het op zondag is geboren, maar omdat het rijp is voor het graf, uit welke oorzaak dan ook. Dit volksgeloof spruit o. i. juist zeer eigenaardig uit het gewicht, dat men aan het op-zondag-geboren-worden hecht, en bevestigt dus de duiding zondagskind = gelukskind. Men beschouwt namelijk iemand, die op jeugdigen leeftijd komt te sterven, als *gelukkig*, omdat hij nu engel wordt; vgl. Matth. 19 v. 14. Denkt aan het populaire »jong gestorven, vroeg bij God", alsmede aan Menander's spreuk in *Nav.* XXV, 254. Met andere woorden: als men vroegtijdig sterft, is men een gelukskind; nu is, naar het volksgeloof, een op-zondag-geborene een gelukskind, mitsdien keurt dat geloof de zondagskinderen vroegtijdig rijp voor het graf.

Uit de duiding van zondagskind = gelukskind vloeit o. i. eveneens de volksmeening, dat op-zondag-geborenen grootsch zijn, voort. Immers, die zich bewust is een gelukskind te wezen, heeft moed in het leven, en moed wordt zoo licht overmoed.

J. A.

V R A G E N.

Oorsprong van den geslachtsnaam Duivenbode. Aan den oorsprong van den familienaam Duivenbode is eene historische anecdote (of eene legende?) verbonden. Welke? De naam Duivenbode, die ook als Duyvenbode, Duyvenboode, Van Duivenbode en Van Duivenboden voorkomt, is aan verschillende, onderling niet verwante familiën eigen. Hoe is dit te verklaren? Is de familie Van Leeuwen van Duivenbode de eenigste, op wier naam die geschiedkundige oorsprong van toepassing is?

St. Lieven. *Nav.* XXV, 391, is sprake van het fort St. Lieven, in de buurt van Sas van Gend. Ook moet er in Oost-Vlaanderen, arrond. Oudenaarden, een dorp van den naam St. Lievin Houtem of St. Lievens Houtem liggen. De herkomst dezer plaatsnamen lost denkelijk de *Nav.* XXXI, 135, gestelde vraag gedeeltelijk op. Hieromtrent zullen onze ook op dat terrein zoo bekende medewerkers Caland en Roos wel inlichting willen geven.

Smalstad. *Nav.* XXV, 490, leest men van de »voormalige smalstad Domburg". Wat was een smalstad? Een stad, die oorspronkelijk het gebied uitmaakte van een baanderheer, evenals de voormalige stad Batenburg en misschien ook eertijds Gent in Overbetuwe?

Voltespel. *Nav.* XXVII, 27, is sprake van het »alom vermaard en zeer vermakelijk Voltespel". Wat was dat voor een spel? Is het nog in zwang?

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

Bluntschli. Geboren 7 Maart 1808 te Zurich waar hij in 1833 als hoogleeraar der Universiteit optrad, bekleedde hij dienzelfden post sedert 1847 te Munchen, sedert 1861 te Heidelberg. Zijne verdiensten als geleerde, vooral op het gebied van staats- en volkenrecht, waren groot. Op staatkundig en kerkelijk gebied der vrijzinnige richting toegedaan, was hij een der stichters van den Protestantenbond. Als voorzitter der Synode bevond hij zich onlangs te Karlsruhe en wilde in die hoedanigheid 21 Oct. '81 naar den Groothertog op audientie gaan, toen hem een beroerte trof en hij onderweg dood bleef.

Haarlem. Een, zoo wellicht niet uit krijgskundig, dan toch waarschijnlijk gewis uit archaeologisch oogpunt *nieuw* verschijnsel op letterkundig gebied is het door C. J. Gonnet bij W. C. de Graaff

te Haarlem uitgegeven geschrift, getiteld: »De wallen en poorten van Haarlem. Geschiedenis van de versterking eener oude stad". Ongetwijfeld is zulk eene geschiedenis belangrijk te achten, omdat de verdediging der steden eene aanmerkelijke plaats besloeg in het bedrijf en de zorgen van ons voorgeslacht. Men vindt er ook eene gelithografieerde kaart in, voorstellende »Haarlem in den ouden tijd". Een doelmatigen leiddraad biedt zulk een oogpunt niet slechts voor stedebeschrijving en topographie, maar ook voor eene juiste opvatting en voorstelling der Historie in 't algemeen.

Handschriften in de Vaticaansche bibliotheek. Volgens de mededeeling van de Rossi, den secretaris der door Leo XIII benoemde commissie, aan welke de vervaardiging is opgedragen van lijsten dezer handschriften, bestaat er geen tweede bibliotheek, welker schatten zoo zorgvuldig geïnventariseerd zijn. Reeds omstr. 1620 hadden de gebroeders Rinaldi eenen catalogus in zes folianten opgemaakt van de latijnsche handschriften; weldra werden daaraan toegevoegd een zevende en bovendien drie folianten voor de grieksche manuscripten. De tijdens den Dertigjarigen Oorlog naar het Vaticaan overgebrachte handschriften uit de Heidelberger boekerij zijn in 1623 in drie foliobanden gecatalogiseerd, die van Urbino in vier, die van Christina van Zweden in twee boekdeelen. De zorg van latere pausen vermeerderde ze tot op onze eeuw met twaalf banden, zoodat thans de schatten van het Vaticaan aan oostersche, grieksche en latijnsche handschriften in 31 folio registers, behoorlijk genummerd, geïnventariseerd zijn.

Kniedicht (XXXI, 502). *Kniedicht* beteekent *sneldicht*, *extempore* dat als het ware op de knie geschreven werd. *Als het ware*; want of dit in eigenlijken zin ooit [bij de broeders van Rhetorica] heeft plaats gehad, valt zeer te betwijfelen". Aldus Jonckbloet, *Geschiedenis der Nederlandsche Letterkunde*, Gron. 1873, I, 310, waar ook de volgende regels van Van de Wael, Faktor der Vlaardingsche Kamer *De Akerboom*, worden aangehaald:

Waerom dit by 't Rederijck
Knie-dicht hiet gemeenelijck,
Dit 's omdat *eertijts* dit dicht
Worde op de knie verricht,

Men zie ook Dr. G. D. J. Schotel, *Geschiedenis der Rederijkers in Nederland,* 2e druk I, 297, die er echter slechts ter loops gewag van maakt. MR. C. BAKE.

Kniedicht. 't Is een geïmproviseerd gedicht, onvoorbereid dus, en zoo maar *op de knie* geschreven.

Dit's omdat eertijts dit dicht
Worde op de knie verricht.
De knie was het schrijfkantoor,
Op de knie quam 't dicht te voor,
Op de knie worde beprooft
Watter stack in 's Dichters hooft.

Dit, en nog meer, komt als aanteekening voor op Kiliaan in voce *knie-dicht.* Kiliaan vertaalt het door »poëma extemporale", »carmen ex tempore factum". E. LAURILLARD.

[Ook aldus verklaard door J. C. d. R.]

Letterkundige paskwillen (XXXI, 30). De verklaring van het fransche spreekwoord »Pour un seul point Martin perdit son âne", is geene vinding van den recensent van Victor Hugo's drama. Ik heb die in mijne jeugd reeds gelezen in een oud werk over spreekwoorden, waarvan mij de titel ontschoten is. Daarin luidde het door den bisschop aangegeven opschrift: Pro solo puncto caruit Martinus Asellum.

JANSSEN V. RAAIJ.

[In mijn Pitiscus lees ik: »dit verbum (carēre) wordt bij Terentius met eenen genitivus, bij Plautus met eenen accusativus gevonden; doch men moet hen hierin niet navolgen".]

George Sand. De Nouvelle Revue van 15 Sept. '81 maakte belangwekkende brieven van George Sand uit het jaar 1848 openbaar; niet belangwekkender evenwel dan het drietal hetwelk terzelfdertijd en uit hetzelfde tijdperk door Figaro gepubliceerd werd. Men bewondert haar doorzicht, wanneer zij reeds vóór het einde van Mei 1848 aan haren neef graaf René de Villeneuve uit Parijs naar Chenonceaux schrijft, dat hij omtrent het ware karakter der Fe-

bruari-omwenteling zich vergist, wanneer hij die als een politieke, niet als eene sociale omwenteling beschouwt; niet, als hetgeen ze werkelijk was: een in opstand komen der arbeidende klasse tegen sommige barbaarschheden van het lot. Doch tevens ziet men met welgevallen, hoe reeds in September van hetzelfde jaar de schrijfster ontgoocheld en »zeeziek" was van het onwaardig misbruik door demagogen en politieke fortuinzoekers van het eerbiedwaardig lijden des volks gemaakt. — Maurice Sand, eenige zoon zijner beroemde moeder, wil niet, dat de volledige correspondentie van deze met wijlen graaf de Villeneuve, thans in het bezit van een kleinzoon, prins Galitzin, algemeen eigendom worden zal. Dit is jammer. Naar de bekend geworden fragmenten te oordeelen, doen geene andere van George Sand's brieven te gelijk haar hart en haar hoofd zooveel eer aan. De geëmancipeerde vrouw van 1831, met hare manskleederen, hare sigaretten en hare minnarijen liet er zich niet in vinden. Overal spreekt slechts de verstandige vriendin, de liefhebbende bloedverwante en bovenal de edeldenkende burgeres.

Sanskrietsche handschriften gevonden. Twee Japanneezen, die onder Prof. Max Müller te Oxford studeerden, deden Sept. '81 in hun vaderland een belangrijken vond van zoodanige manuscripten. Ze bevatten den tekst van den beroemden »Diamantmeter", een gedeelte van den heiligen Canon of Bijbel der Boeddhisten, die totdusver alleenlijk uit Mongoolsche of Thibetaansche vertalingen bekend was, terwijl men het origineel onherroepelijk verloren waande. Uit de omstandigheid, dat Chineesche Boeddhisten in overoude tijden reeds pelgrimstochten naar heilige plaatsen in Indië plachten te ondernemen, en van daar Sanskrietsche manuscripten mede te brengen, maakte prof. Müller reeds vroeger de gevolgtrekking, dat in China nog zeer vele kostbare stukken moeten voorhanden zijn; maar uit Japan had hij iets dergelijks niet verwacht.

Een gedoopte Turk. Ahmed Tewfik-effendi, te Konstantinopel ter dood veroordeeld, omdat hij den Duitschen zendeling Dr. Kölle behulpzaam geweest was bij de vertolking des Bijbels in het Turksch, doch door bemiddeling van den Engelschen gezant Layard levenslang naar Chios verbannen, — is naar Engeland ontvlucht, en

Nov. '81 tot de Hervormde kerk overgegaan, in de St. Paulskerk te Londen gedoopt. Hij wijdt zich voortaan geheel aan de overzetting van Christelijke boeken in het Turksch.

Versje van Claudius. Is het *Nav.* XXVIII, 170, aangehaalde liedeke inderdaad een kinderrijm, gelijk ibid bl. 308, verondersteld wordt, dan kan het, dunkt ons, niets anders bevatten dan het vertelseltje, dat de moeder met *elf* kinderen is gezegend, dik en rond als *ganzen*, waarvan er *vijf* blauw-, *zes* grauw- of grijs- oogig zijn.

VRAGEN.

Genealogisch werk. In eene courant van het jaar 1840 kwam mij de navolgende advertentie voor: »Hollands Genealogie of de voormaals Groote en thans Groote, de voormaals Rijke en thans Rijke, de Oud-Adelijke en Nieuw-Adelijke Personages van Oud-Nederland. Eene beknopte Beschrijving hunner Geboorte, Lotgevallen en Verrigtingen in het algemeen, benevens die hunner Voorouders, tot in de 2de of 3de Generatie, met een Appendix over de geboorte en het verder belangrijke hunner Echtgenooten. — Dit werk zal bij Inteekening worden uitgegeven à 10 cents de Personage, zullende de 500 eerste Inteekenaars daarbij ontvangen de gelithographieerde Portretten van de voornaamste of meest in naam zijnde en wel een vijfde van de te beschrijven Personen, welke plus minus op 300 worden berekend en waarvan reeds een vijftigtal is afgewerkt. Elke aflevering zal bestaan uit vijf Personages. Deze Verzameling voor elk Nederlander zeer belangrijk, door een Hollander in Braband geschreven en aldaar gedrukt zullende worden, zoo gelieve men zijn bewijs van Inteekening in te zenden, verzegeld en franco, onder Letter G, bij Marlof en Zoon, Boekverkoopers te Amsterdam.

N. B. Lieden die zich willen onledig houden met naar waarheid geschetste en den schrijver niet geheel bekende belangrijke Tafereelen, Daden van verschillenden aard, Anecdoten, enz., betreffende de bedoelde personen in te zenden, zullen een of meer exemplaren van het geheele Werk gratis ontvangen".

Is het hier aangekondigde werk werkelijk in het licht ver-

schenen, en wie was de schrijver? Mij kwam het tot nog toe nimmer voor. J. D. WAGNER.

George Willem graaf van Kniphuizen-Nienoort schreef in 't Fransch «Heilige Alleen-Spraeken van eene godvruchtige ziel", enz., Amst., 1747. 't Is vertaald door Marten Schagen. Er komen vrij goede versjes in voor. Wie kan mij iets meer omtrent schrijver en vertaler mededeelen? G. P. ROOS.

Libanonsche Robinson. *Nav.* XXX, 515, herinnert ons aan Hollandsche en Zwitsersche Robinsons. Doch wat verhaalt men van den Libanonschen? Dit geschrift zag te Heerenveen het licht bij T. Roorda; zie *Nav.* XXII, 58 (noot), alwaar naar het jaar der uitgave gevraagd wordt. Dr. A. M. Ledeboer in zijn »Boekdrukkers, enz. in Noord-Nederland", vermeldt dezen Roorda niet. Ook niet in zijn Alphabethische Naamlijst? M°, die ons *Nav.* XXII, 13, Robinsonaden gaf, zal van een en ander wel meer weten te zeggen.

Papegay. *Nav.* XXXI, 334, is sprake van »de Papegay ofte Formulier-Boek door Willem van Alphen." Wat is er van dit boek bekend?

Romeinsche en Arabische cijferteekens. Veel dwaasheid is er over dit onderwerp geschreven, o. a. in een der eerste jaargangen van dit tijdschrift, waar de oorsprong onzer gewone (zoogenaamde arabische) cijferteekens wordt verklaard door een vierkant, in vier gelijke driehoeken verdeeld door twee diagonalen. Terecht, maar misschien wat heftig, verhief wijlen prof. Millies zijn stem tegen zulk zouteloos dilettantisme. Maar ook ter verklaring der romeinsche cijferteekens las ik eens in ik weet niet meer welk encyclopaedisch werk: C beteekent *Cent* (100), M *Mille* (1000), D *Demimille* (500). Wat die schrijver, die het fransch voor een oudere taal dan de latijnsche schijnt gehouden te hebben, van V, X en L maakte is mij ontgaan. Bestaat er geen werk, waarin men iets beters over dit ontwerp kan vinden?

L.

Utrechtsche Boekzaal. De uitgevers van de bekende »Boekzaal der geleerde wereld", D. Onder de Linden te Amsterdam, zonden bij alle classen der Herv. gemeenten onzes vaderlands in 1759 eene klacht in over de uitgaaf eener »Utrechtsche Boekzaal". Is die uitgaaf werkelijk tot stand gekomen? Zoo ja, tothoelang heeft die dan geduurd, en van wie ging zulks uit?

J. VAN DER BAAN.

Versje op den Prins. 1740 of vroeger. J. Th. La Fargue zegt op bladz. 122, 3 van zijn *Den Kreekel in 't Vizier*, 's Gravenhage, 1741, — een strijdschrift tegen den *Stijl der notarissen* van J. de Coeur, waarover meer in mijn *Verboden Boeken*, 2e aflevering, — dat deze J. de Coeur »onder anderen, Maeker zoude zyn van deez bekenden Straetdeun:

»Wat zegt men in den Haag van de Prins,
»Wat heb ik hooren melden, enz."

Wie kan mij dit vers geheel mededeelen of aanwijzen, en het bewijs leveren, dat La Fargue en de publieke opinie dier dagen de waarheid spraken? J. de Coeur was ook schrijver van den Vreede-Courier (Courrier de la paix) door Hatin in zijn Presse Périodique geciteerd.

A. J. SERVAAS VAN ROOIJEN.

[Zie den Vreede-Courier in *Nav.* XXV, 481, vermeld.]

KUNSTGESCHIEDENIS.

Eene imperialistische kapel te Parijs. Dit kapelletje werd in 1867 door den architect Lacroix voor keizerin Eugénie in het Palais de l'Elysée gebouwd, die zich toen voorstelde, eenmaal, wanneer haar zoon keizer zou geworden zijn en de Tuillerieën zou hebben betrokken, in het Elysée hare dagen te eindigen. De bodem ligt onder den beganen grond in een der vleugels van het gebouw bij den tuin; het schip is uitgebroken in een of twee vertrekken van den rez-de-chaussée, en de koepel of zoldering reikt tot aan de salons der eerste verdieping, vanwaar een kunstige wenteltrap naar beneden voert, en waar de eigenlijke ingang zich bevindt. De ruimte gelijkvloers kan niet meer dan één twintigtal personen

bevatten; doch de trap biedt nog al staanplaatsen aan, en op hare kleine portalen zijn eenige zitplaatsen aangebracht. De muurschilderingen der kapel zijn door keizerin Eugénie bekostigd. Evenzoo de fauteuils tegenover het altaar, en twee wit marmeren wijwaterbekkens, van de hand van een voornaam beeldhouwer. Het kleed over het altaar is een geschenk van mevrouw Mac-Mahon, die gedurende het presidentschap van haren echtgenoot dagelijks de godsdienstoefening bijwoonde. De kapel werd ook door den maarschalk bij het uitreiken van kardinaalshoeden gebruikt. Mevrouw Grévy, de gade van den tegenwoordigen president, volgt niet de gewoonte van mevr. Mac-Mahon, maar gaat dagelijks te kerk in de nabijheid van het Elysée bij de Dominicanen. Den 22·ten Oct. '81 is in gezegde kapel een stille mis gehouden, na de kerkelijke inzegening door den pastoor der Magdalenakerk van het huwelijk der eenige dochter van den president, Alice Grévy, oud 32 jaar, met den vice-minister Daniël Wilson, oud 41 jaar, eenen Protestant. De jonggehuwden begaven zich vervolgens naar het historisch kasteel Chemonceaux, het eigendom van Wilson's zuster.

Beker van Maximiliaan van Bourgondië. Een kon. besluit v. 9 Sept. '81 vernietigde het besluit des gemeenteraads van Veere i. d. 1 Juni, tot verkoop van dit aan de gemeente behoorend kleinood.

Een boetseerder in was. »Betaelt Jacob Bogaert de somme van acht ponden vyff scell. vuyt zaecke van zeeckere frayhey' van Druyven den Hage vereert gebootseert in was ende gehecht in zeeckere houte casse, blyckende by ordonnantie ende quitantie; dus hyer viii £ 5 Sc.

Ontleend aan het Haagsche tresorierboek 1605 f°. 201.

A. J. SERVAAS VAN ROOIJEN.

Een calligraaf. »Sebastyaen Sachs, Kunstschrijver, de somme van twaelff ponden vuyt zaecke hy de Magistraet heeft vereert mette figure van den Prince van Oraingen in plaets van graveringe met letteren geschreven ende verciert, blyckende by ord. ende quit.; dus hyer xij £.

Ontleend aan het Haagsche tresorierboek 1623 fol. 325.

A. J. SERVAAS VAN ROOIJEN.

Is de schilder A. Foolio een Nederlander? (XXXI, 456). De twee oo's in zijn naam zouden dat doen vermoeden. Ook schijnt hij een miniatuurschilder geweest te zijn, en dat wel blijkens de twee slotregels van het, bladz. 457, medegedeelde versje van Cornelis Zweerts. Blijkbaar toch was diens portret door Foolio een hors d'oeuvre, een stuk van grooter afmeting dan de schilder gewoon was te penseelen. A. J. C. KREMER.

Pixis patent-beelden. De Vereeniging voor Geschiedenis en Kunst te Rotterdam stelde Juni '81 in haar Museum boven de Beurs een vijftal schilderijen ten toon, welke in de »Artistische Anstalt" van den Rotterdammer Ch. J. Thooft, volgens de onlangs door den historieschilder Pixis uitgevonden methode, in nabootsing van andere vervaardigd werden en deze in alle détails volkomen getrouw teruggeven. Uit Duitschland meldt men omtrent het procédé dezer »beelden" het volgende: »Het is bekend, dat men door lichtdruk lijnen en toonen, welke de photographie in het zwart en wit overbrengt, in olieverf kan uitdrukken. De vlakke toonen vallen hierbij echter weg. Pixis kwam nu op de gedachte om de schilderijen eerst in olieverf aan te leggen, vervolgens daarop door de lichtdrukplaat licht en schaduw en omtrekken af te drukken, waardoor ook de tusschentoonen ontstaan en de voorstelling de vereischte volheid en afronding verkrijgt, om ten slotte het werk te retoucheeren. Door den stevig geschilderden grond, waarbij nog de textuur van het doek komt, bekomen deze »Patent-Bilder" een kracht en toon, welke lithographische olieverfdrukplaten onmogelijk bereiken. Daar ze, evenals de schilderijen, uit linnen of hout en olieverf bestaan, zijn ze even duurzaam".

Schubert's laatste symphonie. De voormalige secretaris van het Kristallen Paleis te Sydenham, George Grove vondt, bij zijn onderzoek naar bizonderheden uit Schubert's leven, ten behoeve van de Dictionary of music and musicians, Sept. '81 de sporen eener nieuwe, tot heden althans onbekende symphonie van S. Kort vóór zijn dood droeg deze eene symphonie op aan de Weener Muziekvereeniging, en men wist niet beter of dit was de symphonie in

C (n°. 9). Intusschen is Grove tot de slotsom gekomen, dat het laatste werk van S. nimmer ten gehoore gebracht werd, en waarschijnlijk nog gevonden zal kunnen worden in het archief der Weener Muziekvereeniging *of ergens elders.*

Tymbalen (XXXI, 504) zijn pauken, keteltrommen; waarschijnlijk van het Gr. tympanon (van *τυπτειν*, slaan). J. C. d. R.

Leer- en hulpmiddelen voor de muziek. Viooldrager. Prof. Emil Breslaur vertoonde onlangs op zijne tentoonstelling van die hulpmiddelen een door prof. Consili te Bologna uitgevonden »viooldrager". Deze laat eene vrije beweging der viool aan de kin toe; de druk der benedenkaak en van het sleutelbeen noch de hulp der linkerhand zijn noodig om de viool in de juiste richting te houden. De kracht, welke tot nu toe de linkerhand moest aanwenden om de viool vast te houden, komt thans aan de beweeglijkheid der vingers te stade. De vaste positie van het instrument, welke alleen eene kleine wending toelaat, maakt eene streek noodzakelijk, die de snaren rechthoekig snijdt en voor de zuiverheid van den toon hoogst bevorderlijk is. De houding van den bespeler is vrijer, daar hij de schouders niet meer behoeft op te trekken; ook de zenuwen worden gespaard. Prof. Joachim en een aantal andere virtuosen namen met den »viooldrager" eene proef; hun oordeel daarover was gunstig.

Adriaan Vink. Deze verdienstelijke acteur, die zich reeds eenige jaren van het tooneel had teruggetrokken, is 22 Oct. '81 op 76jarigen leeftijd te Nieuwer-Amstel overleden.

Mulat, Mesties, Kreool, enz. (XXXI, 509). Op Java kent men Europeanen, Arabieren, Chineezen, Maleiers en Javanen. Kinderen van Europeanen op Java geboren zijn *liplappen.* Kinderen van Europeanen bij inlandsche vrouwen verwekt *inlandsche kinderen,* de afstammelingen van Portugeezen en inlandsche vrouwen zijn sinjo's. In de West-Indiën zijn de afstammelingen van Europeanen Kreolen. Voor afstammelingen van Europeanen en negers bestaan verschillende benamingen alnaarmate ze meer of minder zwart

bloed in hunne aderen hebben. Zie hier er een lijstje van volgens Rainal, Histoire Philosophique des deux Indes.

De	Blanke	heeft	128	deelen	blank	bloed	en	0	zwart.
»	Poban	»	120	»	»	»	»	8	»
»	Quarteron	»	112	»	»	»	»	16	»
»	Mestis	»	96	»	»	»	»	32	»
»	Mulat	»	64	»	»	»	»	64	»
»	Capre	»	32	»	»	»	»	96	»
»	Griffe	»	16	»	»	»	»	112	»
»	Neger	»	0	»	»	»	»	128	»

Meer weet ik er niet van te zeggen. A. J. C. KREMER.

[Het gekruiste ras van Aleoeten en Russen wordt op het Bering-eiland Kreolen geheeten; zie over hen *Haarl. Ct.* 27 Jan. '82, *vervolg.*]

Muilezel, muildier (XXXI, 505). Het muildier heeft tot vader een ezel en tot moeder eene paardenmerrie. De muilezel daarentegen omgekeerd een paardenhengst tot vader en eene ezelin tot moeder. Het is opmerkelijk dat muildieren onder elkander en evenzoo de muilezels geen veulens kunnen ter wereld brengen. Veulens van een paardenhengst met eene muildier-merrie worden soms aangetroffen. Van het muildier wordt gezegd »het hinnikt niet", en van den muilezel »de stem is als die van het paard". Zie Laseur's Paardenkennis. J. D. WAGNER.

Muilezel, muildier. De muilezel, die een hengst tot vader heeft en eene ezelin tot moeder, balkt; bij het muildier is de verhouding omgekeerd. Dat hinnikt. A. AARSEN.

Muilezel, muildier. Sedert ik de vraag, daarop betrekkelijk, inzond, verscheen het belangrijke werkje van Dr. T. C. Winkler, »De ezel, het muildier en de muilezel". Daarin vond ik veel van 't geen ik wenschte te weten, en daarheen verwijs ik nu anderen ook.

E. LAURILLARD.

Tronkstraf (XXXI, 569). Trunc of Tronc is een engelsch slang-woord voor gevangenis. Dit engelsche woord is, met zoo menig ander, in 't kaapsche nederlandsch overgenomen. Tronkstraf is dus eenvoudig gevangenisstraf. ARCADIUS.

[Ook aldus D. Scheltema, die vroeger in Zuid-Afrika zich ontbield. — Maar wat is een *slang*-woord?]

Tronkstraf. De heer Stoffel zegt in den Volksalmanak van 't Nut, 1882, bl. 12: »tronk is gevangenis". Verklaring wordt echter daarvan niet gegeven. Zou de oorspronkelijke beteekenis wellicht geweest zijn: gevangenschap door insluiting van armen of beenen in een tronk (d. i. stam)?

E. LAURILLARD.

Tronkstraf. Deze straf is gewis niets anders dan tepronkstelling op een boom-*tronk*, gelijk men tot hetzelfde doel in de middeleeuwen een *ton*, *vat* of *kaak* gebruikte; vanwaar nog ons *op de kaak* stellen; daar voor die ton later een *paal* in de plaats kwam, *waaraan* men te pronk gesteld werd, maakte men er toen, het woord *kaak* niet meer verstaande, *aan de kaak* van.

V. VL.

Viooltjesboom. Na veel moeite en geduld is het een botanist te Potsdam gelukt zoodanigen boom te kweeken. Gedurende tien jaren heeft hij het bloeien van het boompje belet door zorgvuldig de benedenste bladen en uitloopers aftesnijden. Zijne moeite is nu rijkelijk beloond, daar het boompje eene hoogte van 14 centimeter heeft bereikt, er als een palmboom uitziet en thans door zijne prachtige bladerenkroon en rijke bloemontwikkeling het schoonste gezicht oplevert. Potsdam is bekend als de hoofdzetel der kweekerij van violen, alwaar bij de verschillende hoveniers gedurende den winter circa 20.000 potten staan, waarvan 5000 in bloei worden gehouden, die dagelijks honderden bloemen opleveren.

V R A G E N.

Gouden Beker van het Coll. Medicorum Hagae Bat. In de Acta Coll. Medicorum Hagae Bat., fol. 150, einde December 1785, schrijft en onderteekent C. van Hoey, stads Med. Doctor, het volgende:

»De goude Beker onder mijn bewaaring zijnde heb ik aan den Heere Stads Dr. van de Kasteele behandigt".

Waar zou die beker zijn aangekomen?

A. J. SERVAAS VAN ROOIJEN.

Een »considerabel juweel". Opte requeste vande erffgeñ. van wijlen den Heer Hoeufft Gewesen Commissaris wegen desen Staat aent Hoff van Vranckryck. Burgemrn etc. geëxamineert hebbende de voorsz. requeste hebben om redenen als in deselve vermelt specialycke gecommitteert en geauthoriseert by desen Michiel de Hertogh en Jan Sergeant juweliers, mitsgaeders daerby mede de juw. Codde ofte Loockemans, omme het considerabel juweel in de voorsz. req. gementioneert by resumptie van voorgaende tauxatie diesaengaende gedaen ten fine als in deselve requeste naerder te tauxeren ten overstaen vande geinteresseerde vrienden daertoe alhyer geappointeert. Gedaen etc. den XVIen July XVIc tseventich. (Appointementboek V).

Welk juweel bedoelt men? A. J. SERVAAS VAN ROOIJEN.

Een waterrad van Engelsche inventie. Op de requeste van Thomas Vogood Burgemrs van 's Gravenhage geexamineert de nevenstaende Req. hebben om redenen in deselve vermelt en andere haer Edl.Achtb. daertoe moverende den suppl. toegestaen eñ geconsenteert gelyck hem toegestaen eñ geconsenteert wert by desen door den timmerman by hem uyt Engelandt medegebracht te mogen doen maecken voor de eerste mael sodanigen waterradt als breder inde voorn. requeste gementioneert, ordonnerende derhalven d'Overluyden vant timmermans ofte andere Gilden deswegens den supplt. gheen molestie aen te doen, zonder dat nochtans 't selve in toecomende sal werden getrocken in consequentie. Actum ter Kamere van Ben den 27 Maart 1676. (Appointementboek V).

Wat is hiervan verder bekend?

A. J. SERVAAS VAN ROOIJEN.

TAALKUNDE.

Grijspens (XXXI, 285). Cats heeft met grijspens zeker een kniesoor of iets dergelijks bedoeld. Het werkwoord *grijzen* (= schreien) komt nog bij Vlaamsche schrijvers voor: Jan van Beers, Begga, »hoe grees zij dan hare peuluw nat van tranen der hope, en

droomde". Van Dale verklaart het in zijn Woordenboek door *grijnen*, een huilend gezicht zetten. Wie meer van dit woord wil weten en meer voorbeelden verlangt, raadplege A. de Jager, Woordenboek der Frequentatieven, I, s. v. *grijzelen*, en het Woordenboek der Nederlandsche Taal, s. v. *afgrijzen*. Oorspronkelijk heeft grijzen de beteekenis van gruwen. Grijzen staat natuurlijk met grijnen en grijnsen in nauw verband (zie van Helten, Vondel's Taal, I, 33). Wat *greien* betreft, over dit woord vindt men een en ander in het Nieuw Nederlandsch Taalmagazijn, IV, 98; het komt ook als *graaien* voor. Of *grijzen* of *greien* met het Goth. werkwoord gretan (weenen) in eenig verband staat, kan ik niet beslissen. In onze taal zou gretan »graten" moeten luiden. Opmerkelijk is het, dat het Hoogd. *grässlich*, hetwelk stellig met gretan samenhangt, in beteekenis bijna geheel met ons »afgrijselijk" overeenkomt. MR. C. BAKE.

Klikspaan (XXX, 196). Kiliaen kent dit woord niet, maar geeft wel *klick-steen* op, dat hij door *Corucaeus* vertaalt. Het Grieksche *Κωρυκαῖος* beteekent overdrachtelijk spion, verrader. *Kliksteen* had echter nog een andere beteekenis, althans in sommige deelen van ons land. Wij lezen bij Mr. L. Ph. C. van den Bergh, Verhandeling over de oude wijze van strafvordering in Gelderland, Holland en Zeeland, 1842, blz. 42: »Te Nijmegen werd hij [de scherprechter] somtijds door handlangers bijgestaan, die *klicksteenen* heetten, eene benaming die duister is". Zou het nu niet mogelijk wezen, dat ons *klikspaan* van *kliksteen* verbasterd is, of liever dat men het eerstgenoemde woord is gaan bezigen, toen men het laatste niet meer begreep? Dat iets dergelijks vaak in ons taalgebruik voorkomt, behoeft geen betoog; men denke slechts aan «korte *wetten* maken", in plaats van »korte *metten* maken". In beteekenis bestaat er een nauw verband tusschen *klikspaan* en *kliksteen*. Niet iedereen, die iets kwaads van een ander oververtelt, wordt een klikspaan genoemd, alleen hij, die een kameraad daardoor straf op den hals haalt; en zoo iemand is inderdaad in de oogen zijner schoolmakkers een soort van spion, een helper van den beul (in casu, den straffenden schoolmeester.)

M^r^. C. BAKE.

Linzelekker. De verklaring, *Nav.* XXIII, 100, van dit woord gegeven, brengt in den waan, dat »lekker" voor een bijvoegelijk naamwoord gehouden worden moet (verlekkerd). In *dit* opzicht blijkt nochtans de vrager van *Nav.* XXII, 302, krachtens zijne aanhaling van het catsiaansche rijmpje, dichter bij de waarheid te zijn, dan de verklaarder. »Lekker" toch is in deze samenstelling blijkbaar een zelfstandig naamwoord, en het gansche woord duidt eenen »likker van linzenmoes" aan. J. A.

Megosse, margosse (XXXI, 229). Ik vind het vreemd dat *Friesche* jongens de namen voor hun spelen uit het *Italiaansch* zouden halen. Ik ken het Friesch te weinig om met grond zelfs een gissing te wagen; anders zou de beschrijving van het spel mij de vraag op de lippen leggen, of het woord ook een verbastering zou kunnen wezen van *meê gaan ze.* Kan het ook *margosse* zijn, de groote, sterke os (met merg in zijn knoken), die de anderen meêsleept? J. C. d. R.

Overdwaalsch. Omtrent de afleiding van dit woord, dat reeds in Middennederlandsche gedichten voorkomt, en nog door Bilderdijk gebruikt wordt, loopen de gevoelens uiteen. Bilderdijk leidt het af van *dwaal,* dat sluier beteekent, en zegt: »deze was oudtijds een dracht van dartele overdaad. 't Adjectivum *overdwaalsch* in 't adverbium daarmeê overéénkomende brengt dus de beteekenis meê van met een *opper-* of *oversluier* te gaan, eene weelderigheid in vroeger tijd zeer opzichtelijk. (Korte aanmerkingen op Huydecoper's Proeven van Taal- en Dichtkunde, blz. 78). Anderen vatten het woord *dwaal* in een overdrachtelijken zin op, en noemen datgene *overdwaalsch* wat buiten den sluier der zedigheid ligt. Dr. A. de Jager acht het »meer natuurlijk en eenvoudig", hier te denken aan *overdwalen* of *verdwalen.* Gelijk men van iemand die veel *speelt* of veel *geeft,* zegt dat hij *speelsch* of *goedgeefsch* is, kan van iemand die *verdwaalt* of *overdwaalt,* gezegd worden, dat hij *overdwaals* te werk gaat, dat hij *overdwaalsch* is, enz." (Magazijn van Nederlandsche Taalkunde, 1847, blz. 27.) De Vries (Warenar, blz. 116) verwerpt beide verklaringen. »Gewoonlijk" — zegt hij — »leidt men het af van *dwalen,* zoodat het dan zijn zou

»verre of buiten de maat dwalende". Maar dit is op elke ondeugd toepasselijk, en om welke reden zou het bepaald op trotschheid overgebracht zijn?"

Mij komt de meening van Dr. De Jager inderdaad juist voor. Het is waar, *overdwaalsch* wordt gewoonlijk in den zin van *trotsch*, *hoogmoedig*, *vermetel* gebruikt; en, oppervlakkig beschouwd, bestaat er geen reden om juist van den trotschaard te zeggen, dat hij »buiten de maat dwaalt". Men moet echter in het oog houden, dat het woord zeer goed oorspronkelijk een eenigzins andere beteekenis kan gehad hebben, en gebezigd zijn van personen, die buiten het spoor der rede dwaalden, m. a. w. van krankzinnigen. Uit de vele plaatsen die ik bij Oudemans in zijn Bijdrage tot een Middel- en Oud-Nederlandsch Woordenboek en zijn Taalkundig Woordenboek op de werken van P. C. Hooft aangehaald vind, kies ik hier een enkel om mijne bewering te staven. Men leest in Der Minnen Loep van Dirc Potter (I, 2359 enz.), waar gesproken wordt van een maagd, die haar vader vermoord heeft, ter wille van een man op wien zij verliefd is:

> Mer nye en hoerde ic sulken woert,
> Noch so *overdwaalschen* sin,
> Als dese maghet hadde in,
> Die om enen vremden gast
> Hoir selver bracht in sulken last,
> Dien sy nie en hadde ghesien,
> Noch en wist oock mede van dien
> Weder hi hoir minde off niet.
> Nu mercket wat hier is ghesciet
> Bi dwaser roekeloser minne,
> Had si den duvel in den sinne
> Niet ghehadt, die jonghe schone,
> Si en hadde nymmermeer die crone
> Van haren vader also verdaen.

Een maagd, die »den duvel in den sinne" heeft, lijdt meer aan verstandsverbijstering, dan aan eenvoudigen hoogmoed. Ik kan hier dezen regel van Vondel bijvoegen, welken wij in zijn Noah aantreffen:

»O overdwaelschen! van dien tuymelgeest bezeten",

waarbij men aan lieden moet denken, wier trotschheid aan waanzin grenst. Inderdaad bestaat er tusschen beide begrippen een nauw verband; hetgeen o. a. kan blijken uit de zegswijze *hij is van het hondje gebeten*, en uit de uitdrukking *een verwaande gek*. *Overdwaalsch* is dus oorspronkelijk datgene wat de Zuid-Nederlanders »verdwaaldheid" noemen, d. w. z. verstandsverbijstering. »Baas Gansendonck was bijna *verdwaald* van hoogmoed", schrijft Conscience. Vanlieverlede ging het woord trotsch, vermetel, overmoedig beteekenen, maar zijn oorsprong verloochende het nooit geheel.

MR. C. BAKE.

Pais en Vrede, als geslachtsnamen (XXXI, 235). Ik wil geenszins de mogelikheid ontkennen dat by de geslachtsnamen Pais en Peis, in Nederland voorkomende, dit woord een verbastering zy van 't fransche woord *paix*, en dat deze geslachtsnamen dus, in dat opzicht, tegenhangers zijn van de nederlandsche geslachtsnamen Vreede, de Vrede, enz. Maar eenvoudiger en natuurliker komt het my voor, in deze geslachtsnamen niets anders te zien dan tweede-naamvalsformen van de mansnamen Paie en Peie (Pai, Paye, Peije). Dus Pais, de zoon van Paie; Peis, de zoon van Peie; evenals de geslachtsnamen Hendriks en Willems genitif-formen zijn van de mansnamen Hendrik en Willem.

Paie en Peie zijn friesche mansnamen, nog heden in 't nederlandsche Friesland, hoewel dan ook zelden, in gebruik. In de lysten van nederlandsche en friesche personennamen, van Leendertz (*Nav.* XVIII, 478 — Paje —), Wassenberg (Verhandeling over de eigennamen der Friesen — Paye, Peye), en Brons (Friesische Namen und Mittheilungen darüber — Paye, Peye) worden ze vermeld. Ook in Noord-Friesland is de mansnaam Pai nog heden ten dage in volle gebruik.

Behalve de geslachtsnamen Pais en Peis (zooals minstens hoogst waarschijnlik is), zijn van de mansnamen Paie en Peie nog de volgende geslachtsnamen gevormd: Payma, Peima, Van Peima, en Peyngha (Peinga, Peyinga). Verder nog de plaatsnamen Paymastate, by Hallum; Paysyl, by Achlum; Peins (oorspronkelik Peyin-

gen? of Peines?), een dorp in Franekeradeel; Peimastate, by Hantumhuizen; alles in Friesland.

Oudtijds schijnt ook de mansnaam Poie in Friesland in gebruik geweest te zijn. In bovengenoemde lysten komt hy echter niet voor; ook ik heb dien naam in Friesland nooit ontmoet. Het zal wel een byform van Paie en Peie zijn, door verschil in tongval ontstaan. Van dezen mansnaam zijn de friesche geslachtsnamen Poiesz (Sneek) en Poyma afgeleid.

En wat nu de geslachtsnamen Vreede, De Vrede, en De Vree aangaat, zoo wil ik voor de twee laatsten den oorsprong daarvan uit het woord *vrede* (pax) gaarne laten gelden. Dit zijn dan soortgelyke geslachtsnamen als De Liefde, De Deugt, Den Handel, enz. en waarschijnlijk ontleend aan uithangborden, opschriften of namen van huizen. Maar by den geslachtsnaam Vreede (zonder lidwoord) wil ik liever denken aan den oud-Germaanschen mansnaam Frido, Vrede, ook voorkomende in de samengestelde persoonsnamen Frederik, Fredemar of Fridomar, Fredeman (waarvan de geslachtsnamen Vredeman in Nederland, Friedemann, Friedmann in Duitschland), Fredebert (Fridobercht, Vreebrecht), Friedegunde, Fredelinde, enz. De mansnaam Fridolin is slechts een verkleinform (Vredelyn, Friedolein) van Frido of Vrede.

JOHAN WINKLER.

VRAGEN.

Hij is bij de pinken (XXIX, 515). Denkelijk komen hier geene vingerpinken in aanmerking, want als variant van *bij de hand*, zou het dan analoog *bij de pink* moeten heeten. Misschien, visscherspinken, zie *Nav.* XXX, 132. Doch als te dezer plaatse terecht *bij het hek zijn* als variant wordt opgegeven, mag men vragen, of tot verklaring der spreekwijs geene kalverpinken kunnen dienst doen? Het vroegtijdig voederen van deze in een schrale lente (bij het hek der weide) duidt wakkerheid, rapheid aan.

Spreekwijzen voor heimelijk schoolverzuim. Daaronder vindt men *Nav.* XXII, 259, genoemd »een snoesje maken". Is dit geen ver-

bastering of minstens variant van »smoesjes maken". Smoesjes zijn uitvluchten, voorwendsels om iets te ontduiken, inzonderheid de zoodanige, die kinderen of kinderlijke menschen bezigen. Van waar dit »smoesje"? En zoo »smoesje" hieruit niet verbasterd is, van waar dan »snoesje"? Want in »een snoesje maken" als spreekwijs voor heimelijk schoolverzuim zal »snoesje" wel in geen verband staan met »snoesje" als liefkozingsnaam van een meisje of jonge vrouw. Is dit laatste niet z. v. a. snoetje (snuitje)? Vgl. »bekje", aardig, lief, mooi bekje. — Bijaldien »een s oesje maken" uit »smoesjes maken" verbasterd is, heeft men op het in de praktijk zoo gevaarlijke terrein van het schoolverzuim eene soortgelijke verbastering in »kransjes slaan" als variant van »krampjes loopen" (*Nav.* XXII, 301). J. A.

Beteekenis van den geslachtsnaam Des Amorie. Mij is verhaald, dat de familienaam *Des Amorie* beteekent »van God bemind". Is dat waar? En in welke taal beteekenen die woorden zulks dan? Of heeft deze vreemde naam eene andere beteekenis? En welke?

Bochmaker. Deze *Nav.* XXX, 253, voorkomende geslachtsnaam zal wel, evenals Boendermaker, Hamaker, Manmaker, Schoemaker, Teschenmacher, een bedrijfsnaam zijn. Welk bedrijf aanduidende?

Calsye. Voor het opbreecken van de Calsye op de botermarckt te Axel, enz. werd 24 Aug. 1617 aan Jacob Maertens 1 pond vl., 2 schell, 4 gr. uitbetaald, zie *Nav.* XXIX, 610. Wat is calsye?

Casselrye. Dit woord treft men *Nav.* XXVI, 128—30 een en andermaal aan. Wat beduidt het? Kasteelgebied (castellanie?)

Dageraad (XXVIII, 568 X, 521, 2; XI, 91). Melis Stoke heeft (VI vers 565) »Primetide". Huidecoper teekent daarbij aan uit Limborg »priemetide", uit Walewein priemtijt, uit Bloeme ook »priemtijt". In den Ferguut vond hij *dageraken, dagarake* en *dagraker*. *Graken* is het eerste schijnen van het licht. Van *graken* schijnt men eerst *grieken* en vervolgens *krieken* gemaakt te hebben. Zou *dageraad* niet een verbastering zijn van *dageraak*?

A. J. C. KREMER.

Egvufsel. *Nav.* XXX, 481, leest men van een »egvufsel, — variant, egwulfsel, — op zijn toech sonder krepel ofte lam" (vgl. bl. 485) Wat wil dit zeggen? Er komen in dien privilegiebrief meerdere duistere uitdrukkingen voor, oud-technische termen, waarvan de verklaring verlangend wordt tegemoetgezien, evenals van »ruchters" in XXXII, 5, 10, enz.

Goerden en schoppe. Had Aelken Tijmmermans, te Rijssen, met Johan Waltmans als momber, bij testament (5 Aug. 1577) vermaakt o. a. aan Henrick T. en Metta, zijn vrouw, haar geheele huis »goerden en schoppe" met den ganschen inboedel, enz.; gezegde Aelken verscheen 23 Nov. 1578 op nieuw voor de schepenen van Rijssen, met Gheerdt die Raedt als momber, en bevestigde dat testament, enz. enz. Aldus in den »Catalogus der archieven van het Groote en Voorster gasthuis te Deventer" (1879), n°. 1170. Wat zijn »goerden en schoppe"?

Graafschap. Bestaat er een taalkundige of historische reden voor, dat men van *een* of *het* graafschap in het algemeen, doch waar het Zutfen geldt, steeds van *de* graafschap spreekt? Of is dit grilligheid van 't spraakgebruik?

Heilige dagen (XXIII, 34, 407, 519; XXIV, 112) Aldus ook noemde de ouderwetsche Amsterdammer, — of hij 't nog doet, weet ik niet, — de krenten en rozijnen, bij voorkeur de laatsten, in de rijst. Als deze daar spaarzaam van voorzien was, hoorde ik hem in mijn jeugd tot de zuinige huisvrouw zeggen: »er zijn niet veel heilige dagen in". Is de »wijdlufte klooster-smul*pap*erij" van vroeger datum de reden dezer benaming?

Honschoten (XXVII, 506). Zou de oude schrijfwijze Hons-scote licht kunnen geven? Ik meen *scote* ergens in de beteekenis van kust, Fr. côte, aangetroffen te hebben. Is het kant of zijde, Fr. côté?

G. P. ROOS.

Hoorling. *Nav.* XXXI, 356, staat vermeld Eger Tamminga, jonker en hoorling van Zerrijp (Zeerijp?), Enum, Leermis en Sand. Wil dit zeggen, dat hij vanwege deze vroeger of later te erven goederen

gerechtigd was tot de ridderschap van Groningen, doch vooralsnog niet verschreven kon worden, omdat hij nog niet als eigenaar of heer bekend stond? Dus zooveel als »geadmitteerd ad audiendum" (= aanhoorder, maar geen stem-uitbrenger in de vergaderingen der ridderschap)? Vgl. den titel »ridder-expectant" van een in het Duitsche Huis voorloopig aangenomen edelman. — Het *Nav.* XXX, 143, voorkomende »hoveling" zal wel z. v. a. hof(stad)bezitter zijn.

Lampe. Van waar deze naam voor een haas? Vgl. *Nav.* XXV, 377. Wat beduidt »lampe"? Is 't een voornaam, gelijk »Gerrit" van den ekster? Kan deze hazennaam soms iets bijdragen tot verklaring van »lamp" in den plaatsnaam »Leerelamp" van *Nav.* XXXI, 509?

Mercurium. Waarom heet arsenicum *Nav.* XXX, 211, aldus? Ibid., bl. 213, is sprake van purgantia, narcotica of *mercurialia.*

Redger. Focco Moeselaer was, volgens *Nav.* XXX, 105, in 1611 *redger* te Hornhuizen. Wat was dit voor een ambt? Of is 't een drukfout voor »richter"?

Scarmoes, scharmoes. Wat beteekent dit woord? Zou 't gevormd zijn naar het Fransche »escarmouche"? En is het dus hetzelfde als Polichinel, Jan Klaassen, Punch, enz.? G. P. ROOS.

Stoppen (XXVII, 564). Het voorstel van den heer Kremer schut ik, mits.... voorzichtig zijn. Stoppen, to stop, mij wel, doch hebben de Engelschen dit woord niet van ons? Evenals Wagenaar, en anderen, die mij nu niet invallen. Dat de Franschen aan onze taal woorden ontleenden, is bekend: babord, sticbord, bivak, kokemar (quoque of coque-mar, groote ketel), leibord (leiboord), ouatregan (watergang), enz. Nu trof ik meermalen aan de uitdrukking »het tij stoppen", en nu vraag ik, is dit »stoppen" niet »keeren, wenden, stilhouden", en dus hetzelfde als het bevelwoord »stop!" op stoombooten en spoorwagens? G. P. ROOS.

In een vleugje. Aldus zag ik onlangs in de »Valkenier van den Vogelenzang" door E. Gerdes, bl. 33, de spreekwijs uitgedrukt, waarmede men aanduidt, dat iets met haast, in allerijl geschiedde. Steeds hoorde ik zeggen »in een vluchtje". »Is »vleugje" ook gebruikelijk en taalkundig juist? Wat is de analogie van dit »vleugje"?

Winket. In »Kennemerland. Balladen door W. J. Hofdijk'', vindt men 't woord *winket*, *raamwinket*, in deze strofen :

»En siddrend ontsprong er de ruwe Baroen
»En stiet er een raamwinket open".

In het tijdschrift »Noord en Zuid", jaargang 3, bl. 38 teekent de heer J. E. ter Gouw daarbij aan:

»Winket is een klein luik in een schutdeur. Raamwinket is een beweegbare ruit in een groot vensterraam; men kan het raam gesloten houden en het winket openen, om een weinig frissche lucht te genieten. Bij van Dale: Winket = deurtje".

In Friesland draagt zulk een valluikje in een sluisdeur den naam van *rinket*, en niet *winket*; zie b. v. de geestige vertelling van Dr. E. Halbertsma, getiteld Troch it rinket, voorkomende in »De Lapekoer fen Gabe Scroar".

Wie heeft hier gelijk, de Fries of de Hollander?

Wijl dit woord, althans in 't friesch, den klemtoon op de laatste lettergreep heeft, schijnt het mij toe een vreemd woord te zijn. Is dit zoo? Wat is de oorsprong er van?

JOHN CHURL.

De wittebroodsweken. Smok. In de Huisvriend, 1878, blz. 199, leest men: De Zweden noemen de eerste dagen van den echt »smekmanad", en dit laat zich beter hooren als men het woord *smeka* in den meer edelen zin van »liefkozen" wilde opvatten maar ongelukkig ligt ook de beteekenis van het valsche, onechte oppervlakkige daarin, de aanduiding van ons »smokken", eene liefhebberij van groote kinderen, die als zoodanig en voor de zoodanigen schielijk voorbijgaat". Dit begrijp ik niet. 't Z. Vl. kent *smekken* en *smok*. »Smekken" is het ademen der visschen, vooral als ze aan hun water-element onttrokken worden, dus »smakken". »Smok" is eene zachtaardige Vlaamsche benaming van kus: de goedhartige huisvader zegt soms tot moeder de vrouw, moeder! geef m'een smok, en kust haar dan de bolle wang! Moeder vraagt haar kleintje om een *smokje*; of omgekeerd zegt het kleintje, »Memme, gee(f) m'n smokje!"

Heeft *smok* elders eene min gunstige beteekenis?

G. P. ROOS.

Taalgebruik. Wat is toch de reden, dat men oudtijds in opene, zoowel als in gesloten lettergrepen meestal eene *c* vóór de letter *k* schreef? Het veelvuldigst echter treft men dat gebruik bij gesloten lettergrepen aan. Het bestaat ten onzent nog in onderscheidene familienamen, die er, — men moet het bekennen, — deftiger uitzien door vóór *k* gevoegde *c*. In andere zoodanige namen wordt dit gebruik niet meer toegepast, b. v. in den geslachtsnaam »v. Riemsdijk", welke men in oude schrifturen steeds »v. Riemsdijck", in de oudste ook wel (met omzetting) »v. Rijemsdick" of »v. Riemsdijc, Riemsdic, Ryemsdic" geschreven vindt. Zelfs de adellijke tak dezer familie schrijft zich tegenwoordig »v. Riemsdijk", zonder *c*. — Heeft men met *c* vóór *k* oorspronkelijk de dubbele *k* willen uitdrukken? Doch *c* verving weleer dikwijls *k*, b. v. in »Berchoff" (= Berkhof), »Gellinchuysen" (= Gellinkhuizen), »Ruychaver" (= Ruikhaver). — Was »Backx" in plaats van »Backs", »Buyckx" in plaats van »Buycks" een schrijffeil? — Ook verving men op het einde van eigennamen de *k* achter *c* gaarne door *q*, b. v. »de Clerck" en »de Clerq", »de Croock" en »de Croocq". Was dit louter grilligheid? En evenzoo het bezigen van *sc* in plaats van *sch*, b. v. »v. Scoorle" voor »v. Schoorle", »Scottenpolder" voor »Schottenpolder"? Waarom bezigde men eertijds *c* als beginletter van woorden en namen, b. v. »camp", «Cremer" (of »Kremer"), wat soms op ééne en dezelfde familie, soms op twee onderscheidene familiën doelt, zoodat in het laatste geval het tijdsverloop verschil baarde?! — Waarom schreef men voormaals »Segers, Sevenhuysen, v. Swieten", wat tegenwoordig »Zegers, Zevenhuizen, v. Zwieten" is? — Wat thans *ei*, *ui* is, was eertijds altoos *ey*, *uy*, b. v. »Steyn, v. Broeckhuysen". Waarom? Vgl. ook »Castelrye, Tyepma" enz. enz. — Waarom schreef men voorheen »etmael, Claes, Dorrewaert", instede van »etmaal, Claas, Dorrewaart"? Is, met het oog op dien voormaligen schrijftrant, *Nav.* XXVII, 290, in zijn recht met »Oudaan (niet, Oudaen)"? — Ook *d* en *t* wisselden elkander op het einde der woorden gedurig af, gelijk *i* en *ij* in den aanvang of in het midden, b. v. »v. Vianen" en »v. Vijanen". — De letters *g* en *h* gingen in den schrijftrant van vroeger eeuw dikwerf zusterlijk gepaard, niet slechts aan 't einde van woorden en namen, maar ook aan 't begin van lettergrepen, b. v. »bergh", van den »Bergh",

»Rotghers", waar men tegenwoordig »berg",van den Berg", »Rot-»gers" schrijft. Vgl. ook het »ongelukkige(?) schaeligh" van *Nav.* XXIV, 499. Waarom dit? Bij »van den Berg" moet trouwens *h* soms dienen ter onderscheiding van eene gelijknamige familie. Ook ziet men andere leden wel als »van den Berch" aangeduid. Eindelijk schreef men gaarne een *h* achter *g* en *r* aan 't begin van plaatsnamen, b. v. Ghent, Rhijnsburg. Nogeens, waarom? Golden hier vaste taalregels? En insgelijks bij het gebruik van *ae* in plaats van *aa*, *ey* in plaats van *y*? 't Schijnt niet *alles* willekeur te zijn geweest.

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

Aarsen (XXXI, 183). Dat mijn familienaam op zijn Hollandsch of op zijn Vlaamsch uitgesproken, van een voornaam Aart of Aert ontleend is geworden, kan wel waar zijn, doch ik heb er geene bepaalde bewijzen voor. Wel weet ik, dat mijne familie uit Doornspijk afkomstig is, en dat een mijner voorvaderen zich in 't begin dezer eeuw te Amsterdam vestigde. Zijne bruid geldt de hier volgende op perkament gedrukte Amsterdamsche burgereed of

»Poorter Eed. [1])

Gy zweert, dat gy, als Burger dezer Stad, deszelfs Bestuurders, in der tyd, tot de handhaving en bevestiging der Wetten, zult behulpzaam zyn; dezelve voor alle kwaade aanslagen, tegen dezer Stede welzyn, waarschouwen, den algemeenen welvaart naar uw vermogen helpen bevorderen, en voords alles doen en laaten zult, wat de pligt van een goede Burger van u vorderen zal.

Zoo waarlyk helpe my God Almagtig".

Jannetje Steenbergen, van Meppelt

heeft de bovenstaande Eed gedaan, als getrouwt hebbende

Dries Aarsen, winkelier

en Poorter dezer Stede.

Actum in Amsterdam, 15 January 1806.

(w. g.) H. van Slingelandt.

[1]) Er stond bij: Deze moet ter secretarie worden aangetekent; — plakzegel van 12 stuivers.

Wordt mijn naam ook wel Aersen, Aartsen, Aertsen, Aarssen, Aarzen, Arendsen geschreven, ik houd mij met dankbetuiging aan mijn vriend Roos, voor mededeelingen omtrent den oorsprong van dien naam, zoowel als van genealogische bizonderheden minzaam aanbevolen.

Aan 't Uddelermeer. A. AARSEN.

Arentzen (XXXI, 354). Betreffende dit geslacht diene het onderstaande:

Arent Arentz Claaszoon, geb. te Deventer, tr. 1630 Bellemina Beumer, geb. te Doesburg in 1612, en heeft tot zoon:

Hendrik A., † te Dev. 18 Febr. 1673, tr 31 Dec. 1653 Beatrix Gerritsen, geb. te Dordrecht, dr van Johan (geb. te Dordr. in 1617) bij Jacoba ter Vrugt (geb. te Dev. 1605). Zoon:

Herman A., † 23 Oct. 1684 te Dev., vermoedelijk gehuwd met eene dochter van Cornelis Verlaan uit Weesp (die 3 Aug. 1649 voor 210 gl. het grootburgerschap te Dev. verwierf, en 15 Nov. 1646 Catharina Antonijssen Bouwer († 17 Oct. 1704 te Dev.) huwde. Zoon:

Cornelis A., gemeensman te Deventer, ald. geb. 9 Sept. 1679 † 4 Febr. 1715, in de Broerenkerk 8 Nov. 1701 door Ds. Verhorst in den echt verbonden met Margaretha Slichtenbree, geb 26 Jan. 1677, † 3 Oct. 1715 te Dev.

Cornelis Verlaan had tot ouders Willem V., burgemr. van Weesp in 1630, en Maria v. der Veen (uit Rotterdam). Zijne vrouw was eene dochter van Jan Teunissen Bouwer te Dev. bij Clara Wentholt, geb. 1611 te Zutfen.

Ik moet opmerken, dat op mijn wapenkaart bovengenoemden Cornelis Arentz een ander wapen toegekend wordt dan het door mij *Nav.* XXX, 569, vermelde van het geslacht Arentsen, van hetwelk reeds in 1370 een lid het burgemeestersambt van Deventer bekleedde; alsmede, dat in mijne genealogie Cornelis' familienaam is Arentz, en niet Arentzen. Hij was in 1729 dood.

MR. P. F. BESIER.

Bake (XXXI, 593). Carolina Henriette Bake, geb. te Philadelphia 4 Aug. 1787, † te Twello 3 Juni 1850, gehuwd te Harder-

wijk 20 April 1809 met Mr. Philip Pelgrim Everts, burgemeester van de gemeente Voorst, notaris te Twello en lid der provinciale staten van Gelderland, geb. 24 Dec. 1783, † te Twello 2 Oct. 1843, was de dochter van Herman Bake, † te Philadelphia, en van Caroline Gauthier. Zij was de moeder van Mr. G. Everts te Arnhem en van Herman Bake Everts, oud-griffier bij 't kantongerecht te Apeldoorn, † aldaar 24 Jan. 1879. H. H. EVERTS.

De Crauwelaer. Vgl. A. R., dl. XI, XIV, XV, XVIII—XX. Te Sas van Gent teekende ik aan:

Jochem de Mepsche,
Maria de Jonge.

Augenie Maria, ged. 20 Febr. 1704; get. Jhr. P. de Mepsche en Alsel Maria Assenede.

Willem Hendrik Jan Storm v. 's Gravesande,
Sara Adèle Tissot v. Patot.

Sibrandiaan Mepsche Storm v. 's Gravesande,
geb. 30 Juli, ged. 8 Aug. 1793.

Is de Mepsche opgegaan in Storm v. 's Gravesande? Op grond van 't bovenstaande zou ik het gelooven. F. CALAND.

Grafschriften te Breda met genealogische gegevens (XXXI, 164). Alexander van Erfrenten, geb. te Oosterhout in 1697, was een zoon van Wilhelmus, pred. aldaar 1694—1720. Als prop. werd hij 18 April 1718 ber. te Kruisland en 19 Juni ald. bevestigd. Hij overl. te dier plaatse 25 April 1726, oud 29 jaar, nalatende als wed. eene dochter van Ds. Zacheus de Jongh, pred. te Nispen, en een zoontje, 12 uren na zijn overlijden geboren.

(Ibid., bl. 168). Henricus Mispelblom, eerst tijdelijk pred. te Ellewoutsdijk 1 Dec. 1624—1 Mei 1626; vervolgens pred. te Ginneken en Chaam 1627 en eindelijk te Rozendaal 1639, waar hij 1652 overleed. Als j. m., geboortig van Goes, is hij 13 Sept. 1625 ondertr. te Ellewoutsdijk en te Middelburg getr. met Susanna Dapper, j. d., geboortig van Vlissingen.

Henricus Mispelblom, zoon van Henricus, werd eerst pred. te

Gilse en Reyen 1653 en vertr. naar Breda 1666, als eerste 4de pred., overlijdende aldaar 1674.

Johannes Mispelblom werd als prop. bij de cl. v. Z.-Beveland, in 1674 pred. te 's Heerenhoek, 28 April 1680 bevest. te Axel, en 8 Maart 1682 verroepen naar Haamstede, waar hij 13 Mei 1715 overleed. Als j. m., geboortig van Goes, is hij ald. ondertr. 27 Juli, getr. 15 Aug. 1674 met Cornelia Verstelle, j. d., geb. te 's HeerArentskerke, die hij als wed. heeft nagelaten.

Henricus Mispelblom, zoon van Henricus, kleinzoon van Henricus, werd als prop. bij de cl. van Schouwen en Duiveland, pred. te Waarde, c. a., waar hij stond 13 Juni 1683—22 Juni 1699; verroepen naar Geertruidenberg 30 Jan. 1699, overl. aldaar in 1701.

Tobias Mispelblom werd, na examen op 19 en 26 Aug. 1687 bij de cl. v. Z.-Beveland, wegens geringe kennis, als prop. afgewezen.

Johannes Hendrik Mispelblom (zoon van den geslagen vechtmeester van 't lange zwaard), werd in 1631 benoemd tot stadsschoolmeester te Goes en overl. als zoodanig 17 Jan. 1649, oud 54 jaar, zijne huisvrouw Hester de Moors overl. ald. 6 Maart 1669, oud 74 jaar, en Hendrik, hun oudste zoon, geadmitteerd landmeter, overl. ald. 2 Jan. 1648, oud 29 jaar. Zie *Nav.* XIV, 71.

Susanna Mispelblom, getr. met Cornelis Huygens, had eene dochter Elisabeth, die huwde Constantijn v. Vechelen, in 1717 benoemd tot secretaris der stad Breda. Zie *Nav.* XV, 54—55; XXXI, 167.

Anthony Mispelblom werd 17 Mei 1667 benoemd tot voorzanger in de Gr. kerk bij de Herv. gem. te Goes, en overleed, begr. 13 Dec. 1684.

Margrieta Mispelblom is, als j. d., geb. te Goes, ondertr. 8 April, getr. 27 dito 1672 ald. met Cornelis Lopse, j. m., geboortig van Bergen-op-Zoom.

Thomas Mispelblom en Cornelia van Dorth, als j. l., beide geb. te Goes, 5 Maart ondertr. en 24 dito 1706 aldaar getrouwd. Hij was koster van de Gr. kerk te Goes tot 1758, toen hij overleed, en had eene dochter Klazina.

Maria Mispelblom is, als wed. van Iman Munninck, en wonende te Goes, 11 Maart 1718 ondertr. met Abraham de Vos, secretaris

van 's HeerArendskerke. Als diens weduwe, is zij te 's HeerArendskerke 8 Mei ondertr. en 27 dito 1744 getr. met Adriaan op 't Hof, sinds 1732 schoolmeester aldaar, die deze betrekking in 1745 vrijwillig nederlegde, en later secretaris werd van 's Gravenpolder, waar hij in 1768 overleed, zijne tweede echtgenoote, Maria Visser als wed. nalatende.

Everwijn Mispelblom en zijne vrouw Maria Vervenne waren sinds 1767 binnenvader en moeder in het gasthuis te Goes. Tot regentessen van dit gesticht werden in 1795 Adriana de Jongh, vrouw van Cornelis Mispelblom, in 1796 Geertruida Mispelblom, vrouw van Jacobus Dominicus, benoemd. J. VAN DER BAAN.

[Joh. Theod. de Raadt verklaart »caesmatis" (*Nav.* XXXI, 408) door »caesareae majestatis". — Maar wat is een geslagen vechtmeester van 't lange zwaard?]

Mom (XXXI, 417, 593). Tot mijn leedwezen kan ik Johan Theod. de Raadt de gevraagde oorkonde niet mededeelen, daar, voorzoover mij bekend, daarvan geen oorkonde bestaat. Evenwel heb ik beide Peters steeds voor denzelfden persoon gehouden, namelijk Peter Momme, beleend met het leen »op de Baemde" gelijk voorheen zijn vader Joost en zijn grootvader Hendrik, en die, zooals ik later vernam, Heyl de Raedt huwde, voor denzelfden als Peter Momme, die in 1568 te Bommel wegens ketterij veroordeeld werd, en uit het IIIe deel van Fahne's Urkundenbuch, bl. 252, blijkt, dat ook deze schrijver dit gevoelen zonder eenigen twijfel is toegedaan. Dat Peter Mom geh. m. Heyl de Raedt een broeder had, Hendrik genaamd, blijkt duidelijk uit het huwlijkscontract door den heer de Raadt zelven medegedeeld (vgl. Fahne, Mumm, III, 253, r. 9 v. o.). Veel licht heeft mij overigens dit IIIe deel in deze linie niet verschaft. Mogelijk was genoemde broeder Hendrik dezelfde, die in de oorkonden bij F. I, no. 396—98; II, no. 898, genoemd wordt.

Amersfoort. H. M. WERNER.

Oosterdijk. Tot aanvulling van hetgeen *Nav.* XXXI, 561, over deze familie is medegedeeld volge hier nog:

Hermannus Oosterdijk Schacht, prof. med., † 1744 te Leiden, had drie zonen.

1. Johannes, geb. 1704, overl. 1792, prof. med. te Utrecht.
2. Jacobus, pred. te Katwijk omstr. 1744, geh. Dec. 1730 m. Maria Oxford, bij wie Hermannus Geraidus, geb. te Katwijk 1731, med. dr. te Amsterdam, overl. 1795.
3. Justus, geb. omstr. 1707, huwt 1732 Catharina Bullens van Amsterdam.

Een zoon van Johannes O. S. en broeder der dichteres Johanna Alethea was Nicolaas Georgius, prof. med., eerst te Harderwijk, daarna te Leiden, geb. 1740, † 1817, getr. 1783 met Bartha Weveringh, dochter van Adriaan bij Martina Baert, geb. 1731, † 1799. K. V. S.

De Pottere (XXXI, 293). Deze Dominicus de Pottere, raad en thesaurier van den Prins van Oranje (nl. van Filips Willem), was de zoon van Mr. Maximiliaan, advocaat voor den hove van Holland, volgens de appointementen der Haagsche rekenkamer van 25 April 1596 wonende in de Juffrouw Idastraat. *Herald. Bibl.* 1879, bl. 262, kan men zien, dat Dominicus in 1616 huwde Jeanne Marie, dochter van Laurens Doublet, raad en rekenmeester van Gelderland, bij Maria Numan van Warendorp. De belangrijke mededeelingen der Bredasche grafschriften vullen het ontbrekende betreffende Dominicus aan, terwijl de onvermeld gebleven kwartieren der vrouw nu blijken te zijn Doublet, Warendorp en Flozimans. De Riemer, I, 722, zegt ons, dat zijn weduwe op den Kneuterdijk woonde, op den hoek van 't Heulstraatje. Hunne dochter Jacqueline trouwe Mr. Jean d' Overschie; zij woonden op het toen nieuw gebouwde Plein, en hun zoon Johannes werd, twintigjarig jongeling en Hagenaar, als student in de rechten te Leiden ingeschreven 8 Dec. 1664. J. G. FREDERIKS.

Ypelaar (XXXI, 299). Pieter van Ypelaar, bezegelt, met Jan v. Drongelen, ridder, en Mase v. Dubbelmonde, als »vrienden' (mager?), den brief, waarbij Willem v. Drimmelen, ridder, 30 mei 1347 al zijne gerechten, tienden, leengoeden en pachtgoeden binnen Drimmelen overdraagt aan zijn zoon Jan (Mieris, Charterb., II

bl. 738). Willem noemt Mase v. D. »minen lieven broeder". — 't Volgend stuk schijnt denzelfden persoon te betreffen;

Aelbrecht, enz. doen cond allen luden, dat wi ghegheven hebben, ende gheven mit desen opene brieve Pieter van Ypelaer, onsen Scoute van Sinte Gheerdenberghe, dat scriefambocht binnen Ste. Gh. voirscreven te bedrieven, te hantieren ende te bewaren also, ende in allen manieren, mit alsulken rechte, alse daer toe bewaert (1), ende Claes Aderof daer of ghehadt heeft. Waeromme wi onsen goeden luden van Ste. Gh., die nu ter tyt daghelix in onsen rechte zyn, jof namaels wesen zullen, bidden ende onbieden, dat si Pieter voirsc. ghehulpich ende jonstich zyn, so dat hi in desen dienste ende rechte blive ende gheset worde, jof den ghenen, dien hyt voirt van syme weghen bevelen sal te bedrievene ende te hantierne, durende also langhe, alse Pieter voirsz. leven sal, also verre, alst Pieter voirsz. wel bewaert, jof bewaren doit tot onser eren ende oerbaer, ende der stede voirsc. In oreonde, enz. Ghegheven ter Goes in Zeelant, des Donresdaghes na Sinte Matheus dach, in 't jair LIX. (26 Sept. 1359). Mieris, Charterb., III, 106, volgens het Perkament Reg. lib. IV. Aelbrecht v. Beyeren, pag. 37 vs. — Dergelijke bedieningen werden door de vorsten veelal, om het groote voordeel dat er aan verbonden was, aan hunne gunstelingen weggeschonken. Zie ten opzigte van dit Schrijfambacht (secretariaat), vooral v. d. Wall, Handv. v. Dordr., bl. 773.

Catharina v. Ip., was de vrouw van Adam v. Berchem, ridder (zn van Jan, ridder, hr van Oostmaal 1352, en van zijne tweede vr. Elisab. v. Staden), en o. a. moeder van Cath., vr. van Arnoud Heym. Troph. de Brab. II., 241.

Peter Jansz. v. Ipelaar die Oude, schepen te Heusden 1442.

Jan Peterz. v. Ip., schepen a. v. 1516,20.

Peter Janse Ip., it. 1521,30.

Peter Janse v. Ip. den Ouden, it. 1525, 28, 32, 34, 36, 38—40, 42, 48, 50, 51, 54, 56, burgemr 1537.

Peter Janse v. Ip. de Jonge, it. 1537, 44, 45, 49, 57, 58, 59.

Jan Peterse v. Ip., it. 1560, 65. Allen genoemd in de vermeerderde Beschr. v. H. door Oudenhoven, Amst. 1743, bl. 141 seqq.

Van de Reformatie te Heusden sprekende, zegt Oudenhoven,

bl. 59 van de eerste uitg. zijner gen. beschr., Amst. 1651, en bl. 215 van de verm. uitg. van 1743:

»Ioost Hoeck ende syn luytenant klaes de Wit, zijn met haere compagnie, bestaende meest uit Heusdenaers, waer onder waren Jan Croes, Sebastiaen Ipelaer, Jan Drommelroy ende andere, sommighe hebbende hare paspoort, sommighe als voluntarissen ghetrocken nae Bommende, alwaer sy haer in het belegh seer kloeckelijck ghedragen hebben, doch als eyutelijck de stadt den 25 Oct. 1575 stormenderhandt van de Spaenschen wierde inghenomen, ende alle die daer in waaren wreedelijck omghebracht, zijn deze Heusdensche helden daer mede ghebleven."

In de verm. uitg. (de 1e uitg. vermeldt zijn naam onder de errata), bl. 156, wordt onder de geleerde Heusdenaren ook genoemd »Johan Ypelaar, J. C., rentmr, van den abt van S. Truyen, een man van wegen sijn geleertheydt ende godtvruchtigheyt van grooten hoop, maar wierde in den fleur van syn leven uyt het leven weghgheruckt".

In de Holl Cons. en Advys., dl. II. bl. 492—3, wordt melding gemaakt van »zeker testament van Wilemken Turks dochter, huisvrouw van Joost v. Ipelaar, in dato den 19 Sept. 1598, waarbij Willemke gewilt heeft, dat in cas hare kinderen quamen te overlijden, zonder wettige descendenten achter te laten, de een helft van hare goederen zoude komen op hare naaste vrienden, en de ander helft op den rechten Wees-armen der stede van Heusden. Zulks is gebeurd, waaromme Janneken Aarts dochter, de moeder van de voorsz. Willemken, verstaan moet werden hare naaste vriendinne te wezen, om uit krachte van de voorsz substitutie te mogen succederen, alzoo na Rechten, *mater succedit filiae naturali*, als geweest is de voorn. Willemken, enz. En roerende die tochtgoederen die Ipelaar heeft verkocht, en daar van den eigendom toebehoorende de erfgenamen van de voorsz. Willemken, dat de zelve niet meer heeft mogen verkoopen, als die schuld vereischte; en de andere goederen mogen werden gevindiceert van die de zelfde gekocht heeft". Dit advies was te 's Hage gegeven 8 Sept. 1606, door A. Snoek en G. Hamel.

Sebastiaan v. Yp., tr. 10 Sept. 1645 Emerentia Sandelin, dr

van Cornelis en Barbara Proost. Rec. Généal. de fam. origin. des Pays-Bas, t. I., p 293.

In de abdijkerk van Milen, bij St. Truyen, bevonden zich eenige grafzerken, o. a. die van Maria v. Yp., met het opschrift: Hic jacet nobilis reverenda domina domina Maria van Ypelaer abbatissa et domina temporalis de Milen per annos 13; quae obiit anno Domini 1678, aetatis suae 65. Cujus animam vestris precibus et sacris commendamus. R. I. P. Zie M. J. Wolters, Notice hist. sur l'abbaye noble de Milen, p. 36, en de Herckenrode, Collect. de Tombes etc., p. 643.

1708, 26 Octob. *Thomas Walraven van Ypelaer tot Hees* ca. *Henrick Joosten.* Impetrant beweert regt te hebben om de schouw te voeren en te schutten in de Waverlo buurschap, hebbende het huis Hees twee geregtigheden, het erfholtrigterambt en het erfbuurrigterambt; tot het tweede behoort het regt van schutten. *Pleidooiboek*, LXXIII, bl. 226 (Nijhoff, Regist. o. h. arch. v. h. voorm. hof v. Gelre en Zutph., bl. 252.)

In eene oorkonde van 1280, bij v. Goor, Beschr. v. Breda, bl. 426, wordt reeds van *Ypelaer* gewag gemaakt.

M°.

Ypelaer. Heer Willem van Drimmelen draagt 30 Mei 1347 zijne goederen over aan zijn zoon; onder de getuigen komt voor Pieter van Ypelaer (v. Mieris, II, 738). Den 26 Sept. 1359 verleent hertog Aelbrecht het schrijfambacht te Geertruidenberg aan Pieter v. Y., schout aldaar (ibid., bl. 106).

Catherine van Y. h. in 14.. Adam van Berchem.

Sebastiaan van Y. h. 10 Sept. 1645 Emerentia Cornelisdr Sandelin.

In het Necrologium van een klooster te Breda (Hoynck v. Papendrecht, Analecta) komen, meestal zonder aanduiding van tijd, voor:

obiit Johs. filius Huberti de Ypelaer, 10 Maart.

Hildegundis, uxor Huberti de Y., 22 Maart.

Zebertus de Y., 28 Maart.

Johanna, uxor quondam Johs. Gijsberti de Y., 9 April.

Hildegundis de Y., uxor quondam Hugemanni de Aqua, 24 Mei.

Barbara de Y., 21 Juli.

Elisabeth de Y., 18 October.

Dominus Franciscus Y., capellanus, 24 Nov. 1580.

In de kerk te Milen bevindt zich de grafzerk van Maria v. Ypelaer, abdisse, obiit 1678, oud 65 jaren. Zie ook *Nav.* XXXI, 100.

G. ESCHAUZIER.

Ypelaer. Rombout van Dalem, j. m., ondertr. 1 Febr. 1609 Amelia Ypelaer, j. d. te Geertruidenberg. Te 's Gravenhage vond ik:

Frans Pieterzoon Ipelaer en Agneta Ammericx de Slechte, j. d. van Keizersweerd, ondertr. te 's Hage 8 Juli 1640, beide aldaar woonachtig, hebben tot zoon:

Pieter, ged. 13 Febr. 1646 in de Groote Kerk, get. Aaltje Coldermans.

Te Delft trof ik aan:

Arent Janz. Keyser, j. m., won. te 's Hage, tr. 6 Aug. 1595 ondertr. 22 Juli) Claesje Joostdr van Ypelaer, j. d. van Heusden, wonende op de Korenmarkt alhier.

Daniel Jansz. Ypelaer, j. m. te Amsterdam, ondertr. 25 Nov. 1634 Amelia Jacobsdr de Berg, j. d.

Gabriel Jansz. Ypelaer, j. m. te Amsterdam, tr. 11 Aug. 1635 Elisabeth Ariens, wed. van Adriaan v. der Linde.

Cornelis Schravesande, med. doctor, tr. in de Wale kerk 27 Febr. 1658 (ondertr. 19) Sara Ipelaer, j. d. alhier. F. CALAND.

VRAGEN.

Engelberts. Zijn er afstammelingen in leven van:

1°. Johannes Engelberts, Engelberti of Engelma, in 1663 predikant te Vischvliet in Groningen?

2°. Gajus Engelberti Engelma, geb. 1676, in 1706 predikant te Oosternieland (classis Middelstum), overleden 15 Nov. 1747, nalatende eene weduwe? MR. D. ENGELBERTS.

v. Everdingen. Bestaat er verwantschap tusschen het geslacht v. E., dat voerde geschuinbalkt van goud en zwart van zeven stukken, en de te Tiel, Buren, Deil tegenwoordig bloeiende familie v. E.?

Van deze laatste is als stamvader bekend Gerrit v. E., die 31 Jan. 1675 huwde Maria van Muijswinckel (*Nav.* XXI, 591). Ze voert als wapen Van zilver drie stierenkoppen van natuurlijke kleur, dat, volgens eene bij haar bestaande overlevering, zou zijn geschonken aan eenen v. E., die in Spanje zich als torreador bijzonder heeft onderscheiden.

Dit wapen althans wijst m. i. niet op verwantschap tusschen beide geslachten. Had de torreador tot eerstgemeld geslacht behoord, zou hij dan zijn oorspronkelijk wapen niet hebben beladen met de stierenkoppen, in plaats van een geheel nieuw wapen aan te nemen? Of moest de luister van zijn voorgeslacht ondergaan voor dien van den vermaarden kampvechter?

W. W. L. VAN GOUDOEVER.

[Vgl. *Nav.* XXIV, 253, 4. v. Everdingen komt ook voor als het zesde kwartier van vaderskant van Otto van Hemert, vermeld *Nav.* XXIV, 259. — Onze overleden medewerker Laboranter, wiens voormalig adres nochtans der tegenwoordige redactie onbekend is, schijnt, blijkens *Nav.* XXIV, 324, in het bezit eener genealogie v. E. geweest te zijn. Zoo het voormalig adres van Laboranter den uitgever van dit ons maandwerk, of iemand anders bekend mag zijn, zou men langs dezen weg misschien meer kunnen te weten komen. Indien tot het tweede geslacht v. Everdingen ook de watergeus van *Nav.* XXIV, 323, behoord heeft, kan men den stamvader dier familie meer dan eene eeuw hooger opvoeren.]

Jarman. Volgens overlevering van moederszijde, zijn in den slag van Malplaquet zeven gebroeders Jarman, waarvan de jongste vaandrig, gesneuveld.

Welk geschiedschrijver maakt hiervan melding?

J. NAGEL JR.

GESCHIEDENIS.

Heeren van Axel (XXIII, 304, 82, enz.)

Geslacht v. Ghistelle uit de stads- en kerkerekeningen van *Hulst*.

1441 Ontf. van Roelant v. G. wonende »beoesten der poert" v β.

1456 Ontf. van der ghiften die Ogier v. G., die hi gaf der karcke xx β.

1467 Ghepn̄t mer Guy v. G. riddere ende den bailliu van G. it. mervrouwe van̄ Maelstede [1]) 25 April ɪɪɪj kan ɪɪɪj β.

1468 Ghepn̄t mer Joos v. G. riddere.

1471 Ghepn̄t mervrouwe van der Maelstede ɪɪɪj kan.

Ontf. (van) den hoere (oir) van joufvrouwe Roelants (van G.) ov̄ de ghifte dat sou ghaf der karke xx β en ov̄ haer Sepultuere x β en̄ over den besten pellem x β en̄ ov̄ Jhs̄ (Jezus) klocke xx gr. en̄ ov̄ 1 hoegheraemte [2]) xvɪ gr. ɪj £ ɪɪj β.

1473 Ghepn̄t mervrouwe v. der Maelstede met kind van mer Joos v. G.

---

[1]) Van het geslacht van Maelstede teekende ik nog uit de kerkerekeningen aan: 1430 ontf. van Tonis van d̄ Maelstede ov̄ de Sepultuere van zijn kind (dochter) vɪ β.

1439 Bet. voor den orelmenten (kerkornementen) van d̄ Maelsteden te verziene ɪɪj β.

1441 Ontf. ov̄ de vutvaert (lijkdienst) van Thonis van der Maelsteden vɪ β.

1454 Ontf. van mindervrouwe van d̄ Maelsteden, die zi ghaf wt minnen (uit liefde) der kk̄. xx β.

En uit de »monumens anciens" door de St. Génois: 1307 8 Oct Marie d'Assche dame de Maelstede déclare etc., Zij had 2 zoons, Jan en Lodewijk. In Hulst was er een »Maelstede Straetken".

[2]) Wat een hoegheraemte is, wordt in de kerkerekeningen van Hulst, die weldra in de werken van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen zullen verschijnen, nader opgehelderd.

1474 Bet. her Jan v. G. pbrē, de zone van Aertselet v. G., als hi ziin ierster messe zanc, doen verteert iiij β vj gr.

1474 Ghepñt 23 wedemaent (Juni) mervrouwe v. der Maelsteden iiij kan.

1476 Ghepñt aller heleghen dag (1 nov.) mer Joosse van G. eñ mervrouwe zynder moedere vj kannen vj β ix gr.

1477 Bet. een bode ghesonden te mer Joosse v. G. dat hi zenden zoude zijn advis aengaeñ de volcke vā wapene viij gr.

Ghepñt een ghelaghe als mer Joos hier was xv β.

1478 Bet. ter feesten van den nieuwen priestere van Haertselet v. G., ter beden van mer Joosse v. G. iij gouden croenen, valent xvj β.

Ghepñt 24 Mei mervrouwe v. Maelstede iiij kan. Ook in 1479.

Ontfangen van issuen van mer Jan vañ Axele, die van hier ontvremt es ii β.

1479 Ghepñt t̄ brulocht van Joncf Nesse van Vernisse [van Nisse?], die langhe met mervrouwen van dē Maelstēd ghewoent heeft eñ daer haer feeste hilt iiij kannen iiij β.

Ghepñt Balthazar v. G., kapitein der iv ambachten — īt mevrouwe van der Maelstede iiij kan iiij β vi gr.

1480 Her Jan v. G. pbrē (zie 1474).

Ghpñt mervrouwe vañd Maelstede metten jonghe joncfr. mer Joosse v. G. dochteñ vi kan.

1 April item mine hēe Joosse v. G., die zyñd Ve (vrouwe) moeder quam visenteren iiij kan.

26 oct. item als Balthazar v. G. eedt dede als bailluw van Hulst en Axele iiij kan.

1 Sept. It Mervrouwe vañd Maelstede als zi hier comen was metē woen binnē dēs stede metten jonghe joncvr̄ eñ kindēn van mē Joosse v. G. sinxene lestleden viij kan.

1481 Ghñpt Aertselet v. G. [secretaris van schepenen der keure van Geñt] i kan.

Ghpñt 13 wedemaent ter feeste eñ brulocht van de docht̄ van Balthazar v. G. ons bailliu ij kan.

Ghesonden een bode aen mijnheē vañ Dunen, dat mer Dieric v. der Gracht als commissaris comen was.

1482 25 Jan. Bēt bailliu Jacobus van den Walle eñ scep̄ Jan

Willemsone haestelic bescreven te comene te Ghendt by drie leden slants van Vlaeñ ome te anhoorne eene requeste hem lieden overghegheven by mer Joosse v. G., riddere, annopende sine scoutheetdome binnen der stede vā Hulst, die huerlieden advijs ende goetdijncken daerop zeijden eñ waren hier ome ute v daghen xxx β.

(Ongetwijfeld had deze haastige oproeping betrekking op de aanstaande reis van Joost naar het heilige land).

1482 Ghepñt Joris v. G. 1 kan.

Item Joris v. G. Sciltknape eñ heē Jan Quisthout den xxij Oct., die te Venegen (Venetie) waert toghen ome voort mede over te treckene ten helighen lande met mer Joosse v. G., ridd[1]) die hier quamen nemen orlof ēn groote chiere maecten iiij kan.

[1]) Ridder Joos v. G. vertrok »vut puurder devotien om de heylighe plaetsen te besouckene", van »den huijse van den Moere te Zuyddorpe (thans nog eene hofstede) by Axele" den 15 sept. 1481 (15 nov. van Gent), naar het H. land en keerde aldaar terug op S. Jansdag (24 Juni) 1485. Zijne reis heeft hij doen beschrijven door zijn secretaris en kapelaan Ambrosius Zeebout; meermalen is zij door den druk verspreid. In de uitgaaf van H. van der Keere, Gent 1563, komt het wapen voor van ridder Joos v. G., »in zilver een hermelijnen keper", helmteeken een bok, met zijne 16 kwartieren:

Gistelle	Vlaenderen	Maelstede	Gavere
Reigersvliet	Duffele	Melichant (als Maldegem)	Bueren
Moere	Elverdinge	Capelle	Montfoort
Schoorisse	Male	Renesse	drie leliën.

In het tweede boek worden eenige reisgezellen genoemd, die te Keulen bij hem moesten komen; uit onze rekening zien wij echter, dat mer Joris v. G. met heē Jan Quisthout zich slechts te Venetië bij den grooten reiziger vervoegden, om zoo samen over »de zee adriatica" naar Palestina te trekken. Alvorens ik bepaald wist dat de kapelaan en secretaris *Ambrosius* heette, dacht ik altoos dat deze Hulster priester, *Jan Quisthout* de kapelaan en schrijver was. Zeebout hield ik voor een verschrijving van Quisthout. Ambrosius Zeebout was geb. te Gent.

Van het geslacht Quisthout teekende ik nog het volgende uit de stadsrekeningen aan:

1467 Heer Jan Quisthout over den dienst van der orghelen xxvi β viij gr.

1469 Bet. Heind. Waghevens en Aug. Quisthout clocghieters van der vorme (Voorne?) van de huerclocke (uurklok) eñ appelle te makene eñ te ghietene iiij £ v β. x gr.

1478 Jan Quisthout, prochiepape van S. Pauwelspolder.

It Ghegh in de brulochte van her Jan Quisthouts neve, mids dat her Jan Quisthout es prince van der retoricke dēs stede ende vele scoendre ghe-

1483 Ghepñt Mervrauwe van Axele, in scone state met der stede van Axele vi kan.

It. Jacques zone van mervrauwe van Axele.

1484 bet. Daneel van G. ēn Corn. Vroomhuus in mindernesse van zijn steenen van āndhalf last, van scipvrachte xvi β.

1485 Ghpñteert mynheē mer Joosse v. G. riddͤ tot zinne bliden willecōme, doen hi van de heleghen laude quam eene cleene ghelach ēn maeltijt doen bij hun verteert, medsgrs̄ scepēn ēn andre goede mannen, die hun geselscap hilden tsamen metten wine vij β viii gr.

It. van een ghelaghe verteert by her Jan Quisthout, die met mer Joosse v. G. riddē vuten heleghen lande comen was vi β.

1487 Balthazar v. G, wonende in de Steenstraat, overl. 1487, had by Jv. Josina Hillebrands drie kinderen: Guij of Guijdo, Adriaan en Joost; zij hadden 4 £ lijfrente op de stad [1]).

Ghepñt aen her Jan v. G. provisoir eñ deken vañ iv ambachten ij kan iij β.

1488 Ghpñt mer Joosse v. G. riddēr xxii Septr hier ghesonden als Commissaris ome de wet van Hulsterambocht te vermakene iiij kan.

1490 Ghepñt. broeder Joos v. G. ēn M. de Boot ontfangers van mer Joosse v. G. ij kan.

It de dochter van mer Joos v. G. met geselscepe iij kan.

1493 Ghepñt Jan v. G. deken der iv ambochten ij kan.

It. mer Joris v. G. met zyn gezelscepe iiij kan.

It. Guy ēn Joos v. G. ij kan.

1495 Broeder Joost v. G. van de ordene der Jacopinen; mher Joris v. G. riddere; her Jan v. G. deken der iv ambachten, met gezelscepe, samen vij kan.

1498 Ghepñt mer Phs̄ v. G. 1 poortkan; mer Joris v. G. mette mervrouwe zine gheselnede iiij kan.

---

nouchghelicke spelen van de retoricke ghemaect heeft (voor) den ghesellen van ghenought van dēs stede, die te Luevene eñ andersins ghespeelt hebben ghezijn, daer zi vele heere (eer) eñ prys mede begaen hebben, tsȳder bede also iij β x gr.

1481 Heer Jan Quisthout pbrē. (Zie 1478).

[1]) Hun voogd bij doode van Josina (1490) heette P. de Wintere, die zwager van Balthazar genoemd wordt.

Guydo ēn Adriaan v. G. ij kan.

Joos en Adriaan v. G. hadden in arreste genomen den wijn der taverniers dēs stede.

Mer Dieric van der Gracht ridder heeft x β gr. 's jaers op den Schuttershove van de hantboghe [1]).

1499 De stad had een proces van achtstelle jegens Jan v. Gistelle busseschietere.

[Denkelijk zal deze Jan afkomstig zijn van het dorp Gistelles in Westvlaanderen, en niet uit het geslacht van dien naam; zie ook Daneel v. G. 1484].

Joos v. G. schoutheet van Hulst.

1501 Joos v. G. schepen van Hulst, 1503—11 ontfanger, 1517 en 19 burgemeester.

Adriaan v. G., klerk van schepenen, 1502, 3, 6 schepen, 1507 ontfanger, overleden in 1514, woonde beoosten de poort.

Bēt. achterstelle Jan van G. ov. Māgt van Ordeghē ziinder moeder van 1488. v £.

1502 Joos v. G. bailliu van Saeftinghe.

Ontf. van Joos v. G. voor zyn recht van scependome xxvi β viij gr.

Sepultuere van Joos v. G. over de clock Jhs̄

1503 Sepultuere Jhw Josina Minnaerts, wede Joos van G. over (het luiden) der clock Jhs̄. xxxiiij β viij gr.

Adriaan v. G. ov̄ Jonkv̄r Avezoete s Buts (de But) zijn wive; zij had ii £ tsjrs̄ thuern (ter harer) live.

1507 Joos v. G., sciltknape, bailliu van Hulsterambocht, hem gepresenteert iiij kan.

1508 Jonker van Hellemont.

Ghpn̄t Guydo v. G. 1 kan.

1511 Ghepn̄t *Jonckere Joosse v G. zone van meer Joosse v. G. riddere, heē van Axelle* ij kan. . . . . ii β iii gr. [2]).

---

[1]) Volgens de stadsrek. van 1467 had Jacob van Raveschot, volgens die van 1473 Adriaen van Raveschot deze x β op den handbogenhof, beide ongetwijfeld bloedverwanten der vrouw van ridder Joos v. G., Margaretha van Raveschot geheeten, doordien die rente later op *Dirk van der Gracht* overgaat, die gehuwd was met Isabella, oudste dochter van Joos v. G. en van Marg. v. Raveschot dochter van Jacob.

[2]) Deze jonker Joos v. G. is denkelijk dezelfde als Jacques, zone van

Joos v. G., bailliu van Hulsterambacht.

1514 Ghepn̄t Guyot v. G. ēn gheselscepe II kan; hij overleed in 1559, was gehuwd met Margaretha (v. Schengen?) en liet een zoon na Roeland v. G.

1515 Joos v. G. woonde in de Steenstraat.

1522 Sepulture van Guydo v. G. over clock Jhs̄ ēn tgraef toemetsen.

1522 Sepulture kind van Jan v. G.

1526 Weduwe en hoijrs van Jan v. G.

1528 Joos van G. voogd over Guy, sone van Adriaan v. G.

1529 Sepulture van kind van Jan v. G.

1531 Hulst had een proces met de wede van Jan v. G.

1532 Geprn̄t Mijnheer van Axele eñ van dē Maelstede als erfachtich schoutheet des stede, die alhier quam, tzijuer willecom̄e IV poortkannen v β.

1533 Ghepr̄ Jonch̄ Joos v. G. eñ Mervrauwe van Huele zijn̄d vrouwe moedere VI kannen VI β IX gr.

Joos van G. burgemeester van Hulst, 1534 ontfanger.

1534 Ghepr̄ Mijnheē van Axele (Joos van der Gracht schildknaap) VI p kannen; later nog eens met zynder huysvrouwe.

Jan v. G., overleden 1534, was gehuwd met Jvr Adriana, Spruyts; hunne kinderen Janneke en Hanneke waren toen 14 en 13 jaren oud.

1538 Pieter Cabeljau komt voor als geh. met de dochter van wijlen Joos v. G.

Bēt. den knecht eñ dienaer van Joos v. G. tijdinghe van zijnen (diens) dood brenghende XXIX Sept.; deze Joos had eene rente op de stad Hulst van XIIJ £ sjr̄s; zijne wede woonde in Gent.

1539 Artikel Yssuwen: vertrocken vut dēs stede wed. Joos v. G., zy was genaamd Joncvr̄. Margaretha des Champs.

De stadsrek. werd geteekend door den Commissaris Phs. v. G. sciltknaep, heer van de Mote.

1540 Gezonden een bode naer Zeelandt [Zuid-Beveland] aen

---

mervrouwe van Axele (1483). Van dezen zoon van ridder Joos v. G. zwijgt de geschiedenis geheel, zoodat hij ongetwijfeld nog vóór zijn vader (1517) zal overleden zijn.

Jonch Joos van Scheijnghen, »burgemr gemaect hij d of wete"; hij bekleedde die betrekking nog in 1544, 47, overleed in 1552 en was gehuwd met Joncvr. Anna v. Ghistelle dr van Joos v. G. en van Eliz. v. Nieuwland (Smallegange, bl. 738.)

Adriaan v.S., schildknaap, schout van Hulst, aldaar overleden 7 Mei 1557, geh. m. Anna van Sillebeke gez. Taccoens.	Josina v. S. geh. met jhr Joos de Caluwé.	Lysbeth v. S.	Margaretha v. S. overled. in 1606, geh. m. Nikolaas Loodt overled. vóór 1581[1]).	Lijntje (Catharina) v. S., geh. m. Leonard Dappenghiese.

Jhr Joos v. Schengen (Smallegange, bl. 739).

Jvr Anna v. G., wed. Joos van Schengen, hertrouwde met den Hulsterschen bailluw Gauthier Boele, schepen van Hulst 1559—60, die vóór of in 1561 overleed, en nogmaals 4 Febr. 1576 met Jhr. Jan v. Lisbonne [2]), geassisteerd door Jhr. Joos v. Steëweghe, heere van Kersbeke, en Jhr. Lod. v. Maillant, heere van Bo deaux, zijne voogden.

(Jhr Jan v. Lisbonne's oom heette Jhr Jan v. Liere en zijne moeije Jkw Maria v. Brouckhoven).

1544 Guydo v. G. In 1551 komt hij nogmaals voor.

1545 Jkw Adriana v. G.

---

[1]) Tot de fam. Loot behoorde de moeder van den te Hulst geb. bisschop van Gent, Cornelius Janssenius.

) Te Delft teekende ik aan:

Jhr Gabriel van Berchem controleur der artillerie wedr, ondertr. 18, geh. 28 decr 1593 met Catharina de Mathiancc wede Jhr Jan de Lisbonne won Dordt. Kan hier van denzelfden Jhr Jan de L. sprake zijn?

Te Moerbeke in het land van Waes ligt volgens Mr. le Chev. de Schoutheete de Tervarent, L'épitaphier Wasien, 3e fascicule, S. Nicolas, J. Edom, in de kerk deze grafsteen:

Hier light begraven Jouffrouwe Theodora Langnouwers, dr van Joncker Jans, ende Jouffrouwe Clara van Berchem huijsvrouwe van Joncker Jacques de Lixbona, de welcke overleet op den 10 Sept. 1621. Kwartieren:

Lixbona . . . . .

Renesse Pentier

In 1185 was Ferrand de Lixbonne commissaire de Maximilien pour renouveler le magistrat de Gand.

1558 Wed$_e$ Guydo v. G. Zij heette Jacoba van Schengen [1]). Sepulture dochter van Guido v. G.

1561 Josina v. G. wed. Adriaan Musaert maakt Jkw Anna v. G. wed. G. Boele haar erfgenaam, op voorwaarde dat Anna haar moet onderhouden haar leven lang.

Anna nam zulks aan, want hare positie was niet rooskleurig; toen haar zoon Adriaan van Schengen stierf, werden aan zijne uitvaart geene kosten gespaard; de groote of S. Willebrordskerk van Hulst was geheel behangen met zwart laken en verlicht door honderden waskaarsen, maar van de bezittingen bleef na afbetaling der schulden niets over.

In de stadsrekening van 1557—58 vond ik dezen post over Adriaan's vrouw Anna van Sillebeke gez. Taccoens, later gehuwd met Erasme v. Bracle, schildknaap, heer van Varebeke, voorschepen van Waes [2]):

»bet. Joncvr̄ Anna Tackoens wed$_e$ Adr. van Schenghen over de houdenesse van zes ghevanghen Franchoisen ov̄ viij daghen tē vj pen̄n elc sdaechs" iij £ vij β iiij gr. [3])

[1]) Smalleg. zegt bl. 740, dat een heer v. G., wiens moeder eene v. Domburg was, huwde m. jonkvrou Anna v. Schengen, dr van Gillis en N. van Borsselen; dat hun zoon gehuwd was met N. v. Riebeeck, die een zoon nalieten begraven met zijne acht kwartieren te Utrecht. Die kleinzoon, volgens grafschrift den Edelen Erentfesten Jhr Guydo v. Ghistelle, overleed 18 Jan. 1625; vermoedelijk zal hij wel een kleinzoon zijn van onzen in 1558 genoemden Guydo v. G., wiens wede genoemd wordt Jacoba (Small., Anna) v. Schengen, en aldus genoemd zijn naar zijn grootvader. Of hij afstammelingen heeft nagelaten weet ik niet. Kwartieren zijn:

Gistelles	Riebeck	Schengen	Zuylen van Blasenburg
Domburg	Rijn, (d'or, fasce de gú)	Borsselen	Haeften van Herwijnen

Op het rijksarchief te 's Hage teekende ik uit den Klapper op de Sententien voor den hove van Holland aan: »1609 Balthazar v. Guistelles contra H. Meijl, man van Adriana van Naaldwijk,, wed. van Guillaume v. Guistelles". In een der trouwboeken van Delft vond ik: »ondtr. 12 mei 1601 Hendrik Suton luitenant-kolonel geb. te Waltam abbaij in Essex, met Adriana van Naeltwijk wed$_e$ Guill. v. G., geboren te Burgh in Zeeland", 't geen overeenkomt met wat gezegd wordt in de Bat. Ill., bl. 1023.

[2]) Chevalier de Schoutheete de Tervarent, Les anciennes Magistratures du Pays de Waes et Leurs Titulaires. S. Nicolas, J. Edom, 1867.

[3]) Deze berekening is foutief, maar ik kan niet meer nazien waarin de fout schuilt.

In die van 1559—'60 vond ik: bet. wede Adriaan v. Schengen voor de 3e tichele in 't maecken van haar huys xxxiij ß iij gr.

1565 Ghepr̄ myn heere van Huele, Landeghem etc., erfachtich schoutheete van Hulst eñ Hulsterambacht 18 meije iv p. kannen

1577 Ghepr̄ de E. heere van Maelstede alhier besoignen zyne affaire xx ß.

1579 Ontfangen van Leonard Dappenghiese (geh. met Jkw Catharina van Schengen) verlateñ zijne poorterie eñ ooc over yssue van goedeñ hem verstorven by overlijden van Jkw Anna v. G. zijn schoonmoedere ix £.

FREDERIK CALAND.

Brand in het Binnenhof te 's Gravenhage a° 1635. «Op Maandach den xxixen January 1635 des morgens omtrent ten halff acht uyren synde een seer groten brant ontstaen opt Hoff boven de eetsael van Zyn Princel. Exc. beoosten den groten toorn waer door tselve quartier tot boven de caemer vande Staten van Hollandt genouchsaem teenemael affbrande, Ende ten waere het door de grote vlyticheyt ende trouw devuoir vande goede burgery ende ingesetenen (nyettegenstaende de extreme coude ende sneeuachtich weder waren geblust geworden) geschaepen was dattet vorder quartier totte Cappellen vant Hoff toe, iae 't geheele Hoff teenemael in d'asse geraect soude hebben, hadde daer voor Zyn Hoochgemelte Exe de voorsz. goede burgery ende ingesetenen door de Magistraet ten hoochsten doen prijsen ende bedancken, seggende Zyne Exle selffs aengesyen te hebben dat ongelooffelycke devuoir waer gedaen. Ende alsoo op Sondach den iiij February daeraenvolgende wederomme een seer schrickelycken brant was ontstaen onder den vsz. groten toorn voornaementlyck inde caemer vanden commis vande finantien, waerdoor nyet alleen grote menichte van slandts papyeren syn verbrant ende vernyeticht geworden, maer by een ygelyck door de grootheyt ende schrickelyckheyt vanden brant geoirdeelt dattet nyet mogelyck waere dat den voorsz. groten toorn conde worden gepreserveert, Ende sulcx oick 't geheele nyeuwe werck vant Hoff in de uyterste danger stonden, was nochtans wederomme doort ongeloofelycken devuoir vande gemeene burgerye ende ingesetenen den voorsz. brant gestut ende nyet alleen

belet dat de brant in 't nyeuwen werck conde comen, maer oick de voorsz. groten toorn van zyne voorsz. ruyne gepreserveert. Voor all welcke groot devoir ende stellen in peryckel haers levens (gelyck oick verscheyden gevallen, totter doot gequetst ende anders verongeluckt zyn) Zyne Exe de gemeene burgery ende ingesetenen hadde vereert met een hondert twee ende twintich tonnen byer de welcken by Burgemrn onder de gebuyren syn gedistri bueert, omme op haer maeltyden die meest alle buyrten dees tijt sjaers zyn houdende gedroncken te werden. Waer oick twee uytter collegie vande gecommitteerde Raeden van Hollt ende Westvryeslt, twee uyttet Hoff van Hollandt, twee uytte Caemer van Reeckeninge van Hollandt gecommitteert, omme mette magistraet van 's Graevenhage 't geheele Hoff deur ondersouckinge te gaen doen van alle de haertsteden ende andere gelegentheden binnen 't Hoff waer door brant soude cunnen werden veroirsaeckt, gelyck oick de voorsz Gecommitteerden metten Schoudt, de drie Burgemrn ende Secretaris in alle collegien geen uytgesondert ende 't geheele Hoff deur onder en boven scherpe ondersouckingen hebben gedaen ende twee haertsteden nyet behoirl. gemaeckt ende daer brant uyt soude cunnen veroirsaeckt werden daetelyck inne doen slaen ende vermaecken met wulffselen, oick alle andere peryckelen van brant doen wechnemen ende veranderen ende dat eenige daegen lanck, Sulcx de voorsz. Gecommitteerden metten Schoudt, drie Burgemrn ende Secretaris op den viij February voorleden totten doncker toe metten voorsz. visiteringe besich geweest ende nat ende conde geworden zyn, waeren metten anderen gegaen inde herberge van 't Hoff van Hollandt alhyer, ende aldaer in allen maeticheyt ende vrolyckheyt collatie gehouden, alwaer de voorsz. Gecommitteerden die van de Magistraet voornt aenseyden dat sy goetvonden dat gelycke ondersouckinge als voren jaerlyx in 't Hoff soude gedaen werden ende dat tegen de wintertyt, ende dat nae de gedaene schouw bij de voorsz. Gecommitteerden ende magistraet soude gehouden werden een anniversaire maeltyt tot coste van 't Landt van Hollandt. Ende alsoe daechs daer aen van de geheele ondervindinge van de gelegentheden binnen 't Hoff ende peryckulen van brant aen Zyn Exe by de voorsz. Gecommitteerden ende die van de Magistraet voornt rapport wierde

gedaen ende onder anderen Zyne Ex$_e$ mede geseyt dat men op de voorsz. collatie nyet naergelaeten hadde met een goeden dronck de gesontheyt van Syne Ex^e gedachtich te zyn, dat oick oirbaer gevonden waer gelycken ondersouckinge jaerlyx te doen ende de selve by de voorsz. Gecommitteerden ende Magistraet te besluyten met een ordinaris iaerlyxse maeltyt, hadde Syne Hoochgemelte Ex^e 't selve mede geapprobeert ende goetgevonden, seggende soe hy daer mede wierde genoot sich present te sullen laten vinden, Ende alsoo de volgende dagen de voorsz. Heeren gestadich besich waeren noch all met ondersouckinge als voren te doen ende van Burgem^{rn} verstaende dat seeckere quantiteyt bospoueder opt Raedthuys in vooraet wierde bewaert, was by de voorsz. Gecommitteerden ende die vande Magistraet goetgevonden dat men eens gesamentlyck de plaetse daer 't cruyt opt voorsz. Raedthuys bewaert wordt soude inspicieren gelyck 't selve den XII^{den} deser des naemiddachs wierde gedaen, ende de voorsz. Gecommitteerden te weeten de Heer Beaumont van Dordrecht, de Heer Oetgens heer van Waveren van Amsterdam, de Heeren Raetsheeren de With ende Persyn, de Heeren van Heerencarspel ende van Nyrop Reeckenmeesters van Hollandt, Jonathan van Luechtenburch Rentm^r Generael van Noort Hollandt by die van de Magistraet voornt daer nae op 't Raedthuys onthaelt met een collatie".

Op dit stuk, ontleend aan een register, getiteld »Resolutiën ofte Dachbouck van Schoudt Burgemeesters ende Schepenen van 's Graeven Hage zedert Catharinae XVI^{c}XXXIIJ tot Catharinae XVJ^{c}XLIJ", berustende in het oud-archief der gemeente 's Gravenhage, en daarin vermeld onder »9 February 1635", volgt eenige bladzijden verder de »Distributie van de voorsz. byeren by Zijn Ex^e vereert, over de buyrten allhyer". Zoowel om de namen der straten, als om 't getal tonnen biers, welke iedere buurt verkreeg, meenden we de mededeeling daarvan hierbij te mogen voegen. Uit het getal tonnen toch blijkt de meerdere of mindere bevolking en uitgebreidheid der buurt. Daar de meeste buurten twee tonnen kregen, zullen we kortheidshalve alleen het cijfer noemen, wanneer het tegendeel het geval is.

»Marct; Hoochstraet; Plaets; Lapstraetje; Papestraet; Oude Molstraet; Molestraet, 3; Noorteynde, 6; Torenstraet; Suylestraet

mette Crommenelleuboochstraet, 4; Vleersteech; Geest, 4; Lorlingstraet; Westeynde, bestaende in drie buyrten tot Nobelaer toe, 6; Jan Heyndrickstraet mette Laenstraet; Schoolstraet; Groenmarct; Burchwall off Waermoesstraet totte Nyeuwe Molstraet; Vlamingstraet ende Nyeuwstraet; den Raem- met het Groenendaelstraetje; Veenestraet; Oude Wagestraet ofte Suyteynde; Nyeuwe Wagestraet tot aende Valbrugge, daerinne begrepen de St. Jacobsstraet ende Besemstraet, 4; Byercade mette Byer- ende Craenstraet, 4; Veercade; Lange Graft; Gevolde Graft; Spoystraet; het Afterom, 4; het Spoy aen wedersyde teynde uyt, de heele Middelgraft ende Parelstraet daerinne begrepen, 8; Turffmarct mette Straetges aen wedersyde, 4; Bagynestraet; Poten teynde uyt, 4; het Voorhout, daerinne begrepen alle de huysen achter t Clooster mette Houtsyde aen beyde syden, te weeten 2 tonnen voor de Noortsyde van t Voorhout, daerinne begrepen alle de huysen aen den Dennewech, 2 tonnen voor de Houtsyde oost ende west, 2 tonnen in t Clooster ende aencleve van dyen, 6; Burchwall ofte oude bleyck aen beyde syden; Molstraet, 1; Corte Molstraet totte Heyligegeest brugge toe; Caterstraet; Jan Philipsstraet met de Splinterstraet; Corte Pote mette Fluweelenburchwall; Clyn Bleyenburch mette straeten rontom, 4; Hogenyeuwstraet ende den houck om aende Leydsche Wagens, daerinne begrepen de Suytsyde van t Voorhout; het Buytenhoff; daer nae de Middelgraft ofte Scheteldouxhaven noch 1; 't Cort achterom met de Gortstraet; 't Bogenstraetje ende Pieterbylstraetje, 1 ton.

A. J. SERVAAS VAN ROOIJEN.

Hendrik Conscience. Ter gelegenheid van het onlangs gevierde jubilé der uitgave van dezes Vlaamschen schrijvers honderdste boekwerk, is een zwart marmeren steen geplaatst in den gevel van het geboortehuis des gevierden mans in de Pompstraat te Antwerpen — met het opschrift in gulden letters:

«Den 3en December 1812 werd Hendrik Conscience in dit huis geboren. Door den gemeenteraad geplaatst op 16 October 1881".

Toen aan den avond van dien heugelijken dag het muziekcorps der Antwerpsche weesjongens op het feestelijk verlichte St. Andries-

plein een concert gaf, hing de schepen van der Taelen onder luide toejuichingen een gedenkpenning aen hun vaandel.

Engelsche gemeente te Bergen-op-Zoom. Uit de classicale acta van Tholen en Bergen-op-Zoom blijkt, dat er 1592—1678 te B. op Zoom eene Engelsche gemeente bestaan heeft [1]). Jammer intusschen, dat van die acta, aanvangende a° 1584 en eindigende a° 1816, reeds in 1662 één, en later een tweede actenboek verloren bleek te zijn, zoodat men de acta van 1609—37 mist.

In de cl. acta van 8 Jan. 1592 staat aangeteekend, dat Mr. Richard Hyts, geb. te Stoke-Clave in Suffolk, met attestatie der Kerk in Engeland naar B. o. Zoom overgekomen op verzoek van den generaal François Veere, om ten behoeve van zijn regiment als predikant aldaar dienst te doen, door de classis werd geëxamineerd en toegelaten tot den verzochten dienst. De gaping in het cl. archief is oorzaak, dat men niet weet, hoe lang hij aldaar in dienst was. Vermoedelijk zal hij opgevolgd zijn door Stephen Pain [2]), die in cl. 5 Juli 1644, als Engelsch predikant te B. o. Zoom, op zijn verzoek, tot lid der cl. werd aangenomen. Hij berichtte in cl. 21 Juli 1648, dat hij ouderlingen en diakenen verkoren en bevestigd had, hetgeen goedgekeurd werd, en in cl. 11 Aug. daaraanvolgende, dat, vanwege de reductie der compagnie, de officieren derzelve hem niet langer wilden of konden uitbetalen zijn ordinair wekelijksch traktement, en hij alzoo genoodzaakt was, bij den raad van state een verzoek om meerder subsidie in te dienen, waartoe de classis hem brieven van voorschrijving zou verleenen. In cl. 8 Sept. 1648 kwam hij op deze zaak

---

[1]) In de Beschr. van Bergen-op-Zoom staat vermeld, dat het kerkgebouw bij de Lutherschen in gebruik, weleer door koningin Elisabeth, ten behoeve van het Engelsche krijgsvolk vernieuwd is geworden, als vroeger voor de Recolletten hebbende gediend (*Tegenw. Staat van Staats-Brabant*, a° 1751, bl. 200-201).

[2]) Uit het huwelijk van Stephen Pain en Wilhelmina Pain zijn te B. o.Zoom drie kinderen geboren, n.l. Cornelis, ged. 12 Febr. 1630; Hendrik, ged. 25 Febr. 1631, en Charles, ged. 20 Mei 1633. Als wedr hertr. hij te Halsteren 6 Juli 1455 Catharina Borbeeck (Doop- en Trouwboek te B. op Zoom).

terug, met verzoek, dat twee leden zouden worden afgevaardigd, om van zijnentwege den officieren van 't garnizoen, zoo Engelschen als Schotschen, af te vragen, of zij hem voortaan al of niet, zooals vroeger, zijn stipendium wilden uitkeeren, en van hun antwoord attest te verleenen, waartoe de classis afvaardigde Petrus Doornick en Marcus Zuerius, predikanten te Poortvliet en te Oudenbosch. De uitslag hiervan is echter niet geboekt. In cl. 6 April 1649 was hij met een ouderling tegenwoordig en zocht zitting te nemen, waaromtrent in eene buitengewone vergadering op 27 dito besloten werd, dat men hem in de cl. vergaderingen voortaan niet in aanmerking zou laten komen, dan alleen om over algemeene, niet over particuliere zaken te beraadslagen, en in ieder geval zonder beslissende stem, terwijl hij vervolgens ook zonder ouderling diende te verschijnen. Niettemin fungeerde hij als voorzitter in de cl verg. van 18 en 19 Jan. 1650, en werd hem in die van 5 April 1650 weder een beslissende stem toegestaan. Vervolgens was hij 1653—61 als lid, twaalfmaal tegenwoordig en fungeerde 4 April 1656 andermaal als praeses. In cl. 10 April 1662 berichtten Mr. Baker en Mr. Bockx, als onderlingen der Engelsche gemeente, het overlijden van Mr. Stephen Pain, wegens den bloeienden staat der kerk handopening verzoekende tot het doen van een nieuw beroep, hetgeen de cl. toestond, met benoeming van Cornelis van Heynsbergen, pred. te B. o. Zoom, tot director. In extra cl. van 25 dier maand werd reeds de beroeping uitgebracht op Petrus Domcelius, gewezen predikant te S. Margritt in Engeland, daarop approbatie verleend, en bepaald, dat de beroepene door eenen der predikanten van B. o. Zoom bevestigd zou worden. Als zoodanig nam hij dan ook 30 Mei 1662 in de cl. zitting. In cl. 8 Jan. 1664 diende de raadsheer Justus Turcq een aanklacht in over de onrechtzinnigheid van ds. Domcelius, nadat deze in de Nederd. kerk over 1 Joh. 2 vs. 21 gepredikt had; waarop de cl. besloot, dat hij die predikatie op 4 Maart te B. o. Zoom nogmaals zou doen, in tegenwoordigheid van raadsheer Turcq en afgevaardigden der classis. In plaats van op dien tijd, is zulks 1 Juli 1664 in de kerk aldaar geschied, en niets bevonden, dat naar heterodoxie of paradoxie zweemde. In cl. 12 Jan. 1666 werd gelezen eene missive van den raad van state, waarin

toegestaan werd, dat ds. Domcelius zijne promotie elders zocht, met verzoek, dat de classis hem daartoe behulpzaam mochte zijn. Vanwege zijne kerk werd intusschen in classis 13 Juli 1666 eene klacht ingediend over zijn langdurig afwezen, waarop de cl. besloot, hem aan te schrijven, dat hij zich bij zijne gemeente zou voegen, totdat er een beroep naar elders op hem uitgebracht werd. In cl 3 Juli 1668 besloot men, hem andermaal aan te schrijven, dat hij zich bij zijne gemeente zou voegen, als zich destijds, naar het scheep, te Leeuwarden ophoudende. Op zijn verzoek besloot de cl. 30 April 1669, bij den raad van state aan te dringen op vermeerdering van zijn traktement, daar dit zóó gering was, dat hij er ter nauwernood van kon bestaan. Ten gevolge van het overlijden van Roelandus Godschalk, pred. bij de Herv. gemeente te Rucphen in Staats-Brabant, benoemde de classis hem 28 Juli 1676 tot diens opvolger, onder voorwaarde, dat hij gedurende het gratiejaar het traktement aan de nagelatene weduwe zou afstaan, en intusschen den éénen Zondag de gemeente te Rucphen en den anderen de Engelsche kerk te B. o. Zoom zou bedienen, tot zoolang het gratiejaar duurde, opdat de Engelsche kerk intusschen tijd zou hebben om naar een opvolger uit te zien, met bepaling, dat hij ten eersten te Rucphen door eenen der naburige predikanten zou bevestigd worden. Op aanschrijving van gecommitteerde raden van Zeeland i. d. 19 Maart 1677, ingevolge besluit des raads van state van 12 dito, wees de classis 13 April 1677 voor den legerdienst aan Nathan Vay, pred. te Lillo, en Domcelius, pred. te Rucphen. In diezelfde vergadering beklaagde zich de kerkeraad der Engelsche gemeente te B. o. Zoom over het onverwacht vertrek van Domcelius naar Rucphen, verzoekende, wegens den bloeienden toestand hunner gemeente, dat de cl. wilde bewerken, dat hun een ander predikant in zijne plaats toegestaan werd, en alzoo het predikantstraktement voor hunne gemeente behouden bleve. Nu benoemde de classis twee gedeputeerden tot het doen van zoodanig verzoek bij gecom. raden van Zeeland, terwijl, gedurende de afwezigheid van Domcelius, vanwege de classis de predikdienst te Rucphen verzorgd zou worden. In cl. 9 Nov. 1677 kwam ter tafel eene aanschrijving van den raad van state i. d. 28 Oct. bevorens, krachtens welke, tengevolge van het overlijden

van Domcelius[1]), de kerk van Rucphen gecombineerd werd met Oudenbosch. De classis besloot 22 Febr. 1678 nog wel tot het afzenden van gedeputeerden naar 's Hage, teneinde te verhoeden, dat de predikdienst te Rucphen en in de Engelsche kerk te B. o. Zoom gestaakt werd, doch weldra bleek, dat H. H. Mog. niet konden besluiten tot het doen voortduren eener Engelsche gemeente te B. o. Zoom; de combinatie van Rucphen met Oudenbosch moest dus tot stand komen.

J. VAN DER BAAN.

[Deze onze medewerker gaf hier een goed voorbeeld, dat opzichtens andere vaderlandsche steden gevolgd worde door degenen, die er toe in de gelegenheid zijn. Ook de Hoogduitsche gemeenten kunnen in dezen trant besproken worden.]

Duifje (XXXI, 492). Christiaan II, koning van Denemarken en Noorwegen (1513—1523), alsook van Zweden (1520—1523), de tyran bijgenaamd, die om zijne gruwelijke wreedheid moest vluchten en eerst 25 Jan. 1559 overleed, deed eens bij zijn verblijf in Noorwegen een uitstapje naar Bergen. In deze toenmaals door handel reeds bloeiende stad, waar de zeevaart allerlei natiën bijeenbracht, leerde hij Diveke en hare moeder Sigebrit, Hollandsche vrouwen, kennen. Zij hielden een herberg te Bergen en waren te Amsterdam geboren. Hun afkomst was zeer gering, maar Diveke buitengewoon schoon. Mallet, Histoire du Danemarc, III, p. 181 (Ed. Copenhague 1761, kwarto) zegt er van: »Elle était née avec la beauté qui soumet d'abord tout à son empire, et le talent de gouverner les âmes qui fait rendre durable l'empire de la beauté". Dyveke stierf plotseling in 1517, niet zonder vermoeden van vergiftigd te zijn. Zie verder Mallet, III, p. 100—191. Na haar dood ging haar invloed op Christiaan II over op de moeder Sigebrit. Mallet zegt (III, p. 194) dat zij

---

[1]) Petrus Domcelius, Eng. Pred., ondertr. te Kuilenburg 20 April 1675 Maria Bootsmans, j. d. van Amsterdam (Trouwboek te B. o. Zoom).

In Stoven, Hist. of the Rott. Church, Rotterdam, p. 284, heet hij Mr. Doncell, doch zijn handteekening in het cl. archief is duidelijk Domcelius.

zijn voornaamste raadgeefster was. Zie verder daarover p. 195—199, en vele andere schrijvers. Er bestaat een Duitsch treurspel van Grillparzer? of Hammerling? die dit onderwerp behandelt.

J. D.
L.

Duifje, het Amsterdamsche weesmeisje. Ik gun den bezoekers van 't panorama het genoegen om in Duifje een Amsterdamsch weesmeisje te zien en zich haar tragische geschiedenis te herinneren. Met den Veluwschen boer zeg 'k: »'t kan best woar wezen". Toen ik een poos geleden in »Eigen Haard" de afbeelding van Stracké's Duifje zag, dacht ik aan een historisch persoon, die eenmaal zoo heette en in haar tijd een eigenaardig-belangrijke rol heeft gespeeld. Ik dacht aan Duveke, Duifje, een Amsterdamsch meisje van geringe afkomst en van nog geringer reputatie. In de historie is ze bekend als de bijzit van koning Christiaan II van Denemarken (1513—1523, † 1559). Hoe de koning aan die vriendin kwam en van welken invloed haar bemoeiingen waren, verhaalt ons Schlosser in 't 13e Dl. van zijne Algem. Geschiedenis, bl. 247. We lezen daar: »Gedurende zijn verblijf in Noorwegen zwierf Christiaan in de kroegen rond, en maakte in 1507 te Bergen kennis met eene Amsterdamsche groenvrouw, Siegbritte, die in dit middelpunt van den Noordschen en Hanzéatischen handel eene herberg opgezet had. Hij werd verliefd op hare dochter, die Duifje (Duveke) heette, leefde later met deze [huwde in dien tusschentijd nog met de Spaansche prinses Isabella of Elisabeth], en werd door haar en hare sluwe moeder volkomen beheerscht. Het blijkt niet dat eene der beide vrouwen den vorst tot slechte daden aangespoord heeft; maar zij boezemden hem de democratische grondstellingen in, welke destijds in de Nederlanden tierden. Overigens hield Christiaan zijn omgang met Duifje voor zijn vader geheim, ofschoon hij voor haar en hare moeder in zijne residentie Opslo (het latere Christiania) een steenen huis had laten bouwen. Het is niet zeker dat Christiaan, toen hij in 1510 naar Kopenhagen teruggeroepen werd, de beide vrouwen tegelijk derwaarts met zich nam. Bij zijne komst tot den troon (1513)

vinden wij ze aldaar bij hem. De dochter stierf in 1517, maar de moeder behield ook na haar dood al haren invloed op Christiaan". A. AARSEN.

[K. v. S., die als jaar van Duveke's geboorte (te Amst.) 1488 en van overlijden (door vergift) 1516 opgeeft, verwijst naar het Biogr. Wdboek der Nederl. door v. der Aa, thans in Nieuwe Uitgaaf door Dr. G. D. J. Schotel. J. C. d. R bericht, dat men op het eilandje Amack bij Kopenhagen nog »het huis van Duveke" weet aan te wijzen. Overigens verwijzen wij naar het uitvoerig en boeiend opstel: »Koning Christiaan II van Denemarken en Duifje van Amsterdam", van de hand van B. v. Rheenen, in het maandwerk »Europa" (Dec. 1882), waarvan de uitgever J. P. Revers de door ons hooggeschatte goedheid had ons een afdruk toe te zenden, 36 bl. druks.]

Het Nederlandsche paleis te Berlijn. Dit paleis is tijdens den Zevenjarigen Oorlog door den generaal v. Linger gebouwd, ging al spoedig in eigendom over aan een logement- en koffiehuishouder, kwam later weêr in het bezit van generaal v. Linger en werd eindelijk, post varia fata et multa discrimina rerum, — want in die dagen waren eigendomsovergangen aan de orde van den dag, — door den minister v. Goerne aangekocht. In 1782 liet Frederik de Groote op het paleis beslag leggen, wegens tekorten, waaraan die minister schuldig stond; toenmaals publiek verkocht, geraakte het in handen van den Kriegsrath Gravius. Niet lang daarna kocht koning Friedrich Wilhelm II het ten behoeve der bekende gravin Lichtenau; zijn zoon en opvolger, die de gravin gevangen liet nemen, schonk het gebouw aan het Armbestuur. Als in 1805 de erfprins Willem Frederik v. Oranje een paleis zocht, beval de koning, dat men het paleis voor 67.000 thaler verkoopen zou. De erfprins betaalde 7000 th., en de overige 60.000 th. bleven er als hypotheek op rusten, om in termijnen afgelost te worden. Uit het bezit van den erfprins, later koning Willem I, ging het gebouw over op diens zoon, onzen prins Frederik, om nu misschien weer het eigendom van het Pruissische vorstenhuis te worden.

Een Geldersman in Portugal (XXVI, 62). Opmerkelijk is het, dat een weiland onder Bergharen (in Maas-Waal) de Portugal heet. Intusschen, deze benaming kan ook voortspruiten van de zuster van prins Maurits, die met haren gemaal, Don Emannël van Portugal het kasteel te Wichen bewoond heeft. Nog treft men in eene MS. gen. Dedel aan, dat Elisabeth Maria princesse van Portugal gehuwd is geweest met Adriaan baron van Gent. Deze echtgenooten hadden tot dochter Antoinette Albertine Frédérique bar^e^ van Gent, die als douair. Jhr Pierre Bigott di Vilandri, Juni 1721 in den echt trad met Mr. Willem Anthony Pieterson (denkelijk broeder van den *Nav.* XXVIII, 124 vermelden Jacob Johan P.), geb. 22 Juni 1687, burgemeester van 's Gravenhage en secretaris van de Munt der Ver. Nederl., tot kleindochter Elisabeth Maria Pieterson, geb. 11 Maart 1724.

Predikanten der Hervormde Gemeente te Romerswaal (XXI, 232; XXV, 583). Een onderzoek in de acten der classis van Tholen en Bergen-op-Zoom, waaronder deze gemeente behoorde, heeft alleen tot resultaat opgeleverd, dat wij de lijst harer predikanten nu kunnen vaststellen, als volgt:

1. Christiaan Joës of Christiaan Janssen, 1582—1583, bij Te Water in zijn kort verhaal der Reformatie in Zeeland, bl. 310—311, onderscheiden voorgesteld, zal wel denzelfden persoon aanduiden.

2. Hermes Pot, in 1583 van Zaamslag gevlucht, kwam 1583 à 1584 hier in dienst; althans de classis vergaderde 23 Maart 1584 ten zijnen huize te Romerswaal. Hij heeft aldaar, zooals Te Water opgeeft, niet »kort" gestaan, maar zeker tot aan het einde van 1606 of begin van 1607, naardien in de cl.-vergadering van 25 Jan. 1607 bericht van zijn overlijden inkwam. Dat hij eene weduwe heeft nagelaten, blijkt uit de resolutie der classis van 2 Sept. 1608, tot het indienen van een verzoek aan gecommitt. raden van Zeeland om eenig onderhoud voor haar.

3. Zegerus Pit, geboortig van Romerswaal, meldde zich als schoolmr te Tholen, 19 April 1599 tot het proponents-examen bij de classis aan, te welken einde hem de verplichting werd opgelegd in elke class.-vergadering een »voorstel" te doen, waarna hij 16 Oct. 1603 als prop. is toegelaten. Hij trad nu in 1604 in

dienst te Brandwijk en Molenaarsgraaf, 1607 te Romerswaal, 1612 te Aardenburg, waar hij 1625 overleed.

4. Herbertus de Ridder, geboortig van Munster, pred. te Beetsterzwaag 1606, te Romerswaal 1612, te St. Annaland 1620, bij standplaatsruiling tusschen hem en Samuël Schepens. Hij overl. te St. Annaland 8 Aug. 1626.

5. Samuël Schepens, prop. bij de cl. van Tholen en Bergen-op-Zoom, sedert 30 Dec. 1604; 22 Mei 1605 als prop. bevestigd te St. Annaland. Bij verwisseling met H. de Ridder, werd hij 1620 pred. te Romerswaal, en bleef aldaar in dienst totdat die gemeente met de plaats zelve in 1632 gansch vernietigd werd. De classis bediende zich sedert van hem ter vervulling van vacaturen, doch na 31 Mei 1639 wordt hij in de acta niet meer genoemd.

J. VAN DER BAAN.

VRAGEN.

Een prins van Oranje en het garnizoen van Breda. In de »Saterday Review" van 27 Aug '81 wordt, in een opstel, getiteld: »Volklore of Scotland", ten bewijze van de uitwerking der verbeeldingskracht, verhaald hoe een prins van Oranje het garnizoen van Breda van de scheurbuik zou hebben genezen, door toezending van een aftreksel van kamillen, alsem en kamfer, waarvan drie droppels, opgelost in eene groote hoeveelheid water, werden toegediend aan de lijders, die daarna inderdaad begonnen te genezen. Is dit verhaal bekend, en van welken prins van Oranje is hier sprake?

J. H. H. S.

Devies van een prins van Oranje. In het werk »Un homme d'autrefois, le marquis Costa de Beauregard", wordt (p. 360) als devies van Willem van Oranje vermeld: Pas n'est besoin d'espérer pour entreprendre, ni de réussir pour persévérer". Is dit devies bekend, en moet het aan den Zwijger, of aan Willem III worden toegeschreven?

J. H. H. S.

Nicolaas Kock. Men vraagt eenige levensberichten van Nicolaas Kock of Coq, die leefde in de eerste helft der achttiende eeuw, en vermoedelijk predikant was bij de Nederduitsch-Hervormde of bij de Waalsch-Gereformeerde Kerk in Nederland.

Vrouw van Johannes Beilanus. Wie was de vrouw van Johannes Beilanus, die predikant was te Engelum in Friesland, van 1749 tot 1766; daarna te Ee, eveneens in Friesland. Hij was een kleinzoon van Johannes (Justi filius) Beilanus, in de 17_e eeuw predikant op verschillende friesche dorpen, en had een schoonbroeder die Nicolaas Kock heette. Waarschijnlijk had hij een zoon, die Nicolaas Kock Beilanus heette, en een kleinzoon die den naam droeg van (Nicolaas?) Kock Beilanus van Assen, en als ik wel heb, ook predikant is geweest bij de Nederd.-Hervormde gemeente in deze eeuw. Hoe is de familiebetrekking van dezen tot Nicolaas Kock Winkler, omstr. de jaren 1856—'76 te Antwerpen?

OUDHEID-, MUNT- EN PENNINGKUNDE.

Sint Maurits (XXVI, 610; XXXI, 272). Tot wegneming van allen twijfel t. l. a. pl. geopperd, of er wel een heilig met den naam Maurits in den Kalender der R. C. Kerk voorkomt, strekke, dat vijf dagen als zoodanig in aanmerking komen. Bij Weidenbach (Calendarium historico-christianum medii et novi aevi) treft men aan:

Mauritius confessor 21 Mei.
» et Leontius martyr 10 July.
» episc. 13 Aug.
» » Andegav. 13 Sept.
» Exuperius, Candidus, Victor, Innocentius, Vitalis et soc. mart. legionis Thebaeorum 22 Sept.

De meestgebezigde is de laatstgenoemde dagsaanwijzing.

MR. J. I. V. DOORNINCK.

Sint-Maurits of **Sint-Mauritius** is een heilig, door de R. C. Kerk op den 22sten September vereerd. Acht plaatsen in Frankrijk met den naam St. Maurice bewijzen, dat zijne vereering aldaar niet zeldzaam is en menige kerk, klooster of kapel aan hem gewijd zijn. Evenzoo vindt men in Zwitserland eene stad en in Savoie een vlek van dien naam. Sint-Maurits schijnt, evenals Sint-Joris, een krijgsman geweest te zijn, die door zijne deugden en zijn marteldood de heiligverklaring verworven heeft. Op vele munten o. a. komt zijne afbeelding voor. Op een daalder van Savoie van het jaar 1553 ziet men hem geheel gewapend met een kruis op het borstharnas, en eene banier in de hand met een kruis. Het omschrift luidt:

SANCTVS : MAVRICIVS : MARTIR.

Dit kruis is stellig het kruis van Savoie.

Het wapen van Savoie is een zilveren kruis in een rood veld; het kruis van Sint-Joris is rood in een zilveren schild, en dat van Sint-Michaël zilver in een blauw veld. Op andere munten van Savoie verschijnt Sint-Maurits te paard met den aureool om het hoofd en de banier in de hand; ook Sint-Joris verschijnt vaak te paard, vaak te voet, maar altijd met een draak, dien hij bestrijdt, terwijl dit laatste symbool bij S. Maurits te eenemale ontbreekt.

Het eiland Mauritius heeft zijn naam naar *Prins* Maurits.

J. E. TER GOUW.

Sint Maurits en Prins Maurits (XXVI, 610). Wel zeker kent en vereert de roomsch-katholike kerk een heilig onder den naam van Sint-Maurits (Sanctus Mauritius), en de kerk van 't dorp Varssenaar in West-Flaanderen is wel degelik aan dienzelfden heilig gewijd. De bekende mansnaam Maurits in 't nederlandsch, Moritz in 't hoogduitsch, Maurice in 't engelsch en fransch, is slechts een verbastering van den oorspronkeliken latynschen naam Mauritius. In de roomsche streken van Nederland, vooral ook in Flaanderen, is de heilige Mauritius, onder den volkseigen naam van Sint-Maurits dan ook zeer bekend. Van het leven en de daden van Sint-Maurits weet ik weinig mede te deelen. Andere medewerkers

aan dit tijdschrift, b.v. Ad. Duclos, te Brugge, zullen daartoe beter in staat zijn, zoo zulks gevraagd en verlangd wordt [1]. Slechts weet ik dat Sint-Maurits onder 't getal der martelaren is opgenomen, dat hy, gelijktydig met eenige anderen, die zyne gezellen genoemd worden, om zijn christelik geloof ter dood gebracht is. Daarom is in de roomsche kerk de 22ste September dan ook niet aan Sint-Maurits alleen, maar tevens aan zyne gezellen, aan Sanctus Mauritius cum Sociis gewijd. Tevens meen ik dat Sint-Mauritius een veldheer of krijgsoverste geweest zy — in dit geval zeker geen ongeschikte patroon voor onzen prins Maurits. En zoo komt het my geenszins onmogelik, noch zelfs onwaarschijnlik voor, dat prins Maurits, juist mede om deze reden, in zijn hart zekere betrekking op dien ouden krijgsman, van wien zijn naam afkomstig was, heeft gevoeld en onderhouden. Dit doet natuurlik aan 't protestantsche karakter van den Prins in 't geheel geen afbreuk. En waarom zou ook een protestant geen eerbied gevoelen en koesteren voor die edele geloofshelden uit de eerste tyden des christendoms, die hunne overtuiging met hun bloed bezegelden? Omdat de roomsche kerk die martelaren onder 't getal harer heiligen opnam? Zoo kleingeestig was prins Maurits zeker niet. Ook bedenke men dat ten tyde van prins Maurits' leven, in d'eerste eeu na de Kerkhervorming, er nog veel van 't roomsche geloof en uit de roomsche kerk by de protestanten was blyven hangen en min of meer bedektelik door hen in eere werd gehouden. Zoo komt my nu Sanderus' verhaal aangaande de bizondere bescherming, die prins Maurits verleende aan Sint-Maurits' kerk van Varssenare, geenszins onwaarschijnlik voor. Zoo iets voegde, dunkt my, zeer wel aan den zegevierenden held. Ook kan de Prins zeer wel van deze toevallige omstandigheid, dat de kerk van Varssenare aan zijn naamgenoot was gewijd, hebben gebruik gemaakt, om althans dit heiligdom voor de schendende en plunderende handen zyner veelal ruwe en woeste krijgsbenden te beveiligen.

Om nog eens tot Sint-Maurits terug te keeren. In 't brugsche weekblad Rond den Heerd, een blad dat ik reeds meermalen in

---

[1] De heer Duclos vervulle dezen wensch! *Red.*

dit tijdschrift noemde, en dat de kennismaking der noordnederlandsche navorschers, vooral der oudheidkundigen, geschiedvorschers en taalgeleerden in ruime mate verdient, lees ik op bladz. 337, jaargang 1876, 't volgende:

»Tot Sitten, in Zwitserland, in eene plaatse, die men Agaunus noemt, de geboortedag" (dag?) »van de heilige Thebeeuwsche martelaars Mauricius, Exuperius, Candidus, Victor, Innocentius en Vitalis, met hunne medegezellen van ditzelfde uitgelezen krijgsvolk, die om Christi wille gedood zijn, en door hun eerlijk lijden de wereld verlicht hebben".

In Rond den Heerd, jaargang 1869, bladz. 338, staat dit vermeld:

»Sint Maurits en zijne makkers, 't jaar 301.

Geen kerke in Vlaanderen, die van over oudere tijden Sint Maurits viert en eert, als Nevele [1]), dewelke, zoo 't schijnt, door Sint Amand gesticht en gewijd is. Daar staat nu nog te lezen van de vermaarde Cinxenprocessie, waarin de pijnders Sint Maurits beeld droegen, en van de ontelbare offeranden, die hem 't jaar deure opgedregen wierden. Te Nevele heeft die Heilige nu nog eenen autaar; eene schilderije, omtrent 1680 verveerdigd door Godfried Maas, van Antwerpen; gewijde olie, welke men, met een zilveren staafken, in de ooren van de dooven laat leken, merkweerdige Reliquien, en eene klokke met het volgende opschrift: A R^do^ adm. D^no^ C. L. van de Wiele, Past Dec^o^, in hon. S. S. Mauritii et Sociorum. Patrinus fuit D^s^ L. Dias, scabinus et fabricae secretarius, ac D^na^ Dierick, matrina sub aedituis P. Bultinck, J. Sutterman, J. B. Coppens, H. Bosschaert, et Burgim^tro^ Aug. Caeckaert. Jam diu curante, Rev^do^ D^no^ Annocqué, pastore decano, et D^no^ J. B. Loontjes, ex-Burgim^tro^; tandem A^o^ D^ni^ 1860 Lovanii fusa A. L. J. van Aerschodt, major successor A. L. van den Ghein, et benedicta in Nevele. Hetgeen ik, om kortheidswille en omdat het verstaanbaar genoeg is, uit den latine niet over en zette. Heer Dominicus Emmanuel Annocqué [2]),

---

[1]) groot dorp in Oost-Vlaanderen, bewesten Gent.

[2]) Komt er ook niet in Noord-Nederland een geslacht Annocqué of Annokkee voor?

[Zie Annokké, Annoque (Annocht, Annick) in *Nav.* XXI, 28; IX, 445, 8, 9. — Maar wat is de hierboven genoemde »vermaarde Cinxenprocessie"?]

die veel devoiren deed om den eeredienst van Sinte Maurits uit te breiden, stond twaalf jaar pastor te Worteghem, acht en-twintig jaar pastor en deken van Kerstenhede te Nevele, en stierf eerekanonik te Gent, zijne geboortestee, den 23 April 1868, oud zijnde 88 jaren. R. I. P. — »Die breeder verlangt te lezen van Sinte Maurits te Nevele, ga de geachte en welbewrochte »Geschiedenis van de Gemeenten der provincie Oost-Vlaanderen" te rade, »door Frans de Potter en Jan Broeckaert; Gent, drukkery van C. Annoot-Braeckman, 1867", dewelke onlangs het negenste deel van hun werk hebben uitgegeven, en na korte jaren geheel het arrondissement van Gent zullen beschreven hebben. »Een deel van Sint Maurits en zijnder gezellen hoofdschedels wordt in de kerke te Varssenaere, in een zilveren hoofd bewaard, en is er, door eene openinge omtrent de kruine, aanschouwelijk gemaakt; het opschrift luidt als volgt: Heer Joannes Joos pastor van Vassenaere, Pieter de Jager ende Olivier Vandewalle, Mauritius mers ten Jaere 1665".

Verder nog vermeldt Rond den Heerd, jaargang 1870, bladz. 338: »De hoogweerde Antonius Triest, nog bisschop zijnde van Brugge, erkende als echt een aanzienlijk gedeelte van Sint-Maurits kaakebeen, dat door zijne voorzaten alreê goedgekeurd was; het zat in de zilveren rijve van sint Elcy, in de kerke van sint Salvators".

Te Weenen in de keizerlike schatkamer bewaart men nog een lans van Sint-Maurits. Oudtijds wierd deze lans, by sommige plechtige gelegenheden, voor den keizer uitgedragen. Evenals nu nog in Vlaanderen, zoo is Sint-Maurits oudtijds ook in Friesland vereerd geworden. Althans de oude, groote en schoone gotische hoofdkerk van 't stedeke der Ylst, in 1828 jammerlik gesloopt, was aan St. Maurits gewijd. In Duitschland en Oostenrijk komt Sanct-Moritz, en in Frankrijk Saint-Maurice als plaatsnaam geenszins zeldzaam voor — ten bewijze dat men ook in die landen oudtijds kerken aan dien heilig wijdde.

Sint-Maurus echter is weer een andere heilig, die met Sint-Mauritius niet verward moet worden. JOHAN WINKLER.

[A. J. C. Kremer verwijst ten aanzien van St. Maurits naar l'Art de vérifier les dates", waarin men alle heiligen ontmoet, en herinnert tevens aan eene vermoedelijk bestaande ridderorde van

»St. Mauritius en Lazarus". *Nav.* XXV, 146, gewaagt van eene abdij van St. Maurits te Keulen a^o. 1464. Ook ligt ons flauwlijk iets bij van eene orde of ridderorde van St. Mauritius en St. Mauritianus.]

Voirofferen (XXXI, 500). Vijf oorkonden zijn mij bekend, die gelijke gevallen betreffen als het t. a. p. vermelde; hunne onderlinge vergelijking kan misschien de gestelde vragen oplossen. Ze zijn te vinden Rott. Hist. Bladen, Bijl. Kron. 29; Bat. Illustr., bl. 985, van Mieris II, 342, 608, 10, drie van de jaren 1314, 23, 24, twee van 1338. In de 1e doet de heer van Beaumont 's graven broeder, in de 2e en 3e graaf Willem de Goede, in de 4e en 5e graaf Willem IV uitspraak tusschen de twistende partijen, die tegen eene telkens bepaalde boete (scoelscat) de vereffening van hun geschil aan den grave lieten verblijven. De geschilpunten worden aldus geformuleerd: N°. 1, »alse van den twiss die heeft geweest.......... van haere wive stoele in de kerke te Overschie". N°. 2, »om dat voor-offeren en voor-pagt[1]) nemen van hem en hare wijven te Schipluyde in de kerke". N°. 3, »van voorofferen, van voorpais nemen in die kerke te Leyderdorp ende van alle twist diē zij onderlinge hebben gehad tot desen dage toe". N°. 4, »van hoir selves ende van hoir wiven weghen ommestalle, ende voirofferen ende voirpaes nemen in die kerke te Naeldewic ende van smerten die dairof gesciet is". N°. 5, »van horer wiven voirstaen ende voirofferen ende anders voirdeel te hebben in der kerken van Wassenaer ende van bruecware van lande".

Men ziet dus dat er geen sprake is van heidensche vuuroffers, maar van den voorrang bij eenige kerkelijke plechtigheden. Waar het offeren uit bestond leert ons »Die bediedenisse van der Missen", Werken Mij. Ned. Lettk., VII, bl. 28. Na het Oremus

»Den offersanc sinct men dan.
Dat choer beghint ierst werf an,
Bi ghelike, of alle scaren
Spraken, die in die kerke waren.
Om dat ghelove ende die ghebede,

[1]) blijkbaar leesfout voor »pays".

Volghen wi den priester mede.
Alse die mensche hort singhen
Desen sanc, sal hi bringhen
Iet van sinen goede daer,
Ende legghent opten outaer,
Tot een teken, dat hi verdiende
Die rijckheit, die hem God verliende.
Die oec des goets niet en heeft,
Ende in armoeden leeft,
Die offere sijn gherecht ghelove,
Ende sijn ghebede daer boven".

Uit de aanteekeningen bl. 9 blijkt dat in dit HS. de werkwoorden, waarvan het onderwerp meervoudig is, in het enkelvoud genomen zijn; er is dus geen twijfel aan dat niet de priester, maar wel de parochianen bedoeld zijn.

Op bl. 48 volgt »den Paes". De priester
»beghint hem omme keren
Den ghenen, die den paes heeft,
Dat hine dan na hem gheeft;
Dat bediet: Gods vrede
Es ghegheven, te bliven mede
Menscheliken criaturen.
. . . .
Bi den paes nemen wi
Gode selve, dunke mi,
In onser siele", enz. —

Om nu de gronden te kennen waarop de voorrang werd genoten, dienen wij de uitspraken na te gaan die plaats hadden »met vroeden ende wittachtigen luden ende bij wijsdom van onsen raede". — N°. 2 is geheel zonder considerans. In N°. 1 is een »parlement" tusschen hr Ogier van Cralingen en Dirk Bokel. Deze laatste als gesproten uit het geslacht van Rodenrijs, hetwelk van oudsher den voorrang genoten heeft, zal dien behouden, »soo seggen wij ende zetten Didderics wijff voir ende boven in den

stal" (les stalles du choeur), ook zal zij den paes vóórnemen, doch om »hoefschede" (beleefdheid) zal hr Ogiers vrouw vóór-offeren zoolang Dirk knape blijft; maar zoodra hij of een zijner nakomelingen ridder zal worden, zal diens echtgenoot alle drie de voorrangen bekleeden.

N°. 3. Hr Jan van den Zijl, ridder, Daniël Uterwaerd, Dirk van der Does en Gerrit Ramp (van Swieten?) contra Dirk, Boudewijn, Floris en Thyman van Swieten en Gysbrecht van Leyderdorp. »In den eersten zullen die ridderen voorofferen ende pais nemen, en waren daer van de kinderen van Santhorst eenig ridder, die soude voorst offeren ende pais nemen ende alsoo lange als zij knapen zijn, soo sullen zij naest de ridderen voorst offeren en voorpais nemen. Voort sullen die knapen op die zuijtzijde al doorgaens voorofferen daernaer de knapen op de noortzijde, ende die vrouwen ende die juffrouwen van de noortzijde aldoorgaens zullen voorofferen, daernaer de vrouwen ende juffrouwen van der zuijtzijde. Voort sullen die knapen op de noortzijde aldoorgaens voorpais nemen, ende daernaer die knapen op de zuijtzijde, ende die vrouwen en juffrouwen op die zuijtzijde sullen voorpais nemen, ende daerna" (hier is bij v. M. eene vergissing doch moet natuurlijk volgen) die op de noortzijde.

N°. 4 Hr Willem van Naeldewic ende Henric sijn soen contra Gheret Bartoud. 1°. segghen wi, dat die vrouwen van Honsholen [1]) sullen staen op die nortside van den coere, ende Gheret Bartouds wijf, want van der Wourt niemant ghebleven en es den si, sal staen op die suutside, ende die oudste vrouwe van Honshole sal voren offeren ende paesnemen, ende Gheret Barthouds wijf want si die oudste [2]) is van Van der Wourt dairna, dairna die oudste van Honshole ende dairna die oudste van Van der Woert. Voirt vinden wi die Honshole in der ghiften [3]) van der kerken te Naeldewic, en soo

[1]) Honselaarsdijk waarmede hr Hugo van Naaldwijk ridder in 1258 was beleend door den heer van Voorne: Oorkb, II, 19.

[2]) vreemd, daar zij de eenig overgeblevene was.

[3]) Hiermede is waarschijnlijk bedoeld de stichting van een kapittel van zes kanunniken door hr Willem van Naaldwijk in de kerk aldaar 13 Dec. 1307. v. Mieris II, 70.

daerachter in de kerk twist kwame om voorrang van stoelen sullen zij dat berechten, ende dat heer Willem ende Henric offeren en paes nemen sullen voir Gherit Barthoud".

N°. 5. Dieric van Raporst contra Dieric van Zandhorst. »Want wi ghevonden hebben dat D. v. Zanthorst ghecomen es wittelike van eenen broeder te Wassenair, van rechter swaertside dat sien wittechtighe wijf voirstaen voirofferen voirpaes nemen ende ander voirdeel in der kerke te Wassenair hebben sal, ende want sijn wijf mitter witte van der heyligher kerke niet ghetrouwet en hevet, soe segghen wi, dat Dierics wijf van Raporst voirstaen, voirofferen, voir paes nemen sal ende anders 't voirdeel hebben sal in der kerke voirsz ter tijd toe, dat Dieric van Zandhorst een wittelic ghetrouwet wijf heeft, dese, of eene andere, ende dan sal si 't voirdeel hebben".

Uit de vergelijking blijkt dus: 1°. dat de voorrang, gelijk in N°. 4, ontstaan kon uit giften aan de kerk gedaan, welke voorrang op de nakomelingen overging en knapen zelfs boven ridders kon doen plaats nemen, als in N°. 1. 2°. dat waar geene begiftiging aanspraak op den voorrang kon geven, de afkomst besliste. Zandhorst als gesproten uit Wassenaar, ging boven Raephorst, en in N°. 3 werden de knapen uit dit geslacht met de ridders uit andere gelijk gesteld. 3°. dat waar de twistenden gelijkstonden, een vergelijk werd getroffen waarbij degeen die bij de eene plechtigheid voorging, bij de andere zou volgen. 4°. dat, gelijk in N°. 5, het overtreden der kerkelijke geboden den voorrang tijdelijk prejudicieerde.

Hiermede is naar ik vertrouw de zaak opgehelderd. Ten slotte nog een paar genealogische opmerkingen. De heer Craandijk bespreekt de onder 2 en 4 aangehaalde documenten, in de Rott. Histbl. afd. Geschk. st. bl. 581/2, en meent dat, daar in N°. 2 het »parlement" is tusschen Arnoud van Hodenpijl en zijne broeders contra Jan Cappartsone, en de uitspraak luidt: Arnoud van Dorpe zal bevoren offeren, daarna de oudste broeder van Hodenpijl en desgelijks hunne vrouwen (Jan Cappartsone komt volstrekt niet in aanmerking), — hieruit zou blijken dat Arnoud van Dorpe en Arnoud van Hodenpijl één persoon geweest zijn. Dit nu is niet juist, daar ze in Hamakers Rekeningen v. Holl. herhaaldelijk als

verschillende personen genoemd worden, o. a. II, 66: A_o. 1343 »it enen bode, ghesent mid mijns heren brieve van Biemond an Aernd van den Dorpe *ende* an Aernt van Hodenpijl". Deze A. van den Dorpe, die bij v. Leeuwen niet voorkomt, vond ik vermeld 1319—44, hij was gehuwd met Kerstine, zuster van Willem van Duvenvoorde, kamerling, — zij stierf 1329, — en hoogstvermoedelijk een zoon van Jan van Dorp heren Arnouds zoon die in 1294 door het kapittel ten Dom met een ambacht van 146 morgen lands onder Schipluiden werd beleend. Cat. Utr. Arch., I, 135.

Wat betreft de in N°. 4 vermelde Gerrit Barthoud, deze wordt door den heer Craandijk beschouwd als te behooren tot het brabantsche geslacht de Berthont. Uit v. Mieris, II, 584, blijkt echter dat hij zoon was van Hendrik van Heemskerk en dat zijne vrouw heette Alijde Hendriks dochter van der Wourt.

G. H. J. C. ESCHAUZIER.

VRAGEN.

Bijgeloof (XXX, 335, 543, 4, 7, 8, enz.) Naar het volksgeloof wil, drijft een op het water geplaatst bord met een brandende kaars er op, voort tot op de plaats, waar zich het lijk eens verdronkenen bevindt. Waarom denkt men dat?

Heerschap. *Nav.* XXVI, 290, vroeg ik, waarin eene *heerschap* van eene »heerlijkheid" is onderscheiden. Met het oog op de voormalige plaatselijke gesteldheid van Ochten antwoord ik nu, dat eene »heerschap" een heerlijk gebied zal geweest zijn van aanmerkelijke uitgestrektheid, toebehoorende aan een elders zijne heerlijkheid bewoonenden heer, doch niet tot woonverblijf geschikt of ingericht. Had dit laatste plaats, dan veranderde de *heerschap* terstond in eene heerlijkheid, waaraan hooge of lage jurisdictie verbonden was. Is het zoo? En wordt zulks bevestigd door de omstandigheid, dat men destijds gewaagde b. v. van de »heerschap" Borkulo? In het Overijsselsch archief toch is telkens sprake van erven gelegen in het kerspel Geesteren in de heerschap Borkulo; zie het »Tijdrekenkundig Register" daarop, D, 81, 516; E, 48, 54.

Koornmaaien. *Nav.* XXXI, 529, leest men, dat de kerkklok te Denekamp des voormiddags half 12 ure getrokken werd, wanneer de schout van Beugelskamp koorn maaide. Dit wordt daar o. a. aangevoerd ten bewijze dat B. als adellijk huis te D. kerkelijke rechten bezat. Wat beduidde dit gebruik? En welk verband ligt er tusschen een en ander?

Roodkerk. Is Roorda-kerk de oorspronkelijke naam van het dorp Roodkerk in de gemeente Dantumadeel in Friesland? En waar komt die naam aldus voor?

Rijngraaf. Dezen ziet men *Nav.* XXXI, 405, vermeld. Wie was hij?

St. Joriskerk te Amersfoort. In deze kerk moeten belangrijke vicariëen gevestigd zijn, waarvan de inkomsten ter begeving van onzen Koning staan. Wat weet men naders van deze vicariëen?

Wijhenburg. Onlangs las men van een jachtslot Weihenburg in den omtrek van Innsprück in Tyrolerland. Deze burcht is toch niet het eigenlijk stamslot geweest van het oud-adellijk, met Johanna Wilda, erfvrouwe van het huis te Echteld, in 1753 uitgegestorven geslacht van Wijhe, wier, — nog ter plaatse aanwezig — kasteel, oorspronkelijk den Wijhenburg is genaamd geweest? Zoo ja, dan had die familie niet haar bakermat in het Overijsselsche dorp Wijhe, gelijk *Nav.* XXVI, 523, wordt verondersteld.

Zirkelbruder. *Nav.* XXV, 132, wordt Klingenberg Kerckringh genoemd juncker (Zirkelbruder) in Lübeck, en er bijgevoegd dat zoowel de familie Klingenberg als die van Kerckringh tot de »Zirkelbruderschaft" behoorde. Ziet dit op een zeker grootburgerschap, waartoe voornamelijk de adelstand op het grondgebied (den Zirkel) dezer vrij- en hansestad gerechtigd was?

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

Stedelijke boekerij te Amsterdam. Van deze boekerij, welke meer dan drie eeuwen oud is, werd reeds a° 1612 een catalogus uitgegeven met titelvignet. Van dezen, ook om den inhoud merkwaardigen catalogus schijnt maar één afdruk bewaard te zijn gebleven, aanwezig in de bibliotheek te Cambridge. Een zestigtal ingezetenen stelden daarom den bibliothekaris in staat, van dezen kwartijn een herdruk te doen vervaardigen bij de firma Joh. Enschedé en Zonen te Haarlem, met dezelfde letter en op hetzelfde papier als het origineel, waarvan slechts honderd exemplaren zijn opgelegd. Deze herdruk, in oud perkamenten band gebonden, werd uit naam der inteekenaren, aan burgemeester en wethouders aangeboden bij gelegenheid van het 250-jarig bestaan van Athenaeum en stedelijke Universiteit. Zie *Haarl. Courant* v. 10 Jan. 1882, waar men den welkomstgroet van den rector-magnificus, prof. J. W. R. Tilanus, en een zaakrijk verslag der voortreffelijke rede van den feestredenaar prof. Dr. T. T. H. Jorissen (7 Jan. ben. tot ridder in de Orde v. d. Ned. L.), lezen kan. Terzelfder gelegenheid droeg prof. J. J. v. Toorenenbergen aan deze universiteit op eene uitgave van »Het oudste Nederlandsche Verboden Boek" (a°. 1523), welke de pers van E. J. Brill te Leiden eer aandoet. Het fraaie boek, in lexicon-formaat, verschijnt als Tom. I. Monumentorum Reformationis Belgicae, en behelst het oorspronkelijk latijnsch geschrift (Oeconomia Christiana), en de hieraan ontleende »Summa der Godliker Schrifturen", met het tweede deel, hetwelk eenige jaren later de Nederlandsche auteur er aan toevoegde. Deze merkwaardige gedenkstukken der Hervorming in Nederland kent de hoogleeraar in eene uitvoerige inleiding toe aan Hendrik van Bommel, eerst broeder van St. Hieronymushuis en pater van St. Magdalena-Convent te Utrecht, later predikant te Wezel. De »Summa" werd in de 16e eeuw in de fransche, italiaansche en engelsche talen vertolkt, en heeft grooten invloed geoefend op de reformatorische beweging van dien tijd, onder alle standen en zelfs aan het Hof van Karel V. Vijf jaar geleden te Zurich in de stads-bibliotheek, naar de italiaansche vertolking,

teruggevonden, gaf dit geschrift in Duitschland sedert aanleiding tot veelvuldig onderzoek. Aan Nederland behoort het toe, en wat men uit ons vaderland verwachtte, dat van hier het noodige licht verrijzen zou, is nu vervuld; immers de oudste tekst zoowel van het bekend geworden boek als van het tot heden onbekend gebleven oorspronkelijk latijnsch geschrift ligt thans voor ons, met zijn historie. Zie over de »Summa" ook *Herald. Bibl.* 1882, de thans gedrukt wordende registers op »Tulleken" (o. h. woord v. Bommel).

Wat men alzoo in zijn bibliotheek had omstr. 1650.

Inventaire des Livres qui se sont trouvés dans la Chambre de mon oncle apres son deceds.

Premierement.

1 Les oeuvres morales et meslees de Seneque.
2 Les oeuvres de Jean Sleidan, qui concerne les histoires qu'il a escrites.
3 Histoire du Concile de Trente.
4 Discours de l'Estat de paix et de guerre de N. Machiavel.
5 La vérité du St. Sacrement de l'eucharistie et du sacrifice de l'Eglise.
6 Une petite Bible françoise imprimée à Geneve en l'an 1605.
7 Le grand Dictionnaire françois latin.
8 La Sagesse de pierre Charron.
9 Les Annales de Tacite, première partie, contenant la vie de Tibère.
10 Histoire des différens entre le pape Paul V et la République de Vénise.
11 Le Mercure d'Estat, ou recueil de divers discours d'Estat.
12 Un livre dont l'intitulation est rompue.
13 Examen de l'advis de Mr de la Milletière sur l'accomodement des différens de la Religion.
14 Les Avontures du Baron de Funest.
15 Les Mémoires de Messire de Philippe de Commines.
16 Les Erreurs populaires es poincts généraux qui concernent l'intelligence de la Religion, par Jean d'Espagne.

17 La vie de Messire Gaspard de Colligny Seigr de Chastillon.
18 l'Interest des Princes et Estats de la Chrestienneté.
19 Les fleurs de bien prier.
20 Le Tableau de la parfaicte amitié par Monsr du Perron.
21 Traicté du Sr du Perron, Archevesque d'Evreux.
22 Un petit traicté de l'Eglise, signé et authorisé d'icelle.
23 Jugement du Sr de la Millitière.
24 Sermon prononcée en l'Eglise Françoise de la Haye l'an 1645.
25 Un livre de Sr François Clouct, autrement nommé père Bazile.

Dit was de bibliotheek van Etienne Franchemont in 1647.

Inventaris van Jonkhr Aalbrecht Cuyl anno 1647.
een veltbouwboeck.
nog een boeck in fol. geintituleert Cronica, tytboeck.
nog een bybel van den laatsten druk.
nog een martelaersboeck.
id. een psalmboeck.
id. lydtboeck.
op de bedstede plank verscheiden oude boeckjes van kleiner weerde.

Inventaris over den boedel van Leonard Cloetingh anno 1649.
een beslagen bybel.
een psalmboeck.
twee latynsche boecken.
een Geuzen liedboeck.
een boekje van den biechte.

Inventaris van Johan van Langenhoven in 1651.
een kaartje van den Slagh bij Duins.
een hoveniersalmanak met lyst hangende in 't tuinhuis.
een kaarte Prov. Holland.
een kaarte » Vlaanderen.

A. J. SERVAAS VAN ROOIJEN.

De Magistraat van den Haag in dichterlijke stemming a°. 1784. In deel 22 der Haagsche Resolutieboeken 1783—94, vinden we geresolveerd i. d. 12 April 1784.

»In overweeging genomen zijnde, dat de Stads Heel- en Vroedmeester Johannes Christiaan Damen, op den 10 October van het laatstleden jaar 1783, met so veel roem als gelukkig gevolg, aan de Huysvrouw van Casper Stols, alhier woonachtig, verrigd heeft de operatie van de doorsnijding der schaambeenderen met behoud van moeder en kind, is goedgevonden denzelve desweegens met een zilver schenkbord, waar op Stads wapen, de naam van de vroedmeester, en zijn roemwaardige daad gegraveerd zullen worden, te begiftigen. En zal Extract deezes gegeeven worden aan den voorschreeven Johannes Christiaan Damen, om te strekken tot naricht".

Dit besluit werd genomen door den schout en de burgemeesters van der Goes, Patijn en van de Poel, en den 5den Mei daaraanvolgende werd er uitvoering aan gegeven. We lezen toch in dato in 't voornoemde resolutieboek:

»Uit krachte van Haar Edele Achtbaarens geresolveerde van den 12 April laastleede, is aan Johannes Christiaan Damen, ten stadhuyze gerequireert zijnde, met overgifte teffens van een Copie der voorschreeve Resolutie, ter hand gesteld een Zilver Schenkbord, waar op onder het wapen van den Haag, het navolgende vers gegraveert staat:

»Der Burger vaderen zijn verblijd,
Dat Damen met behendigheid
Het schaambeen heeft doorsneeden,
Gered een Moeder en haar Kind.
Dat hij daardoor Hun agting wind,
Word bij dees gift beleeden".

's Gravenhage, den 12 April 1784.

»Zijnde teffens bij den Courantier Gosse ordre gestelt, om van deese daad in de Haagsche Courant van heede advertentie te doen".

A. J. SERVAAS VAN ROOIJEN.

Braga-Studiën (XXV, 496). Verscheen in 1842 bij Paddenburg en Co. te Utrecht, onder den titel »Braga" een tijdschrift heel in rijm, later bij Post Uiterweer herdrukt; doch bleven de namen van de schrijvers der verschillende bijdragen, alsmede andere bizonderheden omtrent het ontstaan van »Braga" en omtrent zijne

redacteuren tot nu toe onbekend; — de Spectator wil, dat eerlang bij Ter Gunne te Deventer eene nieuwe uitgave van dit tijdschrift zal verschijnen, met inleiding en toelichting van A. Winkler Prins, eenen der redacteuren van den eersten jaargang. Alzoo zal dan eindelijk de sluier worden opgeheven, die tot dusver dit letterwerk dekte.

Drie opschriften uit Koetei. Deze opschriften onlangs gepubliceerd in verband met de geschiedenis van het schrift in den Indischen Archipel, en die zich thans te Batavia in het Museum bevinden, werden gevonden te Moeara Kaman, in Koetei, op Borneo. Ze zijn gebeiteld op zoogenaamde offerzuilen, den vorm vertoonende van cylinders met gewelfd bovenstuk. Daarmede duidde de inlander, evenals met den obelisk, oorspronkelijk den zonnestraal aan. Uit de drie teksten, welke den lof van koning Moelawarman behelzen, blijkt, dat de welvaart van Moeara Kaman, ofschoon thans nog niet gansch verdwenen, vroeger veel grooter moet zijn geweest. Ze verplaatsen ons in dien tijd dat de Brahmanen gezag voerden in Indië. Zuiver Sanscrit is de taal, doch de spelling wijkt in sommige opzichten, bepaaldelijk in het gebruik der Anuswara, eenigermate af van de gebruikelijke, en wel op eene wijze, die men terugvindt in Kambodja. Moelawarman's vader is Aswawarman, zijn grootvader Koendanga. Deze laatste naam heeft geen Indisch voorkomen, de voorlaatste wel. De Stelling ligt dus voor de hand, dat onder Moelawarman's grootvader de Hindoes zich op Borneo vestigden. Het schrift is blijkbaar afgeleid van dat van A'soka, die in de derde eeuw vóór onze jaartelling te huis behoort. Het is verwant met het Kambodja-alphabet, dat later overging in het Kawi-alphabet, en in het dusgenaamde Square-Pali. De gemeenschappelijke oorsprong dezer drie schriftsoorten klimt wellicht tot de derde eeuw onzer jaartelling op. Hiertoe behoort ook het Bataksch, het Lampongsche en het Redjangsche alphabet. Van iets jongeren datum zijn de aan Sumatra ontleende Macassaarsch-Boegineesche lettervormen. Weder iets ouder is het schrift op de Philippijnsche eilanden in gebruik. Doch al de vervormingen dezer schriftteekens gaan geheel om buiten de schrijfwijs op de offerzuilen van Koetei en op de Soedanesche inscripties. Deze kun-

nen dagteekenen uit de vierde eeuw, terwijl de oudste gedateerde Kawi-gedenkteekens uit de eerste helft der negende eeuw dateeren. Om eene gissing te wagen, men treft ook blijkens getuigenis van een chineschen reiziger, omstr. 400 op Java eene Hindoe-maatschappij aan. Boeddhistisch is ze niet, want de Boeddhisten varen weinig ter zee. Tedientijde was ook Kambodja nog niet Boeddhistisch. Maar twee eeuwen later was het anders. Alsdan vindt men den nieuwen godsdienstvorm zoowel in Kambodja als op Java, en daarmede een nieuwen schrijftrant; het is de periode van 500—800. Een nieuwe stroom van kolonisten verspreidde zich destijds over den Archipel, Siwaïten zoowel als Boeddhisten. Gezamenlijk traden ze op. Men vond toenmaals twee officieële godsdiensten en ééne heilige taal, t. w. het Sanscrit. Het Pali der Boeddhisten was op Java onbekend.

Geschiedenis der nederlandsche taal in Oost-Friesland. Aan degenen, die er belang in stellen, de mededeeling dat in het Jahrbuch der Gesellschaft für bildende Kunst und vaterländische Alterthümer zu Emden, (vierter Band, zweites Heft; Emden, 1881), een hoogstbelangrijk opstel voorkomt, van den General-Superintendent Bartels te Aurich, getiteld: Geschichte der Holländischen Sprache in Ost-friesland.

Margaretha van Parma. De archivaris der Koninklijke bibliotheek te Brussel, Gachard, heeft onlangs het derde deel zijner »Correspondance" der Hertogin in het licht gegeven. Ze loopt van Juli 1563 tot Febr. 1565. Evenals de twee vorige deelen bevat dit derde een uitvoerig voorbericht, dat over haar leven handelt. Het behelst, evenals deel II, vele vertrouwelijke brieven der landvoogdes van Filips II, vooral uit de jaren 1566 en 1567, welke Gachard in de Weener archieven aantrof. Bovendien geeft hij brieven van Francesco Marchi, edelman der Hertogin, welke onlangs te Parma verschenen en een dikwijls verrassend licht werpen op de zeden en gewoonten van dien tijd, op de verhouding van Margaretha tot de Hollandsche edelen, op dezer smeekschrift, op de Hagepreek en den Beeldstorm, op de overwinningen der landvoogdes in 1567 en de komst van Alva te Brussel.

Hijmans-Hertzveld. Estella Dorothea Salomea Hertzveld, 14 Juli 1837 te 's Gravenhage geboren, in 1863 met J. Hijmans te Arnhem in den echt getreden, gaf sedert 1852 in tal van jaarboeken en tijdschriften proeven harer dichtkunst ten beste. Haar eerste stukken »Elia in de woestijn", De opneming van Elia", enz., verschenen in genoemd jaar en later in het Israëlitisch Jaarboekje. Bij Schiller's eeuwfeest in 1859 schreef zij »Roem". Een harer fraaiste gedichten was het triomflied der beschaving (1866). Nadat deze dichteres jaren lang de tot haar gerichte aanzoeken om hare werken verzameld in 't licht te doen verschijnen had afgewezen, zou eerlang een bundel harer gedichten bij Gebr. Belinfante te 's Gravenhage uitkomen, als de dood haar 4 Nov. '81 te Arnhem zoo vroegtijdig verraste.

Peter Jasper van der Noorda, deed eerst onder den pseudoniem «Ada Noore", later onder eigen naam vele goedgeschreven verhalen en fraaie gedichten het licht zien; inzonderheid maakten zijn »Wendela" en zijn «Hart en Wereld" grooten opgang. Sedert een tijdsverloop van twintig jaren bestuurde hij met vaste hand het tijdschrift Europa. Overleed op 50jarigen leeftijd 14 Oct. '81 te Haarlem, eene weduwe M. Martens nalatende.

Jacques Perk. Te Amsterdam overleed Nov. '81 deze jeugdige dichter, die niet slechts veel voor de toekomst beloofde, maar ook reeds nu en dan een merkwaardig meesterschap over den vorm toonde en fijn en diep gevoelde.

Arthur Penrhyn Stanley. In 1815 geboren, bezweek hij 20 Juli '81 in de volle kracht zijner gaven aan eene kortstondige ziekte. Als vrijzinnig godgeleerde, — hij behoorde tot de leerlingen van het beroemde hoofd der Rugby-school Dr. Arnold in de zoogenaamde »Broad Church", — als redenaar, geschiedkenner en letterkundige verwierf hij zich een grooten naam. Tot zijne talrijke werken behooren eene Levensbeschrijving van Dr. Arnold, eene uitgave zijner brieven, zijne «Gedenkschriften van Canterbury", zijn «Sinaï en Palestina", zijne »Vertoogen over Kerk en Staat", enz. Als hoogleeraar in de kerkgeschiedenis te Oxford,

deed hij in 1852 eene reis naar het Oosten, werwaarts hij ook in 1862 den Prins van Wales vergezelde. Door zijn huwelijk met de uitnemende zuster van lord Elgin, lady Augusta Bruce († 1876) zag hij zich in de hoogste en beste kringen van Londen opgenomen. De waardigheid van deken van Westminster bekleedde hij achttien jaren lang, gedurende welken tijd hij zich ook voor de abdy en hare bezoekers hoogstverdienstelijk maakte, niet het minst door zijne «memorials" betreffende deze aloude stichting.

KUNSTGESCHIEDENIS.

Aardveil (XXXI, 398). Lierre *terrestre* zal wel geen klim*op* zijn. 't Is Glechsma hederacea, familie der Labiatae; hondsdraf of onderhave, in de apotheek bekend als herba hederae terrestris. Klimop, hedera helif is van eene heel andere plantenfamilie (araliaceae). (Oudemans, Flora v. Nederl., II, 467.) Clematis (fam. ranunculaceae), van 't grieksche klèma, beteekent rank, klawier (ibid., I, 221).

P. V. ASPEREN.

Beeldhouwwerken uit Guatemala. Sedert Oogstmaand '81 is het Kon. Museum te Berlijn, in het bezit van archaeologische schatten, de eenige in hun soort, welke totnutoe bekend zijn geworden. Het zijn de lang verwachte beeldhouwwerken uit Santa Lucia de Cosumalgapan, die naar Berlijn werden overgebracht. Men is vijf jaren lang bezig geweest om dit resultaat te verkrijgen, dat talloze hindernissen hoogst moeilijk maakten. Prof. Bastian had in 1876 op zijne Amerikaansche reis de ruïnenstad bezocht, en gaf den stoot aan de zaak, die echter zonder de krachtige hulp van den Duitschen gezant in Guatemala wel nimmer tot een goed einde zou gebracht zijn. De verkregen schatten zijn, naar het oordeel van deskundigen, van het grootst wetenschappelijk gewicht.

Uitvindingen en ontdekkingen XXXI, 85, 454, 90; II, 39). Gedeeltelijke creosoteering van hout. In de 21 April 1881 te

Rotterdam gehouden vergadering van de Vereeniging tot bevordering van Fabrieks- en Handwerksnijverheid ter stede, werden door den heer Mirandolle, van Fijenoord, eenige belangrijke mededeelingen gedaan omtrent zijne nieuwe uitvinding, om hout slechts gedeeltelijk te creosoteeren. Het nut van creosoteeren van hout is genoeg bekend. Het dient n.l. om het te hoeden tegen den invloed der lucht, welke het spoedig tot bederf doet overgaan. Men wist echter, dat hout, hetwelk altoos onder water is, niet zoo spoedig tot bederf overgaat, en begreep dus, dat eene belangrijke besparing van kosten verkregen zou worden, wanneer men dat gedeelte niet creosoteerde. Daar het creosoteeren geschiedt door de creosootolie door het hout heen te persen, bestond echter de moeilijkheid, dat het niet mogelijk was, zulks slechts door een gedeelte van het hout te doen. Het eenige middel daartoe moest te vinden zijn langs den weg van afsluiting van het gedeelte van het hout, dat men niet wenscht te bereiden. Dit middel is thans gevonden. Dat de besparing van kosten groot is, kan men nagaan, als men weet, dat de prijs slechts afhangt van de verbruikte vloeistof, welke hoeveelheid nu belangrijk minder wordt, en tevens krijgt men besparing van kosten door minder tijdverlies. Het grootste voordeel echter is hierin gelegen, dat door die prijsvermindering het gebruik van gecreosoteerd hout belangrijk zal toenemen.

De Hofburg te Weenen. Dit paleis, ten allen tijde de residentie van het Huis Habsburg, dagteekent uit de 13e eeuw. Het vormt een onregelmatig geheel. In den Leopoldina-vleugel bevinden zich de vertrekken des keizers en der keizerin, de ridderzaal en de kapel St. Michel. De vleugel aan het Jozephplein bevat de danszalen, de winter-manége, een kabinet van Natuurlijke Historie en de keizerlijke bibliotheek met 16000 handschriften en 300000 boekdeelen, waaronder 12000 uit den eersten tijd der boekdrukkunst, o. a. een psalmboek van 1457, gedrukt door Schoeffert en Fust, alsmede de oudste editie der «Biblia Pauperum" van 1430. Een der vleugels, die nu zal worden afgebroken, — want het paleis wordt naar de ontwerpen der architecten Sember en Hasenauer herbouwd, — bevat een merkwaardig kabinet van oudheden en penningen, o. a. de vermaarde kamee, voorstellende de apothe-

ose van Augustus en bestaande uit een plaat van onyx met de beeltenis van Augustus en Roma van 25 centimeter middellijn; in den tijd der kruistochten te Jeruzalem gevonden, werd deze kamee door keizer Rudolf II met 12000 dukaten betaald. Ook treft men er aan het gouden vat voor koning Frans I door Benvenuto Cellini vervaardigd, mitsgaders het door dezen bearbeid handvatsel des zwaards van Karel V. De keizerlijke schatkamer, uit een geschiedkundig oogpunt eene der rijkste, geeft te aanschouwen de keizerlijke insigniën van Karel de Groote, welke, naar men zegt, uit diens graf te Keulen zijn weggenomen en nog gedragen worden bij de kroning der Oostenrijksche keizers, als scepter, kroonen, zwaard enz. Verder trekken daar de aandacht eenige marmeren en ivoren voorwerpen (kruis van Benvenuto Cellini, model Bucentaurus van Venetië), edelgesteenten, de beroemde diamant van Karel de Stoute, wegende 27142 gram en geschat op 150.000 dukaten, en die, na in den veldslag van Granson in handen eens soldaats te zijn gevallen, voor 15 florijnen aan een Zwitser werd verkocht; verder een smaragd van 571 gram, een uit 150 brillanten gevormden keten van het Gulden Vlies, enz.

Fraaie huizen. Wordt te New-York de grond zóó duur, dat men de huizen, — in 1880 werden er 2200 nieuw gebouwd ter waarde van meer dan 50 millioen gulden, — tot ongehoorde hoogte optrekt, en hebben sommige veertien verdiepingen, waarin voortdurend elevators op en neder gaan; een der fraaiste woonverblijven is dat van den heer Mackay, eigenaar van Californische zilvermijnen, hetwelk 2 millioen gulden heeft gekost. Het huis van den heer v. der Bilt is voorzien van het allerfijnste hout uit alle oorden der wereld, door de bekwaamste kunstenaars uit Amerika en Europa gebeeldhouwd. De zolderingen zijn beschilderd, en onder de deuren vindt men eene nabootsing van Ghiberti's beroemde bronzen deuren in het Baptisterium der St. Janskerk te Florence, waarvoor aan een Florentijnschen kunstenaar 75,000 lira's betaald is.

Collegium Musicum Ultrajectinum. Het 250jarig bestaan van dit college werd in de laatste week van April 1881 te Utrecht fees-

telijk herdacht. Koren, solisten, componisten, dichters, directeuren, feest-commissarissen, allen werkten samen om op eene het Collegium waardige wijze feest te vieren. Een »refectiemaal" in Tivoli, een lafenis-maaltijd door 160 personen bijgewoond, besloot 30 April dat feest. Hierbij hadden bestuurders iets nieuws bedacht, dat zeer doeltreffend was. In plaats van den officieëlen ceremoniemeester, die zich achter iemand stelt om hem als spreker aan te kondigen, en stilte te verzoeken, waren er twee trompetters, als zeventiende-eeuwers uitgedoscht, die zich achter elken spreker plaatsten, door eene fanfare het sein tot stilte gaven en na de speech eene melodie bliezen. Deze melodieën waren gekozen uit den ouden tijd, naar de getuigenis van Jhr. v. Riemsdijk, — die de geschiedenis van het Collegium in een Feestelijk Gedenkboek, een waar prachtexemplaar, dezer dagen in het licht gaf, — composítiën der vroegere leden van het college, uit den tijd der geuniëerde provinciën, zelfs een stuk uit »De Slag bij Doggersbank". Geen wonder, dat onder dusdanige opwekking de geestdrift, zich uitende in een storm van welsprekendheid, nog sterker was, dan ze bij dergelijke plechtigheden pleegt te zijn.

Frédéric Sauvage. Wanneer tot heden een gewoon Franschman zich naar Boulogne-sur-Mer begaf, had hij geen ander doel, dan zoo spoedig mogelijk naar Engeland over te steken. Het stadje — of liever de stad, want er wonen minstens 36,000 menschen, — boezemde hem geene belangstelling in. Kwamen er Engelschen, zij brachten een vluchtig bezoek aan het kerkhof om het graf van Churchill te beschouwen, hetwelk in 1816 aan lord Byron een klein, doch fraai gedicht in de pen gaf. Vreemdelingen en landgenooten zullen voortaan bij ieder bezoek aan die plaats, aandacht schenken aan het standbeeld van Frédéric Sauvage, dat men Sept. 1881 onthulde. Het beeld is het werk van den jeugdigen reeds overleden kunstenaar Larrance. Op het voetstuk leest men: »La ville de Boulogne, avec le concours de la Chambre de commerce, a élevé ce monument à Frédéric Sauvage, inventeur de l' hélice, né à Boulogne-sur-Mer le 20 Septembre 1786, mort à Paris le 17 Juillet 1887". Hoewel uit deze jaartallen blijkt, dat Sauvage zich over den korten duur van het menschelijk leven niet te beklagen heeft

gehad, zou het hem toch goed geweest zijn, vroeger te sterven, zoo dit had mogen gebeuren onder opwekkender omstandigheden, en niet in een krankzinnigen gesticht. Men beweert dat reeds in 1780 door Charles Dallery een stoomwerktuig is uitgevonden, waardoor in verband met een schroef aan den achtersteven een vaartuig kon voortgedreven worden [1]). Doch zeker is het, dat Sauvage in 1832 de hedendaagsche stoomschroef vond. Als hij aan deze zijne uitvinding zich ruïneerde, en wegens schulden in de gevangenis raakte, deed Alphonse Karr te zijnen behoeve in 1844 een vruchteloos beroep op het gezond verstand der Fransche Regeering. Sauvage's brevet werd door andere natiën niet geëerbiedigd, zoodat de roem en het voordeel der uitvinding aanvankelijk voor hem verloren gingen. De wanhoop maakte hem waanzinnig. Thans hebben zijne medeburgers hem in zijne eer hersteld, en de lof van eene schoone uitvinding onzer eeuw, — eene dier vindingen, welke, als ze eenmaal gedaan zijn, niemands aandacht of verwondering wekken, — kan hem nu niet meer ontvreemd worden, gelijk indertijd zijn brevet hem ontfutseld is.

Eene sierplant (XXXI, 391). De bedoelde plant is «hesperis matronalis, violette of giroflée des dames, damastbloem, nauwkeurig door den heer Roos beschreven, in ons land en in België zeer zeldzaam, in Frankrijk inheemsch. Zie Oudemans, Flora v. Nederland, I, 299 [2]).

P. V. ASPEREN.

Aantrekkings en verdrijvingskracht van telegraafpalen voor sommige dieren. Onder de voorwerpen ter electriciteits-tentoonstelling te Parijs (Oct. '81) merkte men in de Zweedsche afdeeling een stuk op van een telegraafpaal met tal van gaten doorboord, benevens twee opgezette spechten, die de gaten boorden. Ingesteld onderzoek leert dat deze vogels in de bosschen zich schijnen te verbeelden, dat het gegons der telegraafdraden het geluid is van insecten *in*

---

[1]) Dit is toch geen antwoord op de vraag van Nav. XXX, 455 (Hollandsche schroef)?

[2]) De heer Roos zal met de toezending van een bloeienden top of van de geheele gedroogde plant Prof. Oudemans te Amsterdam zeker genoegen doen.

de palen. Daarom bepikken zij deze met wezenlijke woede. Beren schijnen ook in het gegons bijen te herkennen en wroeten gravende naar een gewaanden honigschat, de palen om. — Daarentegen heeft men opgemerkt dat in streken, welke des winters door wolven geplaagd werden, deze dieren zich na den aanleg van telegraaf-lijnen nauwlijks meer vertoonen.

Toonkunstenaars (XXVII, 253, enz.) J. F. Bunte overleed 13 Sept. '81 te Amsterdam. Geboren 28 Sept. 1800 te Lippstadt, kwam hij als 9jarig kind met zijn vader in de hoofdstad, en werd er in 1819 eerste violist, later orkest-directeur aan den stadsschouwburg. Jaren lang maakte hij deel uit van verschillende Strijk-kwartet-vereenigingen, met van Bree Merlen, Fisscher, den Dekker, Naret Koning, Frans Coenen en anderen. In 1830, tijdens de verwikkelingen met België, componeerde hij eenige gezangen, waarvan het »Voorwaarts", door de Chavonnes Vrugt gezongen, grooten opgang maakte. Op lateren leeftijd wijdde hij zich hoofdzakelijk aan het onderwijs, dirigeerde ook gedurende de ziekte van zijn vriend van Bree, dikwerf de concerten van »Felix Meritis" en »Caecilia", en zag zich na diens dood tot orkest-directeur van laatstgenoemde Maatschappij aangesteld, welke taak hij vervulde totdat hij in 1865 door den tegenwoordigen dirigent Verhulst vervangen werd. Eenige jaren geleden trok hij zich uit het openbaar muziekleven terug.

Een treurspel van Rückert. De dochter des dichters Friedrich R. bood een treurspel haars vaders, getiteld »Herodes de Groote" aan het hoftheater te München ter opvoering aan. Dat treurspel is door R. in 1843 te Berlijn, waar hij destijds professor in de Oostersche talen was, gedicht, en verscheen het eerst met een ander bijbelsch drama »Saul en David" te Stuttgart in 1844. Het bestaat uit twee deelen: »Herodes en Mariamne" en »Herodes en zijne zonen". Alleen het eerste deel, door de dochter zelve met medewerking van den hofintendant von Wolzogen te Schwerin voor het tooneel bewerkt, wordt opgevoerd. De theater-directeur Possart vervult de titelrol. Ook de hertog van Sakse-Coburg-Gotha heeft plan het stuk te Coburg, waar R. zijne laatste levensjaren op

het landgoed Neuses doorbracht, te doen opvoeren. De muziek voor de koren enz. is gecomponeerd door den musicus Fischer, professor aan het conservatorium te Weenen.

VRAGEN.

Gewichtige ruilhandel. Het Aardrijkskundig Weekblad maakt indachtig hoe de omstandigheid, dat de Samojeedsche vrouwen gewoon zijn o. a. medaljes aan de muts en haarvlechten te dragen, den conservator van ons Ethnographisch Museum aanleiding gaf om de waardelooze uitgeschoten afslagen van medaljes en penningen uit het Juni '81 ontbonden academisch Penningkabinet te Leiden bij het Gouvernement aanvraag te doen. Deze penningen zijn, voorzoover ze uit ijzer en lood bestonden, deels vernikkeld, deels verguld in de fabriek van Wisse en Piccaluga te 's Gravenhage, en voor zoover ze uit geel koper bestonden, schoongemaakt. In elke medalje is een gaatje geslagen en een koperen ringetje daarin bevestigd. De kleinere penningen zijn op repen rood leder vastgehecht. Aldus in den gewenschten vorm gebracht en gesorteerd, werden deze medaljes toevertrouwd aan de officieren van de Willem Barentz, Mei '81 ter Noordpoolexpeditie uitgezeild, met verzoek om, bij eventueel samentreffen met Samojeden, te pogen ze als ruilmateriaal tegen *Ethnographische voorwerpen*, ingang te doen vinden. Heeft men dien ruilhandel werkelijk kunnen drijven?

E. G. Wassenberg. Is ook iets bekend omtrent het bestaan der zeldzaam voorkomende schilderwerken van Elisabeth Geertruida Wassenbergh, gehuwd geweest met den raadsheer Fockings te Groningen en aldaar in 1782 overleden? Zoo ja, waar bevinden zich die stukken en welke waarde wordt daaraan gehecht? Zie hare levensbeschrijving o. a. bij v. Eynden en v. der Willigen, II, 244, en Immerzeel, II, 221.

TAALKUNDE.

Affidavit, is eene verklaring onder aanbieding van eed.

In Engeland wordt eene belasting geheven van coupons van rentebrieven. Aan die belasting zijn echter slechts Britsche onderdanen onderworpen. Ze wordt niet geheven van coupons die ter betaling worden aangeboden onder bijvoeging van een *affidavit* dat de effecten, waartoe ze behooren, *niet* het eigendom zijn van een Britsch onderdaan.

Nederlandsche houders van Britsche effecten zorgen dus, dat hunne coupons ter betaling worden aangeboden met *affidavit*, waardoor ze geen belasting betalen voor het inkomen dat zij uit hunne schuldbrieven trekken. A. J. C. KREMER.

Beveraes (XXXI, 615) is het engelsche woord *beverage*, drank, in 't algemeen, beteekenende. Dit woord hangt samen met het latijnsche *bibere*, drinken. Anglicismen zijn in de spreektaal onzer zeelieden geenszins zeldzaam. JOHAN WINKLER.

Gave Gods, begaafd. Vgl. XXVII, 39; XXXI 421*O*. *Begaafd* is geplaagd, gestraft, en dus o. i. beter gezegd dan menig ander woord uit vroegere tijden, b. v. *wijf* voor vrouw, *verdoemd* voor veroordeeld, enz. P. G. ROOS.

[*Begaafd* kan nooit iets anders zijn dan *begiftigd*, vgl. *Nav.* XXI, 419. De keus van dit woord zal wel (euphemistisch) gesproten zijn uit het Bijbelgeloof, dat ramp en leed niet slechts als eene (gave *Gods*), maar ook als eene *gave* (Gods) is te beschouwen.]

Holderdebolder (XXXI, 227). In Overbetuwe luidde het als een kinderraadsel:

Holderdebolder
Liep over den zolder,
En zeven groote heeren
Konden holderdebolder niet keeren.

En op het ra, ra, wat is dat? was het antwoord »de donder". Dit zal wel het door den heer Kremer bedoelde rijmpje zijn. Zoo ja, dan is het duidelijk dat hij het verkeerd opgevangen of van iemand gehoord heeft die ook de beteekenis niet kende en daarom holderdebolder liet *zitten.*

Batavia. JANSSEN V. RAAY.

Jan in samenstellingen. (Vgl. XXIV, 610; V, 123, 345; X, 361). Ieder Nederlander kent *Jan Rap* en *Jan Salie*, *Jan Compagnie* en *Jantje Crediet*, *Jan maat* en *Jan Hen*; ook weten wij allen wat *Jan hagel* en wat een *Jan pleizier* is; maar de volgende Jannen, die wij in een zestiende-eeuwsch referein opgenoemd vinden (*Refereinen en andere gedichten uit de XVIe eeuw, verzameld en afgeschreven door Jan de Bruyne, uitgegeven door K. Ruelens*, Antwerpen, 1879, I, 93), zijn thans nauwlijks of in het geheel niet meer bekend:

Jan goetbloet....
Jan vlashaer, sorgende een stroo niet....
Jan selden sadt
Jans goed rond, goet plat.
Jan drael, Jan saecht leven & gaet niet quijte.
Jan slobberick....
Jan snereul, Jan ligt achter, Jan coopt blau,
Jan treet saechte, Jan ligtachter, Jan slapschijte,
Jan den binnentaster, Jan splijpmyte,
Jan laefcutte, Jan vleybaert, Jan flau,
Jan loeris, Jan allbedrijf, Jan hau snau,
Jan dout mij, Jan bidtbout, vliende een vloo niet.
Jan vuylfluyme, Jan druypneuse, Jan bietebau....
Jan futselaert....
Jan goeymoeyte....
Jan blaespappe, Jan stuytvos....
Jan duesaert & Jan middelgesont,
Jan drassack, Jan cafsack, Jan al even ront;
Jan slonshose, Jan slodderbroeck.
Jan luerifaes, Jan stijff geteent.
Jan vadde, Jan slap....

Jan druypneuse, Jan sorgeloos, Jan bothoot,
Jan ongeraekt, Jan holcate, sonder broot,
Jan elffribbe, Jan slechtaert, Jan corstel,
Jan luys int oore, Jan strammaert en Jan schoon spel;
Jan fretseler....
Jan blijfter tavont, Jan cranck gestel....

Wèl mocht de maker van dit referein zeggen: »Jans geslachte is met allen groot", al verklaarde hij ook terecht aan het slot van iedere strofe: »Men vint veel Jans al heeten se soo niet".

MR. C. BAKE.

Klik, klikker (vgl. XXX, 196; XXXI, 229). De echte Helmonder noemt het tweetal tonen van het klokkenspel, dat men hoort een half kwartier vóór het slaan, steeds »klikker", nooit »klik". Schertsend zegt men van iemand die blijkbaar dronken zal worden: »'t is bij hem klikker vóór zatworden."

Koker (XXXI, 464). Hiermede zal wel bedoeld worden *pijl*koker. Men zegt ook van iemand, die meer dan één middel tot zijn dienst heeft: »hij heeft nog meer pijlen in zijn koker."

J. C. d. R.

Laats, Latius (XXXI, 264). Dat de latynsche form Latius ouder zou zijn dan de nederduitsche form Laats, gelijk ter aangehaalder plaatse als minstens waarschijnlik wordt voorgesteld, komt my geenszins aannemelik voor. Integendeel — ik denk dat de form Laats de oudere is. 't Is genoeg bekend dat in de zestiende en zeventiende eeu onder de geleerden, en vooral onder de godgeleerden het gebruik heerschte om hun geslachtsnamen te verlatynschen en te vergriekschen; dikwijls ook hun doopnamen. Ze vertaalden dan hun naam geheel en al, zoo dit gereedelik kon (Hausschein = Oecolampadius, Van Riet = Cannabaeus, De Bakker = Pistorius), of ook niet gevoegelik kon (Schwarzerd = Melanchton); of ze hingen slechts een latynschen uitgang achter hun naam (Bakker = Backerus, Kuiper = Cuperus, Zevekoten = Zevecotius), of verdraaiden dezen nog een weinig meer naar 't latyn: Schryner (Kastmaker) = Scrinerius enz. En die geen eigen geslachtsnaam

had, gelijk in die dagen met de meesten, vooral in de friesche streken van ons land 't geval was, verlatynschten hun patronymikon, hun vadersnaam in den genitivus; b. v. Nolten (tweede naamval van Nolt, verkorting van Arnolt) = Nolthenius; Tielen (tweede naamval van Tiele, verkorting van Tielman, Tilman) = Tielenius. Of ook, ze maakten van den naam hunner geboorteplaats een latynsch-schynenden geslachtsnaam; die b. v. van Tiel geboortig was, noemde zich Tilanus; van Sneek = Snecanus; van Wierum = Werumeus; van Hempens = Hempenius.

In al deze namen is echter een zin; 't zijn allen verlatynschingen van reeds bestaande namen. En zoo is ook ongetwyfeld de latynsche naamform Latius geformd uit een reeds bestaanden geslachtsnaam Laats. Want anders heeft, zooverre ik oordeelen kan, de form Latius geen beteekenis.

Laats echter is weer een algemeene geslachtsnaam, oorspronkelik slechts een patronymikon, een mansnaam (vaders naam) in den tweeden naamval. Deze naam kan dus, evenals Jansen, Hendriks, enz. aan vele verschillende geslachten toebehooren.

Laat, Late, is een oudgermaansche mansnaam (zie Förstemann, Altdeutsches Namenbuch, op den naam Lath). Evenals zoozeer vele oorspronkelike, germaansche namen kwam ook de mansnaam Lath, Laat, Late by de meeste germaansche volkstammen, reeds sedert de invoering van 't kerstendom, of later, in onbruik, maar bleef hy by de Friesen in volle gebruik. Onder den verkleinform Latie, d. i. Laatje naar onze hedendaachsche spelling, komt deze naam nog voor op een lijst van friesche personennamen van den jare 1551, in Wassenbergh's »Verhandeling over de eigennamen der Friesen," opgenomen. Heden ten dage schijnt de mansnaam Lath, Laat, Late, ook uit Friesland verdwenen te zijn; my althans is hy daar nooit voorgekomen, en anderen die lijsten van friesche personennamen hebben samengesteld, Leendertz, Brons, evenmin.

Behalve in den geslachtsnaam Laats (Laat's of Lates, Laats' zoon), die heden ten dage ook nog in Friesland voorkomt, vinden we den mansnaam Laat nog terug in de plaatsnamen Lathum (Lata heim, de woonplaats van Late, Lath), een dorp in Gelderland, en Latum, een dorp in Neder-Rijnland, by Crefeld. Verder nog in den frieschen geslachtsnaam Latsma, en in de geslachtsnamen

Latting (afstammeling van Latte) en Latjens (tweede naamval, patronymikon van Latje, verkleinform van Latte). Eindelik nog in den plaatsnaam Latsma-state, by Siksbierum in Friesland.

JOHAN WINKLER.

Luper (XXXI, 577). Moet men aan een Nederl. werkwoord *luipen* denken? vraagt de heer G. P. Roos. Ik geloof het wel. *Luipen* beteekent, volgens van Dale, *gluipen*, *loeren; luiperd* wordt verklaard door *bespieder*, *gluiperd*, *kwaadspreker*, *een die niet veel spreekt; huichelaar*, *zek. vijl* (*gereedschap,*) en *luipmoorder* door *sluipmoordenaar*. Ook in de Woordenlijst van De Vries en Te Winkel komen *luiken* en *luikerd* voor. Ik herinner mij niet deze woorden bij hedendaagsche schrijvers gevonden te hebben. Bij Hugo de Groot wordt *luypende en loerende* tegenover *vechtende hand* gesteld, waar van doodslag sprake is. *Inleyding tot de Hollantsche Rechts-geleertheit,* III Boek, 33 Deel, § 85), en in het *Kostelick Mal* van Huijgens wordt den rijkaards toegeroepen:

Bedroeven u de gieren
Die om u koortsigh bedd' den lesten adem-tocht
Van uw verrotte longh van avond uijt-gekrocht
Verlangen wel soo lief als uijtgestelt tot mergen,
En achter uw' gordijn één vrolick oogh verbergen,
Daer 't ander over u weemoedich hangt en druijpt,
En met een' scheeven swier uw' kisten *overluijpt,*
Ontkommert uw gemoed, gunt hoeffelicker erven
Den onbespieden buijt van uw geruster sterven, enz.

MR. C. BAKE.

Pelgrim (XXXI, 576). Dat de *n* van *peregrinus*, die in de Romaansche talen is gebleven, — Fr. *pélerin*, It. *pellegrino*, Sp. *peregrino*, — in de Germaansche talen in *m* is overgegaan, blijkt, behalve uit het Ned. *Pelgrim*, uit het Hd. *Pilgrim* (naast *Pilger*), Deensch en Noorsch *Pilegrim*, Zweedsch *Pelegrim*, IJslandsch, *Piilagrimur*, Eng. *pilgrim*.

Dit woord had oulings niet alleen de engere beteekenis van *bedevaartganger*, maar de algemeenere van *vreemdeling, reiziger, zwerver*, van *peregre* (*per agrum*).

Levit. XXIV, 16, *Vulg*: «Sive ille civis, sive peregrinus fuerit"; *Statenbijbel*: »Alsoo sal de vreemdelingh zijn, gelijk de inboorlingh"; *Luther*: «Wie der Fremdling, so soll auch der Einheimische seyn" luidt in eene M. S. overzetting bij *Frisch*: «Es habe der Bürger, gesündiget oder der Bilgere".

Petr. I. 2, 11, *Vulg*: «Obsecro vos tanquam advenas et peregrinos"; *Statenbijbel*: «Ick vermane (u) als inwoonders ende vreemdelingen"; *Luther*: «Ich ermahne euch als die Fremdlingen und Pilgrim".

Matth. XXVII, 7, *Vulg*: «Emerunt ex illis agrum figuli, in sepulturam peregrinorum"; *Statenbijbel*: «Kochten zij daermede den acker des potbackers, tot eene begraeffenisse voor de vreemdelingen"; *Luther*: »Sie kauften einen Töpfersacker zum Begrabniss der Pilger". J. C. D. R.

Rokkenen. De verklaring van *Nav.* XXXI, 460, wil er bij mij nog maar niet in. Ik geloof niet, dat men in dezen aan het spinrokken denken mag. Wij hebben ja het gezegde «*de een rokt dat de ander spint*", en dat riekt wel een weinig naar „*Erasmus heeft het ei gelegd en Luther heeft het uitgebroed*", maar over 't algemeen heeft het *spinrokken* niet zoozeer eene kwade beteekenis als *berokkenen*, dat altoos iets kwaads of ongelukkigs bedoelt. Napoleon's trotsche koudbloedigheid berokkende onheil aan duizenden. Men zou kunnen denken, ja, dat Napoleon een spinsel spon, hetwelk duizenden ongelukkig maakte, doch de schikgodinnen spinnen even goed den levensdraad der goeden als dien der boozen. Satan brouwt gedurig kwaad en berokkent daardoor onheil aan degenen, die hem het oor leenen. Wat en hoe Vondel van Salmoneus spreekt schijnt mij minder juist verklaard; de koningin had hem onder den pantoffel, onder het spinrokken, en dit veroorzaakte kwaad.

G. P. ROOS.

Sas, Sassen (XXXI, 181, 327, 436). Sas of Sasse is een nederlandsche mansnaam, en wordt, als zoodanig, vermeld in Leendertz' Lijst van nederlandsche voornamen (*Nav.* XVIII, 529), en, als friesche mansnaam, in Wassenbergh's » Verhandeling over de eigennaamen der Friesen," Leeuwarden, 1802, en in Bernhard Brons'

»Friesische Namen und Mittheilungen darüber," Emden 1878. Sasse en Sas zijn versleten formen van Sakso, Saxo, Sachse, zoo als deze naam oorspronkelik luidt. Het is geen uitsluitend nederduitsche mansnaam, maar een algemeen germaansche; men herinnere zich b. v. den naam van den deenschen geschiedschryver Saxo Grammaticus. De naam Sas komt tegenwoordig nog slechts zeldzaam, als mansnaam, voor; en oudtijds schijnt hy ook al niet behoord te hebben tot de namen die meest in gebruik waren. Maar als vrouenaam, in den verkleinform Saske, is hy nog heden ten dage onder de Friesen in volle gebruik. In samengestelde nederlandsche mansnamen komt de stamnaam Saxo, Sasse ook voor; b. v. in Sasbout, Sasbolt, Saksbald, en in Sasker, Sasger, Saksgar, die, als Sasker, nog heden in Friesland in volle gebruik is.

De geslachtsnaam Sassen is een patronymikon van den mansnaam Sas, en wel in den zwakken tweeden-naamvalsform, die een kenmerk van saksisch- en van frankisch-nederduitschen oorsprong is, en niet van frieschen. Sassen wil eenvoudig zeggen: zoon van Sasse, Sassen-sone, evenals Franken: zoon van Frank, Franco, en Klaassen, Klasen: zoon van Klaas beduidt. Zoover is hier geenerlei twyfel aangaande den mansnaam Sas en den geslachtsnaam Sassen.

Al de geslachtsnamen, XXXI, 181 opgenoemd, hebben hun oorsprong zekerlik niet in den mansnaam Sas. Met Sasse, Sassen, Sassenus, Zasse, Zassen en Zassenus is dit wel het geval; maar Sas en Zas zijn onzeker, Zasius twyfelachtig, terwijl Van Sas, Van Sasse, Van Sassen, Van Zas, Van Zasse en Van Zassen *moeten* afgeleid worden van 't woord *sas* = sluis of zijl.

Of de naam van 't dorp Sassenheim in Holland de beteekenis heeft van *heim* = woonplaats van Sassen of Saksen, van lieden dus, tot den bekenden nederduitschen volkstam der Saksen behoorende, of wel van woonplaats van een man, Sasse, Saxo genoemd, die aldaar 't eerst zijn vaste woning nam, moet ik in 't midden laten.

Maar zeker is het dat *dit* Sassenheim niet beteekent: woonplaats aan 't sas, woonplaats aan de sluis. Voor 't begrip van deuren om beurtelings water te keeren of door te laten, is de nederlandsche taal drie woorden rijk, namelik *sluis*, *zijl* en *sas*. Het woord *sluis* (van latynschen oorsprong?) geldt als geijkt nederlandsch en is tevens hollandsch, dat is, in de provincie Holland behoort het

tot de volksspreektaal. Het woord *sas* behoort in de zuidelike Nederlanden t' huis, in Flaanderen, in Zeeland en 't zuidelikste Zuid-Holland; daar leeft het nog in de volkstaal, en in de plaatsnamen Sas van Gent en Sas van Goes in Zeeland, Strijensas in Zuid-Holland, Sas van Steenbergen in Noord-Brabant. Eindelik 't woord *zijl*, een verhollandschte schrijfwyze voor 't friesche woord *sîl* = sluis, is uitsluitend in de friesche taal in volle gebruik, en komt tevens in tal van plaatsnamen voor in noordelik Nederland en noordelik Duitschland, voorzooverre de bevolking er oorspronkelik friesch is. B. v. Esumazijl, de Dokkumer nieuwe Zijlen, Roptazijl, Tacozijl, enz. in onze provincie Friesland; Blokzijl en Ossenzijl in Overijssel; Delfzijl in Groningerland; Greetsyl, Bensersyl, Neu-Harlingersyl in Oost-Friesland; Horumersyl, Hooksyl, Rüstersyl in de friesche landstreken aan de Weser; Bordelumersyl, Bongsyl, Tammensyl, Ostersyl in Noord-Friesland, enz. Ook de namen der Zijlpoort, Zijlstraat en Zijlweg te Haarlem, en der Zijlpoort te Leiden, zijn van dit friesche woord *sîl* afkomstig. Mede een bewijs, of men 't anders ook al niet wist, dat dit gedeelte van Holland (Kennemerland en Rijnland) oorspronkelik eene zuiver- of gemengd friesche bevolking heeft. Maar in Holland benoorden de Maas komt het woord *sas* = sluis, niet voor; en zoo kan de plaatsnaam Sassenheim dan ook niet »woonplaats aan de sluis" beteekenen.

Dät het woord *heim* juist in den naam Sassenheim zoo onverminkt bestaan gebleven is, althans in de schrijftaal, is zeer merkweerdig. Ik kan er geen aannemelike reden voor vinden, waarom dit *heim* in wezen bleef, terwijl in den regel de uitgang *heim*, in nederlandsche plaatsnamen zoo talrijk voorkomende, tot *hem* (Arnhem, Gorinchem, Doetinchem, Beusichem, tot *om* (Hillegom, Heukelom, Ellekom), tot *em* (Ursem, Ritthem, Wessem) en tot het, in Friesland zoo algemeene *um* (Dokkum, Workum, Ysbrechtum) afgesleten is. Zoo talrijk de plaatsnamen, met het onverbasterde *heim* samengesteld, in Duitschland zijn, zoo zeldzaam zijn ze in Nederland. Ik ken slechts Sassenheim in Zuid-, Etersheim in Noord-Holland, Windesheim en Diepenheim in Overijssel. Maar dit *heim*, in de schrijftaal bewaard gebleven, is toch den nederlandschen volksmond zoo ongewoon, dat het in deze plaatsnamen,

in de wandeling ook tot *em* of *um* afgesleten is. Sassenheim heet by 't volk nooit anders dan Sassem of Sassum; Etersheim, dat ook wel als Etershem geschreven wordt: Etersem, met den klemtoon op de eerste *e*. Windesheim noemt het volk in Salland: Winsum, en Diepenheim heet in Twente: Diepem of Diepen. De spelwyze Windesheim is wel in zwang gebleven om dit dorp t' onderscheiden van de gelijknamige dorpen Winsum in Friesland en Winsum in Groningerland.

Behalve Sassen en misschien Sassenheim zijn van den mansnaam Sas, Sakso nog de volgende nederlandsche geslachts- en plaatsnamen afgeleid: Sassinga in Friesland, Sassema en Sasma in Groningerland; Sassinga-state te Hennaard in Friesland, Sasma-burcht te Baflo in Groningerland. Eindelik nog van de met *Sas* samengestelde mansnamen Sasker en Sasbout, de geslachtsnamen Saskera in Friesland, Sasschers in Groningerland, Saskerides (dit is 't patronymikon van Sasker in griekschen form, evenals Hermanides, Mensonides) oudtijds in West-Friesland; Sasbouts en Sasbolts; Saskera-state te Wester-Nykerk in Friesland; Saskerlei, een eilandje in d' Alkmaardermeer, by Akersloot.

JOHAN WINKLER.

Schoon (XXXI, 466). 't Woord *schoon* in *schoon*vader. *schoon*moeder, enz. is, dunkt me, een vertaling van het Fransche *beau*, *belle*. 't Heeft veel tegen zich om dit *schoon* tot den stam *schijn* te reduceeren. Het Duitsch heeft Schwiegervater, Schwiegermutter, terwijl het Engelsch de omschrijving heeft van father-in-law, mother-in-law, d. i. volgens de wet. Ten slotte hier nog vermeld dat Hooft *swager* voor schoonzoon bezigde en *snaer* voor schoondochter. A. AARSEN.

[Men vergelijke met het bovenstaande *Nav.* XXV, 423.]

Sara-gebakken-botje (XXXI, 620), komt als bijnaam van Sarah, de vrouw des aartsvaders Abraham, voor in de zoogenoemde Joden-litany, een volkslied, in onze kazernen en op onze oorlogschepen overvloedig bekend. Het is een grof gemeen en onkiesch lied, — jammer van de alleraangenaamste melody, met koren en

solo's, waarop het gezongen wordt. In 1861 was het zeer in zwang onder een detachement koloniale troepen, waarmede ik naar Indië trok. In 1880 hoorde ik het in den Haag door een bende halfdronken jongelieden, 's nachts op straat uitgalmen. — Dat men eene bedeesde maagd Sara-gebakken-botje noemde, heb ik nooit gehoord. Wel noemt men te Amsterdam een fijn, schijnvroom, kwezelig wezen, een »*menniste Saar*". Onder de *mennisten*, doopsgezinden, was de voornaam Sara, met Debora, Hester, Abigaël en andere oud-testamentische voornamen, oudtijds, en ook nu nog, veel in gebruik, meer dan onder de belijders van andere godsdiensten. Ook golden de *mennisten* onder de oude Nederlanders voor fijne kwezels, die een hoogst ingetogen leven leidden, maar die ook wel eens de kat in 't donker knepen. Men leze daarover de oude blijspeldichters maar eens na! Van daar dat een »fijn zusje" in de amsterdamsche volkstaal een *menniste Saar* heet, en, als ze wat ouder is, *tante Saar*. Deze laatste benaming hoorde ik daar zelfs op een oudwijfachtigen ouden heer toepassen. JOHN CHURL.

VRAGEN.

Baptis Baptistae. Deze woordspeling van *Nav.* XXIV, 196, is, voorzoover wij weten, nog niet opgehelderd. Wie doet dat?

Conroetsen te Utrecht. Hiervan is *Nav.* XXIV, 249, sprake. Wat zijn het?

Crupgeld (XXXI, 538). Wat is dat?

Ket. In het tijdschrift Noord en Zuid, jaargang 3, bl. 43, vind ik de volgende aanteekening. »*Ket* is een Noordholl. provincialisme, en beteekent een klein vurig paardje, ons »hit".

Voor het nederlandsche woord *hit* heeft de friesche taal het woord *kedde*, meervoud *kedden*. Uit den tijd toen de friesche taal ook nog in Noord-Holland gesproken werd, is dit woord zeker nog in den hedendaagschen noordhollandschen tongval overgebleven. Het moet dus niet *ket*, maar *ked* geschreven worden. De

meervoudsvorm zal immers in Noord-Holland ook nog wel *kedden* zijn? JOHN. CHURL.

[Zie *kittig*, Nav. XXIII, 311, *partig*, *pertig*, Nav. XXVII, 4; XXXI, 572.]

Kor, XXXI, 465, in *koroester* kan samenhangen met *kor*, *korre*, een sleepnet om oesters te vangen; maar wat zegt het in *korhaan?*
J. C. d. R.

Melizant. Aan dit woord beproefden, voorzoover wij weten, de liefhebbers van taalkunde hunne krachten nog niet; vgl. *Nav.* XXIII, 557. Wat beduidt het? En welke is de etymologie?

Pous. Is deze familienaam niet van een voornaam Pou (= Pau, Paulus) af te leiden, zoodat het is z. v. a. zoon van Pou? Vgl. *Nav.* XXVIII, 85.

Putter. »Putter schijnt in de vorige eeuw 'n bijnaam voor 'n drinkebroer geweest te zijn", leest men *Nav.* XXVIII, 72. Staat hiermêe toch niet in verband de uitdrukking, die men een veertig jaar geleden uit den mond van ouderwetsche Amsterdammers vernam: 't is een zwakke putter, nopens een ziekelijk meisje of vrouw? Nopens leden van het mannelijk geslacht herinner ik mij niet, ze ooit te hebben hooren bezigen.

Schappelijk. Dit woord, dat in den zin van »matig" »billijk" meest van ruilhandel gebezigd wordt, treft men in den spreekstijl en gemeenzamen briefstijl aan; vgl. *Nav.* XXVIII, 171. Wat is de etymologie daarvan?

Schout. Ik vrees dat onze medewerker Johan W. *Nav.* XXVIII, 76, te ver gaat, wanneer hij namen als Schout, Schoute, Scholte, Scholt, Schulte, Schultet (Scultetus) op ééne lijn plaatst met den mansnaam Schuite, Schont. Zijn dat werkelijk mansnamen van weleer? Zoo ja, dan, verschooning! Zijn ze echter nooit anders dan als geslachtsnamen bekend geweest, dan meen ik daarin enkel beroepsnamen te mogen zien, en geef liefst aan de die geslachtsnamen dragende familiën eenen »schout", tot stamvader. Immers men ontmoet nog telkens Schouten, van der Schoute, de

Schoutheete, Schulte, Schultz (Jacobi), evenals weleer Schultetus, Schulthet, Schulthesius, Schultheiss. Zou dit alles uit den mansnaam Schuit spruiten? Ik kan het bezwaarlijk gelooven. Of begrijp ik *Nav.* XXVIII, 76, niet goed? *Nav.* XXVIII, 82, noemt Schelte als voornaam met Schulte, Scholte, Schoute van één en denzelfden oorsprong, zonder zich over dien oorsprong verder uit te laten; doch onderscheidt hiervan wel degelijk Schuite, Schuit. Zou ook een *voor*naam Scholte, Schoute van »schout" zijn afgeleid? Bijaldien Scholte één is met Schelte, geloof ik het weer niet.

Sommeltjes, Somme'sdijk. Op de vraag van *Nav.* XXXI, 213, is nog geen antwoord ingekomen.

Spoelhond. Staat deze scheldnaam wel met de voormalige Leidsche weverijen in verband (*Nav.* XXXI, 230)? De hond is het symbool van onbeschaamdheid. En zoo kan »spoelhond" eenen student aanduiden, die, evenals een hond in water gereinigd, »afgespoeld" wordt, van streken dient te worden gezuiverd. Studentenstreken toch getuigen meermalen van onbeschaamdheid.

Stoethaspel (*Nav.* XXXI, 230). Dit »stoet" staat toch niet met de paardenstoeterij in verband?

Geslachts- als doopnaam. Wat *Nav.* XXVIII, 524, voorkomt nopens het gebruik van den familienaam Hajonides als doopnaam, vindt ook plaats bij de familie Witteveen; immers 12 Juli 1881 overleed te Rolandseck, oud 30 jaren, Hajonides Witteveen, secretaris van Weststellingwerf.

Geslachtsnamen Toxopeus, Proctor, Estor. Men vraagt de beteekenis van bovenstaande, in Nederland voorkomende, en oogenschijnlijk latijnsche familienamen.

Vitte. Volgens *Nav.* XXVIII, 101, gaf Schellem Petri, tollenaar te Skanor en Falsterbo (Zweden) in 1451 aan Evert v. Diepenbroek ten behoeve der stad Zutfen eene vitte op Skanor, gelijk ze die altoos gehad had. Wat verkreeg de stad Zutfen dan toen? En hoe kwam ze aan de aanspraak op dat recht?

Voorn. *Nav.* XXXI, 301, leest men, dat te Vleuten eene heerenhuizinge van dien naam ligt. Vgl. *Nav.* XXIII, 212, 366. Wat is de reden dezer benaming?

Yspaart. *Nav.* XXVIII, 84, wordt gezegd, dat deze geslachtsnaam de mansnaam Ysbercht, Ysbrecht zou kunnen wezen. Ibidem, bl. 73, ziet men echter eene ijsslede weleer ijspaard genoemd. Kan dit laatste niet in aanmerking komen, ter verklaring des zonderlingen familienaams? Zoo ja, brengt zulks dan ook op het spoor der verklaring van den even zonderlingen familienaam Maliepaard?

Weerts, Sweerts. *Nav.* XXVIII, 22, 87, worden deze familienamen beschouwd als van beroepsnamen afgeleid, z. v. a. des weerds, d. i. des kasteleins. Doch zouden het geene familienamen kunnen wezen, van plaatsnamen afgeleid, z. v. a. des weerds = des uiterwaards? En dus analoog met van den Weerde, W-tenweerde? Deze laatste in de 12e eeuw reeds riddermatige geslachtsnaam heeft tot ouden variant Uytterwaard, Uterwaerd (*Nav.* XXXII, 92), — vgl. den in de 15e eeuw nog voorkomenden geslachtsnaam Uyterstenweerd, — en wordt ten onzent (Eck en Wiel, Maurik, enz., waar hij nog talrijk vertegenwoordigd is), meesttijds als Uiterweerd uitgesproken.

Sint Jacob bij een ram, Sint Peter een lam. Wat beduidt dit? Harrebomee zegt: men laat de schapen koppelen omstreeks S. Jakob (25 Juli), en dan ooien ze omstreeks S. Pieter (31 Januari). Maar S. Pieter is niet 31 Januari. 't Is 22 Februari. Er zijn streken, waar de boeren contracten opzeggen tegen 25 Juli en de nieuwe gaan dan in op 22 Februari, en daarvoor is de term: »Van S. Jacob tot Sint Pieter". Nog moet ik als bezwaar tegen de verklaring van H. opmerken, dat immers een ooi 21 à 22 weken draagt. Ook daarom past 31 Januari niet. Maar 22 Februari nog minder. Ik meen bovendien, dat de gewone tijd van het koppelen valt in October of November, en van het ooien in Maart of April. Hoe zijn deze bedenkingen op te lossen en wat is dan de juiste verklaring? E. LAURILLARD.

[Striktgenomen zou het gezegde moeten luiden: St. Jacob bij

een ram, met Kerstmis een (pasgeboren) lam, dat dan omstr. St. Peter (22 Febr.) al eenige waarde begint te verkrijgen, als zijnde dan een week of tien oud. De verklaring van Harrebomee is blijkbaar foutief, niet slechts wat het koppelen en ooien betreft, maar ook belangende de tijdsbepaling van St. Peter als 31 Jan., al heeft hij ook wellicht aan St. Peter te Rome of Ad Cathedram gedacht, want deze dag valt in op 18 Januari. 't Gezegde komt mij voor niets anders dan een kwinkslag te wezen, om aan te duiden dat men in betrekkelijk korten tijd al aardig vooruit komen kan, en zonder op den juisten koppel- en ooitijd te letten, zal men uit louter grilligheid in het spraakgebruik, St. Jacob en St. Peter (22 Febr.) hebben uitgekozen, omdat St. Jacob wegens gras- en hooibouw, St. Peter wegens het aanvaarden van nieuwe huurcontracten, voor den landman gewichtige termijnen zijn.]

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

Van Hoytema (XXXI, 641). Hoewel de verwantschap van het tegenwoordig nog bestaande geslacht van Hoytema, waartoe de genoemde personen behooren [1], met het adellijk Friesch geslacht van dien naam [2]) waarschijnlijk is, zoo kan zij toch nog volstrekt niet als een uitgemaakte zaak worden beschouwd. Ze is waarschijnlijk blijkens:

1°. een oud verhaal in de tegenwoordige familie van Hoytema, volgens 't welk zij de slachtoffers zijn geweest van de godsdienstberoeringen omstr. het einde der 16e eeuw, en een afstammeling uit hun geslacht in 1582 te Embden in ballingschap is gestorven,

[1]) en welks genealogie aanvangt met Nanne (of Namna, gelijk de familie schrijft). Van Hoytema, kapitein in dienst van den staat der V. N., geb. 22 Febr. 1664, † te Leeuwarden 3 Maart 1721, gehuwd 13 Nov. 1692 met Jelliana Anna Siersma, † 1 Sept. 1731, en met hem in de Westerkerk te Leeuwarden begraven.

[2]) welks genealogie aanvangt met Hoyte Hoytema, wellicht de Hoyte tot Morra, die in 1422 als Schieringer voorkomt bij Winsemius, fol. 248b.

terwijl ook een oud-Hoytema, hierna te noemen, in 1582 te Embden is overleden.

2°. overeenstemming in de familiewapens, daar de wapens der oudere Hoytema's in de kwartieren van dat der nieuwere worden weder gevonden, zoowel de klaverbladen, schoon die steeds van gond zijn, als de roos en de eikel, en zelfs de schildhouders: een klimmende roode leeuw en een dergelijke, rood getongde, zwarte beer.

3°. het feit dat bij beide de voornamen Nanne (Namna) en Douwe (Dominicus) voorkomen.

De aaneenschakeling van de genealogie der tegenwoordige Hoytema's aan die der oudere is evenmin met zekerheid te bewerkstelligen, maar toch ook waarschijnlijk, aangezien:

1°. de balling uit het familieverhaal der tegenwoordige Hoytema's, in 1582 te Embden overleden, kan geweest zijn of waarschijnlijk geweest is de zoon van Hoyte Uningha van Hoytema, voorkomende in de 7e generatie van de genealogie der oudere Hoytema's, gehuwd met Wijck Gerbranda, die tweemaal grietman van Haskerland was, tweemaal werd verbannen, door Alva en door de staatsgezinden, te Groningen overleden is in 1581, en zijn weduwe en zoon te Embden in 1582.

2°. de vroegere leden van het geslacht der tegenwoordige Hoytema's beweren van de Joure afkomstig te zijn, terwijl uit het geslacht der oudere H., behalve Hoyte bovengenoemd, ook diens vader Douwe in de 16e eeuw grietmannen geweest zijn van Haskerland (hoofdplaats Joure).

Ten opzichte dus van den oorsprong van het tegenwoordige, door v. O. bedoelde, geslacht der Hoytema's blijkt alzoo dat zoowel de verwantschap van het tegenwoordige geslacht met de oude Friesche, als het verband der genealogieën van beide geslachten, zoo niet zeker, dan toch minstens waarschijnlijk is.

(Zie verder nog Hettema en van Halmael, Stamb. van den Frieschen Adel, op Hoytema). th. D.

De Raedt (XXVII, 426; XXVIII, 574; XXX, 52, 142). In een concordaet van 't jaar 1676, over de limietscheiding tusschen de Wet der stede van Brugge en de heerlijkheden van den Proosschen en Kanonikschen, wordt melding gemaakt van »zeker hof, toebe-

hoorende Sr. Jan de Raedt Droogist". Zie Beaucourt de Noortvelde, Beschr. d. heerlykh. v. d. Proosschen, bl. 341.

Dominic. de Raedt, was in 1650 schepen te Antwerpen. Troph. de Brab. t. II, p. 525.

Willem de Vriere (zoon van Christiaan, geb. te Bailleul, en van Maria de Roo), geb. a. v. en ald. gest. 12 April 1690, tr. Jacomina, dr van Frans de Raet (in rood drie schaatsen van goud), gest. a. v. 30 Maart 1715. Van den Dycke, Rec. Hérald. de Bruges, p. 485.

Mr. Arnout of Aert de Raet, komt in 1647 als leenman of erflaat van de leen- en tolkamer van 's Hertogenbosch voor (Troph. de Brab., Suppl., t. I, p. 233; Oudenhoven, Beschr. v. d. Meyerye, Amst. 1649, bl. 59); Jan de Raadt, in 1489, Willem de Raedt, in 1507, als schepenen van Hulst, bij Lansberghe, bl. 131, 43.

Levinus de Raad, werd als predikant te Oudewater beroepen van Ridderkerk, 1608, en vertrok naar Haastrecht 1617. Kinschot, B. v. O., bl. 45.

Op den 5 Jan. 1662 is aan Jr. Wouter de Jeger door sr. Jan Baptista Donkers, als gemachtigt van de erfgenamen van Jr. Walterius de Raat, vóór schepenen van den Bosch opgedragen een hoeve lands, gelegen in St. Oedenroode, voor 't meest leenroerig aan den leenhove van Braband, van ouds geheten den Neule. Holl Cons. en Advys., dl. 6, bl. 684. — Van Leeuwen, Bat. Ill., noemt, bl. 1477, onder de raden van 't hof van Holland mr. Gualter de Raat *loco* mr. Johan Bosvelt den 2 Mey 1642, *obyt* den 10 Jan. 1663.

De Raet's, ontmoet men ook in Le grand Théatre Sacré de Brab., t. I, p. 264, t I, pt. II, p. 63, 84, 203, en nog de Raadt's te Barendrecht.

Het is opmerkelijk, dat Theodorus de Raet, geb. 1618, president van den leenhove van Brabant te 's Hertogenbosch, die, volgens de genealogie in het Nobil. des Pays-Bas, afstamde van Jan de Raet, die *am* 10 *Juni* 1416 *von kaiser Sigismund zum Baron des heil. röm. Reiches erhoben* werd [1]), bij diploma van keizer

---

[1]) Zie Jahrb. d. herald.-geneal. Vereines »Adler" in Wien, V. Jahrg., 1878, S. 77, en vgl. *Nav.* XXIX, 369.

Leopold, van 2 Oct. 1696, voor hem en zijne nakomelingen den titel van *libre baron du* S. E. R. (Reiches-Freiherr) verkreeg.

Dat door keizer Sigismund reeds *Barone des heil. röm. Reiches* gecreëerd werden [1]), schijnt keizer Leopold voor een sprookje gehouden te hebben. M°.

Overijsselsche tak van het geslacht van Riemsdijk. Deze tak voerde een zwarten dubbelen arend in een rood veld (onheraldisch), doch is op het einde der 18e eeuw tot het oorspronkelijk wapen van een rooden adelaar in goud teruggekeerd, met zeven roode pluimen als helmteeken.

Jacob v. Riemsdijck, secretaris des lands van Kuik in 156, door sommigen gerekend in rechte lijn af te stammen van Jacob bij Catharina van de Poll. Zijn zoon was misschien:

? *Gerhard v. R.*, burgemeester van Keulen in 162. In deze landstreek zullen, behalve deze, wiens bestaan door sommigen be-

---

[1]) De Lange v. W. teekent in zijne Gesch. v. d. Goude, dl. I, bl. 459 aan: »Keizer Sigismund verkogt zoo vele adelbrieven aan boeren in het begin der 15e eeuw, dat graaf Jan van Beijeren 27 April 1422 daartegen moest voorzien. Zie v. Loon, Aloude Reg. 5 d., bl. 33". Vgl. v. Mieris, Charterb. IV, 629, en de aldaar aangehaalde schrijvers. — Dat aan de Lange van die aldus »verëdelden" bekend waren, maak ik op uit hetgeen hij verder, bl. 476, aanvoert. De geldgierigheid van keizer Sigismund is trouwens overbekend: »Sigismundus verkaufte — volgens v. Loen, Der Adel, p. 339, — ums Geld den Adel an allerhand unachtbares Gesindel". Onder zijn voorganger Wenceslas ging het nog erger toe (vgl. Tschudi, Chron. Helvetic., aangehaald bij v. Loen t. a. p. en bl.); terwijl Frederik III er de kroon op zette: »Bey unsern Zeiten — zegt Stumpf i. d. Schweitzer Chronik, p 313, — hat man den Adel feil an derer Kayser Hoefe umb Geldt, und giebt Brief und Siegel darüber, geb wie Edel die seyn, denen sie werden. Von Herr Albrechten von Bonstetten Frey, etwan Convent-Herrn zu Einsiedlen, sagt man, dass er habe bracht auf eine Zeit etliche hundert Briefe von Kaiser Friedrichs des III. Hofe zu wegen, die waren in all woeg geschrieben und zugericht, bis allein an die Nahmen derer, die Wappens- oder Adelgenoss werden wollten, die waren aussen gelassen und Platz darinnen behalten, dass man die noch kondt einschreiben. Der verkaufft hin und wieder solche Briefe gar wolfeil, und machet viel verwänter Edelleut". (Aangehaald bij Klüber, de Nobilitate Codicillari, p. 48; Riccius, Von dem Landsäss. Adel in Teutschl., p. 312; Cramer, de Iurib. et Praerogat Nobilitat., p. 90; Schmidt, Fortgesetzte Beyträge zur Gesch. d. Adels in Teutschl., S 34.

twijfeld wordt, nog meerdere Riemsdijcken geleefd of zich opgehouden hebben, die den dubbelen arend voerden en in geestelijke bediening waren. Had wellicht tot zoon:

Jacob v. R., studeerde te Leuven, doch week, afkeerig van den Roomschen godsdienst, met zijn academievriend Jhr. v. Haeften tot Gramsbergen uit naar Overijssel, waar hij tot den Hervormden godsdienst overging; vervolgens kapitein in statendienst en plaatsmajoor van Koevorden in 1660. Sommigen echter beweeren, dat destijds laatstgenoemde post door een *ander* persoon bekleed werd. Is in 1670 geportretteerd, met het wapen van den zwarten dubbelen adelaar in een rood veld. Was tweemaal gehuwd. Had: bij zijne tweede vrouw,

b. *Roelof v. R.*, luitenant of vaandrig der kavallerie in statendienst bij het regiment van den generaal-majoor van Heijden, Julij 1709 gesneuveld vóór Doornik; volgens anderen een natuurlijken dood gestorven te Breda in 1705. Gehuwd 6 Jan. 1696 met *Maria Solborgh* († 17 Aug. 1703 te Hulst), kinderloos.

c. *Jacobus v. R.*, schout en secretaris der drie Egmonden (binnen, aan zee, en op den Hoef) tot 1714; tr. 1°. N.N., 2°. *Hester Holland*. Had bij zijne 2°. eene dochter *Maria*, geb. 1708.

bij zijne eerste vrouw,

a. *Gerhardus*, geb. 1655, rentmeester van het huis en de heerlijkheid Verwolde, van het huis en de heerlijkheid Sallick, van de huizen te Gramsbergen, Collendoorn en den Pothoff (vanwege Anna Maria Ripperda, weduwe D. S. R. v. Haeften), rentmeester en ontvanger van het stedeke Gramsbergen, ontvanger der personeele middelen van het gericht Hardenberg, Heemse en Gramsbergen. Juli/Aug. 1672 trok hij zich als jeugdig vaandrig met een 50-tal burgers uit Gramsbergen [1]), uit vrees voor den Munsterschen bisschop Barend van Galen, op het sterke, doch van krijgsvoorraad slecht voorziene kasteel te Gramsbergen terug.

[1]) Volgens Valckenier, of den schrijver van het *Vervolg* v. 't *Verward Europa*, IV, 372, 73, gebood G. v. Riemsdijck als officier over 36 soldaten uit het garnizoen van Koevorden, en zal het feit in 1673 hebben plaats genad. Bij Silvius, *Vervolg op Aitzema*, B. VIII, bl. 600, wordt de naam van den vaandrig (G. v. R.) niet genoemd, maar in *Overijss. Almanak* 1836, bl. 74, wèl.

Zij werden belegerd door een deel der bisschoppelijk-Munstersche troepen, die geen geschut bij zich hadden, weshalve hij zijnen manschappen bevel gaf op de vijanden te vuren; zoodat deze aftrokken, doch drie dagen later met verscheidene veldstukken terugkwamen, een trompetter naar het kasteel zonden en het lieten opeischen; doch de vaandrig v. Riemsdijk, betwijfelende of het geschut wel bruikbaar was, wilde voorshands nog niet tot de overgave besluiten; waarop de vijand eenige schoten loste en vervolgens den trompetter terugzond met het aanbod van capitulatie. De vaandrig bedong toen vrijgeleide tot Koevorden met krijgseer, hetgeen vergund, doch niet geheel nagekomen werd; want de Munsterschen, ziende dat zij niet met militairen, maar met gewone burgers te doen hadden, beschimpten hen en namen den vaandrig zijn degen met zilveren gevest af[1]). De kommandeerende Munstersche officier Ramsdorff vroeg vervolgens aan v. Riemsdijk: »Herr, wehr commandiret da in Gröningen?" Op het antwoord van dezen, dat de generaal Rabenhaupt daar bevelhebber was, riep hij uit: »So kreicht (kriecht) meinen Herren und Fürsten nimmer dehr Stadt ein!" Wat de uitkomst heeft bewaarheid. Hij is geportretteerd met een zwarten dubbelen adelaar in een rood veld. † 10 Febr. 1714. Huwde 1°. Machteld

---

[1]) In den *Overÿss. Almanak* 1845, bl. 29, wordt dit voorval eenigzins anders, en wel aldus verhaald: »De Munsterschen kwamen het kasteel onder beleid van den overste Ramsdorff met eene macht van duizend man te voet en elf kornetten te paard, *van kanon en mortieren voorzien*, aantasten, terwijl de bezetting niet sterker was dan vijftig man en eenige haakbussen, hun eenigst geschut uitmakende. De dappere vaandrig Gerrit v. R. hield als bevelhebber twee stormen tegen den vijand uit. Zijne macht te gering achtende, bedong hij, met alle krijgseer uit te trekken; het verdrag werd evenwel schandelijk daarna geschonden". Het feit wordt t. a. p. in 1671 gesteld en er bijgevoegd, dat na de inneming van Koevorden door den vorst-bisschop (omstr. Sept. 1672), — door toedoen van den schoolonderwijzer en vestingbouwkundige te Koevorden Meyners Mannes van Thijnen, die 4 Sept. 1672, toen de Munsterschen derwaarts oprukten, naar het 28 Aug. door Rabenhaupt den Munsterschen ontweldigde Groningen toog, in overleg met Rabenhaupt 29 Dec. 1672 den Munsterschen weder ontrukt, — Rabenhaupt 10 Oct. 1673 (neen, 1672!) het kasteel door buskruid springen en tot op den grond slechten liet. 't Werd nochtans herbouwd en is in 1820 gesloopt.

Elisabeth v. Lennep, geb. 1659, † 1694 (dr v. Wolter [1]) bij Johanna Brandligt), die hem het erve Salekamp en de havezate Lennep aanbracht; 2°. 5 Maart 1702 Aleida Anna Voltelen [2]), † 8 Jan. 1724, dr v. Hermanus, predikant te Gramsbergen, bij Elisabeth Bruinings, weduwe van Albertus Reiners, pred. te Koevorden; zij † 1724. Had:

bij de tweede (behalve een in haar geboortejaar, 1704, overleden dochter, genaamd Maria Elisabeth):

ff. *Albert Roelof*, geb. 1703, † 1706.

gg. *Mechteld Elisabeth*, geb. 1707, † omstr. 1730.

hh. *Alberta*, geb. 1710, tr. Lucas Gosselink, bij wien 4 kinderen.

bij de eerste deze *vijf:*

aa. *Anna Maria*, geb. 1684, † 1697.

dd. *Aleida Anna*, geb. 1692, † jong.

cc. *Berend Hendrik*, geb. 1689, koopman te Amsterdam, † 1772. Tr. 1°. Philippa Theodora Tollius, dr v. den drost en gouverneur (vanwege Willem III) v. h. graafschap Lingen, daarna griffier der domeinen van den Prins; 2°. Johanna Wilhelmina Lucia Geertruida van der Son († 1761). Had bij de eerste:

Philippus Theodorus, geb. in 1715 te Amsterdam, student te Groningen en te Leiden, 21 Apr. 1738 proponent, 15 Juli 1739 ber., 20 Sept. bev. te Wijhe, 30 Apr. 1747 aldaar afscheid gepredikt hebbende, 14 Mei bevestigd te Deventer, alwaar hij 12 Sept. 1779 zijn stem op den kansel verloor, 15 Oct. emeritus werd, en 3 Dec. deszelfden jaars overleed. Op de te Hoorn door Jan Jacob Derkx in 1742 vergotene kerkklok te Wijhe, gebarsten door het

---

[1]) Deze Wolter was de zoon van Roelof v. Lennep, die in den Spaanschen tijd ten dienste van koning Filips op eigen kosten een ruiter te velde onderhield, tot belooning waarvoor deze vorst eenige van Roelof's goederen, als het erve Salekamp, van alle schattingen onthief.

[2]) Salomon Voltelen, pred. te Vollenhove, was correspondent der Overijsselsche synode op de Arnh. synode v. 15—18 Juli 1640, 29 Sept.—4 Oct. 1652. Over Arnoldus Voltelen, † Oct. 1688 als predikant te Zwolle, Pieter V., auteur van een grafschrift op prins Willem IV, en Florentius Jacobus V., geb. 21 Jan. 1754 aan de Kaap de Goede Hoop, in 1778 Medic. Dr., in 1781 Dr. v. het Burgerweeshuis te Utrecht, in 1784 buitengewoon hoogleeraar te Leiden, † 2 Aug. 1795, zie de *Nieuwe Uitgaaf v. h. Biogr. Wdbk. d. Nederl.*

luiden over den dood van H. M. Sophia Frederika Mathilde prinses van Wurtemberg, † 3 Juni 1877, eerste gemalin van koning Willem III, en sedert door eene nieuwe vervangen, stond te lezen:

»Barent van Enst ¹)
»Die heeft zijn wensch:
»Ik ben nu weder sterk,
»Rop (*roep*) jong en oud ter kerk.
»Ey vrinden, wacht niet meer
»Wanneer ik rop de derde keer;
»Hoort wat de heer Riemsdijk zegt
»Als hij het woord Gods uitlegt".

Met zijne Deventer-ambtgenooten Martinus v. Doelen, Petrus Isaak Schriever en Wilhelmus de Koning gaf hij in het licht: »Kort begrip der Christelijke religie, voor die zig willen begeven tot des Heeren H. Nachtmaal. Verrijkt met uitgedrukte en klare Schriftuurplaatsen. Ende verdeeld in dertien Zondagen. Door de Dienaren Jesu Christi binnen Deventer. *Drie en zeventigste* Druk. Van nieuws overgezien en verbeterd, en met vernieuwde Privilegie. Te Deventer, Gedrukt bij Jan de Lange, Boekdrukker en Verkoper aan den Brink, 1773. 84 bladz. 16º". Het oorspronkelijk octrooi om dit zeldzaam gezochte boekje gedurende tien jaar alleen te mogen drukken, was 10 Jan. 1764 aan de Lange gegeven ²). Hij † 1780, laat eene onnoozele dochter Anna Maria na en stelt tot zijn erfgenaam zijn oom, die hier volgt.

ee. *Statius Reinhard*, geb. 1693, in 1718 proponent, 1722 predikant te Ootmarsum, 1765 emeritus, † 21 Maart 1786, gehuwd met Hermanna Reiners (Rienders), † 1765, dr v. Albertus, pred. te Koevorden, bij Aleida Anna Voltelen; bij wie deze *vijf* kinderen:

---

¹) in 1742 kerkmeester te Wijhe.

²) *Bijdragen tot de Geschiedenis v. Overijssel*, door Mr. J. I. v. Doorninck en Mr. J. Nanninga Uitterdijk, IV (1877), bl. 75. Misschien was eene zuster van hem *Hester v. Riemsdijk*, huisvrouw v. Wilhelm Kleyszen, en begraven 5 Juli 1763 in de Noorderkerk te Amsterdam. En een broeder, *Arend Jan v Riemsdijk*, begr. 11 Nov. 1769 in de Zuiderkerk terzelfder stede. Nog leest men van *Simon v. Riemsdijk*, geb. te Amst., kelderknecht, die bij gelegenheid van zijn huwelijk i. d. 24 Febr. 1790 met Alida Hen, dr v. Abraham Hen, blikslager, poorter werd van Amsterdam.

1. *Machteld Elisabeth*, tr. Gerrit v. Rhee, burgemeester v. Ootmarsum, bij wien zeven kinderen.

2. *Aleida Anna*, tr. Herman Schimmelpenning (denkelijk hertrouwd, zie *Overijsselsche Bijdragen*, VI, 375, 76).

3. *Anna Maria*, † 30 Mei 1792.

4. *Johanna Alberta*.

5. *Gerhardus Albertus*, geb. 17 Juli 1737 te Ootmarsum, in 1761 als proponent te Meppel, 12 Juli bevestigd door zijn neef Philippus Theodorus v. R., pred. te Deventer, † 14 Dec. 1805. Tr. 1o. Femmegien Haaleweijde († 1778), bij wie éene dochter Hermanna (geb. 1778, † 1781); 2o. Agneta Houwink, die hij als weduwe met éene dochter achterliet.

bb. *Jacobus*, geb. 1687, rentmeester van het kasteel te Gramsbergen, ontvanger der verpachte middelen van het gericht Hardenberg, Heemse en Gramsbergen; rentmeester van het stedeke Gramsbergen, † 1734. Tr. Johanna Reiners (Rienders), geb. 1696, † 1743, dr van Albertus, pred. te Koevorden, bij Aleida Anna Voltelen, bij wie deze *zes* kinderen:

3. *Anna Maria* }
6. *Machteld Elisabeth* } † jong.

1. *Gerhardus*, geb. 1716, prop. te Gramsbergen, predikte te Nijveen (bij Meppel) om de veertien dagen in het gratiejaar ten behoeve der weduwe des overleden predikants, in 1736 ber. te Nijveen, 6 Jan. 1737 bevestigd, † 10 Febr. 1755; tr. Anna Dina Groenenberg, geb. 1714, † 1752, dr v. Wesselius Gr., schout en burgemeester van Genemuiden, bij Yda Oosting. Heeft bij haar deze *zes* kinderen:

a. *Jacobus*, procureur bij het gericht van Hardenberg, † 1763.

b. *Wesselius*, na alvorens te Groningen en te Utrecht in de medicijnen gestudeerd te hebben, apotheker te 's Gravenhage; gaf 1776 eene verhandeling uit over het zout van wier (sal quercus marinae), in de »Verhandelingen" d. Holl. Maatsch. v. Wetenschappen te Haarlem. Tr. 1o. Maria van der Spijk, dr van den predikant van Doesburg van dien naam; 2o. Margaretha Kleman, dr v. David, pred. te Voorburg. Had bij de tweede:

aa. *Anna Dina Maria*, geb. 12 Juli 1781.

bb. *David Gerhard*, geb. 7 Juli 1784.

cc. *Willem Gideon*, geb. in 1786.

c. *Arend Jan*, † 1769.

d. *Yda*, tr. Jan ten Wolde.

e. *Johanna*, tr. Jacob Kniphorst, en had bij hem één kind.

f. *Hendrik*, philologiae studiosus, † 1768.

2. (Mr.?) *Albertus*, geb. 1717, geadmitteerd in 1737 als procurator voor de landgerichten van Overijssel; eerst rentmeester namens R. B. R. graaf v. Rechteren der huizen te Gramsbergen en Kollendoorn, rentmeester en ontvanger van het stedeke Gramsbergen; verwalter-scholtus en ontvanger der verpachte middelen van het gericht Hardenberg, Heemse en Gramsbergen; daarna procureur-fiscaal van Koevorden en 's lands pander [1]) van Drenthe; eindelijk scholtus en richter van Havelte en Vledder. Tr. Wilhelmina Oosting (dr v. Nicolaas, I. U. D., bij Grietje Hiddingh), bij wie deze *vier* kinderen:

a. *Jacobus*, geb. 1750, procureur, eerst bij het gericht van Steenwijk, daarna bij dat van Zwolle; 1 Jan.—31 Dec. 1780 directeur v. h. Overijsselsch Bekendmakingsblad, welke onderneming, als voorloopster der nòg bestaande Overijss. en Zwolsche Courant, voornamelijk van hem uitging [2]). Gemeensman der stad Zwolle in 1787, en vermoedelijk de universeele erfgenaam van Anna Helena Crans († 5 Jan. 1800), dr v. Rudolph, predikant te Gramsbergen, bij Sibilla Amelia Elisabeth Kramer, tegen welke beschikking andere erfgenamen opkwamen [3]).

---

[1]) v. Spaen, *Inleiding in de Hist. v. Geld.*, IV, 279, spreekt van Peynders of Rechters, die krachtens hertooglijken brief v. 6 Juli 1432 geene „Nootbeden" mochten doen; waarbij ook bepaald werd wat zij bij Peinding, Bodinge of Bezaat genieten zouden. Hierachter schuilt de bovengenoemde post van „'s lands Pander". Zij heetten ook wel „gezworen peinders" of „boden". Door hen gesteund, *peinde* een schuldeischer *op* de gereede of ongereede goederen van zijn schuldenaar, om daaraan de schuld te verhalen. *Peinding* is dus z. v. a. beslaglegging. Zie over dezen post, opzichtens Maas en Waal, Over- en Nederbetuwe, *Aanteekeningen op de Gereformeerde Landrechten*, enz. *van 't Rijk v. Nijmegen*, door Mr. J. J. v. Hasselt (Nijmegen, Is. v. Campen, 1777), bl. 123, 24.

[2]) *Bijdragen tot de Geschied. v. Overijssel*, IV (1877), bl. 217.

[3]) Mr. J. v. Doorninck, *Geslachtk. Aanteek.* (1871), bl. 671. Men zegt dat eene dochter van hem was Hermanna Johanna v. R., die, gehuwd met Hermanus Jacobus Dassen, tot zoon had Michiel Dassen, geb. te Zwolle 21 Apr.

b. *Nicolaas*, koopman te Havelte, † ongehuwd.

c. *Gerhard Rudolph*, koopman te Hoogeveen; tr. 1o Aaltje v. Slooten (kinderloos), 2o Aleida v. Kretschmar, bij wie kinderen [1]).

d. *Johannes*, scholtus te Havelte, tr. Margaretha Cornelia Hofstede, dr v. Wolter Hendrik bij Maria Cos, kinderloos.

4. *Arnoldus*, geb. 1722, Juli 1750 en Jan. 1751 vermeld op eene proponentenlijst in de classis Meppel, predikant der hooge heerlijkheid Lage, ook meermalen richter en rentmeester dezer heerlijkheid namens U. W. graaf v. Wassenaer in 1756, 57, vervolgens namens J. J. graaf v. Wassenaer-Obdam in 1772. Hij was 4 Maart 1789 nog in leven. Tr. Aleida Keller, † 23 Dec. 1773 (dr v. Christianus, koopman te Losser, bij Geertruid Keilewers), bij wie deze *negen* kinderen:

b. *Christianus*, geb. 10 Juni 1757, † jong.

c. *Christianus*, geb. 17 Mei 1758, vaandrig 14 Mei 1787 bij het 2e bataljon, luitenant 18 Juli 1787 bij het 1e bataljon — van het regiment van den generaal-majoor Pallardij.

d. *Johanna Geertruida*, geb. 15 Dec. 1760; tr. 1o H. H. Palthe te Nijenhuis (Neuenhaus, in het graafschap Bentheim), † Sept. 1782; 2o in 1783 Johan Matthias Wineke, burgemeester van Nijenhuis, bij wien kinderen.

e. *Henricus Gerardus*, geb. 26 Febr. 1763.

f. *Albertus*, geb. 11 April 1765.

g. *Arnoldus*, geb. 14 Nov. 1767, † 6 Sept. 1787 te Lage.

h. *Johannes Wilhelmus*, geb. 12 Oct. 1770, tr. Johanna Elisabeth v. Riemsdijk, dr v. Jacobus bij Clara Stolte; bij wie

aa. *Jacobus*, van wien nog afstammelingen zijn, doch onbekend.

i. *Aleida Elisabeth*.

a. *Jacobus*, geb. 19 Aug. 1755, procureur en secretaris van Hardenberg, auteur van de »Beschrijving der Oudheid en verdere Merkwaardigheden, alsmede der Rechten enz. der stad Harden-

---

1809, geneesheer ter stede, schrijver van onderscheidene werken en lid van verscheidene geleerde genootschappen, in 1848 te Meppel gehuwd met Roelofje Meursinge, en 10 Oct. 1852 overleden.

[1]) Volgens anderen huwde hij April 1782 Hendrikjen Talen Tekkelenburg, bij wie *a* Wilhelmina Aleida, geb. 15 Jan. 1783; *b* Henricus Albertus, geb. 4 Dec. 1784.

bergh" [1]), † omstr. 1795. *Hij veranderde zijn wapen van een zwarten in een rooden adelaar*, omdat dit het oude, oorspronkelijke wapen was. Tr. 15 Febr. 1779 te Wilsum Anna Catharina Christina Stolte (dr v. Antonie, pred. te Heemse, bij Christina v. Niel), bij wie

aa. een zoon, geb. 22 Nov. 1779, † jong.

bb. *Hermanna Elisabeth* geb. 3 Febr. 1781, tr. Lucas Hoenderken, burgemeester van stad-Hardenberg.

5. *Jacobus*, geb. 1724, † 4 Febr. 1785, procureur voor de landgerichten van Overijssel in 1752, administreerend verwalter scholtus en richter [2]) en ontvanger der reëele en personeele landsmiddelen des kerspels Hardenberg, Heemse en Gramsbergen sedert 9 Juni 1752, ontvanger van 's lands middelen van stad-Hardenberg sedert 30 Nov. 1763; tr. Clara Stolte (dr v. Antonie Wilhelmuszoon, als prop. 1711 te Heemse, emerit. 1757, † 1765, bij Christina v. Niel [3]), bij wie deze *zes* kinderen:

a. *Johanna Elisabeth*, geb. 29 Oct. 1771, † 1830; tr. 1° Johannes Wilhelmus v. Riemsdijk, zoon van Arnoldus bij Aleida Keller; 2° E. W. C. Führmann.

c. *Christina Hermanna Elisabeth*, geb. 1776, † 1777.

e. *Christina Hermanna Elisabeth*, geb. 1782.

f. *Gerrit Willem*, geb. 1784, † jong.

d. *Mr. Jacobus*, geb. 22 Jan. 1778, procureur te Hardenberg, daarna secretaris der stad Enschedé, sedert 1811 notaris en advokaat te Almelo, lid der staten van Overijssel, † 17 Dec. 1852; tr. Engelina Elisabeth Soeters (dr v. Cornelis, rijksontvanger te Hardenberg, bij Johanna Borgers), bij wie deze *drie* kinderen:

aa. *Jacoba Clara*, tr. Frederic Mor Eeric Hesselink, pred. te Wierden, † 1838 (zoon van den predikant te Almelo, bij N. N. v. den Ham), die haar als weduwe achterlaat; bij wien Jacoba Engelina Elisabeth Hesselink.

bb. *Cornelia Johanna.*

---

[1]) Zie „Voorbericht" der Overijss. Almanak voor Oudheid en Letteren" van 1836.

[2]) Verwalter scholtus en richter, d. i. scholtus en richter tijdens vacature.

[3]) Clara's broeder Wilhelmus Stolte, als prop. ber. tot adj. pred. 1757, tot ordin. pred. 1765 te Heemse, 1795 emerit., † 1802 ongehuwd.

cc. Mr. *Jacobus*, geb. 1811, procureur, vervolgens kantonrechter, later rechter te Almelo, lid van den raad der gemeente stad-Almelo en lid der prov. staten v. Overijssel, † 1 Nov. 1879, tr. A. Louise E. Stroink, dr v. Johan Adolph, Med. Dr. te Almelo, bij Theodora Bruins; bij wie deze *vier* kinderen:

aaa. *Jacobus*, geb. 1845, tr. 24 Aug. 1877 te Zaandam Sophia Christina Fortanier.

bbb. Mr. *Johan Adolph Theodoor*, geb. 1848, advokaat te Almelo, Mei 1877 ter standplaats Almelo aangesteld tot ambtenaar v. h. openbaar ministerie bij de kantongerechten in het arrondissement Almelo, † 14 Aug. 1879.

ccc. *Theodora*, geb. 1852.

ddd. *Engelbert Elisa*, geb. 1854, bevorderd te Leiden tot doctor in de rechtswetenschap 19 Dec. 1879 op een proefschrift: »Iets over schorsing der verjaring", 5 Sept. 80 benoemd tot auditeur bij den schuttersraad te stad-Almelo.

b. Dr. *Antonie*, geb. 1774, op het eind der vorige eeuw secretaris van stad-Hardenberg, waar hij in 1805 van het stadhuis den eersten steen legde, in 1811 maire aldaar, later burgemeester en secretaris v. stad- en ambt-Hardenberg, en sedert 1818 burgemeester en secretaris alleen van ambt-Hardenberg, notaris, medic. doctor en vroedmeester te Hardenberg, lid d. prov. staten v. Overijssel en lid d. prov. commissie v. geneeskundig onderzoek en toeverzicht, † 1840. Tr. Anna Charlotte Soeters, dr v. Cornelis, rijksontvanger te Hardenberg, bij Johanna Borgers; bij wie deze *vijf* kinderen:

aa. *Antonia Christina*, geb. 1801, † 1829, tr. Abraham Hendrik Dozij, secretaris v. stad-Amelo, hertrouwd met hare zuster:

cc. *Jacoba Clara*, † 1837.

dd. *Cornelis Johannes*, geb. 1810, burgemeester v. stad-Hardenberg, † te Avereest als oudburgemeester 8 Nov. 1881 [1]), tr. 1° Ottonia Hoenderken, dr v. Lucas, sedert 1818 burgemeester van stad-Hardenberg, bij Hermanna Elisabeth v. Riemsdijk, † 1835; 2° Carolina Crull. Had

bij de eerste,

Otto, geb. 1835, burgemeester v. Gramsbergen; tr. Sophia Hoog-

[1]) Het doodbericht was behalve door Otto en Anna Charlotte, ook onderteekend door S. J. v. Riemsdijk, geb. Hoogklimmer.

klimmer, dr van den emerit. pred. te Nieuwleuzen, bij N. N. Stork; bij wie verscheidene kinderen.

bij de tweede,

Anna Charlotte, geb. 1839, tr. Johan Hendrik v. Barneveld, geb. 1830, burgemeester van Avereest, lid der staten v. Overijssel [1]), † 2 Dec. 1878 te Dedemsvaart.

ee. Dr. *Gerrit Willem*, geb. 1835, medic. chirurg. et art. obstetr. doctor te Hardenberg, plaatsvervangend lid van den geneeskundigen raad voor Overijssel en Drente. Tr. Hermanna Crull, beide nog in leven te Hardenberg, en hebben:

Antonie, geb. 1845, burgemeester te Havelte, † 4 Aug. 1877 te Hardenberg. Tr. Hermanna Slingenberg, bij wie:

Gerrit Willem, geb. Juli 1876.

bb. Dr. *Frans Willem*, geb. 1803, medic. et artis obstetr. doctor en chirurgijn, lid van den geneeskundigen raad voor Overijssel en Drente, te Hardenberg, † 1875. Tr. Anna Catharina Christina Hoenderken, geb. 1803, dr v. Lucas, burgemeester van stad-Hardenberg, bij Hermanna Elisabeth v. Riemsdijk; bij wie deze *zes* kinderen:

aaa. *Antonie Christiaan*, geb. 1831, † 1841.

ccc. *Anna Charlotte*, geb. 1836, tr. 26 Juli 1860 Lambertus Johannes Fledderus, pred. te Hellendoorn, thans te Oldemarkt, zoon van J. Dijck Fledderus, in leven pred. te Oldenberkoop, bij Maria Lambertina Clinge.

ddd. *Herman Eliza*, geb. 1840, † 1841.

bbb. Mr. *Lucas Jacobus*, geb. 1833, advocaat, later griffier bij het kantongerecht te Almelo en schoolopziener in het 6e district v. Overijssel, vervolgens kantonrechter en raadslid te Ommen, mitsgaders lid der prov. staten v. Overijssel; ten laatste officier v. justitie bij de arrondissements-rechtbank te Heereveen, † 1876. Tr. 1° Jacoba Engelina Elisabeth Hesselink, dr v. F. M. E. Hesselink, pred. te Wierden, bij Jacoba Clara v. Riemsdijk; 2° Maria Elisabeth Kreenen [2]), dr van Jan Jacob, inspecteur v. h. lager-onderderwijs in Overijssel. Heeft:

[1]) Hun 25 Jan. 1877 geboren zoontje Johan Hendrik overleed 18 Apr. 1877.

[2]) Henri Kreenen, weduwnaar van J. C. F. J. v. Riemsdijk, trad 16 Aug. 1880 te Middelaar in den echt met Louise Hesine Marie v. Olderen.

bij de eerste,

Frans Willem, geb. 1862, sedert Sept. 1879 student in de rechts-wetenschap te Leiden.

bij de tweede,

Jan Jacob, geb. 1871.

eee. *Antonie Christiaan Herman Eliza*, geb. 1844, medic. doctor, Nov. 1876 bevorderd tot arts, eerst te Hardenberg daarna te Doesburg, ondertr. 23 Nov., tr. 13 Dec. 1876 te Groningen Trijntje Wijtema, bij wie:

Frans Willem, geb. 9 Nov. 1877 te Hardenberg.

N., geb. 21 Jan. 1879 te Doesburg, † 1 Febr, 1879.

N., geb 13 Jan. 1880 ibidem.

fff. Mr. *Albertus Johannes*, geb. 1847, procureur te Heereveen, daarna griffier bij het kantongerecht te Raalte, sedert 1 Maart 1876 notaris en advocaat te Hellendoorn, Nov. 1879 te Zwolle benoemd tot lid der Vereeniging tot beoefening van Overijsselsch recht en geschiedenis; ondertr. 1 Juni, tr. 14 Juni 1876 aldaar Adriana Johanna Kluvers [dr v. Gerhardus Kl. te Hellendoorn, † 25 Jan. 1882 als oud-notaris en lid der prov. st. v. Overijssel [1])], bij wie:

Frans Willem, geb. 15 Juni 1879 te Hellendoorn.

Medegedeeld door J. ANSPACH.

v. Sassenhem, Sassem (XXXI, 436). Terwijl het dorp Sassenheim hoogstwaarschijnlijk aan de Saksen, oudtijds Sassen genoemd, zijn naam dankt; zal daarentegen het geslacht van dien naam, ook wel v. Sassem geheeten, zijn naam ontleend hebben aan de plaats, waar het in vroeger eeuwen woonde. Dit geslacht verkeerde reeds in de 13e eeuw in groot aanzien. Zoo werd (Kronyk van Jan v. Leiden, bl. 81) Nikolaas van Sassenhem in 1263 tot 17e kloostervoogd van Egmond verkozen; zoo was Wolwijn v. Sassem (Carpentier, Histoire des Pays-Bas et du Cambresis, p. 36, 7, 8) als een der Hollandsche ridders getuige van den in 1292 gesloten vrede van Kamerijk. Deze Wolwijn van

---

[1]) Zijne andere kinderen zijn H. G. G. Kl. geh. met eenen Middendorp en A. M. H. Kl. geh. m. Dr. A. A. Middendorp.

Sassem is misschien wel dezelfde, die door E. Gerdes (*Nav.* XXXI, 436) bedoeld wordt. Simon v. Leeuwen vermeldt hem ook in zijn Batavia Illustrata onder de edelen, die ten tijde van Graaf Jan I leefden. — Het slot, dat in het geschrift van Gerdes als het eigendom van een van Sassenhem genoemd wordt, is mogelijk het kasteel Sassensteijn geweest hetwelk in de nabijheid van Leiden gelegen was en tot woning verstrekt heeft aan den Carmeliter prior Jan Gerbrandszn van Leiden, toen deze in 1495 zijne Duytsche Chronycke schreef (Van Gouthoeven, bl. 300). Meerdere bijzonderheden betreffende het geslacht van Sassenhem kan men vinden in de aangehaalde Kronyk van Jan van Leiden; het Kabinet van Nederl. en Kleefsche Oudheden, II, 152; Dr. Schotel, de Abdy van Rijnsburg, bl. 133; Ferwerda's Wapenboek; Batavia Illustrata, bl. 743, 1206, enz.

A. V. SASSE V. YSSELT.

VRAGEN.

Aperceaux, Greenwood. Welk wapen voerden de familiën Aperceaux (uit Frankrijk) en Greenwood (uit Engeland)?

P. R. D. V. D. KASTEELE.

Cloeck, Kloeck. Bestaat er eene genealogie van dit geslacht, dat voerde In goud een springenden zwarten hazewindhond met een zilveren, gering den halsband? Zoo ja, waar is die te vinden?

th. D.

De la Faille (XXIX, 482; XXXI, 48). Zou v. O. mij ook nog kunnen mededeelen:

a. Wie de ouders waren van dien Jan de la Faille, geh. met Maria de Milde.

b. Waar C. W. de Milde de la Faille (in 1879 geh. met D. P. Bakker) woonachtig is? th. D.

Van de Kasteele, Van Hemert. Mijn vraag betrekkelijk de twee Pieters van de Kasteele (XXIX, 53) bleef nog onbeantwoord.

Wellicht geeft de mededeeling, dat Susanna v. Hemert eene zuster was van Gerhardus v. Hemert, professor te Middelburg, die daar 10 Oct. 1759 stierf, hierin eenig licht, daar er misschien van zijn geslacht eene genealogie bestaat, waarin Susanna voorkomt, met vermelding van haren echtgenoot Petrus v. d. K. en diens ouders. Welk wapen voerde deze familie v. Hemert?

P. R. D. V. D. KASTEELE.

Van de Kasteele, Van Roode. Pieter v. de Casteele trouwde ± 1600 Josijntje v. Roode. Kan *hij* een zoon zijn geweest van Gauthier du Chastel, genaamd v. de Casteele (zoon van Pieter du Ch. gen. v. d. C., heer van Vishouck, bij Cathérine de Meuninck, vrouwe van Groenendaele) en van Marguérite Prévost de Quesnoy-le-Comte? En was *zij* eene dochter van Jan v. Roode (zoon van Jan bij Anna Vitsen) en van Maria Immeloot (dr v. Jan, heer van Trois Tours, bij Maria Questroy), en kleindr van Jan, heer van T. T., geh. m. Maria Tayspil)?

P. R. D. V. D. KASTEELE.

[Zie Castelius, Castell, Casteau, v. Casteel, *Nav.* XXIV, 57; VII, 579; VIII, 1130; — v. Rooden, *Nav.* XXIII, 532, vermeld.]

v. Lisfeld. Es werden Nachrichten gewunscht über das Wappen, die Abstammung, die Familien-Beziehungen der Deutschen oder Teutschen Familie von Lisfeld. Ein holländischer General Deutsche von Lisfeld verheirathete seine Tochter Minitta, bis dahin Hofdame in Gotha, im Jahre 1804 an den General Graf Wartensleben. Es wird gewunscht in Erfahrung zu bringen, ob diese Familie v. L. eine Holländische ist, wann sie zu dem Praedicate von oder van Lisfeld gekommen, wann besagter General in Holl. Diensten getreten, wann er dieselben verlassen hat, wer seine Frau war; kurz, Alles ihn und seine Familie betriffende? X.

[Zie v. Liesvelt *Nav.* XXII, 21; III, 524; IV, 435; V, 267; VI, 220, 423; VII, 47, 142, 476. *Nav.* XXVI, 101, 2, is sprake van de baronie en het kasteel van Liesveld, waarvan Willem Frederik graaf v. Nassau enz. in 1637 privilegiën en handvesten bestendigde; vgl. Rademaker's Kabinet v. Nederl. en Kleefsche Oudh., IV, 175. Zie het wapen *Nav.* XXVI, 94 (bij d'Orville.]

Luyken. *Nav.* XXIII, 624, is sprake van Daniël Luyken Jansz., in 1792 in den echt getreden met Margaretha Over 't Water Bakker. Is deze Daniël een nazaat van den bekenden mystischen dichter en graveur Jan Luiken (Luyken)? En is Luyken opgegaan in Luyken Glashorst, wiens te Zutphen woonachtige weduwe (geb. de Greve) het overlijden te Breda i. d. 27 Jan. '82, berichtte van haren zoon Marie Albert L. Gl., kap. d. veldart., oud 42 jaar?

v. Neukirchen gen. v. Nijvenheim. Waar is 24 Aug. 1737 getrouwd Karel Jacob van Neukirchen genaamd Nijvenheim, zoon van Wolter Godfried, heer van Driesberg bij Elbertina v. Tengnagel, met Antoinetta v. Lijnden tot Lunenburg, dr van Bernard Jan, heer van Lunenburg, bij Johanna Willemina Lewe, vrouwe van Canters?

Waar is bovengenoemde Karel Jacob 15 Dec. 1710 geboren?

MR. D. ENGELBERTS.

v. Oort. Er was in het bezit van wijlen C. Kramm te Utrecht een bijbel, toebehoord hebbende aan Hendrik van Oort, stadsingenieur van Utrecht, of aan zijn zoon Marcelis, die aldaar mede die betrekking heeft bekleed in 1576; en in welken door hen op de eerste bladzijden aanteekeningen van hun geslacht waren gemaakt, opklimmende tot omstreeks 1350. Weet iemand, in wiens handen die bijbel thans berust?

De Raadt. *Nav.* XXVIII, 95, worden de wapens opgegeven. van de Raat en v. Schuijlenburgh. En men verwacht ook geene andere, als behoorende bij het aldaar vermelde grafschrift in den Groote Kerk te Haarlem. Doch wien behoorde dan oorspronkelijk de hand met opgestoken wijsvinger van rood, waarmede het wapen van dezen de Raadt (in den linkerbovenhoek) gebroken is?

Romp. Men verzoekt de beschrijving van het wapen dezer familie.

J. D. WAGNER.

Thibaut (XXV, 364; XXVI, 42, 4, 5). Eén met Thibault? Theodorus Thibault, kanunnik van St. Marie te Utrecht, staat

onder de domini benevoli vermeld die ten behoeve van dat klooster en de school van St. Hieronymus aldaar in 1578 zes guldens gaven (Dodt v. Fl., *Archief*, IV (1844), bl. 69. — Thibaut bestaat nóg: Elisabeth Wilhelmina Jacoba Th. te Zwijndrecht tr. 2 Oct. 1879 Cornelis Casimir Alberti (uit Beetsterzwaag). En J. v. der Minne (uit Zevenbergen) trad 5 Febr. '80 te Middelburg met J. C. J. Thibaut Mathysen in den echt.

De Thoms. Cornelis Pieter v. Leyden, geb. 14 Juli 1738, vrijheer van Warmond, jongste zoon van Dirk, heer van West-Barendrecht, Hardinksveld, enz., en van Sophia Dina de Rovere, tr. (wanneer en waar?) Hermina Jacoba gravin de Thoms. Wie weet mij iets van dit geslacht de Thoms mede te deelen? Bizonderlijk wenschte ik te kennen het wapen, de ouders en voorouders van genoemde Hermina Jacoba, zoomede hare zestien kwartieren.

Amersfoort. H. M. WERNER.

Velkener. Is Velkener (*Nav.* XXV, 259) één met Valkenier (*Nav.* XXIV, 523; VII, 100, 250; IX, 391)?

Witte Corneliszoon de With (XXX, 385, 483; XXXII, 19). Tot het belangrijke stuk over bovengenoemden viceadmiraal kan ik, wat zijne kinderen betreft, nog iets bijbrengen uit het archief van Hulst. Toen ik bladz. 389 las, dat Van der Hagen den man »zijner zuster" burgemeester Duijven noemde, schoot me dadelijk te binnen dat die naam te Hulst behoorde; mijne aanteekeningen betr. die plaats na de reductie opslaande, schrijf ik het volgende daaruit over:

A. Hans Willem Duijven, schepen, licentmr, burgmr van Hulst, begr. 28 Nov. 1667, huwt 1°. Catharina Steffanus, begr. 23 Juni 1654; 2°. ondertr. Vlissingen 19 Mei, huwt aldaar 15 Juni 1656 Catharina Schot, j. d. van Vliss., begr. te Hulst 13 Febr. 1660; 3°. ondertr. Rotterdam 6 Mei 1661 Maria de Witt, j. d. van Hulst, ald. begr. 1/28 Jan. 1680.

Uit het 1e huwelijk werden te Hulst gedoopt:

1. Johan Wilhelm 25 April 1649 (get. Corn. Vernoy, dijkgraaf, rentmr van Brakel en Bommelerwaard), begr.

5 Juli 1653. 2. Wilhelmina 23 Oct. 1652, begr. 14 Sept. 1653.

Uit het 2e huw.:

3. Boudewijn 27 Juli 1657 (get. P. Macaré schoonbroeder, Jkv. Agneta Snoecx, wede Boud. Melsen Schot, grootmoeder).
4. Agnita 28 Aug. 1658 (get. mr. Michiel van Goes, rekenmr te Middelburg, Boudewijn Schot van Vlissingen).
5. Sophia 29 Oct. 1659 (get. Andries Schot, advokaat, begr. 27 Febr. 1660, 14 dagen na hare moeder.)

Uit het 3e huw.:

6. Maria 3 Mei 1662 (get. Gijsberta van Heuvelt, vrouw van P. Macaré, mr. Waltherus van der Hage te Brielle), begr. 28 Juni 1663.
7. Witte 12 Dec. 1663 (get. Catharina de With).
8. Hillegonda 30 Juli 1666 (get. Jac. Silenius, doctor (Sismus).
9. Johanna Wilhelmina 13 Juli 1668 (get. Anna de With).

B. Mr. Julius v. Aitzema, schepen, thesaurier, burgr van Hulst, tr. 1. 13 Jan. 1668 Adriana de Witt, j. d. van Rotterdam begr. te Hulst, 10 dagen na de geboorte van haar eenigste kind, 13 Dec. 1670; 2. 21 Febr. 1673 Suzanna Porcelius, dr van Matheus P. en Lucretia Gallieris, ged. te Hulst 18 Juni 1655 (get. Joh. Porcelius, pred. te ter Aa, bij Suzanna Noorthoeve) en begr. te Hulst 6 Dec. 1690

Uit het 1e huw. werd te Hulst gedoopt:

1. Hillegonda 3 Dec. 1670 (get. Anselmus Aitzema, kommandeur van de Moerschans, Maria de With, vrouw van Samuël Beeckman te Middelburg, Jac. Sismus, doctor te Rott).

Uit het 2e huw.:

2. Julius Anselmus 17 Nov. 1673.
3. Lucretia Suzanna 13 April 1675.
4. Elisabeth Françoise 3 April 1676 (get. Elisabeth v. Aitzema, vrouw van Aelsen.

Doordien Maria en Adriana de With ieder eene Hillegonda hadden, waren zij stellig kinderen van Witte Cornz. de With bij Hillegonda van Goch.

Wie is de getuige Maria de With? In welke betrekking staat zij tot haar petekind?

Was Samuel Beeckman een afstammeling uit het 17 Maart 1617

te Goes gesloten huwelijk tusschen Jacob Beeckeman (*sic*), rector der latijnsche school te Veere, met Geertje Boudewijns uit Goes? Was Maria Beeckman geh. met Daniël Radermacher de dr van Samuel en Maria de With? (Zel. Ill., I, 232).

Na de reductie kwamen vele protestantsche familiën uit Holland zich te Hulst vestigen.

Kwam H. W. v. Duijven uit Utrecht? FREDERIK CALAND.

Wapens op een zilveren beker te Zwartsluis (XXXI, 385). Ze zijn die van Zwartsluis (geschakeerd, van zilver en zwart) Overijssel, benevens die der vier toenmalige burgemeesters, Roelof Stroombergh, Jan van Steenwijck, Gerrit Kloecken en Peter Jansen.

Voorzoover mij zulks mogelijk is zal ik deze vier wapens beschrijven.

Stroombergh: gedeeld 1 dubbele adelaar, 2 gekroonde kuipershamer.

van Steenwijck: drie (2, 1) meerlen rechts ziende.

Op deze twee wapens zijn de kleuren niet aangegeven.

Kloecken: in zilver eene figuur als 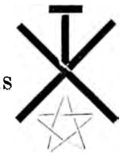 van rood.

Jansen: in zilver twee dwarsbalken van rood.

Mr. R. J. W. F. VAN HOEVELL.

CORRESPONDENTIE.

Aanteekeningen van J. van der Dussen. Wie stelt belang in deze MS. aanteekeningen gedateerd Luik 8 Mei 1867, bevattende de genealogie van Bronckhorst in verband met v. Gronsfeld. Voorts twee eigenhandige brieven, een d.d. 2 Jan. 1784 van T. (?) C. v. Bronckhorst aan prins Willem V; de tweede d.d. 25 Mei 1668 van R. (?) Z. (?) v. Bronckhorst. Eindelijk de afbeelding eener grafzerk, waaronder rusten Willem v. Bronckhorst († 1563) en Agneta van Bylant genmd Bronckhorst, vrouwe tot Gronsfelt enz., †? (met wapens in het midden en aan de vier hoeken), boven

welke teekening het opschrift: »Pierre sépulcrale des Comtes de Gronsfelt, autrefois dans l'Eglise des Récollets de Slévante transporte en 1700 dans l'Eglise de Gronsfelt en marbres de différentes couleurs". Een en ander werd aangetroffen in een exemplaar van Ferwerda's Adellijk Wapenboek. Hun die hierin belang stellen, wordt verzocht daarvan in dit tijdschrift mededeeling te doen. A. J. A.

[Kunnen die aanteekeningen niet in dit ons maandwerk geplaatst worden ?]

v. Everdingen (XXXII, 64). De ambtenaar aan het Rijksarchief, P. A. Leupe te 's Gravenhage, moet in 't bezit eener genealogie van dit geslacht geweest zijn.

F. H. R. V. (XXXI, 184*0*). Misschien is u nòg de herinnering welkom, dat *Nav.* XXIX, 26, sprake is van een *gedrukte* Naamlijst van Nederd. Boeken 1794—8. Ook ibid, bl. 104, leest men van een »Naamlijst van Nederd. B." door v. Abcoude.

Ontvangen brieven of bijdragen van :

A. AARSEN, A. J. A.[1]), MR. P. A. J. V. DEN BRANDELER, F. CALAND, J. A. DORRENBOOM, J. E. TER GOUW, A. H., H. DE JAGER, J. D. L., H. M. KESTELOO, DR. E. LAURILLARD, B. J. A. M., P. A. N. S. V. MEURS, R., M. A. V. RHEDE V. DER KLOOT, A. V. SASSE V. YSSELT, MR. W. P. SAUTIJN KLUIT, A. C. S. V. S., A. L. C. baron DU TOUR, H. W. TYDEMAN, J. D. WAGNER, JOHAN WINKLER.

MISSTELLINGEN.

Deel XXXII.

Bl. 2,	reg.	11 v. o.	*staat*	preeue,	*lees*	preuue.
» 10,	»	6 v. b.	»	komen,	»	komt.
» »	»	21 »	»	XXII,	»	XXI.
» »	»	22 »	»	XXI,	»	XXII.
» »	»	1 v. o.	»	offe,	»	ofte.

[1]) Wiens Aanteekeningen betr. v. Br. (zie de vorige bladz.) reeds eene bestemming bekwamen, welke de hier gestelde vraag overbodig maakt. Intusschen blijft plaatsing dier Aanteekeningen in dit maandwerk denkelijk zeer gewenscht.

GESCHIEDENIS.

Het Brielsche gilde van St. Nicolaas. In 1563 werd aan dit Gilde het volgende Privilegie gegeven. »Wij Baillin, Burgermeesters, Schepenen, Raeden, Oudt ende Nyeuw Gerechte der stede vanden Bryelle, doen te weeten eenen yegelycken, dat wy, om te maecken goeden regul, polecie ende ordonnantie onder den gildebroeders van St. Nicolaes Ghilden binnen onsser voorsz. stede, genaempt des Cramers ende Coemans gilde, het voorsz. gilde gegundt, gegeuen ende verleent hebben, ghonnen, gheuen ende verleenen mits desen die poincten ende articulen hier naer volgende: Iuden eersten dat nyemandt eenighe maersch ofte mercherije [1]) en sal moeghen vercoepen binnen der voorsz. stede vanden Bryelle ende vryheyt vandien, hy en sal eerst poorter weesen ende gildebroeder van St. Nicolaes ghilde, vp een boete van drye ponden Hollandts te verbueren. Ende een verjaert poorter, die int ghilde compt, sal tghilde gheuen voor zyn incompste vyff scellingen grooten vlaems, omme den dyenst Goidts mede te doen. Ende wye van buyten int ghilden compt ende gheen verjaert poorter en is ende begeert ghildebroeder te weesen, die sal gheuen voor zyn incompste thien scellingen grooten vlaems tot behouff vant voorsz. ghilde. Ende sullen voorts alle ghildebroeders ende susters gehouden weesen alle jaere te geuen voor heur gildegelt vyff groot vlaems. Item zoe wat inde maersch begreepen is, te weeten, canifas, theuyl, schyff gaeren, woesteyn, bollecraen, satynen, zyde laecken, fluweel, camelodt, saertschen, tyckten, wit ende blau gaeren, catuen, caersgaeren, pampier, cruycken ende potten, houte backen, schuttelen,

[1]) Later hierbij gevoegd *ofte vettewarye*.

lepelen ende scaelen, ende dyergelycke, en sal men nyet moeghen vercoepen, hy en zy gildebroeder van Sinte Nicolaes gilde, op die voorsz. boete; ende voorts alle specien van cruyde, sucker, geers, rys ende dyergelycke, dye salmen vercoepen met goeden geeycte gewichte der voorsz. stede vanden Bryelle, op de boete ende correctie, van oudts daer thoe staende. Item voorts alle die gheene die te coop houden tghene dat inde maercherie begreepen is, te weeten, bonetten, tasschen, nastelyngen, zijdelindt, schortecleets, bandt, buyeldoeck, vaendoeck ende alderhande schapezyde ofte ander lindt ende dyergelycke ende all dat totter maercherye behoort als spelden, naelden, vyngerhuen, sporen ende alrehande maelderie, deesen sullen int ghilde weesen, vp een boete van drye ponden Hollandts als bouen. Item alle de gheene, die te coop houden vette waere, te weeten, olye, seep, hoenich, boeter, kaese, reusel, coyensmeer, schapensmeer, keersen, ghesouten zeelhonts speck, vyghen, rosynen, mostert, soudt ende asyn, ende dyergelycke, die dit bij der handt vercoepen ofte metten ponde weegen ofte cleyne maeten, die sullen int ghilde weesen, op een boete voorsz. Item dat nyemandt vreemts van buyten binnen der voorsz. stede vanden Bryelle ende vryheyt vandien binnen die weecke en sal voort doen dan vpte rechte marcktdach, noch ommegaen by den huysen om neerynghe, daer in de poorters deeser stede vry zyn omme te vercoepen eenich van deese voorsz. percheelen vp een boete van drye ponden Hollandts als bouen. Item dat nyemandt vreemts vpten mercktdach en sal vercoepen binnen der voorsz. stede vanden Bryelle ende vryheyt vandien eenighe tonne boeter, caesen, caersen, speck, reusel, soudt, gordt, geers, beesems, boenders, vlaes, byder cleyne maete ofte gewichte, dan alleenlycken die voorsz. tonne boeter by der halff vaeten, kinnetghens ende achtendeeltgens, caesen byder honderden ende half honderden, vyffentwintichgen, halffvyffentwintichgen ende by der sticke, kaersen byder steen ende halue steen, speck byder zyde, halffue zyde ende byder hammen, seep byder tonnen, halffvaeten, kinnetgens ende achtendeeltgens, ende geers byder tonnen, gort byder achtendeel, muddens ende spinten, sout byder tonne ofte achtendeel, ende by gheen cleynder maete, ende beesems, boenders byder bussche, halffue bosschen, tot XXVI int bossche, ende vlas byder

steen ende ponden, vp een boete als bouen. Item dat nyemandt vuyt eenen vaete eenige boeter, seep ofte andere waere dyerder, mer wel minder geuen sal het leste dan hy teerste vandien gegeuen ende vercocht heeft, mer sullen soe wel vpden marcktdach als inde weecke vp eenen prys altydts blyuen, mer wel te minderen ende nyet te meeren, vpde verbeurte vande boetere, seepe ofte dyergelycke, mitsgaders vpde boete daer toe staende ende correctie. Item en sal nyemandt van deesen voorsz. waeren dat van buyten te coope compt dat den ghilde angaet moegen opcoepen, voor ende alleer dat den knecht vant ghilde een yegelyck gildebroeder ofte suster een weete daer van gedaen heeft, ende dat vp een zeeckere vre, ende zoe wye vp die vre nyet en compt, en sal daer van gheen deel hebben. Ende zoe wye hem veruorderde eenighe vande voorsz. waere te coopen, voor ende alleer dat den knecht vant ghilde den ghemeen gildebroeders een weete daer van gedaen heeft, dat waer vp een boete van drye ponden hollandts als vooren. Voort soe en sal nyemandt vreempts opten merckdach moegen vercoepen eenich gestoeten cruyt dan alleenlycken inde vrye jaermarckt deeser stede vanden Bryelle, vp een boete als bouen. Mer sullen die vreemde luyden vpten rechten marckdach moeghen vercoepen alderhande heel cruyt by den ponden, halff ponden ende vyerendeelen, ende nyet minder ofte cleynder gewichte, vp gelycke boeten van drye ponden Hollants als bouen. Item soe en sullen gheenige poorters moegen vercoepen eenich gestoeten cruyt dan dat van goeden harden cruyde gestoeten werdt. Ende waert saecke dat yemandt eenich valsch cruyt ofte andere valsche waere vercochte ende dat beuonden werde byden deeckemeesters vant voorsz. gilde, dat waere vp die verbeurte vant cruyt ofte waere ende vp een boete als bouen. Item wat die vyer deeckenmeesters met den hooftman repareeren ten behouue vant voorsz. ghilde, dat sal van waerde gehouden werden, weluerstaende dattet by belyeuen vanden Baillin, Oudt ende Nyeuw Gerechte deeser stede sal geschyen. Item voorts sullen alle gildebroeders ende susters gehouden weesen alle jaere een maeltydt tsamen te eeten vp St. Nicolaes dach, ende dat sal men hem in beyden kercken laeten weeten. Ende soe wye nyet en compt eeten, sal euenwel gehouden weesen zyn maeltydt te betaelen, gelyckerwys

oft hy daer mede gegeten hadde; ende indyen hy onwillich valt om zyn maeltydt te betaelen, sal verbueren een boete van thien scellingen Hollants. Item alsdan sullen die vyer oude deeckenmeesters kyesen twee nyeuwe deeckenmeesters, die met die twee leste deeckenmeesters, die nyet meer dan een jaer gedient hebben, dyenen sullen. Ende soe wye deeckenmeester geweest is twee jaer aen een, die en sal het naeste jaer daer aen gheen deeckenmeester moeghen weesen. Item soe wye men kyest deeckenmeester ofte hooftman te weesen, ende dat nyet weesen en wilde, die sal verbueren een boete van drye ponden Hollants. Item voorts sullen die oude deeckenmeesters alle jaere rekening ende bewys doen den nyeuwen deeckenmeesters binnen ses weecken nae dat zy van haer deeckenmeesterschap verlaeten sullen zyn, van alle tgundt dat zy binnen den jaere, daer zy inne gedient hebben, ontfangen hebben, ende van haeren vuytgeeff, die zyl. daer teghens weederomme vuytgegeuen hebben, ende dat vp die verbeurte van heurluyder neerynghe alsoe langhe als zy gheen rekeninge gedaen en hebben, vp een boete van twee ponden Hollandts. Item soe sullen die deeckenmeesters voorsz. alle gildegelt ende boeten moeghen inhaelen met den knecht vant ghilde ofte met een stedeboode. Ende waert saecke dat yemant zyn boeten ofte ghildegelt nyet en wilde betaelen, die soude zyn neerynghe mueten laeten ter tydt thoe dat hy voldaen hadde, ofte vp een boete van twee ponden Hollandts als bouen. Item sullen van nu voort aen alle ghildebroeders ende susters gehouden weesen, soe wanneer een ghildebroeder ofte ghildesuster vuyt het ghilde sterft, te lycke te graue te gaen ende oeck ouer hem ofte haer te offeren, vp een boete van een pondt was, noytsaecke vuytgesondert, mits datse altydt gehouden werden den deeckenmeesters om oirloff te bidden, behoudelycken soe sullen die vryenden vanden dooden den knecht een stuuer gheuen om den ghildebroeders ende susters een weete te doen. Ende soe wye die weete gehadt heeft ende nyet en compt, dat waere vp een buete van een pondt was ten prouffyte vant ghilde. Item zoe wye nu voortaen vuyt het ghilde sterft, die sal gheuen tghilde voor zyn dootschult vyfthien stuuers, ende daer voor sal men ouer hem deelen vp St. Nicolaes dach vyfthien groot aen wittebroot naer ouden heercommen. Item van alle die

boete als vande verbeurde waeren ende andere boeten, die vallen sullen, sal men moeghen met ghyselrecht inwinnen, ende sullen weesen teen derdepaert tot prouffyt vant voorsz. ghilde, ende t'ander derdepaert tot prouffyt vanden heyligen geest, ende tderde derdepaert tot prouffyt vanden officier. Item indien in deesen priuilegie eenighe duysterheyt ofte difficulteyt geviele, tselue sal staen tot discretie vanden gerechte. Ende sal deese priuilegie dueren tot weederseggen vande voorsz. stede.

Actum coram Leenert Adriaensze ende Cornelis Jacobsze, burgermeesters, Jacob Adriaensze, Jacob Jansze cuyper, Adriaen Colff, Cornelis Phillipsze, Cornelis Heynricxze, Willem Rutgertsze, Jan Pietersze tinnegieter, Symon Jansze, Cornelis Adriaensze, Claes Jansze, Aert Danielsze, Jacob Willemsze, Leenert Ghysbrechtsze ende Jacob Pietersze schilder, all representerende Oudt ende Nyeuw Gerechte, vpden xviii^en^ Augusti anno 1563."

In de 16e eeuw werden nog de volgende Resoluties genomen.

»Up huijden soe es bij mijnen Heeren geresolueert, dat men de cramers ende gildebroeders van Ste Nicolaes gilde deser Stede zal maincteneren, houden, styuen ende stercken in heurluyder priuilegien, ende dat over sulcx die van Rotterdam, comende alhier mit haer cruyt ende specerijen, daer van zullen werden geinsinueert, vp dat zij heńl. daer nae hebben te reguleren. Actum coram Oudt ende Nijeuw Gerechte deser stede den xxvii^en^ January 1579."

»Ten seluen dage (2 Dec. 1589) soe hebben mijnnen Heeren die Burgemeesters ende Regierders der stede vanden Briele geordonneert de deeckenmeesters van sindt Nicolaes gilde te onderhouden beijde de glaesen ouer beijde de oostpoortaelen in sinten Catrijnen kercke deser stede."

»Up huijden soe es bij mijnnen Heeren Burghemeesters ende Regierders deser stede vanden Briele geresolueert, dat de deeckenmeesters van Ste Niclaes gilde dengenen, die zes stuuers gegeuen hebben, dzelue wederomme zullen restitueren, ende dat zij de saecke zullen laeten berusten ende v gr. geuen, gelijck zij te vooren gedaen hebben. Actum coram omnibus den xxvi^en^ Nouemb. 1594."

»De voorsz. saecke andermael in deliberatie geleijt zijnde, hebben mijnnen Heeren bij de voorsz. resolutie gepersisteert. Actum coram ut supra."

»5 Meije 1599, Out ende Nijen. Es verstaen ende geresolveert, dat van nu voortzaen binnen dese stede egeen gemaect werck als cousen, wambuijsen, bocxen, pijen ende andere dijergelijck werck en sal mogen werden vercoft dan bij den genen, dije tselve selffs sullen maecken, daerthoe bij eenige, daerthoe te committeren, sal werden gemaect ende geconcipieert seeckere ordonnantie opt gelieven ende rapport van mijnen Heeren. Ende omme d' voorn. ordonnantie te concipieren zijn gecommitteert Pieter Jacobsze burgemeester, Jacob Matheusze ende Cornelis Lenaertsze Keijser".

»4 Aug. 1599. Gedelibereert zijnde opt stuck vant vercoopen vanden grauwen ende swarten twijn binnen deser stede ende omme de saecke te accommoderen, es verstaen ende geresolveert, dat alle cramers ende andere, dije binnen deser Stede sullen willen vercoopen swarten ende grauwen twijn, mitzgaders schoenmakers drije draet, bij eede sullen moeten beloven ende sweeren alle den voorsz. twijn, dije zij zullen vercoopen, te halen ten huijse van Jan Willemsze Leemputten ofte andere, dije den selven binnen deser stede selff sullen maecken.

Ende sullen alle d' selve cramers tot allen tijden, des versocht zijnde, gehouden zijn hen bij denselven eet te purgeren, dat zij egeene der voorsz. twijn en hebben vercoft dan dije zij vanden voorsz. Leemputten ofte andere, hem binnen deser stede met twijnmaecken generende, hebben gehadt, ende sullen degene, dije bevonden sullen werden in desen quaelicken ende tonrechte gehandelt te hebben, arbitraelicken als meneedige gestraft ende gecorrigeert werden.

Ende sullen denselven Jan Willemsze ende andere, dije hen met twijnmaecken binnen deser Stede sullen willen generen, gehouden zijn te maecken drijederleij soorten, soe wel van grauwen als swarten twijn, twee sts. tpont in prijse verschelende, ende van gelijcken bij eede verclaren, dat zij alle den voorsz. twijn selffs binnen deser stede sullen maecken ofte doen maecken op peijne als boven."

11 Dec. 1599. »Hebben myn Heeren in non prejuditie van een yder sijn goet recht geconsenteert ende gegeuen Guliaeme Aernoutsze du Camp, naergelaten soon van Aernout du Camp, daer moeder aff was Josyntgen Arents dr., alle alsulcken vicarie als

vacerende was door den ouerlyden van Jorisge Bastiaens dr, ouerleden dochter van Inge Joris dr., daer Collateurs ende gifters van sijn de dekenmeesters van St. Niclaes gilde."

H. DE JAGER.

Het Brielsche gilde van St. Eeuwout. Betreffende dit gilde geeft het oudste »Memoriaelbouck der Stede vanden Bryelle" slechts de volgende resoluties:

»Up huijden den XIX^{en} Januarij 1561 stilo communi soe zijn by dije vanden nijeuwen Gerechte der stede vanden Bryelle de vyer heyligegeestmeesters van St^{e} Cathrinen kercke ten Bryelle geordonneert ende gecommitteert mits desen totte administratie ende deeckemeesterschap van St. Eeuwouts gilde, omme tselve ghilde met zijnen toebehooren ende ancleuen van dijen te regeren ende administreren naer behooren."

»Up huyden soe hebben die Burgermeesters ende Gerechte geordonneert dat, alzoe het gilde van Sinte Euwout binnen St^{e} Catherinen kercke vanden Bryele vergaen es ende zeeckere goederen daer toe gefundeert zyn, dat den bouckhouder vant oude manhuys die zelue goederen ontfangen sal ten behouue vant manhuijs, ter tydt ende wyle toe het voorn. ghilde weeder gerestaureert ende in esse sal zyn; inden eersten een helft van rentebryeff ende die helft van jaerlicxe rente vandien, beghinnende: Wy Jacob Jansze ende Danckert Jacobsze, Schepenen, etc. verleeden by Jacob Hanschoe, inhoudende vyff scellingen grooten vlaems sirs., verschynende jaerlicx prima may, van date den IX^{en} Juny anno 1536, vp welcken rentebryeff die helft vande offlossinge geteyckent staet; noch eenen heelen rentebryeff ende die jaerlicxe rente vandien, beghinnende: Wy Adriaen Colff ende Leenert Cornelisze Cruynier, schepenen etc., inhoudende twee scellingen ses grooten vlaems sirs., van date den XV^{en} Febr. 1559; noch twee gemeten landts, leggende in Vechouck, ende noch een Karolus guldens irs. ende den rentebryeff vandien, verleeden by Claes Claesze, verschijnende jaerlicx paesschen, beginnende: Wy Heynrick Cornelisze Zeelaer ende Pieter Jacobsze, schepenen etc., van date den XX^{en} Jan. 1543, spreeckende vp het huys ende erue van Pieter die schilder, staende ende leggende inde langestraete; noch vyer

scellingen grooten vlaems sirs., gaende vuyt een proeuen, leggende vp sint Euwouts aulthaer, daer Heer Jacob Dircxsze, prouisoer, posseur (possesseur) off is ende jaerlicx vuyt reyckt. Actum coram omnibus vpden XXVIII^en^ Octobris anno 1564."

»Up huyden soe heeft Jan Pietersze Tinnegieter onder den Burgermeesters ende Gerechte deeser stede geleuert een copie vuyt een fondatie, houdende vp sinte Euwouts aulthaer binnen die kercke van Sinte Catherinen ten Bryelle, beghinnende: Condt ende kennelycken zy allen geloeuygen Kerstennen luyden, die deese letteren sullen zyen off hooren leesen, dat ick Aerent Pietersze die waegemaecker met Lysbet Oelen dr., myn geechte wyff, aengeleyt hebben metten geeste etc., weesende beneden inde zelue copie een rondt gadt van ontrent een stuuer groet, van date int jaer ons Heeren 1450 vpten elffsten dach in Augusto, met een transport daer deur, waer by Schepenen kennen, dattet een copie auctentyckque es etc., beghynnende: Wy Jan coeman Jansze ende Jacob Claesze Beye zoen, schepenen ten Bryelle etc., van date int jaer ons Heeren 1452 vpten veerthienden dach in Junio; noch eenen rentebryeff verleeden by Claes Claesze de backer, ten behouue van Sint Euwouts gilde, van xx stuuers sirs., verschynende jaerlicx paeschen, beginnende: Wy Heynrick Cornelisze Zeelaer ende Pieter Jacobsze, schepenen etc., van date den xx^en^ Jan. 1543; welcke stucken ende bryeuen Joest Claesze van Manezee onder hem gehadt heeft. Actum coram omnibus den XI^en^ Nouembris anno 1564."

Van bovengenoemde echtelieden is een dergelijke fundatiebrief, als waarvan in de laatste resolutie sprake is, *Nav.* XXVIII, 339—44, door mij medegedeeld.

H. DE JAGER.

Een brief uit den Spaanschen tijd en het beleg van Haarlem. »Lieve zeer beminde zwager. Ick ende u lieve suster myn huysvrouw ende dochter gebieden ons seer tot u, seer verblyt synde met uwe brieven ontfangen op den eersten Juny lestleden wesende van date den xxiiij^en^ in maerte voorleeden, ende sal uwer L. believen te weeten hoe dat wij noch redelicken te passe zyn ende dat de spaengerden wederom inden Hage gecomen zyn den XXXI^en^ meye

lestleeden ende dat u broeder Anthonis met zyn wyf ende soon zyn binnen Gorinchem ende Mathys Benninck met zyn wijf ende kint dair zyn wyf best af gelegen es binnen Delfft ende dat dandere zyn kinderkens beyde doot zyn. Nicht vander Cruys wert seer out ende traech, ende wy zyn wel blyde dat zy es dair ick haer bestelde als u suster myn wyf by u was, want ick nyet en weet hoe wyt met haer in desen benauden tyt gemaict souden hebben want dair nyet te winnen en is noch daer en gaet nergens geen betalinge om. Soe men seyt es Jakob dair ghy van schryft mede in Haerlem geweest, ende mits datter vele volcx gebleven es en can ick nyet vernemen hoet met hem gegaen oft waer hy gebleven es. Aengaende Balthen myn soon bid u als ick altoes gedaen hebbe tbeste daer mede te willen doen ende hem met alder naersticheyt onder bedwanck te willen houden ende doen houden, ende ter gelegender tyt te bestellen by deen of dandere in dienste al en soude hy in een jaar ofte twee nyet dan die cost winnen, ende wat daer toe tot onderhoudenissse van zyn clederen, coussen, scoenen etc. Ick weet wel dathy gebreck hemden heeft, ende en weet hem voor desen tyt daer aen noch oick aen gheen linden van hier te helpen soe dat hier te seer diere es ende dattet oick te verde ende te moeyelicken es te reyssen ende te brengen van hier daer. Dus bid ic u daer te willen coopen voor hem al te met een paer hemden ofte twee tzy neyuvt ofte out, ofte die van een pair slapelaickens te doen maicken die dicwyls in erfhuyssen te coope vallen sulcx dat best te passen commen sal moghen. Ick sal u int eynde van als deuchdelicken voldoene ten wil God betert voor desen tyt anders nyet weesen. Dongelucken moeten mitter tyt gehavent (?) weesen. Ick hadde wel gehoopt eenighe betalingen te gecrygen van u renten ter leede, mer ten wil noch nyet syn, 't volck es verloopen ende blyven van haer goet, t lant leyt wel schoey ende en wert nyet gebout noch gebruyckt, overmits t crysvolck ende t loopen van de muyscoppers, diet die goede luyden al beneemen datse hebben tzy vrunt ofte viant, daer aen werdt nyemants aengesien noch gespaert God betert.. . . . . ."

In een oud keurboek van den Haag vonden wij het hiervoren medegedeelde overblijfsel van een brief uit de 16e eeuw. Op de

achterzijde is in klad geschreven iets omtrent »toesicht ende wacht te houden op Sceveningen" op zekere personen, dat gedagteekend is van den 6den dach Junii ao. 1574.

Alzoo moet de brief vóór dien datum en na den 26sten van Bloeimaand 1574 geschreven zijn. Den Haag werd in dat jaar door Baldes, die ten tweedemale voor Leiden 't beleg sloeg, ingenomen, en daarop doelt de briefschrijver, wanneer hij zegt: »dat de Spaengerden wederom in den Hage gecomen zijn". Dat »wederom" brengt in herinnering het jaar 1572, toen die van den Haag een zwaren aanval van de Spanjaarden te verduren hadden gehad, terwijl de onbekende briefschrijver volle recht had om te spreken van den »benauden tyt", immers de Spanjaarden hadden zoozeer huisgehouden in den Haag, dat een plakkaat werd uitgevaardigd om de stad te reinigen, »daer dieselve plaetse van den Hage geduyrende den tyt die vianden aldaer gelegen hebben, zulcx deur quaet regement en overweldigheyt van deselve vianden ontreynicht en mit groote mishoopen in alle straeten en steghen beset ende gedeformeert es, dat aen deselfde straeten tot veel plaetsen met wagen en paarden nyet en mach gebruycken".

Waar gezegd wordt in den brief, die misschien niet verzonden is geworden, of waarvan dit stuk wellicht 't klad is, »dat Mathys en Benninck met zyn wyf ende kint binnen Delft zyn", komt dit overeen met 't geen Hooft schrijft: »Met het overschot rukte hij (Baldes) na den Haag, daar niet dan Ruykhaver met zijn vendel lag, die toen nogtans aan de Geestbrug, zoolang met schermutselen t'antwoord stond, dat de Haghelingen tyd hadden om met 't meeste hunner have binnen Delft te vluchten".

Wat Haarlem betreft en het »veel volcx datter gebleven es", wordt hier gezinspeeld op het beleg van Haarlem in 1572 en 73, dat eindigde met de overgave in het laatste jaar op den 16den Augustus, na eene dappere en heldhafte verdediging.

Overigens verspreidt deze brief geen historisch licht, maar verdient mededeeling, èn om den eigenaardigen schrijfstijl dier dagen, èn om den eenvoud, die bij de kleedij onzer vaderen voorzat, en welken wij hieruit leeren kennen. De briefschrijver was wellicht een der klerken van het stadhuis, die met dezelfde hand de haagsche keuren afschreef. A. J. SERVAAS VAN ROOIJEN.

Oorsprong van den geslachtsnaam Duivenbode (XXXII, 30). Tijdens het beleg van Leiden door de Spanjaarden, maakten zich drie gebroeders, met name *Ulrich*, *Willem* en *Jan Cornelisz.*, jegens de stad hunner inwoning verdienstelijk, door aan deze een achttal hun in eigendom toebehoorende duiven af te staan, om als postduiven dienst te laten doen, en de stad op die wijze met de regeering in verbinding te stellen. Deze daad verkreeg vooral daarom een verdienstelijk karakter, dat zij plaatsgreep gedurende een tijd, dat de belegerde stad aan den grootsten hongersnood ten prooi was en het minste, wat tot levensonderhoud strekken kon, de hoogste waarde bezat. Ter belooning van- en herinnering aan deze vaderlandslievende daad verleende het stedelijk bestuur van Leiden in 1578 aan *Willem Cornelisz.*, met recht van overgang op diens nakomelingen, de vergunning, om voortaan den naam Duivenbode als zijn geslachtsnaam te voeren, hem tevens met een geslachtswapen vereerende, zijnde In zilver twee sleutels van rood, kruislings over elkander geplaatst (het wapen der stad Leiden) vergezeld van vier duiven van blauw; het schild omringd door een krans van eikenbladen. Het geslacht, dat voornoemde Willem Cornelisz. tot stamvader had, is, naar hetgeen Pars ons in zijne Katwijksche Oudheden mededeelt, thans sinds reeds meer dan anderhalve eeuw uitgestorven. Het laatste lid daarvan leefde in het begin der vorige eeuw en werd vertegenwoordigd door eene oude vrouw, die in hoogst armoedige omstandigheden verkeerde. Het wapendiploma, waarmede haar voorvader begiftigd werd, behoorde haar in eigendom. — Van de beide overige broeders wordt geen nader gewag gemaakt. Zou aan ieder hunner een diploma, gelijkluidend aan het bovengemelde, zijn uitgereikt geworden? Pars is van oordeel, dat zij vóór dien tijd reeds een *van* bezaten, en grondt deze meening hierop, dat in het diploma (hetwelk in het aangehaalde werk in zijn geheel wordt aangetroffen) sprake is van WILLEM CORNELISZ. Speelman. Dat dit laatste woord een geslachtsnaam aanduidt, acht ik echter aan twijfel onderhevig. Waarschijnlijk komt het mij voor, dat het op een middel van bestaan wijst, en wel om reden, dat, terwijl Willem Cornelisz. in hoofdletters geschreven stond, het woord »Speelman" in gewone schrijfletters daarop volgde, evenals

de vermelding dat hij geboren burger der stad Leiden was. Men heeft, m. i., met »Speelman, gebore Burger dezer stad Leiden" dien persoon eenvoudig nader willen omschrijven [1]). Bij herhaling van den naam Willem Cornelisz. in het diploma, wordt daarenboven het toevoegsel »Speelman" weggelaten.

Mr. P. A. J. VAN DEN BRANDELER.

[Ook aldus Dr. E. Laurillard, die mededeelt dat het omschreven wapen in de Pieterskerk te Leiden hangt, alsook voorkomt in Willem's voormalig woonhuis op het Rapenburg, over de Vlietbrug, met dit onderschrift:

Dat God gewrocht
Die vā Duiveboode,
Doe God tot Boden Duiven schikten,
Ontzet voor Leydens Stad aanblikte.]

Vrijmetselarij. (Vgl. *Nav.* XXXI, 597). In Kaapstad herdacht 25 Nov. 1881 de Nederl. Prov. Grootloge den dood haars grootmeesters, Prins Frederik der Nederlanden. De rouwloge werd gehouden in den prachtigen tempel der Loge »de Goede Hoop". De zaal was met zwart bekleed; in het midden stond op een voetstuk de lijkkist, bedekt met een zwartfluweelen kleed; op de kist lagen twee gekruiste zwaarden, de banier des gezags en maçonnieke versierselen. Zangstukken, uitgevoerd door een mannenkoor en door instrumentale muziek, wisselden de toespraken af. Ongeveer 650 personen waren tegenwoordig, waarvan de helft Vrijmetselaars. — Te Gent vierde de Loge »Septentrion" den 17en Dec. '81 eene rouwplechtigheid ter eere van den overleden prins en tevens van den heer Metdepenningen, die gedurende eene halve eeuw aan haar hoofd stond. Men voerde eene cantate uit van Hubert, woorden van Walter.

Predikanten in het Overkwartier (Vgl. XXXI, 5, 57, 121). Te Roermonde bestond sedert 1560 eene Gereformeerde gemeente, die 1000 communicanten telde. Haar predikant heette Hendrik Dibbetz, die vroeger te Keulen stond en door de Spanjaarden uit Roermonde verdreven werd. Evenwel bleef de gemeente er bestaan en

---

[1]) Juist; vgl. *Nav.* XXI, 255 met ibid., bl. 358. *Red.*

verkreeg zelfs in 1632 tot 1636, toen Roermonde en Venlo onder het gebied der Nederl. republiek kwamen, bij capitulatie eerst de Begijne-, en daarna zelfs de Cathedraal- of Bisschopskerk. Vijf jaren later ging de stad weder aan de Spanjaarden over; nu verloren de Protestanten alle vrijheid en gingen naar Heinsberg ter kerk. Eindelijk hielden de Gereformeerden in de jaren 1702 tot 1716 er voor de laatste maal hunne openlijke godsdienstoefening. De stad ging in 1702 aan de bondgenooten over, waarbij voor de Gereformeerden de kerk der Poenitenten bedongen werd. Bij deze en bij de Hollandsche bezetting werden aangesteld als predikanten:

1) Johan Schutter, daarna te Venlo.
2) v. Krimpen, daarna in Holland.
3) Jacob Rennes.
4) v. Asten.

Toen de stad in 1716 aan keizer Karel VI werd overgegeven, ging de gemeente te gronde.

Een en ander vindt men bij von Recklinghausen, I, 238.

A. J. C. KREMER.

Dibbetz. Op grond van verschillende omstandigheden, leest men *Nav.* XXXI, 369, zal »Hendrick in de kiste", geb. 1533 te Herveld † 1613, na het verlaten van Roermond, naar Doesburg, en niet naar Duisburg zijn gegaan. Een Boekzaal van 1740 in mijn bezit verluidt zich echter aldus: »Deze Hendrick (of Hen»ricus Dibbezius) is geweest Predikant onder 't Kruis, eerst tot »Keulen, en naderhandt te Roermonde; welke laatste plaats door »de Spanjaarts bij een verrassing zijnde ingenomen, zogten dezelve »na dien goeden Herder, zelfs tot onder de onderlagen van de »Bedden in zijn Huis, met een Voornemen om hem levendig te »verbranden; doch de goddelijke Voorzienigheit gebruikte tot zijne »behoudenisse, het hartelijk antwoordt van zijne Huisvrouwe Catha»rina Brandtsz.; want, dezelve Hem (haren man) verscholen heb»bende in ene zekere Kiste in haar Voorhuis, gebeurde het, dat »de Spaansche Inquisiteurs in het uitgaan met den anderen samen»sprekende, zeiden: »Wie weet of die Geuzenduivel niet in die »Kist ligt?" Waarop de vrouw met ene meer als begrijpelijk vrije

»welgemoedtheit van dezelve Kiste, waarop zij schrijende gezeten »hadt, afspringende, den zelven antwoordde: »Ziedaar, zie, of Heer »Hendrick daarin is". Welke vrijpostigheit van gemelde zijne »Huisvrouw, door de Goddelijke bestiering oorzaak was, dat zij »de Kiste gesloten lieten, ende alzo ten huizen uitgingen, vlug- »tende de voornoemde D. Henricus Dibbezius kort daaraan in een »metselaarsgewaadt, met een Kalkbak op zijne Schouders, en een »Trouweel in de Handt naar *Duisburg, in Cleefslandt*, — blijvende »dezelve om voorgemelde zonderling geval tot heden noch in het »Nageslagt bekent onder den naam van »Hendrick in de Kiste". »Aldus geredt zijnde en door Godts handt in zekerheit gebragt, »heeft Hij zijne overige dagen in ene Stille ruste doorgebragt en »is in enen 80jarigen Ouderdom overleden in 't jaar 1613, na »alvorens bij gemelde zijne Huisvrouw gewonnen te hebben agt »Kinderen, waarvan zeven zonder Nazaten mede overleden zijnde, »dien ouden Vader alleenlijk overig gebleven was zijn jongsten »Zoon genaamt Johannes Dibbezius, geboren in 't jaar 1567," enz.

Hieruit moet men dus opmaken, dat er bij Van der Aa geene verschrijving heeft plaats gehad. — Johannes Dibbetz, getrouwd geweest zijnde met Francina van Dans, geb. in 1567, heeft vier kinderen gehad: Johan, Henricus, Franciscus en Adam. Alleen Henricus liet kinderen na, t. w. Johannes, Franciscus, Henricus en Theodorus, allen in predikantsbetrekking, de laatste drie te Tholen, te Lindt en te Barendrecht. Is het ook bekend of *zij* nazaten hebben gehad? Zoo ja, met wie zijn die gehuwd geweest? De jaartallen ontbreken ten hunnen opzichte geheel en al.

P. DIBBETZ.

Predikanten Baselius, te Bergen-op-Zoom (XX, 23, 226; XXI, 7, 229, 387; XXII, 113, 273; XXIV, 594). Toen ik de gelegenheid ontving om de acta der cl. van Tholen en Bergen-op-Zoom te raadplegen, vleide ik mij, nopens die pred. bijzonderheden te zullen vernemen, welke licht zouden verspreiden in de duisterheden. welke omtrent hen nog altoos bestaan. In die hoop ben ik echter grootendeels teleurgesteld, naardien het eerste actenboek 23 Maart 1584 begint en 30 Oct. 1608 eindigt, terwijl de beide volgende actenboeken, loopende over 1609—1637, blijkens eene aanteekening

in 1664, toen reeds verloren waren geraakt. Aan de bereids gedane mededeelingen is alzoo slechts het volgende toe te voegen. Jacobus Baselius, de oude, wordt 3 Juni 1585 vermeld als toen reeds te B. o. Zoom in dienst, van waar hij in 1590 of begin van 1591 naar Ouwerkerk in Duiveland vertrok, en hier stond tot 1610, zijnde toen waarschijnlijk overleden. Zijn zoon Jacobus Baselius, de jonge, werd, van Enkhuizen beroepen, in 1586 pred. te B. o. Zoom, waar hij Maart 1604 overl. is; hiervan werd het bericht bij de cl. vergadering op 1 April van dat jaar ingediend. Hij was 15 Sept. 1595 te Amsterdam beroepen, doch daar zijn traktement vermeerderd werd, besloot hij te B. o. Zoom te blijven. Toen de classis 19 Juni 1603 vernam, dat hij op nieuw uit Amsterdam was aangezocht, werd 10 Juli besloten tot het zenden van gedeputeerden derwaarts, opdat men daarvan zou afzien, en alzoo bleef dat aanzoek zonder gevolg. Bij loting daartoe aangewezen, heeft hij sinds 10 Nov. 1601 voor ééne maand den dienst te Ostende waargenomen. Zijn zoon Samuel Baselius werd 23 Febr. 1628 van Ossendrecht naar B. o. Zoom beroepen, om tevens in 't Fransch te prediken. Na zijn dood opgevolgd door Corns van Heynsbergen, pred. te Zundert, die, als bevestigd predikant te B. o. Zoom, 16 Febr. 1638 tot lid der classis werd aangenomen. Zijn zoon, evenals hij zelf, van B. o. Zoom geboortig, 4 Oct. 1644 bij de cl. van Tholen en B. o. Zoom als prop. toegelaten, 16 Sept. ber., 28 Oct. 1646 bev. te Kerkwerve, overleed alhier Febr. 1661. Bij voorn. class. werd Johannes Baselius 13 Aug. 1658 als prop. toegelaten, doch van wien deze een zoon was, evenmin alsook van zijn verder wedervaren, bleek ons niets.

N.B. *Nav.* XXI, 231, r. 20, voor 17 Nov. 1588 te lezen: 18 Nov. 1586.

J. VAN DER BAAN.

[Over de aan Jac. Baselius Sr. 28 Mei 1603 door de staten-generaal toegelegde vereering zie *Nav.* XXIII, 118.]

Tilenius (vgl. XXVIII, 145, 533). Petrus Tilenius, predikant te Rotterdam, stierf aldaar kinderloos in 1686. Ik vond eenen Peter Thielen, oom van Walraaf Thielen. Peter stierf in 1710. In 1757

was een Peter Thielen op de begrafenis van Christina de Berlo, echtgenoote van zijn broeder Leonard, procureur en beëedigd klerk bij het hof te Maastricht. Waarschijnlijk was van deze een broeder Gerard Th. predikant te Eindhoven, waar hij kinderloos overleed en werd opgevolgd door Arnold Walkart, en Johan Th., in 1740 predikant te Urmont, later te Klimmen. Een der zoons van Leonard, genaamd Johan Gerard, gehuwd met Elisabeth Maria Bourse, stierf als emer. predikant van Vleuten in 1811 te Utrecht en werd in de Jacobi-kerk begraven; een ander, Elias Henricus, leefde nog in 1782 te Amsterdam. Alhier stierf 1754 Jean Abraham Thielen, geb. 1698 (zoon van David bij Henriette Bischop), tweemaal gehuwd, doch kinderloos overleden. Elias Henricus en zijne eenige dochter Maria Gertruida waren in 1811 reeds dood. Eene dochter van Leonard, Christina geheeten, huwde Theodorus Petrus de Veye, bouwmeester te Maastricht. Verder had Leonard nog vier zoons: Leonard, Govert, Gerard en Cornelis.

Petrus Tilenius stamde uit Gulikerland. Ik acht het niet onwaarschijnlijk, dat hij tot hetzelfde geslacht behoorde als de boven opgenoemde personen, die Sittard als zetel van hunne familie aanmerkten. Zij beschouwden zich verwant met of van dezelfde afkomst als de familie van Thielen, die slang en duif in het wapen voert. Toch verschilde hun wapen, zijnde Een schild met keper, in de bovenhoeken een roos of mispelbloem, en beneden een springende eenhoorn. Van Theilingen Thielen voerde een gedeeld wapen: rechts dat van Theilingen, links een tegen een boom opklimmend hert. De kleuren zijn mij onbekend.

Ik vond Daniël Thelones, 1607—1612 predikant te Duren en Stolberg, later te Montjoie bij Aken, waar hij stierf en begraven werd. Zijn lijk werd in 1623 opgegraven en van het kerkhof geworpen.

Theodoor Tholen of Telen wordt door von Recklinghausen gehouden voor een zoon van den voorgaanden, dien hij in 1612 te Duren opvolgde; in 1614 werd hij predikant te Weiden en Lurken, later te Randerath; vóór 1630 is hij waarschijnlijk aldaar overleden. Hij werd te Duren in 1616 opgevolgd door Philipp Eilbracht.

Abraham Tilen, pred. te Heinsberg, dat met Sittard tot 1806 éene gereformeerde gemeente vormde en waar hij bleef tot 1629.

In dit jaar bediende hij Waldniel en Bruggen. Misschien was hij de vader van Abraham Tilenius en grootvader van Petrus T. in het begin van dit artikel vermeld.

Te Sittard vind ik Leonard Thielen omstreeks het jaar 1685. Nicolaas (1685—1710) was gehuwd met Elisabeth Bushewern; eene zuster van Nicolaas was gehuwd met Johan Cooks gen. Soutsen, raad, schepen en burgemeester van Sittard. In 1708 Leonard, burger en koopman aldaar. Peter sterft in 1710. Walraaf teekent in 1710 het overlijden aan van zijn oom Peter. Peter was in 1757 te Maastricht. Leonard, zoon van Leonard Thielen en Christina de Berlo, vestigt zich in 1740 te Sittard als koopman. Zijn zoon Leonard, burger en koopman te Sittard, sterft aldaar in 1820. Sedert komen geen hervormde Thielens meer te Sittard voor. Eene Christina Thielen, die katholiek was, leefde daar nog een tiental jaren geleden. Of zij aan de gereformeerde Thielens verwant was, weet ik niet, doch acht het niet onwaarschijnlijk.

Kan iemand ook opgeven het wapen der familie Tilenius?

A J. C. KREMER.

VRAGEN.

v. **Ruijven** (XXVIII, 320, 67, 630, enz.). In het register v. Ruijven zegt S. van Leeuwen, Bat. Ill., bl. 1076, dat de »leste mansoir van dit geslacht — lees, van den door hem met uitsluiting van een anderen [1]) behandelden tak — 2 Sept. 1556 sterft, nalatende eene erfdochter Judith, die slechts 24 jaren oud zijnde in 1579 overleed". Na haren dood werd hare moei Anna v. R.

---

[1]) Hugo v. Ruijven leefde a° 1435, had te wijve Willemijna van Haastrecht, en won een zoon N. v. R., die vader was van mr. Hugo v. R. (bl. 1075); deze mr. Hugo v. R., van wien niets meer gezegd wordt, liet één zoon Pieter na; van dezen Pieter spruit het geslacht v. R., dat voorkomt in de kronieken van Delft, den Haag en Gorinchem, en denkelijk de nu nog levende familie.

verlijd met de »corentienden van Assendelft"[1]). Hieruit zou volgen, dat Judith ongehuwd en dus zonder nakomelingen kwam te overlijden. Ongehuwd ja, doch niet zonder nakomelingen, wat een sententie van den Hove van Holland van 11 Oct. 1581 ons indezervoege leert:

»Mr Willem Pieterzn curateur en impt contr. jouffrow Magdalena van Foreest c. s. ged.

Differentie geresen tusschen mr. Willem Pieterszn als curateur van Aechte, onbejaerde weeskindt van joncvrouwe Judith van Ruijven, impetrante in raeu actie, ter eenre ende jouffrouwe Magdalena van Foreest, wede wijlen Jan van Ruijven en joncker Wolffart van Haerst[2]) als man en voocht van joncvrouwe Anna van Mijnen gedaechde ter andere zijde. Gehoord t rapport, ordonneert voorn partijen binnen XIIII dage te compareren voor mr. Joos de Menijn, raedt ordinaris, doende recht opte versochte provisie condempneert de ged de voorschr. impetr uijt te reijcken elcxs 50 guld tsjaers van d'almentatie van tweeskindt van joncvrouw Judith van Ruijven, sedert den overlijden van de voors Judith tot desen daege toe en van nu voortaen, hangende tproces elck twaelf ponden vlaems tsiaers totdat bij den Hove anders sal wezen geördt — XI octobris LXXXI.

Jonkvrouw Judith zal dus niet gehuwd zijn doordien zij eene bastaard bezat, die in 1581 nog leefde. Wat er van haar geworden is bleek tot nu toe niet. De oude familiepapieren van het geslacht, misschien nog berustende bij de fam. van Haersolte, zouden over haar denkelijk eenig licht verspreiden. Weet iemand of die papieren nog bestaan en bij wie van de familie v. Haersolte ze berusten?

F. CALAND.

Rinderen. In welke provincie van ons land is dit dorp gelegen?

---

[1]) Met deze korentienden werd reeds in 1478 de rentmeester van Kennemerland Nikolaas v. Ruijven verlijd van wege zijne moeder Agnes v. Rietwijk, wier vader Dove v. R. die gekocht had van Gerrit v. Heemstede, daags vóór Maria Geboorte (7 Sept.) 1408 (Bat. Ill., bl. 1068, 75).

[2]) Wie deze Wolfaert v. Haersolte was, heb ik totnutoe niet kunnen vinden.

Noch in de Teg. Staat der Ned., en evenmin in het Aardrijkskundig Woordenboek van V. der Aa of Witkamp is dit dorp vermeld. B. J. A. M.

[Rinderen (Rijneren of Rijnharen), eertijds (volgens v. Spaen, »Inleiding op de Historie van Gelderland") Rivera, ligt bij Kleef aan den Rijn.]

OUDHEID-, MUNT- EN PENNINGKUNDE.

XXX.

Penningkundig Repertorium. Mededeelingen door Mr. J. DIRKS. 1663—1666, n°. 1387—1457*.

1387. 1663. Op het aankoopen van Duinkerken door Lodewijk XIV, *v. L.* II, 510 (1 en 2) en 511. N°. 2 van blz. 510 komt bij *Bellefroid* (1862) n°. 1203 veel grooter en met het jaartal 1663 onder het borstbeeld in zilver voor. Bij mij in K. met Kz. in de afsnede: *Ordinaire des guerres.*

1388. 1663. Als boven. Vierde penning bij *P. Smith van Gelder*, n°. 2341. Vz.: Geldregen uit de wolken. *Cum foenore Solvit.* (Met woekergeld bevrijd.) Kz.: Eene zittende vrouw, geld uit een zak stortende. *Intemerata manus.* (Een onverschrokken hand) 1663. Z.

1389. 1663. De afbeeldingen der penningen op het stichten der kerk te Oudshoorn, *v. L.* II, 512 en 514 moeten omgeplaatst of verwisseld worden.

1390. 1663. Op het bouwen eener brug te Luik ten tijde dat *Maximiliaan Hendrik* van Beijeren, bisschop van Luik was. Afgebeeld bij *Renesse*, II, pl. 50; beschreven ald. I, p. 141, in de *Revue* 1851, p. 234, n°. 30—33 en bij *Pinchart*, *Hist.* p. 56 (1).

1391. 1663. Leidsche schutterspenning. *Dirks*, *Essai*, n°. 115.

1392. 1663. 17 Julij. Ovaal. Vz. gedr. Een schild, gehouden door twee geraamten en waarboven een kind, het *leven* voorstellende. Daartusschen gegraveerd: *Loodewyck van Wouw Gebooren*

16 *Juny obijt den* 17 *July in Amsterdam* 1663. Onderaan: *Gedenckt te sterven.* Kz. geheel gegrav. met zinnebeelden van den dood; onderaan een lijk waarboven de woorden: *Christus is mijn Leven, Sterven is mijn gewin.* Z. 24 Mm. 65/68. Cat. *La Faille*, blz. 19, nº 593. Cat. *Arti* 1880, nº. 1288, in de verz. van den heer *D. C. Meijer Jr.* te Amsterdam.

1393. Z. j. Mr. *J. van Lennep* (*Vondels Werken* X, 564.) Op een gedreven zilveren penning aan *Maria de Neufville* vereerd.

Dat dees *Maria* strael
Gelyck een star op zee
En vry van hartewee
Haer levensadem hael
Zich vroom en zaligh draege
Opdat zy Godt behaege.

1394. 1664. 14 Junij. (Als boven X, 488—489) Penning. Vz.: Geslagen (?) ter gedachtenis van *Maria de Wolf*, in den Heere gerust den 14 Junij 1664, out 52. Kz.: versje van *J. v. d. Vondel.*

Toen trouwhartige Marye,
Had voltrokken haer voogdye,
En het susterlycke bloet,
Als haar eygen opgevoet,
Scheide ze getroost van d'aerde.
Houdt de faêm en deught in waerde.

1395. 1664. *v. L.* II, 515. Op het gesloten verbond tusschen Spanje en Oostenrijk. De afbeelding is niet juist. Bij *van Loon* op de Vz. is geen *bloempje*, maar een *kopje* zooals bij *J. de Fontenay*, *Manuel de l'amateur des Jetons*, p. 378, op beide stempels, die volgens *v*, *Orden* II, 121/123 kenbaar zouden zijn, vooral aan den strik welke de kolommen zamenkoppelt, maar beter aan den vorm der kolommen, die *rond* bij *v. L.* en *vierkant* op den variant zijn. Ook op de Vz verschilt de plaatsing der letters. (Niet vermeld door *Dugniolle*).

1396. 1664. Waarschijnlijk op hetzelfde verbond geslagen. (Bij *de Smeth*, nº. 1681 in goud). Vz.: Een *zongebied*, (*Spanje*, in welks rijk de zon nimmer onderging), daaronder een *halve maan* (*Turkije*, de aartsvijand van Oostenrijk) en een *lelie* (*Frankrijk*). Omschrift: *Quo superior potentior* (Hoe hooger, hoe machtiger.) Kz.: Een

gekroonde adelaar (*Oostenrijk*) met een bundel pijlen (zinnebeeld van het *Verbond*) en het omschrift: *Sic unitus non paveo.* (Aldus verbonden, vrees ik niet). 6 Eng. 22 Asen *f* 15—50.

1397. *v. L.* II, 520. Ter eere van *Karel van den Bosch*, bisschop van Gent. Deze door *Jan Rottiers* gesneden penning heeft in het compartimentje niet het jaartal 1664, maar 1661. *Pinchart, Hist.*, p. 57 (5).

1398. *v. L.* II, 521, op 1664. Ter eere van *Elias de Bye*, griffier enz., *Pinchart, Revue* 1855, p. 269 (2) zegt »Nous croyons que cette médaille a été gravée vers 1660".

1399. 1664. Goud in (Aanm. Kon. Kab. 1864, blz. 11) op de gouden bruiloft van *Aernout van der Goes en Ida Brantwijk*, met beider wapens aan een snoer onder twee saamgevlochten mirtentakken, waaronder op een wimpel *Anno 1664* op de voor- en een achtregelig opschrift op de keerzijde.

1400. 1664. Begrafenisp. van *Johannes Domis*, (Cat. *Swellengrebel*, 1844, n°. 1203) Z.

1401. 1664. Fraaie begrafenisp. van *Elisabeth Vestermans*, Cat. *Roos*, 9 Febr. 1859, n°. 447, 48½ W. Cat. *H. van Gelder* 1860. n°. 797.

1402. 1665. 13 Junij. Ovale zilveren penningplaat ter eere van den Lt. Admiraal *v. Wassenaar*, heer van *Obdam*, bevattende zijn zeer verheven gedreven, geharnast borstbeeld naar het portret van *Hanneman*. Op het vlak der plaat een zeegevecht, het springen van het admiraalschip; en het randschrift: JACOB VAN WASSENAER, Hr. VAN OBDAM. Lt. ADM.-GEN. DER V. N. L., en in de afsnede gegraveerd *Obit* 13 *Juni* 1666. (Kon. Kab. Aanw. 1855, blz. 3.)

1403. 1665. 13 Junij. Op het sneuvelen van den Lt. Adm. *Kortenaar*. Vz.; Het buitengemeen hoog gedreven b.b. van dien vlootvoogd in zijn kostuum met draagband over de borst en een los geknoopten halsdoek, vervaardigd als portret-medaille naar de schilderij van *v. d. Helst*, (gegr. door *Houbraken*, bij *Wagenaar* XIII, 146). Omschrift *Egb. Mz. Kortenaar, L. Adm. v. Holl. en W. F.* Onder het b.b. op een wimpel *Ob.* 13 *Jvn. A°. 1665.* Kz.: = *v. L.* II, 373, met de vier Admiralen (portretten). Zie verder den heer *J. F. G. Meijer* in zijn bericht over dezen pen-

ning, toen (23 Aug. 1843) bij den heer *Stricker* en *v d. Chijs*, *Tijdschrift*, II, 954—955. Kon. Kab. 1853/54, blz. 5. Cat. *Stricker* I, 19 Decb. 1859, n°. 3751 voor *f* 50.— ingehouden, want komt weder voor bij *Stricker* II, (16 Septb. 1861, n°. 479). Ook in Verz. van wijlen Mr. *Jer. de Vries Jzn.*, Cat. *'t Hooft*, n°. 742, Mm. 84, Z. 69, *f* 63.—, Cat. *Arti* 1880, n°. 1245 bij den heer *P. H. van Gelder* te Velp.

1404. 1665. 13 Junij. Op de overwinning ter zee door *Jacob* hertog van *York* op de Nederlanders behaald, *v. L.* II, 527 (1). Gemerkt *Roetti(ers)*. Cat. *Arti* 1880, n°. 1343 (*P. H. v. Gelder*) *v. Orden* II, 747, *Pinchart*, p. 58 (3).

1405. 1665. Als no. 1484, *v. L.* II, 527 (2) gemerkt (Jan) R(*oettiers*). Deze, geb. te Antwerpen, vestigde zich in 1661 in Engeland. Vandaar deze prachtige en zeldzame penningen beiden in het kabinet van den heer *P. H. v. Gelder* met nog een derden.

1406. Vz.: Als 1405. *v. L.* II, 527 (2), maar de buste met lang haar en met het omschrift: *Jacobus II dei gra. ang. scot. fran. et hib. rex.* gemerkt R(*oettiers*. Kz.: = *v. L.* II, 527 (2). Deze moet dus tusschen 1685—1688 gesneden zijn, toen *Jacob II* die titels kon voeren.

1407. 1665. 10 Augustus. Op het afslaan der Engelsche vloot te Bergen in Noorwegen. *v. L.* I, 531 (1) door *G. Pool*, doch zonder de takken bij *de Roye*, n°. 1667. *f* 10.

1408. 1665. 10 Aug. *v. L.* II, 531 (2) door *G. Pool*, doch het opschrift niet in *zeventien*, maar in *zestien* regels bij *v. Duren* (21 Aug. 1865) n°. 1281 Z. aldus:

Anno 1665
den 10 Augusti.
ge'naakte d'Engelsche Graaf vā
Zandwigh met 15 oorloghs-schepē
4 kitzen, 2 branders, tot voor de havē
van Bergen in Noorwegen, alwaar de 10
Oost-Indische schepen waren ingelopen;
waarop hij den Commandant van de Deens
Kroon niet konnende ontzetten [1]), zigh met de

[1]) *Ontzetten = verschrikken. Ik ontzette mij = Ik verschrok.*

genoemde Stuarts vloot in een halve maē
gingh zetten en de Nederlantsche met
huyt en haar meenden in te slicken;
waar op de van d'Kasteelen als haer
schepen vuur gaven, en d'Engē
hair Ankers kappen, en met schā
de vlugt namen.

Was ook bij *de Roye* in 1863, n°. 1668 Z. *f* 10.

1409. 1665. *Pieter de Bitter* als Commandeur der retourvloot vereerd met een medaille in goud en een keten van *f* 500, alsmede met een tweede in goud en keten van *f* 1500. Ook de Deensche admiraal *Claes van Alsfelt* en de commandeur *Cicignon* werden met keten en medaille van *f* 1500, *waarop het conflict te Bergen gegraveerd stond*, beschonken. Zie *Bijdr. tot de kennis van Ned. Indië* XIV, Bat. 1863. *Leupe* in de *Nieuwe Reeks* daarvan VIII, 398. (Over *de Bitter* II, 378). *J. S. van Coevorden, Lijst* n°. 13. *Nav.* VIII, 78.

1410. 1665. Gedenkp. op de vier banken van Europa te Hamburg, Amsterdam, Weenen en Venetië. Z. *Esdré*, n°. 46. *f* 17.50. Cat. *Tent.* Amst. 1876, n°. 2104, aldus: 1665—1689. Vier gouden Banco Portugalaers of gedenkp. op enz. Met de wapens. *Köhler, Ducatenkab.* II, n°. 2881, 2891, 2894 en 2901 bij *Jhr. Mr. W. E. J. Berg van Dussen-Muilkerk.*

1411. 1665. (5 April). Zie *van Loon* II, blz. 519 op het einde. Op het overlijden toegepast van *Karel van den Bosch*, bisschop van Gent. Vz.: Bb. *Ill. mvs. ac. Rmv̄s. dnvs. Carolvs. vān. Bosch. epv̄s. Ganden.* Onder den arm D. W(*aterloos*) 1665. Zie *Pinchart, Hist.* p. 49 (3) ook met 1660. Kz.: Wapenschild (vgl. *v. L.* II, 520) met dezen wapenspreuk: *Crvcier ne crvcier*, (het kruis is geen kruis). Omschrift: *Dnvs. territ*: (*orii*) *S.*: *Bavonis. Comes. Deverghem* (Graaf van Everghem).

1412. 1665. Groote penning (Mm. 45) aan de Curatoren der Nijmeegsche Hoogeschool, zijnde destijds *Theodorvs* (*Dirk*) *van Welderen*, *Pontianus Singendonck*, *Jacobus Leeuwens en Johan van Lennep* door de stad Nijmegen geschonken. Afgeb. en beschreven door Graaf *Nahuys* in de *Revue* 1873, pl. j. p. 67—69. (In den tekst ontbreken vele punten en voor *monvmento* leze men: *monvmentvm.*

In 1661 werden de twee laatste namen weggeslepen op een paar exemplaren en vervangen door de los gestempelde namen der toenmalige curatoren *Willem van Heuckelom* en *Melchior ten Hove*. Zie *Aanw.* Kon. Pk. 1875, blz. 16—17 en Graaf *Nahuys* in zijne *Méd. et Jetons inédits relatifs à l'histoire des* 17 *anciennes provinces des Pays-Bas*, Brux. 1875 (lees 1876) p. 84. (Ook uit een brief van *W. J. de Voogt* $18\frac{5}{18}71$).

1413. 1665. Leidsche schutterspenning. *Dirks Essai*, n°. 116.

1414. 1665. Op het overlijden van *Abraham Alewijn*, weduwnaar sedert 1658 van *Geertruydt Hooftman*, (zie n°. 1305) Bb. *en face* in deftige kleeding met kraag en mantel. Om den rand staat: *Abraham Alewijn, aet.* 58, *An°*. 1658. Kz.: Een groot wapenschild in het midden gekwarteleerd 1 en 4, eene Meermin met een spiegel in de hand, 2 en 3, drie kogels, gedekt door een middenschild, waarop een kasteel. Daarom heen vier andere kleinere wapens, allen te zamen door een gestrikt lint vereenigd. Links I, als 1 en 4 daaronder op een lijn *Alewijn*. II, Een antieke kan waaronder: *Kannius*. Rechts III, wapen waarin een boom en *Schurmans* en IV met korenairen of ander gewas en *Leemens*. Cat. *J. de Vries*, n°. 1295, Z. 10. 3. Aangekocht door *F. J. Geelhand* en met de andere penningen van diens verzameling nu in het kabinet van den Belgischen staat. Vgl. *Nav.* XIX, 603, waar V. D. N. in de war is: lees aldaar in plaats van 1663, 1665: 58 jaren toch gevoegd bij het geboortejaar $1607\frac{11}{12}$ geeft juist 1665. De andere *Abr. Alewijn* stierf ook 26 Novb. 1679, hetgeen *niet* overeenkomt met 58 j., maar met *72* j. De kwartieren worden aldaar verklaard. Vgl. *Nav.* XVIII, 279 en 541, XIX, 262 en 443.

1415. 1665. 23 Februarij. Op het overlijden van *Tanneken van Erpekom* te Amsterdam. Kz.: Een versje van *Vondel*, aldus in Cat. *Roos*, 27 Septb. 1854, n°. 166. Z. In *Nav.* XII, 148—149 wordt deze merkwaardige penning aldus beschreven. Vz.: Eene vrouw met een waaier in de hand in een landschap afgebeeld. Mr. *J. van Lennep* en *J. ter Gouw*, *De Uithangteekens*, II, 327, zien hierin terecht het buitenverblijf van *van Erpekom* (of *Erpecum*) alwaar *het Groene Hert* uithing; daarop zinspeelt ook het versje op de Kz. in een *rozen*-takken krans:

Waerde Roos van ERPEKOM
Stut van Moeders onderdom,
Bant en *Vrientschap* van 't geslacht
Gij verwelkt al 't onverwacht.
Uw vermaeck was 't *groene hart*
Nu ontbeert het u met smart.

J. v. Vondel.

(*Leven en Werken van Vondel,* X, 486; XII, 257), op de Vz. leest men:

Tanneken van Erpekom
Gebooren den 26 October A°. 1619
en gestorven den 23 February
A°. 1665 In Amsterdam.

Hierdoor zal de bevreemding van C. K. v. S., *Nav.* XII, (148) over de zonderlinge kleur van het *hart* (als ligchaamsdeel) verdwijnen. Er zijn in Amsterdam zelfs *vijf groene harten,* pakhuizen op de Brouwersgracht tegenover de Willemsstraat, *V. Lennep,* c. s., t. a. p.

1416. 1665. 16 April. Begraafnisp. van *Jufr. Melebregt,* de vrouw van *Jan Sanié* (wijnkooper te Middelburg). Vz.: Gegr. *Ter Zaliger gedagtenis van Jufr. Melebregt, de Vrou van Jan Sanié, die d' eerst begraven is gedragen* (door) *dees X: in Oosters tempel bou: R. Maertens, K. Kouwenburg, W. Maquet, J. de Bock, J. Quesen, S. Oosterman, K. Klinckwerck, A. Andriesz., P. Ente J. van de Poele,* Alle Wijnkoopers *Tot Middelburg in Zeeland, Den XVIden van Grasmaant des 1665ste jaers, L. v. G. fe(cit).* En daaronder op een schild *Memento mori.* Kz.: Op het gekronkelde lint *Siet de Doot is een Inganck ten leven,* en onderaan op he schild *Saligh sijn de doode die in den Heere sterven van nu aen, ja segt de Geest, opdat zij rusten moghen van haren arbeit, Apoc.* 14 *Capl.* Cat. *C. G. Boonzajer* 1863, n°. 486, beschreven door dezen in *Nav.* VI, 1856, blz. 71 met de opmerking dat van deze op den koop gemaakte penningen twee leggers bestaan, alleen onderscheiden in het hoofddeksel of soort van muts der ontslapenen. Mans- of vrouwennachtmuts? à double-usage, naarmate van het geslacht des overledenen!

1417. Z. j. Uit het tijdvak 1660—1685 stamt een Z. begra-

fenisp., die ons de heer *J. Schulman* te Amersfoort (18$\frac{1}{1}\frac{2}{2}$81) liet zien. Op de Vz. bevinden zich de symbolen van den dood en op een lint staat *Saligh syn / de Dooden / die in den Heer / sterve / want sy Rusten van / haren Arbeyt.* In het compartiment staat *Den Dach des Doots / Is beter als / den Dach / der geboorte.* Op de Kz. echter is alleen een verguld hooggedreven wapen geplakt in welks schild zich drie geopende granaatappelen geplaatst in een hart of daaruit ontspruitende, vertoonen. Helmteeken en helm waarboven wederom drie granaten Van wien?

1418. 1665. 17 Septb. Karel II, oud 4 jaren, tot den Spaanschen troon verheven, *v. L.* II, 533 (1). Gesneden door *A. Waterloos, Revue* 1855, p. 274, XLIII. *Pinchart, Hist.*, p. 45/46, n°. 27.

1419. Z. j. Cat. *Kaan*, n°. 1138, op 1665. Gedenkp., G. 37. Z. 26 W. Vz.: Bb. Kz.: Wapenschild enz. *Mourir pour vivre.* Mogelijk van een der heeren *de Celles*, vermits het wapen zeer overeenkomt met dat van *v. L.* II, 533 (3), doch de kroon op het wapen zal zulks kunnen uitmaken. De heeren van *Celles* werden baronnen in 1686. Desniettemin draagt een legpenning met hun rechtopstaand wapen en de wapenspreuk *In crvce Salvs* (In het kruis het heil) nog den *ridder*-helm, ofschoon op de Kz. = Kz. *v. L.* II, 533 (3) het jaartal 1686 is te vinden. *P. Smith v. Gelder*, n°. 2373.

1420—27. Strooipenningen bij de inhuldiging van koning Karel II, *v. L.* II, 536 (1—3).

1420. 1666. 24 Februarij als hertog van Braband, *v. L.* II, 535 (1). De stempel daarvan is nog in het staatsdepôt te Brussel voorhanden, *Piot*, n°. 320.

1421. Als boven, *v. L.* II, 536 (2), *Piot*, n°. 321.

1422. Als boven, *v. L.* II, 536 (3), *Piot*, n°. 322 en 323.

1423. Variant van n°. 3 (1422) met *Indi.* in plaats van *Indiarum*, aangewezen door Graaf *Nahuys* in de *Revue* 1878, p. 139 (ook in Verz. *Dirks*).

1424. Als graaf van Vlaanderen, *v. L.* II, 537 (1—3).

1425. *v. L.* II, 537 (1). Komt ook voor met *his* en *cofla.* Verz. *P. H. van Gelder.*

1426. Als graaf van Artois met *Co Art*(esiae).

1427. Als heer van Mechelen met *Dns. Mechl.* Zie *v. Orden* II, 752.

1428. 1666. 19 April. Vrede met Munster gesloten en ter eere van Frederik Wilhelm, keurvorst van Brandenburg, *v. L.* II, 542. Komt ook zonder 1666 voor volgens *v. Orden* II, 753: vermeld in *Revue* 1853, IV, p. 45 (1), met aanhaling van *Oelrichs, Gedächtnissmünzen zur Geschichte Friedrich Wilhelm des Grossen*, Berlijn 1778, zie ook *v. Orden* en *Schinkel, Bijdr.* blz. 21 (11). »Of *Muller* de vervaardiger, een Hollander dan wel een Duitscher was, is ons niet gebleken", en *Revue* 1853, p. 52, leest men: »*Muller,* dont le prénom nous est inconnu". Zie echter n°. 1204.

1429. 1666. *v. L.* II, 542. Vz. = Kz. als *v. L.* II, 381 (1) Vz. doch met ander omschrift (gegraveerd) en andere wapens op de banieren, Cat. *Arti* 1880, n°. 1246.

1430. 1666. *v. L.* II, 542, doch op de Kz. een vliegende faam welke geacht wordt uit te bazuinen hetgeen op een wimpel gelezen wordt, *Lang leve de keurvorst van Brandenburg!* Kon. Kab. 1859, blz. 17.

1431 1666. Karel II, *v. L.* II, 143 (1) in Kab. *P. H. v. Gelder*, met dezelfde Vz., maar met de Kz. van *v. L.* II, 526 (Kz.).

1432. Als boven. Vz. = II, 543, Kz. = Kz. 544, doch met het randschrift van n°. 1431.

1433. 1666. *Karel II, v. L.* II, 544 (1) komt bij *P. Smidt van Gelder*, n°. 2385, *v. Duren*, n°. 1300 voor met een rand- of kabelschrift, luidende: *Carolus Secundus pacis et Imperii restitutor Augustus.* Bij *van Orden* II, 754 met *ac* voor *et*, en

1434. Bij *van Duren* n°. 1300*. K. Verg. met Bb., II, 543. Kz. Andere stempel en het kantschrift.

1435. 1666. Vierdaagsche zeeslag (11—14 Junij). *v. L.* II, 546 (1). Volgens *A. Pinchart*, *Revue* 1854, p. 107, gesneden door *Christoffel Adolfzoon.* Volgens *v. Orden* en *Schinkel*, *Bijdr.* blz. 19 (2), *Hist. Tijdschrift* 1842, blz. 81 (4), door *Jurriaan Pool*, van wien ook *v. L.* II, 546 (2) is, zoo ook

1436. 1666. *v. L.* II, 546 (3). De schutterspenning van de Amsterdamsche burgerwacht, volgens den heer *P. H. v. Gelder*, Cat. *Arti* 1880, n°. 1232, doch *v. Loon* II, 548 noemt als maker den »voorgemelden *van der Wey*". Waar komt deze stempelsnijder meer bij *van Loon* voor?

1437. 1666. 14 Junij. Ter eere van *de Ruiter. v. L.* I, 549 (1).

(Met het bostbeeld *en façe*). Bij *van Cleeff* I, n°. 1748. Z. *f* 16.—. Met de Ruiters bb. met de orde van St. Michaël en omschr.: M. A. DE RUYTER, Lt. ADM. V. HOLLAND Ecs. Onder den arm 1666. Kz. = *v. L.* II, 549 (1). Ook in Kon. Kab. Aanw. 1855, blz. 3, *'t Hooft*, n°. 751, 92 W.

1438. 1666. = *v. L.* II, 549 (1). Kz. de Vz. van II, 546 (1) en met ander omschrift, als zeer zeldzaam aangewezen bij *Westhoff*, n°. 1551. Z. 107 W.

1439. 1666. *v. L.* II, 549 (2). Bij den heer *P. H. van Gelder* met ingesneden kantschrift *Tibbetha Kneppings*, *Joh. Fabingii Sch(olae) Embd(anae) rect(oris) Ehefrau* 1681.

1440. 1666. P.plaat met het b.b. en *D. Heer Michiel Adriaens. Rviter* r(idder) *l. admir.* Bij *de Vries* c. s. pl. VI (7), I, blz. 89—96.

1441. 1666. = Penning meest overeenkomende met *v. L.* II, 549 (3) Vz. in omschrift, doch in afbeeldsel meest gelijkende op *v. L.* II, 549 (1), doch van geen krijgstuig of sieraden omgeven en te dien opzichte meest-gelijkende op dien van *v. L.* III, 186. Vermeld bij *de Vries* c. s., I, blz. 90 en II, 54 (1) Z. Waarschijnlijk dezelfde als die bij *v. Orden* II, blz. 756 vermeld als in 1837 te Alkmaar verkocht, Vz. = 1441. Kz. ingesneden *Fortes fortuna adjuvat* (Het fortuin helpt de dapperen), en daaronder een versje van *Bidloo*.

1442. 1666. Ged.p. van 1663 door Lodewijk XIV met den gouden keten en de orde van St. Michaël aan de Ruiter geschonken, *v. L.* II, 552. Iets grooter en ander omschrift, Vz. *Lud. XIIII. d. g. f. et nav. rex.* Kz. Het jaartal in gewone *cijfers* (Cat. Middelburg 1870, blz. n°. 119). Verz. Mr. *J. de Vries Jerz.*, *Salm*, n°. 1235, *v. Duren*, n°. 1305, *v. Gelder*, Z. n°. 2394, mm. 32 W. 31. (De geëmailleerde insigniën berusten in de Kweekschool voor de Zeevaart te Amsterdam. Cat. *Arti* 1869, n°. 636). Deze penning is grooter dan die bij *v. L.* II, 552, zonder wolken, zonder naam des makers en alleen afgebeeld in de *Histoire de Louis le grand par médailles*, etc. 1691, f°. Tab. 14, n°. 3. *De Roye*, n°. 1690, *f* 4.50. Z. In de groote verkooping (25 Junij 1873) van *G. Theod. Bom* waren onder n°. 4541 = onze n°. 1442 Kz. bijna dezelfde beelden, n°. 4542 geheel gelijk *van Loon* II, 552, en nog n°. 4543 = ons n°. 1443.

1443. Als voren. Vz.: Gehelmd b.b. *Lvd. Magnvs Fran. et Nav. rex p(ater) p(atriae)*. Door *Varin*. Kz. bijna dezelfde beelden als *v. L.* II, 552. Fraaie groote penning (Mm. 82, bij *Bom*, t. a. p.).

1444. *Bom*, 1873, blz. 34, n°. 754. Afdrukken in leder en rood lak van den zegelring van den Lt. Adm. v. Zeeland *Jan Evertsen*.

1445. 1666. Op de opening der muntbus te Kampen? De stad Kampen, Vz.: Wapen met omschrift: *Insignia Civit.(atis) Imp.(perialis) Campensis*, A°. 1666. Kz.: Gezicht op de stad, zonder omschrift. Met monogram T. P. of T. R. of I. R. Verz. *P. H. van Gelder*, Cat. *Arti* 1880, n°. 1271, *M. van Doorninck*, blz. 22, IX pl. n°. 7, *Westhoff*, n°. 1557, Z. 29.

1446. 1666. Op het eerste eeuwfeest van het *Aalmoeseniers-weeshuis* te Amsterdam. Vz.: *Alma mater* (De alles voedende moeder). Een boom waarop een band met *Cedo nulli*. (Ik wijk voor niemand). Aan een tak een schild S. P. Q. A. Aan den voet eene vrouw met drie kinderen. Kz.: Het wapen van Amsterdam omringd door 14 wapens der regenten. Z. 45 Gr. Cat. *H. G. Bom*, 26 Jan. 1880, n°. 498.

1447. 1666. Groote gouden, ovale p. vereerd aan *Radja Palacon* voor getrouwen eerlijken dienst op de Westkust van Sumatra aan de O. I. Compagnie gedaan. *Anno* 1666." Hangt aan een gouden keten. De rand van den penning is *à jour* bewerkt. *Tijdschrift voor Ned. Indië* XV, blz. 286/87 In afb. bij *J. S. van Coevorden* te Batavia 1866.

1448. 1666. Op het overlijden van *Susanna* en *Judith Serrurier*. Gedr. *f* 8. Kon. Kab.

1449. 1666, 15 en 19 Septb. Op het overlijden van *Jan Carel* en *Jan Michielsz. vanSchuylenburgh* (Cat. *J Laan Willink*, n°. 23.) Z.

1450. 1666, 11 October. *David Freonché? reposé le 11 Octobre.* (Met Fransche opschriften). Gedreven. Kon. Kab.

1451. 1666. *Vondels Werken* (*v. Lennep* X, 563). Op den lyckpenning van *Barbara Block*, dochter van *Antoni*.

Barber haere moeders roem
Kreegh 't ontydtlycks 's levensent,
Voor den ingang van de lent,
Zoo verwelkt de ryp een bloem.

1453. 1666. *Vondels Werken* (*v. Lennep* X, 564). Op den trouw-

penning van *Christine de Flines*, trouwende met *Jakob Leeuw*.

Samson wonder van zyn eeu
Temt met kracht een jongen leeu
Maar *Christine* met haar hant
Leght nu Leeuwen aan den bant
Daar zy nimmer uit zal springen.
Zwakheid kan de sterckheit dwingen!

Bestaan n°. 1452 en 1453 nog? Zoo verzoekt men mededeelingen dier penningen ter afteekening.

1454. 1666. 27 Septb. Geg. en gegr. begraafnisp. van jonkvrouw *Johanna van Arnhem van Rosendaal*, gest. 13 en begr. 27 Septb. 1666. *Bom* 1873, n°. 758 (Mm. *Bom* 49) Z. 25.

1455. 1666. 14 Febr. Gedr. en ovaal. = *Ter gedachtenisse van Mathys Olivier. In den Heere gerust. Anno een duysent ses hondert* 66 *den(den)* (sic) 14 *November, out synde* 24 *jaar.* Mm. 60/55, Z. 50. Cat. *Jamieson Feyens*, n°. 1014. Gezien 18$\frac{1}{1}\frac{1}{2}$72.

1456. 1666. Bij het overlijden van *Pieter All. Semeyns, Rege(-rend) Burgemeester tot Enckuysen.* Vz.: Zijn wapenschild en devies. Kz.: Opschrift. (*Bom*, Mm. 55) Z. 51. *Bom* 1873, blz. 34, n°. 757.

1457. 1666. 17 October. Op het overlijden van *Corns van Stamhorst.* Met twee gedreven wapenschilden, Z. Kon. Kab. Aanw. 1879, blz. 19.

1457*. Bij gelegenheid van den togt naar Chatham werd de kapitein ter zee *Jan van Brakell*, wegens het bekende (zooals *v. L.* II, blz. 554, zegt, maar door anderen weersproken) feit van het zeilen *over* den keten, beloond met de groote medaille die aan vertrekkende ambassadeurs werd geschonken, afgeb. bij *v. L.* II, 53.

Gouden penningen voor den magistraat van 's Gravenhage. In een register houdende de notulen der wet, 11 Julij 1719 tot 14 Julij 1732, IB, lezen wij op fol. 5, onder 2 October 1719: »Is wijders naar deliberatie goetgevonden en geresolveert datter voor den Hage sullen werden geslaagen nog twaalf groote goude penningen van 24 engels en 18 kleyne van 15 engels, waarvan op de eerste convocatie van de Weth. aan alle de Hren als Schout, Burgemeesteren, Scheepenen en twee Secretarissen sal werden gedistri-

bueert een kleyne goude penning voor eens: Voorts aan yder Heer Burgem^r^ op nieuws als burgem^r^ aankoomende een groote goude peññ, mitsgaaders de Heer Bailliu om de vier jaar een gelyke groote goude peññ, te beginnen met de aenstaande nieuwe verkiesing vañ Magistraat op Ste Catharyn, nog aan yder voor de eerste ryse nieuw aankoomend Scheepen en Secretariss een kleyne goude penning eens in plaatse van de kaart dewelke pleeght gegeeven te werden: dat nog op alle convocatiën van de Weth. aan yder Heer een silvere penning sal gecontinueert werden te geeven, dewelke sullen vermoogen te werden uytgewisselt by de Secretarissen voor twee gls yder, werdende de Secretarissen daar toe geauthorisseert mits deesen". Op 5 Febr. 1731 »is goedgevonden aan de Heeren Weesmeesteren, mitsgaders derzelver Secretaris yder een goude Magistraatspenning te geeven, t welk ook is geschied".

A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

De Carsten (XXV, 199; XXXI, 317). De zonde der »actie van de Carsten" komt geheel voor mijne rekening. Het verhaal van het oproer te Goes, waarbij Gillis van der Nisse, heer van Waarde, als burgerkapitein werd doodgeschoten, had die onduidelijke uitdrukking tusschen aanhalingteekens behooren te vervangen.

Gaarne maak ik van deze gelegenheid andermaal (X, 330) gebruik, om te wijzen op de Zelandia Illustrata. Dit werk, uitnemend geschikt voor Navorschers, wordt doodgezwegen, en toch is er nauwlijks iets te geven, wat in nauwgezetheid en nauwkeurigheid te vergelijken is met dezen arbeid van Mr. M. F. Lantsheer en den niet minder kundigen en geleerden heer F. Nagtglas. Aan al mijne medelezers van dit maandwerk zij dit onschatbare boek aanbevolen. Een hunner belangrijke bronnen is het verdienstelijke boek van eenen onzer trouwste medewerkers, den heer J. van der Baan, Wolfaartsdijk, 8°. 633 blz., Goes 1866.

J. G. FREDERIKS.

De Carsten. Tijdens de hevige twisten en oproerige bewegingen te Goes over de Magistraats-vermaking, waarbij de baljuw Bartolomeus Dankerts zich te veel gezag aanmatigde, werd in den avond van 24 Maart 1657 eene patrouille der gewapende

burgerij, onder aanvoering van den kapitein Gilles van der Nisse, door eenige aanhangers van den baljuw aangetast. In dit gevecht zonk genoemde kapitein door een kogel doodelijk getroffen neder. Zijn lijk, op den 1 April in 't koor der kerk te Goes begraven, is later naar Waarde overgebracht, waar eene marmeren tombe in de kerk zijne rustplaats aanwijst, als zijnde uit zijn geslacht de eerste heer van Waarde geweest. Hij was een zoon van Mr. David van der Nisse en van Cornelia van Watervliet, en te Goes geboren, 8 Jan. 1616 aldaar gedoopt. Nov. 1643 huwde hij te Amsterdam jonkvr. Geertruid van Alteren, geboortig uit Middelburg. Toen hij sneuvelde, was hij 41 jaar oud. Waarom nu die actie de Carsten genoemd wordt, is mij onbekend, gelijk ook die benaming mij nergens elders is voorgekomen. (Zie v. d. Baan, Wolfaartsdijk geschetst, bl. 551, en inzonderheid Dresselhuis, Wandelingen door Z. en N. Beveland, waar, bl. 123—129, die oproerige toestand in Goes uitvoerig vermeld wordt.

J. VAN DER BAAN.

V R A G E N.

Jhr Hendrik v. Nassau is ongetwijfeld een ander dan zijn tijd- en naamgenoot Z. Exc. Hendrik, grave van Nassau, van wien men *Nav.* XXVIII, 510, 1, 4; IX, 596, leest. Hij gaf een »tractaetgen" uit onder den titel »Strato-character Nassavius", voor de opdracht waarvan aan de Staten-Generaal hem 4 Apr. 1624 zestig gl. vereerd werd. Zie *Nav.* XXVII, 609, waar men ook verneemt dat hij »compassie" noodig had en het den Staten nog al eens lastig maakte. Zijne zaken stonden dus niet te best. Wat weet men van dezen Jhr Hendrik? Was hij een bastaard der Nassau's? En wat mag er in gezegd »tractaetgen" gestaan hebben? Wat is Strato-character?

Hoofdredenaar hereditair. *Nav* XXII, 473, heet Louis de Rechelfin († 1669) hoofdredenaar hereditair van Vlaanderen. Wat was dit voor een ambt? Zooveel als landsadvokaat? En hadden de andere provinciën ook zulk een hoofdredenaar?

Maarschalk te Utrecht. Aldus wordt in *Nav.* XXIX, 52 een van Rheynen betiteld, doch.... met een vraagteeken er achter. Is »maarschalk van Utrecht" z. v. a. stadscommandant, eertijds ook wel stadscommandeur of gouverneur geheeten?

Penning. Men vraagt de beteekenis van den volgenden penning, ter grootte van een gulden, en van koper:

Vz.: Twee door elkander gestoken driehoeken of zoogenaamd Davidsschild of Salomonszegel. In het midden een punt en de geheele figuur omgeven door een gestreepten rand.

Kz.: door een dwarslijn in tweeën gedeeld; boven: eenige arabische of maleische letters; onder: 1286.

J. E. TER GOUW.

St. Michaëlszomer. *Nav.* XXXI, 452 herinnert ons aan de weersgesteldheid van Sinte Margriet. Maar van waar de uitdrukking, dat het weder, in den herfst meêvallende, »zich tot een St. Michaëlszomertje stemt"? Is dit louter toevallig, omdat de roomsche gedenkdag van St. Michaël op den 29sten van herfstmaand invalt? Of wordt bij voorkeur deze heilige in de Roomsche Kerk gehuldigd en aangeroepen als schutspatroon der weêrsgesteldheid? Warm weder in den herfst heet alhier in de Nederbetuwe een »aardappelzomertje".

Swarande. De stichting der »swarande" van het heilig sacrament en van onze-lieve-vrouwe-altaar te Hattem werd 8 Aug. 1423 door den Bisschop van Utrecht bekrachtigd; zie *Nav.* XXII, 546b. Wat is »swarande"?

Tournoische tienden. Hiernaar wordt *Nav.* XXVIII, 289, gevraagd, en ibid., bl. 549 gesproken van tournooische ponden als muntspecie. Wanneer die tienden van eene muntspecie hun benaming ontleenden, dan gewis van »tournooische", niet van »toursche" ponden, want eerstgenoemde ponden ontmoet men veelvuldig in den ouden tijd. Waren er ook Toursche ponden? Wellicht moet men dan bij Tournooische tienden aan zoodanige tienden denken, die met tournooische ponden moesten verrekend, in die muntspecie betaald worden. Doch alzoo rijst wederom de vraag: waarom juist in *die* munt? Ook dient er op gelet, dat de tiendhefster den

ingezetenen die tienden *onttrok*. Kunnen het dan ook tiendmaaltijdspenningen geweest zijn, in tournooische ponden (volgens plaatselijk gebruik) door de tiendhefster den tiendplichtigen uit te keeren? In deze grieve bestond het 6e bezwaarpunt der buurmeesters te Oijen tegen hunne landvrouwe. Wellicht was die munt op dat tijdstip meer waard dan vroeger.

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

Utrechtsche Kerk en Academie-boekzaal van Europa (XXXII, 37). Blijkens de Nederlandsche Letter-Courant van 7 Aug. 1759, voor het eerst verschenen Juli 1759. De inhoud zou hoofdzakelijk bestaan in »Korte ontledende vittrekzels van de voornaamste en Aanmerkelykste Werken der Geleerden, in alle Faculteiten en Talen van tyd tot tyd het licht ziende"; verder in »Berichten der Geleerden en Aanmerkelyke zaken"; »Afsterven en Lot-gevallen van beroemde Mannen"; »Zaken, rakende de Academien, Academische Gymnasiums en Latynsche Schoolen"; »Synodale en Classicale zaken"; »Alphabetische Naamrol der Vacerende Nederduitsche, Fransche en Engelsche Kerken"; »Lyst van de uitkomende Boeken, en voorstellingen der Boekverkopers". De uitgave geschiedde maandelijks in kl. 8°. In den aanvang had men verschil met den uitgever van de oude Boekzaal. Dit blijkt uit zeker stuk, mij indertijd voorgelegd, getiteld »Species facti wegens het voorgevallene omtrent de geoctroyeerde Geldersche Kerk en Academie Boekzaal van Europa", gedagteekend »Zutphen den 29 April 1760", groot 10 blz. fol. Eenige letterminnaars namelijk, niet langer tevreden met de Maandelyke Uittrekzels of Boekzaal der Geleerde Werelt, te Amsterdam bij Dirk Onder de Linden uitgegeven, en eene andere Boekzaal ten nutte van Kerk en Academie wenschende het licht te doen zien, vereenigden zich tot eene Societeit op naam van J. Van Laer (Mr. Joan Willem Claus Van Laer) c. s., wien door de leden het recht werd toegekend om uit naam der Societeit op te treden. De nieuwe Boekzaal zou den naam voeren van Utrechtse Kerk en Academie Boekzaal van Europa. Maar nu vernam men,

hoe Onder de Linden beweerde een uitsluitend privilegie te hebben van de Staten van Holland, dat een soortgelijk werk in Holland niet mocht worden gedrukt, ingevoerd of verkocht; een onjuist beweren evenwel, daar dit privilegie alleen verbood »het nadrukken van zyn Werk, of het zelve elders nagedrukt in Holland in te voeren of te verkopen". Om zich echter hiertegen te wapenen, verzocht men octrooi bij de Staten van Utrecht. Toen nu (Juli 1759) het eerste stuk verscheen, wist Onder de Linden den hoofd-officier te Amsterdam, Mr. Willem Huygens, heer van Honkoop, te bewegen, om het pak met Boekzalen geadresseerd aan Willem Eyspaart te arresteeren, met het vermoedelijk doel om tegen Abraham Van den Brinck, boekverkooper en uitgever van de Boekzaal te Utrecht, te procedeeren. Intusschen besloot de Societeit, op aanraden van belangstellenden, eenen algemeenen titel te geven aan hare Boekzaal, en wel dien van Kerk en Academie Boekzaal van Europa, waarvoor men eenen uitgever in Gelderland zoeken, en octrooi van de Staten van Gelderland verzoeken zou. J. Van Laer begaf zich toen (Oct. 1759) naar Arnhem in gezelschap van den Utrechtschen boekverkooper G. T. van Paddenburg, die den boekverkooper Jan Hendrik Moeleman te Arnhem had voorgedragen als toekomstig uitgever; deze laatste nam zulks op zich onder voorwaarden en conditiën, die naar gelang van zaken Jan. 1760 in schrift zouden gebracht worden. Gemelde drie personen begaven zich vervolgens naar Zutphen, waar ze, tot het opstellen van het request aan de Staten, de hulp inriepen van den advocaat Mr. H. Van Santbergen; dientengevolge werd 25 Oct. 1759 door de Staten van Gelderland het octrooi verleend op naam van Jan Hendrik Moeleman, boekverkooper in de Ketelstraat te Arnhem, voor den tijd van 15 jaren, strekkende alleen om nadruk te voorkomen, en onder gehoudenheid een goed geconditionneerd exemplaar te leveren aan de Bibliotheek der Hoogeschool te Harderwijk. Met het doel zoo spoedig mogelijk in Zutphen of eenige andere Geldersche stad voor de Societeit eene eigen drukkerij op te richten, vestigde J. Van Laer zich met 1 November 1759 te Zutphen. De bediende nu, die belast werd met de bezorging der exemplaren van het Novembernummer in Amsterdam en transito die stad, werd door Onder de

Linden vergezeld van twee knechts bij de Nieuwe Kerk aldaar aangehouden, naar het huis van Mr. Willem Huygens gebracht, en bij diens afwezigheid gesteld onder bewaring van diens dienaren; later werden hem toen alle exemplaren afgenomen. Van den kant der Societeit volgde een request van complainte met verzoek om poenaal tegen gemelden hoofd-officier bij het Hof van Holland, tegen wien dan ook 21 December 1759 appointement werd verleend om daarop binnen veertien dagen te antwoorden. Maar nu gaf J. H. Moeleman eene verklaring af, dd. Arnhem 2 Januari 1760, dat er weliswaar een octrooi bestond op zijnen naam, maar dat hij toch de eigenlijke drukker niet was, en dat hij nooit last gegeven had om tegen Mr. Willem Huygens te procedeeren. Hiervan nu schijnt het gevolg te zijn geweest, dat de Societeit bij het Hof van Holland geen recht kon krijgen. Intusschen wist Onder de Linden te bewerken, dat ook de hoofdofficier te Hoorn de Geldersche Boekzaal liet ophalen en het verkoopen verbieden, en dat die te Dordrecht den boekverkooper Blussé wegens den verkoop in eene zware boete besloeg. Eindelijk blijkt nog, dat de hoofd-officier te Amsterdam den 3den April nog eens eene bezending aanhield, en de boekverkoopers aldaar aanschreef, zoo ze pakjes Boekzalen ontvingen, die op het Schoutskantoor te bezorgen.

MR. W. P. SAUTIJN KLUIT.

Becky Sharp. In een roman van? getiteld *Perdita*, I, 148, staat van eene ligtgeloovige: »Zij zal gelooven dat Becky »Sharp de avonturierster, een (werkelijk) persoon was". Waarin komt deze verdichte persoon voor?

J. D.
L.

Voltaire's Huron. In denzelfden roman, II, 52, staat »De opper»vlakte van Voltaire's Huron kan niet effener geweest zijn dan", enz. Opheldering over deze uitdrukking of vergelijking wordt gevraagd.

J. D.
L.

Papegay (XXI, 334; XXXII, 36). In de Provinciale bibliotheek

van Zeeland, afdeeling Rechtsvordering, berust een exemplaar van W. van Alphen, *Papegay ofte formulierboek*, 's Gravenhage 1668 en 1683, 2 deelen 4o, zie Catalogus 1876, blz. 186.

H. M. KESTELOO.

[Ook aldus $\frac{\text{J. D.}}{\text{L.}}$ die bericht, dat het werk in 1700 te Utrecht in 4o verscheen].

Cunaeisch schrift. De consul van Denemarken te Beyruth in Syrië deed Dec. '81 de oudheidkundige ontdekking, dat hij in de rotsen in de nabijheid van het Maronietenklooster Deir-el-Kalah, in de engte van den Nahr-el-Kelb, vijf inscripties vond in Cunaeisch schrift, waarvan ééne 45 regels groot.

Cijferteekens (XXXII, 36). Over de Romeinsche cijferteekens staat een korte en volledige opheldering te lezen in Bilderdijks Nieuwe Taal- en Dichtkundige Verscheidenheden, I, blz. 5—12. Waar heeft B. gehandeld over de gewone cijfers? Zie blz. 5.

H. W. T. TYDEMAN.

KUNSTGESCHIEDENIS.

VRAGEN.

Keeshond. Op de afbeelding der Dordsche Synode in 1619, gegraveerd door C. Visscher, is onder de toeschouwers een keeshond. Welk zinnebeeld wordt daardoor voorgesteld?

B. J. A. M.

Mulat, Mesties, Kreool (XXXII, 40). Den heer Kremer ben ik dankbaar voor zijn antwoord op mijn vraag. Toch heb ik nog meer te vragen. Vooreerst, die onderscheiding van bloedmenging, in cijfers uitgedrukt, moge wetenschappelijk bruikbaar zijn, maar waardoor wordt in 't alledaagsche spraakgebruik de benaming bepaald? Noemt men alleen op het gezicht af iemand een poban

of een quarteron? Of moet men, om tot naamgeving te komen, den *graad* van afstamming kennen? Is het kind van een Europeaan en eene negerin een poban? En is dan het kind van een poban en eene negerin een quarteron? Van een quarteron en eene negerin een mesties? enz. Of hoe gaat dit? — Ten andere: wat is de *beteekenis* der woorden liplap, sinjo, kreool, poban, enz.?

E. LAURILLARD.

TAALKUNDE.

A la mode de Bretagne (XXXI, 579) doelt op eene bijzondere wijze van berekening der graden van bloedverwantschap, in Bretagne in zwang. Bescherelle, Dict. National, teekent aan: »Oncle, tante à la mode de Bretagne = cousin germain, cousine germaine du père ou de la mère". Neveu, nièce à la m. d. Br., = fils, fille du cousin germain ou de la cousine germaine".

J. C. d. R.

[Juist; maar hoe dan «à la mode de *Bretagne*"?]

Heilige dagen (XXIII, 34, 407, 519; XXIV, 112; XXXII, 50). De Amsterdamsche huisschilder noemde vroeger en noemt misschien nog aldus die plaatsen van zijn schilderwerk, welke niet met de kwast geraakt werden, m. a. w. waarop geen verf kwam; bij aankomelingen in 't vak gebeurde 't in mijn tijd nu en dan wel dat ze zoo'n *heiligen dag* gemaakt of eigenlijk gelaten hadden. Ook de Amsterdamsche huismoeders heb ik in mijn jongenstijd een gat in een kous of in een ander kleedingstuk wel eens een *heiligen dag* hooren noemen.

A. AARSEN.

[Waarom?]

Hij is bij de pinken (XXIX, 515; XXXII, 48). Als bekend is, was 30 Nov. 1813 de dag, dat de erfprins van Oranje, koning Willem I, met eene pink te Scheveningen landde. Wijlen de Haagsche schilder Samuel Verveer (geb. 30 Nov. 1810), die als kommandant eener eerewacht onze vorsten Willem II en III binnen de residentie inhaalde, zei eens schertsend, »dat hij het ook in

1813 zou gedaan hebben, maar dat hij toen nog te jong was om *bij de pinken* te zijn". Johan Gram vertelt deze bizonderheid in »Onze Schilders". A. AARSEN.

Nederlandsch te Calais in Frankrijk (XI, 215, 277; XXIX, 157; XXXI, 325; en Algemeen Register). In oude tyden, in de middeleeuen en vroeger, maar gedeeltelik nog in de 17de en in de 18de eeu, strekte het gebied der nederlandsche taal zich nog veel verder in noordelik Frankrijk uit dan thans, nu het er beperkt is tot Fransch-Flaanderen, de omstreken der steden Duinkerken, Hazebroek, St. Omaar en Rijssel (*Lille*). Nog in de 16de en 17de eeu sprak men nederlandsch (flaamsch) tot aan de poorten der stad Kales (fr. *Calais*). De dorpen Gempe, Mark, Nieukerke, Noordkerke, Offekerke, Oostkerke, Zuidkerke, enz. tusschen Grevelingen (fr. *Gravelines*) en Kales gelegen, waren toen nog geheel nederlandsche plaatsen, wat de omgangstaal der ingezetenen betreft. Ja, zelfs in deze eeu, in 1845, sprak men nog flaamsch te Anderwijk (fr. *Andrewic*), Baienghem, Oie, Oudekerke (fr. *Vieille-Eglise*), Polinkhove, Sint-Folkyn (fr. *St. Folquin*), St. Omaar's Kapel (fr. *St. Omer-Capelle*), enz. Thans is ook daar reeds alles fransch. In de middeleeuen echter was de volkstaal in geheel Artesie (fr. *Artois*) en in een groot deel van Picardie, tot verre aan den anderen kant van Boulogne-sur-Mer (*Bulloenen*, zeggen de Flamingen), tot aan de steden Amiens en Abbeville, grootendeels nederlandsch. Later, en in de 17de eeu nog, strekte het nederlandsche taalgebied zich slechts even tot aan de andere zyde van Boulogne uit. Toen formde een lijn van de stad St. Omaar op Boulogne getrokken de scheidingslijn van het nederlandsch en het fransch, van germaansch en romaansch. Benoorden die lijn sprak alles flaamsch. Nederlandsch of nederduitsch was toen nog de eenigste en de eigenlike volkstaal van d'oude graafschappen van Guines en van Boulogne en van de zoogenoemde baluagie van St. Omaar, thans 't *Département du Pas-de-Calais* formende. Thans is er van de nederlandsche taal in deze oud-nederlandsche landstreek weinig anders overgebleven dan de nederlandsche namen der dorpen. De plaatsnamen Anderzeele, Aringzeele, Balinghem, Berlinghem, Beuvreghem, Boningen, Frelinghem, Herbinghem,

Kluis (fr. *Cluse*), Kolenberg (*Colembergue*), Peuplingen, Spanghem, Steenbeek (*Estienbecq*), Wiere, enz. enz. met nog honderden anderen (want echt-fransche en daarby oude plaatsnamen komen in dit deel van Frankrijk byna niet voor), bewyzen ten duideliksten, dat ze door Flamingen gesticht zijn, dat er Flamingen gewoond hebben. Maar ook nog verder zuidwaarts, aan den anderen kant van Boulogne-sur-Merkomen nederlandsche plaatsnamen in menigte voor; b.v. Boelenberg (*Boulembergue*), Bruinenberg (*Brunembergue*), Ledinghem, Lottighem, Turbinghem, Waterdal, enz. Toch is heden ten dage het flaamsch in het *Département du Pas-de-Calais*, althans in de stad Calais nog niet volkomen vergeten. Want, evenals in de vorige eeu te Rijssel (*Lille*), nog wel in het nederlandsch in de kerken gepredikt werd, zoo is dit thans te Calais nog wel het geval. Zie hier de aankondiging van zulk een flaamsche godsdienstoefening te Calais, die aldaar onder het volk verspreid werd, en welke ik hier letterlik mededeel:

»In de Kercke van Cales.

»Zondag 24 april 1881, *een priester clapÿenden vlamsch* zal zyn »daer om ael de werk-menschen Vlamsch ende Belgiquenaers die »woonen tot Cales ende te geburte, ten 2 heuren agter den noene »tot dissendag in den nugten.

»Zondag, ten 6 heuren, snaevons een lof met sermoen in vlamsche.

»De werck-menschen Vlamsche ende Belgiquenaers dat de devo»tie ons gekent es, zalt kennen de graetie dat wy aen toot laeten »ende zalt daervan vrugt trekken."

De Lencquesaing,
Paster ende deeken van Cales."

»Cales, den 21 april 1881.

Zoo als men ziet, het is geen klassisch noord-nederlandsch, dit flaamsch van Calais! Maar 't is alevel nederlandsch, en 't spreekt ons van een verlaten broederstam, diep in Frankrijk. Zullen deze fransche Flamingen nog zóó lang hun flaamsche moedertaal kunnen bewaren tot *alle* Nederlanders, *alle* Dietschers, Hollanders en Flamingen, Gelderschen en Brabanders, weer eens één vereenigd volk zullen formen? Wie weet! Intusschen mogen wy Noord- en Zuid-Nederlanders, Hollanders en Flamingen, den roomschen geesteliken in de bovengenoemde streken van Frankrijk dankbaar zijn.

Zy toch zijn nagenoeg de eenigsten, die nog *iets* doen om aan 't aloude flaamsch in die gouen de kroon op 't hoofd te houden. Ehre wem Ehre gebührt! JOHAN WINKLER.

Den Haag (XXXI, 576). Niet *tegenwoordig* wil men den plaatsnaam *'s Gravenhage* vervangen door *den Haag*, maar de laatste benaming is sedert den beginne, althans sedert de 13de eeuw, in gebruik. Zie o a. de Riemer. In de stad zelve en haar omstreken hoort men ze nooit anders noemen. Wanneer de wanspelling *'s Hage* is ingevoerd, weten wij niet; of die »deftiger" is, willen wij niet nagaan, »de gustibus enz." Die *'s* echter is daar zonder doel, en behoort bij *Graven*, niet bij *Haag*: *Haag des Graven*. — *'s Hage* voor *'s Gravenhage* is al even dwaas als *'s Bosch* voor *'s Hertogenbosch*, dat ook in de wandeling *den Bosch* wordt genoemd.

Kakophonisch, ofschoon taalkundig juist, vinden wij echter *te den Haag*, *te den Helder*, *te de Rijp*, enz., dat men tegenwoordig vaak geschreven ziet, maar in de spreektaal nooit gebruikt wordt. Men zegt *in den Haag*. J. C. d. R.

Handvest (XXXI, 577) zal wel niet zijn «wat met vaste hand geschreven is", maar »handschrift, waardoor iets bevestigd wordt".

J. C. d. R.

Hannekemaaier (XXXI, 577). Vele bovenlanders die hier komen maaien, heeten *Hans*, verkleind: *Hänneken*, van dáar wellicht *Hänneken-maaier*. Van dit grasmaaien door Duitschers zijn waarschijnlijk afkomstig de zegswijzen »Hij is nog groen", »Hij heeft het gras nog tusschen de tanden", gebezigd van Duitschers, die nog niet lang in Holland wonen en aan hun accent te kennen zijn. J. C. d. R.

[Vgl. *Nav.* XXVIII, 138.]

Mordio! (XXXI, 575). »Mort de Dieu", en bij verkorting »Mordieu" bestaat wel degelijk als uitroep of bastaardvloek. Zie de meeste lexica, o. a. Bescherelle, Dictionnaire National. Eene andere afleiding waarschijnlijk heeft »Mordio". Adelung zegt daarvan: »*Mordio*, ein Zwischenwort, welches das Mordgeschrey ausdrückt, aber nur noch im gemeinen Leben üblich ist, wo es gemeiniglich

mit *Zeter* verbunden wird. *Zeter Mordio* schreijen, sehr heftig. Es ist, wie man glaubt, von *Mord* und der alten Interjection *Io*, welche auch in *Iodute* vorkommt, zusammengesetzt, und war ehedem die Formel, der Ruf, womit man einen unternommenen oder begangenen Mord verkündigte" — Bij *Zeter* teekent hij aan: »Ein sehr alter Ausruf so wohl des höchsten Schmerzens, der höchsten Gewalt, als auch eines geringeren Grades des Unwillens. Im ersten Falle wird es noch an manchen Orten bey peinlichen Prozessen gebraucht, wo bey Verurtheilung eines Mörders eine von der Obrigkeit verordnete Person im Nahmen des Ermordeten über die erlittene Gewalt öffentlich *Zeter* schreyen muss, daher diese Person der *Zeterschreyer*, und an manchen Orten der *Blutschreyer* genannt wird. *Zeter* über jemand schreyen, aus Verzweifelung über die von ihm erlittene Gewalt schreyen. Im letztern Falle ist dieses Wort noch unter dem grossen Haufe üblich, wo es nicht nur in geringem Grade des Unmuths, der Verwunderung u. s. f. gebraucht wird, *Zeter über den Menschen!*, sondern auch in vielen Zusammensetzungen üblich ist: ein *Zeterjunge*, ein boshafter, leichtfertiger Junge, ein *Zetermädchen, ein Zeterding* u. s. f.

J. C. d. R.

Mordio (XXXI, 575) is inderdaad niets anders dan het Fransche *Mort Dieu*, en wanneer men zich slechts herinneren wil, dat in romeinsche landen Christus gewoonlijk God genoemd wordt, ligt daarin waarlijk niets vreemds (evenzoo *fête-Dieu*, *hôtel-Dieu*, een eigen *Godshuis*, enz.). 't Is dus een vloek bij den dood Gods aan 't kruis. Met ons *moord* heeft het woord daarentegen niets te maken, en »moord en brand schreeuwen" verklaart zich waarlijk zelf duidelijk genoeg; schreeuwen en misbaar maken, alsof er van moord en brand sprake was. Wat den naam *God* betreft zal ieder die van Antwerpen naar Mechelen spoorde zich de station den Ouden God — *très-Dieu* als 't op zijn Fransch heet — herinneren. 't Is intusschen bekend dat dit niets anders dan een verbastering voor den *houten God*, een houten kruisbeeld, is, dat, toen men 't naar de volksuitspraak '*outen* voor *houten* verhaspeld had, zoo averechts in 't Fransch werd vertaald.

V. VL.

Nooit en nimmer (XXXI, 578), ontkenningen van *ooit* en *immer*. *Ooit* en *nooit* worden voor 't verledene, *immer* en *nimmer* voor 't toekomende gebezigd; ofschoon dit meer door 't gebruik dan door de beteekenis gewettigd schijnt. Maar Marin zeide reeds: »'t Gebruik is 't groote boek". J. C. d. R.

[Ook aldus Dr. J. v. Vl., die naar een opstel van Dr. L. A. te Winkel in de Taalgids verwijst.]

Schabbe (XXXI, 283, 7). Men noemt op de Veluwe *schabberig* wat er onoogelijk, ongedaan, wanstaltig uitziet, en bedoelt er dan vooral kleêren meê. *Schabberig* zijn bijv. kousen met gaten, kleêren met scheuren, een broek met een winkelhaak, enz. Bedelaars hebben, om hun kleeding en hun uiterlijk, een *schabberig* voorkomen. Maar ook dat waaraan iets ontbreekt of hetgeen defect is, heet *schabberig*. Daartoe behooren een gebroken bord of schotel, een pet zonder klep, een hoed zonder rand, een pan zonder ooren, enz. Ook nog »'n biibel die uut de band is", dat is er een met een versleten rug en losse bladen vol ezelsooren.

A. AARSEN.

Winket (XXXII, 52). In de stadsrekeningen van Middelburg uit het begin der 15e eeuw vindt men *wiket*, ter aanduiding van eene kleine deur in de stadspoorten. Te Domburg heet eene kleine deur in groote schuur-deuren *klinket*. In van Dale's Woordenboek vindt men *klinket, rinket, winket*. H. M. KESTELOO.

[G. P. Roos herinnert aan het Z.-Vl. liquet, alsook aan de spreekwijs »hij is een jongen van Jan den (dorsch-) vlegel, hij werd geboren achter »'t liket", in Z.-Vl. omtrent een onbeschoften knaap. Doch *Nav.* XXXII, 52, vraagt naar den *oorsprong* van dit woord.]

VRAGEN.

Vertrekken met de noorderzon. Aldus heet het van iemand, wiens verdwijnen verdacht voorkomt, 't zij dan om min of meer

schuldige oorzaak. Daar de spreekwijs luidt »vertrekken *met* de noorderzon", zoo is de vraag of ze met het noorderlicht in verband staat?

Kraan, kranig. Daar laatstgenoemd woord volgens *Nav.* XXVIII, 420, eerst in woordenboeken van *recente* dagteekening wordt aangetroffen, en het woord *kraan*, waarvan *kranig* kan zijn afgeleid, n de Utrechtsche studentenwereld minstens, — misschien ook aan de andere academiën, doch te Leiden hoorde men het vóór een dertigtal jaren *niet*, naar ik meen! — iemand aanduidt, die zich in een of ander opzicht, geleerdheid, kunde, rijkdom, aanzien, élégance, enz., derhalve *gunstig*, onderscheidt: rijst de vraag of wij Hollanders voor het ontstaan dezer woorden wel bij de Franschen leentje-buur behoeven te spelen. Zou *kraan*, en een hiervan afgeleid *kranig*, niet zijn oorsprong kunnen danken aan Willem Kraan, dien dichterlijken turfschipper van Waddingsveen, geb. 1789, † 1863, aan wien *Nav.* XXII, 281, ons zóó volledig herinnert? Zoodat men te Waddingsveen, aanvankelijk van een ontluikend of ontloken dichterlijk talent in naaste omgeving, vervolgens van een kundig persoon in 't algemeen, getuigde: »'t zal een kraan worden, 't is een kraan". Dat deze uitdrukkingen zich zóó spoedig ver buiten Waddingsveen verspreiden konden, hiertoe kan gewis Kraan's bekrooning door de Maatschappij van Nederl. Taal- en Letterkunde te Brugge in den jare 1826 met het gouden eermetaal, krachtig hebben meêgewerkt. Wordt deze gissing niet onaannemelijk bevonden, dan ziet men, dat het een miskenning van Kraan's verdiensten, een bezoedeling zijner eervolle nagedachtenis wezen zou, zoo men de termen »kraan, kranig" ooit in Franschen, dat wil hier, met het oog op *Nav.* XXX, 523, zeggen, ongunstigen zin gebruiken ging. Of, deed men het reeds, begon men er althans mede, dan keere men, gedachtig aan het vermoedelijk vaderschap, tot het in dit geval eeniglijk gewettigde gebruik terug? Steller dezes hoopt echter niet dat zijne gissing op éene lijn zal bevonden worden te staan met die van *Nav.* XV, 125, waar iemand vraagt of »helleveeg" verbasterd kan zijn uit »Hilla Feycken", naam eener Sneeker jonge dochter, die den bisschop van Munster wilde van kant helpen? Vgl. daarentegen *Nav.* XXXI, 625.

Nu nog dit. Evenals te Ommeren vindt men den familienaam Kraan ook in Ned. Indië, t. w. J. Kraan, gezagvoerder van het te Batavia gestationneerd vaartuig ten dienste van het actieve toezicht der in- en uitvoer-rechten en accijnsen, werd Jan. '82 eervol ontslagen, en ontving N. van der Mey tot opvolger. Zie Craan ook *Nav*, XXI, 259, 61; III, 80; IX, 491, vermeld. Eindelijk, is »de goede onderneming", welke *Nav*. XXII, 283 (onderaan) wenschelijk acht, reeds volvoerd?

Wat-je-kou (XXVI, 566). *Wat-je-kou*, elders *wat-je-ko*, is zeker 't Engelsch »what you call?" indien het waar is, dat men het een grootspreker, babbelaar, bluffer, wauwelaar (Z.-Vl. wouwelaar) toevoegt.

G. P. ROOS.

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

Bernaige. Uit eene geslachtslijst, afkomstig van deze familie, welke ik veronderstel vertrouwen te verdienen, ben ik in staat het *Nav*. XXXI, 404, geboekte aan te vullen. Het verschil, dat men tusschen deze gegevens en gezegde opgaven bespeuren zal, blijve in het midden.

Het adellijk en vermaard geslacht Baronaige, later Barnaige geschreven, zal volgens l'Espinoy (Nobl. de Flandre), Sanderus (Flandria Illustr. II, 43) en Herkenrode (Nobil. I, 98 in voce) vroeger genaamd zijn geweest v. Welde of v. d. Weede, en Jan v. Welde, ridder, kleinzoon van Jan, die in 1019 den kruistocht met Godfried v. Bouillon medemaakte, de eerste geweest zijn die den naam van Baronage aannam, gehuwd met Isabella d'Escornoix. De oudheid en de aanzienlijke alliantiën hebben aan dit geslacht ten allen tijde hooge achting bijgezet, als zijnde vermaagschapt aan de Vlaamsche geslachten v. Beers, Bette, v. Halewyn, v. Harlebeke, v. Heurne, v. Liederkerke, v. der Mersch, v. Rhodes, v. Vaernewijk, Vilain, de Vichte en anderen.

Aernout v. B., zoon van Jan boven vermeld, tr. Elise de la

Vichte (1268), en had bij haar Jan, a°. 1332 gezant van Lodewijk v. Vlaanderen bij hertog Jan van Brabant.

Louise v. B. tr. Christiaan v. der Gracht a°. 1240 (Gaillard, II).

Catharina v. B. tr. Pieter v. der Mersch a°. 1384 (l'Espinoy, 307).

Jan v B., heer van Park in 1415.

Hun wapen was Gedwarsbalkt van goud en rood van zes stukken, de rood beladen met vijf St. Andrieskruizen van zilver; met de wapenkreet *Bevere Bevere Joyeux Baronage*, vgl. l'Espinoy, p. 297, en vooral v. Herkenrode o. h. w. Beronage.

Waarschijnlijk om den godsdienst hebben één of meer leden van dit geslacht in de 16de eeuw, evenals zoovele anderen, Vlaanderen verlaten en zijn naar Holland gevlucht, alwaar zij zich te Breda, en later op andere plaatsen vestigden. De eerste Baronage's of Bernaige's, met wie onze geslachtslijst begint, zijn de twee gebroeders

I. Joris v. B, president (waarschijnlijk burgemeester) van 's Hertogenbosch a°. 1631, getr. met N. N., bij wie twee kinderen, een met name Judith, getr. met Mr. Johan v. den Bergh, raad, schepen en rentmeester van 's Hertogenbosch a°. 1637.

II. Mr. Gosewijn v. B., getr. met N. N, woonden te Breda en wonnen:

1. Wijnand, te Breda, die naliet Kornelis, † ongehuwd.
2. Gijsbrecht, karthuizer monnik te Leuven en als kluizenaar in Italië overleden.
3. Adriana, non te Antwerpen.
4. Perina, tr. Antonie Knollaerts; kinderloos.
5. Gosewijn, tr. N. N., liet na Perina, getr. met Johan Wils.
6. Aletta, tr. Dionisius van Rukveen [1]), griffier van de leenen te Breda.
7. Adriana, tr. Bartolomeus v. Huyssen, brouwer te Breda, bij wien Adriana v. H. (geh. met Michiel Smits, heer van Lichtenberg en bouwmeester van den Keurvorst van Brandenburg), Johanna v. H. (geh. met 1° Quirijn de Klerck, secr. van 's Gravenhage, 2° Paulus Sleeboom) en Perina v. H. (geh. met Cornelis Vereik, schepen te Breda).

[1]) v. Rucphen, zie *Nav.* XXXI, 404. *Red.*

8. Pieter, burgem. van Breda, tr. Ida van der Schoot, Bastiaansdr en zuster van Adriaan, heer van Daasdonk, schepen van Breda. Zij winnen:

1. Bastiaan, weesmeester, burgerkapitein, burgemeester van Breda en brouwer, geb. 1631, † 1676, tr. Anna Cornelia Nuyts, geb. 1626, † 1709 winnen A.

2. Perina, geb. 1637, tr. Pieter Nuyts. Winnen kinderen, zie Gesl. *Nuyts.*

3. Mr. Gosewijn, Adv. en drossaart te Breda, geb. 1629, † 1676, tr. Maria Zwaan. Winnen B.

4 Adriana, geb 1628, tr. Johannes Roelants, raad en burgerkapitein te Breda.

5. Johannes, adv. te Breda, geb. 1625, † 1686, tr. Johanna v. d. Beek.

6. Engeltje, geb. 1625, † 1701, tr. Hendrik Visscher, Luth. pred. te Breda. Zie Gesl. *Visscher.*

7. Elisabeth, geb. 1648, † 1702, tr. Willem Schoon, rentmeester van Naaldwijk, kastelein van Hondsholredijk.

A. 1. Pieter v. B., med. dr, professor te Amsterdam, geb. 1656, tr. 1° Margareta v. Nicket, geb. 1686, 2° Elisabeth Nunninks, bij wie Bastiaan († jong) en Agnes (geh. met Jhr. v. Tienen Allesch uit Denemarken, kapitein).

2. Bastiaan, geb. 1663, directeur-gen. der W. I. C. op Curaçao geh. met 1° Anna Hoppezak, bij wie ééne dochter, en 2° Anna Emerentia Kerckering, wier moeder was Nuyts. Zij winnen C.

3. Perina, geb. 1662, tr. Philippus Boon, wedr van Elisabeth Kerckering. Hij had vijf kinderen. Zie sub. D.

4. Ida, geb. 1664, † ongehuwd.

5. Johannes, med. dr, geb. 1667, † op Curacao 30 Nov. 1696.

B. 1. Adriaan v. B., drossaart van Tilburg, tr. Maria van Arkel, vr. van Melis-, Aagte- en Wissekerke; zij winnen Gosewijn, Sophia en Maria.

2. Ida Maria, tr. Ditlof van Tieschenhuizen, kapitein der infanterie.

3. Mr. Gosewijn, geb. 1655, † 1732, controleur, schepen en burgemeester van Breda, tr. Cornelia van der Steen, † kinderloos.

4. Sophia, tr. Christiaan de Bringues, kolonel der inf., bij wien o a. Johanna (gehuwd met Bastiaan van Bernaige).

5. Pieter, geb. 1650, burgemeester van Alphen, Baarle en Chaam, † ongehuwd.

6. Charles, kapitein der infanterie, † ongehuwd.

C. 1. Bastiaan v. B., zoon der 1e vrouw, geb. 1685 tr. Johanna de Bringues, bij wie

a. Christoffel Benjamin, geb. 1708.
b. Anna Emerentia, » 1710.
c. Perina, » 1712.
d. Hugo Samuel, » 1714.
e. Elisabeth, » 1716.
f. Ida Cornelia, » 1717.
g. Charlotte, » 1719, tr. H. v. Ryckevorsel.

2. Anna Emerentia, dochter van de 1e vrouw, tr. Laurens Nuyts.

D. 1. N. N. Boon.

2. Caspar B, † 1729, tr. Cornelia Hunthum.

3. Lucas B., tr. Agatha Coops, kinderloos.

4. Philips B., med. dr., burgemeester van Purmerend, tr. 1° de weduwe van den admiraal Vett, kinderloos; 2e Cornelia Constantia Looten, weduwe Gerrit v. Buitenburg.

5. Jacob B., Luth. pred. te Rotterdam en Amsterdam, geb. 1691, † 1776, tr. Elisabeth Bock, dr v. J. B. te Arnhem bij Ida Maria Nuyts. Winnen kinderen.

Als ik mij niet vergis, is het geslacht van Bernaige, evenals dat van Nuyts, in de vorige eeuw uitgestorven.

V. H.

Block (XXXI, 250). Zoowel uit mijne aanteekeningen, als uit het onlangs verschenen werk »De nalatenschap van Johan v. Halmael", Utrecht, J. L. Beijers, 1881, — wat hier volgt.

Pieter Block, huwde . . . .

Uit dit huwelijk o. a. werd geboren:

Adriaan Block, Pieterszn., geb. 1603 tr. 20 Mei 1622 Geertruida v. Halmael, Izaaksdr, uit welk huwelijk drie kinderen werden geboren:

Cathalyntje Block, ongehuwd overleden.	Pieter Block Adr.zn., † 1691, tr. 1° Cathalijntje Bulsink, 2° Elizabeth Oosterlingh; uit het 1e huwelijk 3 kinderen:	Margaretha Block, geb. 24 Febr. 1638, † 12 Maart 1702, tr. 2 Jan. 1656 David Rutgers, geb. 18 Jan. 1629, † 6 Mei 1706. vijf kinderen, o. a.
	a. Geertruida Block, † 1705 te Moscou, tr. Pieter Seijen uit Moscou (4 kinderen).	*a.* David Rutgers, geb. 1658, tr. Cornelia v. Hoek (7 kind.)
	b. Margaretha Block, † 1729, Daniel Hoorens (2 kinderen).	*b.* Adriaan Rutgers, geb. 1659, tr. Hillegonda v. Gelder, vijf kinderen.
	c. Cathalijntje Block, ongeh. overl.	*c.* Pieter Rutgers, geb. 1672, tr. Ingetje v. Lennep. Eéne dochter.

David Rutgers, echtgenoot van Margaretha Block, zoon van David bij Susanna de Flines, werd in 1697 door keizer Leopold verheven tot den adelstand des H. R. Rijks met den titel van Rozenburg, en al zijne nakomelingen zijn genoemd Rutgers van Rozenburg, en als zoodanig ook bij besluit van 24 Nov. 1816 door koning Willem I in den Nederl. adelstand ingelijfd.

Voor verdere bizonderheden, opgaven van data, enz. aangaande dit geslacht, verwijs ik naar bovengenoemd werk.

J. G. DE G. J. JR.

[Komt hier ook in aanmerking Ninck Block? Dr. C. J. J. N. Bl., leeraar aan de Rijks H. Burgerschool te Zwolle, verwierf als zoodanig 1 Jan. 1882 eervol ontslag.]

de Block, Blok. Eene Roomsch-katholieke familie de Block woonde een vijftiental jaren geleden te Leeuwarden, en had een modiste-zaak. Nog bestaat de Blok Wybrandi op 't Vliet te Leeuwarden. Daniel de Block v. Scheltinga is thans eigenaar van een groot deel van 't Oranjewoud bij Heerenveen. P. V. ASPEREN.

Boudewijns of **Bouwens.** XXIX, 484, wordt als wapen opgegeven: »in ro. een go. verkort Andrieskruis met zi. schildhoofd, waarin een zwarte leeuw"; terwijl Smallegange als wapen opgeeft In bl. een zi. keper, met een go. vrijkwartier in den rechter bovenhoek, waarin een zwarte leeuw"; men vindt dus in beiden den zwarten leeuw terug (misschien het hoofdwapen); tot het geslacht voerende het laatstgenoemde wapen behooren:

1. Charlotte Boudens, geh. te Middelburg met Evert Evertsen, leven 1640, (hij was weduwnaar).

2. N. . . . Bouwens te Middelburg, heeft bij N. N.:

a. Abraham Bouwens; *b.* Susanna Bouwens, geh. 1° met Abraham v. Baerleus, gest. omstr. 1670; 2° te Oost-Souburg 26 Juni 1672 met Laurens Evertsen, wedr.

N. Boudewijns huwt Maaiken Dingenis, wonen 1650 te Veere, hebben: Grietje B, j. d. van Noord-Monster, geh. te Middelburg 23 Aug. 1654 met Thomas Evertsen, wedr van Susanna v. Ortegen.

v. o.

Bouwens Jhr. Pieter Bouwens, vrijheer van Horssen, geb. te ? den ? st. te ? 28 Juli 1843, tr. te ? 9 Apr. 1810 Maria Jacoba Gerbade, geb. te ? 13 Nov. 1784, sterft te ? 22 Juni 1852, bij wie deze vijf kinderen:

1. Jhr Pieter Bouwens, geb. te 's Hertogenbosch in 1811.
2. ?
3. ?
4. ?
5. Jhr Herman Gerbade Bouwens, geb. te Horssen 4 Mei 1817, st. te Hattem 29 Juni 1873.

Pieter Frederik Zacharias Bouwens van Horssen, geb. te Helder 1846, zoon van? en van?

Wie kan en wil het bovenstaande in- of aanvullen?

[Omdat het navolgende wellicht eenigermate tot de beantwoording der bovenstaande vragen betreffende Bouwens leiden kan, vinde het eene plaats in deze rubriek, waar het eigenlijk niet behoort.

De heerlijkheid *Horssen* met alle syne appendentiën ende dependentiën to Landregte opgedragen en wederomme te Leen ontfangen

ten Zutphensen regten met een paar handschoen van een rijksdaalder te verheergewaden, bij Johan van Wijnbergen Heere tot Horssen, colonel, gouverneur van Sluys, die vervolgens ook zijne dispositie laat approbeeren den 11 Jan. 1649.

Desselvs nadere dispositie geapprobeert 12 Aug. 1650.

Idem vergroot dit Leen met den Hof Utendijk 13 Juni 1653, alsmede revoceert syne voorige dispositie van 14 Juny 1651.

Idem laat syne naedere dispositie approbeeren eod. die.

Ditmar van Wijnbergen uyt kragt van syn ooms Johan van Wijnbergen dispositie beleend 1 Juny 1659.

Idem laat approberen syn Houwlyksvoorwaarden met Vrouwe Anna van Apeldoorn tot de Pol, 1 Juny 1670.

Idem laat approberen syne en syner Eheliefste dispositie en lijftugt 11 May 1687, binnen Zutphen opgerigt den 20 May 1687.

Wolter Joseph van Wijnbergen, erve syns vaders Ditmars, beleent 19 Dec. 1699; Johan Umbgroven, contrarolleur, is hulder. Ditmar van Wijnbergen, erfgene. syns vaders Wolter Joseph, beleent 4 Febr. 1722.

Idem draagt dit leen op aan Jan Hendrik van Delen, die daar weder mede beleent is 6 Febr. 1723.

Arnold in de Betu krijgt consent om hier op te procedeeren voor hetgeen hem bij sententie van het Hof sal worden erkent tegen Jan Hendrik v. Delen 1 April 1724.

Idem laat registreren de acte van besaath van den 7 dezes, 12 April 1724.

Benedictus Levy Gomperts krijgt consent om hierop te procederen voor ses duysent guld. cum intere[e] vier honderd en agtien honderd gulden 17 July 1726. Ophevinge bewezen 22 Juli 1727.

Johan Hendrik van Delen en Maria van den Kerkhof, Ehel., verbinden hetselve voor seven duysend guld. aan Arnold in de Betuw en Anna Maria v. Dilsen, Ehel., 12 July 1727.

Bernard Rappert krijgt consent om hierop te procedeeren voor 2772— 12—: en voor *f* 695—: ten laste van Jan Hendrik v. Delen, 26 Juny 1733. Maria v. den Kerkhoff, weduwe en getugtigden Boedelhouderse van Hendrik v. Delen voor de helfte en namens de onmundige kinderen Jan Hendrik, Nicolaas Hans Willem, Steven en Anthonetta, by deselve verwekt, voor de helfte

beleend 28 Nov. 1733. Meynard Scheers is hulder. Deselve pro se et qq. krijgt prolongatie van de obligatie van 12 July 1727 ten behoeve van Arnold in de Betouw en Anna Maria v. Dilsen ad seven duysend guld. voor nog ses jaaren hebbende beginnen te lopen met 12 July 1733; 28 Nov. 1733. Deselve weduwe en boedelhouderse van Jan Hendrik v. Delen pro se en als moeder en voogdesse van haare onmundige kinderen bij den selven ehelyk verwekt, draagt dit Leen op aan Adam Jacob Smits, die daar weder mede beleent is 23 Sept. 1734. Jacobus Smits, erfgen. syns broeders Adam Jacob Smits, met het geheel beleend 16 July 1742.

Idem draagt dit Leen op aan Anna Maria Bouwens, weduwe Smits [1]), die daar weder mede beleent is door Everhard Wilbrenninck als hulder 6 Nov. 1742.

Jan Bouwens, erfgen. syns moeys Anna Maria Bouwens, beleend 12 Aug. 1747.

Idem laat approberen een acte van tugt dd. 6 Aug. 1788 ten behoeve van desselvs vrouw A. J. Kien gepasseert 26 Aug. 1788 voormiddags een klikker over elf uuren.

Pieter Bouwens, erfgenaam syns broeders Jan Bouwens, beleend 16 Febr. 1788. Wilhelmina Aletta Kien als erfgename van wijlen haren man Jan [2]) Bouwens, beleend 17 Maart 1789; hulder Gijsbert Jan v. Voorst. Haar soon Pieter Bouwens, minderjarig erfgenaam syns vaders Pieter Bouwens, beleend 26 July 1791 (hulder Mr. Johan Conrad van Hasselt), — zal wel de bl. 194 vermelde echtgenoot van M. J. Gerbade zijn.

---

[1]) De gerechte halfscheyd van de heerlijkheyd Horssen met alle syne apen dependentiën en daartoe mede den Hof Utendijk genoemt, groot ongeveerlyk ses en dartig mergen lands, edog soo groot en klyn denselven in de voorn. heerlijkheyd Horssen met allen synen aan- en toebehoren, oude en de nieuwe geregtigheden gelegen is als een bysonder leen en afgespleten van het geheel aan den Furstendom Gelre en Graafschap Zutphen ten Zutphensche regten met een paar handschoen v een rijksdaalder te verheergewaaden; leenroerig opgedragen door Maria v. den Kerkhoff, weduwe en boedelhouderse van Jan Hendrik v. Delen, soo voor haar selven en als moeder en voogdesse van hare kinderen nog onmondig synde, aan Anna Maria Bouwens, weduwe Smits, die daar weder mede beleent is 5 July 1742; hulder R. van Brienen.

Volgens 's Hoves resolutie van 12 Oct. 1742 is dit gedeelte wederom met het bovenstaande geconsolideert.

[2]) Pieter?

Zie Bouwens nog vermeld *Nav.* XXII, 171; III, 547; IV, 66, 214; V, 247; VIII, 53; IX, 527; X, 488. P. Bouwens, rijksontvanger te Sliedrecht, is 22 Febr. '82 op verzoek als zoodanig eervol ontslagen.]

v. Eeghen (XXXI, 593), Deze familie behoort niet tot den adelstand en heeft er nimmer toebehoord. Ook niet tot de patricische familien en evenmin tot de zoogenaamde regeeringsfamilien, wier leden of voorzaten in de regeering van land of stad zitting hadden. Genoemden familienaam heb ik bij mijne langdurige genealogische navorschingen in documenten van vroegere tijden nimmer ontmoet, ook niet in de algemeen bekende handboekjes of naamregisters van de regeeringsleden der verschillende steden. Eerst sedert het begin of in den loop *dezer* eeuw, door fortuin begunstigd, is deze familie meer bekend geworden, ook door aanhuwlijking met enkele bekende geslachten. Ten opzichte der bedoelde huwlijksbekendmaking in de Haarl. courant van 15 Aug. 1881, zij herinnerd dat, vreemd genoeg, zich nog weleens het feit voordoet, — doch gelukkig zeldzaam, — dat een adellijk persoon bij de aankondiging zijns huwelijks met eene niet-adellijke dame, deze toch voor die gelegenheid per fas et nefas in den adelstand verheft, misschien om voor het groote publiek het feit eener mésalliance te willen maskeren? Dit zal ook hier het geval zijn geweest. De familie v. Eeghen heeft tot wapen aangenomen Een egel op grasgrond; kleuren onbekend.

G. G.

De Jongh v. d. Nieuwenhuijzen en Vloots (XXXI, 525).

Joost de J. v. de N. geb ? te ?, † ? tr. ? te ? Kwartierstaat ?	N. N. geb. ? te ?, † ? te ? *Wapen* ?	Cornelis Bollekens schout v. Dongen meer dan 26 jaren, † 1626. *Wapen* ?	Alida Willemse v. Campen. *Wapen* ?

Willen Joosten de Jongh v. de N. geb. ? te ? † 1652; tr. 31 Jan. 1640 (kwartierstaat ?)	Alida Bollekens geb. te ? † 4 Febr. 1697; hertr. 2/3 Mei 1654 Jan Govaerts † 1684.

Justus de Jongh v. den Nieuwenhuijsen geb. 11, ged. 13 Febr. 1641, † 10 Oct. 1663, tr. 3 Juli 1663 Maria Vloots.

N. Vloots geb. ? te ?, † ? te ?, tr. ? te ? (kwartierstaat ?	N. N. (*Wapen* ?), geb. ? te ?, † ?	Goosen Gevaerts v. Heijst, *Wapen* ?, geb. ? te ?, † ? te ?, tr. ? te ? (kwartierstaat ?)	Fransken Antonissen v. Nederven (*wapen* ?).

Willem Vloots, geb. ? te ?, burgemeester v. Waalwijk 1638, † ?, tr. ?	Anna van Heijst.

Maria Vloots, geb. 14, ged. 16 Juni 1641 te Waalwijk, tr. Justus de Jongh v. d. N.

de Marees (XXVII, 574; XXVIII, 49, 205). N. des Marez heeft bij?

1. Daniel des Marez, huwt Anna Constantia Redoch.

2. Sara Maria des M, huwt Jacobus v. Someren 1795 notaris en suikerraffinadeur te Utrecht; kinderloos.

3. Johanna Alida des M., † te Utrecht 1799/1800, huwt Abraham v. Someren. v. o

Muijs (XXX, 580). Maria Nozeman, t. a. pl., was de dochter van Cornelis Nozeman, remonstr. pred. te Rotterdam, en van Anna Hoving; zij had bij haren man Robert Muijs, hoofdman van het St. Lucasgilde te Rotterdam, eene dochter Cornelia M. geh. aldaar 20 Mrt 1817 met Adriaan Stolker, predikant. — Marcelis Muijs huwt te Arnhem 28 Mrt 1734 Hendrica v. Lonckhuijsen, wede van Johan v. Oort. Over Muijs zie *Nav.* XV; 276, XXVI, 486. v. o.

[Men make toch vooral onderscheid tusschen het Geldersche en het Zuid-Holl. geslacht Muijs (v. Holy), die onderscheiden wapens, voerden. Over het Geldersche (in onderscheiding van het Zuidhollandsche) zie o. a. *Herald Bibl.* 1881, bl. 132—7, welks wapen, — in onderscheiding van vierderlei wapen Muijs in het Armorial Général, — ibid., bl. 19, noot 3. te vinden is.]

Ruijsch (XXXI, 476). In het schepen-archief te Utrecht vindt men vermeld:

Hendrick R.. 8 Jan. 1627 gemachtigde van Ed. Johan v. Nijpoort, Burgem. deser stadt.

Gerard R., 12 Jan. 1627 man en voocht van Sara Hendricxdr v. Kircharten.

Jhr Frederick R., schepen en raedt in de Ed. Vroetschap, 17 Febr. en 15 Nov. 1627 gemachtigde voor zijn broeder Jhr Peter Ruijsch, blijkens procuratie voor Damiaen Voorgouw, nots shoofs van hollant binnen Beverwijck residerede.

Hendrick R., 19 Junij 1627. Jhr Dirck R., 12 Dec. 1627 en 21 Maart 1628, echtgenoot van Cunera Hendricx.

Jhr Dirck R., gehuwd met Cunera van Griethuysen.

C. A. DE KRUIJFF.

Sas, Sasse, enz. (XXXI, 181, 353, 415, 36). Te Dordrecht vind ik: Wouter Zasse, Ghiselbrechts zoen, schepen 1371. Balen, bl. 276.

Heinric Sasse (ook Sas, Zas, Zasse), Ghiselbrechts of Ghysbrechts zoen, schepen 1373—98, burgemr 1380, 83, 89, 96, tresorier 1381, 82. Ibid. 229, 39, 40, 76—80, 379.

Jacob die Hoege, Hughe Zassen sone, schepen 1401; Jacob die Hooge, raad, 1402. Ibid. 281, 762.

Hertog Albrecht verpacht aan Coenraart Zasse Coenraarts zoon zijne koorntienden binnen Zwijndrecht voor den tijd van 9 jaren, 21 Jan. 1387, en daarna voor acht jaren, 12 Febr. 1388. Nibbelink, Handv. v. de Zwijndr. Waard, nos. 86, 88.

Aelbrecht etc. doen cond alle luden, dat wy verpacht hebben ende verpachten mit dessen jegenwoerdigen brieue Coenraert Zasse Coenraerts zoon ende sinen drie zone, namelic Coenraert, Heyns [1]) ende Janneken van de Burch, onsen alinghe tiende van Zwindrecht, coerntiende ende lammertiende, also groot ende also cleyn als hi ons toebehoert, ende Coenraert voirs. jegens ons nu ter tyt allien in pachte heeft. Ende dese huere voirscreuen sal ingaen als Coenraert voirss. syn jaren wtgaen di hi dairaen heeft ende sal dairna dueren tien jare lang; enz., 6 Jan. 1391. Ibid n°. 91.

Onder de »magen" van moederszijde van heer Jacob v. Rijsoord, worden ook genoemd: »Coenraet Sasse, heeren Coenraetsz., ende Coen syn soen". v. Mieris, Chtb., III, 652, Zoenbrief van 3 Jan. 1396/97.

Hertog Aelbrecht verkoopt aan Coenraad Sasse van Heysterbach het Slijkland en den Uiterdijk, gelegen buiten den dijk te Zwijndrecht, om tot koornland te bedijken, 17 Sept. 1399. Ibid. n°. 100. Aanwezig in het Rijks-archief, maar door den schrijver van de Vaderl. Chronyk, bl. 461, die den inhoud geeft, gebragt tot 16 Sept. — Heysterbach, ziet men op de kaart van den Grooten Waard vóór de overstrooming van 1421, bij v. d. Wall l. c. en Smits, Verh. ov. de inbraak, enz., en is volgens Balen eene abdij geweest, 't welk Dr. Römer betwijfelt.

---

[1]) Henrick Coenraets soen van Heysterbach, poorter van Dordrecht 1406/7 (v. Mieris, IV, 46, v. de Wal, 397), denkelijk dezelfde als Henrick Cornelisz. v. Heysterbach, raad aldaar 1407 (Balen, 283).

Hertog Albrecht verleidt Koenraad v. Heysterbach, bij opdragt van diens vader Koenraad, met de erfpacht van een uiterwaard genaamd *die blote Puelye*, met de visscherijen, behoorende tot de ruwe en bloote Pueleye, gelegen voor Giessendam. 's Hage, 1399, Maart 25. (Vidimus gegeven door Claas Ocker, broeder van het klooster van St. Augustinus te Dordrecht, 25 Maart 1403.) Kronijk v. h. Hist. Gen. te Utr., VIII, 292.

Hertog Willem, graaf van Oostervant, scheldt aan Koenraad v. Heysterbach en zijne broeders en zusters alle breuken en misdaden kwijt, welke zij tegen hem en zijne heerlijkheid misdaan mogen hebben. 's Hage, 1402, April 8. Ibid., 293.

Hr. Adam Zas, mr. Kornelis Zas, Hr. Gysbert Zasse, komen voor als collatores praebendarum et possessores, Hr. Koenraad Zassezoen, † 1396, en Hr. N. Zas 1535 als kanunniken van het kapittel der Groote kerk van Dordrecht. Balen, bl. 85—88.

Aernt Sasz. die Leèstmaker, waterscheper te Dordrecht 1456. Balen, bl. 657.

Den naam Sas, enz,, zal men zeker herhaaldelijk aantreffen in Burman's Utr. Jaarb. Zie ook de Registers op de Kron. en den Codex Diplom. v. h. Hist. Gen. te Utr., i. v. Zas, Sas, enz.; Balen, Dordr., bl. 780 (Jacop Zasse, Jansz.), 933, 1001, 12 (mr. Hendr. Sas v. Weldam), 74, 1322; v. d. Wall. Handv. v. Dordr., o. a. bl. 355 (Martijn Sas); Kemp, Beschr. v. Gorinchem, bl. 366 (mr. Willem Sassen dr, d'eerste moeder op 't Susterhuys), 376 (Jacob Sas Jansz., schepen 1477), 412, 35, 38 (mr. Gijsbert Zas, pensionaris 1504), 457 (Oth Sas Joostenz., tresorier 1589, 90 ob.); Beschr. v. Heusden, Amst. 1743, bl. 135, 36 (Jacob die Sas, schepen 1383—97); Oomkens, Bouwstoff. t. e. gesch. v. d. boekdrukk. enz. in Groningen, bl. 5: (Hans Sas, 1612 tot Akademie-drukker aangesteld); Rogge, Brieven v. Joh. Wtenbogaert, dl. II, afd. II, nos. 302, 4, 8; Walvis, Beschr. v. Gouda, o. a. I., 88 seqq; Gouthoeven, Chron., bl. 214. M°.

[J. J. Sas, kap. infant., werd 9 Dec. '81 bij den plaatselijken staf tot plaatsel. adjudant te Helder benoemd.]

Sasse, enz. Groete Geert van Westenholte nam 25 Juli 1380 te

Deventer een pandbrief tegen Dirk die Zasse voor 18 pond wegens magenaas (levensmiddelen).

Tegen Lubbert den Sassen nam Johan Eecholt 26 Aug. 1381 zijn eerste wasteeken voor 50 oude schilden. Den 19 Juli 1384 nam hij tegen hem zijn eerste wasteeken voor 300 oude schilden.

Aan Willem Sasse werd in 1395 (des Zaterdags na Esto mihi) te Andelst, ten behoeve van het klooster van Marienhorst geheeten ter Honep (Hunnep) bij Deventer, door Otte van Bueren en Eelske, zijne vrouw, overgedragen de helft van twintig hont lands, geheeten Grueninchen (Groningen) in de maalschap van Bergeren onder het kerspel van Bemaêl (Bemmel). In 1396 (op Palmdag) werd op hem ten behoeve van dat klooster een huis en hofstede bij de stadsmuur te Arnhem overgedragen.

Tegen Lubbert den Sasse nam Arend van Wermelo 14 Febr. 1404 het eerste teeken (wasteeken, d. i. dagvaardde hem voor de eerste maal vóór de hooge bank).

Ludeken Sasse, behoort tot de personen, die als partijgangers van bisschop Zweder (van Culemborg) van Utrecht, 5 Juni 1426 Roloff van Dipholt (Rudolf v. Diepholt), proost te Osenbrugge, benevens ridderschap en steden, burgers en onderzaten van Sallant, Twenthe en Vollenhove, »vmb geboet" der heilige Kerk, om het christelijk geloof te sterken en om het geweld en onrecht tegen God en tegen den Paus, bisschop Zweder aangedaan, tot vijanden verklaren.

Johan Sasse en Dirk van Voerst waren keurnoten, ten overstaan van wie Hillegond Voet, wede v. heer Geert v. Keppel, ridder, onder momberschap van Arend Grubbe, bij uitersten wil in 1493 (op St Barnabas) aan het klooster Sipculo (o. Ootmarsum) toestond het bezit en gebruik der beschapen tienden in de buurschap Wilsem (kerspel Ulzen).

Aldus in het Overijsselsch Archief; zie het Tijkrekenkundig Register daarop: B, 29, 42, 124; D, 590; F, 10, 36, 109, 246. Zie ook aldaar A, 68.

In E, 221 aldaar ziet men melding gemaakt van Aelken v. Zassenen, zuster van Katherine v. Z. (vrouw van Evert Aitzack), woonachtig te Zutphen, aan welke personen broeder Gherardus, prior, en het gemeene convent des kloosters van Galilea in Zijbe-

keloe 10 Aug. 1505 kwijting geven voor al wat het klooster als erfgenaam van broeder Martinus van Sassenen, conventuaal van Zijbekeloe, door versterf van Gheryt v. Sassenhem (*sic*) en Agnes diens vrouw, ouders van Katherine, Martinus en Aelken, te vorderen had.

Bertrant Sassen, in 1443 geërfd aan een huis op den Vloeddijk bij Calveneckenbrugge te Kampen. In 1477 (11 Oct.) is sprake van de testamenteurs van Johan Zassen terzelfder stede. Aldus in het Kamper Archief; zie de Registers en Bescheiden daarop, V, 145, 81.

J. C. Sasse, geb. te Nieuwveen, werd 6 Dec. '81 te Leiden tot doctor der rechtswetenschap bevorderd. J. A.

Sas (XXXI, 437). Het is niet waarschijnlijk, dat een v. Sasse of Zasse zijn naam aan het dorp Sassenheim schonk [1]), daar het geslacht v. Sasse, gesproten uit een jonger zoon van het huis van Amstel, (vgl. W. van Gouthoeven, Kronijk, bl. 192, en Commelin, Beschrijving van Amsterdam, bl. 17), noodwendig zijn nieuwen naam moet ontleend hebben aan een kasteel of plaats, die reeds bestond. Hoe die jonger zoon aan den naam v. Sasse gekomen is, is echter onbekend, en zal ook wel niet meer uit te vinden zijn, vermits de erfdochter van het huis Bossche in Gooiland, die omstreeks 1300 Herbern v. Ysselstein huwde, reeds den naam v. Sasse voerde.

A. V. SASSE V. YSSELT.

Sasse v. den Bossche. Van wien was een zoon Gerard v. Sasse v. den Bossche, lid der admiraliteit voor de provincie Utrecht, in de Vaderlandsche historie van Wagenaar (XV, 334) op eene min lofwaardige wijze vermeld? Liet hij afstammelingen na? Bestaat de familie v. Sasse van den Bossche nog, en, zoo niet, wanneer en met wie(n) is zij dan uitgestorven? Zooals ik vroeger reeds in de *Herald. Biblioth.* vermeldde, maakte deze familie een tak van het geslacht v. Sasse v. Ysselt uit.

A. V. SASSE V. YSSELT.

[1]) Dit is t. a. p. ook geenszins beweerd. Schrijver verwart hier eene stins Zassenheem met het dorp Sassenheim. RED.

Timmerman (XXVI, 383). Wouter Temmerman, te Rotterdam, komt voor in eene »*Verclaringe*", gemaakt 1334, van alle des Graven renten in Noord-Holland, onder Woerden en Oudewater. Vrank Tymmerman woonde 1373 te Rotterdam. v. o.

Van der Wielen en van der Camer (XXXI, 356*O*). De kwartieren van Maria Catharina v. Schuijlenburch, 28 Apr. 1699 te 's Gravenhage gehuwd met Mr Nicolaas Dierkens, heer van Buvignies, zijn:

v. Schuijlenburch	v. der Wielen
v. Vliet	v. der Camer
v. Beaumont	de Behaut
v. Schagen	v. der Voort

v. der Wielen, gedeeld: *a.* in zilver drie (2, 1) pijlpunten van rood; *b.* in blauw een zilveren leeuw, waarover een dwarsbalk van rood.

v. der Camer, in rood een gouden keper, vergezeld van boven van twee gouden zespuntige sterren, van onderen van een staande halve maan van hetzelfde metaal, tusschen de horens een menschengelaat vertoonende.

de Behaut, in blauw een rechterschuinbalk van zwart, beladen met drie zespuntige sterren van goud.

v. der Voort, gedeeld: *a.* in blauw drie leliën van zilver, schuins boven elkander; in een linker boven- en rechter benedenhoek van zilver een vijfbl. roos van rood. *b.* in zilver een klimmende leeuw v. rood staande op grasgrond tegen een daaruit opkomende groene struik. MR. P. A. J. VAN DEN BRANDELER.

Ypelaar (XXXII, 59, 62, 3). Den 12 Aug. 1687 is te Brielle gedoopt Pietertje, dr van Johannes Ypelaar en Lijsbet Isaäcs.

H. DE JAGER.

[Zie ook *Nav.* XXV, 153*O*, 267.]

Heraldiek werk van de Lannoy. Misschien kan tot de beantwoording der *Nav.* XXVIII, 370, gestelde vraag, iets bijdragen dat

ibid., bl. 621, sprake is van een *wapen*koning *P. A. de Lanay* die met een ambtgenoot in 1650 eene genealogie opmaakte.

Wapen v. Bouchout (XXXI, 594). Anselme Adornes — né 8 Décembre 1424, sgr. de Courthuij, Gentbrugge, chevalier du Saint Sepulcre, conseiller de Charles-le-Téméraire et du roi d'Ecosse, assassiné en Ecosse le 23 Janvier 1483, transporté à Bruges et enterré dans la chapelle de Jérusalem, — had de volgende kwartieren:

Adornes	Braderijck
Schinckelaers	Bave
v. de Walle	Hoste
v. Bouchoute	Utenhove

Waarbij als wapen van v. Bouchout voorkomt Ec. aux 1 et 4 d'or à la croix de gueules; aux 2 et 3 d'azur à l'aigle d'argent.

MR. P. F. BESIER.

Wapen v. Hengstenberg (XXXI, 56). In zilver een springend paard van zwart. DE RAADT.

v. den Spiegel (XXVIII, 209). De familie van den Spiegel (a Speculo) van Sint Truijen voerde twee gekruiste zwaarden, waartusschen vier klaverbladen. Kleuren, mij onbekend.

Ridder C. DE BORMAN.

Vraag naar een wapen (XXIX, 328). Dit wapen, is òf niet goed afgebeeld òf niet goed beschreven. Het is dat van Marie Antoinette Baltine Tucher, gehuwd 19 Dec. 1690 met Jean François de Santa-Cruz, seigneur de Boortmeerbeeck, dochter van Jean Antoine Tucher, burgemr van Antwerpen in 1661, 62, 70 en 71, gest. 1676 of 77, en van Marie Susanne de Renialme *dite* de Cordes. Zie Suite du Suppl. au Nobil. d. Pays-Bas, t. I., p. 119, waar het wapen aldus voorkomt: bandé de sable et d' arg. de six pièces, coupé d' arg., au buste de maure de sable en profil. Cimier: un buste de maure de sable, entre deux cornes de buffle bandées de sable et d' arg.

Tucher, was »ein altes reichsritterschaftliches, stiftsfähiges Geschlecht. In Nürnberg wurden die Tucher, laut Bestätigung eines

Raths-Decrets vom Jahre 1521, schon 1332 unter die altadeligen, rathsfähigen Geschlechter daselbst gezählt. Der althergebrachte Freiherrenstand beider Linien ward laut Diplom d. d. 10 April 1815 von Sr. M. dem Könige Max Joseph von Bayern bestätigt, und zwar der älteren unter dem Namen »Tucher von Simmelsdorf auf Majach" der jüngeren unter dem Namen »Tucher von Simmelsdorf auf Behringersdorf". Wappen: quer getheilt; oben von Silber und Schwarz sechsmal schrägerechts getheilt; unten in Gold [1]) ein rechts gekehrtes Mohren-Brustbild mit silbernen Ohrgehängen. Aus dem nicht gekrönten Helme wächst ein golden bekleideter Mohrenrumpf hervor, welcher anstatt der Arme zwei von Silber, Schwarz und Gold quer getheilte Büffelshörner in die Höhe streckt" (Taschenb. d. freiherrl. Häuser 1855.)

De stamlijst van dit geslacht kwam in 1764 te Schwabach in fol. uit, en beslaat Tab. 493—526 van Biedermann's Geschlechtsregister des hochadelichen Patriciats zu Nürnberg, Bayreuth 1748, in fol. — Een tak, naar de Nederlanden afgezakt, diende Spanje en Oranje. M°.

VRAGEN.

Broedershausen. Waar heeft een geslacht van dezen naam geleefd en welk wapen voerde het? Opgaven omtrent hetzelve zullen mij aangenaam zijn. P. A. N. S. VAN MEURS.

Hooft. Wie waren de voorouders van Debora Sabina Hooft, geh. met Jhr? Joan v. Loon, bij wie Angela Adriana v. Loon, geh. te Utrecht 7 Mei 1744 met Mr. Jacobus Gobius, advocaat van d' Ed. Hove van Utrecht. In het onlangs verschenen werkje: »Geslacht Hooft", kon ik haar niet vinden. V. O.

Huijbrechts, Huijbrechtsen of Hubrechts In de 17de eeuw was een geslacht van dien naam te Veere woonachtig, alwaar verscheidene zijner leden zitting in de stedelijke regeering hadden. Hiervan zijn mij bekend:

1. Cornelis Hubrechts, overl. te Veere 5 Oct. 1663, burgemr,

[1]) Boven: zilver, wijl daar van een zijtak sprake is.

schepen en raad aldaar, geh. met Christina Kien, overl. 24 Febr. 1671; uit welk huwelijk Cornelis Correlisz. Huijbrechts, † ongeh. te Veere 6 Nov. 1669, burgemr., schepen en raad ald.

2. Cornelis Hubrechts, gedep. in de staten van Zeeland, burgemr van Veere, geh. met Johanna Somer, † 13 Nov. 1668; bij wie Cornelis Hubrechts, † 19 Febr. 1660.

3. Mr. Jacob Huijbrechts, † te Middelburg 5 Juni 1693, pensionaris, schepen en raad te Veere, raadsheer in den Hove van Vlaanderen, geh. met Anna Johanna van der Stringe, † 22 Dec. 1718 (dr van Johan, wede van Anna v. Citters, ontvr. genl. van Zeeland, geh. Febr. 1641 met Maria Boreel), bij wie Mr. Cornelis Huijbrechts, † te Middelburg 5 Dec. 1695.

4. Jacobus Huijbrechts, schepen te Veere in 1672.

Zij voerden In zilver twee rechtopstaande gebladerde stengels van groen op grasgrond, aan ieder van welke een madeliefje van natuurlijke kleur; in een schildhoofd van blauw, drie zespuntige sterren van goud naast elkander.

Vermoedelijk van hetzelfde geslacht waren:

Paulus Huijbrechtsen, uit Zeeland, 14 Mei 1663 geh. met Elisabeth de Waal (dr van Philip de Waal en Elisabeth Wilfin), en

Hilleken of Hillegonda Hubrechts, 10 Juli 1584 geh. met Arnd Tulleken, van welke verbintenis de redacteur van dit tijdschrift gewag maakt in zijne uitvoerig bewerkte genealogie van het geslacht Tulleken, voorkomende in *Herald. Bibl.* 1881, bl. 74. Deze Hillegonda Hubrechts voerde hetzelfde wapen als het boven omschrevene, doch zonder schildhoofd.

Wie kan mij het genealogisch verband tusschen de voornoemde personen mededeelen? Uit welke plaats waren zij afkomstig.

Treffend is de overeenkomst hunner voornamen [1]) met die, gevoerd door de leden van het geslacht Huijbrechts, in de 15de en 16de eeuw in Breda woonachtig, waaruit het geslacht van den Brandeler sproot. Waren deze geslachten aan elkander verwant? Zoo ja, wie was hun gemeenschappelijke stamvader?

A. H.

Genealogische gegevens gevraagd nopens Keijen, Gorijs, Meertens,

---

[1]) Vergel. *Herald. Bibl.* 1880, bl. 181.

Boudewijns, Vermeulen, v. der Voort, v. Plettenberch, Vermolen, v. der Schueren, Kocx, v. Nyevelt, v. Eijnde, Vervloet en de Vrome, waartoe de navolgende personen behoorden. Wie waren hunne ouders? Welk wapen voerden zij?

1. Jan Keijen, leeft te Breda in 1509, geh. met Dingne Hubrechts of Huybrechts, dr van Cornelis Hubrechts (de oudst bekende stamvader van het geslacht v. den Brandeler), geb. ± 1420, overl. te Breda na 1499, bij Elisabeth . . . ., die te Breda als weduwe overleed in 1513. Zijn zoon Hubrecht Keijen, † te Breda vóór 1593, was geh. met Magdalena v. der Goes (dr van ?), bij wie Adriaan en Jan Keijen. Blijkens een op het Rijksarchief te 's Gravenhage aanwezig schepenzegel van Jan Roelofzone Keijen, schepen te Breda in 1526, burgemr. aldaar in 1524 en 1525, voerde hij In goud(?) een gekanteelden en tegengekanteelden dwarsbalk van zwart(?) vergezeld van drie rechtopstaande kruisjes van dezelfde kleur(?) Was deze Jan Roelofzone één persoon met Jan Keijen voorn.?

2. Godert Gorijs, † te Breda 1510, ald. geh. met Geertruid Hubrechts, vierde kind van Cornelis Hubrechts voorn., bij wie Johanna, die in 1514 als minderjarige erfgename optreedt van haren oom Gorijs Gorijsz.

3. Meerten Jan Meertens leeft 1514 te Breda, geh. met Geertruid Hubrechts voorn., wede van Godert Gorijs, uit welk huwelijk één zoon bekend is: Jan Meerten Meertensz., tienman te Breda in 1546.

4. Johanna Boudewijns (dr van Gijsbrecht B. en zuster van Adriaan B., tienman te Breda in 1547 enz., schepen ald. 1548), geh. te Breda met Adriaan Huijbrechts, geb. ± 1500, † 1545, oudsten zoon van Gherit Cornelis Gherit [1]) Huijbrechts, geb. ± 1480, † te Breda 1557, tienman aldaar 1541—45, achterkleinzoon van Cornelis Hubrechts, hierboven vermeld (die in de vestbrieven van Breda voorkomt als eigenaar van den »Brandelaer", gelegen achter het Belcrumbosch te Breda, welke goederen van zijne voorouders op hem waren overgegaan) en van jonkvr. Anthonie Piggen.

5. Margaretha Vermeulen Cornelisdr woont 1601 als weduwe

---

[1]) Gheritszoon? *Red.*

te Steenbergen, gehuwd geweest zijnde met Pieter Huijbrechts, geb. te Breda in 1522, zoon van Adriaan H. voorn.

6. Jonker Evert v. der Voort of v. der Voirt, tr. te Breda Yda Huijbrechts, eene dochter van Pieter H. voorn. Beiden waren in 1601 te Breda nog in leven.

7. Anthony v. Plettenberch, tr. te Breda Johanna Huijbrechts, eene zuster van Yda voorn. Beiden leefden nog te Antwerpen in 1601.

8. Jacob Vermolen Lambrechtsz., tr. Maria Huijbrechts, eene zuster van Johenna voorn. Zij leefden in 1601 te Steenbergen.

9. Jacob v. der Schueren (een zoon van Hendrik Cornelisz. v. d. S. bij?) tr. te Breda Elisabeth Huijbrechts, geb. te Breda a°. 1527, eene dochter van Adriaan H. en Johanna Boudewijns voorn. Zijn wapen was In zilver twee halve leliën van blauw; in den rechterbovenhoek een vrijkwartier van rood, waarin een leeuw van zilver.

10. Anssen Kocx, Adriaan Petersz., tr. te Breda vóór 1558 Yda Huijbrechts, eene zuster der laatstgenoemde.

11. Jhr Evert v. Nyevelt, † vóór 1601, tr. Laurentia Huybrechts, nog minderjarig in 1556, dr van Hendrik Gherit Cornelis H. en Kathelijne de Bye Hendriksdr.

Jhr Abraham v. Nyevelt komt 22 Juni 1611 te Breda, in de vestbrieven dier stad, voor als ingenieur en kapitein eener compagnie voetknechten ten dienste der Vereenigde Provinciën.

12. Mr. Adriaan v. Eijnde, tr. Hendrika Huybrechts, eene zuster der vorige. Zij leefden in 1601.

13. Peter Vervloet, uit Antwerpen, tr. Aleijden Huybrechts vóór 1558, eene dr van Gherit Cornelis H. en Anthonie Piggen voorn.

14. Jacques de Vroome of de Vroom, tr. Elisabeth Huybrechts, dr van Cornelis Gherit H. (zoon van Gherit C. Huijbrechts voorn.), tiendman te Breda in 1561 en van jonkvr. Heylwig Piggen Roelofsdr.

Iedere bijdrage tot vermeerdering van genealogische kennis omtrent deze geslachten in de 16de en in het begin der 17de eeuw, hoe gering ook, zal welkom wezen. A. H.

[Omtrent Cocx komt een en ander voor in de thans gedrukt wordende Registers op Tulleken, in *Herald. Bibl.*, loopende jaarg.]

GESCHIEDENIS.

Bilderdijk te Haarlem. Zondag 18 Dec. 1831, tegen den avond, brak een zwaar onweêr boven de stad Haarlem los; gelijktijdig ontstond een hevige brand in den pel- en runmolen »de Fortuin" bij het Vrouwehek, welke nagenoeg geheel vernield werd, en ter zelfder ure, bij die beroering der elementen en opschudding in de straten, terwijl een paar donderslagen de aarde deden dreunen, blies mr. Willem Bilderdijk den laatsten adem uit. Het is opmerkelijk, dat de dood van Neêrlands grootsten dichter uit den nieuweren tijd vergezeld ging, van een niet minder luidruchtig samenloopen der menigte, als bij zijne geboorte had plaats gevonden, want 7 Sept. 1756, toen hij pas zestien of achttien uren levens telde, werden in het huis zijner ouders (dr. Izaak Bilderdijk en Sibilla Duyzenddaalders) te Amsterdam, door een hoop opgeruid volk, misschien anti-Oranjeklanten, al de vensterruiten, ook die der kraamkamer, ingeslagen. Het was dus Zondag 18 Dec. 1881 [1]) vijftig jaren geleden, dat Bilderdijk te Haarlem stierf en, gelijk een zijner vrienden, mr. J. W. Willekes, schreef, »eene zon is ondergegaan". Eigenaardig schijnt het dan iets te zeggen over het verblijf van Bilderdijk in Haarlem en zijn daar voorgevallen dood. Er bestonden in 1827 voor het gezin Bilderdijk redenen, Leiden, waar men destijds gevestigd was, te verlaten en er werd besloten in Haarlem te gaan wonen. Zoo nam tegen Mei van dat jaar de dichter met de zijnen, intrek in het huis Damstraat, n°. 11 (nu bewoond door den heer v. Dapperen), maar hij vond daar niet wat hij wenschte, en klaagde vooral over de onrustige, drukke buurt, zoodat hij, rust en kalmte begeerende, spoedig naar andere huisvesting omzag. Reeds 6 Mei 1828 ging hij over naar de Bake-

---

[1]) Een niet minder stormachtige dag! Red.

nessergracht, n°. 13 (later bewoond door ds. de Klerk), een perceel, dat hem aanvankelijk beter aanstond, maar dat hij toch 1 Mei 1829 verliet om het huis te betrekken op de Groote Markt, n°. 11 (thans het koffiehuis van Gebrs. Brinkmann) [1]. Ruim twee en een half jaar, het laatste tijdperk zijns levens, heeft Bilderdijk daar gesleten en had het verdriet er den 16 April 1830 zijne vrouw Catharina Wilhelmina Schweickhardt, die evenals hij de dichtkunst beoefende »en de hulpe en het sieraad was van zijn huis en van zijn leven", te verliezen. Niettegenstaande deze beproeving op zijne vergevorderde levensbaan bleef de geestkracht van Bilderdijk ongebroken en is zijn verblijf in het huis op de Markt voor de kunst niet onvruchtbaar geweest. Van daar uit toch zijn in het licht verschenen de dichtbundels »Nieuwe Vermaking", »Ovidius Gedaanteverwisselingen", »Schemerschijn" en »Nasprokkeling", maar daar ook is eindelijk de pen ontgleden aan de hand van den man, die in nagenoeg elk vak van wetenschap tehuis was, in veel uitblonk, vooral in dichtkunst een schitterend licht blijft voor alle tijden. Bilderdijk las op het laatst zijns levens niet veel meer dan in den Bijbel en in Vader Cats, maar het is bekend, dat zijn vorschend vernuft hem een meesterschap had bezorgd in de wiskunst, bouwkunst, godgeleerdheid, allerlei oude en nieuwere talen, rechtsgeleerdheid, wijsbegeerte, ets- en graveerkunst, wijsgeerige taalkennis enz., en dat Vondel ook van hem had kunnen zeggen:

»Al wat in boeken steekt is in dat hoofd gevaren".

Aan dienstbetoon van Haarlemsche vrienden ontbrak het bij den dood van Bilderdijk niet, en ds. Manger, in wiens familiegraf mevr. B. was ter aarde besteld, bood nu eene laatste rustplaats voor den dichter aan, die dan ook Vrijdag 23 Dec. 1831 naast zijne vrouw is begraven. De Haarlemsche rederijkerskamer »de Wijngaardranken" plaatste in eene zuil boven dat graf een gedenksteen met den naam Bilderdijk, maar de allerbeste hulde, die tot heden aan den dichter is betoond en den band tusschen hem en de stad Haarlem, waar hij zijn laatsten arbeid volbracht en stierf, nauwer vastknoopt, was de uitgave door A. C. Kruseman van Bilderdijk's kompleete

[1] Grootendeels met behoud des fraaien voorgevels, die uit de 17e eeuw dagteekent, is dit perceel geheel verbouwd. Boven den ingang bevindt zich een ornement in oud-hollandschen stijl. RED.

dichtwerken, waaraan voor altijd de naam verbonden is van zijn vriend en volger mr. Isaac da Costa.

C. J. GONNET.

[De schrijver van dit artikel, adjunct-archivaris en bibliothecaris te Haarlem, vierde 16 Febr. '82 zijne 25jarige ambtsvervulling als commies ter gemeente-secretarie, bij welke gelegenheid hij vele openlijke blijken ontving van waardeering, niet het minst als vruchtbaar schrijver over Haarlem.]

Uit de handschriften van Mr. P. de la Rue (vgl. *Nav.* XXIV, 77; X, 433). Ik wil gaarne voldoen aan het verzoek om iets mede te deelen van mijn aanteekeningen.

P. J. Beronicius. Daar deze zonderlinge man twee en twintig jaren vóór de la Rue's geboorte stierf, heeft de laatste er alleen maar iets van »hooren zeggen" over kunnen aanteekenen. Hij verhaalt: »toen jkvr. Lucretia van der Beke, dochter van den bewindhebber v. d. B., in de Nieuwe kerk (te Middelburg) begraven was, kwam juist Beronicius op die plaats en daar niemand vindende dan koster Rappaard (die mij 't geval zelf verhaald heeft) vroeg hij wie daar begraven was en ging voort. »Hoe! snijdt men op de zerk van zulke lieden geen grafschrift? Neen, was het antwoord, tenzij een fraai, dat den maker niet weinig moeite kost. »Moeite", riep de dichter, »ziedaar hebt ge er een op staanden voet".

»Hier ligt Lucretia gedompeld onder 't stof,
Terwijl haar ziel weidt aan de »Beke" van Gods hof.
In aarde en hemel rees om haar een groot krakeel:
De hemel won de ziel, het beste deel".

Er is, meen ik, naar den begrafenisdag van dezen man gevraagd. Uit de registers blijkt dat 24 Febr. 1673 op het oude kerkhof te Middelburg begraven is Pieter Josephus Bernitius. Jhr. Rethaan Macaré heeft dit reeds in 1835 of daaromtrent, in het mengelwerk van het zoogenoemde Middelb. Mesandboekje medegedeeld, en ik zag het dezer dagen in de registers nog eens na.

Van Bijnkershoek. Deze beroemde president van den hoogen raad was te Middelburg uit eerlijke burgerouders met tamelijke middelen geboren. Zijn vader Cornelis v. B., was zeilmaker en burgerkapitein, zijne moeder Maatje Remeeuwsz eene zuster van mijn

vaders moeder. Hij was uit dit huwelijk het eenigste kind, en in zijne jeugd, gelijk zijne halve zuster Sara Oole wed. Termouw mij verhaalde, zoo bot, dat zijne moeder dikwerf klagend uitriep: »Maar één zoon te hebben en die zoo bot, dat is droevig". Slechts met moeite kon hem het a. b. c. worden ingeprent. Toen hij echter meer doorzicht begon te krijgen, werd de schade spoedig ingehaald en had hij zijne wederga niet in lagere en hoogere scholen. Zijne moeder wenschte dat hij predikant zou worden, hij studeerde hiervoor tot aan haar overlijden, waarna hij zich op de rechtsgeleerdheid toelegde. Na zijne promotie vestigde hij zich als advokaat in den Haag en verdiende in het eerste jaar duizend gl. met de praktijk en allengs meer, totdat hij, wegens Tholen, in den Hoogen Raad kwam. Hij huwde Esther Regina van Buytenhem, geb. in Oost-Indië, overl. 1828, uit welk huwelijk nog zes dochters in leven zijn. Uit het eerste huwelijk zijner moeder waren vier kinderen; twee zonen schippers op Oost-Indië, en twee dochters, de eene gehuwd met den heelmeester Caspar Braams en de andere getrouwd met Jacob Termouw, mr. timmerman en later stadsfabrikant te Middelburg. In den »Haagschen Mercurius", in zijne jonge jaren door v. B. geschreven, doch later door hem afgekeurd, opgekocht en zooveel doenlijk vernietigd, staat het verhaal van een knaap uit de maagschap des schrijvers die vallende ziekte kreeg en stierf door de mishandelingen van een schooltiran. Dit was gebeurd met mijns vaders broeder François de la Rue, een eigen neef van v. Bijnkershoek.

Gerard van Loon. Deze bracht Aug. 1733 een dag bij de la Rue door en verhaalde hem veel opmerkelijks over de uitgaaf zijner werken en den alouden regeeringsform van Holland. De drukkers zijner Beschrijving der Nederl. Historiepenningen hadden op dat werk wel 80,000 gl. gewonnen, terwijl hij voor zich 4000 gl. onzuiver had gehad. De notulenboeken van H. Ed. Gr. Mog. waren hem door zijn boekverkooper ter leen verschaft, die, gelijk later bleek, dezelve ontvangen had van mr. Jan de Witt, kleinzoon van den raadpensionaris, die roomsch geworden en nu rekenmeester van Brabant is. Na den dood van keizer Jozef heeft onze Staat, dus schijnt van Loon verhaald te hebben, door bekuiping van den secretaris van 't Hof te Weenen, voor 12000 gl.

den titel Hoog Mog. Heeren weten te verkrijgen, in plaats van »Mes amis", gelijk zij tot dien tijd genoemd werden. Cornelis van Alkemade werd in dit gesprek een verdienstelijk, doch ietwat hebzuchtig man genoemd, die in zijne »Dischplechtigheden" veel als eigen werk opgeeft wat anderen hem verschaften. Kort daarna (Sept. 1733) was de president van Bijnkershoek, een neef van de la Rue, bij hem aan tafel, en viel het gesprek op het nieuwe werk van v. Loon, waarin wordt aangetoond dat Hugo de Groot's »Antiq. Reipubl. Batavae" voor niet veel meer dan een kunstig verdichten roman is te houden, enz. enz. De president zeide: »Ik heb over die zaak nagedacht, en geef den heer van Loon in velerlei opzicht gelijk. Enkele zijner stellingen heb ik nog niet genoeg nagevorscht om er over te oordeelen, maar ik geloof zeker dat de Staten altijd geimpieteerd hebben op het gerechtig vermogen der graven; doch ik zou die stellingen niet publiek durven maken".

Hoe men in de 18e eeuw soms ambten kreeg. Een geloofwaardig man verhaalde mij, dat iemand voor eene middelbare betrekking naar Indië zullende varen den gewonen zuiveringseed deed, voor dien post geen geschenken te hebben gegeven. Men wist echter dat diezelfde man kort te voren in een bekende herberg een pint wijn had besteld, waarop de waardin antwoordde dat de wijn wat duur zou vallen. »Hoeveel?" vroeg onze kwant. »Vierduizend gulden de stoop", hernam de vrouw. »Dat is waarachtig vrij duur, maar evenwel tap er mij een pint van". Zoo geschiedde het, en toen hij het bestelde genuttigd had, betaalde hij zeggende: »'t Is schoone wijn, vrouw, hij is 't wel waard, ziedaar je geld". Wil men weten wat de waardin met het geld deed? Zij bracht het aan de zuster des bewindhebbers, door wien gemelde persoon geholpen was.

Aanslag op Engeland. Toen de aanslag van den pretendent van Engeland in 1711 gesmeed was, kreeg mijn vader, zegt de la Rue, door zijn correspondent, den heer Barbe, die het door vrienden uit Frankrijk vernomen had, daarvan 't eerste kennis. Hij berichtte het aanstonds aan 's lands minister C. van Citters, die het door de staten en de Hoog Mog. dadelijk aan de koningin Anna deed weten. Deze vorstin liet door haar gezant aan de staten dank

betuigen, maar wat mijn vader en den heer Barbe betreft, men heeft zich niet eens verwaardigd ter loffelijker heugenis hunner plichtsbetrachting iets henaangaande in de notulen van staat te vermelden.

Portret van Corn. Fransz Eversdijk. Een der fraaiste portretten door Houbraken gegraveerd is zeker het bovengenoemde. De la Rue schrijft daarvan: »Mr. Dignus Ketelaar, secretaris van Zeeland, heeft in 1733 een allerkeurigst portret van zijn moederlijken grootvader C. Fr. Ev., rekenmeester van Zeeland, door J. Houbraken in plaat doen brengen, naar eene schilderij van zijn neef W. Eversdijk. Van deze plaat heeft hij vooreerst honderd afdrukken laten trekken, kunnende er nog wel vijfhonderd overgedrukt worden. Het snijden des portrets met wapen en bijschrift heeft gekost 288 gl; papier en drukloon 25 gl., dus 313 gl.

Rechtsoefening op een O. I. schip. Op het schip de Zwaaf ontstond eene samenzwering om het schip af te loopen. Uitgelekt zijnde, lieten de officieren de voornaamste oproermakers één voor een in de kajuit nemen en wierpen hen daar, zonder verder rechtsgeding, uit de achterpoorten in zee, terwijl de fluit met volle zeilen voortspoedde. Toen de hoofdleiders dus weggeruimd waren, sloot men de overigen in de boeien, en aan de Kaap de Goede Hoop gekomen, werd deze handeling door de regeering loffelijk gekeurd en nog enkele der medegebrachte oproermakers met den dood gestraft.

Laster van het heilige gestraft. Voor zeker is het volgende mij verhaald. Een man stond te Batavia naar zijne vrouw te wachten die het Avondmaal in de kerk bijwoonde. Hij vroeg een voorbijganger of de kerk nog niet uit was, en toen hem daarop ontkennend geantwoord werd, schoot hij verstoord uit: »Dat duivelsche Avondmaal". Dit aangebracht en het verfoeilijk zeggen met getuigen gestaafd zijnde, werd de spreker, wegens godslastering, met een gloeienden priem door de tong gestoken.

De eerste tooverlantaarn. Uit de helaas, verdwenen aanteekeningen van prof. Joh. de Meij, schreef de la Rue af, dat te Middelburg 23 Nov. 1668 door zekeren Rotarius voor het eerst een tooverlantaarn werd vertoond. De professor schreef in zijn dagboek: »Sic aliqui existimant, etiam scripta in pariete potuisse representari

secundum Danielis historiam, sed illud miraculo, non arti adscribitur.

De eerste ananas te Middelburg. In Juni 1729 zond mijn zwager Sam. Radermacher mij een schijf van een ananas in Essequebo gegroeid en doodrijp overgebracht. Ze zag er bleek en meloenvormig uit en geleek in smaak naar een meloen en perzik. Ik vond er niets in van dien alovertreffenden smaak, daar de reizigers, tenminsten de Oost-Indische, van spreken. Een perzik overtreft, mijns oordeels, die vrucht verre.

Medegedeeld door F. NAGTGLAS.

Hertog van Cambacérès. In hoogen ouderdom — hij was van 1798 — overleed Julij 1881 de laatste hertog van Cambacérès, neef van den aartskanselier, die onder het consulaat en het eerste keizerrijk het Code Napoléon hielp bewerken (vgl. *Nav.* XXVIII, 394). Drie jaren geleden vierde hij zijn zestigjarig huwlijksfeest.

Dit is een der voornaamste gebeurtenissen geweest in het leven van dezen hertog, die als zeer jong mensch bij Waterloo gekwetst werd, onder Napoleon III de betrekking van opperceremoniemeester vervulde, een groot vermogen bezat, en bekend stond als een weldoener der armen.

Jodenvervolging. In een tijd dat er weder van Jodenvervolging sprake is, is het wellicht niet geheel te onpas in herinnering te brengen, dat in Nederland achtereenvolgens in 1712 en 1713 nog twee middeneeuwsche plakkaten tegen »de Joden en Smousen" werden uitgevaardigd. Nederland is altijd geweest, en is gelukkig nóg het klassiek land van vrijheid [1]), welke geleid heeft tot gelijk recht voor allen. Slechts een paar gewesten maakten hierop uitzondering. Een derzelve is Utrecht, welks hoofdstad in het bizonder altijd zeer anti-Joodsch was; ten bewijze strekke, dat die stad tot ergernis en ongerief der Joden, de weekmarkt steeds op Zaterdag houdt. En koning Lodewijk [2]) èn de voormalige Hoofd-Commissie tot de zaken der Israëlieten in Nederland hebben vruchteloos getracht hierin verandering te brengen. De plakkaten, die ik bedoel,

[1]) Opzettelijk spreek ik niet van »verdraagzaamheid", een woord waarmede men veel schermt, doch waarmede men slechts »dulden" beoogt.

[2]) Ik meen dat ook door koning Willem I, of althans onder zijne regeering poging hiertoe is aangewend.

zijn te vinden in het »Placcaatboek 's lands van Utrecht by Jacob v. Poolsum (1729, III, 465, 8. Het eerste is van 4 Oct. 1712. Daarin wordt aan »alle borgers en ingesetenen verboden deselve (de Joden) te huysvesten en te herbergen op poene van vijftig gulden so ymand een of meer in den vreemde heromtrekkende Hoogduytse Joden of Smousen derselver wyven of kinderen contrarie deses mogte hebben geherbergt". In dit plakkaat worden de Joden genoemd »onnut gespuys", doch heel zalvend gesproken van »Godes segen". Hoe stichtelijk en vroom! Het tweede plakkaat is van 13 Julij 1713, kort en bondig. Daarbij wordt aan »alle Joden en Jodinnen, Smousen en Smoussinnen verboden met goederen langs de huysen te loopen kopen of verkopen op poene van by de kop gevat, arbitralijk gestraft, of in deser Stads werkhuys gesteld te worden, na bevind van saken". Ofschoon mijn stamgenooten, de Portugeesche Joden of Sephardim blijkbaar uitgezonderd werden, of juister, deze plakkaten niet op hen van toepassing waren, moet ik toch den staf breken over zulke middeneeuwsche plakkaten; gelijk ook, — hiervan ben ik zeker, -- ieder weldenkend Christen zal doen.

M. HENRIQUEZ PIMENTEL.

[De inzender van dit artikel verheuge zich met ons over den vooruitgang der beschaving, welke luide spreekt uit de oproeping ter ondersteuning der verarmde, uit hunne woonplaatsen verdreven Russische Joden, in het Utrechtsch Dagblad n°. 88 (1882) gedaan. De onderteekenaars dier oproeping P. Harting, C. H. D. Buys Ballot, C. W. Opzoomer en W. Mallinckrodt toonen »weldenkende christenen" te wezen, die zich laten bezielen door den geest der menschelijkheid.]

Marian Langiewitz. In een »maison de santé" te Parijs overleed Dec. 1881 deze man, die een der voornaamste aanvoerders was in den Poolschen opstand van 1863. Geboren te Posen, studeerde hij te Breslau en te Parijs, en diende onder Garibaldi.

Weduwe van Charles Dickens (XXXI, 135, 488). »Op het kerkhof Highgate te Londen is eergisteren de onlangs overleden weduwe

van Charles Dickens in alle stilte ter aarde besteld. De begrafenis was zeer eenvoudig, maar de kist was overdekt met bloemen. In de rijtuigen, die den stoet volgden, zaten o. a. de zoon van den grooten schrijver, Mr. Charles Dickens met zijne gade, Henry Fielding en echtgenoote en Mr. William Hogarth. Na den gewonen lijkdienst liet men de kist neder in het graf, waar jaren geleden Dickens' jeugdig dochtertje Dora werd begraven, en dat sedert niet meer geopend werd". *Nieuws van den Dag* 26 Nov. 1879.

A. AARSEN.

Nog een voorlooper der hedendaachsche drankwet (XXXII, 19). Reeds in vorige eeuen schijnt men overal in Friesland, ter beteugeling van het drank-misbruik, heil bevroed en gezocht te hebben in vermindering der kroegen en herbergen. Behalve uit het, ter aangehaalder plaatse door Arcadius medegedeelde uit Ooster-Littens, blijkt dit ook uit een gebed dat in de laatste helft der zestiende eeu reeds, den oostfrieschen predikanten voorgeschreven was om in d'openbare godsdienstoefeningen in de kerken te bidden. In »dat gebet der Pastoren" komt de zinsnede voor: »Leve Godt! Geve oeck, dat de avervlodige unnodige Kroegen afgedaen unde de noetdurftige Herbergen midt sober Gedrencke vorsorget mogten werden, dadorch wy unse Geldt besparen und unse sinnen verstandich bewaren". Zie Dr. H. Deiter's opstel Gerardi Oldeborchs, Pastoris zu Bonda kleine ostfriesische Chronicke, voorkomende in het Jahrbuch der Gesellschaft für bildende Kunst und vaterländische Alterthümer zu Emden, IV Band (Emden, 1881).

JOHAN WINKLER.

V R A G E N.

Portugal-Holland a°. 1415 en 1446. In een belangrijk, schoon geïllustreerd werk van R. H. Major, getiteld The discoveries of prince Henry the Navigator (London 1877), leest men, p. 25, dat de koning van Portugal João, bezig met zijne toebereidselen om Ceuta te veroveren (a°. 1415), teneinde het vermoeden van zijne naburen

af te keeren dat het hen gold, voorgaf dat hij den oorlog aan den Graaf van Holland zou verklaren". Om eenigen schijn van waarheid te hebben, moeten er destijds twisten tusschen Portugal en Holland hebben bestaan. Is hier iets van bekend?

In het jaar 1446 zeilde Nuño Tristam met een karveel ver bezuiden Kaap Verde, doch sneuvelde door vergiftigde pijlen getroffen met nog negentien andere schepelingen, waaronder ook een edelman van het huis van prins Hendrik, genaamd Duarte d'Olando. Zie Major, t. a. p., bl. 111. Een tweede spoor van betrekking destijds tusschen de twee bovengenoemde landen. J. D. / L.

[Zie eenen Tristan *Nav.* XXII, 331; III, 280, 1, vermeld.]

Paul de la Feuille. Was deze een uitgever ten tijde van Daniel de la Feuille? Ledeboer »Boekdrukkers enz. in Noordnederland", noemt hem niet. Wie weet iets van hem? A. C. R. V.

OUDHEID-, MUNT- EN PENNINGKUNDE.

Albertsberg—Bloemendaal. (*Nav.* XXXI, 558). In Van der Aa, Aardr. Woordenb., I, 12, wordt vermeld:

»*Albertsberg*, *Aalbrechtsberg*, ook *het Huis te Bloemendaal* genaamd, is waarschijnlijk gesticht door graaf Floris II († 1122). In een oorlog tusschen zijn beide zonen Dirk VI en Floris de Zwarte werd het door dezen laatste in brand gestoken. Naderhand weder herbouwd, diende het tot hof en schatkamer der Graven, zooals uit bezegelde brieven aldaar in 1284 en later door Floris V en in 1313 door Jan II uitgegeven [1]) blijkt. Thans (1839) is de streek, waar dit huis gestaan heeft, nog onder den naam van Aalbertsberg bekend en maakt een gedeelte uit der gemeente Bloemendaal-Tetrode-Aalbertsberg- en- de Vogelenzang".

Van waar de naam is afgeleid wordt niet opgegeven.

P. R. D. V. D. KASTEELE.

[Vgl. vooral *Nav.* XXV, 373.]

[1]) In het gemeente-archief van 's Gravesande berust een brief door Willem II den 17 Mei 1255 te Albertsberg uitgegeven.

Erasmiana (XXXI, 555). De Volksstem deelde Dec. 1881 eene moedige worsteling mede van den Transvaalschen landbouwer Cornelis Erasmus met eene tijgerin (aliàs luipaard of panter), terwijl hij met B. Pretorius in de bosschen jaagde. — A. Erasmus werd 24 Maart '82 als burgemeester van Cadzand eervol ontslagen. Wellicht zijn deze twee personen bloedverwanten, en zou laatstgenoemde nopens de nazaten van den doorluchtigen Rotterdammer uitsluitsel kunnen geven. Zoo mogelijk, geschiede zulks in dit ons maandwerk!

Gevelsteen in de St. Anthonies-brêestraat te Amsterdam. In het laatste hoofdstuk (Vraagteekens en Opmerkingen) van mr. J. van Lennep en J. ter Gouw's Uithangteekens, lees ik (II, 415) het volgende: »Op de St. Anthonies-brêestraat bij de sluis staat nog een gevelsteen uit het laatst der 16e eeuw waarop een Soldaat is afgebeeld, die eenen Burger zijn opperkleed ontneemt. Daaronder heeft een tweeregelig versje gestaan, dat ongetwijfeld heel pikant is geweest, doch waarvan alleen de laatste woorden leesbaar zijn: »*en laat hem gaan*". Daar ik dien steen meermalen bekeken heb toen het onderschrift nog te lezen was, kan ik het versje uit mijn geheugen mêedeelen. Of het pikant is waag ik niet te beslissen. Ik heb het er altijd voor gehouden, dat de geestigheid ligt in het woord BOW, dat misschien even goed *boef* als *mouw* kan beteekenen. Maar dit mogen taalkenners uitmaken. Zeker is het, dat de soldaat het afhangende opperkleed van den voor hem wegloopenden burger bij de mouw heeft aangevat. Het versje luidde:

Die met een bow is belaen,
Die snijt hem en laet hem gaan. L.

Rustenburg (XXX, 532). Mij is nooit een klooster van dien naam voorgekomen, toch is 't wel mogelijk dat er een dien naam droeg. Zeer geschikt is echter de naam Rustenburg voor een buitengoed waarop iemand die een bedrijvig leven had, zijne laatste levensjaren in rust wenschte door te brengen, een naam die tot dezelfde soort behoort als *Zorgvliet*, *Mij-genoeg*, *Weltevreden* en dergelijke, te veel om op te noemen.

A. J. C. KREMER.

[Te Noordgouwe treft men zulk een Rustenburg aan.]

Trigland en een uithangbord. Het eerste huis links, als men van Breda komende Terheiden bereikt, is, bijna schreef ik, natuurlijk, een herberg. De grondslag van 't huis is oud, en 't uithangbord draagt het vreemdklinkende opschrift »In het Trigelandes". De secretaris (?) van Terheiden meende dat aldaar drie landen, polders, tesamenkwamen, en van daar de naam. Ik heb evenwel twee andere gissingen. Op korten afstand van het huis stroomt de Mark, en was hier mogelijk een tricht, een plaats, een land waar men overgezet kon worden. Mijn andere gissing breng ik in verband met de familie Trigland, waarvan leden te Breda woonachtig zijn geweest, en te Terheiden een optrekje kunnen gehad hebben. Van die familie is mij 't volgende bekend.

Jacob Trigland, pred. te Amst., tr. Johanna de Marees, dr van Johannes Danielsz. en Elisab. de Schilder. Winnen twee zonen, Jacob en Johan.

Jacob, prof. theol. te Leiden, tr. 1o. Susanna de Geer, tr. 2o. Susanna Loten. Wint:

1o. Jacob, schepen en raad te Leiden, tr. Sara de Geer.

2o. Juliana.

3o. Johanna Sophia, tr. Mr. Cornelis v. den Brande, ridder baronet, heer van Cleverskerke, president van 't hof van Vlaanderen.

4o. Elisabeth.

5o. Maria.

Tr. te Breda Juli 1670 Ananias Triglandius, griffier der stad en lande van Breda, en Johanna van Alphen, wed. Cornelis v. Geur? (Goor?).

Ondertr. te Breda Sept. 1680 Dr. Jacobus Triglandius, predikant te Utrecht, en juffr. Isabella Sophia de Geer, j. d. v. Amsterdam.

Tr. te Harderwijk 15 Juni 1679, attest op Nunspeet, Willem toe Water, J. U. D., van Elburg, en Christina Triglandia, j. d. van 's Hage.

Ondertr. te Harderwijk 18 Nov. 1683, tr. te Ermelo Aernout Verschuer, J. U. D., geb. te Hoorn, met Jacoba Cathа. Trigland. Winnen, te H. gedoopt: Theodorus 15 Aug. 1684; Theodorus 10 Febr. 1686; Jan 13 Apr. 1688, en Arnoldus Jacobus 9 Mrt 1690.

BACKER VAN LEUVEN.

[Zie Jacob Corneliszoon Trigland *Nav.* XXV, 236, 87, en een kwartier Tr. *Nav.* XXVII, 422, vermeld. Vgl. ook *Nav.* XXVIII, 205. Wie deelt meer van deze familie mede?]

VRAGEN.

Vader Enfantin (XXII, 279). Wie was hij?

Geelgieter. Abraham Moubagh, toonkunstenaar te Amsterdam ao. 1686, was geelgieter; zie *Nav.* XXIV, 107. Welk bedrijf wordt daardoor aangeduid?

Potjeskermis. *Nav.* XXVI, 384, is daarvan sprake. Een dertigtal jaren geleden hoorde men die benaming in Overijssel menigvuldig. Ook in de andere provinciën? Ze zal wel allengskens heel in onbruik geraken, nu de beschaving onzer leefeeuw de kermissen (gelukkig!) hoe langs zoo meer op den achtergrond plaatst. Doch wat was, of is eigenlijk potjeskermis? Ik herinner het mij niet meer.

St. Jutmis (XVI, 478; XXXI, 121 *O*, 3, 301 *O*). Ik bezit reeds eenige aanteekeningen over Geschiedkundige grondslagen der Legenden. Weet iemand mij op te geven wat er zij van den steenen stoel, proefmiddel der Pausen om voortaan te beletten dat eene vrouw den H. Stoel beklom. Het verhaal leest men in die Cronycke van den Lande ende Graafscepe van Vlaanderen door N. Despars, uitgegeven door prof. de Jonghe, Brugge en Rotterdam, 18? Prof. de J. liet het om de aanstootelijkheid uit den tekst, doch plaatste het met eene opmerking als aanhangsel achter het deel.

In het Leeskabinet voor 1881 kan men eene proeve van legendenverklaring vinden in mijn opstel »De uitvinding van den Landbouw". De heer Aarsen spreekt van een lasterlijke fabel, doch dit is niet voldoende, er moet — ik wil niet zeggen iets van aan zijn, maar toch iets schuilen, wat aanleiding tot het ontstaan dezer fabel gaf.

G. P. ROOS.

Stadhuispenning 1659. Afgebeeld bij van Loon, enz. In verband met het door mij *Nav.* XXIX, 390, medegedeelde, stel ik een paar vragen naar aanleiding van iets dat ik dezer dagen in een oud boekje vermeld vond. Dat boekje, 12°. formaat, — bij anderen misschien beter bekend dan het totnutoe bij mij was, — is eene kleine kroniek, loopende over de jaren 1648—1663, uitgekomen in het laatstgem. jaar 1663 te Amsterdam bij Gerrit v. Goodesberg, boekverkooper op 't Water, aan de Nieuwe Brug, onder den titel »Tweede deel der Nederlandsche Historiën, ofte Een vervolgh op d'Heer Johan van den Sande, van den Jare 1648 tot Somermaent des Jaers 1663; vervattende al 't gedenckwaerdigste in die tydt in de Nederlanden voorgevallen. Doorgaans met kopere Platen geciert", enz. Zooals uit den titel blijkt, werd het als een vervolg gegeven op een werkje, in hetzelfde 12°. formaat vroeger te Leeuwarden uitgekomen, van den Frieschen raadsheer Johan v. d. Sande, die 1638 overleden was, maar wiens werk door een ander voortgezet was geworden, eindigende met den vrede van Munster in 1648; de plaat in dit werk, eene voorstelling gevende van het sluiten of beëedigen van dien vrede, komt verkleind, als hoofd der titelprent, in genoemd »Tweede deel, of Vervolgh" voor; terwijl overigens die titelprent, alleen iets verkleind doch weinig veranderd, een volslagen navolging is van die voor het werk van Johan v. d. Sande; aldus nog een bewijs gevende dat men deze Amsterdamsche uitgave geheel wenschte beschouwd te zien als een onmiddellijk vervolg op de Leeuwardsche van 1651. Dit jaartal draagt althans mijne uitgave; doch misschien is het ook een 2de druk, gelijk mij blijkt het geval te zijn met het genoemde »Tweede deel, ofte Vervolgh, waarvan het voorbericht meldt dat het eerst maar tot 1661 geloopen heeft, doch nu bij dezen tweeden druk tot 1663 is voortgezet; het werkje van Joh. v. d. Sande was dan echter niet tot 1651 voortgezet, maar blijft eindigen met 1648.

De schrijver van het »Vervolgh", wiens naam niet gemeld wordt, was blijkbaar een Amsterdammer, wat men kan opmaken uit de mededeeling van eenige kleine voorvallen te Amsterdam, op hunne data vermeld, waarbij hij tegenwoordig was. Is de schrijver wellicht bij iemand bekend? Hij nu verhaalt bl. 262, 3 (van dit boekje), kortelijk het bezoek der Vorstelijke personen te Amsterdam op

28, 29 en 30 Augustus 1659. Die juiste dagen zijn, geloof ik, nergens gemeld; en het is dit bezoek, dat, volgens mijn vermoeden (zie *Nav.* XXIX, 395, vv.), aanleiding kan gegeven hebben tot het slaan des Stadhuispennings van 1659. Hij handelt over de feesten toen in Amsterdam ter hunner eer gegeven; H. D. bezoeken in schouwburg en andere voorname gebouwen; het varen rondom de schepen in het Y, »die soo dapper schooten, of »'t Buspoeder geen geldt gekost hadde"; de Gastmaelen op de Zael van 't Stadhuis, waarbij op den Dam, »de konst-stuk»ken van Schilders en Dichters op Triumph-waghens, de Seven »vereenighde Landen, en het huis van Oranje", vertoond werden, enz. De vorstelijke gasten logeerden in 't Heeren-Logement, en 30 Augustus des avonds te elf uur werd »in 't gesicht van de »voornoemde Prince en Princessen, neffens ontallijke kijkers op »de Waterkant, op 't Water by de Kloveniers-Doelen een raar »Vuurwerck aan-ghesteeken, zijnde drie mast-boomen op een groote »Lichter staande; ontsteeken kreegh dit Vuurwerck de ghedaante »van een Goude-kroon, die nerghens aanghehecht in de lucht »scheen te hanghen, onder de Kroon stond geluckwensching aen »de Princesse-Moeder Douagiere, en daar neffens in vierighe Let»teren, Aemilia de Solms". En terwijl een ongelooflijk aantal vuurpijlen door de lucht zwierde en in het water terugkaatste, bliezen onderwijl de trompetten, zooals ze »meest de gheheele nacht" deden, de melodie van »Het daget uit den Oosten". Den volgenden morgen kwamen ongeveer 200 jachten, met vlaggen en wimpels versierd, het vorstelijk gezelschap uitgeleide doen op den Amstel, en hiermede eindigden bezoek en feesten te Amsterdam. De vorstelijke personen scheidden van elkander »omtrent Amersfoort". Dit was dus de naaste weg van Amsterdam naar den Rijn, want de keurvorstin van Brandenburg, benevens de vorst en vorstin van Anhalt voeren dezen stroom op naar Berlijn, en de overigen keerden naar Holland terug. Alleen van den nieuwen souvereinen vorst van Pruissen, den keurvorst van Brandenburg, die zelf niet bij de feesten tegenwoordig was geweest, wordt gemeld dat hij later daarvoor een schriftelijke dankbetuiging aan Amsterdam toezond (zie *Nav.* XXIX, 398, noot); van de overige vorstelijke gasten vind ik dit niet verhaald. Maar die vorst had er reden toe,

naar het schijnt, en hij heeft dit willen erkennen. Het komt mij voor dat Amsterdam in die dagen bizonder prijs scheen te stellen op zijn' gunst, en met die ter eere van zijn veldheer en stadhouder, nu zijn schoonbroeder, gegeven feesten in de eerste plaats hem als nieuwen souverein van Pruissen hulde heeft willen brengen, teneinde zich nog dieper in te dringen in zijn gunst.

De voorstelling eener kroon bij dat vuurwerk kwam mij opmerkelijk voor, en aanvankelijk dacht ik onwillekeurig alweder aan de Amsterdamsche wapenkroon, waar in die dagen zoo dikwijls op gezinspeeld wordt, en welker schenking aan de stad, op den fraaien penning (of penningdoos) van Abeele vereeuwigd is [1]; de schrijver der kleine kroniek duidde het echter zoo niet aan; de voorstelling dier keizerskroon zonder het Amsterdamsche wapen daaronder, zou toch ook wel wat al te dwaas en zonder beteekenis geweest zijn. In die voorstelling eenvoudig eene hulde te zien aan de hooge afkomst der telgen van Oranje, was voor het Amsterdam dier dagen niet zeer aannemelijk; aan een kroon toch is onmiddellijk het denkbeeld van gezag of oppermacht verbonden, en Amsterdam, althans in die dagen, had zich nog heel weinig geneigd getoond dat oppergezag aan het huis van Oranje toe te kennen. Al golden nu de feesten het huwelijk eener prinses van Oranje, er blijft geene andere veronderstelling over, dan dat de kroon bij het vuurwerk eene hulde heeft moeten beduiden, gebracht aan de pas verkregen macht des keurvorsten van Brandenburg, als souvereinen vorst van Pruissen; eene zinspeling op den koningstitel, die echter zijn zoon eerst later verkregen heeft. Weliswaar was hij zelf niet tegenwoordig, maar zijne gemalin, zijne schoonmoeder, zijn veldheer en stadhouder, de vorst van Anhalt, wiens huwelijk gevierd werd, waren er wel. Eene bevestiging nu mijner laatste veronderstelling heb ik gevonden in het gedicht van Vondel ter gelegenheid van datzelfde vuurwerk geschreven, waarin hij zegt:

»..... toen zelf de keurvorstin
»Aanschouwde, met een blijden zin,
»Hoe schoon de keurkroon blonk bij duister,
»Met eenen heerlijker luister
»Dan ooit bij daag......

[1]) Vgl. *Nav.* XXIII, 293; IX, 397, 8. Red.

Geen wonder dus dat de keurvorst later een brief van dankbetuiging aan Amsterdam zond. Opmerkelijk is het nog, en het moet de weduwe van Frederik Hendrik, de grootmoeder van den jongen prins van Oranje, hoe zij ook overigens gevierd werd, benevens de overige telgen van het huis van Oranje wel getroffen hebben, — dat de muziek bij het vuurwerk geen Wilhelmus geblazen heeft; de schrijver der Kleine Kroniek althans, die zeker wel de avondfeesten heeft bijgewoond, meldt er niets van. Wel verhaalt hij, zooals ik reeds mededeelde, dat de trompetten bij de ontsteking van dat hoofdfiguur, en bijkans den ganschen nacht door, de wijze bliezen van het schoone oud-nederlandsche gedicht: »Het daghet uit den Oosten, enz."; werd dit dus in die dagen als volkslied gebruikt? Of hechtte men misschien bij die gelegenheid eene bizondere beteekenis aan die eerste woorden? Onder *Oistland* toch verstond men ruim eene halve eeuw vroeger, toen velen om der religie wil derwaarts uitweken, de Noord-Duitsche landen.

Eindelijk, alvorens het vuurwerk te beschrijven, doch na gesproken te hebben van de maaltijden op de zaal van het stadhuis, — deze hebben dus wellicht aldaar dagelijks plaats gevonden, — en de vertooningen daarbuiten op den Dam, zegt de schrijver: »ter ghe»seyder plaats op 't stadhuis, derhalve over tafel sittende, werd »veel nieuwgeslaghen Geldt uytgedeelt". Zou nu misschien met die woorden »nieuwgeslagen geld", ook bedoeld kunnen zijn de nieuwgeslagen Stadhuispenning, die aan de vorstelijke gasten en verdere aanzittenden als een aandenken aan de feesten is uitgedeeld, om te gelijkertijd de herinnering aan het prachtig Amsterdamsch stadhuis te bewaren? Daar pleit, dunkt mij, wel veel voor mijn vermoeden; het is toch moeielijk dat men wezenlijk »baar geld", al was het dan ook »nieuw gemunt", aan de vorstelijke gasten zou uitdeelen. Iets anders echter is een penning in een fraaie doos, die het aandenken moest bewaren aan de onthalende stad (vertegenwoordigd door de namen harer regeringsleden of hun wapen op den penning) en aan het pas voltooide stadhuis, waar Amsterdam trotsch op mocht zijn, en dat zeker door al de gasten is bewonderd.

Bevestigen alzoo die woorden van een tijdgenoot die alles bijwoonde, doch denkelijk niet als aanzittende gast bij die uitdeeling tegenwoordig is geweest, niet mijn vroeger geuit vermoeden omtrent

de reden der vervaardiging van dien penning? Evenwel, al leidt het nu eenmaal buiten kijf bestaan van dien penning van het jaar 1659, wiens éene zijde althans niet tot 1655 teruggebracht kan worden, gereedelijk tot eene opvatting der medegedeelde woorden in den opgegeven zin; ik erken dat ik mij zeer goed kan vergissen, en, zoo wij bij die woorden aan eene uitdeeling van nieuw gemunt en gangbaar geld moeten denken, dan was het toch zeker aan de schamele menigte buiten het stadhuis. Zoo dan vraag ik, of mij neopvatting de ware kan zijn, en die woorden dus eene bevestiging bevatten van mijn vroeger geuit vermoeden. Of weet iemand eene betere verklaring te geven? JOH. HENDR. V.

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

Bibliographie. Een merkwaardige arbeid op dit gebied mag heeten het thans bij W. C. de Graaff te Haarlem uitkomend geschrift van onzen verdienstelijken medewerker A. J. Servaas v. Rooijen, getiteld: *Verboden Boeken, Geschriften, Couranten, enz., in de 18de eeuw. Eene bijdrage tot de geschiedenis der Haagsche censuur.* De schrijver ontleent zijne stof, die hij verwerkt, toelicht, van Inleiding, Aanteekeningen en Alphab. registers voorziet, aan een boekverkoopers-gildeboek, de resolutieboeken van den magistraat, en tal van andere registers en stukken berustende in het oud-archief der gemeente 's Gravenhage. In den inventaris toch van dat oud-archief (1868) wordt (bl. 92) onder de rubriek »Gilden, Corporatiën, Neringen, Bedrijven", bij het St. Lucas- of Ververs- en Glazenmakers-gilde vermeld een »Register van notulen en inschrijving, 1630, 1702, 1744". Dat van a°. 1702 nu is eigenlijk ten onrechte onder dat gilde geplaatst, want het is een Boekverkoopers-gildeboek, met dit jaar aanvangende, en loopende tot 1796. Immers de boekverkoopers, eertijds onder het St. Lucasgild behoorende, hadden een eigen gild gevormd, en staat de corporatie van 1702 dus geheel opzichzelf. In gezegd Register dan trof hij, behalve een groot aantal belangrijke gegevens betrekkelijk den Haagschen Boekhandel, de dikwerf slechts ter loops aangeduide titels aan

der werken en geschriften, waarvan de verkoop in den loop der 18de eeuw òf op gezag van den magistraat der Hofstad, òf wel op hooger last was geinterdiceerd. Het feit o. a. dat 27 Febr. 1787 een »Vervolg op Willem Leevend door Elisabeth Wolff, wed. Bekker", verboden werd, spoorde hem tot een nauwgezet onderzoek naar den aard der gecensureerde geschriften aan, en zoekende naar de resolutie betr. dit verbod, kwam hij tot de ontdekking, dat vele bronnen meerdere gegevens zouden leveren, zoodat het geen overbodig werk mocht heeten, *al* de titels in één werk bijeen te brengen, met toevoeging eener inleiding omtrent de geschiedenis der censuur in de 18de eeuw, en bij elk geinterdiceerd geschrift mede te deelen het resultaat der nasporingen nopens den aard en het gehalte der genoemde geschriften tewerkgesteld, daarbij de reden der interdiceering vermeldende. Voor dit laatste oogmerk heeft de schrijver zich steeds de moeite der ontleding van ieder geschrift getroost, voorzoover hij een exemplaar der verboden boeken, die dikwerf met zorg opgehaald, en dan zeer zeker vernietigd werden, onder zijn bereik had of bemachtigen kon. De eerste der zes afleveringen, — elk 3 vel druks, in roy. 8°., op zwaar velijn papier, kostelijk uitgevoerd, voor *f* 1,25 verkrijgbaar, — ligt thans vóór ons, en handelt o. a. over den Amsterdamse Argus van H. A. v. den Burg, over de geschriften van den Zwolschen predikant Fredericus v. Leenhof (Den hemel op aarde, enz.), over een Libel contineerende veele saaken en injurien teegens den persoon van Godfried Henrici, over het Manifest du Roy Catholique adressé aux trois Etats de France, over Papekost opgedist in Geuse Schotelen, over de Sententie tegens Henrici te Kopenhagen en de Wijsgerige twistredeneringh over de natuur van Godt (tegen Jacobus Wittichius). Dat in zulk een werk tal van merkwaardige, roemruchtige of beruchte personen, — b. v. Ruardus Andala, Erdman Neumeister, Jacob Campo Weijerman, Christophorus Wittichius, enz. enz. — ter sprake komen, ligt in den aard der zaak. Te beschouwen is het als een tegenhanger van, in sommige opzichten als een commentaar op — Mr. J. I. v. Doorninck's, thans in nieuwe, vermeerderde uitgaaf verschijnende, ook door onzen schrijver meermalen aangehaalde »Bibliotheek van Anonymen en Pseudoniemen", — zie *Nav.* XXXI, 501, — en

verlevendigt reeds bij het enkel doorbladeren onze ingenomenheid met de eeuw der openbaarheid, waarin wij leven. Begroeten wij onzen schrijver als baanbreker op dit gebied, zijn merkwaardig streven wijze den bevoegden het spoor om dergelijke geschriften over de censuur van *andere* steden te doen verschijnen. De Historie, de Bibliographie zal er door gebaat worden, en de Geschiedenis van den Nederlandschen Boekhandel niet minder. Wie weet, of op de vraag van *Nav.* XXVIII, 164, r 1 en 2 v. b., dan ook nog niet eens een volledig beredeneerd antwoord inkomt.

Literatuur van Bilderdijk. De Brielsche burgers, die »burgers geconstitueerden" werden genoemd, maar slechts werktuigen van anderen waren, dienden in 1788 bij zijn Hoogheid, bij Gecommitteerde Raden en bij de Admiraliteit rekwesten in, behelzende het verzoek om eenige patriotten van de door hen bekleede bedieningen of ambten te ontzetten. Jan Kluit heeft in zijn uitgebreid, in het Brielsch Archief berustend handschrift, getiteld *Brielsche Jaarboeken*, deze bijzonderheid vermeld met de volgende bijvoeging: »Men stelde voor vast dat deze Requesten gesteld waren door den beruchten Brielschen courant-drukker Turnbul de Micker. Naderhand verstond men, dat de advocaat Bilderdijk de steller was".

H. DE JAGER.

De Brielsche Courant der vorige eeuw. Na de geschiedenis dezer courant gegeven te hebben in het eerste en laatste stuk van »Het Brielsche Archief", deelde ik nog *Nav.* XXVII, 616; VIII, 352, een en ander aangaande het blad mede. Dezer dagen het handschrift van Jan Kluit, getiteld »Brielsche Jaarboeken", lezende, vond ik daarin het volgende aangaande de Brielsche Courant geschreven: »het berugte schandblad, de Brielsche Courant, wierd van 's Gravezand herwaards verplaatst door den berugten Turnbul de Micker en Comp., en wel om alhier zijne rol des te veiliger te kunnen speelen, dewijl zulke geesten hier gretig gezogt en gedult wierden; dog zijn rol was al spoedig uitgespeelt; toen de revolutie van 1787 volbragt was, had men zulke snaken niet meer nodig. De oude emeritus predikant C. Clein had zich ook nog al eenige tijd als schrijver daarvan verledigt. Maar er was nu gebrek,

want door onvermogen had men geen correspondentie en wierd walggelijk en verveelende voor derzelver aanhangers en begunstigers, zoodat Turnbul de Micker, die dezelve alhier in den jaare 1786 had overgebragt, twee jaaren daarna al was afgedrukt, bragt dezelve over aan zijn compagnon Tertolen, een man minder arglisstig, die dezelve kort daaraan al mede overdeed aan den gelukzoeker den apothecar L. van Bokkelen, die meende, omdat hij den berugten Noms van Amsterdam tot schrijver had, deze courant daardoor in credit te zullen brengen; maar 't was alles te vergeefs; Nomsz vertrok door non-betaling, en van Bockelen staakte het drucken, en ofschoon dit monster (de Brielsche Courant) maar kort na desselfs geboorte gesneuveld is, heeft hij in dat korte tijdtperk zijner aanwezigheid zoo veel vergiff en zaadt van oproer in deze Republijk gezaait, dat er de gansche Nederlandsche Natie, voor zoo verre zij ijveraars voor het huis van Oranje waaren, door gestigt zijn geworden." H. DE JAGER.

Haarlem. Verander Haarlem in Sluis, en dan is het *Nav.* XXXII, 31, vermelde eveneens toepasselijk op den arbeid van wijlen J. H. van Dale:

1°. Een blik op de vorming der stad Sluis en op den aanleg harer vestingwerken, met plattegrond in 't midden der XVe eeuw, en

2°. Naamlijst van de poorten, torens, enz., der stad Sluis. Middelburg, 1871 en 1875. G. P. ROOS.

George Willem graaf van Kniphuizen—Nienoort (XXXII, 36). V. d. Aa in zijn Biogr. Woordenbk schrijft van hem: »G. W. graaf van Kniphausen, heer van Nienoort en Vreedewold, in de provincie Groningen, was de vriend van prins Willem III. De heer Roos zegt dat de Alleen-Spraeken te Amsterdam in 1747 zijn uitgegeven; v. d. Aa noemt Alkmaar en 't jaartal 1746, en verwijst naar v. Abkoude, Naamreg. van Nederd. boeken, en Muller, Cat. van Portretten. A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

Loosjenkautisch [1]) — volgens de hoogduitsche schrijfwijze Lussne-

[1]) *Niet* Looijenkaubisch, zooals *Nav.* XXXI, 183, te lezen staat. Ook bl. 184, r. 3 moet marschen veranderd worden in markten.

koutisch, beteekent heilige taal; met dit woord duiden de Israëlieten het Hebreeuwsch aan. Ik sprak van Lossnekautisch Hebreeuwsch, zooals dat uitgesproken wordt door de duitsche Joden, die onder elkander gewoon zijn slecht Duitsch met vele Hebreeuwsche woorden vermengd, te spreken, een soort van Bourgoensch. In de eerste helft dezer eeuw verschenen bij F. W. Goedsche te Meissen een aantal humoristische, met origineele plaatjes versierde, meermalen herdrukte boekjes in die Jodentaal, allen geschreven door Itzig Feitel Stern, een Israëliet die, naar ik meen, te Kleef overleed. In de »vorreding" van zijn »Schabbes Gärtle" (4e. druk) zegt Stern: Blous unnere Leut wiegen hebb ich das Buch drücken gelosst, wie unnere Bücher alli gedrükt worn. Die Gojim mahne, wir fange von *Hinten* unn sie vun *vorne* ahn — jo is recht esou; es thut uns wouhl wenn wir oufhören, unn wenn die Gojim ahnfange, unn wenn die Gojim aufhören unn wir fangen ahn. Wir fange gewisz nix *verkehrt* ahn, sunst worreten wir net raich. Vun wiegen die Gojim hebb ich gleichwouhl das Buch mit deutsche Druckerlich drücken gelosst, ass sies aach liesen kenne, unn net mahne, wir häthen eppes geheime Bücher ass weiter kahn Mensch as wir liesen dörf. Unn weil eppes viel Lussnekoutisch wörter drinne steöne, hebb ich aach, wie in meine annere Bücher, in en Ahnhängerlich e Lexikun vun die wörterbücher gemacht wie de Lussnekoutischen wort ze deutissch hahszen".

De schrijver was een zeer geestig man, vol sarcasmen. Nu en dan vervalt hij in »vuiligheden," maar zijn taal is hij volkomen meester, zijn prosa is flink, zijne verzen zijn goed gebouwd en vrij van stoplappen en kreupelrijmen. Die de Jodentaal wil leeren gebruike *zijne* werken, welke tevens doortrokken zijn van Jodengeest.

A. J. C. KREMER.

Papegay ofte Formulierboek door Willem van Alphen(XXXI, 334; II, 36). V. d. Aa schrijft o. a. op den naam Willem van Alphen: »Hij heeft zich bij de Regtsgeleerden van zijnen tijd zeer verdienstelijk gemaakt door een formulierboek, zoo van allerhande requesten, mandamenten, conclusiën, als van andere memoriën, advertissementen van regten en soortgelijke schriften, hetwelk hij

in het licht zond onder den naam van Papegaai of Formulierboek, waarvan minstens zes drukken verschenen, zijnde de laatste in 1720, te Utrecht, in twee deelen uitgekomen".

A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

[Ook aldus J. G. Frederiks, berichtende dat Mr. W. v. A. in 1691 overleed, en dat »blaffaert" en »clappert" oude benamingen voor óns »register" zijn.]

Letterkundige paskwillen (XXXI, 30; II, 33). Carēre verbum (neutr. cum ablat.) beteekent 1° missen, ontberen (Cicero, Horatius, Terentius en Ovidius), — bij Plautus komt dit werkw. voor met gen. en accus. — 2° vrij, onschuldig zijn. In den versregel »Pro solo puncto" enz. is het woord carere in niet classieke beteekenis gebruikt. Vooreerst had het moeten zijn »Solo puncto" enz., en vervolgens drukt het woord »caruit" niet uit wat bedoeld wordt, want het beteekent niet »verliezen", maar »gebrek hebben aan iets, iets niet bezitten". Zoo bij Cicero en Horatius. De constructie »Pro solo puncto", is monniken-latijn. Martinus was abt van St Gallen en plaatste boven de deur der abdij een opschrift, 't welk mij ontschoten is, maar waarvan de zin door verkeerde plaatsing van een punctum (komma) juist het tegenovergestelde te verstaan gaf van 't geen hij bedoelde. De keizer die daarover verontwaardigd was ontzette hem van zijn ambt. — Karel II van Engeland verloor zijn hoofd door dergelijk een verkeerde interpunctie. Toen over zijn leven beslist werd, schreef een der rechters: »Si omnes consentiunt ego non dissentio". De voorzitter las alsof de komma, die ontbrak, geplaatst was achter »consentiunt". Later beriep de schrijver zich op zijn briefje, beweerende dat de komma moest staan achter »non", en redde daardoor zijn hoofd. A. J. C. KREMER.

[Opzichtens de eerste anecdote vgl. *Nav.* XI, 238.]

De oorsprong der Arabische en Romeinsche cijfers (XXXII, 30). Volgens Pasquier is de oorsprong der Romeinsche cijfers de volgende: Zooals over het algemeen wordt aangenomen geschiedde de oudste manier van rekenen door middel van de vingers. Elke vinger telde voor één, en werd voorgesteld door een streep, zoodat het getal

vier oorspronkelijk IIII was. Vijf werd gevormd door wijsvinger en duim, waarmede overeenkomt V. En daar tien tweemaal vijf is, zoo werden twee V teekens tegen elkaar geplaatst, vormende dus X. De letter C, oudtijds ook *Ɛ* geschreven, is de eerste letter van het Latijnsche woord *Centum*, honderd. Dit teeken in tweeën verdeeld, vormde elke helft een L, wat gebruikt werd voor 50. M is de eerste letter van *Mille*, duizend, welke letter oudtijds werd voorgesteld door CO, waarvan de helft genoegzaam overeenkomt met de D, welke aangenomen werd voor 500. Later heeft men dit cijferschrift vereenvoudigd door IV in plaats van IIII, en IX in plaats van VIIII, enz. te bezigen.

Wat betreft de Arabische cijfers, men vindt daarover een artikel in de Gids van 1864 door M. J. de Goeje. De strekking er van is aan te toonen, dat wat men Arabische cijfers noemt eigenlijk Indische zijn. De Indiërs gebruikten in hun Sanskriet voor cijferteekens de eerste letter van den naam van elk getal. De Arabieren namen die teekens van hen over, en door hen zijn ze tot ons gekomen.

A. J. ROTTEVEEL.

VRAGEN.

Courant van Verlem. Daarvan is *Nav.* XXVIII, 2, sprake i. d. 11 Apr. 1787. Wat was dat voor eene courant? Vgl. *Nav.* XXI, 280, 1.

KUNSTGESCHIEDENIS.

Arsenicum of mercurium (XXXII, 51) — worden *Nav.* XXX, 211, niet aan elkander gelijkgesteld, evenmin als onmiddellijk daarop de woorden »hebben oft veyl houden", en iets lager »wye rottecruyt hadde vercoft ofte van buyten brochte". Het voegwoord is hier scheidend en niet aaneenschakelend; dit laatste zou het zijn in »arsenicum ofte rottecruyt", doch is het niet in het verbod van verkoop der genoemde »medicamenten" door onbevoegden of van levering door bevoegden aan onbekenden op bloote aanvraag.

J. G. FREDERIKS.

Mercurium is geen arsenicum (rattenkruid), maar kwik. Die

naam is waarschijnlijk aan dit metaal gegeven, omdat het vloeibaar, omdat het vlug (kwik) is. Mercurius was de bode der goden. De alchimie zocht verband tusschen sterren en metalen, en de naam Mercurium duidde het onderstelde verband aan tusschen de planeet Mercurius en het metaal kwik of kwikzilver (hydrargyrum, argentum vivum.) A. J. C. KREMER.

Mulat, Mesties, Creool (XXXI, 509; XXXII, 40). Men zou over de vermenging van menschenrassen en kleuren menige bladzijde kunnen vol schrijven en nog steeds onvolledig blijven; zoozeer heeft zich de bevolking der aarde ondereen vermengd. Vooraf zij nog opgemerkt dat de Kreolen hier niet in aanmerking kunnen komen, zij zijn niet ontstaan uit kruising, maar door overplaatsing; vandaar dat de volkplanters, uit Europa en andere werelddeelen overgebracht, voornamelijk in de drie Amerikaas onder den algemeenen naam van Kreolen begrepen worden. 't Zijn Europeanen, wier kleur en enkele andere kenmerkende eigenschappen door den invloed van lucht- en grondgesteldheid gewijzigd zijn. De benamingen Lillap (Java), Yankee (Ver. St.), enz., zijn enkel verscheidenheden van Kreolen. Ook de gekruiste rassen dragen in onderscheidende landen verschillende namen. Wouter Schouten in de 17de en Haafner in de 18de eeuw gewagen reeds van Mestiezen, Topazen, Casties, Pousties, enz. op Ceylon en in Indostan. Reijnal (t. a. p.) geeft acht spelingen naar de deelen blank of zwart bloed, van 0, 8, 16, enz., in evenredigheid klimmende of dalende tot 128.

Het vaderland der gemengde rassen is echter Zuid-Amerika en wel met name Peru. Volgens Tschudi vinden we daar de volgende namen voor de kinderen van den Blanke en de Negerin = Mulat met kroeshaar, dat in latere geslachten standhoudt.

Blanke man en Indiaansche vrouw = Mesties of Cholo, die in Brazilië Mamaluco heet.

Indiaan en Negerin = Chino.

Blanke en Mulattin = Quarteroon.

Blanke en Mesties = bleeke Kreool met bruinachtige huidkleur.

Blanke en Chino = Chino blanco.

Blanke en Quarterone = Quinteroon of Pucuhelas.

Blanke en Quinterone = wederom een blanke.

Neger en Indiaansche = Zambo, in Brazilie Ariboco.
Neger en Mulattin = Zambo-neger.
Neger en Mesties = Mulatto oscuro.
Neger en Chino = Zambo Chino.
Neger en Zamba = Zambo-neger, geheel zwart.
Neger en Quinterone = Mulat, eenigzins donker.
Indiaan en Mulattin = Chino oscuro.
Indiaan en Mesties = Mestizo claro, vaak zeer schoon.
Indiaan en Chino = Chino Cola.
Indiaan en Zamba = Zambo claro.
Indiaan en Chino Cola = Indiaan met kroeshaar.
Indiaan en Quinterone = Mesties, eenigzins bruin.
Mulat en Zamba = Zamba, een ellendig geslacht.
Mulat en Mesties = Chino, licht van kleur.
Mulat en Chino = Chino, eenigzins donker. G. P. ROOS.

Rekenkunstig grafschrift (XXXI, 503), betreffende Jelte Eises Eisinga. Deze stierf $1784\frac{297}{365}$, d. i. 23 Sept. 1784 (een schrikkeljaar), oud 69 jaar en 272 dagen; werd dus geboren 25 Dec. 1714. In de opgave is echter een abuis; de noemer 332900 moet zijn 532900 (730×730 of $365 \times 365 \times 4$).

Men kan het bovenstaande vinden uit:

$x + y = 1854\frac{204}{365}$ en $y \times \frac{1}{4}\, x = 31120\frac{292849}{532900}$.

x = zijn ouderdom toen hij stierf.

y = jaren na Christus toen hij stierf. A. C. S. V. S.

Santiche (XXXI, 620). Hetgeen *Nav.* XXIII, 73, vermeld wordt, is denkelijk ontleend aan de oudste rekening der stad Middelburg (1364), afgedrukt in den Codex Diplomaticus Neerlandicus van het Historisch Genootschap te Utrecht, serie 2, dl. II. Moge nu al bedoelde afdruk, zooals mij bij eene vergelijking met het oorspronkelijke gebleken is, niet door juistheid uitmunten, toch staat in geen van beiden »Jan mitter Jantchen" zoomin als »constenaer van der santiche", maar wel »Jan mitter santeken" en »constenaer van der santeken". Dergelijke uitdrukkingen vindt men in elke rekening der stad Middelburg uit dien tijd. Men moet er door verstaan kooplieden of vervaardigers van *santen* of *heiligen-beelden*, die

tegenwoordig waren bij den omgang met het heilige sacrament. Bedoelde Jan is dus niet op zijn plaats in de »Proeve eener naamlijst van Toonkunstenaars", enz. (XXIII, 73). Zie ter zake ook mijn opstel »De Stads Rekeningen van Middelburg 1365—1449", in Archief, Zeeuwsch Genootschap, 5e Dl., 2e stuk, bl. 218.

H. M. KESTELOO.

Jan Steen gewaardeerd in de 18de eeuw. Het kan misschien belangrijk zijn te weten, dat in eene beoordeeling van het verboden pamflet »Historisch Verhaal", enz in zake O. Z. van Haren, in een geschrift, getiteld »Onpartijdige en Oordeelkundige Aanmerkingen", enz., uitgegeven in 1761, — zie over het pamflet, enz., de 3e afl. van mijn »*Verboden boeken*", — het geïnterdiceerde libel vergeleken wordt bij »een Jan Steens stukje", waarvoor het »door de liefhebbers van zulke Cabinet-werkjes word aangemerkt, en extra raar is".

A. J. SERVAAS VAN ROOIJEN.

Tronkstraf (XXXI, 569; II, 41). Mij dunkt, het woord verklaart zich zelf. Jammer dat ik mijne bron niet opgeven kan, maar weet zeker gelezen te hebben dat het een scatters-woord is De eerste kolonisten in Amerika hadden geene gevangenissen, ze bonden aangehouden misdadigers vast aan een op kniehoogte afgehouwen boom of tronk. 'k Meen dat onze Hollanders ook zoo in vroeger tijd op sommige plaatsen met inlandsche misdadigers in O.-Indië handelden.

G. P. ROOS.

Voltespel (XXVII, 27; XXXII, 31). De volte slaan is de bekende handgreep der goochelaars in het »werken" met de kaarten, om b. v. een gedachte kaart te raden, iemand eene kaart in de hand te spelen, enz. Misschien droeg eene bijzondere soort van kaartspel den naam van *volte*, wat op vlugheid schijnt te doelen.

G. P. ROOS.

V R A G E N.

Brandverzekering. Wat is er bekend van het ontstaan en den voortgang der Brandverzekering in Nederland?

M. HENRIQUEZ PIMENTEL.

Engelsche glasramen (XXXI, 87). Bij het speuren naar gegevens voor eene geschiedenis der apotheken in den Haag, in 't oud-archief, — gelukkig kon ik een belangrijk dossier bijeenbrengen, — ontwaarde ik in een der registers van de apothekers-confrerie, dat dit lichaam bijzonder prijsstelde op een »grotje", haar door Dr. van der Dussen geschonken. Het stond eertijds in den gang, naar het oud-archief leidende, doch zal nu naar het gemeente-museum verhuizen. Op dit oogenblik is het zwevende. Maar nu, dat grotje werd ter beveiliging een eeuw geleden geplaatst in een kast met ENGELSCH GLAS, gelijk het register meldt. Zou dit »Engelsche glasramen" niet meer zien op de ruiten?

A. J. SERVAAS VAN ROOIJEN.

Jeruiselems kaert. In een inventaris a°. 1613 staat 't vorenstaande vermeld. Wat kan daarmede bedoeld zijn? Bestonden er toen reeds kaarten of plattegronden van Jeruzalem, en kunnen die de kruisridders gediend hebben? A. J. SERVAAS VAN ROOIJEN.

[*Nav.* XXIII, 37, noot, gewaagt van eene »Beschrijving van Jeruzalem", reeds door een grootvader saamgesteld en bij het leven van diens kleinzoon in 1588 in druk gegeven. Zou die beschrijving niet reeds voorzien zijn geweest van een plattegrond, te meer daar die grootvader zelf Jeruzalemvaarder was?]

Middelbare tijd.. In »Overijsselsche Almanak", 1837 (Berigt vóór den kalender), staat: »Men kan ook aan de zonnewijzers eene bijzondere inrigting aanbrengen, waardoor ze het oogenblik van den middelbaren middag zonder verdere herleiding aanwijzen. Zulk een zonnewijzer voor den middelbaren tijd is onlangs in deze provincie, te Enschedé, door de zorg van den heer C. ter Kuile opgerigt". In de »Illustrirte Zeitung", n°. 1161, 30 Sept. 1865, S. 239, vindt men eene aankondiging en beschrijving van den »Zeitmesser" van Seiler, Lehrer in Fröbel bij Glogau in Neder-silesie. Die tijdmeter geeft den tijd juist, tot op een halve minuut aan. Men kon hem destijds tot den prijs van vier Th. bij den uitvinder bekomen, wanneer men de poolshoogte der plaats, waar men hem gebruiken wilde, opgaf, want voor iedere poolshoogte was

eene bijzondere berekening op het instrument noodig. Nu is de vraag, wie de uitvinder is van den omstr. 1837 te Enschedé opgestelden zonnewijzer, die den middelbaren tijd op den middag aanwees. Bestaat die wijzer nog? Hoe is de berekening? Waar kan men zulke tijdmeters koopen? A. J. C. KREMER.

Een schilderijkwestie a° 1663. Uitspraak van Deeken en Hoofdmannen in de zaake van Guilliam Trouweels en Jan Arentse van Boodighem dato 27 Januarii 1663. Wij ondergeschreeven partijen eñ submittenten, staen toe, syn te vreeden en geeven bij dese tenemael clax allins en al over aen Deecke eñ hooftmannen vañ Haechsche Const en Schilders Broederschap dat alle tgeene sy sullen verspreecken eñ oordeelen over onse differenten, haer bij ons aen wedersyde ten vollen voorgedraegen, ten aensien van seeckere seeve ofte acht stucken schildery, dat wij dat volkoomentlijcke sullen toestaan, acquiesseeren en approbeeren sonder daervan in rechten ofte daer buyten, den anderen eenige moyten, costen ofte verder ongeleegentheyt aen te doen. In teeken der waerheyt dit met onse eigen handen bekrachticht op den 24 January 1663.

(get.) Gulliam Trouweels.
Jan Arentse van Boodeghem.

mij present
Frederick van Tongeren.
Hendrick du Pon.

Wij Deecken en Hooftmannen van de Haechsche Const en Schilders Broederschap ingevolge van boovenstaende submissie, Partijen aenwedersyden wel ende ten vollen gehoort hebbende op alle haere differenten en questien, geeven voor wtspraecke, dat Jan Arentsz van Boodeghom sal gehouden syn de seven ofte acht schilderijen, die hij nu omtrent neege maenden t' synen huyse gehadt eñ betaelt heeft naer hem te neemen. Ende dat Gulliam Trouweels sal hebben aen den voorsz. Jan Arentsz van Boodeghem wt te keeren en te betaelen binnen den tijt van ses weecken (van dato deses af te reeckenen) eens gelts de som̃e van een en tachtig guls̃ tot 20 st. den gulde. Ende in cas de voorsz. Trouweels sulx niet na en quame binnen gestelden tijt, so sal hij in sulcken gevalle daerenboven noch verbeuren ten dienste van den Armen van

den Haege de some van 6 guls. Doch ingevalle de voorsz. Trouweels liever wilde alle de voorsz. stucken schilderije naer hem neemen eñ de peñgen, bij hem daervoor ontfangen, restitueeren, sal sulx binnen den tijt van acht daegen van dato deses te reeckenen, vermoogen te doen, mits cortende aen de ontfange peñgen vyftich guls. Ende sal de leeveringe vañ schilderije by de opbrenginge vañ peñgen geschieden binnen den tyt booven gestelt en geordineert; wijders werden de costen eñ vacatie op dese wtspraecke eñ voorgaende comparitien gevallen gecompenseert. Aldus wtgesproocken op den 27 January 1663. Ende was onderteeckent A. Ravesteyn, Adr. Hanneman, S. van Beest en W. Doedyns, Cornelis van Veen. Laeger stont

Wij ondergeschreeven syn te vreeden ons naer het boovenstaende te reguleeren eñ dat te acquiesseeren. In teecken der waerheijt dit met onse eyge handen bekrachticht den 27 January 1663. En was onderteyckent Gilliam Trouweels. Jan Arentsz van Boodeghom.

Door ordere van Deecken en Hooftmannen dit aen partijen overgegeven. (get.) Cornelis van Veen.

Wie kan iets meer omtrent deze kwestie mededeelen? Het Haagsch archief geeft enkel deze uitspraak.

A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

Schilderij. In mijn bezit is eene afbeelding in olieverf (paneel, hoog 0.57, breed 0.37 M.) van eene vrouw, ten voeten uit, lang 0.38 M., gekleed in het zwart, met witte muts, breede witte kraag en lange witte manchetten, staande aan een vierkante tafel. Met haar rechterhand rust zij op een bijbel, terwijl zij in haar nederhangende linkerhand, waaraan een gouden armband, een handschoen houdt. Op den poot van de tafel, onderaan, leest men »Willem" met het jaartal 1637. Volgens overlevering moet dit eene afbeelding zijn van Anna Maria v. Schuurman. Eenige inlichtingen omtrent den schilder van dien naam, of den persoon die zich aldus teekende, zullen zeer welkom zijn. D.

TAALKUNDE.

Haagsch taaleigen (XXXI, 507). Onder verwijzing naar het 2de stukje van Mr. L. Ph. C. v. den Bergh, »'s Gravenhaagsche Bijzonheden", bl. 74, vermeld ik de aanteekening, die ik als noot toevoegde aan een opstel in de Kunstbode »De schatten der oude en illustre confrerie van den ridder St. Joris te 's Gravenhage", voorkomende in haar nummer van 17 Dec. 1881. In den tekst is tot driemaal toe sprake van zeekere »Elst," van »den Elst" en van »XIIc Elst in de Doelen geplant". Mr. v. d. B. spreekt t. a. p. over dat woord en de beteekenis, schrijvend: »In Haagsche stukken »der 17e en 18e eeuw kwam mij herhaaldelijk het woord *elst* voor, »dat, zoo ik geloof, elzenbosch beteekent, en ik heb dat nog wel »eene enkele reis hooren bezigen, hoewel de meesten het niet meer »verstaan". Ik voegde daaraan toe: »Het geloof kan hier nu zekerheid worden. Vooral het planten van 1200 elst in den Doelen, tegen zeven stuivers 't honderd, geeft zekerheid".

A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

De aap in de volkstaal (XXV, 294, 505). Sinds lang trokken twee uithangborden mijne aandacht, te Brugge de aloude schomminkel, scherminkel, tegenwoordig den gouden aap, le Singe d'Or, te Kortrijk den Aap. Toch is men in beide plaatsen, volgens mijne inlichtingen, nooit in den aap gelogeerd. In de Bo's Westvlaamsch Idioticon vind »ik in den aap gelogeerd zijn" als gelijkbeteekenend met »voor den aap gehouden worden" (ook in Zeeuwsch Vl. bekend), wat hij verklaart door »een voorwerp van schimp zijn". »In den aap gelogeerd zijn" komt mij voor als verwant met »in verkeerde handen gevallen te zijn". Oordeel ik juist?

In »den aap optrekken, laten vallen", heeft *aap* de beteekenis van heiblok, Fr. mouton, hie. Ik meen dit ook buiten Vlaanderen gehoord te hebben. »Den aap luizen", verklaart hij door: lui zijn, prulwerk verrichten. In Vlaanderen en elders: den buit weg kapen, iemands verborgen schat stelen. Een borrel noemt men in Vl. weleens een »aap", en in Brugge, zegt men grooten aap hebben, d. i. honger. Ik voeg er bij: apen vlooien, eigenlijk als ontwijkend ant-

woord op de vraag »wat doet ge?" gebezigd; iemand voor den aap (= gek) houden; »aap, wat heb je mooie jongen spelen" = vleien tegen verdienste in. P. G. ROOS.

[Laatstgenoemd gezegde beduidt: met iemand mooi praten tegen eigen overtuiging in, met oogmerk om des anderen gunst te winnen.]

Hij heeft het in de mot (XXIX, 515; XXX, 530; XXXI, 325). Mot of moet is *gat*. Nóg heeten de gaten in riemen waarin de tong der gesp zit, *moeten*; nóg noemt men een door de pokken geschonden persoon *mottig*. »Hij heeft het in de mot" beteekent hetzelfde als »hij heeft het in de *gaten*". Met de gaten worden de oogen bedoeld, maar ik geloof niet, dat *mot* ooit voor oogen gebruikt wordt. *Moet* is, als ik 't wel heb, ook een *knoop* in een touw, en is dit juist, dan zal »hij heeft het in de mot" hetzelfde zijn als »hij heeft het in den neus", »hij is op 't spoor der zaak. »Hij heeft het in den snuivert", zeggen de matrozen.

A. J. C. KREMER.

[Gaten in riemen zijn ook »oogen".]

Hij heeft het in de mot. Daarvoor zegt men op de Veluwe: »hii hef 't in de botten", en dan is 't een uitdrukking die in figuurlijken zin gebruikt wordt om aan te duiden dat 't gemoed, de aard, de handelingen van dezen of genen boer of boerin niet van de beste zijn. Ook in den zin van *hij heeft ze* [streken, kuren] *achter den elle* [meter] *boog* komt de spreekwijs voor. *'t Zit 'm in de botten* is analoog met *'t is hem aangeboren. 't In de botten hebben* is overigens een alledaagsche uitdrukking. Haar werkelijke beteekenis is pijn in de leden (de lichaamsdeelen, het gebeente, *de botten*), door zware verkoudheid als anderszins ontstaan. A. AARSEN.

[Aan de spreekwijs, die *Nav.* XXIX, 515, o. i. *juist* verklaard is en geene andere verklaring duldt, wordt hier eerstens een zin toegelegd, welken ze *nooit* heeft. Ook geloof ik dat de heer A. »hij heeft 't in de botten" verwart met »hij heeft het in de gaten", dat *Nav.* XXIX, 515, terecht de variant van »hij heeft het in de mot" genoemd is. Of »hij heeft 't in de botten (= is met rhumatische koude behebt), — aldus hier

in Nederbetuwe zeer gewoon! — wel ooit in den zin van »hij heeft ze achter den elleboog (mouw)" gebezigd wordt, betwijfel ik zeer, gansch onbekend als ik trouwens ben met het Veluwsch idioom. In het Nederbetuwsch gedeelte van Gelderland bezigt de platte volkstaal daarvoor »hij heeft vlo.ien". Dat de heer A. aan »hij heeft het in de mot" een verkeerden zin schijnt te hechten, komt hiervan, dat hij dit gezegde in subjectieven zin opvat; van hier dan ook dat hij »hij heeft 't in de botten" tepasbrengt, dat louter subjectief is, minstens in Nederbetuwe. Eerstgenoemde uitdrukking is echter steeds in objectieven zin te nemen, m. a. w. »hij heeft het in de mot" geldt een ander of iets anders, »hij heeft 't in de botten" geldt den persoon zelven, dien men door »hij" bedoelt.]

Nederlandsche spot- en scheldnamen (Alg. Reg. I en II; XXI, 56, 657; XXIII, 168; XXVI, 103, 263, 272, 327, 432; XXIX, 487). »Ook de *n* wordt te Kortrijk op dezelfde wijze achterwege gelaten als de *d*, en dat wel nog meer dan in de hollandsche tongvallen geschiedt. Om deze verwaarloozing der *n*, geven andere West-Vlamingen en vooral de inwoners der naburige stad Meenen aan de Kortrijkers den spotnaam van *Ennebiters*". Johan Winkler, Algem. Nederd. en Friesch Dialecticon, II, 373.

A. AARSEN.

Eenige Veluwsche (Uddelsche) eigennamen. Voor het mannelijke geslacht: Aalt, Aart, Arend, Beerd, Berend, Bessel, Bor, Brand, Dies, Diesmer, Eibert, Elbert, Frank, Geurt, Gosen, Gerbrand, Gradus, Harmen, Heimen, Helmich, Helmert, Jannes, Kaïn, Lammert, Lubbert, Maas, Marinus, Marten, Melis, Mor, Nui, Nol, Ot, Peel, Peter, Reier, Rein, Renger, Rik, Riikert, Rut, Tiemen, Wiin, Zeger, Zil. — Als vrouwennamen doen vele van de hier genoemde, tot verkleinwoorden vervormd, dienst, bijv. Aaltje, Aartje, Geurtje, Maasje, Peeltje, enz. Tot de minder gebruikelijke behooren: Bya, Engeltje, Eva, Fennetje, Grada, Mak, Mek of Mekke, Metje, Nennetje, Tya, Wijmpje. A. AARSEN.

Horn (XXXI, 574). De geslachtsnamen Ten Horn, Ten Hoorn, Van den Horn, Van den Hoorn, en vooral ook de friesche ge-

slachtsnamen Hoeckstra, Hoekstra, Hornstra, Hoornstra en Henstra dienen hier ook genoemd te worden. Henstra is een versleten form van 't volle en oorspronkelike Hernstra, *Herna*, *herne* is de bizonder-friesche form van horn, hoek. In dit woord spreken de Friezen de *r* niet uit; van daar dat Hernstra tot Henstra kon afslyten. Het woord *herne* is in Friesland nog in volle gebruik; b. v. *în-'e hirds-hern·* (spreek *hudshenne*), in 't hoekje van den haard. De friesche dorpsnamen Ter Horne en Kuikhorn heeten in de friesche taal *Ter Herne* en *Kûkherne* (spreek uit *Ter Henne* en *Koekhenne*). Het friesche woord *herna*, *herne* is van 't vrouelik geslacht; het nederduitsche *horn*, *hoorn* is mannelik. Van daar in Friesland de plaatsnaam *Ter* Herne, *Ter* Horne, tegenover de geslachtsnamen *Ten* Horn, *Ten* Hoorn, Van *den* Horn en Van *den* Hoorn, elders in Nederland. JOHAN WINKLER.

[De aloude heerlijkheid Hernen in Maas-Waal komt dan zeker hier ook in aanmerking, en treft men in de vroege Middeneeuwen in dit zuidelijkst deel van Gelderland dus sporen aan der Friesche taal. Varianten zijn Hyrnen, Hirnen. Het naar deze oude plaats zich noemende geslacht ziet men terzelfdertijd nochtans meest als »v. Herne" (a° 1183) en »v. Hernen" (a° 1263) vermeld. Zie over deze voormalige onmiddelbare heerlijkheid Geld. Volksalm. 1877, bl. 13—38.]

l'Ange. Heet l'Ange Huet oorspronkelijk »de Lange Huet", zooals ik dien ergens vermeld vond, en is dus de Lange verfranscht in Lange of l'Ange? Ik vroeg *Nav.* XXIX, 328; XXX, 333, naar het wapen l'Ange, omdat een Fransch refugié in Duitschland dien naam veranderde in Engels, van welken refugié ik afstam, en gaarne wist ik of zijn wapen overeenkwam met dat van l'Ange in de Nederlanden. Daar ik geen antwoord bekwam, vermoed ik nu, dat hier te lande verfransching van een hollandschen naam heeft plaats gehad.

A. J. C. KREMER.

[Vrager bedenke dat Teissèdre l'Ange in de eerste helft dezer eeuw, — misschien nóg, — eene bekende combinatie was, in haar geheel zuiver, oorspronkelijk fransch, en dat het Armorial Général

van Rietstap een geslacht l'Ange in Nivernais vermeldt, hetwelk voert In blauw een halve maan van zilver, overtopt met vijfpuntige dito ster. Het helmteeken is beslissend, als zijnde een *engel*, die in de rechterhand de banier der St. Jansridders van Jeruzalem houdt, met twee kronen, rechts een doornen-, links een lauwer-kroon, en het zinrijk opschrift: »Hac ad illam"; vgl. Ev. Luk. 24 vs. 26; Hand. 14 vs. 22*b*. Hierbij komt de wapenspreuk »nomine l'Ange et omine", welke den wensch uitdrukt dat de dragers van den familienaam l'Ange zich *engelen* mogen betoonen. Ook de schildhouders zijn twee *engelen*. l'Ange kan dus verduitscht of verhollandscht nooit anders dan »Engels" luiden; het zuiver nederduitsche de Lange zou op zijn Fransch le Long wezen, vgl. den bekenden Isaac le Long van *Nav.* XXIV, 361; IX, 309; X, 400, 35, 8. De oorspronkelijke naam l'Ange, ook door een tak der bekende familie Huet gedragen, mag wel òf uit onnoozelheid, òf uit aardigheid (om eenen Huet van rijzige gestalte aan te duiden), in »de Lange Huet" verhaspeld zijn.]

Joost. Waarom heet men den duivel wel Joost? (XXXI, 620). »Maer den duijvel, die de Chynesen gemeenlijk *Joosje* noemen, is een geweldigh en maghtigh Prince deser werelt", luidt Wouter Schouten's Oost-Indische voyagie (1676), Eerste Boek, bl. 22.

G. P. ROOS.

Zadok. Komt deze joodsche mansnaam in den Bijbel voor? Zoo ja, waar dan?

[Zie dezen mansnaam als door verschillende bijbelsche personen gedragen, vermeld: 1o. 2 Sam. 8 : 17, 15 : 24; 2o. 2 Kon. 15 : 33, 2 Kron. 27 : 1; 3o. Nehem. 3 : 4, 10 : 21; 4o. Nehem. 3 : 29, 13 : 13; 5o. Nehem. 11 : 11. De voornaamste, als het hoofd van zijn geslacht, in hetwelk van Saul tot aan de Babylonische ballingschap het hoogepriesterlijk ambt erfelijk is gebleven, vgl. Ezech 40 : 46, 43 : 19, 44 : 15, 48 : 11, — was de sub no. 1 genoemde, de zoon van Ahitub. De naam beduidt de »rechtvaardige", en komt dus als zuiver Hebreeuwsch, of liever, Semitisch, wat den zin betreft, met òns »Joost" volmaakt overeen.]

Apegapen (XXXI, 529). Dit woord heeft met de apen niets uit te staan, 't is eenvoudig een klankspelende uitbreiding van *gapen* of *gijpen* voor *zieltogen*. V. VL.

Bochmaker (XXX, 253; II, 49). Kan hierbij niet aan »boogmaker" gedacht worden? We hadden immers vroeger hand- en voetbogen.

A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

[Gansch niet ònwaarschijnlijk; een Dirc Boghemaker a°. 1422—8 b. v. staat *Nav.* XXII, 457, vermeld.]

Cinzenprocessie (XXXII, 88). Ligt de oplossing niet in de verwijzing naar den versregel »Het was in enen Sinxendage" uit den Reinaert (uitgave Jonckbloet), die ook nog twee varianten opgeeft als tsinxen en pinxen. Dat Pinksterdag bedoeld wordt is zeker; mij dunkt, dan volgt van zelf Pinksterprocessie.

A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

[Ook aldus Johan Winkler. De benaming is in Vlaanderen algemeen.]

Graafschap (XXXII, 50). Alle nederlandsche woorden, op *-schap* eindigende, zijn vrouwelijk: vriendschap, vijandschap, verwantschap. Des niet te min gebruiken de Hollanders enkelen dezer woorden als onzijdig, gezelschap, genootschap, en ook graafschap. Maar andere Nederlanders behoeven hen in die onregelmatigheid niet na te volgen. Waar men van *de* graafschap *spreekt*, *schrijve* men getroost ook zóó. Is dat dan al geen *hollandsch*, daaraan zijn de niet-hollandsche Nederlanders niet gebonden, en 't is althans goed en zuiver *nederduitsch*, 't welk meer waard is dan hollandsch; want het hollandsch is slechts een dialect van 't nederlandsch in engeren, van 't nederduitsch in wijderen zin. De Hollanders zijn dikwijls onregelmatig in 't geslacht der zelfst. naamw. Ofschoon het woord *school* b. v. vrouwelijk is, in 't latijn *schola*, waarvan ons woord afkomstig is, in 't duitsch (*die Schule*) en in 't friesch (oud friesch *diu skola*, nieuw friesch *de skoälle*), zoo maken de Hollanders er toch *het* school van, in hun spreektaal, en schrijven het ook wel zóó. Welke Fries of andere Nederlander zal hen in die onzinnigheid willen navolgen? Overigens spreekt men niet slechts van *de* graafschap Zutfen, maar, in de oostelijke gewesten van Nederland evenzeer van *de* graafschap Benthem.

Graafschap. Tusschen *de* en *het* graafschap bestaat onderscheid. De graafschap is het grafelijk gezag, het graafschap is een streek lands welke onder een graafschap stond. Men spreekt van *de* graafschap Zutfen, omdat, naar ik denk, het graaflijk gezag in die streek zich niet bepaalde tot het graafschap Zutphen dat zeer klein was, maar ook nog over later bijgevoegde territoriën, welke dus wel stonden onder denzelfden graaf, die zich graaf van Zutphen noemde, maar toch niet tot *dat* graafschap, tot dat landje behoorden. A. J. C. KREMER.

VRAGEN.

Stelselloosheid bij het Nederlandsch taalgebruik. In het jaar onzes Heeren 1882 schrijft men bij ons te lande, en van regeeringswege: *Koninklijk*-Postkantoor, *Rijks*-Telegraaf, *Lands*-Drukkerij, *Staats*-Courant, *Nationale*-Militie, *Regeerings*-Verslag, enz. enz. Niet zonder grond mag men vragen, hoelang dit officieel gebluf op den rijkdom onzer taal nog zal duren. D. STERREVELT.

Akkoord, van Putten. In sommige familiën is 't de gewoonte, wanneer men 't in eene of andere zaak van minder belang eens is, te zeggen: »Akkoord, van Putten!" Aan welken roman of welk tooneelstuk uit het laatst der vorige of 't begin dezer eeuw is die uitdrukking ontleend? PASSIM.

Simili-diamanten bruiloft. Men las dezer dagen in een dagblad dat een echtpaar te Corbeil, 70 jaren gehuwd geweest zijnde, zulk een bruiloft had gevierd. Diamantenbruiloft heeft plaats na 60jarigen echt. Hier gold het een 70jarigen. Wat is *simili?*

Heylersig. Menige vernuftige verklaring van familienamen leverde dit tijdschrift; men denke o. a. aan *Nav.* XXIX, 36—38, vgl. met ibid., bl. 156, 7. Doch wat beteekent nu bovenstaande, ibid., bl. 161, voorkomende familienaam, die uitvoeriger »Heylardtzigh" luidt?

Venegen (XXXII, 67). Is dit een wettige variant uit den jare 1482, van Venetie (Venezia)?

Namen van bloemen (vgl. *Nav.* XXI, 145, 6; XXIV, 16, 160). *Sering.* Deze geurige lentebloem heet te Eck en Wiel (Nederbetuwe) *kattenstaart*, in het naburige Lienden *knagel*, ik denk, verbastering van »kruidnagel, wegens overeenkomst van den vorm der bloem met dien van deze specerij (vgl. *Nav.* XXIX, 508). Kent men ook elders deze, of andere benamingen?

Woorden, die niet beteekenen wat de klank doet vermoeden. Zoo zijn er verscheidene. *Meerschuim* heeft niets te maken met *meer; zondvloed* niets met *zonde; amechtig* niets met *adem; aamborstig* niets met *borst* (lichaamsdeel); *scheurbuik* niets met *buik; koperrood* niets met *koper* en evenmin met *rood.* Maar omtrent dit laatste woord heb ik een vraag. Wat *koperrood* heet, is ijzersulfaat en groen van kleur. Men houdt den naam *koperrood* voor verbastering van den Franschen naam *couperose.* Maar wat is nu de etymologie van dezen Franschen naam? E. LAURILLARD.

Gare. Wat is de beteekenis van het oudfriesche woord *gare* of *gara?* Het komt twee maal als plaatsnaam voor in friesche landstreken; namelijk Folsgara of Folsgare, een dorp in de gemeente Wymbritseradeel, en Kloostergare, een gehuchte bij 't dorp Beerta in de provincie Groningen. ARCADIUS.

Station. Waarom bezigt men dit woord onzijdig? Zoowel het fr. »station" als het lat. »statio" wijzen beide op een vrouwelijk geslacht. Vgl. Jezuiten-statie.

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

Kwartierstaat van Elisabeth v. Asch van Wijck. Deze is, wat de moederszijde betreft, *Nav.* XXXI, 467, niet geheel juist uitgewerkt, daar toch de afstamming van Elisabeth Utenengh, geh. met Jacob v. Asch van Wijck, o. a. de volgende is:

Gerrit v. Sasse, woonachtig te Montfoort, huwt omstr. 1500 Johanna v. Duven Berendsdr.; zij † vóór 9 Dec. 1519. Dochter

Antonia v. Sasse, gehuwd met Jacob v. Compostelle of Stelle. Dochter

Aefken v. Compostelle gehuwd met Cornelis Both. Dochter

N. Both gehuwd met Floris Utenengh. Dochter

Elisabeth Utenengh gehuwd met Jacob v. Asch van Wijck.

A. V. SASSE V. YSSELT.

Blankert (XXX, 629; XXXI, 108, 410). Pieter Ariensz. Blankert uit Delft, bootsgezel op het schip van Jacob Quaeck, bevond zich 1602 als gevangene in handen der Spanjaarden. Arien Jansz. Blanckert woonde 1603 te Rotterdam. Pieter Jansz. Blanckert 1642 schepen van Schieland. Anthonia Blanckers gehuwd met Adriaan Adriaansz. v. Hoeflaken, woonde 1760 in de Betuwe. Johannes Blanckerts huwde Margaretha Kamphof, bij wie Willemina, geb. 1732 nabij Tiel. Adriana Blanckers kocht 1800 eenig land onder Tiel van Jan Paulus de Virieu. V. O.

Blankert. Bij mijne nasporingen in 't Brielsche Archief trof ik het volgende aan.

In de Rekening van ontv. en uitg. van de hoofden »op Maze", gedaan in 1463, leest men fol. 15:

»Item gegeven Melis Blanckert ende Jan Blanckert etc."

In een Aanhangsel op de Stadsrekening over 1476—77 staat fol. 17:

»Item de zevende bestedinge heeft angenomen jonge Blanckert etc."

Den 21 Apr. 1624 te Br. getrouwd Pieter Cornelisze Blanckert wedr, en Trijntje Barthels wede van Cornelis Arentsze zeeman. — Jan Dirksze Blanckert gehuwd met Adriana of Ariaentje Pieters. Uit dit huw Jannetje, ged. 20 Febr. 1692, getuige Jannetje Pieters; Dirk, ged. 15 Febr. 1705, en Neeltjen, ged. 18 Mei 1706, get. Martjen Barents v. der Salm. — Uit 't huw. van Allart Blankert en M. Rodesteine, Christiaen ged. 20 Dec. 1715. — Uit 't huw. van David Harterveld en Jantje Blanckerts, Johanna ged. 21 Nov. 1717, gett. Johannes Pitters Bommel en Meertje Blankerts. — Den 12 Juli 1750 te Br. ondertr. en met att. 26 Juli 1750 naar Rotterdam om te trouwen, Dr. Jan Blankert, j. m., geb. te Dord-

recht, lid van de vroedschap te Br. en Elisabeth Gleinzen, wede van Jacob Schuur, geboortig van Vlissingen en wonende buiten Rotterdam in de jurisdictie van Cool. In de vroedschapsvergadering van 9 Mei 1774 kwam een missive uit Voorburg, door Dr. Jan Bl. geschreven, houdende verzoek om zijn ontslag als vroedschap. Dat ontslag werd hem gegeven. Den 1 Oct. 1747, '50, '59 en '64 werd hij te Br. gekozen tot schepen, 1 Oct. 1752 tot raad, 1 Oct. 1754 tot burgemeester. Den 1 Oct. 1755 trad hij als oud-schepen op. Den 1 Mei 1761 nam hij voor drie jaren zitting in de prov. rekenkamer v. Holl. en Westfr. (Res. vroedsch. 30 Sept. 1760). Den 13 Apr. 1773 te Br. getr. Gabriel Leonard v. Oosten, j. m. van Br., en Catharina Blankert, j. d. van Maassluis. Uit dit huw. Maria, ged. 8 Dec. 1773, get. Eva Warnaer; Cornelia, ged. 1 Maart 1776, ged. Mr. Stephanus Jacobus Scheltus en Agatha Blankert; Johanna Helena, ged. 26 Oct. 1777; Wilhelmina, ged. 26 Jan. 1780, gett. Nicolaes Brandwijk en Bartha Warnaer. Den 7 Febr. 1784 een kind van 8 dagen oud van G. L. van Oosten begr. Den 16 Juni 1786 werd G. L. v. O. te Br. gekozen tot vroedschap, 1 Oct. 1786, '89 en '92 tot schepen, 1 Oct. 1787, '90 tot oud-schepen, 1 Oct. 1791 tot raad, 1 Oct. 1789 tot burgemeester. Den 1 Mei 1794 nam hij voor drie jaren zitting in de prov. rekenkamer v. Holl. en Westfr. (Res. vroedsch. 1 Oct. 1793). Den 16 Oct. 1769 werd hij aangesteld tot stadhouder van den Briel in plaats van den gestorven stadh. Jan Delvos.

Ik voeg hieraan nog toe, dat 13 Juni 1719 te Br. gedoopt werd Annetje, dr van Pieter Jansze de Blanker en Trijntje Jans Kloosterweg; en dat een acte van 18 Juli 1633 gewaagt van Pieter Cornelisze Blanchert, wiens zoon Hendrik Pietersze Bl. in 1623 overleed.

H. DE JAGER.

v. de **Pavort** (XXX, 254). De Brielsche rector Jordanus v. de Pavort was geh. met Cornelia v. Nes, uit welk huw.: Anna, ged. 6 Oct. 1669, getuigen Anna v. Nes wed. van kapt. v. Nes, Adriaan Copper en zijn vrouw; en Aletta, ged. 21 Apr. 1673, get. Johan v. Nes. Jord. v. d. P. 29 Aug. 1688 te Br. begraven.

H. DE JAGER.

v. Breugel (XXX, 254). Cornelia v. Breugel tweemaal, in 1683 en 1687, met attest. van Rotterd. te Brielle gekomen (kerkeraadsacta van 23 Apr. 1683 en 26 Oct. 1687). Volgens de acta van 29 Jan. 1683 werd in dat jaar na belijdenis aangenomen Janneken v. Breugel en in 1701 Justus v Br. (acta v. 28 Jan. 1701). In 1715 werd deze Justus benoemd tot diaken, in 1727 tot ouderling (acta v. 29 Sept. 1715 en 28 Sept. 1727). De Br. magistraat stelde hem 16 Maart 1709 aan tot stadschirurgijn in de plaats van Mauritius de Mirel. In 1726 te Br. na belijd. aangenomen Susanna v. Br., in 1728 Magdalena v. Breugel (acta van 20 Jan. 1726 en 18 Apr. 1728). Susanna v. Breugel schonk haren tweeden man J. Jacques een kind Maartje, ged. 8 Nov. 1743. Magdalena Catharina v. Breugel 11 Sept. 1733 getuige bij den doop van Eva Maria, dr van Adr. v. der Beek en Jacomina v. Boeimeer. Mr. Johannes Festus v. Breugel 14 Sept. 1744 door de Brielsche vroedschap aangesteld tot ordinaris advocaat der stad. In de vroedschapsvergadering van 17 Juli 1763 zond 's mans weduwe 't bericht in van zijn dood. H. DE JAGER.

v. Mehen (XXVII, 218; XXIX, 116; XXX, 119—125, 377, 536). Ellardus van Mehen, ber. tot pred. te Harderwijk 1598, was lid der Dordr. Synode, en overl. 1639.

Gerardus v. Mehen, werd als prop. in 1620 of 1623 pred. te Giethoven, 1626 te Doesburg, waar hij in 1637 overleed.

J. VAN DER BAAN.

[Wat beduidt »Mamus" *Nav.* XXIX, 116? In strijd o. a. met *Nav.* XXXI, 260, blijkt hier, dat E. v. Mehen's gade Sara is genaamd geweest, wat bevestigd wordt door het citaat uit Baudartius, opgenomen in de onlangs verschenen belangrijke monographie over Fontanus door Mr. J. W. Staats Evers te Arnhem, bl. 89. Dat aldaar op bl. 92 van Anna sprake is, zal wel eene vergissing zijn. Heette Verstegen's vrouw wellicht Anna Fontana? kunnen genealogieën Fontein, Keuchenius, Puts, hier geen licht geven?]

Nolthenius (XXXI, 237). Bij besluit van 19 Jan. 1593 bewilligde de Brielsche regeering, na een brief gelezen te hebben van den rector te Amsterdam, waar hij studeerde, aan Abraham Joriaensz,, zoon van den predikant Gregorius Nolthenius en Geertje

Gerritsdr, die toen weduwe was, 60 L. gr. vls. Een andere zoon van Gregorius N. was Henricus, die in 1603 predikant te Bommenede werd. In 1610 was zijn moeder dood. Eene aanteekening van dat jaar, voorkomende in een Brielsch «Bodtbouck", luidt: »Alsulcke twee derdendeelen van een huijs ende erve, vrij sonder eenige renten vuijtgaende, ende voorts in aldermanieren als sa: Geertje Gerritsdr tselve lest beseten ende bewoont heeft, ende Heijndricus Nolthenius, haer soon, ende Barent Jansz., timmerman, nomine uxoris, als nu verkocht hebben, staende ende leggende in sheer Daniëls ambacht. Cooper Arien Huijgen Both stijerman". Eene Res. mag. 26 Oct. 1613 luidt: »Upt versouck van Heijndrijcus Nolthenius, dienaer des Goddel. Woorts tot Bommenede, omme ten aensijen van zijnnen last van vier kinderen te hebben augmentatie van zijn tractement met vijfftich gulden, ingaende den 1 Jan., gelick den predicanten ten platten landen, met vier kinderen ende daerbooven belast sijnde, geschiet; es hem 't selve geaccordeert ende den ontfanger Commersteijn belast hem jaerlicx de voors. betalinge te doen". In eene Procuratie van 28 Apr. 1626 komt Henricus N., pred. te Bommenede, voor als »oom ende voocht van de kinderen van Arien Huijghen Both". Blijkens eene akte van 26 Apr. 1629 was hij toen nog in leven, maar eene procuratie van 9 Sept. 1633 begint aldus: »Op huijden compareerde voor schepenen der stede vanden Brijelle, hier onder genomineert, Burge Cornelis dr wed. van sal. Henricus Nolthenius, in sijn leven predicant tot Bommeneede" etc. Bij eene akte van 19 Mei 1637 werd zeker persoon door Burchge Cornelisdr, wed. van Ds. Henr. N., gemachtigd om te Krimpen 275 gulden te ontvangen van Meeus Cornelisz. Schaep en de wed. van Jan Cornelisz. Schaep. Misschien waren deze Meeus en Jan broeders van Burchge. — In 1632 werd na afgelegde belijdenis aangenomen als lid der Herv. gem. te Brielle Pieternelletje Nolthenius; met kerkelijke attestatie van Bommenede kwamen te Br. Burgjen N. en Susanna N., j. d., de eerste in 1634, de tweede in 1637 (kerkeraadsacta van 29 Apr. 1632, 4 Mei 1634 en 30 Apr. 1637).

Eene procuratie van 3 Febr. 1653 begint aldus: »Compareerden etc. Abraham N., Cornelis v. der Werf, als getrout hebbende Cornelia Nolthenius, soo voor haer selven als in desen

vervangende ende de rato caverende voor Dos. Georgius Nolthenius, predicant op den Dreijssert int lant van Schouwen, ende Jacob Hendricxse v. Schagen, als getrout hebbende Sijtjen Nolthenius [1]), te samen kinderen ende erfgenamen van Dos. Henricus N., in sijn leven Dienaer des Goddel. Woorts tot Bommeneede, ende Burchje Nolthenius, sijn huijsvrouw, beijde salr., de welcke verclaerden inde voors. qualite te constitueren ende machtich te maken, sulcx sij doen bij desen, Sr. Gillis Ninnewijck, coopman tot Amsterdam, spetial. omme uit den name ende van wegen hem constituanten sich te vervougen ter Oost-indische camer binnen der voors. stadt Amsterdam, ende aldaer op te beuren, consequeren ende ontfangen alle soodanige verlope ende verschene gagien ende maentgelden als Cornelis Nolthenius, haer comparanten broeder, in den jaer 1644 met het schip de Vergulde Gans naer Oostindien gevaren ende aldaar op den XIII Nov. 1649 overleden sijnde, opde voors. camer te goede is hebbende", enz.

Zooals blijkt uit Res. mag. 7 Sept. 1629 en Ress. vroedsch. 4 Nov. 1622, 7 Nov. 1623, 27 Apr. 1632, was de in deze procuratie vermelde Georgius N. een alumnus van Brielle, en in 1632 beroepen zijnde in zijns vaders plaats te Bommenede, werden hem bij gezegd vroedschapsbesluit 100 car. guldens toegevoegd tot vervallinge vande costen, bij sijn moeder op sijn examen vande classe gedraegen". Van Bommenede vertrok hij naar Dreischor. — Eene Res. vroedsch. 9 Nov. 1637 luidt: »Opt versouck bij requeste gedaen bij de weduwe van Hendricus Nolthenij, bedienaer des Goddel. Woorts tot Bommeneede, es haeren soon Abraham Noltenius het extraordinaris subsidie tot sijne studien tot hondert gulden t siaers ingaende t sedert XVIII Junij 1637 voorleden, alsnoch voor den tijd van drije jaren gecontinueert, tot laste vant comptoir vande Ecclesiasticque goederen". — In 1644 werd Abraham Nolthenius, j. m., na afgelegde belijdenis te Br. aangenomen als lid der Herv. gem. (kerkeraadsacta 8 Sept. 1644). Den 27 Nov. 1650 kreeg hij attestatie om te Oostvoorne te trouwen met Magdalena v. Gellinchuijsen [2]), j. d., na 13 Nov. te Br. ondertr. te zijn.

---

[1]) Het vervolg leert, dat men hier Lucia N. zal hebben te lezen.

[2]) In een akte van 15 Maart 1677 heet zij Sara Magdalena v. Gell.

Uit dit huwelijk: een ongenoemd kind, ged. 30 Sept. 1651, gett. burgemr Aert v. Riele, en Susanna v. Gellinchuijsen; Jacobus, ged. 7 febr. 1654 (gett. burgemr v. Riele en Maria v. Riele); Syburchie, ged. 25 Apr. 1655, gett. Cornelis v. der Werff, Maria v. Riele, de Reinier v. der Loeten; Daniel, ged. 2 Sept. 1657, gett. Daniel huisvr. van v. Riele en Susanna v. Gell.; Johannes, ged. 6 Oct. 1658, gett. Reinier v. d. Loeten en Cornelia Nolthenius; Maria, ged. 30 Apr. 1661, gett. Daniel v. Riele, Nicolaes v. Kouwenhoven en Susanna v. Gell.; Henricus, ged. 30 Apr. 1664, gett. Aert v. Riele, burgemr, en Anna de Castilleros. Den 16 April 1654 werd een kind van Abraham N. begraven, hij zelf 11 Mei 1683. Dec. 1 Oct. 1657, 61, 64, 13 Sept. 1672, 12 Aug. 1676, 1 Oct. 1677, 79 werd hij te Br. gekozen tot schepen, 1 Oct. 1662, 80 tot oud-schepen, 1 Oct. 1659, 66 en 3 Oct. 1672 tot raad, 1 Oct. 1673, 77, 80 tot burgemeester, 27 Nov. 1656 tot vroedschap. In 1667 zag hij zich vanwege den Briel gedeputeerd in 't collegie der Admiraliteit op de Maas (Res. mag. 30 Apr. 1667). De Staten van Holland benoemden hem in 1678 tot rentmeester der geestel. goederen over de stad Br. en den lande van Voorne en Putten (Res. Staten 14 Nov. 1678). In akten van 26 Mei en 2 Nov. 1654 en 15 Juni 1658 komt hij voor als secretaris van Rockanje, St. Annen polder en de Strenijten. — Lucia Nolthenius als jonge dochter in 1649 van Bommenede te Br. gekomen (kerkeraadsacta van 29 Apr. 1649), trad 16 Juli 1652 te Br. in den echt met Jacob v. Schagen, j. m., die in 1652 na belijdenis lid werd der Herv. gem. te Br. (acta 29 Aug. 1652). Volgens de Rek. St. Cath. Kerk exp. 31 Oct. 1654 werd 24 Febr. 1654 te Br. begraven de vrouw van Jacob Hendrikse v. Schagen. — Blijkens de kerkeraadsacta van 18 Apr. 1669 werd toen na belijdenis lid der Herv. gem. te Br. Lepina Nolthenius, j. d. Den 28 Jan. 1676 trad deze Lepina te Br. in 't huwelijk met Ds. Johannes Fredericus v. Boickhorst (Boukhorst) gezegd Mollerus, pred. bij de Herv. gem. te Br Uit dit huw. een zoon Arnout, ged. 13 Nov. 1676, gett. Abraham Nolthenius, Aart v. Riele, oud-burgemeesters, Siburga Nolthenius, Cornelia v. der Werf, »gesuppleert door haer Ed. dochter Siburga v. de Werve". Den 25 Juli 1679 werd de vrouw van Ds. Mollerus te Br. begraven. In Nov. 1681 hertr. M. te Bennebroek met Susanna Spijker-

man uit Londen, wed. van Johan Pauquet, wonende te Haarlem, na 2 Nov. 1681 te Br. ondertr. te zijn. Beroepen van 't Huis te Gennip, werd Ds. M. te Br. 17 Juni 1674 in zijn dienst bevestigd. Met achterlating van een weduwe stierf hij te Br. 2 Dec. 1688 en werd 7 Dec. begraven. In 1683 werd te Br. na belijdenis aangenomen Steven v. Boickhorst gez. Mollerus, in 1685 Elbertina Mollerus, en in 1686 kwam met att. van Leiden te Br. Gualtherus Mollerus à Boickhorst (acta des kerkeraads van 23 Apr. 1683, 25 Jan. 1685 en 24 Oct. 1686). De genoemde Steven 31 Dec. 1684 als j. m. te Br. ondertr. en daarna buitenBr. getr. met Brechtlandia Siersema, j. d. te Haarlem. — Op het twaalftal, dat in 1673 te Br. gemaakt werd ter voorziening in de predikants-vacature, welke door de komst van Ds. Mollerus vervuld werd, werd geplaatst Ds. Nolthenius, pred. te Oud-Beijerland. Volgens de acta van 4 Sept. 1667 werd toen te Br. genomineerd Ds. Hennricus Nolthenius, pred. te Strijen. — Siburga Nolthenius, volgens de acta van 30 Maart 1673, toen na belijdenis aangenomen als lid der Herv. gem. te Br., trad ald. als j. d. 9 Juli 1680 in den echt met Johannes Costerus, j. m., predikant te Beemster. — Johanna Nolthenius deed in 1676 te Br. hare belijdenis (acta van 23 Juli 1676) en trad 9 Juli 1680 als j. d. ald. in 't huwelijk met Cornelis v. Langevelt, j. m. te Rotterdam. Uit dit huwel. Abraham, ged. 17 Oct. 1683, gett. Mathijs v. Langevelt, Hendrik N. en Siburgh N.; Magdalena Margaretha, ged. 20 Jan. 1686, gett. Henricus N. en Maria v. Langevelt. Den 10 Dec. 1690 te Br. ondertr. en daarna buiten Br. getrouwd Stephanus v. Walta, wedr., secretaris van Ooltgensplaat, en Johanna N., weduwe. — Cornelis N. werd, volgens Res. mag. 29 Apr. 1679, toen poorter te Brielle. — Maria Magdalena N., j. d. te Rotterdam, 14 Jan. 1685 te Br. ondertr. en daarna te Rotterd. getr. met Hubrecht Kip, j. m., secretaris van Steenbergen. — Mr. Hendrik N., j. m., 18 Juni 1684 te Br. ondertr. en daarna te Rotterd. getr. met Maria v. der Lelij, j. d. te Rotterdam. Weduwnaar geworden, 14 Sept. 1692 te Br. ondertr. en daarna buiten Br. getr. met Isabella de Beaufort, wonende te Hulst. H. N. werd 17 Mei 1683, 11 Apr. 1689 en 8 Oct. 1691 te Br. gekozen tot schepen.

H. DE JAGER.

Stuerman (XXXI, 334.) Een zwarte springende bok in goud is het wapen van Tollius. Hermanus Stueiman, geb. 7 Jan. 1667, zoon van Joan en Aleida (Alida) Baurs (getr. 2/12 Nov. 1648, 12 kinderen), tr. 1°. 14 Dec. 1698 te Ginneken Anna v. Vechelen, dr van Jacobus, raedsman en oudt borger Capiteijn tot Breda, en geb. 10 Aug. 1677, overl. 18 Juni 1702, begraven te Ginneken 22 d°. op het hooge choor. Hiervan Alida, geb. 15 Jan. 1700, † 29 Aug. 1703 Tr. 2°. 10 Juli 1707 te Ginneken Anthonetta Vereijck, dochter van Cornelis, schepen te Breda, en Perijna v. Huijssen (Bartholomeusdr bij Adriana Bernaige te Breda), geb. 22 Mei 1675, † 11 Dec. 1715 en begraven in de groote kerk, in het graf van broeder Martfelt. Van de 7 kinderen uit dit huwelijk bleven er 3 over, t. w.

1. Alida, geb. 3 Mei 1708, tr. Ds. Johannes Martinus Hoffman, pred. te Geertruidenberg. 7 kinderen.

2. Johannes Jacobus, geb. 21 Apr. 1714, † 18 Aug. 1783, tr. 2°. Johannetta Catharina Geertruij Schmidt, dochter van Johan Fredrich S., gepens. officier te Breda; bij wie 2 zoons en 3 dochters.

3. Bertha, geb. 22 Nov. 1715 te Breda, † 2 Maart 1770 te Harderwijk, tr. Philippus Johannes Tollius, geb. te Zundert 19 Jan. 1716, † 4 Jan. 1746 te Breda. Bij wien prof. Mr. Herman Tollius, geb. 18 Febr. 1742 te Breda, † 22 Apr. 1822 te Leiden, die tr. 1°. Johanna Bernardina Bennet; 2°. Johanna Christina Schoorn [wed. Mr. Christiaan Augustus Kloechoff, dochter van Willem Schoorn (geb. te Oosterhout 29 Aug. 1700, † te Breda 2 Maart 1768), rentmeester der geestelijke goederen en schepen te dezer stede, en van Alida v. Gils (geb. te Oosterhout 15 Sept 1715, geh. ald. 22 Nov. 1735, † 1 Apr. 1750)], geb. te Breda 10 Jan. 1746, † te Veldhuijsen bij Bentheim 16 Sept. 1811; bij wie:

1. Bartha Hermina T., geb. 21 Mei 1780, tr. Roelof Gabriel Bennet.

2. Wilhelmina Frederica Louise T., geb. 12 Sept. 1787 te Nijmegen, † 24 Sept. 1862 te Leiden, tr. 1815 te Leiden Mr. Gerrit Willem Hartman Drabbe, geb. 9 Dec. 1782 te Groningen, † 18 Sept. 1827 te Leiden.

Hermanus Stuerman, die ten derdenmale, 6 Oct. 1720 met Pieternella Feddens in den echt trad, overleed te Breda 17 Aug. 1742.

Het wapen der familie Stuerman is in zilver een dwarsbalk van rood, beladen met twee St. Andrieskruisen van goud naast elkander; waarboven acht (4, 4) blokjes van groen en waaronder zes (3, 2, 1) dito. K. V. S.

VRAGEN.

v. Dam en v. der Kloot. De ouders van Dirk Willem v. Dam, heer van Brakel en Rodinchem (geb. te Rotterdam 13 Dec. 1748, † ald. 17 Febr. 1795, en geh. te Dordrecht 2 Oct. 1778 met Maria Aletta v. Wageningen) waren Wilhelmus v. Dam en Margaretha v. der Kloot. Kan men de namen opgeven der ouders en die der grootouders van vaders- en moederszijde van beide laatstgenoemde echtgenooten, zoo mogelijk met bijvoeging der data en plaatsen van geboorte, huwelijk en overlijden? th. D.

v. Hoytema (XXXII, 123). Behoort tot dit geslacht de vroegere secretaris generaal bij het depart. v. financiën mr. Dom. v. Hoytema geb. omstreek 1800, en wie waren zijne ouders? V. O.

v. der Mijl. Kan iemand eene voortzetting geven der genealogie v. der Mijl, die in Balen's Beschrijving der stad Dordrecht, bl. 1141—5, voorkomt en tot ongeveer 1675 gaat?

P. A. N. S. VAN MEURS.

Troffel. De vraag van *Nav.* XXIX, 483, nopens de beteekenis dezes werktuigs in de heraldiek, bleef wellicht totdusver onopgemerkt. Daarom worde ze thans herhaald.

Wapen v. Heteren. Volgens *Nav.* XXIX, 120, voerde dit geslacht een dwarsbalk, doch hoe zijn de kleuren?

H. M. WERNER.

[Veld goud, dwarsbalk blauw.]

Wapen. Aan welke familie behoort het volgende wapen: gedeeld, 1 een ster (8 p) vergezeld van drie leliën, 2 doorsneden in drieën,

a een ster, *b* een vogel op grasgrond, *c* drie pijlen, schuinrechts geplaatst. Schildhouders, twee gemuilbande beeren. Het wordt gevonden in den gevel eener boerenwoning nabij Baarn, met den naam Beerenstein er boven. R.

Wapen. Welke familie voert of voerde in blauw doorsneden, 1e drie sterren van goud, 2e roos van goud?

Wapens. 1°. Driehoekig schild van rood, beladen met een rennend gevleugeld hert van goud (herald.) rechts gewend. Helm halfaanziende met het (uitkomend) hert tot teeken; zonder wrong en dekkleeden. Schildhouders, twee tijgers van goud. — 2°. Gekanteelde dwarsbalk, waarboven twee en waaronder één pot op drie pooten Lofwerk voor dekkleeden. Helm aanziende, en den pot (op wrong) tot teeken. Kleuren onbekend. – 3°. Kraanvogel met vigilantie, (herald.) links gewend. Dekkleeden. Helm aanziende, met wrong en den vogel tot teeken. De schildvoet van goud, overigens kleuren onbekend. Aan welke familien behoort dit drietal wapens?

U. W. G. W.

[N°. 1 is hoogstwaarschijnlijk van Langes (Zwitserland en Dauphiné), zie het Armorial Général van J. B. Rietstap, p. 616 B. De volle naam van dit geslacht is de Langes de Lubières. N°. 2 behoort of behoorde aan het Zeeuwsche geslacht Pottey, — schild goud, balk en potten zwart. N°. 3 Schildfiguur en helmteeken komen volmaakt overeen met die van Everwijn (Geldersch), doch deze familie voert haar schild rood; de vogel is van zilver, gebekt van goud, met dito vigilantie. Het helmteeken van Snabelius — een boom, zie *Nav.* XXIX, 622, – laat *deze* familie buiten rekening, welke bovendien haar schild blauw voert.]

GESCHIEDENIS.

Korte Caracterschets der Mannen welken het ingeleeverd Plan van Constitutie voor de Bataafsche Republiecq, tot een grondslag der deliberatie van de Nationale Vergadering, representeerende het Volk van Neederland hebben aangenomen.

Landgenooten!

Om gewigtige reedenen hebben wij noodig geoordeeld deze schets u meede te deelen. Wij gelooven door ondervinding dat deselve juijst is, en dat gij-lieden hier in bevestigd sult worden. Geen haat, maar liefde tot waarheijd en onveranderlijke begeerte om de oogen der Natie te openen, is de drijfveer van dit ons bestaan. De Perzoonen daarin voorkoomende zullen onse onderneeming niet euvel opneemen, nog moeijten doen om ons in Rechten te betrekken, nadien zij zelven qq. de waarheid ook ten kosten van hun zelfbelang hartelijk behooren te beminnen; hoopende wij van onse zijde, dat het een en ander heel wel bekoomen mooge.

Bacot. Raadtsheer in 't Hoff van Groningen E. Ommelanden, voorheen een yverig Patriot, blijkens zijne schriften! Thans om eigenbelang en om zijn post te behouden, of een lucrativer te verkrijgen de vriend en afhangeling der Foederalisten.

Ten Bergen. Een Aristocraat van de eerste classe, de Bulhond van 's lands schatkist, waaruijt hij niets, ook niet in den dringensten nood, wil geeven, maar veel liever de Bataaven, die hij alle veragt, van gebrek zou laaten omkoomen.

De Beveren. Geweezen Secretaris van de Staaten van Zeeland, ie in plaats van als een eerlijk man past, zijn ampt needer te leggen, de befaamde Resolutie heeft geteekend, bij dewelke de Prins van Orangen word ingeroepen.

Bicker. Het hoofd der Vloekverwanten, de allereerste en voor-

naamste spil waarop alle andere raderen ronddraaijen, een monster dat veel liever zijn vaderland, dan zijne grootheijd en heerszugt zag verwoesten. 12 Maij l.l. deed hij meer dan ooijt een Prins gedaan heeft en sond propriē auctoritate veel troupen na Amsterdam. Amsterdam kend hem geheel, en 't is nog weijnig tijds geleeden dat hij pooging deed om meer, ja alle Fransche troupen in dienst van den Staat in de Republiecq te trekken. Zoo angstvallig is een schuldige conscientie.

Boullaerd. Een zwarte dweeper, een onvermoeijde jager na een best ampt, voor sig en de zijnen. Een voorbidder voor het snoode doel van Willem's oproerigen aanhang, schoon door hetselve sijn huis te Meerkerk tot aan de fundamenten is uijtgeplunderd. In plaats nu van dat verlies door de berokkenaars in 't voorig bestuur te doen boeten, tragt hij hetzelve veel liever door een Post op den Staat te verhaalen.

Bosveld. Onverdragelijker, hoogmoediger en heerszugtiger dan immer een Paus te Roomen. Waarom fniesde en kuchte deeze Pijlaarbijter, toen men een voorstel deed omtrent het draagen der sjerpen, waarmede hij als een Charlatan zig aan den Helder vertoonde? Lagcht niet, Landgenooten; hijzelf werd de eerste in de Commissie benoemd om bepaling te maaken in het draagen van het uijterlijk teeken. Een dweepzieke leugenaar, die beweeren durfde dat er nooijt een heerschende Kerk in Neederland geweest is. Hoezeer nu de kerk van den Staat sijns ondanks afgescheijden is, en hij zeer veel gelds bezit, versogt hij egter om continueel Kerk en Staat te willen blijven bestuuren, om het Emeritusschap, behoudens Tractement en waardigheid. O hoe belangeloos! Zie verder over deezen Geestelijken, de bijdraagen tot de Nieuwspapieren, te Gouda bij Buma uijtgegeeven, 10 Maart, blz. 281 en verv.

v. der Borgt. Lidt geweest van de Orange Societeijd te Breda, meedegesleept door de leepere gasten dan hij is.

Cambier. Voorheen Deelneemer in alles wat tot Regtmatigen ondergang van Orange en tot het inroepen der Fransche troupen kon strekken, geheel ongelijk aan alles wat hij te vooren was. Hoofdman van het aanstaande Haarlemsche volk, welks teegenbeeld hijzelve is.

Cauw. Deeze rijke aristocratische Boeren-Heer kan naast Cambier

worden geplaatst; weleer was hij Commissaris van het Vliegend Leegertje, waaruijt hij nog heeft overgehouden zijne Husaaren Laarsen, en zijne Panthalons, met welken hij in verschillende couleuren de Natie representeerd.

Colmschate. Requestrant van Submissie aan de Vrouwe van Almelo onder geleijde van 300 Orangezielen. Aan deeze smeekte hij even needrig excus en genade voor de zonde van bedreeven Patriottisme, als de Haagsche Secretaris T. C. Houge op bloote kniën aan de Magistraat aldaar deedt, voor een paskwill, dat hij self nooijt gemaakt had, en waarop hij echter als aucteur trotsch was.

De la Court. Een Brabandsen dommen ezel, die door de gewoone Presidentmaakers, President wierd, om te doen schijnen dat zij ook de Roomschen beminnen.

Couperus. Vóór de omwenteling in '87 goed. Thans vol slijm en uijthoofde van nauwe parentagie aan een Opper-Orangist te Gouda, zeer meegaande en barmhertig met alle de Landverwoesters.

v. Eck. Die van oordeel is dat in 't Politiecque de Principes zich niet a Priorie laaten vaststellen, Ergo ook niet het Principe van Een en Onverdeelbaarheijd; dit nu past zeer wel in de mond van een Raadsheer van den Hove van Braband, maar tans niet in den mond van een man, die van de Eene en Ondeelbaare Republiecq zulk eene aanmerkelijke Jaarwedde, en van Particulieren zooveele Emolumenten trekt. Bij de laatste omwenteling deed hij in de Doele en in de Fransche kerk in den Haag veele aanspraaken en was overal de Eerste om revolutionaire daaden en gesprekken te koesteren, dog na een bekoomen Secretariaat à *f* 9000 door zijn zwager hem geschonken, werd hij terstond zeer stil, en zoo toegeevend omtrent Orange, als alle zijne Patroonen, en als sijn vriend Kantelaar, die nu ook volgens de voorzegging van den Representant Evers een vetten brok bij de marine heeft, en verder sal verkrijgen tot belooning van sijn vleijend Rapport.

L'Espinasse. Dezelfde man die wijnig daagen vóór de aanneeming van 't Plan, ten sterkste declareerde, dat hij hetselve nooijt tot een grondslag van deliberatie zou helpen aanneemen; voorheen Ultra Revolutionair, dog om sijne betrekking als Beunhaas in Assurantiën, die dan ook den toon aan de geheele Beurs wil geeven,

zeer veranderd van Principes, en dit bewijst altijd, dat men eijgendlijk geen principes heeft.

Farret. Aristocraat de A°. 1787. Klein van Perzoon, dog groot van Foederalisme, aartsvijand van de lantaarnsteekers en straatmaakers te Amsterdam.

Hamelsveld. Een man die ernstig het Leijdse volk heeft gesmeekt, dat men een waakend oog op hem mogt houden, naardien een mensch in staatkundige betrekkingen gesteld dagelijks kan veranderen, 'tgeen hij dan ook door sijn voorbeeld bewijst. Hij was een vrager van duijzend dingen, welke hij nu selve op sijn gemak kan beantwoorden en als Redacteur van dat gewigtige stuk is hij meermaalen in de Nationale Vergadering bezig. Hij was de gecommitteerde uyt het geheijm Committee na den Bosch, nadat alvoorens sijne huijsschulden te Leyden ter somma van *f* 2400 door goede Leeden betaald waaren geworden. In gemelde qualiteijt van Gecommitteerde Twaalfduijzend gulden getrokken of gedeeld hebbende, die alsnog door hem onverantwoord sijn, wagt men, nadat elk reeds voor lang reekening en verantwoording heeft gedaan, met ongeduld, of hij deselve ook verkiest te houden. Hij was van alle tijden ook in den Bosch een gezigte-ziener, een Propheet, een Droomer, een Dweeper, om wiens vertrek het Leijdsche volk met nog klinkendere stemmen het Hallelujah zingt, dan sijn laage collega Scharp, toen de Franschen over de Sambre waren geslaagen. Een Elendige President, die tot bespotting en tot proef van Hoogmoed uijtgalmde: »Hier staat Ysbrand van Hamelsveld". Denkelijk een Hebreeuwsche manier van spreeken, 'twelk beteekenen sal: hier staat een geleerde Gek of Draijer, en voorwaar het navolgende staaltje bewijst dit. In Utrecht geprotesteerd hebbende teegen het arrest der geweezene Raaden, liet hij sig egter welgevallen in Commissie te worden gesteld om dat arrest selve uijt te voeren. Hoe smaakt uw, Hamelsveld, dees lekkren Hamelsbout? En hoe komt dit overeen met de Eerlijkheid welke gij voorwend, en waarop gij u voor God en de Natie durft beroepen?

Hartog. Hoe gelukkig dat deesen Burger Fransch verstaat en daardoor alle departementeligheid als den ouden mensch heeft afgeschud. Maar als Wethouder van Rotterdam geleek hij zeer veel naar een oude gelaarsde Dame op een Theesalet, die veel babbeld

en wauweld, en door de hooge jaaren en slijmkwaal slegte grove Kousen breijd, om evenwel de famillie te plijsieren.

Hoffman. Een Heer Dominé, die allesbehalven springhaanen en wilde honing eet, zooals sijn Predesceseur Johannes deed. In alle herbergen, selfs aan de stranden der zee wil hij de Een en Ondeelbaarheijd uijthangen; maar deselve in de Conventie niet toestemmen. Zijn wensch is dat de prijs der Koornwijnen niet mag stijgen.

Hoogewal. Diep onkundig in Staatszaken, maar zeer ervaaren in vermeerdering sijner schatten, de Pendant van Klaas Staphorst.

Horbag. Voorheen een goed Patriot, doch nu verlangende om de Zalmstreeken van Schoonhooven te verlaaten, en op de hoogsten stoel der Eere versche zeevisch, nabij het strand te eeten, schikt hij zig naar de inblazing der geenen, die oordeelen ampten en bedieningen te zullen kunnen wegschenken.

v. Hugenpoth tot Aerdt. Een adelijke beroereling, wiens schrander vernuft zig alleenlijk in de Conventie bezighoud met over de Revierprikken te praaten. Zoo heeft elk zijn talenten.

Hulshoff Een mennoniten Dweeper, versaakende de Pligt van eijgenverdeediging, Troetelkind van Ten Bergen.

Jordens. Oud Hoogmoogend. Schuddende Grieksche Huijlebalk. Nog al leep, maar ook nog al slegt.

De Kempenaar. Broeder van Levi de Schaggeraar, muntmeester, en schoon veel geld hebbende, echter hoogst benauwd om sijn post te verliezen, Instigator van veelen en Verleijder van den braaven Tip. O Lieve Kerk en Staat, hoe wreed sijt gij gescheijden.

Kock. Een goede oude schier Innocente Ziel, die te drie uuren vergeeten is wat hij tien minuten te vooren gestemd heeft. Ah miserere Sui!

Krieger. Drukker van de Orange Almanacq in de Graaf. Deeze Representant liep voorheen met een Goud borstbeeld van zijnen Vriend Willem de V. Hij diend wel eens voor Verklikker van een braven, bij Ysbrand, qualitate qua, maar kan niets trekken. Voorheen Unitaris (zie zijn advies van 13 April), dog nu door geld gecorrumpeerdt om het Foederalisme ten troon te voeren. De Unitarissen, zoo sprak hij, werken enkel om vrienden van 't volk te worden. En wat doet dezelve man wijders? Hij stemt voor de Uniteijdt.

De Leeuw. Zeer ongelijk aan zig zelven, wiens adviezen contrarie sijne stem, bewijzen, dat hij sonder grondbeginsels handeld.

Luyken. Na zijne vermoogens gesleept te hebben uijt de beurs der Ingezeetenen van Hollandt, koopt hij Landgoederen in Gelderland op, om de lasten, die men in de eerstgemelde Provintie daarvan betaald, te ontwijcken. Ergo! teegen het Amalgameeren.

v. Marle. Hoofd der Intriganten, Professor der uijtgeweekene en gebannen Friezen. Spil waarop de meerderheijd der Commissie tot de Constitutie heeft rondgedraaijd. Een bedrieger van 't Volk! Een teegenwerker der Conventie! Een reijzende Boode door de Provintien om sijn gevloekt sijsthema van Foederalisme alomme te verspreijden.

De Mist. Ziet zijn advies over het Plan van Constitutie, zijne pooging om dien vergiftigen brok overal te doen inzwelgen. En het aantal Exemplaaren van dat advies, welken hij op eijgen kosten heeft laaten drukken en aan de Bataafsche Brabanders ten geschenke heeft geschonken. Leest bedaard alles wat hij in de vergaadering heeft gesprooken. Herinner uw sijn voorgaande gedrag, en besluijt dan of deeze zoogenaamden Burger geen gedecideerde Voorstander van Orange is.

Nieuwhoff. Harderwijksche Uijtdeeler van Bullen, die de Republiecq door eene verwarde Philosophie en verkeerde Proeven mathematisch naar den afgrond van verderff kan jagen. Ei, Lieve Schim van Newton of Desagulier! zoo 't Uw moogelijk is, brengd dan deezen wijsgeerigen Representant onder een Engelsche Lugtpomp tot dat den Boedel hier wat bereddert is, of laat hij deelen in Uw lot.

De Rhoer. 't Moet al een goed spreeker zijn, die 't Zwijgen verbeeterd, Exempel aan deezen man, die vermoedelijk veele Jaaren op 't Quaeckeren geweest is.

Schimmelpenninck. Een geleerden Advocaat, een man van de Eerste Vlugt van Moderatisme, maar tegelijk een fijne Intriguant, bekwaam om gelijktijdig Pro et Contra te dienen; men zie sijn waarlijk wijtgeroerd kunstuk op het Articul van Staphorst. Hij zelve is steller van die Proclamatie te Amsterdam welke den Toon gaf aan het algemeen bederff in Holland. Een opzettelijke misleijder van de Conventie, die sig, volgens zijne belofte, verrascht

meende te zien met een plan op Een en Ondeelbaarheijd gegrond, tot welks daarstelling hij motiën maakte en voorstellen deedt waarvan hij niets meende en 't welk enkel diende om zand in de oogen te werpen; ja van wien het niet te verwonderen soude sijn, dat hij de slegtste hand in het Plan selve gehad heeft.

De Sitter. Wie Bicker ziet, ziet Sitter. Een monster in de Natuur, geswooren vijand van de Conventie, waarin hij nu wederom, — schaamt U eeuwig, gij Kiezers — den booventoon singt. Kan ijmand hem aanschouwen, en niet tegelijk denken aan Judas Iscarioth? De laatste egter was beeter, so naardien hij sig verhing. En deeze durfd nog blijven leeven! Wie veragt geen man die nog kosten nog moeijten ontziet om uw, Lieve en braave Landgenooten, met de haatelijkste Couleuren af te maalen bij een Volk welk hij tragt te misleijden, en met sijn Compagnon Bicker en van Marle ijvert bij nagt en dag tot verwoesting van Nederlands kwijnend heijl. Laten wij verder zwijgen van een Kaerel die uijt de Hel schijnd opgedonderd, om alle staatkundige listen en boosheeden, welke men immer kan bedrijven, te begaan, en daarom overwaardig is om naar diezelfde gezegde verblijfplaats hoe eer zoo beeter verweezen te worden.

Staphorst. Nadat hij ten behoeve der laatste revolutie alles had helpen aanwenden, Ja zelfs de Ponijaards had betaald om de Bewindvoerende Orangisten voor altijd te removeeren, redde hij sig als een snoode Laffaard met de vlugt, en liet de braaven in Amsterdam het gelag betaalen. De eenige man die in deeze republiecq briefwisseling met Robespiere heeft gehouden. De tegenwoordige omwenteling heeft hem een woekerwinst van eenige tonnen gouds aangebragt, waarom hij ligtelijk geld aan andere kon verschaffen. Dit bevreemde niemand Bij de Provisioneele Representanten van Holland heeft hij met kragt de vrijwillige geldheffing teegengewerkt en in derselver vergadering opentlijk verklaard daarin niet te willen meedewerken. Genoeg om dezelve door zoo een geld-orakel teegen te werken, alzoo zijn crediet op de Beurs te Amsterdam in 't werk der Geld-Negotiatie overbekend is. Hij zelve is de eerste steller van de geldheffing van Julij 1795, waardoor een Zee van Papier circuleeren moest. En waartoe? Om sijn schatten al woekerende te besteeden teneinde die door 't laag drukken der recipissen dier

Negotiatie nog meer op een te stapelen! Met Schimmelpenninck en Van Aaken is hij de oorsaak dat de laatste Negotiatie van 10 Augustus bij 't Provinciaal Bestuur van Holland is gedecreteerd geworden, al wederom om daardoor Papier in de wereld te brengen, terwijl hij met sijne twee genoemde Compagnons alles heeft aangewend waartoe een schelmsche Zwendelaar immer in staat is, om de geldheffing op de Inkomsten van 30 Julij geen effect te doen sorteeren.

Sijpkens. Een dier Predikanten welken beeter deeden met de menschen te bewijzen dat sommige Theologische Sijsthematha even sulk een wangedrogt uijtmaaken als het overgegeeven plan van Constitutie, dan over de Constitutie te wauwelen, een Zwager van Huber, een man die enkel ter Conventie schijnd verscheenen te zijn om de uijtgeweeken Friezen vrij te pleijten.

Tedingh v. Berckhout. Heer van veele Plaatsen en van veel geld. 't Is als nog voor sommigen een Raadsel hoe hij zig te Delfft heeft kunnen laaten kiezen, dog waaromtrent egter het diepste berouw aldaar word aan den dag gelegd. De Elendigste aller Slijmgasten 't welk door Sijn keukenmeijden-bakkes en lammen tred, dog vooral door sijne adviezen, — zie dat oproerig en anti-revolutionair advies van den 15 Maart! — zigtbaar is. Kwam Orange terug, hij ontfing gewis de hand van Broederschap van Willem, die met hem qua Echtgenoot in éénen graad staat.

Verhees. Een groote Landmeeter, die per Verrekijker meer aandagt op de vrouwen en meijsjes in de Loges, dan op de uijtgebragt wordende adviezen slaat; Ergo beeter in das Frauentsimmer. Nog al dikwijls vraagd hij het woord, en wanneer elk denkt, dat hij ten minste iets sal seggen, geschied dit enkel om te declareeren dat hij zig met deezen of geenen (wie, is om 't even,) conformeerdt; terstond geeft hij daarvan per billet berigt aan de Logigraphisten, ten einde deze beslissende taal in het dagblad te plaatsen. Te Boxel present sijnde gunt hij genadiglijk openbaare audientie aan allen die hem spreeken willen. Of dit met of zonder Sjerp geschied, zal door Paus Bosveldt in Commissie eerstdaags ondersogt worden.

Verster. Die volgens eijgen bekentenis in desselfs aanspraak beter voor koopman dan voor President der Nationale Vergadering

geschikt is, dog om welk postje hij echter als een verlooren hond heeft gehuijld. Een man die eigendlijk onder de Bijltjes behoord met sijn »Ik wouw", en »deeze zaak zellen we in Rapport houden". Wat doen de menschen dog met zulke klompen op 't Eijs? Eertijds was hij quasi een groot voorstander van 't volk, 't welk hij opentlijk erkende, doch naderhand wees hij dat selve volk van de hand, en verkoos het niet te erkennen; maar toen ook zat Sijn Edele in Hoogheijd. Adres aan alle vrienden te Amsterdam.

J. A. de Vos van Steenwijck. Een oude Vos, wiens voorkoomen alle kenmerken draagd dat hij Linea Recta afstamd van de Famiellie uijt het Jerusalemsche Sanhedrin. Tegenwerker der Conventie, Stadhouder van Overijssel, die evenals van Marle en de Sitter teegen het Amalgameeren is, omdat hij niets van sijne menigvuldige Landereijen aan 't algemeen wil opbrengen.

Zubli. Een bekende draijer. En nu wederom meer Orangist dan Patriot. Had hij in Gomorrha gewoond, gewis was hij met sijnen Bedgenoot, den Boode, door de hitte verslonden. Een fanatiequen Huichelaar, die van den moreelen kant beschouwd geen goeds bezit, niettegenstaande hij de Kerk met den Staat zoo gaarne vereenigd sag blijven, werd hij echter door den regtzinnigen de Kempenaar aan 't hoofd der Commissie geplaatst om het teegendeel te effectueeren. Verwonderd sig nu nog iemand dat dat Decreet tot heeden toe geene gevolgen heeft, als het luijden der klokken, het befje en den mantel.

De voorgemelde Persoonen nu op den Voorgrond geplaatst hebbende, vinden wij ons verpligt dit schilderij op den agtergrond aan te vullen met zoodanige mannen welken wel tot dit gezelschap behooren, maar echter meer voor Figuranten of Stommen speelen, zoo als op Toneelen tot heeden een loffelijk gebruijk geweest is.

Hier onder behooren dan den Burger Austen, die onder een vrolijken maaltijd zig representant liet maaken toen de wijsheid in de Kan was, zelden present bij de Commissie, maar altijd ziek aan.....

Brenger. Een Fanatiecque, een groot koopman, om eijgenbelang teegen de Een en Ondeelbaarheijd.

Van Castrop. Die wel veel praat maar niet veel bewijst, en

van 's moeders lijve af tot heeden een ondraaglijke aristocraat is.

Ten Cate. De Crane. Dik, maar diep onkundig. Hij gebruijke veel oesters; probatum teegen de Slijm.

Havermans. Een weergae van V. der Borght.

Van Stellenberg. Door anderen meedegesleept.

Helmich. Peetekind van Van Marle en de Sitter!

Van Hoorn. Aristocraat van 87. In 't Committee van Waakzaamheid te Amsterdam zoodanig Ultra Revolutionair, dat men hem dikwijls tot bedaaren heeft moeten brengen, willende al wat voor Orange was te vuur en te zwaardt verwoesten.

Van Lamsweerde. Een Edelman.

De Lange. Conform Cambier.

Van Lhaar. Een Stichtsche Domkop. (Van Lilaar te Amersfoort.)

Queijsen. Pendant van Van Marle.

Schoonegevel. Te vroeg uijt het school gekoomen sonder verrekijker.

Siderius. Boezemvriend van Joha, cum Suis.

Stoffenbergh. Slijmige Notaris.

Strick v. Linschooten. Een goed man die meer braafheid als Oordeel bezit.

Stijl. Een goed Doctor, een best Poeët en gemoedelijk acteur.

Tip. Een goed, braaff man, aller menschen vriend, maar die met anderen zeer veele ondersteuning behoeft, om niet te waggelen en te vallen. Scato Tip non scatet vitiis.

Verheijen. Die zoo veele inwendige kennis bezit als een leedige Brabantse Bierton.

Vitringa. Tegenwerker van de Conventie, Extra groot Vriend van den welbekenden Proffessor van Zwinden, zoo verwart van ziel als van hairen. Groot Foederalist.

C. de Vos van Steenwijk. Broeder van den afgeteekenden Vos, dog eerlijker van hart.

Van Wickevoort Crommelin. Een rijcke Foederalist.

Ziet daar! Landgenooten, Eene schets, welke vrij juist is, zoo wij ons niet bedriegen. Hapert hier en daar iets aan de respective Pourtraiten, de vrijheid is daar, om alles behoorlijk aan te vullen en beeter te coloreeren. Wij doen den arbeijd slegts om best wil. En daar het tans de algemeene smaak is, in plaat of

silhouet of schilderij groote en kleine beroemde en betaende gezigten in 't ligt te geeven, hebben wij het boovenstaande Uw lieden niet willen onthouden. Heijl en beterschap!

Januarij 1797.

[Daar deze karakterschets bijkans een eeuw oud is, verwachten wij dat niemand van de nazaten der daarin genoemde personen zich aan haar zal stooten. Gevoel van ergernis zou wellicht kwalijk te onderdrukken zijn, ingeval zoodanige schets uit den tegenwoordigen tijd dagteekende.]

VRAGEN.

Nieuw-Bonaventura. Een polder langs den rechteroever der Dordsche Kil heet aldus. Waarom *die* naam?

Engelsche gemeente te Bergen op Zoom (XXXII, 78). Is iets meer bekend van den ouderling Mr. Bockx of zijne familie?

A. J. C. KREMER.

Johannes v. Rossum, predikant te Ameyde, enz. 1748—1749. De heerlijkheden Ameyde, Herlaar en Tienhoven waren kerkelijk vereenigd, behoorende onder de classis Gouda, en hadden met twee kerken slechts één predikant. De benoeming stond aan den ambachtsheer, en geschiedde dit bij beurten, toen de heerlijkheden twee bezitters hadden. Van dat collatierecht maakten in 1748 de nieuwe bezitters gebruik om de predikantsplaats te begeven aan een jeugdigen stadgenoot Johannes v. Rossum uit Rotterdam, geb. 1722, April 1747 Prop. en in Sept. van datzelfde jaar beroepen te Den Hitzert, alwaar hij 26 Nov. bevestigd was door zijn neef Hermannus Lingius, pred. te Nieuw-Beijerland; doch alwaar hij 8 Dec. 1748 zijn afscheid predikte, toen hij in Sept. 1748 begunstigd was geworden met de collatie van Ameyde enz., waar hij 22 Dec. bevestigd werd door Joh. Wilh. à Marck, oudsten predikant te Gouda en zoon van den beroemden hoogleeraar. Joh. v. Rossum stond echter te Ameyde ook niet lang, want hij predikte er 2 Nov. 1749 reeds zijn afscheid, zijnde toen beroepen te Zwolle, alwaar hij

16 Nov. bevestigd werd door Anthonius v. Os, die 1748 te Zwolle beroepen was, en daar in 1755 van den dienst ontzet werd. In deze, in den lande toen zoo geruchtmakende zaak diens predikants, in welken strijd zich vele godgeleerden en professoren mengden, werd Joh. v. Rossum in 1751 ook eenigzins betrokken, doch hij bleef te Zwolle, waar hij 7 Nov. 1774 overleed, zijnde echter reeds sedert 1764 wegens lichaamszwakte buiten bediening geweest.

Zou deze predikant zijne bekendheid met en begunstiging door de familie Leers ook misschien daaraan te danken kunnen gehad hebben, dat hij evenals deze, van eene Rotterdamsche boekdrukkersfamilie afstamde, of althans daaraan verwant was? Ik vind toch op het jaar 1684 vermeld Marcus v. Rossum, boekhandelaar in den Nieuwen Bijbel te Rotterdam (zie *Nav.* XVII, 90). En was deze Marcus misschien weer verwant aan Cornelis v. Rossum, die bij de kerkelijke splitsing der gemeenten Noordwijk-Binnen en Buiten, in 1646 de eerst beroepen predikant te Noordwijk-Buiten is geweest? Hij werd daar in 1685 emeritus. Gerard v. Rossum, in het begin der 18de eeuw geboren, † 1772 (zie V. der Aa, Aardr. Woordenboek, lett. R, bl. 707), onder de vermaarde teekenaars van Rotterdam vermeld, behoorde waarschijnlijk ook tot diezelfde Rotterdamsche familie, en misschien dan ook J. v. Rossum, een onvermeld portretschilder (volgens Kramm), die in de eerste helft der 17de eeuw geleefd heeft. Georgius v. Rossum, die in 1744 prop. te Gouda was, toen hij te Zwartewaal als predikant beroepen werd, alwaar hij Maart of April 1749 overleed, dus een tijdgenoot van bovengenoemden Johs. v. Rossum, kan dan wellicht ook wel een bloedverwant van hem geweest zijn. Tot deze predikantenfamilie zal ook wel te rekenen zijn Elizabeth v. Rossum, die tusschen 1673 en 80 geboren kan wezen en gehuwd was met Arnold Hemsink, pred. te Gieten, zeker vóór 1718 overleden, toen zijn schoonzoon Henricus Bottichius, geb. 1690, aldaar beroepen werd. Stamden zij misschien allen af van Robrecht Jansz. v. Rossum, die 1618—52 lid der regeering te Leiden geweest is, wellicht weer verwant aan Cornelis Michielsz v. Rossum, in het laatst der 16de eeuw schout van Alphen, en gehuwd met Heyltgen v. Brouchoven, bij wie hij vier kinderen won? Zij was eene dochter van

Jan v. Brouchoven, geb. 1513, † 1588, in 1571 burgemeester van Leiden. Uitsluitsel en mededeeling, vooral omtrent het huwelijk en de nakomelingen van Marcus, en nopens Cornelis v. Rossum, zullen zeer welkom zijn. JOH. HENDR. V.

OUDHEID-, MUNT- EN PENNINGKUNDE.

XXXI.

Penningkundig Repertorium. Mededeelingen door Mr. J. DIRKS. 1667, n°. 1458—1484.

1458. Op den slag van Chattam, Junij 1667. Groote penning Vz. Bb. en *façe*, versierd met de orde van St. Michaël. Omschrift *Michiel Adr. de Ruyter, R(idder) L. Adm. v(an) Holl. e(n) West-v(riesland) Ec.* Kz. Het zeegevecht met het zinkende schip als bij *van Loon* II, 559 (2). Vz. Afgebeeld bij *de Vries* c. s., pl. VIII (4), blz. 52—54. Vz. gesneden door *P. v. Abeele.* Cat. *de Vries* n°. 1314, Z. 8. 1.

1459. 1667. Vgl. *v. L.* II, 549 (3) als penningpl. Vz. met het omschrift *M. Ad. D. Ruyter, R. L. Admiraal Gen. v. Holland Ec.* en onderaan: *Chattam Jun. 1667.* Vermeld bij *v. Orden* II, 756. Dezelfde als bij *P. Smidt v. Gelder*, n°. 2405. Bb. = 549 (3), doch zonder oorlogschip. Omschrift = gesneden. Met een oogje. Z. 37½ W. Bij *van Cleef* I, n°. 1790. Z. *f* 13—50. *Salm*, n°. 1245, fraai en zeldzaam. Z. 37. Ook in Verz. *P. H. v. Gelder.*

1460. 1667. Vz. = *de Vries* c. s., pl. VIII (4). Kz.: Met het wapenschild van *de Ruiter* zooals het is beschreven in de *Nav.* 1874, blz. 525. Cat. *de Vries*, n°. 1314. Z. 8. 8. Gekocht door den heer *Völcker* voor *f* 171! In twee zilv. penningplaten in Verz. wijlen *Jo. de Vries Jzn.* Zie *Nav.* 1874, XXIV, blz. 584. Het wapen omringd door een scheepskabel, waaraan de orde en daaronder: *Anno 1667* met naamcijfer *P. v. A.* Cat. *Bom*, 1867, n°. 512. *H. G. Bom*, 1880, 26 Jan. n°. 491 Z. 85 grm.

1461. 1667. 31 Julij *Vrede van Breda. v. L.* II, 555 (1). De penning, door *C. Adolfzoon*, met de vertrapte nijd, die later (1672) tot voorwendsel voor eene oorlogsverklaring werd genomen door Karel II. Zie *v. L.* II, blz. 557. (De stempels daarvan zouden nog zijn in het archief van Amsterdam.) Vgl. echter over de vernietiging *v. L.* II, 557.

1462. Als boven. Ovaal. Vz. als *v. L.* II, 555 (1), doch zonder omschrift en het vertrapte beeld of de nijd *onderwaarts gekeerd.* (Verz. van den heer *P. H. v. Gelder.*)

Deze variant is opmerkelijk, omdat daarop geene gelijkenis van den vertrapten met Karel II kon vertoond worden.

1463. *v. L.* II, 555 (2) *Leo Batavus* genaamd. Deze penning werd eerst in 1669 voltooid en den 21 Julij van dat jaar uitgedeeld (zie *P. Scheltema*, *Aemstels Oudheid* II, 16) in een doos, waarop de voorstellingen staan van het schenken van het Wapen en van de Keizerskroon (*v. L.* I, 254). Cat. Tent. *Amsterdam* 1870, n°. 4036. Verz. Mr. *Jo. de Vries Jzn.* Cat. *Arti* 1880, n°. 1223, gemerkt JOAL dooreen gevlochten, alwaar men leest blz. 241. »De overeen- »komst van dit monogram met dat op een zegelstempel van Amster- »dam »vernuwt door *J O A Lutma de Jonge*" geeft ons aanleiding »om dezen penning aan *Lutma* toe te schrijven. Het ontwerp van »den penning is van *Lambert Reynst* (*Scheltema* t. a. p.)".

1464. *v. L.* II, 555 (3). De vrede en plattegrond van Breda *zonder toren.* Ook afgebeeld bij *T. E. van Goor. Beschrijving der Stadt en Land van Breda.* 's Gravenhage 1744, f°. 191. (Zeldz. in verz. *P. H. v. Gelder.*)

1465. *v. L.* II, 555 (4) = doch met *spitsen toren*, de vestingwerken minder duidelijk en in de afsnede XXXI *Julii* CIↃ.IↃCLXVII. (Zeldz. in verz. *P. H. v. Gelder.*)

1466. *v. L.* II, 459 (1). Vz. Breda (Kasteel). Kz. Het Vredeschip door *W. Muller. Revue* 1853, p. 57, IX. Cat. *Arti* 1880, n°. 1250, bij Mr. *Jo. de Vries Jzn.* met Kz. zonder de wapens op de zeilen, en ander vers.

1467. *v, L.* II, 559 (2). Door *P. van Abeele. Revue* 1853, p. 189 (3), blijkens het PVA »sur la tranche, deux fois imprimé à l'aide du même poinçon." (Coll. de M. *Prosper Cuypers* à Bruxelles)

1468. *v. L.* II, 559 (2) met de volgende opschriften:

Vz. *Door Ordre van haar hoogh*
Mog. onder t belijt van de H. Mich.
A: de: Ruijter: Ad: generaal sijn besprongt
Op de Rivier van Chattam de koninglijcke oorlog-
Scheepen En di verbrant en gesonke.
A°. 1667.

Kz. *Den 6 September Anno 1667*
is de Vreede tusschen haar
Hoogh. Mo. en den Koning van
Groot brittanii gebubliceert.

In de verz. van Jhr. *M. A. Snoeck* te 's Hertogenbosch.

1469. *v L.* II, 559 (3), ook bij *van Goor* t. a. p., blz. 191.

1470. *v. L.* II, 559 (4) heeft op de Kz. *C. A. Christoffel Adolfzoon. Revue* 1854, p. 107, *v. Orden* II, 761. Op de Tent. Amst. 1876 was een in goud van Mevr. Douairière *van Loon*, geb. *van Winter*, waarop het Amsterdamsche wapen zigtbaar op het schip.

1471. *v. L.* II, 559 (5), Leidsche penning. Zie de *laatste* aanteekening van *G. van Orden* II, blz 761—62.

1472. 1667. 10 Junij. Besluit der Alg. Staten om *Joseph Athias*, Boekdrukker, met een gouden keten en medaille te vercieren, ten blijke van hooge goedkeuring over zijnen in 1661 gedrukten Hebreeuwschen Bijbel. *Nav* XX, 173 en de aldaar aangehaalde schrijvers.

1473. 1667. Trouw van Amboina. *Valentijn, Oud en nieuw Oost-Indië*, II, 2. Onderdeel 225, plaat LI, vermeld bij *J. S. van Coevorden, Lijst* n°. 16, *Tijdschrift XIV*, blz. 28.

1474. 1667. 22 Sept. *Abraham Crijnsen*, Commandeur ontvangt van de admiraliteit van Zeeland een gouden ketting met eene medaille daaraan hangende. De verdere zeekapiteinen gouden medailles. Zie *Hartsinck, Beschrijving van Guiana*, blz. 586. Resolutie van 22 Sept. 1667.

1475. 1667. Zie n°. 1412. Penning door de stad *Nijmegen* aan de Curatoren van de Hoogeschool aldaar vereerd even als in 1665. *W. J. de Voogt* (18 Maart 1871) schreef mij: »Over die penningen »van 1665 en 1667 vond ik nog het een en ander bestemd voor »een nieuw stukje over de *Geldersche Numismatiek en het Nijmeegsche »Archief*". Dit is niet verschenen † 16 Dec. 1875. Zie *Revue* 1876, p. 323. (Kon. Kab. 1875, blz. 16.)

1476. Z. j. (1667?) Belooningsp. door den bisschop van Luik *Maximiliaan Hendrik van Beijeren*, gegeven aan de burgemeesters *Henri de Curtius* en *Pierre de Simonis* terzake hun beleid en moed bij het heerschen van eene besmettelijke ziekte in de omstreken van Luik in 1667, beschreven in de *Revue* 1865, p. 452 door *Perreau* en in zijne *Histoire* 4to, p. 56 door *Pinchart*. Vz. Bb. *Max. Henr. archiep. Col. s. r. i. el. ep. et pr. Hild. et Leod vtr. Ba. dvx.* Kz. Een wapenschild door twee vrouwen vastgehouden. Omschrift: *Pietate et Sapientia* (Door vroomheid en wijsheid). In 1865 was deze penning volgens *Perreau* alleen bekend uit de vermelding bij *Loyers*, *Recueil heraldique des bourgmestres de Liège*, p. 451. *Pinchart* zegt er van in 1870. »Qu'elle rapproche des oeuvres *d'Adrien Waterloos* mais qu'elle est antérieure à 1667." Deze zag dus het stuk.

1477. 1667. Van de Rederijkers te Middelburg onder de spreuk: *de spruite Jesse in minnen groeijende.* Afgebeeld door ons in de *Revue* 1874, pl. IV (3) en aldaar beschreven p. 60, alsook in de Cat. Zeeuwsch Genootschap 1870, blz. 45, n°. 1016. Denkelijk voor een feest geslagen. Toen waren *Art. Roggeveen, Boeckh., Roelt. Adolfs Ovt prs. d'Hr. Mr. Jacos. Peckius, oppr. Prins* en *Php. d' Wael, Prins.* In 1642 (n°. 1005) worden op den penning van dat jaar alleen vermeld. *Dr. Abra. de Molyer, Prs.* en *Dr. Iacob. Lansberg, Bovch(ouder.)*

1478. 1667. 3 Mei. 25 j. huwelijk van *Paulus van Uchelen* en *Francina Oort*. Uitmuntende gedenkp. van *J. Smeltzing*. Vz. Beider Bb. nevens elkander en om welke hunne namen. Kz. Een eikenboom op een rots geplant. Saturnus (*de Tijd*) poogt dien om te houwen, waarin hij door de Godsvrucht verhinderd wordt. Op den voorgrond twee oude en drie jonge ooijevaars als zinnebeelden van ouder- en kinderliefde. Terzijde offert de Dankbaarheid op een altaar. Cat. *Snouckaert*, n°. 111, *de Roye*, n°. 1705 Z. *f* 8. Cat. 18 Dec. 1850 te Amst. n°. 548 *f* 3. *Bom*, 1873, blz. 36, n°. 781. *Jamieson Feyens*, Z. 46, blz. 49, n°. 1040. *Nav.* VI, 257; IX, 209. Vraag van *N. T.* om de geslachten op te geven gedaan in 1859. Niet beantwoord. (*Nu* herhaald.)

1479. 1667. Overlijden van *J. Bocxhoorn* te Haarlem, Z., *de Roye*, n°. 1706 *f* 6—25. *v. Duren*, n°. 1320, Z.

1480. 1667. 18 Junij. Gedenkp. op den Schout bij nacht *Jan Gideonsz van der Burcht*, gedreven, zilver, beschreven in de *Nav.* I,

1851, 224, door — d. Medaillon zwaar zeegevecht. In de afsnijding van den cirkel welke het zeegevecht bevat leest men:

JAN GIDEONS VAN DER BURGHT,

Schout bij Nacht over Hollandt en West-Vrieslandt, onder het Ed. mog. Collegie ter Admiraliteyt alhier. Omschrift:

ZOO RUST EEN OORLOGSHELT VOL EERS OP T BED VAN EER,
HET DONDEREND KANON WAS ZIEL- EN HARTSBEGEER.

Zie *Nav.* I, 124, 336; II, 41, 103; VII, 106, en de vraag van *D. F.* aldaar.

1481. 1667. 5 Junij. Op het overlijden van *Joh. Henr. Hottinger*, beroepen in 1667 als hoogl. in de godgeleerdheid te Leiden, doch op reis derwaarts met drie zijner kinderen door het omslaan van een vaartuig op het riviertje de Linnig, bij Heidelberg, 5 Junij 1667 verdronken. Zie over hem Aanw. K. Kab. 1864, blz. 11—12. Vz Bb. met baart en toga van de linkerzijde. *Joh. Henr. Hottingerus* S. Th. D. Kz. *Tig. Helv. Lugd. Batav. Professor Publ. Consil. Palat. ad var. princ. oblegat. aet* 47—1667. HIG. Bij *Salm*, n°. 1246, Z. 13, staat HIQ. *Stricker* II, Nov. 1860, n° 345 *f* 18—: voor het Leidsch Pk. *'t Hooft*, n°. 766. Mm. 35, Z. 14. Is gesneden door *H. J. Gessner*. Vgl. *von Haller*, *Schweisz. münzen und med. Kab.* I, 237. *Siegenbeek*, *Gesch. der Leidsche Hoogeschool* I, 183. Volg. Cat. *Bom* 1874. Decb. n°. 2587 in het Zurichermeer verdronken. Mm. 34, Z. 13. *Schlickeysen* vermeldt twee *Hans Jacob Gessner's* als Stplsch. en Mtm. te Zurich, de vader (1706—1736) de zoon (1745—1770). Misschien was die van 1667 een grootvader van n°. 1. Zoo niet, dan is de penning later dan 1667 gemaakt.

1482. 1661. 23 Mei. Op het overlijden blijkens Vz. van JOSINA BALDE, *Weduwe van wijlen* PETRUS BURMANNUS, *Predikant tot Frankendaal, ende Emmerik, gebooren den* 14 *Juny* A°. 1601, *gestorven den* 23 *May* A°. 1667. Kz. *Jerem.* 49: VII: / *Laet uwe weesen / achter ende ik sal se / in 't leven behouden / ende laet uwe weduwen / op my vertrouwen.* / 2 *Timoth.* 4 : v. 7 : *Ik hebbe den goede / strijd gestreeden.* / Gegraveerd zonder emblemata. Afgebeeld op pl. IV, n°. 1 in de *Notices historiques et généalogiques sur la famille Burman, par J. G. Burman Becker.* Edit. corrigée et augmentée Copenhague (imprimée comme Mss.) 1866, f°. 23 p., avec 5 planches. *Josina Balde* werd (p. 2) de tweede vrouw van *Petrus Burman*, (geb. te Keulen,

17 Julij 1577) te Frankenthal in 1625. Zij stamde uit een Milaneesch adellijk geslacht, dat zich in de veertiende eeuw uit Italië naar Vlaanderen had begeven; haar vader was *Frans Balde*, een zeer rijk koopman te Neukerke tusschen Belle en Armentiers, 5 uren van Rijssel; haar moeder was *Catelina Bodaert*. Hare ouders hadden in 1616 hunne drie dochters *Maria, Perona* en *Josina* naar Frankenthal gezonden waar zich reeds twee van *Frans Burmans* broeders bevonden. *Petrus Burman* smaakte aldaar niet lang zijn tweede huwelijksgeluk, want reeds in Oct. 1627 namen de Spanjaarden onder *Spinola* de stad in en verdreven de protestanten. Na vele gevaren doorgestaan te hebben kwam hij te Leiden, alwaar *Festus Hommius*, (wiens vrouw *Janneke Kuchlinus* eene nicht van *P. B.* eerste vrouw was) zich zeer voor *P. B.* interesseerde. Hier beviel *Josina* van een zoon *Frans*. Acht dagen later werd hij als pastor te Emmerik en Cleef en te Langeraar bij Leiden benoemd. Hij ging naar Emmerik, maar van eene zwakke gezondheid zijnde stierf hij reeds 26 Junij 1630. Zijne weduwe keerde naar Leiden terug. Hunne portretten zijn nog bij den heer *J. G. Burman Becker*. Zie over zijn Mss.werk Graaf *M. N(ahuys)* in de *Revue* 1867, p. 377—378.

1483. 1667. 27 Febr. Huwelijkspenning van *Petrus Schaack* en *Brigetta Stuyting;* matzilver. Vz. Eleasar en Rebecca met vierregelig gegraveerd vers. Kz. Zinnebeeldige voorstelling: de liefde entende enz. met gegraveerd inschrift: *Orimur, morimur* (wij worden geboren (en) sterven) kantschrift: *Getrouwt den* 27 *Februwaar* 1667 (Cat. *Arti*, n°. 1277, bij Jhr. Mr. *S. Backer* te Amsterdam.) Ald. n°. 1298 (1693 moet zijn 1692) een dergelijke als zilveren bruiloftsp. van hetzelfde paar. Op de Kz. een vierregelig gegraveerd vers als randschrift en eene zinnebeeldige voorstelling (Jhr. *J. F. Backer*) Misschien dezelfde penning?

1484. 1667. Bij *P. Smith van Gelder*, n°. 2397 komt nog voor na *v. L.* II, 555 (1) (de eerste penning op den vrede te Breda) een penning als voren. Vz. gelijk Kz. eene raadsvergadering. »Gegraveerd als in Manuscript 2e deel, n°. 811. Koper".

Waar zijn die beide deelen Manuscript sedert 1846 bewaard?

Opneming in den Nederlandschen Adel in de vorige eeuw (XXXI, 643). Hoe had die opneming plaats? Wel erkende de ridderschap

onder de Republiek adeldom, maar ik betwijfel of ze ooit iemand in den adel verheven heeft. Mij dunkt, daartoe bezat de ridderschap het recht niet; het is echter mogelijk dat adeldom verleend werd door den Souverein (in casu Tulleken, de staten van Gelderland). Gaarne zou ik daarvan een stellig bewijs vernemen. Ik vermoed, dat onder de uitdrukking »na den slag van Doggersbank" zal moeten verstaan worden »onder koning Lodewijk", die bij besluit van 22 April 1809 een »constitutioneelen adel" instelde. Art. 4 bepaalt: »De corporatiën in het rijk bestaande, welke een zeker getal kwartieren van adel vereischen, om tot dezelve toegelaten te worden of daaraan deel te hebben, blijven uitsluitend voor den constitutioneelen adel geschikt, en zullen door den Koning bevestigd worden". Art. 2. luidt: »De adel zal zijn saamgesteld uit den ouden adel die in het land gevestigd was, nadat dezelve door den Koning zal zijn bevestigd, en uit diegenen welke de koning bij opene brieven tot den adelstand zal verheffen". Nu bestond de »oude adel" uit »ouden Nederlandschen adel", d. i. uit geslachten, wier adel van ouds erkend was, afstammelingen van oude Nederlandsche geslachten, en van Nederlanders aan wie door den keizer of eenig koning (van Frankrijk, Engeland, Spanje, enz), adeldom verleend was, en wier brieven door de Nederlandsche ridderschappen erkend werden; maar, ik herhaal het, totnogtoe weet ik niet dat de staten van eenige provincie adeldom verleend hebben. Koning Lodewijk stelde, naar ik meen, het stichten van een majoraat altoos of meesttijds tot voorwaarde van erfelijkheid van adel, en daar dit gewoonlijk nagelaten werd, verdween de adeldom met den eersten dignitaris. Wanneer een Tulleken onder koning Lodewijk tot edelman verheven is, begrijp ik waarom een nazaat nog eens moest verheven worden, n. l. omdat de adeldom niet was overgegaan van vader op zoon. A. J. C. KREMER.

VRAGEN.

Compagnie. *Nav.* XXVIII, 434, gewaagt van de »Compagnie van verre". Is dit een drukfout voor »Veere"? Zoo ja, wat was dat voor eene compagnie? Zoo neen, wat is het dan?

Onnutschepe. In de stadsrekening van Hulst 1445 staat »Katheline Blanckaerts gebannen wten lande van Vlaēn van onnutschepe VI jaer". Waarom werd zij gebannen? FRED. CALAND.

Opengevallen schepenplaats. *Nav.* XXVIII, 332, leest men, dat de Haagsche magistraat a°. 1648 in plaats van zeven, acht exemplaren had moeten koopen van het Psalmboek van Mr. Cornelis Boey, omdat er door den dood van Geesdorp eene schepenplaats was opengevallen. Telde dan die magistraat in 1648 slechts *acht* schepenen?

Splintermannekens. In een Inventaris van 1613 vond ik bovenstaand woord vermeld onder »lywaet", na het beddegoed. Wie kan mij zeggen wat de bezitter van »twe splinter mannekens" rijk was? A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

Benamingen van vaartuigen (*Vgl.* XXI, 55, 371; XXV, 231, 438; XXVII, 13, 110, 118, 145, 162; XXIX, 105). De eerste haringschuit, die onlangs (17 Juli '81) te Scheveningen aankwam, heette »Marnix van St. Aldegonde". Ligt de reden dezer benaming juist van eene *haringschuit* enkel in het lofwaardig streven om het aandenken aan den vermaarden tijdgenoot en vriend van prins Willem I te eeren, of is ze van geschiedkundigen of archaeologischen aard?

Volksbijgeloof. *Nav.* XXIII, 478, leest men: »dat het oog in de *linkerhand* moet gehouden worden komt mij wonderlijk genoeg voor". Dit is ook wonderlijk, en hieraan onderkent men het volksbijgeloof. Zoo vindt men in »De Valkenier van den Vogelenzang" door E. Gerdes (Leiden bij A. W. Sijthoff) — zijnde een verhaal tijdens het leven van Jan I, den laatsten graaf uit het Hollandsche Huis 1296—1300, — als recept tegen de koorts, destijds in 't bezit eener non van het Ursulinnenklooster te Delft, op bl. 7, 8 opgegeven, dat de koortsachtige zich moet laten verrassen door iets of iemand, waaraan hij in 't geheel of in lang niet dacht, geduldig wachtende totdat de verrassing komt, en zoodra ze komt zijn linkeroorlel met de rechterhand moet aanvatten. Sommige menschen hebben veel last van hik, en men vindt nog lieden, die,

behalve het drinken van (juist) dertien slokjes water achter elkâar, alsdan in vollen ernst aanprijzen het knijpen met duim en wijsvinger der *linker*hand in den top der *rechter*pink. Linker- en rechterhand spelen in toovergeschiedenissen steeds een groote rol. Doch niet minder bij de wisselkansen der gebeurlijkheden. Als bijvoorbeeld de linkerhand kriebelde, dan beteekende dit weleer onverwacht bezoek. Men sprak bijgevolg van »de profetie der kriebeling".

Wat is er meer van dien aard?

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

De Lauwerzee. »Een der aangenaamste en belangrijkste vakken van wetenschap is voorzeker die geschiedkundige kennis, welke zich bijzonder bepaalt tot de nasporing van den vroegeren toestand des vaderlandschen bodems en van de veranderingen, welke deze, tengevolge van verschillende oorzaken, in den loop der tijden onderging". Onder dit aan De algem. Kaarten v. Friesland, enz., van Mr. J. T. Bodel Nijenhuis en W. Eekhoff, bl. 1, ontleend motto gaf onze medewerker Mr. A. J Andreae te Kollum, Oct. 1881 een eerst dezer dagen ons ter aankondiging toegezonden geschrift over de Lauwerzee, in het licht (178 bladz., Leeuwarden, H. Kuipers). Schijnen, volgens het getuigenis van den geleerden Driessen (Mon Gron., I, 295, noot), de gedenkstukken van de oude geschiedenis dier landstreek meest alle verloren te zijn geraakt; gebrek aan de noodige bronnen was denkelijk eene der redenen, waarom die nasporing en beschrijving niet eerder plaats had, gelijk zulks geschied is met betrekking tot den Dollard, de Middelzee en de Zuiderzee. Overtuigd als hij was dat eene beschrijving der veranderingen opzichtens dezen boezem voorgevallen, eene bladzijde in het geschiedboek van Friesland en Groningen verdient te beslaan, verzamelde de schrijver in bovengenoemde verhandeling de schaarsche door hem aangetroffen berichten tot één geheel, ze toelichtend door tal van aanteekeningen, nadat hij als bewoner dier landstreek van nòg bestaande plaatselijke toestanden en overblijfselen zorgvuldig kennis had genomen. Moet volgens onzen auteur de vorming der gedeeltelijke beperking van de Lauwerzee vóór

de 13e eeuw zijn geschied, derhalve voor en aleer de schriftelijke arbeid van kloosterlingen een aanvang nam: zoo licht het in den aard der zaak, dat bij gemis aan voldoende schriftelijke gegevens, men zich hier goeddeels met gissingen, met gevolgtrekkingen, afgeleid van en gebouwd op — nog voorhanden gedenkteekens van het bedrijvig voorgeslacht, behelpen moet. Hij handelt dan over de oude gesteldheid der noordkust van ons vaderland, over den loop door het voormalige vastland en de oude benamingen van het riviertje de Lauwers, over de vorming, benaming en uitgestrektheid des boezems der Lauwerzee van weleer, met aanduiding der vermoedelijke grenslijn, alsmede over de bedijkingen van den boezem, om met een overzicht der vroegere en latere plannen tot indijking der tegenwoordige Lauwerzee zijne geschiedkundige beschrijving af te ronden. Hierna bespreekt hij in een aanhangsel de bedijking van het »Cruyslandt" in Kollumerland, en geeft eindelijk tal van aanteekeningen, beide op Beschrijving en Aanhangsel, ten beste. Eene kaart, met aanteekeningen, besluit dit geschrift, waarin wij meenen met erkentelijkheid te mogen aanvaarden eene rijke bijdrage tot de Middennederlandsche (zoowel als hedendaagsche) geographie. Tevens biedt schrijver ons meermalen de gelegenheid aan om archaeologische kennis op te doen of die te vermeerderen. Over het merkwaardige Kollumerland, dat in zijn oudheid (XXIV, 239; V, 277), geslachten (XXX, 144, 477, 567), staten en zaten (XXVIII, 238, 391, 550, 621; IX, 181, 210; X, 105 (*n.*), 567) in dit ons maandwerk meermalen ter sprake, kwam, wordt hier en daar een aantrekkelijk licht verspreid.

Susanna Bartolotti (XXXI, 203). Wat deze in een comedie van Jos. A. Thijm heeft voorgesteld weet ik niet, maar het is mij niet bekend dat zij (de eenige vrouw met dien voornaam in de familie) iets bijzonders zou hebben verricht. Zij was de dochter van Jan Baptist v. den Heuvel Bartolotti, zie *Nav.* XXVI, 42. Hare moeder E. Hellemans hertrouwde 30 Nov. 1627 met P. C. Hooft, uit welken echt een zoon Mr. Arnoud Hellemans Hooft († 1680 kinderloos). De moeder mijner overgrootmoeder Geertruida Dorothea Wilhelmina Sweerts de Landas, geb. v. den Heuvel Bartolotti (*Nav.* XXVI, 46), was eene kleindochter van Willem v. den H. B., den

broeder van Jan Baptist bovengenoemd, die [zoo niet zijn vader] vermoedelijk het huis op de Heerengracht te Amst. heeft gesticht. De familie v. den Heuvel Bartolotti uitgestorven zijnde, zijn de familie-papieren onder enkele andere familiën terechtgekomen.

DE MURALT.

Susanne Bartelotti, comedie, in 2 bedrijven van Jos. A. Alberdingk Thym, komt voor in de 4de afl. van het 3de deel der Dietsche Warande, welke afl. het Hooftnummer mag heeten, als zijnde aan hem en zijn eeuwfeest geheel gewijd. Behalve de comedie, vindt men o. a. nog in die afl. een »slot voor Susanne Bartelotti", de »rolvervulling" en »de tooneelvoorstelling bij het Hooftfeest". Dit laatste stuk is vooral belangrijk, omdat Thijm daarin aan 't slot toelichtingen geeft tot zijn comedie, met name tot de persoon van Susanne. A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

[Zij heette Bartolotti].

Becky Sharp (XXXII, 180). Becky Sharp is de hoofdpersoon in Thackeray's wereldberoemden roman »Vanity-fair". In het Nederlandsch vertaald, eerst onder den titel »Schouwtooneel des levens", later onder den meer juisten »Kermis der IJdelheid". L.

[Ook aldus Dr. v. Vl.]

Waarde der brochures in de zaak van O. Z. van Haren. Over het gehalte der vele brochures die in de zaak van v. Haren het licht zagen, kan men 't best oordeelen, door het hooren zijner tijdgenooten. Hun algemeen gevoelen is, dat de zaak alleen goed is voor »drukkers, boek- en papierverkoopers". In dien zin schrijft de auteur der »Redenerende Missive". In de »Missive van Remarque aan Jr. O. Z. v. H." heet het: »uwe volumineuse deductie, een lekker brokje voor de boekverkoopers, als die de een nadrukt, de ander extraheert, een derde voor een groot deel copieert en er Verdeedigende Aanmerkingen bij doet." In de »Plegtige Uitvaart" spreekt de schrijver aldus: »De Droes haal de schrijvers met hunne verhongerde magen! Zullen dezelve dan niet moede worden papier te bemorssen, het publiek te plagen, hunne lezers te verveelen, de boekverkopers te ruineeren, en op 't best genomen eenige koffy-winkeltjes of kommenijen te verrijken?" (zie *Nav.* XXXI, 83, 219.) In denzelfden

geest is 't woord van den »compilateur der Letter-Courant ofte Catalogus Hareniana". Hij noemt de »Deductie van O. Z. v. H., die vruchtbaare baarmoeder van reeds meer dan een half honderd andere schriften, zoo goede en noodige, als onnutte en ondeugende, zoo wel regt geschapene en tijdige als monstreuse en misboortige vruchten van Nederlandsche en eenige weinige Fransche hersenen; welke veelen boekverkoopers, in den gemeenlijk slappen zomertijd, handen vol werks en gelds bijgebragt heeft". De dichtkundige Lauwerkransen (r) zingt zelfs:

»En zegt, »»dat deeze zaak aan alle, die in Papieren,
»»Of Drukpers handelen, Boekschrijven of versieren,
»»Een vetten os geeft, en een goed glas wijn daarbij,
»»Want ieder visschertje vischt graag op zijn getij,
»»'t Is in den oogst nu van verkopen en boekdrukken"",
»Elk taste dan vrij toe, en zoeke wat te plukken.

Zie over de zaak zelve meer in mijne »Verboden Boeken", 3de aflevering. A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

Voltaire's Huron (XXXII, 180). »Il savait très-bien que les Hurons n'ont point de barbe", schrijft Voltaire in »L'Ingénu"; vandaar dan de effenheid van 't bedoelde oppervlak. V. VL.

VRAGEN.

Geschriften in de zaak van O Z. van Haren. Onder N°. 52, — het laatste der stukken, die genoemd worden, — vermeldt de Letter-Courant — (Extraordinaire Nederlandsche Letter-Courant. Dat is: zonderlinge en merkwaardige Naam-lijst of Catalogus van onlangs uitgekomen schriften, raakende de zaak van den heere Onno Zwier van Haren, uitgegeven van Bloeimaand laatstleden af tot op heden den 7 September 1761. Ten dienste der liefhebberen van allerlei Pièces Volantes, met bijvoeging van de civielste prijzen van de meeste derzelven, gecompileert door L. P. van Ganzenoort), — vermeldt de Letter-Courant zich zelve »als een Lyk- »staatsie-Cedul; of men kan de Nommers zelve aanmerken voor »ettelijke *Aansprekers* en *Verkondigers* van ter Begraaffenis en »eeuwige Vergetelheid gewijdde stukken, en de handelaars in deeze

»stukken zullen niets liever zien, dan dat men hen er zich schielijk »van laate ontlasten door zulke Menschen, die dezelve (evenals de »Doodgravers, in het handelen met de lyken) voor altoos, om zoo »te spreken begraven en bedelven, in een houten Boekenkast of »verschoven hoek van dezelve, om ze of zeer zelden of nooit het »Licht weer te laten zien, tenzij om. als ze plaats voor andere van »zulk soort moeten maaken, ze te latenwandelen, voor peperhuisjes, »naar de Comeney-winkels (zie *Nav.* XXXI, 83, 219) of naar die »der Paruikmakeren, om er voor pavillotten te dienen, terwijl men »misschien nog allerlangst de plegtige geheugenis derzelven in deeze »Naamlijst zal moogen vieren, die men daarom ook als een Lykzang »mag aanmerken; weshalven dit, als drie velletjes groot, wel een »paar Sesthalfjes waardig zou zijn; maar die men evenwel, om de »liefhebbers te animeeren, nu voor 8 stuivertjes zal verkoopen; waar- »mede we ons affscheid van de liefhebbers neemen, ter tijd toe dat »wij hun de appendix zullen mogen leveren, die voor dit werk zal »moeten dienen als een aanhangsel, en dus als 't vijfde rad aan een »wagen, die reeds mal genoeg loopt". Is deze Appendix verschenen, en zoo ja, wie kan mij aanwijzing tot inzage doen? Zie over deze zaak »Verboden boeken", 3de afl. A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

De personaedjen in Vondel's Palamedes. Ik maakte onlangs van de verschillende personen in dit treurspel de volgende rolverdeeling:

Palamedes	Joan van Oldenbarnevelt.
Rei van Eubeërs . .	Aanhangers van Oldenbarnevelt.
Reien van Ithacensen en Peloponnezers .	Aanhangers v. Prins Maurits.
Megeer-Sisyfus . . .	Helsche boosheden die Oldenbarnevelt's vijanden de kwade middelen ingaven om hem van kant te helpen.
Ulysses	François v. Aarsen, heer van Sommelsdijk.
Diomedes	Graaf Willem Lodewijk v. Nassau, stadhouder van Friesland.
Eurypylus	Heftig contra-remonstrant.
Schildwacht	N. N.
Agamemnon	Prins Maurits.
Nestor	Onpartijdig rechter.

Ajax	Heeren van Schagen en Asperen, voorstanders van Oldenbarnevelt.
Oates	Kinderen en verwanten van Oldenbarnevelt.
Thersites	Gerrit Benkelsz. v. Santen.
Kalchas	Bogerman, heftig contraremonstrant.
Bode	N. N.
Neptunus.	N. N.
Priamus	aartshertog Albertus.
Hekuba	aartshertogin Isabella.
Rei van Trojaansche maagden	Spaanschgezinden.

Wie kan de N. N. aanvullen? Is mijn rolverdeeling historisch juist? A. AARSEN.

Pamfletten uit den patriottentijd (X, 56, 289). Le despotisme de la maison d'Orange prouvé par l'histoire, par Karel van Ligtdal en Hollande, is de titel van een werkje, dat in den Patriottentijd verscheen en ook in onze taal in 1787 is overgebracht. In den Cat. van boeken over Ned. Gesch. van Fr. Muller 1859, n°. 1161, wordt het vragenderwijze toegeschreven aan de Mirabeau. Doch is het nu bekend, dat dit boekje van bl. 1—112 eene fransche vertaling is van het beruchte pamflet »Aan het volk van Nederland", Ostende 3 Sept. 1781, dat in 1784 onder den titel van Bijlage tot de Vad. Hist. door J. Wagenaar, door een Amsterdamschen boekdrukker in 12mo werd herdrukt (C. v. der Aa, Gesch. v. Willem V, 2de deel, bl. 581), en waarop in 1786 nog een aanhangsel verscheen? Zie Mr. J. I. v. Doorninck, Bibl. v. Ned. Anon. en Pseudon., n°. 40, n°. 978. H. T. G.

KUNSTGESCHIEDENIS.

Wiskunde. *Nav.* XXXI, 617, deelt ons eene proeve van oplossing mede van 't vraagstuk: »een willekeurigen hoek in een willekeurig aantal gelijke deelen te verdeelen". Dit vraagstuk is van groot belang, of liever, de oplossing er van. Eerstens, omdat wij dan zeer gemakkelijk regelmatige veelhoeken van een willekeurig aantal

zijden kunnen beschrijven, zooals ook door den eerbiedwaardigen wiskundige in gezegd artikel is aangegeven; en tweedens, omdat dit vraagstuk zoovelen aantrekt, teneinde in 't belang der wetenschap hunne vindingrijkheid te beproeven op dit gebied. Jammer, dat de meeste, ja alle oplossingen, die totdusver van dit vraagstuk zijn gegeven, den toets der wiskundige waarheid niet kunnen doorstaan. Men is reeds zoo gewoon geworden aan de mislukking der welmeenendste pogingen, dat men nauwlijks een glimlach kan weerhouden bij 't vernemen van nieuwe proeven. En zoo vermoedde ik dan ook aanstonds, dat de thans voorgestelde proeve wel weêr foutief zou zijn. Daar wij hier uitdrukkingen aantreffen, die minder wiskunstig duidelijk zijn, heb ik misschien den schrijver niet goed begrepen; maar begrijp ik hem goed, dan is ook deze oplossing weder foutief en heeft de schrijver zich bedrogen. Juist, omdat ik sommige zaken niet duidelijk vind uitgedrukt, of wel, niet goed begrijp, wil ik gaarne eens van den eerbiedwaardigen mathematicus hooren, wat zijne bedoeling is. 't Is daarom dat ik mij tot schrijven neêrzet, al wist ik reeds vooruit, dat het vraagstuk nog wel niet tot een oplossing zou zijn gekomen en 't derhalve misschien vergeefsche moeite van mij is. Gaan wij de voorgestelde oplossing zin voor zin na, des schrijvers woorden met cursieve letters aanduidende.

Men beschrijft een hoek naar willekeur en neemt op een der beenen een zekere maat als eenheid aan.

Aldus, laten we hoek B AC als den willekeurigen hoek aannemen en op het been AB de lijn AD als eenheid aannemen. Zie fig. 1.

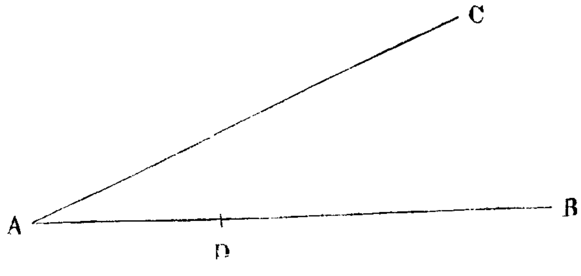

Fig 1.

Vervolgens zet men uit het hoekpunt den passer zoovele malen om, als men den hoek in gelijke deelen wenscht te deelen, en beschrijft

de twee bogen, één uit het hoekpunt met de aangenomen maat, en één uit het laatste punt.

De uitdrukking »men zet uit het hoekpunt den passer zooveel malen om, als men den hoek in gelijke deelen wenscht te deelen", beteekent voorzeker, dat men de aangenomen eenheid AD achtereenvolgens zooveel malen afpast als 't aantal gelijke deelen bedraagt, waarin men den hoek wenscht te verdeelen. Als dit nu zoo is, in welke richting of op welk been van dien hoek moet dit dan geschieden? Misschien op 't been AB, waarop reeds de eenheid is afgepast. Stellen wij nu, dat we den hoek BAC in 3 gelijke deelen wenschen te verdeelen, dan krijgen we achtereenvolgens de punten E en F in 't been AB, zoodanig dat AD = DE = EF is. Zie fig. 2.

Nu moeten we twee bogen beschrijven; één uit het hoekpunt

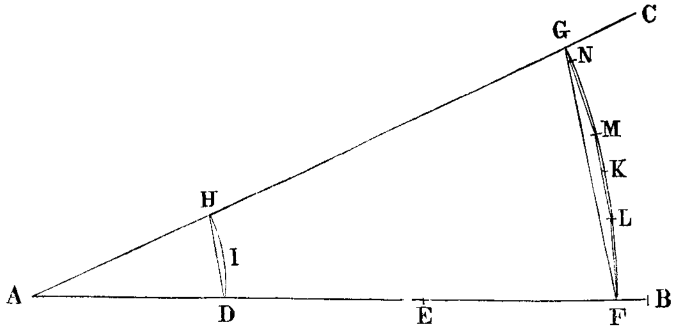

Fig. 2.

A met AD (de aangenomen eenheid) als straal, en één uit het laatste punt F. Dus, misschien naar de bedoeling des schrijvers, vooreerst boog DIH, en ten tweede boog FKG met AF = 3 AD als straal. Dit toch bedoelt gewis de schrijver, ofschoon men genoopt is uit F een boog te beschrijven met AD als straal; want bij den tweeden boog is geen andere straal opgegeven. Aangenomen nu dat dit de bedoeling is, dan lezen we verder:

Neemt men nu de koorden van den kleinsten boog en zet die in den grootsten boog om, dan zal men bevinden dat zulks het verlangde aantal deelen geeft, omdat van de twee gelijkvormige segmenten, welke door beide bogen zijn beschreven, de zijden of de twee

radiën waarmede men heeft gewerkt, tot elkander staan in dezelfde reden als de bogen welke men met die radiën heeft gevormd.

Beschouwen we fig. 2, dan moeten we van den kleinsten boog, dus van boog DIH de koorde DH trekken. Deze moeten we in den grootsten boog, dus in boog FKG omzetten, dus volgen we hier dezelfde beteekenis van »omzetten" als te voren, dan krijgen we achtereenvolgens de punten L, M en N, en de koorden FL = LM = MN. Nu moeten we bevinden dat dit het verlangde aantal deelen aangeeft. We vinden echter bij de constructie der koorden FL, LM en MN, dat er een stuk van den boog FKG, n.l. boog NG overblijft. Vereenigen we nu in gedachten L, M en N achtereenvolgens met A, dan ontstaan er drie gelijke hoeken BAL, LAM en MAN. Doch van den aangenomen hoek, dien we in 3 gelijke deelen wilden verdeelen blijft noch de hoek NAG over, en deze moet ook nog in 3 gelijke deelen verdeeld worden, zal hoek BAC in 3 gelijke deelen verdeeld zijn. Hebben we dan soms niet juist gemeten? Moet 't punt N niet juist in G vallen? We zullen eens zien. Laten we eerst iets anders nagaan. De geëerde schrijver spreekt vervolgens van twee gelijkvormige segmenten, welke door de twee bogen zijn beschreven, — en dat de zijden of de twee radiën van die twee bogen dezelfde verhouding hebben als de twee bogen. Ik heb nooit gehoord, dat de radiën zijden van segmenten waren. Moet dan 't woord segment ook in sector worden veranderd. Immers de figuur,

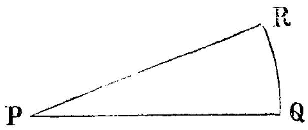

Fig. 3.

zie fig. 3, PQR is een *sector*, de zijden daarvan zijn dus de stralen PQ en PR en de boog QR, terwijl, zie fig. 4, SUT een segment is, waarvan de zijden zijn een koorde ST en de cirkelboog SUT.

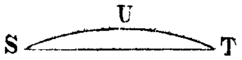

Fig. 4.

Er wordt echter van koorden gesproken, en zoo zullen we hier te doen hebben met eene kleine vergissing n.l. het verzwijgen der uitdrukking »trek tevens de koorde FG van den grootsten boog", zie fig. 2. Nu hebben we twee gelijkvormige segmenten, n.l. het segment gevormd door koorde DH en boog DIH, en 't segment

gevormd door koorde FG en boog FKG. Omdat dit nu gelijkvormige segmenten zijn, moeten de gelijkstandige zijden dezelfde verhouding hebben. Alzoo moeten b.v. de bogen zich verhouden als de koorden.

Hoe verhouden zich nu de bogen DIH en FKG? Deze verhouden zich als de stralen der cirkels waarvan ze bogen zijn. AD is de straal van den cirkel, waarvan DIH een boog is, en AF is de straal, waarvan FKG een boog is. Volgens constructie hebben we AF gelijk gemaakt aan 3 AD, alzoo is ook FKG = 3 DIH of

$$AD : AF = \frown DIH : \frown FKG.$$

Verder weten we uit bekende stellingen, dat de driehoek ADH gelijkvormig is aan driehoek AFG, dus ook daarin moeten alle gelijkstandige zijden dezelfde verhouding hebben, als éene zijde van den eenen driehoek met de gelijkstandige zijde des anderen driehoeks; alzoo AD: AF = DH: FG; of omdat AD als eenheid is aangenomen en AF gelijk 3 AD, dus gelijk 3 × 1 of 3 is, kunnen we schrijven

$$1 : 3 = DH : FG.$$

Hieruit volgt dat FG driemaal zoo groot moet zijn als DH. Passen we dus achtereenvolgens de koorde DH of FG af, dan kunnen we dit 3 malen doen, Nu zal 't ons duidelijk zijn, waarom we bij dat omzetten der kleinste koorde in den grootsten boog niet juist in 't punt G terecht kwamen. Immers koorde FG = 3 maal koorde DH, en de koorden FL, LM en MN waren elk afzonderlijk gelijk aan DH, dus FL + LM + MN = 3 maal koorde DH, ergo koorde FG = FL + LM + MN.

Stellen we nu, zie fig. 5, dat XY een willekeurige rechte lijn is Nemen we het derde deel daarvan, b.v. XV = VW = WY = $^1/_3$ XY, en beschrijven we dan een veelhoek, waarvan XY een zijde is en de lijnen XV, VW en WY de andere zijden zijn, dan zullen we alras de onmogelijkheid daarvan inzien, daar immers éene zijde van een veelhoek altijd veel kleiner is dan de som der andere zijden van dienzelfden veelhoek. Beschouwen we fig. 2, dan hebben we daarin de fig. GFLMN, die wat wijze

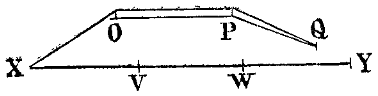

Fig. 5.

van ontstaan en verhouding der zijden betreft dezelfde is als fig. 5. Immers GF = 3 FL en FL = LM = MN.

Zoo meen ik dan voldoende aangetoond te hebben, dat we verkeerd handelen, als we de koorde DH in den grootsten boog FKG »omzetten". Moeten we dan de koorde DH ook achtereenvolgens op de koorde FG, — waarvan volstrekt niet gesproken wordt, — afpassen? Dit kunnen we juist driemaal doen, want koorde FG = 3 maal koorde DH. Stellen we nu, dat we dit moeten doen, dan ontstaat de navolgende figuur:

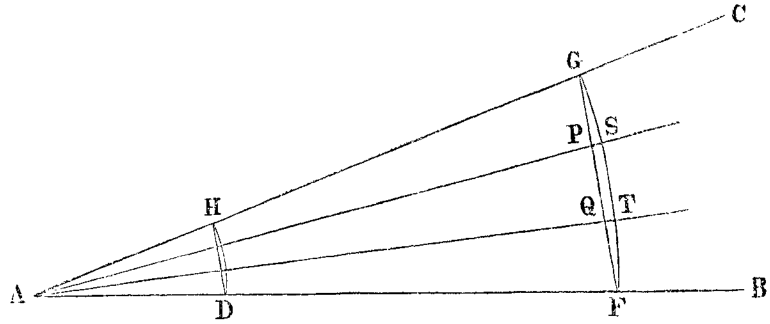

Fig. 6.

Alzoo hoek B AC willen we in drie gelijke deelen verdeelen. Daartoe hebben we een willekeurige lijn AD op een der beenen als éénheid aangenomen, en uit A met AD als straal een cirkelboog beschreven tusschen de beenen van hoek B AC. Daarna hebben we de koorde DH van den beschreven boog getrokken. Vervolgens hebben we met een 3 maal grooteren straal, AF = 3 AD, een tweeden boog tusschen de beenen van den hoek BAC beschreven en ook van dien boog de koorde FG getrokken. Nu hebben we koorde HD op koorde FG afgepast b.v. FQ = DH. Van uit Q nog eens tot P, dus QP = DH, en daarna is PG = 3 DH; want

$$FQ + QP + PG = FG = 3 \text{ DH}.$$

Verbinden we nu A achtereenvolgens met P en Q, en trekken wij die lijnen door, tot dáár, waar ze den boog, waarvan FG de koorde is, snijden, b.v. in ST; dan zouden we moeten bewijzen, dat hoek FAQ of BAT, hoek QAP of TAS en hoek SAG ieder voor zich $^1/_3$ hoek BAC is. Nu herinner ik den schrijver aan de stelling, of 't vraagstuk zooals men 't noemen wil, als men de koorde van

een cirkelboog in drie gelijke deelen verdeelt, en men trekt van uit de eindpunten der koorde stralen en tevens stralen door de deelpunten der koorde, tot den boog, dan wordt de boog *niet* in 3 gelijke deelen verdeeld. Alzoo is in fig. 6 boog FT niet gelijk aan boog TS. Dit is toch in de eerste plaats noodig, want gelijke bogen van denzelfden cirkel onderspannen gelijke middelpuntshoeken. Het bewijs hiervoor zal den schrijver misschien niet terstond helder voor den geest hebben gestaan; anders begrijp ik dit niet.

Hoe we deze oplossing dus ook beschouwen, we kunnen aan des schrijvers redeneering volstrekt niet den naam van »oplossing" geven. Ik geloof dat ik zijne redeneering niet verder aan de waarheid behoef te toetsen. Ze betreft toch het gevolg der verdeeling van een hoek in gelijke deelen, d. i. het construeeren van regelmatige veelhoeken in een cirkel. Ook dit kan niet goed zijn, omdat het op foutieve gronden rust. Gaarne zou ik zien, dat de geëerde schrijver zijne oplossing om der duidelijkheid wille met eene of meerdere figuren toelichtte.

A. BORGMAN.

VRAGEN.

Jonas Kamours. De vraag van *Nav.* XXVII, 118, is nog niet beantwoord. Wellicht spruit uit die beantwoording eene gewenschte bijdrage tot onze tooneelgeschiedenis voort.

Portret van Vorstermann. In Naglu's Monogrammisten, Band IV, 1396 findet sich die Beschreibung eines auf Eichenholz gemachten Portraits eines »jurgen Mannes mit röthlich blondem Schnurr und Knebelbart auf dem Todmenbette, mit einer rothsammtenen, mit weissente Atlas gefütterten Decke bis zur Brust verhüllt". Das Bild hat das Monogramm E (ein an ein L angelehntes V) Naglu meint, dass es ein mit dem älteren Vorstermann gleichzeitiger Meister gemalt hat; Bode, dass es von diesem selbst herrührt;. Hymans, dass es Friedrich Heinrich von Nassau-Oranien ist. Unsere Frage geht

dahin, ob ein Bild Vorstermann's existirt, welches mit dieser Beschreibung übereinstimmt, oder ob eine derartige Abbildung bekannt ist, aus welche sich die Identität feststellen lässt.

Berlin. S. CALVARY.

TAALKUNDE.

Vertrekken met de noorderzon. (XXXII, 187). Met een noorden- en noordwestenwind heeft men in voor- en najaar meestal buiig weer afgewisseld door fellen zonneschijn. Het schel bleeke licht speelt dan door de snel voorbijtrekkende wolken schuilevinkje. Het is een onophoudelijk »zoo zie je me en zoo zie je me niet". Kan daar 't verdwijnen met de noorderzon ook van daan komen? Het is maar eene gissing.

A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

Vertrekken met de noorderzon. Daar men dit middernachtelijk uur — als de zon in 't noorden is — om zijn *duisternis* verkiest, zal er aan een noorder*licht* wel niet bij te denken vallen. Integendeel men zou zijn vertrek onder die omstandigheden zeker liever wat uitstellen. V. VL.

[Ook aldus G.]

Vertrekken met de noorderzon. *Met de noorderzon vertrokken* werd in mijn tijd te Amsterdam gezegd van luidjes die 's avonds laat of 's nachts hun woning verlieten en hun huisbaas of schuldenaars of meestal beiden de dupe maakten van de historie, want ze lieten geen adres achter en gaven van hun verhuizen ook geen kennis in de courant. Ik zie in dat *met de noorderzon* geen noorderlicht, maar een ironie die op waarheid berust en zooveel zeggen wil als in donker, — »bii duusteren" hier op de Veluwe, — zonder zonnelicht, zooals huizen en kamers, op 't noorden geplaatst, het schijnsel der zon missen. A. AARSEN.

Nederlandsche woorden in fransche gouspraken (XXXI, 325; XXIX, 157; XI, 277, 215, en Algemeen Register). De lyst van oorspronkelik nederlandsche woorden, die in de volkstaal van sommige fransche

gouen in gebruik zijn, kan ik nog aanvullen met de volgenden, die in 't flaamsche maandblad Loquela (XXXI, 560) vermeld worden. Uit Ryssel en omstreken zijn ze afkomstig. *Des averlecques*, zoo noemt men daar de restjes of kliekjes van een maaltijd, die in de schotels overblyven. Het oorspronkelik nederlandsche woord is *averlek*; van *aver*, het zelfde woord dat ook voorkomt in de samengestelde oud-nederlandsche woorden *avergeloove* (by Kiliaan), bygeloof, hoogduitsch *Aberglaube*; *averwijs*, dom, onverstandig; *averrechts*, nog in gebruik; *avername*, bynaam, spotnaam, enz. — *La bancloque*, de banklokke, banklok, zoo noemen de Rysselaars hun openbare stadsklok, die aan de geheele banne, aan de geheele burgerlike gemeente behoort, in tegenoverstelling der kerkklokken. — Het *byzen* der koeien heet in d'omstreken van Ryssel *biser*. — Een pannekoek van boekweitenmeel (*boekendemeel, boekemeel* in Holland) gebakken, heet te Ryssel *boucancouque*; dat woord is oorspronkelik *boekweitenkoek* of beter *boekweetenkoek* (friesch *hweet*, engelsch *wheat* = tarwe), *boekweetekoeke*, samengetrokken tot *boekeetekoeke* in Flaanderen, tot *boekendekoek* in Holland. — De knikkerts en stuiterts of bakkerts, waar de knapen mee spelen, heeten te Ryssel niet slechts *des quenèques* (XXIX, 157), maar ook *des bonques*, van 't flaamsche *bonke, bonket, bolleket*. — *Espiringue* is de rysselsche naam van den spiering, zekere visch, in geijkt boeke-fransch *éperlan* genoemd. — *Vilbrequin*, zoo heet een timmermanswerktuichje, dat in Holland *spykerboor*, in Flaanderen *wielboor*, *wielboorken* in verkleinform, heet. Van dit flaamsche *wielboorken* is 't fransche *vilbrequin* slechts een verbastering. — Een stok of paal by een struik of boom zetten, om dien te steunen, heet te Ryssel *estoquer én âbre*, of *estoquer un arbre*, eenen boom stokken.

JOHAN WINKLER.

[Ook in de Nederbetuwe spreekt men van boekendemeel.]

Brand (XXXI, 226). Wij zien niet in, dat uit het aangevoerde blijkt dat in »zoo helder als een brand", dit laatste woord bepaald de beteekenis van »vuur" hebben, en niet even goed, of beter, die van *zwaard*. Men zegt ook, *zoo schoon als een brand*, of *brandschoon*, en kan hierbij, eerder dan aan »vuur", gereedelijk denken aan een *zwaard*, dat altijd helder, schoon, blinkend gehouden

werd. Meerdere spreekwijzen zijn aan wapens ontleend, b. v. *zijn piek, schuren, de plaat poetsen*, enz. J. C. D. R.

Gewente (XXXI, 576). Men denke hier by ook aan 't friesche woord *bûtenwenstich*, buitengewoon.

Heilige dagen (XXXII, 182). Ik verklaar het bedoelde spraakgebruik eenvoudig hieruit, dat een »heilige dag" is een *onbezette* dag. Andere dagen zijn als 't ware overdekt met bezigheden, maar heilige dagen zijn vrij, open, onbezet. E. LAURILLARD.

Heilige dagen (XXXII, 50). De uitdrukking is ontleend aan den almanak, waarin de H. dagen met een roode letter worden aangeduid. Zoo wisselen krenten en rozijnen op aangename wijze de gewone kleur van ketelkoek, rijst, broodjes, enz. af. De uitdrukking wordt niet alleen in Amsterdam, maar ook elders, o. a. in de Lijmers gebruikt. PASSIM.

[Dit is zeer waarschijnlijk.]

Holderdebolder (XXXI, 227; XXXII, 110). Ik dank den heer Janssen v. Raaij vriendelijk voor zijne mededeeling. Uit zijn versje blijkt dat holderdebolder niet van de trappen behoeft te vallen om holderdebolder te zijn, en men alzoo wat anders in dat woord moet zoeken dan »hals over hoofd". A. J. C. KREMER.

Kraan, kranig (XXXII, 188). Mij komt het voor, dat er reden is, om aan den *kraanvogel* te denken. Vooreerst blijft men dan in analogie met *hanig*, *bokkig*, *kattig*, enz. Ten andere hecht men dan de afleiding vast aan een dier, dat in onze volkstaal geen vreemdeling is. Denk, bij voorbeeld, aan de spreekwoorden: »Beter een musch in de hand, dan een kraan op het dak". — »De vos en de kraan hebben elkander te gast". — »Hij heeft een kranehals". — »Slapen als de kraanvogels" (d. i. slapen met halfgesloten oogen). En eindelijk heeft aldus de afleiding een aansluitingspunt in eene bekende gewoonte of eigenschap van dien vogel. Ik herhaal hier wat ik in mijn opstel »Diernamen toegepast op menschen" schreef: »'t Is bekend, dat de kraanvogels gewoon zijn wachten

uit te zetten en, als ze aangevallen worden, een kring te vormen, en zich kloek te verdedigen. Onmogelijk is 't niet, dat het gezegde *die houdt zich kranig* daarmêe in verband staat."

E. LAURILLARD.

VRAGEN.

Dieventaal of bargoens (vgl. XXXII, 41). De *Indische Gids* van Juli 1881, maakt melding van eenige soorten van dieventaal in de Minahassa en op Sumatra's Westkust, welke hoofdzakelijk gevormd wordt door omzetting der woorden of lettergrepen, doch ook door tusschenvoeging van andere klanken en vervorming van den eindklank. Zoo wordt »Inidija sapa poenja roemah?" in: »Ingkinini dingkinija sangkanapa poengkoenoenja soengkoenoemah?" en »Sapapoenja badjoe bagoes itoe?" in »Sapapé poenjonjé badjodjé bagoges inoné?" vervormd. Dit herinnert mij dat ik in mijn jeugd in Overbetuwe dergelijk bargoens gehoord heb en wel drie soorten. Bij de eene werden alle klanken in de *ao*-klank veranderd en de aanvangsmedeklinkers eener lettergreep naar het einde van deze overgebracht met achtervoeging eener scherpe *e*. Zoo werden b.v. de woorden: »Kunt gij mij wel verstaan?" vervormd tot »Aontké aogé aomé aolwé aorvé aonsté?" Bij de tweede werden alle klanken in de *ee*-klank veranderd, de aanvangsmedeklinkers door eene *h* vervangen en die klinkers naar het einde der lettergrepen overgebracht, met achtervoeging van *es*, zoodat de bovenstaande woorden in »Heentkes heeges, heemes heelwes heerves heenstes?" vervormd werden. — Bij de derde soort werden de klinkers in *ie* veranderd met voorvoeging van *ad*, en luidden de meergemelde woorden »Kadient gadie madie wadiel vadier stadien?" Slechts weinige personen schenen dit bargoens nog te kennen, en zij gebruikten het soms op publieke plaatsen, om elkander iets mede te deelen dat anderen niet behoefden te weten. Bij gelegenheden van verkoopingen of verpachtingen hoorde ik het van die personen herhaaldelijk en elke soort werd zeer vlug gesproken. Vermoedelijk is er echter thans niemand meer die met dat bargoens bekend is.

Vraag: is dergelijk bargoens ook van andere plaatsen in Nederland bekend?

Batavia. JANSSEN V. RAAIJ.

Alles is naar de Fransche barrebiesjes. Wat is de oorsprong van deze zegswijze of dit spreekwoord? Barrebiesjes beteekent natuurlijk Berbice, een deel van Fransch Guyana, en ik veronderstel dat deze zegswijze zijn ontstaan te danken heeft aan eenig historisch feit in het laatst der vorige of het b gin dezer eeuw, doch aan welk feit dan?

Amersfoort. H. M. WERNER.

Auch ist ja Holland noch nicht in Noth. De nood is nog niet zeer nabij. Hoe komt Holland in dit Duitsche gezegde of spreekwoord?

J. D.

[Zie *Nav.* XXII, 196.] L.

Atchin. Hoe moet men schrijven, Atchin of Atjeh? *Nav.* XXV, 208 *O*, 31, treft men in één artikel beide schrijfwijzen aan. J. v. Wijk Rzn. heeft in zijn Aardrijkskundig Woordenboek de vormen Atschin, Acheen, Achem en Aschem als benamingen van het land, Acheen als benaming der hoofdstad, en schijnt Atjih niet te kennen. In 't begin van den oorlog las men van Atchin, later werd het Atjih, of ook Atjeh. Maar steeds gewaagt men van de inwoners als van Atchineezen. Wat moet het zijn?

Stoet, stute. Van waardit woord? De wittebroodsdagen heeten bij sommige Noord-Duitschers stuten (stoe)-weken, in 't Groninger dialect is stoet krentenbrood; en in Zvl. daarentegen is *stute* (*u*, niet *oe*) eenvoudig boterham: 'n stute van roggen-, van tarwenbrood, 'n krentenstute. G. P. ROOS.

Stromberg. »Is van Stromberg Potamontius de vertaling?" vraagt *Nav.* XXVII, 614. Vermoedelijk wel, doch dan hebben wij hier een samenflansing van woorden uit twee onderscheidene talen (potamos en mons, in casu juister »potammontius"); want aan »potare",

en dus aan een den berg drenkenden of besproeienden stroom te denken, schijnt nog al meer gekunsteld. Doch Potamontius kan ook een verschrijving zijn van Fontemontius (*Nav.* XXI, 453). Misschien moet men lezen: Potamontius *aut* Str. Of was dat Potamontius een toegevoegde voornaam van dezen Henricus v. Stroomberg (vgl. *Nav.* XXI, 453)? Of duidt à Strombergh aan, dat hij van Stromberg bij Dordrecht (*Nav.* XXIII, 528) afkomstig was? Woonde te Zwartsluis in 1678 Roelof Stroombergh (zie *Nav.* XXVI, 513); vermoedelijk was de *Nav.* XXI, 453, vermelde naam- en tijd- en vakgenoot Hendrik Coenraad v. Stroomburg een bloedverwant van hem, misschien wel zijn zoon. Zoo ja, dan leert ons dat samenflansel Potamontius, of zijn variant Fontemontius, dat de *Nav.* t. laatstaangeh. pl. voorkomende schrijftrant »Stroom*burg*" niet deugt. De vergelijking met *Nav.* XXVII, 614, leert, dat *Nav.* XXI, 453, in plaats van »inveteri instrumento" moet gelezen worden »in Veteri Testamento".

Vingerwijzing. In Deel XXXI van dit tijdschrift merkte ik onder 't lezen tot tweemaal toe (bl. 2 en 69) op, dat het goede hollandsche *wenk* meer en meer gevaar loopt verdrongen te worden door bovenstaand Germanisme. Mag de *Navorscher* ook niet een weinigje medewerken om die vreemdelingen over de grenzen te zetten? Wij schermen reeds al te veel met »daarstellen" (vooral in officieelen en parlementairen stijl) en »opname" (voornamelijk in courantenstijl) dan dat we nu nog *wenken* zouden behoeven te geven om *vingerwijzingen* te weeren. A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

Boele of Poulle (XXX, 584). Gerardus Boelen werd als prop. tot pred. ber. te Laren 6 Nov. 1748, bev. 2 Febr. 1749 en is verroepen in 1754 naar Zelhem, waar hij als emeritus in 1806 overleed. — Herman Lancelot Boelen, geb. te Deventer, broeder van Gerardus, werd 9 Mei 1756 als pred. te Schoonebeek bevestigd;

verroepen naar W.-Indië, werd hij te dien einde 22 Juli 1765 te Amsterdam bevestigd, legde zijn dienst neder in 1772 en overleed in 1796. — Henricus Boel werd in 1716 pred. te New-York.

J. VAN DER BAAN.

v. **Raesfelt** (XXXI, III, 2, 307) Den 13 Mei 1642 te Brielle getrouwd Johan v. Raesvelt, j. m. van Bremen, en Clementia Edmeston, j. d. wonende te Brielle. Misschien moet er v. Raedtsvelt gelezen worden in de kerkeraads-acta der Herv. gemeente te Brielle i. d. 24 Jan. 1673, alwaar vermeld staat, dat met kerkel. attestatie van Rhenen te Br. kwam Anneken v. Raedtsvelt. H. DE JAGER.

Ruysch (XXIX, 521; XXX, 617). Te Utrecht zijn overluid: 13 Jan. 1618 Aleida Ruysch, huisvr v. Jacob v. der Maeth; 22 Oct. 1620 de Hr. Jacob v. der Maeth; 10 Jan. 1621 Aleida Ruysch wed. v. Heer Gerard van Eck; 24 Febr. 1622 Johanna Ruysch wed. Adriaen van Leeuwen; 13 Oct. 1630 Everard Ruysch; 27 Juli 1634 de HoogEd. Vr. Joanna v. Renesse v. Baer, huisvr. v. Jhr. Pieter Ruysch, heer v. Meeresteyn, gest. op Meresteyn; 5 Apr. 1648 het zoontje van Jor. R. v. Meresteyn; 11 Nov. 1644 Dorothea Ruysch dr van Jor. Ruysch, v. Meresteyn; 29 Nov. 1644 Françoise R., dr v. den Hr. v. Meresteyn; 23 Oct. 1648 Jor. Hugo Johan R., zoontje v. den Hr. Ruysch v. Meresteijn; 7 Sept. 1636 Anna R. huisvr. v. Jor. Cornelis v. Buyren; 3 Mei 1637 Jor. Hendrik R.; 18 Mei 1637 het kind v. Jor. Frederik R., raad ter admiraliteit in Zeeland; 20 Mrt 1638 Cornelia R. wed. Jor. Albert v. der Hulsen; 13 Juli 1641 Deliana v. Meerlo huisvr. v. Nicolaes R., substituut procur. generael 's Hoofs v. Utrecht; 9 Mrt 1647 het kind v. Nicolaes R.; 18 Apr. 1651 Nicolaes R., subst. procur. gener. 's hoofs v. Utrecht; 29 Aug. 1641 Elisabeth v. der Meer, huisvr. v. notaris R.; 3 Apr. 1643 Magdalena R., oudste dr v. notaris R.; 1 Oct. 1644 het zoontje v. Jor. Frederik R., oud burgem. v. Utrecht; 13 Juni 1645 Elisabeth R., dochtertje v. den oud burgem. R.; 5 Mrt 1649 het kind v. den Hr. Frederik R. oud burgem.; 27 Mei 1645 Jor. Willem R., vendrich v. capit. Vonck, gest. te Dordrecht; 8 Juli 1645 Maria R., huisvr. v. Jor. Walraven v. Arkel; 21 Jan. 1646 Johanna R., dr v. mr. Pieter R., raad

ordinaris in den Hove v. Utrecht; 28 Febr. 1649 Johanna R., huisvr. v. Jor. Andries v. Panhuijs, zuster des domheers Godin.

V. O.

Sas (XXXI, 181, 353, 415; II, 199, 202). Wouter Sasse Gijsbrechtsz., burgemr van Dordrecht 1371. — Heinric Sasse Ghijsbrechtsz., idem 1373, † 98. — Hr. Coenraad Sassezoon, kannunnik ald., † 1396. — Als collatoren eener prebende in de Groote kerk aldaar komen nog (zonder jaarvermelding) voor: Hr. Adam Sas, Mr. Cornelis Sas, Hr. Gijsbrecht Sasse. — Te Gorinchem waren schepenen Jacob Sas Jansz. 1493, Otto Sas Joostensz. 1585, en pensionaris Mr. Gijsbrecht Sas 1504. — Adriana Sasse Cornelisdr huwt Johan Halling (geb. 1542). G. ESCHAUZIER.

Sas, Sasse. Aeltje Sas Jansdr., geb. te Gouda, huwt aldaar 8 Febr. 1615 Alexander v. Westerholt, Hendrikszn., glasschilder, geb. te Utrecht. Dirk Sas, Hoensz., apotheker 1619 te Gouda. Gerrit Cornelisz. Sas, winkelhouder te Delft 1671. Theodorus Zas 1684 predikant te Batavia. V. O.

Scheidt of Scheit (XXVI, 325). Mr. Steven Harpert de Groulart, heer van Surister, secretaris v. 's Hertogenbosch 1736, broeder der Illustre Lieve Vrouwe broederschap aldaar. Zijn wapen, voorkomende op de wapenkaart der 36 broederen, in Oudheden en Gestichten van de stadt en meijerije van 's Hertogenbosch 1742, vertoont een getand kruis van zilver in een veld van rood. Zijn kleinzoon, geb. 1 Juni 1769, † 1842 te Tiel, ald. begraven op de begraafplaats buiten de Burensche barrière met grafzerk, waarop staat: Frederik Harpert von Scheid de Groulart, kamerheer van den Groothertog van Hessen, kommandeur van Hoogdeszelfs orde, raadsheer in 's Hertogenbosch, geb. 1769, overleden te Tiel 1842. H. T. G.

Swalmius (XXVIII, 531, enz.). Hendrik v. de Swalme, vermeld in eene Res. der Brielsche regeering, luidende: »Up huijden soe hebben die Burgemeesters ende Regierders der Stede vanden Brijelle geaccordeert met Hendrick v. de Sw., dat hij sal reijsen van stadts wegen in Engelandt ende aldaer vuijt te rechten de saecke vant

arrest van Marten Basier jegens Sampson Jansz. etc. Actum coram omnibus den 7 Dec. 1577". — Isaäc Swalmius, volgens de kerkeraadsacta van 4 Mei 1623, toen bij de Herv. gem. te Brielle toegelaten tot 't Avondmaal, trad als j. m. in Den Haag in 't huw. met Jannetje Willemsdr van Cronenburch, j. d. te 's Gravenh., na 7 Mei 1628 te Br. ondertr. te zijn. Eene Res. der Br. regeering van 12 Aug. 1628 noemt hem schout van Rugge, en zegt dat hij toen te Br. den eed als poorter deed. Den 1 Oct. 1631 werd hij te Br. gekozen tot schepen, maar voordat het dienstjaar ten einde was, was hij gestorven [1]). In twee acten, de ééne d.d. 29 Aug. 1634, de andere d.d. 16 Apr. 1635, vond ik melding gemaakt van het »naergelaten weeskint van sal. Isaacq Sw." — Catrina Sw. was 25 Juni 1656 getuige bij den doop van Pieter, z. van Jacob Naghe en Jannetje Brants. — Ds. Henricus Brands v. der Sw. 16 Juni 1658 te Br. ondertr. en daarna te Nieuwenhoorn getr. met Maria Sem. j. d., zuster van Balthasar S., in 1660 en later burgemeester te Br. Deze pred., ook H. v. den Brand Swalmius genoemd, ging in 1663 van Nieuwenhoorn, waar hij in 1653 als prop. gekomen was, naar Oud-Beijerland. Later was hij pred. te Maassluis. Als zoodanig komt hij voor in een akte van 10 Dec. 1669, welke akte tevens gewaagt van »Otte Brants v. der Swalmius, eenich naergelaeten weeskint van joffr. Maria Sem, geprocreëert bij Ds. H. Brants v. der S." Den 3 Mei 1661 werd te Br. begraven Maria Sem, huisvr. van Ds H. S. — Petrus S., als prop. in 1666 te Nieuw-Helvoet gekomen, ging vandaar in 1670 naar Zuidland en later naar Maastricht. Bij gelegenheid eener vacature te Br. in 1673 deed hij aldaar zijne gaven hooren, maar de Maastrichtsche leeraar werd niet genomineerd. — Maria Sw., j. d. van Maastricht, 20 Nov. 1695 te Br. ondertr. en daarna te Leiden getr. met Govert du Bois, ber. pred. te Kruiningen, j. m. — Jan Hendrik Sw., van Delft, den 23 Nov. 1765: aldus leest men in het Register der Poorteren en Burgeren, die sedert 1 Oct. 1765 te Br. hun poorter- en burgerrecht verkregen. In de kerkeraadsacta van 12 Jan 1766

[1]) De Magistraat besloot 12 Juli 1632 met 't oog op de kleine tijdruimte, die er nog vóór den aanst. 1 Oct. verloopen moest, geen anderen schepen te kiezen in plaats van den overleden Sw.

is genotuleerd, dat Jan Hendr. S. te Br. kwam met kerkel. attestatie van 's Gravenhage. Dat hij te Br. de betrekking bekleedde van »commies van het postcomptoir", heb ik vermeld in mijn Gesch. en Letterk. Na-oogst, verschenen onder den titel »Het Brielsche Archief" (Utrecht, J. L. Beijers, 1876). Den 20 Nov. 1777 en 1 Oct. '83 werd hij te Br. benoemd tot thesaurier-ordinaris, telkens voor 6 jaren. Den 1 Oct. '78 werd hij gekozen tot raad, 1 Oct. '67, '69, '71, '73, '76, '80, '84 tot schepen. Den 1 Oct. '74, '77 trad hij op als oud-schepen. Op verzoek werd hij 18 Oct. '84 als schepen ontslagen. Den 16 Oct. '69 werd hij gekozen tot vroedschap en 5 Apr. '88 kreeg hij als zoodanig zijn ontslag. In den ouderdom van 68 jaar is hij 4 Juni 1812 ongehuwd te Br. gestorven. — Mr. Cornelis Jacobus Sw. 1 Oct. 1775 te Br. getr. met Jonkvr. Petronella Geertruida Roest. Vroeger woonde hij te 's Gravenhage, toen te Schiedam. H. DE JAGER.

Weveringh (XXIII, 638, XXIV, 82).

Philippus Weveringh, tr. Helena de Beijer, bij wie

Mr. Philips, burgemeester van Nijmegen, † 8 Nov. 1662, tr. 7 Dec. 1613 Sophia v. der Meer, dr v Mr. Adriaan Frankenszoon, lid des prov. raads van Holland, bij Cornelia Cant (*Nav.* IX *O.*, n°. 1), bij wie

Adriaan, geb. 11 Nov. 1616, † 30 Sept. 1668, tr. 10 Apr. 1646 Catharina v. den Helm Cornelisdr, bij wie

Mr. Anthony, geb. 6 Juni 1649, † 31 Aug. 1720, tr. 28 Mrt 1677 Maria v. Hoogenhouck, bij wie Maarten, Mr. Adriaan, Cornelis, Sophia. Maarten is waarschijnlijk degene, tot wien de heer Vosterman v. Oijen opklimt. Mr. Adriaan, geb. 24 Jan. 1678, † 26 Mei 1719, tr. 28 Juli 1699 Jacoba v. Royen, bij wie Mr. Adriaan (*a*), Jacoba, Philippus, Anthony, Maarten (*b*).

(*a*) Mr. Adriaan, geb. 10 Apr. 1700, † 17 Dec. 1768 — misschien dezelfde, die 1731—58 als lid der vroedschap te Delft bekend staat, — tr. 25 Aug. 1726 Martina Baert, † 17 Oct. 1783, bij wie Adriaan (*c*), Bartha (*d*).

(*b*) Maarten is waarschijnlijk Mr. Marten W., in 1746 ontvanger van den 100sten en 200sten Penning der O. I. C. ter kamer Amsterdam.

(*c*) Adriaan, geb. 24 Febr. 1729, † 12 Dec. 1768, in 1755 schepen

van Alkmaar, in 1756 ook schepen comm der gemeene-landsmiddelen, tr. Elizabeth Baert, † 6 Dec. 1786, bij wie Martina (*e*), Maria (*f*). Zij hertr. 19 Jan. 1772 Hendrik de Carpentier, geb. 7 Apr. 1748, zoon van Jan Hendrik bij Catharina Coster.

(*d*) Bartha, geb. 22 Sept. 1731, † 25 Oct. 1783, begr. in de Oude kerk op het koor te Delft, tr. 26 Mei 1767 Dr. Nicolaas Georgius Oosterdijk, geb. 16 Febr. 1740, † 3 Sept. 1817, begr. 8 Sept. te Katwijk aan Zee in 't graf zijner tweede echtgenoote, Profr. te Harderwijk 23 Oct. 1770, te Leiden 17 Oct. 1775, zoon v. Dr. Johannes Oosterdijk Schacht, Profr. te Franeker 10 Oct. 1727, te Utrecht 12 Sept. 1729, emer. 1791, bij Johanna Alethea Moll. Hij hertr. 14 Apr. 1789 Cornelia Willemina Graswinckel, geb. 31 Oct. 1754, † 26 Jan. 1807 aan eene hoofdwonde, bekomen in de ramp van Leiden (12 Jan.), begr. te Katwijk aan Zee, dr v. Gerard Johan bij Maria Geertruid van Alphen.

(*e*) Martina, geb. 1 Febr. 1767, tr. 30 Nov. 1790 Jan Diderik Marchant, geb. 30 Nov. 1766 te Enkhuizen, 1786 als student te Utrecht ingeschreven, zoon van Carel bij Sibrechta Helmers. Misschien was zij de laatste van haar geslacht, daar een harer zoons de namen Nicolaas Georgius Weveringh Marchant ontving.

(*f*) Maria, geb. 1768, † 1772.

Mr. Maarten Weveringh tr. Anna Elizabeth Verbeek. Hunne dochter Antonia Emmerentia, geb. 1774, † 1802, tr. Adriaan v. der Hoop, oudsten zoon van Mr. Joan Cornelis bij Agnes Dedel, geb. 28 April 1778, † 15 Maart 1854 kinderloos te Amsterdam, na hertrouwd te zijn met Dieuwke Fontein, wede. J. Hofstede Jr. Zie over hem en zijn Kabinet v. der Aa, Biogr. Wb. Te Amsterdam † 11 Nov. 1840, 74 j. oud, Martina Weveringh, wede. Mr. J. D. Marchant.

P. A. N. S. VAN MEURS.

[M. S. Bakker, geb. Weeveringh, † 31 Maart 1882 te Haarlem, denkelijk kinderloos.]

De Witt-Nolthenius (XXX, 577; XXXI, 632). Afstammelingen in rechte lijn van Catharina de Witt (Jeronimusdr bij Maria Baelde) en Willem Nolthenius, zijn er nog verscheidene in leven, blijkens het geslachtregister in mijn bezit Ook heb ik eene genealogie van de Haze, waarin de afstammelingen voorkomen van bovengenoem-

den Jeronimus de Witt bij Christina Gerards, tot op Jean François de Witt in 1798 gehuwd met Susanna Louise le Pelletier; hij was een zoon van Mr. Jan de Witt, gehuwd met 1°. J. W. Clifford, 2°. A. G. bare. v. Lockhorst. Het wapen van Nolthenius acht ik in het Armorial van Rietstap niet juist beschreven, althans op het wapenbord met acht kwartieren van Balthazar Nolthenius, zoon van Willem bij Catharina de Witt, in mijn bezit, komt het aldus voor: Ec. au 1 *sinople* au Neptune, arm. de son trident, assis sur un dauphin soutenu d'une mer, le tout au nat. et cout., au 2 *d'or* aux deux dauphins au nat. l'un sur l'autre; au 3 *d'argent* à six bill. de *sable*, placées 3, 2, 1; au 4 d'azur à six étoiles d'or, placées 3, 2, 1; S. deux lions regardants, casque taré de front; Cimier cygne aux ailes étendues. Mogt men meerdere inlichtingen verlangen, ben ik daartoe gaarne bereid. Men adresseere zich dan onder het opschrift »De Witt-Nolthenius" bij den Boekh. H. B. Breijer te Arnhem. N.

[Een Pierre de Witt woont te Val Richer, Par Lisieux Calvados France.]

VRAGEN.

Anspach. Wat leeren de doopboeken te Zutfen nopens deze familie, van welke leden in het laatst der vorige eeuw aldaar gevestigd waren, evenals te Hulst. Ook te Grenzhausen in het Nassausche kunnen inlichtingen worden verkregen; want aldaar komt deze naam nog menigvuldig voor.

Berg. Hoe is het wapen en wie waren de ouders van Mr. Dirk Berg, geb. te Zwolle, 1733 jur. stud te Utrecht, later auditeur militair en gemeensman te Zwolle. Behoorde hij tot het adellijk geslacht van dien naam? V. O.

Bosch (XXVI, 323, 482). Wie waren de ouders van mr. Mathias Bosch, geb. te 's Gravenhage, werd 1765 student te Utrecht, huwde Anna Lucia Cramer van Veeren. V. O.

Brant of v. den Brant. In 1557 trouwde te Breda Johan v. den Brant of Brant met Hillegonda Huijbrechts, geb. te Breda omstr. 1531,

dr v. Hendrik Gherit Cornelis H. bij Kathelijne de Bye Hendriksdr. Blijkens de vestbrieven te Breda, is uit dit huwelijk een zoon gesproten, Cornelis v. den Brant, luit. onder kap. Cluijt, in 1601 in garnizoen in de Willemstad. Was deze één persoon met dien van gelijken voornaam, *Nav.* XIII, 144 vermeld als zoon van Jan Brant Dirksz. en Hillegonda de Bye, zoodat ter aangehaalder plaatse de geslachtsnaam zijner grootmoeder met dien zijner moeder verward wordt? Welk wapen voerde dit geslacht Brant of v. den Brant, en wie waren de ouders van Johan voormeld?

MR. P. A. J. V. DEN BRANDELER.

Brunet de Rochebrune. Wie waren de ouders van Hendrik, Marius Br. de R., geb. (waar en wanneer?), † te Leeuwarden 1728, kap. in 't lijfregiment Oranje-Friesland, edelman en kamerheer aan 't Friesche Hof, gehuwd met Juliana Lucia v. Doys?

th. D.

v. Coeverden (VII, 115). De aldaar sub. n°. 1 opgegeven kwartieren zijn niet juist, en moeten de kwartieren Mom en v. Isendoorn onderling verwisseld worden, anders toch komt men tot de huwelijken Ittersum × Isendoorn en Varick × Mom, die beide onbekend zijn. Uit de geneal. van het gesl. v. Varick blijkt het volgende: Johan v. V. tot Wyenrade, zn v. Goossen en Maria v. Wijhe, schepen van Tayll 1477, † 1503, tr. 1451 Margriet v. Isendoorn, dr v. Willem en Adriana de Cock v. Nerijnen, uit welk huw. een zoon Goossen v. V. tot Wyenrade, tr. 148. Johanna v. de Poll, dr v. Johan bij Maria v. Strijen v. Zevenbergen, bij wie Cornelia (geh. m. Reinier v. Coeverden tot **Rhaen**) en Goossen v. V. tot Wyenrade † 17 Mei 1557, begraven in de St. Elisabethskerk te Grave met deze kwart:

Varick	Poll
Isendoorn	Strijen v. Zevenbergen

Uit de geneal. v. Ittersum en Mom het volgende.

Jacob v. Ittersum, † 1499, drost v. Lage, zn v. Johan bij zijne 2°. vrouw (denkelijk) Agnes v. Campferbeek, Stevensdr bij N. ten Bussche, tr. Maria Mom, † 1494, dr v. Roelof bij Aleyd v. Baer, uit welk huw. o. a. eene dochter Maria geh. met N. v. C.

Doch hoe heette deze v. Coeverden, en wie waren zijne ouders?

Volgens genoemde kwart. was zijne moeder eene v. Heeckeren, doch dit huw. Coeverden × Heekeren vind ik niet in de geneal. v. H. (*Herald. Bibl.*, 1881, 1. Aflev.)

Amersfoort. H. M. WERNER.

v. Coeverden (XXXI, 639). Johanna Adriana v. C., ged. te Deventer 23 Dec. 1688, hertr. Derk Mulert tot Bakenhagen. Hare ouders waren Jan Heidentrijk v. C. tot Wegdam en Margaretha Elisabeth van Renssen; hare grootouders Wolter v. C. tot W. en Anna Margriet van Ittersum; hare overgrootouders Herman v. C. tot W. en Adriana Hetterschey. De moeder harer grootmoeder van vaderszijde was Johanna v. der Lauwick. De wapens zijn allen in Rietstap's Arm Gen. te vinden. J. D. WAGNER.

[Zie ook vooral Mr. J. v. Doorninck, Geslachtk. Aanteek., bl. 25, enz.]

v. Heemskerck. Wie waren de ouders en grootouders van Antonie v. Heemskerck, schepen van Schieland, geboren omstr. 1725? Hij was gehuwd met Antonia Petronella Elzevier, geboren 10 Feb. 1730, dr van Isaac Elzevier, geb. 1690, en van diens 2e vrouw Maria v. Meel. V. R. V. D. K.

Kuithan of Kuythan (XXIX, 488 *O*). Wat weet men van deze familie, en welk wapen voert ze?

Larcher en Steenbergh. Welke zijn de wapens dezer geslachten? G...(?), W...(?), H...(?) Larcher, heer van Keenenburg of Kunenburg, ritmr. eener compagnie ruiterij in statendienst, levende omstr. het midden der vorige eeuw, huwde Louise v. Steenbergh, hunne dochter was Catharina Henriette Larcher, echtgenoote van Frederik Maurits Houth. Zie de beschrijving van Kunenburg in *Nav.* XIII, 4. th. D.

Metelerkamp. Hoe heetten de ouders en grootouders van A. M. Metelerkamp, die 2 Juli 1810 op Groot-Midlum in O. Friesland ondertrouwde den Deventer notaris D. J. R. Jordens? (Zie v. Doorninck, Geslachtk. Aant., bl. 706). H. M. WERNER.

Bastaarden v. Nassau (XI, 101, 294, 357; XII, 68, 259, 358; XIII, 4, 71). Wie waren de ouders en grootouders zoowel van vaders- als van moederszijde, van Jan Floris Hendrik Karel graaf v. Nassau la Lecq, gehuwd te Amsterdam in 1823 met Louise Philippine Larcher Houth (spreek uit, Hoet), dochter van Frederik Maurits Houth, kapitein in het reg. Oranje-Friesland, en van Catharina Henriette Larcher, en weduwe van Gerard Vrolijk (overl. 1812). J. F. H. K. graaf van Nassau la Lecq is de graaf van Nassau geweest, die bij Organiek Besluit van 28 Aug. 1814 werd geadmitteerd in de ridderschap van Holland (zie L. A. v. Weleveld, Handb. v. d. Nederl. Adel, 1848, 4°); hij stierf als de laatste van zijn geslacht, kinderloos in 1824, waar? th. D.

v. Ooste. Is v. Ooste gesproten uit de graven van Meurs? Het wapen toch is hetzelfde, (als brisure voorzien in den rechter bovenhoek van een zwart leeuwtje) terwijl het in de 13e en 14e eeuw in den omtrek van Cleef voorkomt. Henrick en Evert v. Oeste waren in 1381, met twee graven van Meurs, leden der gekkenorde te Cleef. Johan, alsmede Diederik en Thomas v. Ooste 1436 leden van de ridderschap in het kwartier v. Roermond. Een Johanne de Oisten in 1260 zie Herald. Bibl. 1876 bl. 316. v. o.

v. Oosten. In eene aanteekening van wijlen Scheltus v. Kampferbeke wordt gemeld dat Jan v. Oosten, schepen te Brielle in 1757(?) en gehuwd met Lieuwkje Jacobsdr Canter, als wapen voerde: in blauw drie zilveren golvende dwarsbalken. Is iemand in staat eenige meerdere gegevens omtrent dezen Jan v. Oosten en zijne familie mede te deelen? v. o.

Rotteveel. Worden gevraagd genealogische gegevens, alsmede het wapen der familie Rotteveel, waartoe behoorde Hendrik Rotteveel, † 20 Juli 1688 geh. te Batavia met Aletta van Heurn, wed. Jacob Fabricius, gest. te Utrecht, nalatende Aletta Maria Rotteveel geh. met Wouter v. Oort. v. o.

Sautijn. Wie waren de ouders en grootouders van Johan Sautijn bij Adriana Johanna Dubbeldecop? Hun kind was Elisabeth

Catharina Sautijn, geb. te Batavia 14 Oct. 1726, geh. ald. 27 Nov. 1740 met Mr. Frans v. Beeftingh. V. R. V. D. K.

v. de Wall. Wat weet men van deze adellijke familie meer dan in *De Navorscher* wordt gevonden. Ze zal uit Nijmegen herkomstig zijn, en langen tijd in Arnhem, Dordrecht, Zutfen, Wesel, enz. gebloeid hebben. Zie b. v. *Nav.* XXVIII, 437, waar aan dit geslacht *hetzelfde* devies (met verschillend wapen) wordt toegekend als men in het Armorial aantreft. Het wapen van het Armorial komt meer overeen met het *Nav.* XXVI, 345, aan jonkheeren v. de Wall toegekende, de ster van het Armorial, in het eerste kwartier, uitgezonderd. Heeft het wapen dezer familie in verloop van tijd veranderingen ondergaan?

Wapenbord in de kerk te Heeze. In de Hervormde kerk aldaar wordt slechts één wapenbord, geen grafzerken of iets anders merkwaardigs gevonden. Hier volgt de beschrijving van genoemd wapenbord: het wapen van Tuyll heeft rechts (herald.) de wapens v. Tuyll en Hoeufft, links v. Reede en Nassau (1 en 4 Nassau, 2 een luipaard, 3 een dwarsbalk, in het middenschild 3 zuilen). Onderaan leest men: Den HoogWelGeboren Heere Reinoud Diederik Baron van Tuyll van Serooskerken, Heere v. Zuilenborg, Vrijheere v. Heeze, Leende en Zesgehuchten, beschreven in de Ridderschap 's Lands v. Utrecht en wegens dezelve extraordinaris gedeputeerde in den Ed. Hove dier Provincie, overleden den XVIII Sept. CIↃ. IↃCCLXXXIV oud XXVIII jaren.

J. D. WAGNER.

Wapen Zegerius. Welk wapen voerde Dr. Zeger Jan Zegerius, geb. 17 Nov. 1720 te Oldebroek, pred. te Epe, † te Deventer 14 Oct. 1794, geh. met G. Lamberts? B.

GESCHIEDENIS.

Ordonnantie der Brielsche Regeering, met het oog op eene mogelijke invasie door troepen van den Hertog van Gelre in 1537 gepubliceerd. Ter bevestiging van hetgeen door Van Wijn is vermeld bl. 42 van zijne Bijv. op het V^{de} Dl van Wagenaar, kan de volgende Publicatie dienen.

»Gepubliceert den XVI^{en} Julij 1537.

Alzoe de Baillin vanden lande van Voorne tot diuerssche stonden gewaerschouwet is geweest, dat in Ghelderlandt zekere vergaderinge van crijschluijden zijn geweest, de welcke hueren anslach was om te inuaderen de stadt vanden Brielle, twelck nochtans duer de gracie Gods gheenen voortganck gehadt en heeft, waervan wij schuldich zijn God hoogelyck te louen ende te dancken, zoe ist geordonneert datmen alle sondagen in allen prochien, cloesteren ende sustershuijssen sal houden deuotelicke processie generael mit theijlige wairdige sacrament, gebiedende alle wairlijcke personen de voorsz. processie te volgen ende bidden God om gracie, dat Hij alle pericnlen in zijele ende lichaem wil affnemen ende verlenen ons ruste, paijs ende vrede ende ons salicheijt. Voorts zoe beueeltmen alle dekenmeesters, waer die zijn, van allen ghilden mit haer toersen te comen ende verlichten eerwairdelijcken dat heijlige sacrament, dewelcke toersen de voorsz. ghildemeesters seluer in persone, oft in huer absentie eenige vanden ghildenbroeders, gehouden sullen wesen te dragen, sonder bij ijemant anders gedregen te worden, vpte boete als vp tsacraments dach. Ende alsoe de baillin van Voorne gewaerschouwet is, dat de voorsz. crijschluijden noch nijet gescheijden en zijn, maer zijn noch vanden opset, indien zij connen, de stede vanden Brielle te inuaderen,

ende om tselfde te remedieren, alsoe vele als in ons is, zoe is gesloeten, geaccordeert tguendt dat hier nae volcht: Eerst dat nijemandt, van wat state ende condicie hij zij, crijschman ofte andere, sout winnende oft gheene, hem en veruordere te gane in ende duer der voorsz. stede vanden Brielle ende lande van Voorne, leuende vpden huijsman oft andere ondersaten, sonder te betalen huer verteerde costen, vpte verbuerte van haer lijff ende goet, al waert alsoe, dat de personen, daer zijluijden geteert sullen hebben, hem des nijet en beclaechden, oft dat zij nijet en weten van hemluijden yet te eijsschen, ende dat naer vutwijsen tplaccaet. — Voort van diergelijcken gebietmen alle leechgangers ende vagabunden, gheen sout oft onderhout hebbende, dat zij vertrecken vut der stede vanden Brielle ende lande van Voorne, elck in zijn quartier, daer zij geboeren zijn, tusschen dit ende morghen auont, vp peijne van lijff ende goet. — Desgelicx gebietmen oeck alle vreemde beedelaers, oft zij gesonts haer lichaem zijn oft verminct, leproesen, crepelen, blinden, cramers ende ketelboeters, dat zij oeck vertrecken. sonder hier meer te gaen bedelen, tzij binnen der stede oft lande van Voorne, tusschen dit ende morgen auont, vp de peijne achteruolgende tleste placcaet, daer van gepubliceert[1]. — Desgelijcx gebiedtmen, dat gheen vreemde religioesen, tzij monaken oft susteren, sullen gaen ende converseren alhier binnen der stede ende lande van Voorne, ten zij dat zij thoenen den bailliu van Voorne een testamoniael van huer ouerste van haer cloester, daer zij wonachticht zijn, vp peijne van achtergehaelt ende getausseert te worden als verspijders; gebiedende desgelijcx alle conuenten, alhier binnen den lande van Voorne gelegen, alle geestelijcke personen, die zij gelogiert sullen hebben, alle auont aen te brenghen den bailliu van Voorne oft den hooftman in zijn absentie, vp peijne van XX Keijsers guldens, achteruol-

---

[1]) Hier wordt zeker gedoeld op eene Publicatie van 7 Maart 1536, luidende: »Voirt zoe waerschouwet de Bailliu vuten name vande Key. Ma[t] alle lantloopers ende bedelaers, die loopen rabbauwen ende bedelen binnen der stede ende lande van Voorne, dat zij hen vertrecken vut der seluer stede ende lande van Voorne binnen den derden dage nae de publicatie van desen, vp peijne *gegesselt* ende *gesplist te worden in haer neuse*, naer vutwijsen de placaten vande Key. Ma[t], tanderen tijden daervan gepubliceert".

gende tleste placcaet. — Desgelijcx zoe gebiedt men te landewaert, dat zoe wije eenige maijers, snijers oft snijsters aenneemt, om zijnen ougst te helpen in halen, dat zij gehouden sullen wesen, al eer zij die sullen moghen logieren ende herberghen om te slapen, haer namen bij gescrifte den schout vander plecke sullen ouerleueren voor eens, ende soe wanneer alsulcke snijers oft snijsters sullen vertrecken, soe sullen zij tselfde wederomme hueren schout te kennen gheuen, om haer namen vut tregister gedaen te worden, de welcke schouten, elcke in zijne bedrijuen, men beueelt goede register te houden ende copie daervan alle maendage te leueren in handen vanden bailliu van Voorne, vp boete van XX Keijsers guldens als voeren. — Desgelijcx beueelt men alle lantluijden nijemant te moghen herbergen int generael, hoe die personen mogen wesen, rijck noch arm, edel noch onedel, ten zij dat zij tselfde eerst den schout te kennen gheuen, vpde voorsz. boete. — Voorts zoe waerschouwet men allen lantluijden, rijck ende arme, soe wanneer zij sien sullen een zwarte vane bouen vpde cruijne vande Brielsche thoorne, dat alsdan een yegelijck van stonden an sal scheijden vut zijn werck ende coemen sonder vertreck naeden Brielle mit huer geweer, ende dat vp peijne van lijff ende goet; maer als daer een witte vane vuijtsteeckt, dat hem alsdan nijemant aen en treck, zoe verre die zwarte vane daer nijet bij en is; maer als die zwarte vane vuthangt ende die last compt van Zwartewaele, soe salmen de witte vane steecken ande zuijtzijde vanden thoorne, ende indien de last compt vuijter zee, soe salmen een witte vane steecken ande noortzijde vanden thoorne; waervan datmen een yegelijck waerschout, vpdat zij in handen vanden vianden nijet en loepen; ende alle dese ordonnantie sal wesen een teijcken bij daeghe. — Item oft gebuerde dattet last waere bij nachte, soe sal daer een vier oft een lantaern vuijtgestoecken worden bouen vpde cruijne vanden thoorne, desgelijcx ande zuijtzüde ende noortzijde vanden seluen thoorne, gelijck voorsz. is vanden vane; belastende alle nachtwaeckers, dat vier ziende, dat zij eenen ijegelijcken waerschouwen mit clockgeslach ende anders, vp peijne van lijff ende goet. — Item is noch geordonneert: ende men gebiet allen molenaers, soe wanneer zij eenige vanden voorsz. teijckenen sien sullen, dat zij van stonden an sullen laeten staen huer malen ende dat

zij huer moelen setten ongeseijlt ende setten die wijcken vp een bourgonssche cruijs, dat men daer onder duer rijden mach. — Item ist noch geordonneert, alsmen zijet dese teijckenen, dat elck coster in zijn dorp gehouden sullen wesen clockgeslach te doene, om alsoe malcanderen te waerschouwen ende dese articulen alle te samen te volbrenghen, opt peijne van lijff ende goet. — Item gebietmen allen lantluijden, dat zij hebben haer wapen, daer zij vp gestelt zijn, vp die peijne van X Keijsers guldens. Men sal wapenschouwinge doen den eersten dach voorden lesten. — Item men beueelt allen lantluijden, die binnen commen sullen, zoe wanneer tlast is, dat zij commen voorder stedehuijs, omme aldair bij den Baillin ende Gerechte der stede vanden Brielle geordonneert te worden daer zij wesen sullen".

Medegedeeld door H. DE JAGER.

Begrafenis eener vlag. De Transvaal-Argus van 6 Aug. '81 bevat het verslag eener plechtigheid, welke drie dagen te voren te Pretoria plaats vond. Een aantal Engelschen hadden besloten de Britsche vlag, »het zinnebeeld van Engelands grootheid", ter aarde te bestellen. Dit werd beschouwd als een krachtig protest tegen de behandeling, die de Britsche onderdanen en de Britsche vlag in de Transvaal van het Britsche gouvernement hadden ondervonden. Men had bepaald den datum der begrafenis zoo dicht mogelijk bij dien, waarop de conventie waarschijnlijk zou worden geteekend, te stellen. De deelnemers zouden elkander te half drie uur in de Marktstraat ontmoeten, en de processie zou omstreeks drie uur van het Europeesche hotel vertrekken. In een met rouwfloers behangen, door twee zwart omfloersde paarden getrokken wagen, was een verhevenheid aangebracht bestemd voor de doodkist, met dit opschrift: »Ter herinnering aan de Britsche vlag in de Transvaal, die 2 Aug. 1881, in haar vijfde jaar, dit leven heeft verlaten. In andere gewesten was u te kennen, u te beminnen. Gij zult weder opstaan". De doodkist, waarin de vlag lag, werd onder de grootste stilte op het platform nedergezet; alle aanwezigen hadden hunne hoofden ontbloot. De plaats voor het graf gekozen lag dicht bij het gouvernementsgebouw, waar de Boeren en de koninklijke commissie juist bezig waren de conventie te bespreken. Ongeveer 250

blanken volgden den wagen, waarbij zich een groot aantal Kafferhoofden met hun gevolg aansloten, zoodat de geheele processie uit ongeveer 600 personen bestond. Een menigte personen, waaronder vele dames, stonden om het graf geschaard. Bij de plaats gekomen, werd de kist uit den wagen gedragen en langzaam met den grootsten eerbied en het volledigste decorum in de groeve neergelaten. Nu hield men eene rede waarin men wees op het roemrijk verleden der Britsche vlag, een vlag, die thans onder het zand lag bedolven, gewond door een hartstoot, gedeeltelijk beroofd van hare eer. Op het graf plaatste men een gedenksteen, met hetzelfde opschrift als de kist bevatte.

De Driekleur. Rood, Wit en Blauw (XXXI, 559). Mij dunkt dat Mr J. C. de Jonge in zijn werk getiteld: »Over den oorsprong der Nederlandsche vlag" nog al eenig licht over die zaak verspreid heeft. Volgens dien schrijver is de Nederlandsche vlag (de driekleur, oranje, wit en blauw) ingesteld door den grondlegger van het gemeenebest, en zijn er zulke afdoende getuigenissen wegens den oorsprong dier vlag, dat de afkomst voldingend kan worden aangetoond, ofschoon er geene rechtstreeksche bewijzen bestaan voor het juiste tijdstip en de wijze waarop zulks is geschied. In dat werk wordt o. a. melding gemaakt van het boekje getiteld »De blijde en heerlijke Incompste van Mijnheer Franssois van Vranckrijk, des Coninks eenich broeder, bij Godts genade Hertogh van Brabant, van Anjou, Alensson, Berri, etc., in sijne zeer vermaarde stad van Antwerpen" (gedrukt bij Christoffel Plantijn aldaar in 1582), en de aandacht gevestigd op bl. 17. Uit deze plaats, waar gezegd wordt dat »die gewone vlag saamgesteld was uit des Princen van Orangien kleuren", leert men dat: 1°. de Nederlanders in 1582 reeds een eigen vlag hadden, een vlag die onderscheiden was van die des Hertogs, en welke zij, niettegenstaande hij tot souverein dezer landen was verkozen, bleven voeren; 2°. die eigene, afzonderlijke vlag hun gewone vlag was, dus geen nieuwe, maar die zij sedert jaren voerden. Tot aan het uitbreken van den opstand tegen Spanje werd de koninklijke vlag gevoerd, die bestond uit het Bourgondisch kruis. Een zoogenaamde nationale vlag heeft er niet bestaan vóór den opstand. De oranje-wit-en-blauwe is

dezelfde als de latere rood-wit-en-blauwe, doch die slechts eene verandering had ondergaan. *Nav.* XXXI, 559, vermeent men dat die verandering onder de eerste stadhouderlooze regeering heeft plaats gevonden. Dit nu is volstrekt niet twijfelachtig, en dat de *roode* kleur ontleend werd aan den Hollandschen leeuw ligt voor de hand. MR. R. J. W. F. VAN HOËVELL.

[Zie ook vooral *Nav.* XXIV, 49, 50; V, 159, 60.]

De Vlaggespraak (XXXI, 557). Het schijnt wel dat de vlaggespraak, die eigenlijk aan de zeevaart behoort, in de laatste jaren naar het land is overgewaaid. Dat onze natie, die hare grootheid en welvaart aan de zeevaart verschuldigd is, vele gewoonten der zeevarenden opnam is natuurlijk, maar opmerkelijk is het, dat terwijl onze zeevaart begon te verminderen, de vlaggespraak meer tot het land doordrong. Het uitsteken der vlag, ter-halverstok, is eerst sedert korten tijd in gebruik gekomen; dit aan de zeevaart ontleende rouwbetoon mist op het land alle beteekenis, en valt weinig in het oog bij een vlag die uit een gebouw uitgestoken is, terwijl deze op het schip overeind staat. Wij stemmen toe dat het op schepen gepast is vreugde of droefheid door de vlaggespraak te toonen, maar dat uit huizen alleen bij eene feestelijke gebeurtenis de vlag moet worden uitgestoken. Gewis zal door het sluiten der vensterluiken of het nederlaten van gordijnen beter en deftiger rouwbetoon plaats hebben, dan door het ter-halverstok vlaggen met een uitgestoken vlag. Maar er zijn nog andere gebruiken bij ons te lande ingeslopen die met de vlag in verband staan, o. a.: toen in 1863 het halve eeuwfeest der omwenteling van 1813 overal in het vaderland gevierd werd, toonde men zijn ingenomenheid met het Oranjefeest door een Oranjewimpel aan de uitgestoken vlag te hechten, alweder een zeegebruik dat bij eene uitgestoken vlag niet te pas komt. Onze scherpschutters laat men optrekken met banieren, die, oorspronkelijk aan kerkelijke optochten ontleend zijn en in onzen tijd aan liedertafels, muziek- en andere vereenigingen vereerd werden, terwijl onze oude schutterijen met slaande trom en vliegende vaandels uittrokken; wij hopen dan ook zeer, dat onze scherpschutters

niet langer met banieren zullen optrekken, maar dat deze door vaderlandsche vlaggen zullen vervangen worden. K. V. S.

Engelsche gemeente te Bergen-op-Zoom (XXXII, 77). Uit het huwelijk van Ds. Stephanus Pain en Wilhelmina Pain werden te Bergen-op-Zoom, behalve de t. a. p., noot 2, genoemden, nog geboren Thomas ged. 4 Mei 1632 en Louise ged. 2 Maart 1636. Ongetwijfeld behoorde ook tot deze familie Elizabeth Pain wonende te B. o. Z. ondertrouwd aldaar 4 Oct. 1653 met Hugues de Sprancgnis, seigneur de Nerrette, uit Limburg. FRED. CALAND.

Predikanten te Romerswaal (XXI, 232; V, 583; XXXII, 83). Aan de opgaven, ter laatstgemelder plaats gedaan, kan nog toegevoegd worden:

4. Herbertus de Ridder, werd 13 Juli 1605 als student te Leiden ingeschreven, oud 24 jaar.

5. Samuel Schepens, Anglus, dus in Engeland geboren, — werd 5 Juli 1600 als student te Leiden ingeschreven, oud 23 jaar.

J. VAN DER BAAN.

V. Bijnkershoek (XXXII, 211). Zie het belangrijk Acad. Proefschrift van den griffier der Eerste Kamer O. W. Star Numan, »Cornelis van Bijnkershoek, zijn leven en zijne geschriften"; Leiden 1869. A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

Duveke Willems (XXXII, 80—2). Ook aangaande Duveke kan men, evenals omtrent alles wat Christiern II betreft, inlichtingen vinden in de voortreffelijke monographie van Mr. G. A. IJssel de Schepper, Lotgevallen van Christiern II, enz. waarop ik reeds in de Navorscher opmerkzaam maakte. Dat boek blijkt nog maar al te zeer onbekend en ongelezen te zijn. A. J. C. KREMER.

[Zie *Nav.* XXX, 339.]

Leenbrief, afgegeven door Jan de Witt (XXXI, 19). Dat Petronella de Witt niet in den stamboom van het Dortsche geslacht De Witt is opgenomen, is niet vreemd, als wij den naam der verloofde zóó

schrijven, terwijl de heer De Jager met de W. ook wel With kan bedoelen, en geen Witt geeft; de Dortsche naam wordt steeds met TT geschreven, als een genitivus van den doopnaam Witte, Veit, enz.; bovendien zou die bruid van Mei 1666 een tijdgenoot des machtigen staatsmans geweest, en dan wel bij Balen bekend zijn, die toen reeds aan 't schrijven was. Dit huwelijk wettigt geenerlei onderstelling van verwantschap. Terwijl de heer De Jager zegt: »Den 2 Mei 1666 ondertr. en te Oostvoorne getr. Jacob Jansz. van Nes j. m. te Oostvoorne en Pieternella de W. j. d.", wordt hier bijgedicht, dat deze jonkman van Oostvoorne de zoon is van den zoogen. Jongen Boer Jaap. Maar Jacob van Nes, wiens vader Jan Jacobse van Nes, anders jonge boer Jaap was, trouwde reeds in 1645 als jonkman en hertrouwde in 1652 als weduwnaar, geboren te Rotterdam, dus in 1666 geen jonkman, en niet te Oostvoorne, maar een hertrouwd bewoner van 't Haringvliet. Wie wat meer van zijn geslacht wil weten, leze de uitvoerige studie van kolonel Scheltema; ze is zoo voortreffelijk, dat aan dezen kundigen schrijver voorloopig wel het laatste woord moet gelaten worden. Ik vrees aan sommigen iets nieuws te zeggen, t. w. dat zijn arbeid opgenomen is in de Rotterdamsche Historiebladen door de heeren Scheffer en Obreen. — Wat Themaat betreft, zie Van der Aa, XI, 118. Deze schrijver wist wie in 1848 heer van Themaat Westrenens was. Het leen was op zich zelf niet grooter dan »zeven mergen landts op de Temate". J. G. FREDERIKS.

VRAGEN.

Boutenburg. *Nav.* XXX, 542, bericht ons, dat Hendrik Breton op den huize a. d. Haarlemmerweg te Batavia overleed. Blijkens *Nav.* XXX, 608, vindt men te Amsterdam eveneens eene huizinge Boutenburg a. d. Haarlemmerweg. Vraag: is ter eerstgenoemder plaatse »Batavia" soms eene verschrijving voor »Amsterdam"? Of vindt men te Batavia ook een Haarlemmerweg?

De gouden roos. De kroonprinses van Oostenrijk-Hongarije, geb. prinses van Stéfanie van België, ontving ditmaal van den Paus

de *gouden* roos, die op den zondag Laetare door hem gewijd en omstr. Paschen aan eene der kathol. vorstinnen van Europa gezonden pleegt te worden. Zulks geschiedt overeenkomstig een oud van 1366 dagteekenend gebruik. Wat is de oorsprong dezer gewoonte?

Een turksche vlag in de kerk te Harlingen. In een oud aanteekeningboek, in handschrift, uit de vorige eeu, vind ik het volgende vermeld: »A° 1621, 18 may is een grote Turkse Vlag in de kerk" (namelik in de thans zoogenoemde Groote-kerk te Harlingen, van ouds St. Michiel's dom van Almenum) »opgehangen, welke de »Magistraat vereert was van vier maats, welke in Turkyen gevangen »waren geweest. Een van deselve was een Harlinger, genaamt »Lieuwe. Dese maats sijn op een ongehoorde manier los gekomen, »en met veel buit in een scheepjen op Turksche wijse gemaakt, »binnen Harlingen geseilt, schietende enige stucken geschut af, tot »teken van victorie". Is van elders ook iets bekend van deze merkwaardige zaak, of van de lotgevallen dezer vier zeelieden? Is die turksche vlag nog in de kerk te Harlingen aanwezig?

JOHAN WINKLER.

Jan de Witt en Jan Evertsen. In de Hoogh's Christel. Scheurkalender voor 1881 vindt men het opstel: »Jan Evertsen, door 't gemeen in den Briel mishandeld", waarin de Witt van zulk een allerongunstigste zijde wordt voorgesteld, dat men het medelijden, hetwelk ieder rechtgeaard Nederlander nog, als bij nawee, voor 's mans marteldood koestert, schier zou onderdrukken, en zoo ooit de uitoefening van het lynchrecht gewettigd kon zijn, dit hier gewettigd zou achten. Ik vraag dus vol belangstelling: is het waar, dat Jan de Witt zulk een fellen haat tegen Oranje koesterde, dat hij moedwillig den braven Evertsen terugzette voor den driesten Witte Cornelisz. de With, en later wederom voor den beklagenswaardigen v. Wassenaar Obdam?

»De Ruyter in het midden zijner Familie" is een andere schets in dezen kalender. Ook daaromtrent eene vraag: is het geschiedkundig waar, dat de Ruyter dezen naam van zijne moeder had, die als bruid achter op het paard van haren bruidegom, den

brouwer Adriaan Michielsz., naar de kerk, bijkans geschaakt werd en daarom den naam van Ruyter ontving? Ik hoorde altoos dat Michielsz een voormalig ruiter van den Prins was. Dat bijnamen familienamen werden, is anders bij ons niet vreemd; men denke aan Willem Ysbrandsz., wiens vader kastelein in de Bonte Koe was, aan Jan Kunst, den Frieschen teleskopen-vervaardiger, en zoovelen meer. Te Wevelghem in Westvl. woont zekere Jan B.; niemand kent den man dan onder den naam van Jan van Wevelghem. Alzoo ontstonden vele namen. Eerst voegde men er bij *gezegd*, *bijgenaamd*, *genaamd*, enz., totdat eindelijk de naam geijkt werd. G. P. ROOS.

OUDHEID-, MUNT- EN PENNINGKUNDE.

De Assendelft-tombe in de kerkeraadskamer der Groote-kerk te 's Hage. Het mag misschien niet onbelangrijk heeten, met 't oog op den vervallen toestand dezer prachtige tombe, een afschrift mede te deelen van een concept-contract, dat ik vond liggen in een portefeuille stukken met het opschrift *Kerken etc.*, in het oud-archief dezer gemeente. Kommentaar zullen wij er niet bij geven. De piëteit van Kerkmeesters en Kerkeraad zal deswegens geene opwekking behoeven.

»De Hoog Edele Welgeboore Heeren Otto Wilhem Baron du Faget van Assendelft, Heere van Hejunenoort Luytenant Generaal ten dienste deser Lande etc.

»Wilhem Hendrik Baron Piek, Heere van Brakel en Zoelen, der deutschen Ridder ordre, Commandeur van Doesburg, Gedeputeerde ter vergadering van haar Hoog-mogende wegens de Provincie van Gelderlant etc.

»Cornelis Baron van Aerssen, Heere van Ossendregt en de dorpen en den lande van Voshol, President van de Hollandse Rekenkamer etc.

»...... Baron van Eyzendoorn a Blois, Heere van Kannenburg, Luytenant Generael ten dienste deser Lande etc.

»Als pro portione Eygenaars zynde vande van oudts genaamde Assendelfs Cappel: staande en gelegen aan de Zuydzyde en annex de groote of St. Jacobs kerk alhier in 's Gravenhagen, Ende Wel Edele Heeren Kerkmeesteren vande selve Kerk zyn met den anderen overeengekomen, dat haar H. E. W. Geb. voor soo veel hun aangaat,

»Aan de Weledele Heeren Kerkmeesteren, en ten behoeve van deselve kerk zullen overgeven, gelyk zy doen mits desen, de gemelde Assendelfs Cappel omme deselve Cappel ten eeuwege dagen te kunnen gebruyken tot de vergader Kamer van de Weledele Heere Kerkmeesteren en ook laastgemelde Heeren sulx goedvindende ter vergaderingh van den Eerwaarde Kerkenraadt alhier in der tyd, — onder beding dat de voorgemelde Cappel tot geen ander gebruyk sal mogen dienen, als hier voor is gestipuleert. Haar H. E. W. Geb. behoude voor haar en derselver successeuren, hun regt en eygendom aan de voorgen. Cappel en grafkelder daar onder, met den vryen toegang tot deselve grafkelder, ten eynde de meergem. grafkelder ten allen tyden by H. E. W. Geb. en hunne successeuren te kunnen emplojeren tot bysettinge en begravinge van die lighamen welke Haar H. E. W. Geb. sullen gelieven by te zetten, sullende ten dien eynde de sleutel van deselve grafkelder berusten by Haar H. E. W. Geb.

»Wijders is geconditioneert dat de voorgemelde Cappel boven grafkelder *ten kosten*", — ik cursiveer, — »*ten kosten* van de bovengenoemde kerk sal worden *gerepareert*, glas, dak en vloerdigt onderhouden, *dat ook de Tombe*, *Inscriptien en andere ornamenten van de Assendelfts familje in de meer gemelde Cappel thans staande daar sullen moeten blyven*"..., — en de bedoeling was zeker: *in goeden staat zullen moeten gehouden worden.*

»Aldus geaccordeert, en zijn hier van gemaakt twee eens Luydende instrumenten, weederzyts ondertekent in 's Gravenhage, den 12n February zeventien honderd een en vyftig".

Den Haag. A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

Beveraes (XXXI, 615). Staat er »in plaats van" of »voor" beveraes? In 't laatste geval ware de oplossing m. i. zoo moeilijk niet. 't Zou een verbastering van »breuvage", of nog beter, van 't italiaansche »beveraggio", — de kapitein voer op Livorno, — zijn,

't Wil dan zooveel zeggen als: wijn om voor *drank* te strekken. De beteekenis, die *voor* (= in plaats van) hebben kan, heeft Laboranter blijkbaar in de war gebracht. PASSIM.

Beveraes, beveragie, Eng. beverage = drank. De bemanning kreeg dus wijn, in plaats van (sterken) drank.

J. G. FREDERIKS.

Eed met zeven stolen (XXX, 615) wordt door Hieronymus v. Alphen in bedoelde Verhandeling omschreven als gedaan »met zeven stolen zijner kerke, d. i. te zweeren met zeven prelaten". Wagenaar geeft daarvan (III, 112) eene korte en duidelijke verklaring. J. G. FREDERIKS.

Gevelsteen op de Sint-Antonisbreëstraat te Amsterdam (XXXII, 219). Ik betwijfel de juistheid van L's mededeeling. Reeds kort na het afdrukken van »De Uithangteekens" is mij van verschillende zijden geschreven, dat het rijmpje, toen het nog leesbaar was, luidde:

»Wie met den *boeve* is belaen,
Die snijt hem af en laet hem gaen".

Iemand voegde er bij, dat het rijmpje vroeger dikwijls werd aangehaald door zulken, die hun afkeer van processen wilden te kennen geven. Tevens is mij destijds medegedeeld, dat onder den steen aan 't huis daarnaast gestaan heeft:

»De stralen van de zon
Die schijnen op de bron".

Waarmeê echter de raap, drijvende op de zee, niet is verklaard. Ik voeg hier nog de opmerking bij, dat *in* de Sint-Antonisbreêstraat geen Amsterdamsch is; 't moet zijn *op*; zie Amstelodamia(na), I, 46.

J. TER GOUW.

De Mallegraafsburg en Rottum. Wordt *Nav.* XXIX, 182, tot de aloude staten en zaten onder Oudwoude in Kollumerland gerekend Mallegraafsburg: deze stins — nabij de voormalige Oudwoudemerzijl, aan het Dokkumer-diep, in welker nabijheid het voormalig

huis ter Luine stond — heette, blijkens een steen, die vroeger in den muur prijkte, oorspronkelijk Clancarty, en moet een gebouw van twee verdiepingen zijn geweest, tegenwoordig een nog onder den naam Mallegraafsburg der Oudwouder diakonie toebehoorend huisje. Vóór 1707 werd die stins (vermoedelijk) gesticht, en bewoond door een Engelschen graaf, die, blijkens dl. VI des Proclamatieboeks van Kollumerland, heette Donough Maccarthy grave tot Clancarty (eigenlijk, Clamiurty [1]). Hij is één persoon met den graaf Clauricurty van *Nav.* IV, Bijblad, bl. XIV (vgl. ook bl. XCVI), gewezen kamerheer en getrouw aanhanger van koning Jacobus II van Engeland. Bestempelde men hem met den naam van »malle graaf", omdat hij op het eiland Rottum, hetwelk in 1707 zijn eigendom werd, een harem er op nahield, gelijk men te Warfum weet te verhalen? Dit is mogelijk, maar reeds zijne landtaal en buitenlandsche manieren maakten hem in de oogen der rondsom wonende destijds zeer geïsoleerde Friezen tot een »mallen" (zonderlingen) edelman.

Rottum of Rottumeroog behoorde 300 jaren geleden aan Barthold Entens van Mentheda, en in 1738 kocht de provincie Groningen het voor 4612 gl., 12 stuivers aan. Dit eiland is een eigenaardige plek gronds. Elk jaar verplaatst het zich ruim elf meter naar het O. Z. O. Het is 480 hectaren groot. Slechts één huisgezin woont er op: de strandvoogd met de zijnen. Hoe eenzaam het daar ook voor hem is, hij heeft handen vol werks. Bij storm moet hij van het observatorium op het dak van zijn huis een wakend oog op de zee houden. Strandt er een schip, hij waagt zijn leven. Hij zorgt voor de aanplanting van helm en in den laatsten tijd ook van acacia, om het verstuiven van het zand tegen te gaan. Hij zorgt verder voor het zoeken, inpakken en verzenden van eieren, die daar door duizende vogels gelegd worden [2]). Hij zorgt voor de bebouwing van den tuin, voor zijn vee en dat der landbouwers van den vasten wal, die er van Mei tot October koeien, paarden en schapen weiden. Vóór een halve eeuw was er slechts voedsel voor een paar koeien; thans grazen er wel

[1]) Zie den Nuts-Almanak voor 1882.
[2]) Volgens Dr Venema zijn er in den broeitijd meer dan 25000 vogels!

honderd koeien, zestig schapen en twee paarden. Maar het aanzienlijkst is de eierhandel, welke er gedreven wordt. De voogd laat kinderen van den vasten wal komen, om volgens zijn voorschriften de eieren te zoeken. Het merkwaardigst zijn wel de nesten der bergeenden. Maakten deze vogels vroeger hun nesten in konijnenholen, thans, nu er geen konijnen meer zijn, heeft de voogd kunstmatige holen gemaakt, waarin de eenden zelfs bij voorkeur schijnen te leggen.

Roodkerk (XXXII, 95). Dit dorpje in Dantumadeel in Friesland zal wel niet zijn naam van het geslacht Roorda (omdat het aldaar geene staten of stinsen had) hebben ontvangen. Wij gissen dat de kerk niet van de vale tufsteen, maar van *roode* friesche moppen zal gebouwd zijn. Vroeger, zeker in de 15de of 16de eeuw, bestond eene steenfabriek of tigchelwerk op een paar uren afstand van R., onder Leeuwarden, bij Schilkampen, waar men de steenen voor de Oldehove maakte. Ook ligt aldaar eene buurt, nóg *het Panwerk* geheeten. Men maakte aldaar ook de zoogenaamde *roode pater pannen*, waarvan specimina afgenomen van de kerk van Bornwird of afkomstig van het in 1575 afgebroken klooster Monnikbaijum voorhanden zijn in het Museum van het Friesch Genootschap. Zie Catal., bl. 162, n°. 390—396. Ook van dit *roode pannen-*, en niet *rieten-* of *leijen-* of *zwart pannendak* kan *Roodkerk* zijn naam ontleend hebben. Zulk een dak, vooral nieuw, blinkt verre in het oog. J. D.

L.

[Zie daarentegen *Nav.* XXVI, 144.]

Kruisteeken. *Nav.* XXXI, 533 *0*, leest men, dat een kruisje als merk-, dus ook als handteeken, reeds onder de Joden in de dagen der Makkabeeën, derhalve, eene eeuw vóór Christus in zwang was, en dat dit merk- of handteeken gevolgelijk niet als een zinnebeeld van het kruis van Christus beschouwd mag worden [1]). Deze opmerking geeft mij aanleiding de aandacht te vestigen op een in 1866 bij C. Reinwald te Parijs uitgegeven, met ruim een honderdtal afbeeldingen voorzien boekwerk van Gabriel de Mortillet,

[1]) Vergelijk hierbij een artikel in den ouden »*Dageraad*", deel VIII (1859), bl. 460 enz., getiteld: »Noch kruis, noch kruisiging zijn van Christelijken oorsprong".

directeur des »Materiaux pour l'Histoire positive et philosophique de l'Homme", getiteld »Le Signe de la Croix avant le Christianisme, waarvan de inleiding als volgt luidt:

»Dès la plus tendre enfance on nous apprend que le signe de »la Croix est le signe du chrétien. Sous l'influence de ce premier »enseignement nous nous sommes tout naturellement accoutumés à »considérer comme chrétien tout ce qui porte une Croix. Cette »idée s'est tellement généralisée, tellement imposée, qu'on a admis »comme un axiome en archéologie que la Croix est un excellent »critérium pour reconnaître ce qui est postérieur au Christ, ce qui »appartient à l'ère actuelle. Pourtant ce critérium n'a aucune »valeur. La Croix, la vraie Croix, se trouve sur de nombreux «objets bien antérieurs à la venue de Jésus-Christ. Dès la plus »haute antiquité elle était employée comme symbole, comme em- »blême religieux. C'est ce que je me propose de démontrer".... Dit doet de heer de Mortillet dan ook op eene zeer uitvoerige wijze, om ten slotte te concludeeren: »On voit qu'il ne peut plus »y avoir de doute sur l'emploi de la Croix comme signe religieux, »bien longtemps avant le christianisme. Le culte de la Croix, »répandu en Gaule avant la conquête, existait déjà dans l'Emilie »à l'époque du bronze, plus de mille ans avant Jesus-Christ. C'est »surtout dans les sépultures de Golasecca où ce culte s'est révélé »de la manière la plus complète; et là, chose étrange, on a trouvé »un vase portant le monogramme ancien du Christ, dessiné peut- »être mille ans avant la venue de Jésus-Christ La présence isolée »de ce monogramme du Christ au milieu de nombreuses Croix est »elle un fait accidentel, entièrement fortuit? Des recherches plus »complètes peuvent seules permettre de répondre à cette question. »Un autre fait fort curieux, très intéressant à constater, c'est que »ce grand développement du culte de la Croix, avant la venue du »Christ, semble toujours coïncider avec l'absence d'idoles et même »de toute représentation d'objets vivants. Dès que ces objets se »montrent, on dirait que les Croix deviennent plus rares et finis- »sent même par disparaître. La Croix a donc été, dans la haute »antiquité, bien longtemps avant la venue de Jésus-Christ, l'emblème »sacré d'une secte religieuse qui repoussait l'idolâtrie!!!....

JOH. J. PERK

Custodiemaker (XXXI, 615), kastenmaker; deze De Swart komt echter minder voor als hofschrijnwerker, dan als bewerker van kleinere voorwerpen tot bewaring (custodie) van kostbaarheden.

J. G. FREDERIKS.

Maarschalk te Utrecht (XXXII, 177). Een maarschalk van Utrecht, dat is te zeggen van de stad Utrecht, is er nooit geweest; wel maarschalken van de vier kwartieren, waarin de provincie Utrecht in de stadhouderlijke periode verdeeld was. Deze kwartieren waren 1°. het Overkwartier, zijnde het Zuid-oosten der provincie; 2°. het Nederkwartier, zijnde de Vechtstreek; daaronder waren ook eenige dorpen, die nu tot Noord-holland behooren, als: Nederhorst den Berg, Thamen, Uithoorn enz.; 3°. Eemland en 4°. Montfoort. Het gebied van IJsselstein behoorde toen niet tot de provincie Utrecht, maar was eene heerlijkheid behoorende aan het huis van Oranje en leenroerig aan Holland. Deze maarschalken waren belast met de handhaving der politie en het schouwen der wegen in hun district, alsmede met het vervolgen der misdadigers, die voor het hof provinciaal van Utrecht terecht moesten staan. Aan hun gezag zoowel als aan de rechtspleging van het hof was onttrokken het gebied der steden Utrecht, Amersfoort, Rhenen en Wijk bij Duurstede en dat der hooge of vrije heerlijkheden in de provincie. Men zie over die maarschalken Van de Water, Plakkaatboek, II, 1063 v. Op de lijst der maarschalken, voorkomende bij Van de Water, II, 1068 vv. komt geen v. Rheijnen voor, maar wel Jonkheer Huijbert v. Rheenen, die van 26 Febr. 1629 tot 1635 maarschalk van het Nederkwartier was.

W. A. V. DEN WALL BAKE.

[H. T. G. verwijst naar de Tegenwoordige Staat van Utrecht, I, 261; II, 115.]

Redger (XXXII, 50). De bezitters van goederen in de Groninger Ommelanden, die het halsrecht mochten uitoefenen, heetten in Hunzingo en Fivelingo redgers, en in 't Wester-kwartier grietmannen. Bachiene geeft in zijne Beschrijving der Vereenigde Nederlanden, V, 148, een ongunstige schildering van hun misbruik van gezag,

waaraan in 1749 een einde kwam door de instelling van het Hof van Justitie te Groningen. J. G. FREDERIKS.

Redgers (XXXII, 51). Ik verwijs naar Dr. M. J. Noordewier, Nederduitsche Regtsoudheden, (Utrecht, 1853), waar men bl. 343 kan lezen: »Bepaaldelijk zijn te vermelden de regterlijke overheden in de Gron. Ommelanden, redgers, overregters, buurregters, zijlregters. Redgeren heetten de ruichteran; ook wel redgevan en reddian; hun ambt heette redskip, en omvatte hooge, middelbare en lage regtsmagt; maar van hunne uitspraak in burgerlijke zaken gold beroep, eerst aan de bijzondere, later aan de gemeene landswarven; in 't lijfstraffelijke was er geen beroep. — In Hunsingo en in Fivelgo spraken zij recht zonder bijzitters, behalve omtrent misdrijven; dan werden hun overregters toegevoegd. Maar de grietmannen in 't Wester-kwartier schijnen mederegters gehad te hebben. — Op de warven verschenen de redgers om beroepene zaken te verklaren, en algemeene maatregelen te helpen beramen". Men sla ook bl. 362 van dit werkje op, en raadplege, als men dit onderwerp wil bestudeeren, vooral Von Richthofen, Altfriesisches Wörterbuch (Göttingen 1840), i. v. redieva, redgeva, redia.

MR. C. BAKE.

Rentmeester der exploiten (XXX, 616) was een ambtenaar bij de oude rechtscollegiën, die — volgens den Tegenw. Staat van Holland, I, 235 — »de boetens en andere Exploicten van den Raad invordert en daarvan rekening doet". J. G. FREDERIKS.

Een penningkundig handboek van 1603 (vgl. *Nav.* XXXII, 97). In een inventaris a° 1603 van Maria v. Mouvesteyn worden o. a. opgesomd: »Een bouck geintituleert Handbouck van alderley goude en zilvere munten; noch een boucxken geintituleerd Tboucxken van Avonturen. A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

Marmé (XXXI, 531). Vermits de vrager wellicht het Vervolg op van Loon's Penningwerk (VI—X) niet bezit waarin ik dikwijls Marmé vermeld heb, zoo schrijf ik ten zijnen behoeve het volgende uit den Index af. »J. C. Marmé, stempelsnijder te Kleef, 1735—1751. In 1757 beëedigd als stempelsnijder der munt te Utrecht, vertrekt

weder in 1763 naar Kleef. (129(1) Penning van 1779 (129—130); van 1780 (137—138). Joh. Corn. Marmé, zijn zoon (?), broeder van J. W. Marmé, penningverzamelaar en op het laatst van zijn leven, van 1814—1826, koster der Domkerk te Utrecht (35(1)". Te Utrecht in 1764 beëedigd als stempelsnijder der Prov. Utrechtsche munt (35(1); Penningen van 1770 (35—36). MR. J. DIRKS.

Penning (XXXII, 177). Dit is een munt van Marokko. 1286 is het jaartal der Hegira. J. D. / L.

VRAGEN.

Een gedenkteeken in de heide. Van 1626 tot 1635 was Woltherus Samuelis, uit het geslacht Thorren, predikant te Winiaterp, een dorp in Opsterland (Friesland). In de maand Maart van 1635 liep deze man over de heide, van Beetsterzwaag naar Lippenhuizen, naar zijn vader Samuel Woltheri, die in 't laatstgenoemde dorp predikant was. Onder weg, midden op de barre heide, werd hy door een hevig onweder overvallen, waarby hy door den bliksem werd doodgeslagen. Ter plaatse waar zijn lijk gevonden werd, sneden de boeren, ter zyner gedachtenis, diep in de heide de letters W. S., de voorletters van zijn naam. Ze verwyderden daar de heideplaggen, zoodat de wit-zanderige ondergrond bloot kwam, en die groote, witte letters in 't oogloopend afspeurden tegen de bruine heide. Dit zeer eigenaardige, eenvoudige gedenkteeken bleef lang bestaan — men weet hoe langzaam 't gaat eer de zandgrond weer met heidestruiken begroeid is, als men de plaggen eens verwyderd heeft. Jacobus Engelsma, pred. te Gorredijk van 1712 tot 1759, schrijft van dit gedenkteeken in de heide, in zijn Volglyst van Pred. der Classis van Zevenwouden, — Leeuwarden, 1763 —, dus 128 jaren later: »welke letteren ik »meermalen zelfs gezien heb, en die nog ten huydigen dage van »de Liefhebbers gezien kunnen worden". Thans is het byna weer zooveel jaren later. Zouden die welsprekende letters nog te zien zijn op de heide tusschen Beetsterzwaag en Lippenhuizen?

JOHAN WINKLER.

Munten. Bestaan de volgende munten nog? Zoo ja, in welke verzamelingen, en waar vindt men ze afgebeeld of beschreven?

N°. 1. Gouden dukaat: Vz. *Concordia. par. res. cre.* Een staande man met het zwaard en den bundel pijlen met de punten naar omlaag. Kz. *Virtute. Caesarea. duc.* Gekroond wapen met 8 kwartieren. 1e, 5e en 6e met dwarsbalken, 2e met een arend, 3e, 7e en 8e met een leeuw, 4e met schuinbalken.

N°. 2. Idem. Vz. *Concordia. par. res. crescu.* Staande man met pijlbundel zonder zwaard tusschen 16—12. Kz. In een vierkant met lofwerk: *Mo no a ordini. aug. spi. come. pa. pro. imp.* Deze dukaat is, evenals de voorgaande, van Augustus Spinola, graaf van Tassarola.

N°. 3. Dubbele Stuiver van Stevensweer. Vz. Een leeuw zonder kroon, zwaard of pijlen tusschen 2 S. Kz. *Insvla. S. F.* 1619.

N°. 4. Vz. *Si. pro. nobis quis. contra. nos.* De rijksarend met het schild van Oostenrijk op de borst. Kz. *Originis. inclit. sign. insig.* Een gekroond schild van 9 kwartieren, waarvan het 2e, 5e en 8e met dubbele arenden, de 6 overige met leeuwen. Daalder van?

N°. 5. Vierstuivers van Rechem. Vz. *Ernestus. de. Lynden. Li.* Gekroond schild met 4 kwartieren: 1e een kruis, 2e en 3e een leeuw, 4e 3 leliën. Hartschild: 3 kepers. Kz. *Baron imper. in rech* IIII *st.* De Rijksarend.

N°. 6. Vz. *Moneta. Nova. Argent.* Gekroond wapen van Spanje. Kz. *sub. umbra. alarum. tuarum rool.* De Rijksarend. Schelling van?

N°. 7. Vz. *Moneta nova argent iaoha.* Nagebootst Spaansch wapen. Kz. *Sit nomen domini benedictum.* De Rijksarend. Schelling van?

N°. 8. Vz. *Moneta nova arg chast.* 1617. Nagebootst Spaansch wapen. Kz. *Initium. sapientie. timor. domini.* De Rijksarend. Schelling van?

N°. 9. Vz. *Mo. nova arg ordine cler.* Gekroond gekwartileerd wapen, liggende op het Bourgondische kruis. 1e en 4e gekwartileerd van gedwarsbalkt en een kruis; 2e en 3e een leeuw. Kz. *Nisi tu. domine. nobiscum. epus.* De Rijksadelaar. Schelling van?

J. E. TER GOUW.

Munten gevonden in de papieren der Wees- en Momboirkamers. Uit herhaaldelijk voorkomende verschijnselen valt zeer dikwijls

een regel afteleiden, doch met het vinden van den regel heeft men slechts 't gevolg, doch niet de oorzaak. Zoo ook in 't oud archief der gemeente 's Hage. Bij 't pluizen in de oude stukken der wees- en momboirkamer — een schat voor liefhebbers van oudheidkunde — komen er koperen en zilveren duiten te voorschijn, die behoorlijk op 't raadhuis gedeponeerd worden. Hedenmorgen vond ik b.v. een zilveren duit *Zelandia van* 1619. Meerendeels zitten die duiten in toegevouwen papiertjes, waarin niet de minste aanwijzing te vinden is, dan alleen nu en dan eene onbegrijpelijke cijfering. Tot welk doel worden die duiten aldus in pakjes bewaard? Misschien zijn hier en daar de archieven der wees- en momboirkamers geordend en doorgewerkt, — in den Haag mogen we 't tegemoet zien, — en kan een der navorschers ons mededeeling doen van soortgelijk verschijnsel, en wellicht de oorzaak opgeven.

Mag er gedacht worden aan eene reliquie, of aan een armzalig overschot eener belangrijke verzameling van munten, of aan een nauwgezet weesmeester, die 't batig (?) saldo bij de papieren liet brengen, of....? Die 't weet mag 't zeggen.

A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

Penning. In mijn bezit is een gouden penning of munt, welke ik te vergeefs op enkele musea gezocht heb. Op de bovenzijde bevindt zich rondom twee naar elkander gekeerde koppen het opschrift »Duca. R. P. Imp. Campe va. Ferdin."; op de andere zijde rondom een mij onbekend wapen »Sub. Umbra. Alarum. Tuar." Is er ook iemand, die mij kan mededeelen wat dit voor een stukje goud kan zijn en uit welken tijd het afkomstig is?

VAN E.

[Is geene beschrijving des wapens mogelijk?]

Penning van Muiden. Op de tentoonstelling van Gooische Oudheden te Naarden (zie *Nav.* XXXII, 304 *O*) vindt men een gouden penninkje op den vrede van Rijswijk 1697. Op de eene zijde staat een altaar, waarop het wapen van Muiden is afgebeeld, een dwarsbalk met twee meerminnen tot schildhouders. Is dit pen-

ninkje te Muiden geslagen? Waarschijnlijk niet. Is het dan voor rekening dier stad te Utrecht, Dordrecht of in eene andere muntplaats gemaakt, en zoo ja, met welk doel? Of is het een strooipenning bij de viering van het Vredefeest te Muiden onder het volk geworpen? Men ziet er ook exemplaren in zilver.

J. E. TER GOUW.

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

Berthold Auerbach is 15 Febr. '82 bijgezet, met groote plechtigheid, onder deelneming van zeer vele vereerders dezes beroemden Israelitischen schrijvers, in zijne geboorteplaats Nordstettin (Wurtemberg), werwaarts het lijk uit Cannes was overgebracht. Zijne dochter verpleegde hem te Cannes en de laatste tien dagen vóór zijn dood was ook zijn zoon, advocaat te Berlijn, bij hem. De laatste arbeid van A. betrof opteekeningen van herinneringen uit zijn leven, waarvan enkele stukken gereed moeten zijn. De meeste stof echter voor eene levensbeschrijving zullen zijne brieven opleveren, die hij reeds gedurende tientallen van jaren geregeld elke week meer dan eens aan zijn neef, eenen advokaat te Frankfort, gewoon was te schrijven. Het huis, waarin hij geboren was, thans verbouwd, zal weder prijken met den gevelsteen, vroeger daarin als hulde aan A. geplaatst, doch op zijn verzoek indertijd weggenomen, omdat hij zulk eene hulde tijdens zijn leven niet begeerde.

Prof. v. Oosterzee in Japan. Eene eer voor Nederland in het algemeen, voor Utrecht's Alma Mater in 't bizonder, en tevens een allermerkwaardigst teeken des tijds is het voorzeker, dat op de Regeerings-drukkerij te Tokijo, in Japan, een *christelijk* werk, en wel de »Theologie van het Nieuwe Testament" van onzen welsprekenden theoloog is gedrukt. Dit geschiedde natuurlijk niet op last der keizerlijke Regeering, die zich in den strijd tusschen Christendom en Heidendom schijnbaar onzijdig houdt, maar tengevolge van de welwillendheid van eenen der ambtenaren, die het drukken

van dit veelomvattend geschrift vergande. Aangezien in Japan een overgroot aantal dag- of weekbladen in het Engelsch 't licht ziet, is het waarschijnlijk de Engelsche vertaling van het werk onzes beroemden landgenoots, welke aldus wordt voortgeplant. Groot toch is de beweging der geesten, welke de onbelemmerde Evangelieprediking aldaar in het aanzijn roept. In een der laatste dagen van April '81 hield men te Kijoto eene bijeenkomst over godsdienstige onderwerpen, waarbij een 3000tal personen, en onder deze minstens 200 priesters gedurende tien uren luisterden naar hetgeen twintig redenaars spraken tot aanbeveling des Christendoms. Onder hen bevond zich slechts één Engelschman, al de overigen waren geboren Japanneezen. Wel bleef het daar verhandelde niet onbesproken of onweersproken; een der vinnigste vlugschriften waarschuwde nadrukkelijk tegen het Christendom, dat »als een woudbrand om zich greep"; doch één der meestgelezen bladen van Zuid-Japan, de Osaka Nippo verdedigde »den godsdienst van Jezus, als den eenigen, die de volkeren bevrijdt". Merkwaardig is het bovenal, dat de Nitschi Schimbun (de »Tong des Tijds"), het officieuse orgaan der keizerlijke Regeering, onbewimpeld verdraagzaamheid predikt, den priesteren van het Boeddhisme voorhoudt, dat zij hun eerdienst alleen redden kunnen door andere eerdiensten te eerbiedigen, en hen vermaant de wetenschap te beoefenen, ijverig naar waarheid te vorschen, eigen zonden te verbeteren en door een deugdzaam leven de achting hunner medeburgers zich te verwerven. *Zulk* een »tijdtong" getuige in alle werelddeelen en landen des aardbodems!

»Correspondance du Cardinal de Granvelle". Het derde deel dezer correspondentie, uitgegeven door Edm. Poullet, verscheen Mei 1882. Het loopt over de jaren 1565 tot 1583, en bevat 65 brieven van Granvelle, waarvan 17 gericht zijn aan koning Filips II, met 6 antwoorden van dezen vorst. Een aantal van 118 brieven is aan Gr., tijdens zijn verblijf te Rome, geschreven. Onder deze zijn er van Margaretha van Parma, en vooral van den prevoost Morillon, die den kardinaal op de hoogte hield van hetgeen er van dag tot dag gebeurde, en van Ferd. de Lannoy, die hem omtrent den loop der zaken op krijgskundig gebied, inlichtte. Men vindt hier allerlei bizonderheden omtrent de gevangenneming en den dood der graven

van Egmond en Hoorne, den Bloedraad, de krijgsbewegingen van Lodewijk v. Nassau en prins Willem I. Eene inleiding en vele aanteekeningen omtrent de personen, welke in deze briefwisseling voorkomen, verhoogen de belangrijkheid des werks.

Dagboek van Nicolaas de Landas. In de Belgische Koninklijke Academie deed Leop. Devillers, archivaris van Henegouwen, Febr. '82 mededeeling van het Dagboek van Nic. de L., den advocaat van den graaf van Egmond, toen deze door den hertog van Alva gevangen was genomen. Dit Dagboek, loopende van 11 Dec. 1567 tot 12 Febr. 1568, berustte vroeger in het archief van het Burgelijk Gasthuis te Bergen; in 1871 is het naar het provinciaal archief overgebracht. Het was niet voor openbaarmaking bestemd, doch ontleent juist hieraan zijne waarde. De Landas beschrijft de bezwaren, welke Alva telkens weder aan den geregelden loop van het proces in den weg legde. De privilegiën van het Gulden Vlies, de rechten van Brabant, welke Filips II bezworen had, werden, in weerwil van al de maatregelen van de Landas, met voeten getreden. Uit alles blijkt duidelijk, dat Alva het er op gezet had den graaf buiten rechterlijken bijstand te houden, totdat deze zelf zijne verdediging zou opgesteld hebben. Het Dagboek is een handschrift van 300 bl. in f⁰.

Homo Bulla. Een merkwaardige toelichting heb ik gevonden op twee zaken, vroeger in dit tijdschrift behandeld. Te weten: op de zeer gangbare vergelyking van 't broose en vluchtige menschelike leven met de bellen van zeepwater die de kinderen wel, tot hun vermaak, uit pypesteelen blazen (XXIV, 12), en op de in Friesland bekende anecdote »'s minsken leven is geliik as 'n swineblaas", die XXVIII, 543, verhaald wordt. Ik vind namelik in Columba, Naamlyst der predikanten van de Classis van Dokkum — Leeuwarden 1766 — een plaats waar men deze bizonderheid zoo licht niet zoeken zou — het volgende: »Anno MDCVIII den 25 Martii »is in den Heere gerust den agtbare Hooghgeleerde Dr. Raphaël »Clingbyl, in zyn Leven Burgemeester deser Stede, en Ordinar. »Prof. Medicinae in de Academie alhier binnen Franeker, en leyt »alhier begraven. *Homo bulla*. Oud XXXIX. Dit Grafschrift was

»te vinden in de grote Kerk te Franeker, en misschien nog; indien »niet vernielt is, gelyk dat van den weerdigen J. Bogerman. Den »naam van Raphaël geeft het Apocryphe boek van Tobias, aan »enen Aarts-engel, die den jongen Tobias, in de gedaante van »enen Jongeling in zyn' vryagie geleide en beveiligde. Die van »Clinkbyl is voor een Nederlander ligt af te leiden. Het byvoegzel »op den Grafsteen: *Homo bulla*, dat is

»*Dus is de mensch niet meer, dan ene waterblaas*,

»Is voor een gedenkweerdige sinspreuk by de Wyzen onder de »Heidenen al van oudts gehouden. Vide Erasmi Adagia, Chil. II, »Cent. III. By den vroegtydigen dood van dezen Professor, ge- »bleek daarvan de waarheid mede, voor zo veel d'uitgestrektheid »van den tyd des levens aangaat. Andersins waar 't zekerlyk te »veel gezegt, omdat de mensch niet in den doot verdwynt, gelyk »een waterblaas, maar tot een eeuwig wel of wee zal overblyven". Zoo zegt Ds. Wilhelmus Columba.

JOHAN WINKLER.

Bijgeloof der 16de eeuw. In 1584, een kleine honderd jaar voordat B. Bekker zijn aanval op de »Betooverde Wereld", — zie *Nav.* XXII, 553*b*; VI, 402, — met het verlies van zijn ambt moest boeten, verscheen in Engeland een boek van Reginald Scot, ter bestrijding van het geloof aan heksen: »The discovery of Witchcraft". Dit boek, dat zijnen tijd meer dan eene eeuw vooruit was, genoot de eer van door koning Jacobus I in persoon te worden wederlegd. Vol verontwaardiging vatte de volijverige vorst (in zijne Demonology, 1603) de pen op tegen »dien Engelschman, die niet van schaamte bloosde bij het ontkennen van de hekserij en aldus de dwalingen der Sadduceën weder in het leven riep". Nog meer afdoende was de wederlegging des beuls, die van het goddelooze boek van Scot al de exemplaren, welke het gerecht kon bemachtigen, verbrandde. Ten gevolge hiervan is de eerste uitgave van Scot's werk eene groote zeldzaamheid. Toch is dit werk van groot belang om het bijgeloof der 16de eeuw in sprekende proeven te leeren kennen. Ook is bewezen dat Shakespeare, bij het schrijven van zijn Macbeth, Scot geraadpleegd heeft. Thans stelt zich de heer Nicholson voor een nieuwen druk dier eerste uitgave te

leveren. Hij zal 570 bladzijden groot zijn en ter perse gelegd worden, zoodra de uitgever honderd inteekenaars telt. De prijs zal twee guinjes bedragen.

Kniedicht van Bilderdijk op Lucas Pater's afsterven (vgl. XXXII, 32). In N° 2 van het »Leeskabinet", jaarg. 1863, werd dit stuk voor 't eerst medegedeeld. Onder mij berust een afschrift van het vers, hier en daar afwijkend van den tekst, welken de redacteur Frijlink gaf. Dit luidt aldus:

Och, daar ligt de goede Pater,
Die naar 't Aganippisch water
  Zoo onmatig dorstig was,
Dat er voor zijn goede vrinden
Nu geen droppel is te vinden
  Om te plengen op zijn asch.

Boschjen vond des Dichters beker
Pas door hem geleêgd, en streek er
  Met den vinger nog wat uit;
Maar om 't op zijn graf te sprengen
Moest de man het zoo verlengen,
  Dat het weinig meer beduidt.

Uylenbroek zocht op de lippen
Naar één drop, die niet wou glippen
  Door de stramgeworden keel;
't Eenigst wat hy kreeg in handen,
Was vermengd met slijm der tanden;
  't Vloeide niet, en zei niet veel.

Waar dan blijft, mijn goede Pater!
Nog een drop geheiligd water,
  Om te storten op uw lijk?
Na de Bosschen, de Uylenbroeken
Waar het niet dan vruchtloos zoeken
  Voor den armen Bilderdijk.

Men vergelijke dit vers met een ander vers van Bilderdijk, getiteld: Op het afsterven van den dichter Lucas Pater, Aan den Heere Bernardus de Bosch (1781). H. D. J.

Letterkundige paskwillen (XXXI, 30; XXXII, 33, 231). Omstreeks 1850 vond ik eens in een Fransch R. Kath. Gebedenboekje een schromelijke drukfout, belachelijk maar hatelijk tevens. Er moest gezegd worden dat de priester zijn kalot, zijn muts afneemt. En wat stond er nu voor *calotte?* Men had voor de *a* eene *u* gezet, enz. enz.!! Wat één letter, en wat onnauwkeurige correctie al doen kan!

A. AARSEN.

Courant van Verlem (XXI, 280, 1; XXVIII, 2; XXXII, 232). Met deze courant wordt naar alle waarschijnlijkheid bedoeld 't weekblad »De politieke Kruijer", uitgever J. Verlem, schrijver of verzamelaar (redacteur) Mr. J. C. Hespe. 't Was een revolutionnair blad, dat er ook al het zijne toe bijdroeg om de regeering van prins Willem V omver te werpen. Een zeer oproerig artikel in n° 224, een zoogenoemde brief van Janus Pebleüs en 't antwoord daarop, had de gevangenneming van Hespe en Verlem ten gevolge. De eerste werd veroordeeld tot een gevangenisstraf van 14 dagen te water en te brood, tot de betaling van *f* 3000 in dien tijd alsmede tot de gevallen kosten. De tweede kreeg drie dagen en gelijke boete. Bij niet-betaling der boeten en kosten werden ze bedreigd met openbare geeseling en »eeuwige verbanning uit Holland en West-Friesland". Hespe en Verlem kwamen van dit vonnis bij het Hof van Holland in appel, dat hun de gevangenisstraf kwijtschold, maar de boeten behouden liet. Was de vreugde groot, toen de slachtoffers der burgerlijke vrijheid weder op vrije voeten stonden, aan hulp van geestverwanten om 't geld bij elkaar te krijgen, ontbrak 't evenmin. A. AARSEN.

Courant van Verlem (XXXII, 232). Wat dat voor eene courant was, is te vinden in mijn artikel over *De Noordhollandsche, Diemer- of Watergraafs-Meersche, en beide Nederlandsche Couranten* in Nijhoff's Bijdr. voor Vaderl. Gesch. en Oudheidkunde, N. R., VI, 365—409. Tusschen 1783 en 1787 sprak de tijdgenoot van de *Courant van Verlem* als hij dacht aan de *Nederlandsche Courant* uitgegeven te Amsterdam bij Jan Verlem in de Warmoesstraat; daarentegen van de *Courant van Schuurman* (eerst van Holtrop) als hij bedoelde de *Nederlandsche Courant*, later *Oprechte Nederlandsche Courant*, uitgegeven te Am-

sterdam bij Dirk Schuurman op 't Rokin bij de Vischpoort. Evenals de meeste door mij geleverde studieën betreffende de geschiedenis onzer dagbladen, zou ook genoemd artikel hier en daar belangrijk kunnen worden aangevuld, en dus verbeterd.

MR. W. P. SAUTIJN KLUIT.

[Ook aldus H. T. G. en A. J. Servaas v. Rooijen.]

VRAGEN.

Aleman-Maertens. Het oudstbekende plakkaat omtrent den boekhandel is dat van Ferdinand en Isabella. Daarbij wordt aan Theodorus Aleman volle vrijheid gegeven om zijne boeken waarvan hij een der voornaamste uitvinders en vervaardigers (*sic*) is, in Spanje in te voeren. Bij gezegd besluit bekomen alle ontvangers van ingaande rechten den last, om de boeken van Th. A. vrij van belasting in hun gebied toe te laten. Een exemplaar van dit plakkaat, dat aan prof. Knapp te Newhaven (Amerika) uit Murcia werd toegezonden, gaf dezen aanleiding dit opnieuw te doen overdrukken. Hij gist dat achter Th. Aleman de beroemde Leuvensche boekdrukker Dierck Maertens schuilt. Is het zoo?

Manuscript betreffende Brabant. In den Catal. de livres de Jean Duvignon, waarvan de verkoop op 2 Dec. 1776 e. v. dagen door Melis Wetters te 's Gravenhage plaats vond (berustende onder de papieren der Wees- en Momboirkamer) vond ik op bl. 5 onder N°. 72 in folio: »Die Tafel van versceyden Privilegiën ende Vereeringen by de Hoechgeboren ende Doorluchtigen Hertogen ende Hertoginne van Brabant verleent den Lande van Brabant en de Stadt s'Hertogenbosch etc., 2 deelen. Mss zeer Oud dog Leesbaar, met gekouleurde Voorletteren versierd, etc." Kan iemand mij ook aanwijzing doen waar dit manuscript belandde?

A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

Julius Caesar acephalis. Hiervan is *Nav.* XXII, 334, sprake. Welk Latijnsch werk wordt daardoor aangeduid, of liever, wat beteekent hier »acephalis" (zonder hoofd)?

KUNSTGESCHIEDENIS.

Jan Pierdewiet (XXXI, 619). Een Hollander is best in staat om van eene pirouette een »Pierewiet", en eindelijk een Pierdewiet te maken; die moedwillige verdraaiing, of misschien beter nog, snaaksche vervorming van uitheemsche woorden (vooral fransche) met behoud van den algemeenen klank is volstrekt niet vreemd aan de geaardheid van het Nederl. volk, en kan elk nog dagelijks waarnemen, al ontstaan er niet altoos door het publiek aangenomen nieuwe woorden of termen uit. Wie kent niet van vroeger het »Piperdemi" etc. van de jongens der fransche scholen, waarbij men aan geene Maria, bij verkorting Mie met den bijnaam »Piperde" behoeft te denken, wijl het eenvoudig eene klanknabootsing van »m'est-il permis" etc. beduiden moest. En zoo blijkt evenmin ook uit den deun »Jan toerlesoer" enz., het bestaan van zoodanigen Jan; maar 't is klanknabootsing van »Chantons toujours". Zou dan op die wijze de Bredasche Jan Pierdewiet niet ontstaan kunnen zijn, zonder dat men daarbij behoeft te denken aan een bepaalden Jan met den bijnaam Pierdewiet, die hier of daar bekend moet geweest zijn of bestaan hebben?! Jan is hier te lande een naam welken men fluks met, en ook zonder, eenig bijvoegsel iemand toekent, zonderdat hij juist met dien naam in den burgerlijken stand behoeft ingeschreven te staan; en eenmaal eene Pirouet', een Pierewiet genoemd hebbende, kan men al heel spoedig met zekere spottende minachting ieder die volgens de regelen der kunst danste, of daar onderwijs in gaf, »zoo'n Jan Pierewiet" genoemd hebben; ik denk aan kleine gemeenten, met zekeren heimelijken tegenzin tegen al wat uit Frankrijk kwam behebt, in den aanvang dezer eeuw. Zoo 'n verdraaid woord, als het in den smaak valt, wordt spoedig door velen overgenomen; schertsend gebezigd is het dra gemeen goed, en kan bij de verschijning van een nieuwen dans (alweêr met een vreemden, voor velen moeilijk uittespreken naam aangeduid) licht daarop toegepast zijn geworden, als men sprak van »zoo 'n nieuwe Pierewiet-dans", of »dans van Jan Pierewiet"; vooral, wanneer daar wellicht een ongewone of kunstmatige draai des lichaams bij te pas kwam. Ik ben niet genoeg in de gehei-

men dier kunst ingewijd, om te kunnen zeggen of de Varsovienne, meer dan eenige andere nieuwe dans indertijd, door hare bewegingen daartoe aanleiding kan gegeven hebben. Misschien was deze de eerste sinds langen tijd nieuw-ingevoerde. Maar niet onwaarschijnlijk komt mij het ontstaan van den naam Pierewiet, voor een dans, op gezegde wijze voor.

Wat nu het deuntje of dreuntje, want 't laatste was 't meer dan 't eerste, van »Jan Piet, Jan Piere-wiere-wiet", enz. betreft, daarbij is dat laatste woord, gelijk ik het zelf heb meêgedreund, niets anders dan eene illustratie, of wel variatie op het voorafgaande »Jan Piet", om er een rijmpje van te maken. Van soortgelijke varianten zijn zeker licht verscheidene voorbeelden bij te brengen, zonder dat ze een bepaalde bedoeling of zinspeling bevatten, of dat men er eenigen bijnaam mede heeft willen uitdrukken, evenmin als met »Gerrit-grauw-errit", of »Anneke-Tanneke", en dergelijke meer, die alleen voor den zang of het rijm uitgedacht zijn, zonder nevenbedoeling. Dit belet echter niet, dat er toch ergens werkelijk een Jan Piet kan bestaan hebben, en dan waarschijnlijk in het begin dezer eeuw, die door zijn 's avonds dronken t'huis komen, hetzij ééns of meermalen, aanleiding kan gegeven hebben, door bizondere omstandigheden moeielijk meer natespeuren, dat men hem dat deuntje of rijmpje achterna zong. Misschien woonde die Jan Piet werkelijk te Maassluis (vroeger Maaslandsluis), of wat eerder te denken is, was hij daarvan afkomstig, zonder er echter te wonen, toen het deuntje door of om hem ontstond; vooreerst omdat die afkomst daarin vermeld wordt, en ten andere omdat het niet in de omstreken van Maassluis zelf ontstaan schijnt te zijn, maar te Utrecht. Volgens den heer Kremer werd het aldaar, meer dan zestig jaar geleden, door de studenten gezongen, en vandààr, begrijp ik nu, is het ook in der tijd naar mij overgewaaid; hoewel ik te Amsterdam geboren werd en woon, is mijne familie uit het Utrechtsche, en ik leerde het als knaap kennen door een bloedverwant, daar toen nog woonachtig, die het tot vermaak van ons kinderen opdreunde, en wel op de volgende wijze, waaruit ik zou besluiten, dat er wezenlijk nimmer meer dan dit éene couplet van bestaan heeft. Als grappenmaker begon hij met ons te vertellen, dat hij ons de belang-

wekkende geschiedenis, al de avonturen en ontmoetingen zou voorzingen van Jan Piet van Maaslandsluis, die 's avonds dronken t'huis kwam. Op de vraag wie die Jan Piet was, kregen wij ten antwoord, dat wij dit uit het eerste couplet zouden hooren, welk couplet begon:

Jan Piet, Jan Piet, Jan Piere-wiere-wiet!
Jan Piet van Maas-len'sluis
Kwam 's avonds dronken t' huis.

Meer zei het lied niet, en wij waren nog even wijs; maar nu zouden wij verder hooren; ja!.... allerlei versieringen; hoe Jan Piet, bijv., aan een brug kwam en in het water viel; bijna verdronk, doch met moeite gered werd; naar huis gebracht; door zijne vrouw ontvangen, enz. enz. Doch bij al dat moois zei de dreun niets anders dan de drie medegedeelde regels. Eerst vonden wij het laf, doch allengs begonnen wij er schik in te krijgen en hieven het refrein mede aan, zóó zelfs, dat wij daarna in onzen knapenkring er ons meê vermaakten.

Deze herinnering uit mijne kindschheid, schier geheel vergeten, doch nu door het artikel van den heer Kremer weder ontwaakt, doet mij de gevolgtrekking maken, dat de dreun uit niet meer dan dit ééne couplet heeft bestaan. De bijgevoegde historie is misschien van later vinding, of komt misschien geheel op rekening van den snaakschen bloedverwant, die het mij indertijd mededeelde. Misschien is het wel allereerst door de studenten te Utrecht plagend toegezongen aan een medestudent met den naam Jan Piet, van Maassluis geboortig, die onder bizondere omstandigheden, op zekeren avond zooveel had gedronken, dat hij zich dwaas aanstelde; waarbij dan licht bij wijze van tusschenspraak, allerlei fraais, dat was of wezen kon, vermeld werd, maar in duigen viel, omdat het telkens weer luidde: »Jan Piet kwam 's avonds dronken t' huis"!

Misschien is het deuntje op eene andere wijze ontstaan, maar met den Bredaschen dans heeft onze Jan Piet, geloof ik, niets te maken. JOH. HENDR. V.

Keeshond. (XXXII, 105). Keeshond? Hazewind, Jagthond. De

Jagthoorn, het wapen van Oranje zijnde, zou de hond Prins Maurits verbeelden, die incognito de vergadering bijwoonde. Van Orden, Tijdschrift (v. d. Chijs), II, 418, naar aanleiding van dien penning op het Synode bij van Loon, II, 105, met het hondje en ook zonder het hondje voorkomende. J. D.

L.

Opschriften van klokken (XXXI, 566, 390, enz.). Spyker, of volgens de geijkte spelling der fransche regeering, Spycker, is de naam van een dorp in 't fransche gedeelte van Flaanderen, naby de stad Duinkerke. De schoone, groote klok in den kerktoren aldaar vertoont de beide volgende merkwaardige en wis zeer bizondere opschriften. Boven, om den top der klok leest men:

Gegoten is dese klocke goet van toone,
Hydoone;
Te eeren tsinte Lenaert patrone
Schoone
Van Spycker, tot een memorie bequame.
Lienaert
Is dese cloecken excellente naeme,
Int jaer
Achten en negetich duyst ende vyfhondert.
Men salse luyden alst blixemt oft dondert.

Beneden, om den rand der klok, staan deze versen:

Sy is gemaeck ten tyde, hoort myn verclaren,
Dat dees notaebel persoonen int leven waren:
Heer Lucas Cossyns pastoor ende Cornelis Cent alsvooren,
Jan Vande Kerckove, Omaer Osier, kerckmeesters gecooren,
Matthieu Vanden Pitte, Malliaer Vander Beker op dat termijn,
Jan Cent, Jan Coslaert coster, die laetent al goed syn,
Pieterneles Paschier, Gauderis, prochiaen, woenachtig
Binnen Spycker, Godt sy haerlieden gedachtig,
Met noch meer ander die nu noch leven;
Godt wille ons allen syn eewich ryck geven,
Met peters en meters die aen
Dese clocke sullen hantslaen,
Tes al goet dat eeren Godt.

Het lichaam dezer klok, die door Marcus Leserre gegoten is, is nog beladen met veertien medaillons, welke verschillende wapenschilden en eenige zinnebeeldige voorstellen vertoonen.

JOHAN WINKLER.

VRAGEN.

Engels hoetgen. In een Inventaris van 1636 worden genoemd: »1 Engels hoetgen en 1 Brabants hoetgen." Was dit Engelsch maaksel of naar de Engelsche mode? Bij 't Brabants hoetgen meende ik aan een Brab. kap te mogen denken. Een brabantsche hoet komt dikwijls voor.

A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

Goudsbloemen-azijn. In een Inventaris van 1637 vond ik o. m. opgeschreven: »Twee glaese vlessen met goutsbloomen-azijn". Onder »Calendula" vind ik bij Winkler Prins den goudsbloem vermeld, welke »van ouds ook in de geneeskunde gebruikt werd". Is nu goudsbloemen-azijn een geneesmiddel, waartoe kan dan een eenvoudig burger twee flesschen in huis hebben gehad? Welke kwalen kunnen er mede worden genezen? Is dit geneesmiddel nog in zwang?

A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

Graveelkan. Wat is dat? Een Inventaris van 1653 vermeldt »een graveelkan met een zilver lidt en d' oor met zilver beslagen". Volgens de verkoopacte bracht ze 14 gulden en 16 stuivers op. Ook daarin is grave*el*kan geschreven. Anders zou men kunnen denken aan grave*er*- (gegraveerde) kan. Nu is graveel ook steen; mag er een steenen kan in worden gezien?

A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

Hals-neusdoeken. In een Inventaris van 1666 worden, na de sackneusdoeken, formeel genoemd hals-neusdoeken, waarvan zelfs één met kant. Hoe komen daarin *hals* en *neus* te zamen?

A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

['t Zullen doeken geweest zijn, te kostbaar voor gewoon zakdoekgebruik, kostbaar genoeg om voor halsdoeken te dienen, doch

bij statelijke gelegenheden als (meesttijds ongebruikt gelaten) zakdoeken, onder den waaier, in de hand gedragen.]

Innosant. In een Inventaris van 1659 komt voor »een coleurde laeckense innosant". Welk kleedingstuk wordt daarmede bedoeld? Daar dit geval niet alleen staat, schijnt 't een veel gedragen en toenmaals bekend kleedingstuk te zijn geweest.

A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

Pimpeltgens. Na vele inventarissen te hebben doorlezen, komt mij uit een inventaris van een zilversmid, die ook een porceleinwinkel schijnt gehad te hebben, a° 1653 te voren: »36 committens en pimpeltgens." Dat dit laatste woord van pimpelen = drinken komt, is duidelijk; maar wat zijn pimpeltgens in tegenstelling van kommetjes?

A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

['t Zullen een bizonder soort van kommetjes geweest zijn.]

Rolletjes. Onder de kunstschatten van een inventaris a° 1666 komt voor 't wapen des Prinsen van Oranje op zijde met rolletjens". Kan hiermede bedoeld worden, dat 't stuk als een rolgordijn kon worden opgetrokken? A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

[Er zal van boven en onderen een rond stokje aan zijn bevestigd geweest om het gemakkelijk te kunnen uitspreiden en oprollen. Hetzelfde geschiedt wel met groote landkaarten, plattegronden, enz. enz.]

TAALKUNDE.

Akkoord van Putten (XXXII, 245). Zie *Nav.* II, 54; III, 40, Bijblad, bl. LVIII; IV, Bijblad, bl. LI; VIII, 296. H. T. G.

Op de snof geschoet (XXXI, 461). Noemt men in Zuid-Holland en mogelijk ook elders het snuiven »snuffen", in Zeeuwsch Vlaanderen spreekt men van »snuven" en gewaagt van sommige artikelen, vooral specerijen, zaden, enz., die men slechts in kleine hoeveelheden bezigt, als van 'n snuuftje. Maar nu is een snuifje

wat nieuws in de mode. »'t Is weêr 'n nieuw snuufje", hoort men vaak zeggen. »Op de snof geschoet" zal dus zijn: op de nieuwste leest geschoeid. Ook het denkbeeld van pronken licht er in; men pronkt gaarne met een fraaie snuifdoos. G. P. ROOS.

Aerschot (XXXI, 398). *Schot* en *schoten* in plaatsnamen beteekent een omheinde of omtuinde plaats, — *schot* en *schoten* staat derhalve hier in verband met schutten, beschutten.

A. J. C. KREMER.

Afzetter wordt *Nav.* XXXI, 217, verklaard door »slijter". T. a. pl. zal het wel beteekenen «kleurder" (illuminator) der kaarten. Algemeen was vroeger de uitdrukking »landkaarten, prenten *afzetten*", d. i. »kleuren"; vooral wanneer dit, zooals veelal bij landkaarten, geschiedde met vlakke kleuren, of door alleen aan de grenzen van provinciën, enz. eene kleur te geven. J. C. d. R.

Bergverkoopers (XXXI, 370). Zou dat niet verkooper van biggen = jonge varkens kunnen zijn? In N. Br. onderscheidt men *bergen* van *gilden*. *Berg* is een gewezen heer; *gild* een gewezen zeug, niet waar? Ik heb in die provincie eene familie Gilders gekend, waarvan de mannelijke leden zich voornamelijk onledig hielden met het verkoopen van te mesten varkens en wat er toe behoort.

A. J. C. KREMER.

Bergverkoopers waren de huurlingen in Nederl. dienst, die Geertruiden*berg* aan de Spanjaarden *verkochten*. Zij werden dan ook, als zij den Geuzen in handen vielen, zonder genade gehangen.

G. P. ROOS.

Goerden en schoppe (XXXII, 50). *Goerden* = fransch *gourdes*, naar ik meen, kruiken met dikke buiken; *schoppe* = *schuppen?* of melkvaten. Misschien had Aelken Tymmermans eene melknegotie of maakte zij boter.

Goerden en schoppe, dat zijn twee goede oud-nederduitsche woorden, in twentschen form. *Goerden* (men spreke uit *goorden*) is het nederlandsche *gaarde*, het engelsche *garden*, het hoogduitsche *garten*,

het hollandsche *tuin*. En *schoppe* is in 't hollandsch *een kleine schuur*, in 't hoogduitsch *schuppen;* in Noord-Holland noemt men zulk een schuurtje *boet*. JOHAN WINKLER.

Goerden en schoppe, waarschijnlijk gaarden en schoppe, d. i. tuin en open stalletje. Schop of schob is in Noordbrabant een afdak langs een schuur, waarin plaggen en soms ook wel eene kar of landbouwgereedschap en planken (schobben) geborgen worden.

A. J. C. KREMER.

Den Haag (XXXI, 576). Hoe komt iemand er toe, voor deze natuurlijke bekorting het onzinnige *'s Hage* en dan nog wel om der deftigheid wil aan te bevelen? Die *s* toch behoort bij 't voorafgaande *Graven* (des Graven hage), maar heeft vóór dat Hage geen zin. Dit is reeds meer dan eenmaal opgemerkt, en toch ziet men er nog dagelijks in dwalen. *Den Haag* staat daarbij geheel gelijk met het fransche *La Haye*, behalve dat dit de eerste, 't ander de derde of plaatsnaamval is. Door het in de gewone spreek- en schrijftaal te bezigen voorkomt men tevens dergelijke vragen, als er mij aan het station te Leiden eens een Franschman deed: hoe het kwam dat hij, om een kaartje naar *La Haye* verzoekende, er een naar *Skraven-age* ontving. V. VL.

Mordio! Mordio! (XXXI, 575). In stede van aan het Fransche »mordieu" (mort à Dieu), zal aan het Duitsche Mordio (ook Mordjo!) gedacht moeten worden, o. a. voorkomende in: »Zeter und Mordio schreien (moord en brand roepen). Een gelijke woordvorming heeft men in Feuerio!, dat ik in het Zwabisch dialect Fuiriau (ook, Furiau) gespeld zag. JOH. J. PERK.

Mordio (XXXII, 185, 186). Het fransche *mordieu* en het duitsche *mordio* zijn twee geheel verschillende woorden, ook geheel verschillend van oorsprong, en die niets dan eene oppervlakkige gelijkenis met elkander gemeen hebben. Terwijl *mordieu* werkelijk eene samentrekking is van *mort-de-dieu*, is *mordio* eene samenstelling van de duitsche woorden *mord*, moord, en *io*, een tusschenwerpsel, een uitroep. De wedergade van dit *mord-io*, dat men bij een moordaanslag uitroept, is *feuerjo, feuer-io*, het geschreeuw

bij brand. Ook in den oud-germaanschen krijgskreet *jodute*, *io-dute*, komt dit *io*, *jo*, voor. Dit alles is *Nav.* XXIV, 511, reeds nader verklaard.

Plasdankje. Wat is de oorsprong en eigenlijke beteekenis van dit woord? Het schijnt al zeer oud te zijn. Men vindt toch bij A. v. Slichtenhorst (uitg. v. 1654), blz. 291: 29 Vorst Jan v. Cleve, die wt in-zicht van eygenbaet Maximiliaen aenkleefde, verstaende binnen Kolen de handelinge van Bruggen, bemoeyde sich (om een *plas-dank* van den Oostenrijker te behaelen) deze tijdinge den Gelderssen mede te deylen, enz.

Amersfoort. H. M. WERNER.

[Een plasdankje behalen wil zeggen »uit baatzucht gunst bejagen bij dezen of genen", evenals de koster, die, in eene eivolle kerk ter wille van een goede fooi in het zweet zijns aanschijns iemand eene goede *plaats* bezorgende, zich daarmede gunst verwerft in diens oogen. De uitdrukking was weleer, — is het misschien onder bepaalde omstandigheden in bizondere gevallen nóg! — vooral in de hoofdstad onzes vaderlands veel in zwang. Zou ze niet eerst *na* de Reformatie ontstaan zijn?]

Schoot, schot, schoten (XXVII, 506). Bij de onzekerheid of hetzelfde woord in gelijkluidende deelen van plaatsnamen wel dezelfde beteekenis heeft, en de nog veel grootere onzekerheid, of die beteekenis bekend is, raadplege men de Verklaring van duistere uitgangen van Nederlandsche Plaatsnamen in de Middel-Nederl. Geographie door Mr. L. Ph. C. van den Bergh. Die lijst is niet groot, doch betrouwbaar, omdat de schrijver voorzichtig is. Op bl. 266 van den tweeden druk lezen wij: »Het is niet onwaarschijnlijk, dat Kiliaen's verklaring hier past: septum, libera custodia, locus conclusus, zoodat het een dorp beteekent, dat binnen eene omheining ligt".

J. G. FREDERIKS.

Schoten (XXXII, 50). Deze uitgang geeft een omheinde plaats te kennen. Honschoten kan dus zijn Hondschoten of Huneschoten.

A. J. C. KREMER.

Prik (XXI, 476, 575; XXII, 203). Prik, prikje beteekent in het Friesch stokje. In N. Brabant hoorde ik ook nooit anders dan »prikkedief", »hij kent het op een prik". Nooit en nergens hoorde ik van »sprik", behalve in »sprik-splinter-nieuw".

A. J. C. KREMER.

[De hier aangegeven, als in het Friesch aan »prik, prikje" toegekende beteekenis van »stokje", — vgl. het »takje", den houtspaander" van *Nav.* XXI, 577! — bevestigt de te dier pl. gegevene verklaring: prik = sprik, welke verklaring te aannemelijker wordt, als men denkt aan het »ooievaar, prikkedief" van het bekende vogelrijmpje (*Nav.* XXXI, 621). Een ooievaar is in waarheid een »dief van sprikken", evenals de meeste andere vogels, en niet van duiten, enz. (*Nav.* XXI, 577). Voor dit laatste moet men »raven" hebben. Dat in het rijmpje, zoowel als in N. Br. (volgens Kr.) steeds van »prikkedief" sprake is, bewijst niet dat de benaming niet eigenlijk »sprikkedief" behoorde te luiden. Wij voor ons vernamen daarentegen nooit »sprik, maar wel »*splik*-splinternieuw". En nu, wat is dit »splik"? Is het niet uit assimilatie met »splinter", dus uit alliteratie ontstaan?]

Redger (XXXII. 320, 1) is een friesch woord, dat *richter* beteekent, bepaaldelik wat men in andere nederlandsche gewesten wel *boerrichter* noemde. Het woord is een samentrekking van den vollen oudfrieschen form *rethgevare*, in 't hedendaachsche friesch als *riedjouer* uitgesproken, en dat, *letterlik*, raadgever beteekent. Het amt van *redger*, met den naam, bleef nog lang na de middeleeuen, ik meen tot in 't vorige jaarhonderd nog, in de friesche gouen in wezen. JOHAN WINKLER.

Vaan, vaantje (XXXI, 38). Maat voor drank. Bij toepassing van boeten in ten tijde van keizer Karel V gemaakte reglementen van schuttersgilden in Noord-Brabant, wordt een »vaan" gerekend in te houden twee kan. Een pintje is een halve kan.

A. J. C. KREMER.

Van vars. In Brederoos Meulenaer leest men:

Se had oogen die glommen as ien kool van *vars*,
Se had roose wangentjes en lippen soo root as ien kars.

Bakhuizen v. den Brink meent in zijn opstel over Hoofts Warenar (Studiën en Schetsen over Vaderlandsche Geschiedenis en Letteren, 1876, III, 327) dat *vars* in plaats van *viers* gebruikt wordt, en wel alleen om het rijm, want (zegt hij) ondanks de analogie van *wiert* en *wart* (*wierd* en *ward*) gelooven wij niet, dat *vars* voor *viers* immer in de dagelijksche volkstaal is gezegd. Ik meen aan de juistheid dezer tekstverklaring te moeten twijfelen. Zou »van vars" niet veeleer »van verre" beteekenen? Even als *star* naast *ster* gebruikt wordt, kan *van vars* voor *van vers* gebezigd zijn. Bakhuizen v. den Brink haalt in hetzelfde opstel (bl. 332) van den zelfden dichter de volgende regels aan:

»'K hem sich hou, poep, 'k hem sich hou, wie staet daer soo van veers,
Alle sien! Hoor hier wat, goên dagh, Juffrouw Smeers".

En wij lezen bij Huygens (D'uytlandiche herder, uitgave van Leendertz, afl. 2, bl. 120):

»Hoe sijn' sorghen, altijdt wacker,
Hoe sijn' suchten altijdt vers
's Vaderlandts bebloeyden acker
Overwandelen van verrs."

Mr. C. BAKE.

VRAGEN.

Pee bij de visch is een gezegde dat in Zeeuwsch Vlaanderen, met name te Sluis, Aardenburg en in de omstreken gehoord wordt, doch altoos met het oog op de vrouwen. Z' eit nog al veel pee (peen, worteltjes) bij de visch. Nieuwe drooge visch (schol) met peentjes, aardappelen en peterselie-saus is een keurgerecht onder den burger- en boerenstand. Het gezegde is gelijkbeteekenend met »veel neuten (noten) op z'n zank (g) ên (hebben)" en met »veel vreemde condities maken", d. i. spitsvondige voorwaarden, vooral van de zoodanigen, die »belasten (gelasten) als heeren, maar betalen als schooijers". Komt dit spreekwoordelijk gezegde ook elders voor?

G. P. ROOS.

[Ja, ook elders, en wel als aanmaning tot contante betaling.]

Bekaaid. Is dit woord weder nieuw geworden? In Z. Vlaanderen leeft het in den zin van »verkeerd". »'t Is een bekaaid potje", zei

een der rekruten, die te Vlissingen in garnizoen kwam, en men vond dit woord zoo raar, dat zijne kameraden hem altoos »potje bekaaid" heetten. Cats heeft het onderscheidene malen. 'k Meen dat de uitgaaf van Witsen Geysbeek (Amst., Gebr. Diederichs) in de noten er voorbeelden van aanbiedt, waarin het staat niet alleen in den zin van »verkeerd", maar ook van »verlegen" en dergelijke. In de vertaling van Erckman Chatrian's (nieuwer gewoonte weêr zonder jaartal) te Schiedam uitgegeven geschrift komt het bl. 113 voor: »Ik had daar wel tot aan den avond willen blijven staan, om te bepraten, hoe *bekaaid* de Russen er afgekomen waren", enz. Daar staat het mijns inziens onjuist; de Russen waren er slecht afgekomen. Heb ik 't goed? G. P. ROOS.

[»Hij is er *bekaaid* afgekomen" is eene alledaagsche uitdrukking, in den zin van: gek, leelijk, jammerlijk.]

Braambosch, doornbosch of kreupelbosch zullen in zekeren zin wel niet veel verschillen. Toch zou men mij, ter wille van mijne eigenaardige woordverzameling, genoegen doen, met mij te zeggen, wat het Hebreeuwsche woord, Exod. III: 4 door *braambosch* vertaald, beteekent. Mijne vertaling »kreupelbosch" is die van V. der Palm, Bijbel voor de Jeugd, misschien bij wijze van opheldering. Wat beteekent *kreupel* in kreupelbosch, hout, enz.? G. P. ROOS.

[In zijne Bijbelvertaling heeft V. der Palm, Exod. 3 v. 2, vg., »braambosch". Doornenbosch (Mark. 12 v. 26; Luk. 20 v. 37; Hand. 7 v. 30, 5) is het genus, braambosch eene species van dat genus. Toch moest, strikt genomen, ook in deze Nieuw-Testamentische plaatsen, de overzetting »braambosch" gevolgd zijn. Het Hebr. *senĕh*, of eigenlijk *s'nêh*, is vermoedelijk van den wortel *schanan*, d. i. scherpen, scherp zijn, afgeleid; vgl. *Sene* (1 Sam. 14 v. 4) als benaming eener steenklip in de landstreek Michmas. Ook het Bijbelsch Wdbk. voor het Christ. gezin (Amst. 1852) wettigt de vertolking »braamstruik" (braambosch), rubus vulgaris Doch waarom van »doornenbosch" (Mark. 12 v. 26), en niet van »doornbosch" (Luk. 20 v. 37 Hand. 7 v. 30, 5) gesproken? Men spreekt immers ook van »braambosch" en niet van »bramenbosch".]

Bussole. »Ein wort holländischen Ursprungs", zegt Dr. Sophus

Ruge in zijne Geschichte des Zeitalters der Entdeckungen; Berlin 1881, S. 23. Boussole = zeekompas. Welke is de afleiding? Van *bus*, de doos waarin de magneetnaald zich bevindt? Maar *sole* = *zon?*

J. D.
L.

[Kan *éène* benaming zijn saamgesteld uit *twee* woorden niet slechts uit verschillende taal, maar zelfs van onderscheiden taal*stam?* Liever denke men aan het Fransche bussole, dat overeenstemt met het Ital. bussola. Dit laatste nu is een verlengde vorm van busso, beteekenend in het enkelv. »geraas", in het meerv. »slagen", en staat in verband met het werkw. bussàre = stooten, wat denkelijk doelt op de schokkende beweging der naald.]

Hoorndrager. Wat is de oorsprong van het woord hoorndrager, in de beteekenis van een man, die door zijne echtgenoote, in het stuk van huwlijkstrouw, bedrogen wordt?

Kor (XXXI, 465). Te Aardenburg en Sluis heet de garnalenvisscherij in de eerste plaats »gerrenaat"-, in de tweede »gorrenaat-kornen", en de visschers »korners" of »kornders". Waarom »kornen"? Ik weet niet wat het is, en bevestig alleen het feit. Daar nu garnalen en oesters, evenals de kor- (ook knor-) haan tot de schelpdieren behooren, zou 't kunnen gebeuren, dat ons korrenen op het vangen van een bizondere soort van schelpdieren ziet, die dan kordieren of gekornde dieren zouden zijn. Wist ik maar, of men ook de korhoenders met een net vangt! Dat men voor de vangst van onderscheidene diersoorten onderscheidene benamingen heeft, blijkt uit aal of paling *peuren*, bot *tasten* of *trappen*, konijnen *fretten* of *fratteren*, musschen, vinken enz. *trapeeren*; voorts uit de benaming van sommige werktuigen als *hertentoeters*, *kwakkelbeentjes*, enz. Van *peuren* gesproken, — en ik denk aan Hildebrand's Leidsche peuëraar, — wat beteekent dat »peurer" of porder van »porren", opstooten, door zekere beweging lokken? [1]) *Peuren* toch of met de peur visschen is eene beweging. De peure is een hengel, doch in plaats van een haak met een pier

[1]) De schrijver verwart hier *pooieren* met *porren*, welke woorden ook in herkomst wel gansch onderscheiden zullen zijn. RED.

aangeslagen, heeft men een langen draad door een twintigtal pieren, regen- of aardwormen in de lengte heengetrokken; deze worden tot een tros of kwast gewonden en door middel van den stok in het water zachtkens op en neer bewogen; de alen, dit bemerkende, herkennen spoedig het aas, bijten er aan, waarbij de draad tusschen hunne fijne tanden hapert, en worden alzoo met rappe hand — want ze rukken zich spoedig los — in eene op het water drijvende tobbe of mand geslingerd. Maar het werkwoord »peuren" heeft of had eene uitgebreider beteekenis. Wouter Schouten zegt (Oost-Ind. Reisbeschrijving, I, 7, Amst. 1676): »Wij *peurden* oock met de Zeegen uyt visschen, en vinghen ryckelyk de zoo". Hij gebruikt dat woord elders aldus : wij *peurden* aan 't werk, *peurden* in de groente; evenals men zegt: »wij tegen of togen te werk". — De lezing *knorhanen* heb ik uit het bekende liedje :

»Daar kwam er een meisje van Schevening an,
Di had er haar mandje met visch belaên.
Zij riep voor gewis,
Wie koopt er mijn visch?" enz.

G. P. ROOS.

Schaak, schaken. Onder de Vlaamsch-Belgische dagbladen onderscheidt zich de Gazette van Gent door hare zucht om vreemde woorden zooveel mogelijk door Nederlandsche te vervangen. De »divisie-generaal" is haar een »verdeelings-generaal"; ze kent stafoversten, burgerwachten, jagers-verkenners", enz. »Verdeelings-generaal" is zeker al eene zeer zonderlinge samenstelling, doch beantwoordt vrij wel aan 't Vlaamsche taaleigen. Wat denkt de Navorscher echter van den »Kanselier van het schaak", kanselier der schatkist, »Exchequer", in Engeland? Toevallig valt mijn oog op Bern. Koster Jr., Chequeriana. »Bonte ruiten, *geschakeerde* toestanden, waarin allerlei kleuren, als in de Schotsche tartans, zijn dooreengemengd", zijn het, — zegt de Gids, — waaraan dit boekje zijn titel dankt. *Schaak* is dus geschakeerd bont, in engeren zin »geruit". Nu vraag ik: is er verband tusschen het schaakbord en de schatkist? — In de nabijheid van Brugge vind ik de herberg »het Schaak". 't Zal zeker wel »schaakbord" beteekenen; elders heeft men het »Dambord". 't Fransch heeft »échec", dat aan sprong

of dergelijke beweging doet denken, en waaraan misschien de paardensprong niet vreemd is. Men heldere een en ander op. Is er ook verband tusschen »schaken" (b. v. van Lennep, Eene Schaking in de XVIde Eeuw) en »schaakspelen", alweêr met het oog op dat »échec" in »échec lijden". De bank is »gesprongen", de koopman moet »springen", de kramer staat op den »sprong", alles duidt beweging aan en bij alles is sprake van al of niet betalen, en dan is de naam der Engelsche staatskas weêr niet vreemd. Voor de schaakpartij (op zijn v. Lenneps) heeft Johan Coenraad Mayvogel, in zijn bekenden Guldenspiegel, het (zoogenaamd) tooneelstuk Famars, »ontschaking". Zou dit laatste niet verkieselijk zijn, in plaats van »schaking" als »ontvoering", of moet men bij beiden ook al bij het denkbeeld »springen" blijven?

G. P. ROOS.

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

Beukelaar (XXXI, 626). In de Boekzaal v. Mei 1746 wordt meegedeeld een vrij uitvoerig gedicht van A. Andriessen Jakzn. pred. te Veere, ter nagedachtenis van Daniel Beukelaar, overleden 3 Febr. 1746, wiens ambtgenoot Andriessen zestien jaren lang geweest was. De overledene was de zoon van Daniel B., en ook de kleinzoon van een Daniel B., beiden predikanten te Middelburg. Zijne moeder was Maria Gentman, wier vader 42 jaren lang het predikambt te Utrecht bediende. Hij werd 4 Jan. 1644 te Middelburg geboren (gelijk in het gedicht staat, maar dit is zeker eene vergissing, 't zal welligt 1684 moeten zijn), studeerde te Utrecht, waar prof. Melchior Leidekker hem huisvesting verschafte, 17 Febr. 1707 proponent, en 25 Juli 1707 beroepen te 's Heer Abts- en Sinoutskerke, bevestigd 16 Oct. 1707 door zijn vader. Te Ovezande en Driewegen ber. 8 Febr. 1710, bev. 11 Mei, zag hij zich als opvolger van A. Duvelaar 12 Maart 1717 te Veere beroepen, alwaar hij 13 Sept. d. a. v. bevestigd werd. Den 11 Oct. 1713 huwde hij Maria Elisabeth Warkier, d. v. Marinus Jasper Warkier, rentenier, bij Jacobina Mosselman, dr v. den wakkeren kap. t. zee Cornelis Jansen Mos-

selman, uit welk huwelijk: Mr. Daniel B., raadsheer in het hof van justitie van Holland, Zeeland en Westfriesland, te 's Gravenhage; Martinus Adriaan B., vermeld op de proponentenlijst van Jan. 1745, en te Oudelande ber. 23 Maart, bev. 14 Sept. 1749 door C. Segers, pred. te 's Heerenhoek, met Matth. 5 v. 13, intreêtekst Efeze 6 v. 19; en Adriana Catharijne B., echtgenoote van Mr. Joh. Mattheus de Krane, adv. te Middelburg.

J. A. SNELLEBRAND.

Beukelaar, Beuckelaar. In de Brielsche Registers komen de volgende personen voor van dezen naam. Den 23 Maart 1625 te Br. ondertr. en daarna te Dordr. getr. Jan Maertensze B., wedr., en Barbara Jans de Haens dr, j. d. te Dordr. Blijkens een akte van 27 Oct. 1644 was hij toen 57 jaar oud, en een akte van 20 Juni 1652 noemt hem oud-kapitein der burgerij. Van beroep was hij smid. 't Laatst vond ik hem genoemd in een akte van 28 Juni 1657. De rekening van den voor 1665 geconsenteerden 200sten penn. vermeldt den dood zijner weduwe. Aren Maertensze B. werd 5 Aug. 1661 te Br. begraven. Uit het huw. van Willem Ariensze (of Arentsze) B. (na belijdenis in 1649 te Br. aangenomen als lid der Herv. Gem.) met Magdalena Jacobs, Adriaen, ged. 14 Oct. 1651, gett. Maerten Ariens en Neeltje Jacobs, en een ongenoemd kind, ged. 23 Febr. 1653, gett. Willem Herse en Beernt Janss de Haen. Uit zijn huw. met Meijna Jans Schol, Geertruida, ged. 25 Aug. 1669, gett. Geertje Hubrechts en Margrieta Jans Schol; Johannes, ged. 24 Apr. 1672, gett. Margr. S. en Cornelis Schol; Maijken, ged. 7 Aug. 1674, gett. Jan Scholl en Margr. S.; Josijntje, ged. 19 Aug. 1676; Adrianus, ged. 6 Juli 1678, gett. Jan Dirksze Schol en Maeijke Heijndriks; Adrianus, ged. 26 Jan. 1680, gett. Jan S. en Geertruijd Steijaert; Dirk, ged. 13 Mei 1681, gett. Johannes B. en Jacoba v. der Heck. Den 23 Dec. 1660 werd een kind van W. Beukelaer begr., den 9 Jan. 1661 zijn eerste vrouw, hij zelf 27 Jan. 1682. Uit een akte van 17 Sept. 1675 is mij gebleken dat hij herbergier was.

Den 15 Dec. 1682 te Br. getr. Jan of Johan B. j. m. organist en klokkenist, en Anna v. der Velde j. d. Uit dit huw.: Willem, ged. 26 Sept. 1683, gett. Meina Schol en Joris Hoogwerf; Com-

merina, ged. 26 Apr. 1686, gett. Frederik de Graaf en Maria v. der Velde; Magdalena, ged. 21 Oct. 1687, gett. Reinier de Neeff en M. Scholl; Ymant, ged. 3 Dec. 1688; Magdalena, ged. 19 Maart 1690; Johannes, ged. 23 Maart 1692; Frederik, ged. 16 Juni 1693; Johannes, ged. 11 Febr. 1695; Meijna, ged. 22 Mei 1699; Jan, ged. 12 Apr. 1701. Den 13 Dec. 1687 begraven een kind van Johan B. In 1708 werden te Br. tot leden der Herv. gem. aangenomen Willem en Magdalena B.

Uit het huw. van Jan B. de jonge en Hester van Groeneweghen, Willemina, ged. 6 Juni 1710, gett. Jan B. de oude en Mina Schol; Lucia, ged. 27 Nov. 1711, gett. Cornelis v. Groenewegen en Lucia v. Campen; Cornelia, ged. 26 Nov. 1713, gett. Jan B. en Cornelia v. Groeneweghen; Willem, ged. 28 Juni 1715, gett. Hendrik v. der Krap en Meijna Schol; Cornelis, ged. 3 Dec. 1716, gett. Lambrecht Hoogwerff en Adriana v. Groenewegen; Maria, ged. 14 Juli 1719, get. Maria B. — Maria B. geh. m. Pieter Sandelingh. Uit dit huw. Willem, ged. 8 Apr 1696, gett. Reinier de Neef en Meijna Schol; Cornelia, ged. 15 Aug. 1700, gett. Hendrik Sandeling en Cornelia Velsenaar. Den 19 Mei 1699 begr. een kind van Monsieur Pieter Sandelingh. — Geertruijd B., geh. met Eeuwoudt le Sueur. Uit dit huw. Martina, ged. 12 Dec. 1704, gett. Niclaes Kerckhoven en Cathrina le Sueur; Willem, ged. 27 Juli 1706, gett. Pieter Sandelingh en Maria B.; Willem, ged. 29 Mei 1708, gett. Meijna Schol en Jan B. de jonge. Den 18 Aug. 1680 trad E. Leseur als j. m. in den echt met Cornelia Groenewegen. Twee kinderen van hem begr. 20 Dec. 1683 en 10 Oct. 1686. — Commerina B., geb. te Br. als j. d. 19 Jan. 1706 te Br. getr. m. Hendrik v. der Crap, wedr.[1]) Uit dit huw. Michiel, ged. 15 Maart 1707, gett. Johannes B. en Anna B ; Johannes, ged. 20 Maart 1708, gett. Joh. B. en Magdalena B.; Magtelina, ged. 31 Maart 1709, gett. Willem Pool en Elsalina Schrevelius; Michiel, ged. 21 Sept. 1710; Anna, ged. 15 Jan. 1713, gett. Jan B. en Magdalena B.; Augustinus, ged. 12 Febr. 1715; Hendrik,

---

[1]) Uit het huw. van H. v. d. Crap en Maria Gravius, Zacharias, ged. 21 Maart 1703, gett. Zacharias Gravius en Anna v. d. Giessen. Den 9 Apr. 1703 begr. een kind van den kapitein H. v. d. Crap.

ged. 8 Juni 1717, get. Magdal. B. Den 27 Dec. 1722 te Br. ondertr. en met att. van 6 Jan. 1723 om te trouwen naar Oostvoorne Commerina B., wede. v. H. v. d. Crap, en Abraham de Kort, wedr. Den 6 Oct. 1747 werd zij te Br. begraven. — Den 5 Aug. 1712 te Br. getr. Iman B., j. m., en Gerbina (ook Gerbija genoemd) le Sueur, beiden geb. te Br. Uit dit huw. Johannes, ged. 27 Aug. 1713, gett. Jan B. de oude en Commerina B.; Eewoud, ged. 5 Juli 1715, gett. Hendrik v. der Crap en Commerina B.; Cornelia, ged. 21 Dec. 1717, get. Adriana v. Groenewegen; Johanna, ged. 19 Juli 1720, get. Commerina v. der Crap.

In 1756 werd na belijdenis aangenomen tot lid der Herv. gem. te Br. Catharina de B. (kerkeraadsacta 11 Juli 1756). In 1757 kwam m. attest. v. Rotterdam te Br. Catharina B. (acta 17 Juli 1757). Hier zal wel dezelfde persoon zijn bedoeld. — In 1757 kwam te Br. m. att. van Nieuwenhoorn Johanna B. (acta 16 Jan. 1757). — Den 19 Dec. 1767 te Br. gestorven Johanna B., vrouw van Jan Mens. In 1831 kwam te Br. met kerkel. att. van Hellevoetsluis Gerrebei B. (acta 21 Jan. 1831). H. DE JAGER.

Vuursteenen XXXI, 500. *Fusils* in de Heraldiek zijn geen *vuursteenen*, maar *spitsruiten*, i. e. ruiten (losanges), welker verticale diagonaal langer is dan de horizontale. J. C. d. R.

[Vgl. Rietstap's Handb. d. Wapenk., bl. 141.]

Cloeck, Kloeck (XXXII, 138). Eenige kwartierstaten kan men vinden in Mr. W. J. Bon d'Ablaing v. G., de Ridderschap van Veluwe. Bovendien is mij nog de navolgende kwartierstaat bekend, waarmede een Cloeck tot den Beerenklauw 21 Oct. 1633 bij de Kleefsche ridderschap geadmitteerd werd,

Cloeck		Berfelt
	Cloeck × Buechell	
Rouwenoerdt		Heeckeren.

Medegedeeld door A. V. SASSE V. YSSELT.

Cloeck, Kloeck. In mijn bezit is eene genealogie, uit welke ik aan th. D. gaarne alle mogelijke inlichtingen verstrekken wil.

MR. M. A. H. ONDERWATER.

[Aan welk adres?]

VRAGEN.

Achterhoeksche familiën. Wie kan opgeven de wapens van of genealogische bijzonderheden betreffende Stumph of Stumphius? Christiaan, rechter en landschrijver te Lichtenvoorde, had tot zoon Johannes, geb. 10 Maart 1668 te Lichtenvoorde, in 1697 of 1698 pred. te Doetinchem, in 1715 te Puiflijk en Leeuwen, † 24 Aug. 1752; gehuwd 1° met Aleide Maria, dochter van een pred. te Terborg (hoe heette hij?); 2° met Maria Stampioen uit Rotterdam; 3° met Dina Boeseken, dochter van een predikant te Zeddam. Bij deze drie vrouwen 5 zonen en negen dochters. Abraham Stumph was in 1755 kerkmeester te Aalten, waar C. C. Stumph in 1782 een molen bezat. — Wat weet men van Noij, te Aalten? Een Willem Hendrik N. woonde in 1788 te Silvolde. — Wie waren de ouders van Maria Wouters († 1799 of 1800), gehuwd met Christiaan Diemont, pred. te Gietsen-Nieuwkerk, † ald. 26 Aug. 1818.

A. J. C. KREMER.

Bosman en v. Groestra. Welke zijn de wapens der geslachten Bosman of v. Bosman, en v. Groestra? Frederik Vegelin v. Claerbergen huwde te Stiens Febr. 1696 Jaycke Cornelisdr Bosman † 21 Dec. 1721). Sjuck v. Humalda († 1579) had in tweede huwelijk Franscke Jeppesdr v. Groestra, wede. Watze v. Aylva, van Witmarsum. th. D.

Faassen. Hoe bestaan elkander:

Isaak Faassen gehuwd geweest met Clara Cornelia Nolthenius; Mr. Roeland Isaak Faassen N.; Abigaël Catharina Faassen N. 30 Mei 1789 te 's Gravenhage gehuwd met Jean Daniel de Loriol. Behoorde de predikant(?) Faassen de Heer tot ditzelfde geslacht? Is het wapen dat Rietstap voor Faassen N. aangeeft, dát van Faassen?

N.

v. Haersma. Juliana Aurelia v. Haersma, geb. 29 Oct. 1725, nog levende in 1786 (dochter van Arent en Ansck v. Doijs), was in derde huwelijk getrouwd met J....(?) v. Geusau. Deze was kommandant van de Friesche Garde in Juni 1781 en stierf te Leeuwarden 10—11 Jan. 1784. Hadden zij ook afstammelingen, en zoo ja, wie waren die dan? th. D.

Nolthenius (XXXII, 237, 413, 4, 632, 3). Wie waren de ouders, grootouders enz. van:

1°. Mr. Roeland N., in 1736 hoogheemraad van den Swijndregtschen waard, geb. 27 April 1692, † 18 Apr. 1745.

2°. Mr. Roeland Isaak Faassen N., heer van Rijsoort, lid der vroedschap te Dordrecht, bewindhebber der W. I. Compagnie ter kamer op de Maas, hoogheemraad van den Alblasserwaard, in 1779 hoogdijkheemraad. Waar en wanneer is hij geboren en overleden?

3°. Clara Cornelia N., gehuwd geweest met Isaak Faassen, in 1739 overleden, pred. te Rosendaal in Noord-Braband. N.

Rappard en Schregardus. Wie waren de ouders en grootouders van C. H. Rappard, van.... Rappard × M. J. Gervais; van A. G. T. Rappard × ... Sanderson en H. J. Schregardus, allen geleefd hebbende te Utrecht? Hoe bestonden zij aan Geertruy Catharina Hoogeveen, die zij in 1793 en 1796 (in brieven en papieren) als tante aanspraken? N.

Sanderson (XXIV, 26, 294; V, 265; VI, 221; VIII, 265 *O*, 376 *O*, 592 *O*). Wie waren de ouders, grootouders enz. van Johannes Hendricus S., gehuwd geweest 1° met Willemina Lindeloo, 2° te 's Hage met Margarita Renica Heringa (uit Winschoten), en van Maria Antoinetta Charlotte S., 16 April 1809 te 's Hage gehuwd met Johan Fraser?

Te Amsterdam † 9 Nov. 1880 Eva v. der Dussen, wed. Jan Christiaan Sanderson, geb. 1788, † te Amst. 3 Febr. 1870. Welk wapen voerde hij, en in welke familiebetrekking stond hij tot de hier volgende personen:

Thomas Johannes Sanderson, gehuwd geweest m. 1° (?); 2° Carolina Wilhelmina Rost, wede. Jacobus v. Barneveld; Carolina Johanna Sophia S., gehuwd geweest met Eduard Baak, kapt. ter zee; Karel Benjamin S.; Adriaan Jacob S.; Thomas Johannes S. Thomas Hendrikszoon; ..... Sanderson, gehuwd geweest met A. G. T. Rappard; Hendrina Carolina Sara S., † te Utrecht omstr. 1874; Bernardus S., man van Maria Cornelia Gordon († als weduwe Sanderson omstr. 1829 in de gem. Abcoude en Baambrugge;

Geertruy Catharina S. († te Loenen 23 Juni 1814), gehuwd geweest met Adolph Cuper († te Amst. 8 Oct. 1788; welk wapen voerde hij?); Carolina Hendrina Sara S. (Jorisdr bij Johanna Maria Hoogeveen), gehuwd gew. te Amst. met Gijsbert Nicolaas Laan, lid der prov. staten en contr. d. belast. in de prov. Utrecht; en hare zuster Sara Susanna Jacoba S., gehuwd geweest te Amst. met Dirk Leuvelink Tjeenk? N.

Teckop. Wat is 't wapen en wie waren de ouders van Adriana Teckop, geb. (....?), gest. te Haastrecht 7 Jan. 1747, gehuwd (....?) met Jan Hoymayer (in groen een zilveren zeis; helmt.: een doodshoofd tusschen twee kruislings geplaatste zeisen; alles van zilver)? Hare dochter Johanna H. huwde (....?) Dirk Hooft. Behoorde laatstgenoemde tot het bekende Amsterdamsche geslacht, waarvan afstammelingen in den Nederl. adelstand zijn verheven? Wie waren zijn ouders, grootouders enz.? th. D.

[Er is, meen ik, ter gelegenheid van Hooft's 300sten geboortedag (vgl. *Nav.* XXXI, 203), eene uitvoerige genealogie van de verschillende takken der familie Hooft verschenen, van de hand onzes medewerkers A. A. Vorsterman v. Oijen.]

Verhoeven of Voorhoeve (XXX, 583; XXXI, 300 *O*). Men vraagt of de *Nav.* XXXI, 590, vermelde Jacobus Verhoeven, 28 Nov. 1705 geboren zoon van Jacobus bij Rebecca v. Son (Toon of Tong), niet één persoon zij met den ibid. vermelden Jacob Voorhoeve, die 30 Juli 1735 Antonia Hovendaal huwde? Tevens vestigen wij de aandacht op een courantier Abraham Verhoeven te Antwerpen († 1639/41), wien Alf. Goovaerts, adj. bibliothecaris dezer stad, eene verhandeling heeft gewijd, waarin hij ten slotte zegt, dat de eer van de eerste nieuwstijdingen te hebben uitgegeven, aan dezen Verhoeven betwist wordt in Holland door Dr. W. P. C. Knuttel en Mr. W. P. Sautijn Kluit, waartegen G. eerlang in eene afzonderlijke brochure de pen opnemen zal. Zie »De Werkmansvriend", i. d. 12 Mei 1882.

GESCHIEDENIS.

Maatregelen door de stad Brielle in 1535 en 1536 genomen tegen de Herdoopers. »Zelfs vóór 't overgaan van Munster, verwekten de Herdoopers, in Holland, met naame te Amsterdam, verscheiden' opschuddingen". Aldus Wagenaar, V, 87, 88. Van Wijn heeft op dit bericht het volgende aangeteekend: »Een gedeelte van hun had het ook op de Zeeplaatzen gemunt. Immers hoezeer my niet heugt dit elders ontmoet te hebben, blijkt het egter uit ééne plaatz, door mij voorheen aangeteekend uit de *Reekening der Thesaurie van den Briele,* loopende van den eersten van Wijnmaand des jaars 1534 tot den laatsten van Herfstmaand 1535, en dus luidende: »alzoe de Stede gewaerscouwet is »geweest by den Hove van Holland, van dat de *Haerdoopers* ende »deghene *die voor Munster geleghen hebben,* in meenighe waren, »ten hadde, deur de hulpe van God almachtich, anders verkeert, »te *arriveren ende om te slaen anderselver Stede ofte Goedereede, om »hem lieden aldaer te berghen ende tonthouden,* soe hebben die van »den Gerechte, tot bewaernisse ende toegesicht van deselue Stede, »geordonneert voor elcke Poorte zekere daechwaeckers, die reguard »nemen zouden vp de ghenen, die binnen derselver Stede passeer- »den, van waer dat die quamen, ende ooc waerwerts dat zyl. heen »wilden". Jammer is het, dat het tydstip, van en tot het welk die waaking duurde, voor welke elk man vijf of zes grooten daags trok, niet anders is aangeteekend, dan met deeze algemeene woorden »XLIX *daghen";* gelyk ook in 't gansche Hoofdstuk, waarin de bovengem. plaatz voorkomt, geheel geene dag- of maandteekening wordt gevonden. Dan, daar hier gesprooken wordt niet van het *overgaan van Munster,* 't geen den drie-en twintigsten van Zomermaand 1535 voorviel, maar alleen van hun, die *vóór Munster*

gelegen hebben, zoude ik dit geval liefst brengen tot het voorjaar van 1535 en tot dat soort van Herdoopers en hunne Aanhangelingen, die zig vóór 't innemen dier Stad door hunne Geloofsgenooten, wel derwaarts begeven hadden, maar of niet binnen geraakt of niet binnen gebleeven waren, en thans, even als *Jan van Geelen* en de zynen, door 't land zworven, om zig van andere bezittingen gewapenderhand te verzeekeren. Ja, daar onze *Wagenaar* heeft opgemerkt, uit een' geloofwaardig' schrijver, dat, in 't begin van Bloeimaand, eenigen deezer Zwerveren voor den Boom van Amsterdam gekoomen, met inzigt om de Stad te helpen bemagtigen, op 't verneemen der nederlaage van de hunnen, sedert naar Engeland zeilden, kan het zeer ligtelyk weezen, dat deeze zelve Luiden, in 't eerst slegts een landing op Oost- of West-Voorne in den zin hebbende, of ten minsten dit den Hove als derzelver voorneemen aangebragt zijnde, hier op het Hof de bovengemelde waarschouwinge daar tegen heeft doen afgaan".

De Rekening, waaruit Van Wijn de bovenvermelde bijzonderheid heeft geput, berust niet meer in het Brielsche Archief. Zij is den weg van zoovele andere Rekeningen gegaan bij de spoliatie, waaraan het archief in 't begin dezer eeuw blootgestaan heeft. Gelukkig is een keurboek, begonnen Bamis 1527, behouden gebleven, en ware Van Wijn met dat keurboek bekend geweest, voor hem zou dan het licht opgegaan zijn, dat gezegde rekening hem niet schonk.

Den 22 Mei 1535 werd blijkens dat keurboek door de Brielsche Regeering het volgende gepubliceerd: Alsoe die Bailliu ende die vanden Gerechte geauijseert zijn bij mijnen Heer den Stadthouder ende Raedt van Hollandt, hoe datter eenighe bouuen ende verspiers gecommen zouden wesen vuter stede van Munster binnen den lande van Hollandt ende in andere plaetsen, daer omtrent gelegen, meijnende eenighe plaetsen te versien omme inne te nemen: soe is geordonneert bij den voirsz. Bailliu ende Gerechte der stede vanden Brielle, dat nijemant, wie hij zij, harberghiers ofte andere hier binnen der stede, hem en veruordere om te logieren eenige personen, wie zij zijn, rijck oft arm, ten zij dat zij eerst ende al voeren daervan aduerteeren den voirsz. Bailliu ende burgemeester der voorsz. stede, te wetene alle auonde, ende

weten oec tseggene hoeren name, van waer zij zijn, wie zij toebehoeren, waer dat zij hene willen ende hoe vele datse gelogieert hebben. Ende dat vpde boete van III £ Holl. ende correctie, een derdendeel der Key. Mat., een derdendeel der stede ende een derdendeel den ghenen die dit anbringhen zullen. Voort zoe beueelt men, dat nijemant, wie hij zij, en logiere oft harberghe eenige personen, die zij weten besmet te zijn met deser valsscher ende quader secten [1]), die althans regneren, vpde verbuerte van zijn lijff ende goet naer vutwijsen de placaten vande Keij. Mat."

Met het oog op deze Publicatie, die nog verscheidene andere ordonnanties o. a. betreffende de »waecke" bevat, mag men wel aannemen, dat de tijd van waken, van welken Van Wijn in de bedoelde Rekening vond geschreven dat hij 49 dagen duurde, begonnen is Mei 1535. Dat Junij 1535 het gevaar niet geweken was, zegt ons eene Publicatie van 11 Junij 1535, aldus luidende: »Alsoer vast dagelicx zoe langs zoe meer quader tijdinghen commen van dese valsche ende quader secten, de welcke, indien zij mochten haer quade vpset ende voorneemen volbrenghen, in meeninghe zijn eenen vpslach te doene an eenighen steden, dorpen ofte open vlecken, daer duer gescapen waere meer quaets ende inconuenienten te commen tot distructie ende verderfnisse vanden gemeenen lande, ende omme daer inne te voorsien tot bescermenisse ende preseruacie van desen lande van Voorne, dat [tselue lant] duer eenighe verspijeders of andere, die van hemluijden vuijtgesonden moghen wesen, tselue lant ende den ondersaten vandien

---

[1]) Reeds den 7 Febr. 1535 was door de Br. Regeering gewaarschuwd tegen het overbrengen van personen »besmet van deser nijeuwer secten." Eene Publicatie van dien datum houdt o. a. in: »Voort zoe beueelt men alle scippers, alsoe woel van buijten als van binnen, die alhier commen binnen der zeluer stede, dat zij hem nijet en veruorderen alhier te brenghen eenighe personen, die zij weten dat besmet zijn van deser nijeuwer secten, vpde verbuerte, zoe wie contrarie dede, arbitralick gecorrigeert te worden naer gelegentheijt vander saecke". Deze ordonnantie werd 7 Jan. 1536 vernieuwd. — Dat het in dien tijd te Brielle niet ontbrak aan personen, die uit de R. C. kerk overgingen tot de Doopsgezinden, weet men uit de geschiedenis van Arent Jansz. en Anneken Jans, die omstreeks 1534 overgingen. Omtrent dit echtpaar raadplege men Van Bracht en de letterkundige bijdrage van Dr. A. de Jager, getiteld *Bogaers' Pleegkind*, en geplaatst in De Tijdspiegel, 1877.

voor scade bewaert mochten wesen ende in goede politie gehouden worden: soe ist geordonneert bij den Bailliu ende Mannen van leene slants van Voorne, dat nijemant, wije hij zij, harbergiers ofte andere, binnen den lande van Voorne geseten, hem en veruorderen van nv voort an te logieren eenighe personen, wije zij zijn, alsoe wel rijck oft arm, als oeck snijders ende maijers, oft andere van haeren huijsgesinne, die zij desen zomer te doene mogen hebben, ten zij datmen eerst ende al voeien de selue personen den schout vanden dorpen ende polren, gelegen binnen den seluen lande van Voorne, alle auonde anbrengen ende weten te seggen hueren name, van waer zij zijn, wije zij toebehoeren ende waernaerts dat zij heue willen, ende hoe vele zijluijden gelogiert hebben. Ende dit vp de boete van X £ zwarten, telcken reijse te verbueren, een derdendeel der Key. Mat., een derdendeel den schout daer tselue onder gebueren sal, ende tderde derdendeel anden anbrengher; vuijtgesondert vanden snijders ofte maijers ofte dorssers, die salmen anbrenghen bij een cedulle den dach van dat zij in hueren dienst commen ende den dach zoe wanneer zijluijden van daene scheijden sullen; welcke cedulle die schout, elc binnen zijnen bedrijue, gehouden sal wesen alle maennendage den Bailliu van Voorne ouer te leueren, vpde voirsz. boete, indient noot zij. Voirts zoe ist noch geordonneert, dat de prochie van Rugge sal waecken mit een man te paerde ende twee mannen te voete, de pr. v. Oestuoorne mit II mannen te paerde ende één man te voete, de pr. v. Rockaenge mit II paerden ende één voetgangher, de pr. v. Nijeuwe Helleuoete mit II paerden ende één voetgangher, de pr. v.den Nijeuwenhoorne mit II paerden ende één voetgangher, de pr. v.den Oudenhoorne mit II paerden ende één voetgangher, de pr. v. Zwartewale mit III voetganghers, de pr. v.tNijeulant mit II paerden ende één te voete. Ende sullen de voirsz. waeckers malcanderen gehouden wesen an te spreken achteruolgende dordonnantie, tanderen tijden daervan gepubliceert ende ofgelesen".

De medegedeelde Publicatie van 22 Mei 1535 werd »vernijeut den VIIen in Jan. 1536 a circoncisione". Ook toen was het derhalve nog noodig maatregelen tegen de »bouuen ende verspiers vuter stede van Munster" te nemen.

H. DE JAGER.

Plundering van 's Hertogenbosch in 1787. In zijn opstel: »de Vrijwording van Staats-Brabant in 1795" zegt de heer Hezenmans (Onze Wachter, jaarg. 1881, bl. 225): »Op last van den Orangisten Commandant Douglas, verwoestte het garnizoen de stad op afschuwelijke wijze", terwijl hij dien generaal op bl. 232 nog noemt den »plunderaar Douglas". Nu die gebeurtenis bijna eene eeuw geleden plaats had, mag die beschuldiging niet aan staatkundigen of godsdienstigen hartstocht worden toegeschreven. Men moet dus veronderstellen dat het den heer H. ontbroken heeft aan bronnen, of dat hij ze niet heeft geraadpleegd. Zoo schijnt hem onbekend te zijn dat Wagenaar eene dergelijke aantijging uitdrukkelijk heeft herroepen in zijne Verbeteringen achter Dl. XX en XXVIII zijner Vaderlandsche Historie, waar o. a. voorkomt: »De Schrijver en »Uitgeever dezes Werks willen het gegeeven verhaal in het XIX Dl., »bl. 322 voorkomende, voor zo verre het den Generaal Douglas »betreft. aangemerkt hebben als niet geplaatst; dewijl zij door brie- »ven en informatiën van de onwaarheid van 't zelve overtuigd en »door verkeerde opgaven misleid zijn". Dit protest tegen de lichtvaardig geuite beschuldiging, die mij eerst na bekend werd, zij voorshands voldoende. Uit een volumineusen bundel onuitgegeven stukken en uit de vele (aan den heer H. onbekende?) werken, waarin de bedoelde plundering wordt verhaald en toegelicht, hoop ik later met bewijzen aan te toonen, dat de generaal Robert Douglas en de overige bevelhebbers al het mogelijke hebben gedaan om de plundering voor te komen en te stuiten. Doch te vergeefs. Zij hadden te doen met een complot van subalternen en soldaten uit verschillende ongedisciplineerde en slecht befaamde regimenten, die sedert kort in de stad vertoefden. Deze weigerden hunne officieren te gehoorzamen, joegen ze weg en dreigden hen met den dood toen zij trachtten de soldaten in de kazernen te houden. Aan dit alles is later uit partij- en godsdiensthaat eene andere voorstelling gegeven door sommige minder nauwgezette geschiedschrijvers. Zoo hebben eenigen het feit, dat zoowel van patriotten als van orangisten de huizen geplunderd of verwoest werden, verzwegen omdat dit in hunne voorstelling niet te pas kwam. Zoo kon b. v. mijn grootvader Mr. C. v. Breugel, destijds secretaris van 's Hertogenbosch, hoewel een vurig Orangist en schoonzoon van den generaal Douglas,

niet dan met geldelijke opoffering en onder het loopen der grootste gevaren, zijn gezin en voornaamste bezittingen, benevens 's lands kas in veiligheid brengen. C. V. B. D.

Zonderlingen (XXX, 607). Onder dit motto wordt met verwijzing naar *Nav.* XXI, 4, 5, gevraagd naar Johan Hartigveldt. Hoezeer in staat hierop vrij volledig te antwoorden, aarzel ik nochtans zulks te doen onder zoodanig motto. De man was er te eerwaardig en te vroom toe. Men vergunne mij daarom zonder die altijd eenigszins lachverwekkende kwalifikatie het volgende mede te deelen. Johan Hartigveldt, zoon van Cornelis, raad in de vroedschap en burgemeester van Rotterdam, hoogheemraad van Schieland en bewindhebber der O. I. Compagnie, geboren te Rotterdam in 1618, leerde vroeg Latijn en Grieksch, studeerde te Leiden in de rechten, behoorde tot het gezantschap dat in 1641 de bruid van prins Willem II uit Engeland afhaalde, en vertoefde daarna geruimen tijd in Frankrijk. De dood zijns vaders riep hem in 1645 vandaar terug. Dit verlies greep hem sterk aan, zoodat hij er over dacht zijn tegenwoordige leefwijze, die trouwens geheel onberispelijk was geweest, voor een meer ernstigen levenstrant te laten varen, en daartoe ook overging na zijne herstelling uit een zware ziekte. Hij trok zich nu een tijdlang in de eenzaamheid terug op een landhoeve nabij den Briel en liet alle ambten en waardigheden, tot welke de weg hem als aanzienlijk Rotterdamsch burger openstond, aan zijn broeders Cornelis en Willem over. Van nu aan kleedde hij zich eenvoudig maar deftig, zonder eenigen zwier, geheel in 't zwart, droeg kort haar en leefde hoogst ernstig, ook nadat hij het landleven vaarwel had gezegd, bracht zijn tijd door met godsdienstige overdenkingen en lectuur, sloot zich bij de Remonstranten aan, maar voelde zich vooral getrokken tot het Collegie der Vrijsprekers, waarvan hij een ijverig lid werd, en waar hij in aanraking kwam met Jan Dionijsz. Verburg en Gerrit v. Velzen, groote voorstanders van het Collegie der Rijnsburger Profeten te Rotterdam. Na den dood zijner moeder, Agatha Welhoek, in 't bezit van een groot vermogen, besteedde hij dit tot ondersteuning van behoeftigen, leefde stil voor zich heen, allen met wie hij in aanraking kwam ten voorbeeld van een vroom, rechtschapen en deugdzaam

leven, en vermaande ook op het Collegie d. i. de wekelijksche avondbijeenkomsten der Rijnsburgers, tot al wat goed en edel was. Dit afgetrokken leven, vrij van zucht naar wereldsche eer en aanzien, scheen sommigen wel eenigszins excentriek toe, maar aan de reinheid van zijn hart en de oprechtheid zijner vroomheid twijfelde niemand. Bij allen die hem kenden was hij zeer gezien; zijn wereldontvlieding ging niet verder dan tot een zich onttrekken aan de openbare aangelegenheden van land en stad; hij achtte dit voor zijn godsdienstige volmaking noodig. Niet uit grilligheid maar uit beginsel oordeelde hij, gelijk de Doopsgezinden en Rijnsburgers vrij algemeen, dat het bekleeden van een overheidsambt den Christen niet vrijstaat, althans niet raadzaam voor hem is. Hij stierf in 1678 aan een slepende ziekte. Op den dag zijner begrafenis hield zijn vriend Jan Dionijsz. Verburg een lijkrede op hem in de samenkomst der collegianten te Rotterdam. Aan deze redevoering in 1678 bij Pieter Terwout te Rotterdam uitgegeven, alsmede aan de «Historie der Collegianten, Rotterdam, 1775" is het bovenstaande ontleend.

J. C. VAN SLEE.

[Is Jacob Graswinckel niet de hoofdfiguur uit Mevr. Bosboom-Toussaint's roman »De Wonderdoctor"?]

Eenige predikanten (XXXI, 605). Te Hoogeveen † 1 Sept. 1763 onze geliefde en onder des Heeren H. dienstwerk grijs geworden leeraar Florens Caspar de Vriese, in den ouderdom van 75 jaren, en in 't 53e zijner H. bedieninge, hebbende zijnen dienst volle 51 jaar roemlijk en ieverig waargenomen, en alleen in dit laatste jaar, op zijn ootmoedig verzoek, van de staten des landschaps Drenthe een sortabel tractement voor een vasten adsistent ontvangen, waarvan hij zich ook bedient, en daartoe verkozen heeft den proponent Joannes Havinga, hebbende echter tot het einde toe niet nagelaten des Zondags eens te preêken en 's avonds te catechiseeren, en voor het laatste nog 21 Aug. over den agtsten Zondag van den Heidelb. Cat. Voor het overige heeft Z.W.Ew. bij zijn leeven aan deszelfs familie verzocht, dat niets meer na zijn dood van hem mogte gemeld worden, als Neêrlands kerk te verseekeren, dat hij in hetzelve geloof gestorven is, hetwelk hij aan zijne gemeente zoo

lange jaaren gepredikt heeft. Hij laat na een weduwe met vier kinderen, enz. (Boekzaal, Oct. 1763).

Brandligt (cl. Bentheim). Op Woensd. 19 Aug. zijn alhier de studiosi Gerhardus Rappardus, Gisb. Petr. Pauli fil., en Wilhelmus Visch, W. fil., C. A. B. frat, in een buitengewone classikale vergadering, na vertooning van hunne loffelijke academische en kerkelijke getuigenissen en gedaan voorstel over de opgegevene teksten (1 Cor. 1 vs. 9 en Rom. 1 vs. 16) door de toenmalige moderatores classis B. Grimmelius, M. Ph. Katerberg en J. B. Th. Hugenholtz, zoowel in de talen, in 't hebreeuwsch uit Ps. I en II, grieksch, de teksthoofdstukken, alsook in de voornaamste stukken der stellige en wederleggende godgeleerdheid onderzocht, in welk onderzoek dezelve zóó wèl voldeeden, dat zij met eenparige goedkeuring tot den H. predikdienst zijn toegelaten (Boekz., Sept. 1761). Tot Juli 1766 in de Boekz op de proponentenlijst komt deze Gerh. Rappardus voor. Latere Boekzalen bezit ik niet. — Op de proponentenlijst van Juli 1752 staat onder cl. Utrecht vermeld de prop. Henricus Rappardus. Hij werd 22 Jan. 1754 te Nederhorst den Berg op het tweetal geplaatst en bij het lot beroepen. Zijn woonplaats was Vianen. Den 28 Apr. 1754 werd hij bevestigd door prof. G. M. Elsnerus, tekst Hoogl. II vs. 11—13; intrede met Jer. I vs. 4—8.

Dionysius van Helmond † te Haarlem 16 Oct. 1750, oud 63 jaren, als oudste predikant en curator der Latijnsche school. Hij werd in 1710 pred. te Assen, vervolgens te Wormer, Hasselt en 1 Jan. 1731 te Haarlem. Hij liet waarschijnlijk eene weduwe of minderjarige kinderen na, want eerst Oct. 1751 werd te Haarlem een nominatie gemaakt, en is in zijne plaats beroepen Petrus Nieuwlandt, pred. te Vlissingen.

Omtrent Johannes Petrus Cappenberg heb ik niets vermeld gevonden, maar wel van Johannes Philippus Cappenberg. Ik vermoed dat er twee waren van dezen naam. Reeds in de prop. lijst Julij 1747 komt onder de cl. Leyden en Nederrijnland een Joh. Ph. C. voor, misschien zoon van Henricus C. († Aug. 1748 als pred. v. Ameide en Tienhoven), en hij staat nog onder Leyden op de prop. lijst van Jul. 1752; maar niet meer op die van Jan. 1753 vermeld. Dáár vind ik voor het eerst onder Lingen (Oost-

friesland) in de prop. lijst vermeld Joannes Philippus C. Doch reeds Oct. 1745 had het curatorium der Illustre school te Lingen, met approbatie van Z. Kon Maj., tot oeconomus aan 't seminarium aangesteld Fred. Nicol. C.; van dezen kan dus de tweede Joh. Phil. C. een zoon zijn geweest. Evenwel in 1760 wordt hij vermeld als wonende te Rekken. Misschien was de vader Fred. Nic. C. toen overleden. De Boekz. v. Oct. 1760 geeft het volgende bericht: Ter vervulling der ledige adjunct-predikantsplaats te Nienhuis hebben hunne dienst aangeboden, en tedieneinde hunne gaven laten hooren de proponenten: DD. N. N. Meijerink (Rekken), J. B. Grimmelius (Nordhorn), J. Phil. Cappenberg (Rekken), N. N. Amshof (Gildehuizen), E. W. Roskot (ibidem), J. Lunterbosch (Nienhuis), J. H. Appelius (Landsmeer), Seb. Rienewerf (Groningen) en A. Wichers (Lingen); waaruit Roskot, Amshof, Lunterbosch en Cappenberg, op verzoek des kerkeraads, na opgegeven teksten, ten tweedenmale gepredikt hebbende, zoo zijn 16 Juli, den dag der beroepinge, Cappenberg, Roskot en Amshof op de nominatie gesteld en daaruit Joannes Philippus Cappenberg tot leeraar dezer gemeente bij meerderheid van stemmen, door de leden van den over- en onderkerkeraad beroepen, die ook deze beroepinge heeft aangenomen. Den 4 Sept. hebben daarop de predikanten v. Niel (Wilsum) en Strik (Nordhorn) als deputati classis, den beroepene in eene buitengewone classikale vergadering, en over de grondtalen uit Psalm 3 en Jak. 1 en over de waarheden van onzen Christelijken, naar Gods woord Hervormden godsdienst met gunstigen uitslag ondervraagd, nadat hij volgens gebruik eene korte rede over den hem opgegeven tekst uit Jak. I vs. 18 tot aller genoegen gehouden had.

DR. J. A. SNELLEBRAND.

Joh. Beilanus (XXXII, 85). Zoon van Justus, was hij pred. te Augsbuur 1679, Rinsumageest 1683, Sexbierum 1695, Sept. 1726 emer., † 15 Nov. 1726. Zijn kleinzoon Joh. Beilanus werd, als geboortig van Kollum, 7 Oct. 1748 prop. bij de cl. van Franeker, was pred. te Engelum 1749 tot 10 Aug. 1766, te Ee c. a. 24 Aug. 1766 tot 5 April 1792, toen hij overleed, oud ruim 68 jaar, als weduwnaar van Petronella Kock, drie zoons nalatende. De jongste dezer zonen, Th. C. K. Beilanus, geb. te Engelum 4 Aug. 1764,

stud. te Franeker en te Groningen, werd 20 April 1789 prop. bij de cl. van Dokkum en beroepen tot pred. te Paesens 24 Juli 1789, waar hij 23 Aug. door zijn' oom, Nicolaas Kock, pred. te Makkum, met Efes. 4 : 11 bevestigd en door zijn vader, pred. te Ee, c. a. met Spreuk 24 : 21a ingezegend werd, den 30 dito intrede doende met Jac. 1 : 17. Na ruim 52jarigen dienst aldaar, werd hij bij Kon. Besl. v. 18 Oct. 1841, n°. 56, emer. 1 Jan. 1842, afscheid nemende 19 Dec. daar te voren. Hij is bijna 50 jaar gehuwd geweest met Gertje v. Assen (oudste dochter van Harmanus, in leven burgemeester van Dokkum, bij Trijntje v. Senderen), † 12 Mei 1839 kinderloos. Hij † 20 Sept. 1844, oud 80 jaar, te Longerhouw bij zijn neef en pleegzoon Theodorus Coenraad Kock Beilanus v. Assen, destijds pred. aldaar. Laatstgemelde werd 5 Aug. 1835 cand. te Groningen, was hulpprediker voor zijn' oom te Paesens, Juli 1837—Juni 1841, werd 18 Juli 1841 tot pred. te Longerhouw c. a. bevestigd door zijn' vaderlijken oom Th. C. K. Beilanus, pred. te Paesens, en vervolgens pred. te Arum, waar hij sinds 31 Jan. 1847 nog dienst doet.

J. VAN DER BAAN.

Nicolaas Kock (XXXII, 85). Geboortig van Leeuwarden, 11 Juli 1747 prop. bij de cl. van Leeuwarden, benoemd tot garnizoenspred. te Namen, werd hij 28 Mei 1749, na pérempt. examen te 's Gravenhage, aldaar tot dien dienst bevestigd, welken hij 31 Aug. aanvaardde met 2 Cor. 5 : 19b—20a, waarna hij 5 Oct. 1749 de nieuwgebouwde kerk aldaar inwijdde, met Efes. 2 : 20; predikte 20 Oct. 1765 afscheid met Ps. 71 : 16, als zijnde verroepen naar Makkum c. a., waar 27 Oct. 1765 bev. hij intrede deed met Jes. 6 : 8. Hoe lang hij daar in dienst gebleven is, bleek mij niet. Hij stond er nog in 1789, toen hij zijn neef, Th. C. K. Beilanus 23 Aug van dat jaar te Paesens bevestigde.

J. VAN DER BAAN.

Boomplantingsdag. In de Vereenigde-Staten is sinds eenige jaren het omkappen van boomen en gansche wouden zoozeer toegenomen, dat men de ergste gevolgen, als droogte, overstroomingen en dergelijke begint te duchten. Europa levert het voorbeeld dat deze

vrees niet ijdel is. De gouverneur van Michigan, blijkbaar een praktisch man, heeft terecht begrepen dat tegen zulk eene dwaze vernietiging iets meer dient gedaan, dan er het publiek opmerkzaam op maken. Daarom voerde hij in den staat Michigan een »Boomplantingsdag" in. Op dezen nieuwen feestdag, éénmaal jaarlijks, wordt elk burger uitgenoodigd een boom te planten. Met vreugd namen hieraan o. a. ook de Nederlanders deel, die in getale in dezen staat gevestigd zijn, en men hoopt dat de Staten in het zuiden en in het westen, op wier vlakten schier geen boom te vinden is, dit goede voorbeeld volgen zullen. Hoe gewenscht ook zou het zijn dat in ons weleer zoo boomrijk vaderland, — Holland = holt-land! — het wandalisme van boom- en bosch-vernietiging wat minder heerschte! Men zij gedachtig aan het »tot centen slaan van den Elterberg" uit het gedicht van den over zulk wandalisme zoo diep verontwaardigden, nu wijlen professor-poëet Bernard ter Haar. En van hooger hand worde een »boomplantingsdag" ingevoerd onder de *heide*bewoners ten onzent! Men vierde toch 1 Mei 1734 wel te 's Gravenhage de honderdste Meiplanting (*Nav.* XXIX, 503; XXX, 86). Alhoewel met een ander doel, zij en blijve de ingenomenheid dezelfde!

VRAGEN.

Juffrouw-de-Bruin. *Nav.* XXVII, 630, leest men daarvan als benaming van een fort. Van waar die naam?

Kommandeur van Maasland. *Nav.* XXVIII, 338, is sprake van »'t spul van den commandeur van Maeslant". Wie was hij? En wat wordt daarmeê bedoeld?

Stalmeesters des hertogs van Brabant. De vraag, waar men eene lijst van deze vinden kan, worde uit *Nav.* XXVIII, 623, thans herhaald.

OUDHEID-, MUNT- EN PENNINGKUNDE.

XXXII.

Penningkundig Repertorium. Mededeelingen door Mr. J. DIRKS.

(*Tweede* [1]) *Naschrift der Aanteekeningen op de Histori der Nederlandsche Vorsten van F. van Mieris*, 3 deelen, en van het eerste en tweede deel van *G. van Loon's Beschrijving der Nederlandsche historiepenningen* (*Repertorium*, n°. I—XXXI) door Mr. J. Dirks.)

Op *v. Mieris*, I—III.

Nav. 1879, blz. 97 (*Rep.* I, blz. 5) in noot [1]) staat: *Nov.*, lees: *Fev.*

N°. 24 (ald. blz. 138) bij te voegen:

De *adelaar* kwam uit Oostenrijk
Gepaard met een *leeuwinne.*
(Vlaamsch volkslied).

(*Globe* 1881 (n°. 6), blz. 180.)

26 (*Nav.* 1879, blz. 139) staat: 47 en 1371, lees: 48 en 6694.

(Aldaar blz. 186) tusschen *Revue* en p. 312—320 (in n°. 64) in te vullen het jaartal 1867.

71 (Aldaar blz. 188) staat *als*, lees: *dan.*

(Aldaar blz. 188) staat: 73, lees: 73 en 73*.

98. Cat. *P. L. Posthumus* 1882, n°. 32. Mm. 28, zeldz., hoogst waarschijnlijk het exemplaar bij *Westhoff*, gekocht met andere unieke penningen, door *H. Westhoff* geïnventeerd. Zie Cat. *Posthumus*, n°. 1502, 1518, 1524 en 1535.

(*Nav.* 1879, blz. 195) 104 staat: *baren*, lees: *boren.*

109 (ald. blz. 197) staat: *Proest*, lees: *Praest*, en *eyn*, lees: *eyne.*

111 (ald.). Aldaar te lezen *penynck* te mynte.

126*. Op D. Erasmus dit jaar overleden, door *Simon.*

128 en 133 (*Nav.* 1879, blz. 198, 200 en 355) *Hans Reinhart.*

136*. Van dezen *Hans Reinhart* is nog een religieuse penning

---

[1]) Het *Eerste Naschrift* vindt men achter n°. XVII, van het *Repertorium* (*Navorscher* XXX, 1880, blz. 351—355, de drukfouten van n°. XXIX (1879) in *Nav.* XXX, Reg. blz. XVI—XVIII, loopende tot n°. 476 (*Repert.* I—XI). Ook eenige van n°. XII—XIII ald. Reg. blz. XVIII hier *op hunne nummers* volledigheidshalve herhaald.

van 1539. Cat. *Arti* 1880, n°. 1072. Vz.: Christus tusschen de zeven kandelaren met het opschrift *Jo. Apoc. Ca. 1* en (gegraveerd) 1539. Kz.: De aanbidding der 24 oudsten. Aan de kz. gemerkt met ingesneden monogram HR. (Bij den heer *A. Rozeboom* te Gouda).

137, 143, 148. Penningen van *Michiel Mercator* (van *Venlo*). In de *Revue* 1882, p. 202—203, vermeldt de heer *Camille Picqué* een geestelijken penning, geteekend: *Mich. V(enlonianus)*? *Michiel van Venlo.*

152*. Bij *Nav.* 1879, blz. 243. *v. M.* III, 68 (2) heeft geen H, maar FH als monogram, dat is *Fr. Hagenauer.* Augsburg (1525—1543). Cat. *Arti* 1880, n°. 1073 (*P. H. van Gelder*).

154. (*Nav.* 1879, blz. 244). Generaal *Omphal.* Zijn portret is op het Paviljoen te Haarlem, geschilderd door *H. A. de Bloeme.* Over zijn wapen en geslacht zie den Catalogus dier verzameling, blz. 23, n°. 13.

Rep. V (*Nav.* 1879 blz. 283, reg. 5 v. b.) staat: *Saussage*, lees: *Saussaye.*

Aan *Repert.* n°. V, *de Spotpenningen* (n°. I—XXXI) (*Nav.* 1879, blz. 282—292) nog toe te voegen net volgende:

In de *Gartenlaube* (1881, S. 20) vindt men een stukje, getiteld: *Spottmünze von R. Cr(anach)* met eene afbeelding van onze n°. V en verwijzing naar *Lucas Kranach, Das Passionat Christi und Antichristi,* een geestvol bewerkt en met den ongehoordsten bijval achtervolgd plaatwerk, hetwelk op de eene zijde den glans en de pracht van het pausdom, en op de andere daartegenover geplaatste zijde de vernedering en het lijden van Christus voorstelde. *Luther* zelf had de bijschriften gemaakt. (Vergelijk ons n°. II over de mededewerking van *Erasmus*). — Van deze spot*munten* (zoo luidt het verder) schreef ook de Jesuit *Grether* in zijn boek *De Cruce* het volgende:

»Alhoewel men zeer vele wegen en gelegenheden had om iets »onder het volk te brengen, zoo is toch de wijze om zulks door »munten te doen de geschiktste; (p. m. de *spotpenningen* waren »geene *munten*) daarom vooral omdat het geld bij ieder welkom »is en dus tot in de diepste schuilhoeken doordringt. Dit hebben »de ketters van onze dagen zich ten nutte gemaakt," enz. Hierop volgt de beschrijving van onzen n°. XI met *Falsche lere gelt*

»*nit mehr*. Dit opschrift zegt *Grether* is volkomen juist, als men slechts één letter er in verandert. *Falsche Lehre gelt nie mehr*, enz.

Bij de penningen *à doubles têtes* in n°. V (*Nav.* 1879), blz. 287 (1) vermeld kan men nog voegen die welke in 1866 gedurende den pruisisch-oostenrijkschen oorlog op *Koblenz* en *Benedeck* en in 1870 op *Leboeuf* en *Napoleon III* zijn geslagen.

192 en 192* (*Nav.* 1879, blz. 348, en 1880, blz. 354). Dit ◇ penninkje was op *Arti* 1880, n°. 1067, gemerkt kz. met HX?

196 (*Nav.* 1879, blz. 348—349). De titel is: *Mémoires de Francisco de Enzinas.* (*Dryander*) (*Duchesne*), 1543—1545, 2 tomes, 3 volumes).

202 (*Nav.* 1879, blz. 349) staat: 456, lees: 271.

212 (Aldaar blz. 351). Cat. *Arti* 1880, n°. 1078, heeft in den rand IONGELI(*nck*).

206* (1552) *v. Mieris* III, 397. Penning van *Jan Antonie van Taxis*, Postmeester-Generaal. De heer *Cam. Picqué* (*Revue* 1882, p. 203) vermeldt onder de aanwinsten van de Kon. Bibl. te Brussel een penning van brons, groot 68 millimeter, van *Reynier Bernart van Busdal*, oud 35 jaren, die in Henegouwen huwde. Kz. Een wapen. Het is een pendant van den penning van *J. A. van Taxis* en van denzelfden hand.

Loyola-penningen.

225*. Vz. B.b. van L. Omschr.: *S. Ignat. de Loiol. soc. jes.* Kz. B.b. van X. Omschrift *S. Franc. Xaver. Soc. Jesv* (koper).

225**. Vz. B.b. van *Loyola* en *Xaverius*. Omschr.: *Ignatius f. franc. Xaver.* Kz. Mariabeeld. Omschrift: *Afflict. o. p. n. lucem consolatrix* (K. Ovaal). (Bij *P. H. van Gelder*).

227*. Fraaie gest. onuitgegeven penning ter gedachtenis van *Maria de Bonnieres*, met: *Wel hem die Godt betrovt.* (Kon. Kab. *Aanw.* 1867, blz. 11).

233 (*Nav.* 1879, blz. 401). Cat. *Arti*, 1076 (*P. H. van Gelder*) met 1557 en I *Paul Pog. f.*

240 (*Nav.* 1879, blz. 402). *Livinus Bloccenus a Burgh* was van Zierikzee. De penning was bij *Westhoff* n°. 117 in lood met vz. *v. M.* II, 376 (1), ook bij *Mr. Jer. de Vries Jzn.*

266 (*Nav.* 1879, blz. 406) te lezen pl. VI (3), p. 147 en *Cesilia Veeselar Aet* 37 (zonder punten). Zie *C. A. Serrure* in het *Bulletin*

mensuel de Numismatique et d'Archéologie 1881, I, p. 3—6. *Joris Veselaer* of *Veseler* was in 1561 een der generaal-meesters van de munt en woonde te Antwerpen (Zie *v. d. Chijs, Overijssel* I, blz. 381 en 393 (1) Zijn wapen (volgens *Rietstap, Armorial général*, Amst. 1873) *Veselaer, Veseler* (Vlaandeeren) was van goud met een zwarte keper (chevron) en drie zwarte schijven. Hij was een rijk burger en handelaar te Antwerpen, gedurende 23 jaren aldaar aan de munt verbonden. Eerst als *prévot* en daarna als muntmeester-generaal. Hij deed grooten handel in Vlaamsche tapijten, waarvan t. a. p. p. 4 de voorbeelden zijn bijgebracht. Hij was gehuwd met *Margaretha Boghe*, † 1564. Hij stierf in 1570, oud 77 jaren en was dus in 1493 geboren Zijne kinderen waren: (1) *Elisabeth Veselaer*, gehuwd met *Jacob Hoefnagel*, aalmoesenier en regent van het hospitaal *van der Biest*. (2) *Cecilia Veselaer*, geb. in 1522. Eerst gehuwd met *Melchior Balde* en later 1559 (zie n°. 266—67) met *Floris Alewyn* (3) *Margaretha V.*, gehuwd met *Joris de Vogelare*. (4) *George* (Joris) *Veselaer*, † 1580. Zijn kasteel te Deurne, het *Lanteernhoff*, werd in 1542 door de benden van *Maarten van Rossem* verwoest [2]).

In de *Navorscher* 1879, blz. 458 op 459 is het nummer *268* overgesprongen op n°. *369* dus *honderd* te veel. Men zoeke dus niet naar n°. 269—368! *Grace?*

427* (*Nav.* 1879, blz. 554). *Cat. Arti* 1880, n°. 1091, *v. L.* 1, 85 (2) gemerkt VLG. Met oog. Aan een ketting, waaraan een kleine bierkan en lazarusklep. Op de bierkan een familiewapen gegraveerd. (*G. Kamper* te Hoorn).

436. Ald. n°. 1093. Met oog zonder VLG.

453. (*Nav.* 1879, blz. 613). *Steven de Wit* was een Jerusalemvaarder in 1541. Hij stierf 3 Juni 1571. Zie over hem mr. *S. Muller Fz. De schilderijen van Jan van Scoorl* 1880, blz. 39—40.

454. (Ald.) *Cat. Arti* 1880, n°. 1081 met JVL. G.F(*ieri*?) F(*ecit*).

461. *Nav.* 1879, blz. 617. In de *Gartenlaube* 1881, n°. 1, S. 20 aldus door R. Chr. beschreven. Vz.: Paus-duivel. Kz.: *Alba*-zotskap.

---

[1]) »*Jorys Veseler* en *Casper Crop* comende van Antwerpen."

[2]) Zie *Vrije Fries* VII, 304. *M. A. Thys sur le Lanteernhof et ses possesseurs. L'Escaut, Journal anversois*, 8 Avril 1881.

Omschrift: *Der Dvck D'Alba dvrch sein Narheit hat nichts ausgebricht dan-Bosheit.*

464. Ald. Ter eere van *Nic. van der Burcht.* Als eenig bekend exemplaar beschreven in de *Aanw.* van het Kon. P. K. 1861, blz. 25—26.

480. (*Nav.* 1880, blz. 18). In *Aanw.* Kon. P Kab. 1874, blz. 9. Verg. met oog en ring.

481. (Ald.) *v. L.* I, 136 (1). Met *Belgiae* (Cat. *de Haan* n°. 77, Z. 23 *f* 3—75. Kab. *P. H. v. Gelder*).

481*. (Ald.) *v. L.* I, 136 (2) Cat. *v. Orden*, n°. 524 *f* 80 / K. *Tijdschr.* II, blz. 59. Zonder omschrift op de vz. en geen jaartal.

489*. 1571. *J. B Houwaert* (oud 38 jaren), eenig bekend exemplaar uit de Verz. *van der Auwera.* Vz.: Regts gewend bb. ongeveer als bij *v. L.* I, 245 (2) toen H. 45 jaren oud was. Omschrift: *Jan Baptista. Hovwaert. aet.* 38. Kz.: Zijn zegel. Omschrift: *S*(igillum) Jan * Baptista * Hovwaert ** 1571. Mededed. en toegelicht door den heer *R. Chalon* in de *Revue* 1869, p. 324—329, pl. IX (7).

489**. 1571. Huwelijkspenning van *Frans Canter*, Burgemeester van Leeuwarden. Vz.: Beeltenis. *Frans Canter Aet.(atis s(uae)* 41. Kz.: Beeldtenis. *Geel van Humalda Ae.(tatis)* 35. Beide zijden zijn geëtst, vermeld in het *Vrijmoedig beroep van* S. H. van Idsinga *tegen het vrijmoedig beroep der volmagten ten landdage.* (Een zeer zeldzaam werk Z. p. of j.) Te vergeefs is deze penning, die welligt in Friesland bij eenen afstammeling der Canters kan schuilen, door ons opgevraagd in de *Navorscher* XI (1861), blz. 263, en in de *Revue* 1872, p. 292. Men leze aldaar in plaats van *Hamalda Humalda* = van 1573: 1571 en = van 1863: 1861.

☞ De opvrage wordt herhaald ten behoeve van *Nieuwe Bijdragen tot de Penningkunde van Friesland*, die ter perse zullen gaan.

494. (*Nav.* 1880, blz. 19-20) is in het Kon. Kab. Zie *Aanw.* 1872, blz. 10.

526. (*Nav.* 1880, blz. 26). In Kab. *P. H. v. Gelder* met zilveren kettingen als *v. L.* I, 194, zonder den brand van Soeterwoude.

540. (*Nav.* 1880, blz. 90). *v. L.* I, 222. Zeldz. ook in het Kab. *P. H. v. Gelder.*

547*. 1577. Ter eere van *J. B. Houwaert v. L.* I, 245 (1). Kz.: Gegraveerd opschrift in 4 reg. als Cat. *Posthumus* n°. 145.

»*Twas Houwaert die Willem D'eerste veel eer aandede*
»*Als hy t' Antwerpen ingehaalt Daar binne quam gerede.*"

De godshuizen te Doesburg. De daar ter stede gevestigde gestichten en inrichtingen van weldadigheid zijn vijf in getal: het Gasthuis, de Valeweerd, het Weeshuis, het Weduwenhuis en de Broekhuizer fundatie. De oorsprong van het *Gasthuis* is moeilijk met zekerheid te bepalen. Voor zoover men nagaan kan, is a°. 1337 voor een nog te stichten hospitaal of ten behoeve van huisarmen eene jaarrente van twee pond gelds, losbaar tegen den penning tien, aan schepenen van Doesburg opgedragen. Dit hospitaal kwam tot stand, gelijk uit latere, daaraan gedane schenkingen blijkt. Na 1462 komt echter ook de naam »Gasthuis" voor, en bevindt men dat in gezegd jaar »ten behoeve van het Gasthuis" aan schepenen van D. een huis en hof in erfkoop zijn opgedragen. Vermoedelijk werden Hospitaal en Gasthuis in verloop van tijd één gesticht [1]). In 1476 toch deed het Hospitaal afstand van eenig vast goed en ontving daarvoor in de plaats het Haakslag (onder Drempt), welk pand thans nóg aan het Gasthuis behoort. Doch men zou ook kunnen vragen of »Hospitaal" en »Gasthuis" niet elkander afwisselende benamingen geweest zijn van één en hetzelfde gesticht? Wel leest men, dat in 1480 zekere Marten ter Ploerten al zijne gereede en ongereede goederen »ten behoeve van het Hospitaal *en* Gasthuis" met voorbehoud van vruchtgebruik, naliet, doch die betiteling kan wellicht haren grond hebben in den omslachtigen oorkondenstijl dier dagen. Hospitaal en Gasthuis zijn immers volslagen synoniemen? Nà 1480 evenwel komt de benaming »Hospitaal niet meer voor, maar hebben er meermalen schenkingen plaats ten behoeve van het »Gasthuis". Het getal verpleegden in dit gesticht gedurende 1880 bedroeg 12 personen. — De *Valeweerd* dagteekent van het jaar 1492, toen Arent v. Middachten, ridder, en zijne gade Belia v. Wilp aan het fraterhuis der Broederen des Gemeenen Levens te D. schonken zekere oevers en rijsweerd, geheeten de Valeweerd en gelegen onder Giesbeek. De voorwaarden waarop deze gift verleend werd, zijn van 10 Mei 1494, en bepaalden de ondersteuning tot de behoeftigen, die te D. woonachtig waren [2]).

---

[1]) In 1442 is nog sprake van hospitaalmeesters, zie *Nav.* XXVII, 515.

[2]) Zie over Arent en Belia vooral het keurig opstel »Middachten", van de hand van onzen medewerker J. G. Frederiks in *Geld. Volksalm.* 1875, bl. 178—89. Naar het origineel in het Doesburgsch archief gaf Mr. I. A. Nijhoff

Gedurende het jaar 1880 bedroeg het getal bedeelden 42 personen of huisgezinnen. Op deze fundatie rust de verplichting om aan de behoeftigen der kerkgemeente te Ellekom jaarlijks 100 gl. uit te keeren voor kleedij. De uitgangen eertijds aan de kerk, pastorie en kosterij te Ellekom verschuldigd, zijn nu tegen den penning twintig uitgekocht. — Wat het *Weeshuis* aanbelangt, hoewel de juiste tijd der stichting niet met zekerheid is op te geven, zoo kan men toch zeggen, dat omstreeks het laatst der zestiende of den aanvang der 17e eeuw de stichting plaats vond, en wel door Wendelina v. Vierakker, weduwe v. Zoelen. De inkomsten waren, vooral in het begin, zeer gering; later namen ze tengevolge van nieuwe schenkingen wel een weinig toe, doch de inrichting bezat nimmer genoegzame fondsen om een eigen huishoudelijk beheer te kunnen voeren. De weezen, die aanspraak hebben op bedeeling uit dit gesticht, worden dan ook bij te goeder naam en faam bekend staande personen, onder onmiddellijk toezicht van den rentmeester, uitbesteed. In 't geheel zijn thans elf weezen uitbesteed; bovendien werden achttien andere personen gedurende 1880 gesubsidieerd.

Het *Weduwenhuis* of de *Provisorie* schijnt tot stand te zijn gekomen naar aanleiding van verschillende schenkingen. Het is van zeer ouden datum. In 1448 bestond het reeds, als wanneer er een besluit genomen werd met betrekking tot de nagelaten goederen van in dit gesticht gestorven weduwen. Er kunnen jaarlijks acht weduwen worden opgenomen. — De *Broekhuizer fundatie* eindelijk dagteekent van den jare 1774. E. G. baronesse v. Broeckhuysen, douair. de Theuven, riep haar in 't leven, ten behoeve van armen binnen Doesburg. Dit fonds bestaat uit een rentegevend kapitaal van *f* 3200 ten laste der stad; alsmede uit drie huisjes aan het eind der Ooypoortstraat, welke kosteloos aan behoeftigen, die daarvoor in aanmerking komen, ten gebruike worden afgestaan.

---

in zijn Oorkondenverzameling dezen giftbrief uit. Men leest daar, dat uit de opbrengsten van den waard de bestuurders van het fraterhuiskerk plechtigheden moesten laten verrichten ten behoeve van leden uit het geslacht v. Middachten. Behalve in de kerk te Ellekom, bij het graf van Elsebe v. M., moesten memoriën gevierd worden in de kloosters Monnikhuizen, Mariëndaal en elders. Den 18en Mei 1494 verklaarde de pastoor van Ellekom deze voorwaarden voor zijne kerk aan te nemen.

Zijn deze nu wellicht de geestelijke gestichten, waarvoor de kalender van *Nav.* XXIV, 145, heeft gediend? Ibid., XXV, 154, leest men van het Hospitaal der Duitsche ridders, ter stede. Is *dit* hospitaal wellicht tusschen 1456 en 1462 tot een gasthuis afgedaald?

Onnutschepe (XXXII, 276). Vriend Caland, kent ge ons Z. Vl. »onnuttig" niet? Kacheline werd gebannen omdat ze onnuttig was, in den toestand verkeerde van »onnut*schap*", wat »vuil", overdrachtelijk »ontuchtig" beduidt. Foei, Jaenghen, zegt de zindelijke z. vl. huismoeder, moe j'n mee J'n onnuttige anden an tafel kommen! Een onnuttig kind of een »sloeber" is een vuil, onzindelijk schepseltje. G. P. ROOS.

[Ook in Nederbetuwe wordt »onnut" (saamgetr.»on't") gebezigd van al wat onrein is, eigenlijk en figuurlijk.]

Zirkelbruder (XXXII, 95). In Fahne's Gesch. der Herren u. Freiherren v. Hövell ist mancherlei hierüber zu finden.

VRAGEN.

Aken. Hoe kwam eene der wijken van het dorp Opmeer (*Nav.* XXX, 116) aan dezen naam?

Bosch zonder Genade. Waarom heette dit bosch tusschen Urk en Vollenhove (*Nav.* XXVIII, 236) reeds in 839 aldus? Wellicht leest men er van in Staring's »Bodem van Nederland", I, 351; doch dit werk kan ik niet raadplegen. In den omtrek van Arnhem vindt men het Onzalige Bosch, zie *Nav.* XXV, 449. Waarom aldus betiteld?

Huizen ter Lede. Welk huis wordt in Mr. J. v. Lennep's Legenden onder dezen titel, vgl. *Nav.* XXX, 529, bedoeld? Een Haarlemsch? Wat is en-gros de inhoud dezer legende? Was de *Nav.* XXIII, 529, vermelde Christoffel Spierinck (a° 1570) drost van Lede bij Leerdam, dan wel van het Nederbetuwsche (vgl. *Nav.* XXV, 537, 8; VI, 62, 5, 364, 7, 568; VII, 351)? Van Spaen (Inl. op de Hist. v. Gelderl., III, 448) beschouwt hem als drost

van het Nederbetuwsche. Doch zou hij het niet van het Leerdamsche geweest zijn? In 1566 toch was de in Nederbetuwe geërfde Joachim v. Hoemen, echtgenoot van Geertruid of Gerberich v. Wijhe tot Echteld, drost van het Nederbetuwsche Lede, en deze Geertruid hertrouwde eerst in 1585 (zie *Nav.* XXVI, 568). Vermoedelijk heeft dus Joachim v. H. in 1570, 9 nog geleefd. Ook behoorden de Spierincks van *Nav.* XXII, 529, grootendeels rondom Leerdam te huis. Is het wel zoo geheel zeker, dat Christoffel Spierinck, als drost ter Lede, *namens den graaf van Culemborg* op de Geldersche land- en kwartierdagen verscheen? Is ook van een drostambt van Lede bij Leerdam iets naders bekend? En was de graaf van C. wellicht ook rondom Leerdam gegoed, op Gelderlands grens? Misschien geven de Stukken voor de Vaderl. Historie v. Mr. G. v. Hasselt, I, n°. 127, blz. 254, 5, beslist uitsluitsel.

Advysbordeken van 1587. Ten huize van een kleermaker, volgens den inventaris: »Noch een advysbordeken van twee Regulen, daer Inne staet: Wilt u buydel ontbynden, wilt Bacchus zaet sayen, soo sult ghy bevynden, dat wy een goeden naet neyen". Welke strekking ligt er in deze regelen? Wat is er meer bekend van dergelijke »advysbordekens"? J. A. SERVAAS V. ROOIJEN.

[De kleermaker »adviseert" het publiek, eens in den buidel te te tasten, er wat geld uit te nemen, waarvoor men ook drank zou kunnen koopen (in dàt geval dan z. v. a. »Bacchus' zaad"), en bij hem liever eene bestelling van kleederen te doen. Hieruit blijkt, dat men door middel van »adviesbordjes" nering zocht.]

Kalendebroeders. Deze staan *Nav.* XXIV, 438, vermeld als a° 1587 te Groningen voorkomende. Wie waren zij?

Paleontoloog. Is het waar dat men op geologisch gebied van »paleontologen", op historisch gebied van »archaeologen" spreekt? Zoo neen, welk onderscheid is er dan tusschen een geoloog en een paleontoloog? Want *Nav.* XXV, 548, worden aan één persoon beide titels gegeven. Mag dit? Maakt de kwalifikatie »geoloog" die van »paleontoloog" niet overbodig? Heeft men in casu aan de benaming »archaeoloog" niet genoeg? Is het minder bekende »paleontoloog" wel een geijkte term?

Komptuer. Dit was, volgens *Nav.* XXIV, 145, de waardigheid van Johan v. Baerdwyck a° 1456. 't Schijnt eene geestelijke waardigheid geweest te zijn. Z. v. a. kommandeur (der Duitsche orde)?

Munt. Dezer dagen zag ik een klein vierkant muntje van de grootte van een schroefplaatje, geel van kleur. Op de voorzijde leest men duidelijk als randschrift het woord »ducaton", waartusschen het borstbeeld van een gekroond persoon. Boven op het hoofddeksel een kruisje, en ter zijde ook twee kruisjes. Duidt zulks niet de pauselijke macht aan? De keerzijde vertoont een lauwerkrans, binnen welken eene figuur als G)(I, met het jaartal 1653 er onder. Wat weet men naders van zulke muntjes?

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

De Gazette van Antwerpen, uitgegeven bij Servaas te 's Hage. »Nu is maar de vraag: Wie heeft nog meer steentjes voor het optrekken van dit nog zoo gebrekkige gedeelte van het groote gebouw: de Geschiedenis der Nederlandsche Journalistiek?" Met deze woorden eindigt Mr. W. P. Sautyn Kluit in den Nederl. Spect. van 27 Maart 1869 zijn opstel over »de Gazette van Antwerpen". Het is mij daarom aangenaam een officieel bericht te kunnen mededeelen over de uitgave van eene Antwerpsche Gazette bij P. Servaas te s Gravenhage. Over dat blad neemt de Heer S.Kl. de volgende advertentie uit de Leydse Cour. van 15 Sept. 1783 over: »N.B. Daniel Servaas, zoon van den overleeden Pieter Servaas, Boekdrukker in 's Hage, adverteerd het Publiek, dat hij nimmer had kunnen denken, dat de Heeren Gosse, Boekverkoopers en Drukkers van Zijne Doorl. Hoogheid den Heere Prince Erf-Stadhouder, mitsgaders Courantiers van de H. Ct. in 's Hage, zich het Recht zoude hebben zoeken aan te maatigen tot het Drukken en Uitgeeven van eene Antwerpse Gazette van twee duiten, ofschoon den overleeden Pieter Servaas, en deszelfs zoon Daniel Servaas, reeds meer dan Twaalf jaren de permissie gevraagd, en gunstig verkreegen hebben tot het Drukken en Uitgeeven van voorn. Antw. Gaz., en dus zal gemelde Daniel Servaas daarmede voort-

gaan en bij hem te bekomen zijn op gewoone Dingsdag en Vrijdag, verzoekende vervolgens de gunst zijner geëerde Leezers; en laat de onpartijdige waereld oordeelen, of het ook niet wat te gering zoude zijn, voor een Heer van zooveel Caracter en Beneficien als den Heer Gosse, om zig in possessie te willen stellen van sulk eene geringe zaak". — In een portefeuille »Rekwesten" vond ik in 't oud-archief der gemeente 's Hage een nommer van het door Servaas uitgegeven blaadje. Het is in 4° formaat 4 bladzijden in twee kolommen gedrukt, onder den titel: »N°. 3. | Opregte Gazette | van Antwerpe. | Vrydag den 10. January 1783." De woorden »opregte" en »van" zijn gescheiden door het Antwerpsche wapen van de woorden »Gazette" en »Antwerpe". Er zijn berichten in uit »Constantinopelen" van 1 December 1782; uit Weenen van 28 December '82; uit Praag van denzelfden datum; uit Parijs van 3 Januari '83; uit Londen van 31 December '82; uit »Hage" van 8 Januari '83, en uit Antwerpen van 10 Januari '83. Het adres der uitgave luidt als volgt: »Gedrukt in 's Gravenhage by P. Servaas, Boekdrukker, Boekverkooper, Konst- en Kaartverkoper op de Beestemarkt, na de copy van Antwerpen" — Wat m. i. officieele waarde aan dit blaadje geeft, is een omslag in olio, waarop een »Clein Segel" van 3 St., get. v. d. Goes, waaronder geschreven staat: *Opregte Gazette van Antwerpen N°. 3* van den 10e January 1783. Gedrukt in 's Gravenhage bij Pieter Servaas, *na de Copie van Antwerpen.* Omgeslagen den 15en January 1783. Bij mij, get. van Hoogenhuyzen. Procur.".

Wat betreft den uitgever P. Servaas te 's Hage, wil ik tevens 't een en ander mededeelen omtrent zijn bezwaar tegen het verleenen van Privilegie van 15 jaar aan Martinus Magerus [1]), boekv. te *Amsterdam*, voor een »Almanac des Heroïdes, Contes, Fables, »Theatres, Pièces de Poesie etc. avec des très belles figures en »hetgeen verder tot een nuttige Almanac behoord", ontleend aan het Boekverk. Gildeboek beginnende 1702, en loopende over de 18e eeuw, waarvan ik de uitgave voorbereid. — De volgende brief kwam daarover, in dato 10 Juli 1770, bij Deken en Hoofdmannen van het Boekverkoopers-gilde in:

[1]) Zie over hem de beide werken van Ledeboer. Fred. Muller heeft dus wel gelijk om geen geloof te hechten aan een *nom supposé.*

»UEd. zyn bewust dat ik verschyde Fransche Almanakken drukke onder differente benaming, die alle op deselve voet geschoey zyn als de Heer Magerus zyn verzoek is, dat andere[1]) en ik zoude gestremt worden in ons broodwinnen, en door zijn verzoek gestadig kapsie zoude kunnen maken door zyn Privilegie, dat zyn Ed. had, myn verzoek is Heere dat UEd. daarop UEd. attentie blief te late valle en blyve UE. Dw. dienaar P. Servaas."

Na eene kleine correspondentie liet de Heer Servaas zijn oppositie varen, en wenschte zelfs confrater Magerus goed succes.

Omtrent de kwestie van Servaas en Gosse vermeldt het Gildeboek niets.

In een doos »rommelingh", schijnbaar bevattende papieren van »cleener waerde", en daarom zeker in den meest chaotischen toestand als prullen op 't Haagsch archief bijeengevoegd, vond ik nog, nadat 't voorenstaande geschreven was:

a. Gazette van Antwerpen van Vrijdag den 18 Juni 1745, N°. 49. Gedrukt »In 's Gravenhage by Pieter Vos [2]) boekdrukker in de Lange-Bagynestraat na de Copye van Antwerpen, 1745", 4 bladz. kwarto in 2 kolommen, links het Duitsche wapen, rechts het wapen van Antwerpen.

b. Opregte Gazette van Antwerpen, N°. 77 van Dinsdag den 26 September 1710. Gedrukt in 's Gravenhage, by P. Servaas, na de copy van Antwerpen; als 't nommer van 10 Jan. 1788, hiervoren vermeld.

c. Antwerpse Gazette van Dingsdag den 26 September A° 1780 N°. 77. Te Rotterdam by Reinier Arrenberg en zoon. Met privilegie van de Edele Grootachtbare Heeren Burgemeesteren en Regeerderen der stad Rotterdam,

en *d*. Antwerpse Gazette van Vrydag den 13 October a° 1780 N°. 62 [3]). Met Priv. enz. als bij *c*.

Van beide, *c* en *d*, is de titel gedeeld door het wapen van

---

[1]) H. Constapel, — volgens Ledeboer toen wonende in de »Poote" — had er alleen tegen, wanneer er een speciale Alm. des Théatres bedoeld werd, omdat hij plan had een soortgelijke alm. te drukken.

[2]) Bij Ledeboer genoemd als: Pieter de Vos werkz. 1751.* *Aant.* Deze drukte een Antw. Courant.

[3]) Hoe de Gazette van 26 Sept. het nommer 77 kan dragen, en dat van 13 October het nommer 62 is mij een raadsel.

Antwerpen. Onder: het kasteel met de handen; boven: het Oostenrijksche wapen.

Deze vier worden in betrekkelijken zin niet door Mr. S. Kl. geciteerd; *c* en *d* slechts in zooverre, dat Mr. S. Kl. aanhaalt de mededeeling van den Heer G. van Reyn in de Rott. Ct. van 5 Jan. 1859 N°. 4, waarin de uitgave van Arrenberg wordt vermeld, terwijl de Heer S. Kl onder n°. 5 een nommer van den voorganger, v. Arrenberg Besooyen, opgeeft. Wat *a* betreft, mag hieronder misschien begrepen worden het in het stuk van Mr. W P. Sautijn Kluit onder n°. 4 genoemde, terwijl *b* door de naar hem afgeschreven adv. uit de Leidsche Courant, over den nadruk van Gosse, als enkel besproken mag genoemd worden.

A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

Auctie-Catalogus. Op de keerzijde des titelblads van den Catalogus Instructissimae Bibliothecae, In qua eminent Libri theologici, medici, historici aliique, miscellanea variarum linguarum praecipue Hebraïcae, Latinae, Italicae, Hispanicae ac Gallicae, maxima ex parte ligatura gallica compacti, expertissimi viri D. Isaaci d'Andrada velosinos, (dum viveret) Hebr. Theolog. & Medic. Doctoris; quam distrahet Abr. de Hondt, Bibliopola in Aulâ Curiae (vulgo) de Groote Zael van 't Hof. Ad diem 25 Aprilis 1701. Horâ nonâ matutinâ & pomeridianâ secundâ. Hagae-comitis, Apud Abrahamum de Hondt, Bibliopolam, 1701", waarvan twee Ex. groot 56 bl. met Appendix van 18 bl. in 4° in de papieren der wees- en momboirkamer in 't gemeentearchief van 's Gravenhage berusten, lezen we het volgende:

»Aan de koopers. Terwyl by dagelyckse experientie meer en meer bevonden wert/ dat de koopers van de Boecken/ den Boeckverkooper maenden lang laten nalopen om syn gelt; soo segge by dese, dat geen Boecken en sullen gegeven worden als met contant gelt, en de koopers sullen gehouden wesen de gekochte Boecken binnen de tydt van drie weecken te komen halen, of tot synen schaede verkogt te werden. — Den kooper wert oock bekent gemaeckt dat alle de Boecken voor compleet werden verkoft, doch onder conditie, dat den kooper gehouden sal syn zyne gekofte Boecken te collationeren aan den Verkoopers Winkel

binnen den tydt van veertien dagen, en by gebreecken van dien sal den Kooper gehouden wesen deselve Boecken voor syn reeckening te houden. Edoch soo daer buyten des Verkoopers weten eenig Boeck defect mogte wesen, soo sal den Verkooper voldoen kunnen met het selvige Boeck wederom te nemen voor de gekofte penningen. — Wert oock gewaerschouwt dat men des voormiddags ten negen uyren, en naer den middagh ten twee uyren precys sal beginnen te verkoopen".

Niet alleen om de in den aanhef genoemde bizonderheid maken wij melding van dit stuk te dezer plaatse, maar ook omdat in een der exemplaren de prijzen achtergevoegd zijn, die de nummers hebben opgebracht. Het totaal beliep ongeveer drie à vier duizend gulden. Het is misschien goed te weten, dat een catalogus met prijzen van zoo'n vroeg jaar bestaat.

A. J. SERVAAS V. ROOIJEN

Pamfletten uit den patriottentijd (X, 56, 289; XXXII, 282). Ik heb nog een boekje uit dien tijd. Misschien is 't bekend, misschien niet. Ik citeer daarom hier voor belangstellenden den titel. »Gelijkheid — Vrijheid — Broederschap, 1795. Politiek Belang-boek voor dit Provisioneel Tijdperk. Gewigtig tans, Gedenkwaardig hier na. Door den aucteur van 't Vaderlandsch A-B-Boek 1781; van 't Politiek Zakboek 1782; van de Burger- en Huismans Belang-Boekjes der jaaren 1789 en 1790. Amsterdam, bij Johannes Roelof Poster, 1795. 't Eerste Jaar der Bataafsche Vrijheid". Een niet onaardige kopergravure met citaten van P. C. Hooft en van Pieter Paulus staat er tegenover.

A. AARSEN.

De personaedjen in Vondel's Palamedes (XXXII, 281). Later kwam me een uitgaaf van den Palamedes ter hand, die te Amersfoort bij Pieter Braakman in 1736 verscheen. Aldaar is de rolverdeeling deze:

Palamedes	Joan van Oldenbarnevelt.
Rei van Eubeërs	Remonstr. gunstelingen van Oldenb.
Rei van Ithakoizen . . .	Zeeuwsche gunstelingen v. pr. Maurits.
Megeer	Reinier Pauw.
Sisyfus	Duyk.
Ulysses	François v. Aerssen v. Sommelsdijk.

Diomedes.	Graaf Willem Lodewijk van Nassau.
Rei van Peloponnezers . .	Hollandsche predikanten, en gunstelingen van den prins.
Eurypylus	De predikant Trigland.
Agamemnon	Prins Maurits.
Nestor	De onpartijdige rechter Adr. Junius.
Ajax	De heer van Matenes of Schagen.
Oates	Oldenbarnevelt's zwager de heer v. d. Mijle.
Thersites	De heer van Santen, of de man met zijn tanden.
Calchas	Bogerman, voorzitter der Synode.
Bode	N. N.
Neptunus.	De goddelijke wraak.
Priamus . . . . Hekuba	De aartshertogen Albertus en Isabella.
Rei v. Trojaansche maagden .	Spaansche of Brabantsche edelen.
Schildwacht	N. N.

Wie vult de N.N. aan? Nog maar twee! A. AARSEN.

[Aan de uitgaaf bij P. Braakman (in 4°.) herinnert ook G. P. Roos, die er bijvoegt, dat de titel vóór den derden druk dier uitgaaf de daarin vervatte aanteekeningen verzekert uit 's dichters eigen mond opgeschreven te zijn.]

Courant van Verlem (XXXII, 232). Nog kan ik mededeelen, dat Jan Verlem, in de Gravenstraat, uitgever was, — in 1780 ten minste, — der Noordhollandsche courant. Een nummer (116) van 27 Sept. ligt vóór mij. Het blad, 2 pag. in fol., in 2 kolommen, werd gedrukt bij Harmanus Koning te Buiksloot.

A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

VRAGEN.

Blauwboekjens. In den inventaris des oud-burgemeesters van 's Gravenhage, Allert Ravesteyn, a°. 1641, komt onder »Boecken", — waarover later afzonderlijk, — voor: »Vierenveertich blauwe ofte

handtboexckens". Dat kunnen toch geen blauwboekjens geweest zijn? Of moeten we denken aan volksboekjes uit de blauwe bibliotheek?

A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

Blauwboekjens. Jacobus Schuts (XXIX, 264, 5; X, 516, 8). V. d. Aa schrijft op 't woord, dat J. Schuts (zonder meer) schreef 47 boekskens, welke alle tusschen de jaren 1682 en 1739 verschenen, te Amsterdam, Leiden, Rotterdam, Den Haag, en één er van te Groningen. Hij ontleende de titels aan Abcoude's naamlijsten. Mr. J. I. v. Doorninck noemt in zijne »Bibliotheek van Anoniemen en Pseudoniemen dezen Jacobus Schuts krankbezoeker te 's Hage, en citeert vier zijner anoniem uitgegeven geschriften, waarvan drie tegen Balthazar Bekker en één tegen Willem Deurhof gericht. Veel meer schijnt er van dien Jac. Schuts niet bekend te zijn, en ik kan er ook niet veel bijvoegen, dan alleen eene zinsnede uit een brief van zekere juffrouw »Anna Elysebet v. Geeraedt genaemt Duym", dagteekenend van Amst. 19 Apr. 1714, die te voorschijn kwam uit een kistje met allerlei stukken der Haagsche wees- en momboirkamer. 't Eigenaardige van den stijl, die geheel den spreektoon weêrgeeft, zou ons bijkans nopen den brief af te schrijven, maar we moeten rekening houden met de plaatsruimte. Nadat de juffrouw een droom heeft medegedeeld, die reeds des middags werkelijkheid werd, schrijft ze: »dat ijck ue nu vertel dat ijs geen lughe »maer het ijs een suvre waerheijt, het en ijs geen boerre praet »gelijck als IJackoobes Schuts doet met syn blawe (blauwe) boeckijes »te maecke". Nu komen bij v. d. Aa onder de geschriften van Jacobus Schuts voor: »Boerepraat tusschen Jaap, Kees en Piet over 't loopen van de zon", Amst. 8°, en »Boerepraat verdedigt", Amst. 8°; zoodat er geen twijfel bestaat of de juffrouw had den door v. d. Aa geciteerden Schuts op 't oog. Nu doen wij deze vraag. Is er niets meer van Jacobus Schuts bekend, en moeten zijne geschriften werkelijk als blauwboekjes, in den zin, dien wij er tegenwoordig aan hechten, beschouwd worden, of in den zin der juffrouw als leugenboekjes, dus iets anders dan hatelijke schot- en lasterschriften?

A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

[Vgl. ook de *Nav.* XXII, 250, vermelde blauwboekjes van Gijsbert v. Hogendorp.]

KUNSTGESCHIEDENIS.

Klepbeker. De gemeente Hasselt bezit een zilveren klepbeker, staande in een bakje van hetzelfde metaal, die waarschijnlijk vroeger gediend heeft bij de festijnen der officieren van het garnizoen. Op het deksel is de volgende inscriptie te vinden, omgeven door twee aan elkander gehechte takken: Divitias contemnere et pro nihilo ducere magni animi et excelsi est. Anno 1670. Op den beker zelf is het gekroonde wapen der stad gegraveerd omgeven door krijgsattributen, waaromheen twee takken zijn aangebracht; aan die takken hangen vijftien wapenschilden, terwijl het geheel gedekt wordt door een kroon. Op het tongetje dienende om het deksel van den beker op te lichten vindt men het wapen van Hasselt terug, evenals op het bakje waarin de beker staat. Zekerheid ten aanzien der bestemming van dien beker zou men wellicht kunnen verkrijgen, wanneer men wist aan welke familiën de daarop voorkomende wapens toebehooren; het onderzoek daarnaar wordt echter bemoeilijkt doordien de »kleuren" niet zijn aangegeven. De bij het blazoen gebruikelijke teekens tot aanduiding der kleuren en metalen waren trouwens in Overijssel niet algemeen in zwang. Zooveel mij mogelijk is zal ik ze beschrijven:

Bovenaan, onder de kroon een keper met een boom op grasgrond in den schildvoet.

Rechts. n°. 1 golvende dwarsbalk, vergezeld van drie visschen, geplaatst boven 2 (boven elkaar) en onder.
» » 2 een afgehouwen vogelpoot met klauw.
» » 3 doorsneden: 1 beer in zittende houding en met ketting aan een paaltje vastgelegd; 2 haan.
» » 4 doorsneden: 1 drie naast elkander geplaatste vlerken; 2 drie (2, 1) vruchten (knollen?).
» » 5 als n°. 1.
» » 6 twee boven elkander geplaatste klimmende leeuwen.
» » 7 dwarsbalk vergezeld van drie (1, 2) meerlen.
Links. n°. 1 half gewei van een hert.
» » 2 als n°. 4 hierboven.
» » 3 drie (2, 1) stijgbeugels.
» » 4 eend op 't water zwemmende.

Links. n°. 5 steigerende ram.
» » 6 gedeeld: 1 halve adelaar, 2 drie (2, 1) takjes met bladeren.
» » 7 bladerlooze boom op grasgrond.

De uitvoering van het graveersel laat hier en daar wel wat te wenschen over, en nergens heb ik dan ook den naam des vervaardigers kunnen bespeuren. Mijn onderzoek naar de familiën, aan wie de familiënwapens behoorden, had totdusver alleen dit gevolg:

Rechts. n°. 2 kan zijn van Henpt genaamd Spüch (zilver met een afgehouwen vogelpoot met klauw van zwart. Helmteeken: gehalsbande hond uitkomend).
» » 7 kan zijn van Penninck (in goud een dwarsbalk van blauw, benevens drie meerlen).
Links. » 5 kan zijn van Sallandt (in zwart een steigerende ram van zilver).

Mogelijk is iemand in staat inlichting omtrent dezen beker te geven, waarvoor ik mij aanbevolen houd.

MR. R. J. W. F. VAN HOEVELL.

Nieuw instrument tot uitdieping van havens in 1602 uitgevonden door Maerten Thonisze. In de 15de en de 16de eeuw bezigde men te Brielle en elders een *mol* of *molschip* om een haven uit te diepen. Een nieuw instrument daartoe vond in 1602 Maerten Thonisze uit. Onder de resoluties, door Oud en Nieuw Gerecht te Brielle genomen op den 24 April 1602, vindt men vermeld de »Conditien volgende welcke Maerten Thonisze schipper gepresenteert heeft aen te nemen te diepen deser Stede oude haven", en in die Condities leest men: »Eerst dat hij de havene deser Stede sal diepen tot sijnen coste met seker instrument, bij hem geinventeert... Item dat indien tvoorsz. instrument ende inventie goet werd bevonden ende wel succedeert, dat tvoorsz. werck bij de Stadt sal mogen werden aengenomen tot voorder dienst der selver stede, midts den voornoemden Maerten Thonisze betaelende soo vele hij bewijsen sal hem tselve gecost te hebben, oft anders zulcx met hem sal connen accorderen". Het Register der Resoluties, waarin deze condities zijn opgenomen, bericht ons niet met welken uitslag het nieuwe instrument werd gebezigd. H. DE JAGER.

Kaart van Jeruzalem. (XXXII, 236). Ik vind nog in een inventaris van 1587: »Een gedructe Caert op papier vañ Stadt van Hyerusalem eñ het heylige lant". A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

Leder (vgl. *Nav.* XXX, 208 *O.*; XXXI, 49). Dat het woord *leder* of *leer* in onze taal betrekkelijk nieuw is en vroeger Corie gebruikt werd, blijkt, dunkt mij, ook hieruit, dat leerlooier nog in de XVIe eeuw Cordeweener heette (in het Hoogd. Gerber). Cordeweener is eene verbastering van Cordonnier, maar dat is een schoenmaker. Of was het een bereider van Cordouaansch leder? Want de huiden werden en worden nog op verschillende wijze bereid, die voor schoenen »gelooid", het zeemleer met aluin doortrokken en daarna met zemelen gewreven. Ik meen dat in den handel onderscheid wordt gemaakt tusschen *huiden*, *vellen* en *blooten*. Huiden zijn, als ik mij niet vergis, de vellen van dieren welke tot zwaarder werk gebezigd en gelooid worden. Gezouten worden vele buffelhuiden uit Amerika te Antwerpen aangevoerd, waar de hoofdmarkt van die zaken is. De looierijen van Keulen en Luxemburg zijn van ouds beroemd, vooral voor zoolleder, dat vroeger, naar men vertelde, honderd jaar in de kuip zat, alvorens het behoorlijk *gaar* werd gekeurd. *Vellen*, meen ik, zijn die welke tot pelswerk worden gebezigd, in het algemeen nog met haar bedekte huiden; *blooten* de vellen van schapen. — Ziedaar wat ik er van meen te weten. 't Is niet veel, maar kan allicht aanleiding geven dat een of ander ons die woorden beter doe verstaan, dan nu over 't algemeen het geval is. A. J. C. KREMER.

V R A G E N.

Jacobsladder. Men hoort wel in stichtelijke taal en geschriften gewagen van een Jakobsladder der gebeden, welken de vrome gestadig beklimt. Dit met het oog op Genes. 28 v. 12. Onlangs echter vernam men van een 17 Maart '82 door de firma van Rietschoten en Houwens te Rotterdam beproefd en doelmatig bevonden toestel van nieuwe vinding, dienende tot het overladen van graan uit het eene in een ander schip, en dat veel kosten uitwint. Door

middel van een Jacobsladder wordt namelijk het graan opgevoerd en alsdan in een koker gestort, welke het naar het andere schip voert. Hoe ziet zulk een Jacobsladder er uit? Heeft dit instrument ook zijn naam aan het voorval van Genes. 28 v. 12 ontleend? Zoo ja, waarom en hoe?

Namen van kleedingstukken, huisraad en andere huishoudelijke voorwerpen omstr. 1650. In een inventaris van Claes Avingnon a° 1648, vind ik o. m. raechhoofden; een *forquet* stocken, onder de wapens; een *morlioen;* een eycke pors (pers) met een casjen; een beuckspaen (om stokvisch te beuken); brantijsers (strijkijzers); twee gordijnen *rabat;* een *sapsta* op de bovenachterkamer tusschen prenten en schilderijen; twee GEBACKEN *Leentgens* [1]), ook onder schilderijen op de voorkamer; een *bessedoos;* een *tarssanilje* tabbert en een dito roc; een zijd machaijde Roc; drie *santeenmutsen;* twaelf *neersticken;* »vant tgeen datter niet bevonden wordt in den eventarius" vermeld ik: een *santee;* ses *bottery* (bottelarij) *doeckiens;* een *tarsenilie* schortelkleet; vyf *borsiens* (borsten); twee goude *halvemanen* met peerelen; een silveren *tromp* — Nu volgt de inventaris van Catharina Hendericx zyn huysvrou. Daaruit neem ik over: een goude keten, die *vier mael om de kap ginck*; eenen hoep met eenen *roosrinck;* elf *gesteeckte* mutsen; vier *sante;* vier rocken, een *tarsenilie*, een roode met silveren kant geboort, een weerschijnende, een *gebeelde* (gebloemd); nog twee onderrocken, een roode en een blau [2]); twee *vliegers*, een *tarsenilge*, een gebeelt; een *tarsenilge* schortelkleed, met twee zijde kapiens; een gecoleurde bonte mantel met mouwen daer in vast, en twee *tolette* mouwen; vyf *borsiens*, een gout lakens, een satyn met horitiens (hoorntjes?) en goude knopiens, een kaffa; een gestyck lyf; een lakense heuyck; drie paer hantschoenen, waervan een paer met peerelen gebordeurt is; een ferweelde mof; twee paer vrouwen hosen, een paer rode en een paer witte hosen; — verder vind ik nog twee koperen

---

[1]) In een inventaris van 1650 vond ik 2 GESCHILDER *Leentgens* elck in een lijst. Leentgens hier, als in den tekst, kan ook Leeutges zijn.

[2]) Deze rokken en de volgende vrouwenkleederen lasschen wij tevens in als eene bijdrage tot de kleederdracht dier dagen.

brantysers (strijkijzers), die men met schroeven uyt een doet; twee koperen *tafelringen* (servetbanden (?)); twee paer yseren *brantysers* met kopere knoppen; twee mosketten, een groot met een kleyn met twee *verketstocken;* een *scharrebort;* twee *keersladen* (laden om kaarsen te bergen?); een *temis,* dit wordt genoemd onder de voorwerpen van den stal, en nà een *kaesback;* twee *steenenharten,* hierop volgt twee steenen leuwen en een steen paert, waarschijnlijk waren dit voorwerpen, die in den tuin stonden ter versiering.

Wie wil medewerken om de cursief gedrukte woorden tot klaarheid te brengen? Omtrent de andere valt wellicht ook wat te zeggen. A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

[De gouden keten, die viermaal om het hoofd ging, zal beneden »hoofdspansel" betiteld zijn. Eene zeef wordt in Nederbetuwe »temis" geheeten; Fr. tamise.]

Doop-luyr. Ik ken wel een doop-sluier, een kleed om over 't kind te leggen, dat ten doop wordt heengedragen, maar wat is een doop-luyr? In 1622 wordt zoo'n voorwerp genoemd.

A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

['t Zal een meer sierlijke luier geweest zijn, om bij *die* gelegenheid denzelfden dienst te doen, waartoe men in ieder ander geval gewone luiers voor kinderen bezigt.]

Hooftspansel. Wat mag dat zijn? 't Komt voor onder 't zilverwerk in een inventaris a^{0} 1666. Een *kapspant* om 't hoofd. Is dat de oplossing? A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

[Reeds Exod. 13 vs. 16; Deut. 6 vs. 8; 11 vs. 18, leest men van »voorhoofdspansels", thôthaphôth, ligamenta, fasciae, d. i. bindselen, — trouwens in figuurlijken zin. Hier zijn die »bindselen" dan van zilver, of behooren minstens tot een zilveren garnituur.]

Oorspanseltge. Wat is een silver oorspanseltge, genoemd in een inventaris van 1669? A. J. SERVAAS V. ROOIJEN

[Geven de *Nav.* XXX, 544, vermelde opstellen over het Oorijzer geen uitsluitsel?]

Tonnestoel — komt dikwijls voor in oude inventarissen. Laatst vond ik »een houte tonnestoel" in een boedelcedul van 1622; de stoel bracht op iiij £ x ß. Wat is een tonnestoel?

A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

[Kinderstoel? Dit meubel toch had oudtijds gewoonlijk den vorm van een ton. Ook plaatst de behoeftige huismoeder een kind, dat wel staan, maar nog niet loopen kan, soms in een tonnetje; zeer praktisch!]

Het bloemken Jesse. Vele vroegere en hedendaagsche rederijkerskamers hebben, behalve een zinspreuk, ook een naam. Zoo herinner ik mij, — 't is mij ontgaan waar, te Middelburg of Vlissingen? — het bloemken Jesse gevonden te hebben. Heeft deze naam iets gemeen met David's vader Jesse of Isaï?

G. P. ROOS.

[Toespeling op Jez. XI, v. 1?]

Ronde. Dit woord heeft eene zeer uitgebreide beteekenis, ten minsten in Z. Vlaanderen, waar de veldwachter op *zijne* ronde is om te zien of hij geene dieven op *hunne* ronde kan verrassen; een vijftig jaar geleden deden de militairen er des nachts hunne ronde, en hoorde men de ronde roepen: »Korporaal her haus!" Waarom, daar onze militaire commando's nog al uit gallicismen bestaan, dit zuiver Hoogduitsch? Dan genoeg, iedereen zal nu wel op de hoogte wezen van wat ik met mijne ronde bedoel, en misschien de volgende vragen kunnen beantwoorden:

Wat is de blinde ronde, dat vreeslijk voorwerp van soldatenbijgeloof? Heeft het ook, evenals de legende van »de Vliegende Hollander" (*Nav.* XXX, 157), een natuur-historischen grondslag? — Kent iemand den oorsprong der Brugsche ronde? Misschien kennen de niet-Z. Vlamingen ze niet. 't Behoort bij 't pand-verbeuren: om een pand te lossen veroordeelt men den pandeigenaar tot het doen der Brugsche ronde, d. i. een heer moet al de dames van het gezelschap kussen, of indien het pand eene eigenares heeft, moet deze al de heeren kussen. — Kent iemand den oorsprong der »ronde van Bresjes" (Breskens)? Na iedere quadrille had men, — want het raakt zeer in onbruik, — in plaats van onze afschuwelijke walsen en nog schandelijker galoppades, het commando »de

ronde van Bresjes!" De speelman ontlokte zijner viool één langgerekten toon, en zoolang deze toon gehoord werd, moesten de dansers hunne danseressen kussen. G. P. ROOS.

[Denkelijk paste op Breskens wat *Nav.* XXVI, 267, nopens Brugge gezegd wordt en zoodanige ronde kan hebben doen ontstaan: »gaudet Bruga *formosis*puellis". Alleenlijk, zoodanige ronde eindige toch vooral niet in de Lepelstraat te Antwerpen!]

TAALKUNDE.

Schelte, Scholte, Schulte, Schout Schuit (XXXII, 120; XXVIII, 82, 76). De vrager heeft inderdaad niet goed gelezen, noch goed begrepen. Zie hier een nadere verklaring. *Skelta* is een oudfriesch woord, en *Skelta, Skelto, Skelte*, tegenwoordig tot *Schelto, Schelte* verhollandscht, is tevens een oudfriesche mansnaam, die nog heden ten dage onder de Friesen in volle gebruik is. Het oudfriesche woord *skelta* komt in beteekenis overeen met het nederlandsche woord *schout;* trouens het is oorspronkelik ook één en hetzelfde woord. Hettema, in zijn Proeve van een Friesch en Nederlandsch Woordenboek (Leeuwarden, 1832) heeft enkel »Scelta, m. schout"; maar Wiarda, in zijn Altfriesisches Wörterbuch (Aurich, 1786) heeft uitvoeriger: »Schelta, Scheltata, der Schultze. Der Schelta »war unmittelbar dem Grafen untergeordnet. Er hatte die Criminal-»Jurisdiction und hob die verwürkten Brüchen, und die Schat-»zungen ein, die der Friese ihm auszahlen und er dem Grafen »berechnen musste. Dann war ihm das ganze Policey-Wesen auf-»getragen. So hatte er die Oberaufsicht über die Müntzen, Deiche, »Siehle, Wege und Schiffssachen, u. s. w. wie solches aus dem alt »friesischen Land-Recht unter dem Artikel: *Om een dulligh schilma* »*aldus greta*, hinlänglich und allenthalben hervorgehet. Siccama »ad L. L Fr. tit. 9. leitet die Benennung von *Schield*, Schuld, »Schatzung her, weil er hauptsächlich die Königliche Schatzungen »einforderte. Die Holländer haben den Namen *Schout* und der »Deutsche *Schultze*, *Schuldheis*, der die Schuld heischet oder einfor-»fordert, beibehalten".

Zoo lang het vrye Friesland zijn eigen wetten en rechtspleging behield, bleef ook het woord *skelta* aldaar in volle gebruik. Later, gedurende de zestiende en zeventiende eeu raakte het buiten gebruik, en thans is het in de hedendaachsche friesche taal geheel verouderd, ofschoon nog niet geheel vergeten. Zoo gebruikt b. v. Hettema het nog in zijn vrye navolging van het bekende Horatiaansche »Bea'us ille qui procul negotiis" in het friesch, voorkomende in zyne »Frieske, Hilgelaonner en Noardfrieske Rymkes" (Dokkum, 1841):

»Ja! selich is thi mon, ther mith sin' aina hondem
»Lik Friso's tam, thet wrwralde thiad,
»Sin egin ethel erth in frya Fresna londem,
»Nen *Scelta* nawt, nen Gref nen tiand' ne biad'th."

Naar myne meening heeft de friesche mansnaam Skelta, Skelto, Schelte den zelfden oorsprong, en dus oorspronkelik ook de zelfde beteekenis als het woord *skelta*. Dit is minder vreemd dan het dezen of genen wel schynen mag. Het friesch levert ons nog zulk een voorbeeld op. *Asega* namelik is een oudfriesch woord, dat rechter (*judex*) beteekent. Men vindt het in d' oude friesche wetten ook *Aesga*, *Aesgha* geschreven. Naderhand verliep dit woord in de nieue friesche taal gelijk men die tusschen Flie en Lauers, dus in onze nederlandsche provincie Friesland spreekt, tot *Easge*, en dit zelfde *Easge* is nog heden ten dage onder de Friesen als mansnaam in volle gebruik. In de friesche gouen aan de Weser, o. a. in Stedingerland, verliep dit oudfriesche woord *asega* in lateren tijd, door letterkeer, tot *egse;* en *egsen*, *erf-egsen*, zóo heeten nog heden aldaar de eigenerfde boeren, de rechtstreeksche nakomelingen der roemruchtige Stedinger-Friesen. *Egse*, *Erf-egse*, is daar nog een eerenaam. (Zie mijn opstel »Friesland over de greuzen", in »De Tijdspiegel", jaargang 1882). Die meer van de oud-friesche *skelta*, *asega*, *grefa*, *redger* en andere amtenaars by d'oudfriesche rechtspleging wil weten, leze het allerbelangrijkste opstel van Mr. Ph. v. Blom, »De dorpgemeenten in Friesland", voorkomende in het tijdschrift »De vrye Fries", dl. XIV.

Het woord *skelte* is, gelijk boven reeds vermeld is, als mansnaam, in den form Schelte, Schelto nog heden by de Friesen in volle gebruik. Maar nevens dezen naam Schelte komt ook *Scholte*, *Scholto*

by de Friesen, hoewel in mindere mate, als mansnaam voor. Dit Scholte is oorspronkelik geheel één en de zelfde naam met het meer algemeene Schelte. Die beide naamformen zijn slechts door een verschil in tongval ontstaan. Waar namelik in den algemeenen tongval, in den *dialectus communis* der friesche taal tusschen Flie en Lauers, een onvolkomene *e* aan een *l* voorafgaat, daar verandert het zoogenoemde Zuidhoeksch-friesch, de tongval die in den zuidwesthoek van Friesland, voornamelik te Hindeloopen en Molkwerum gesproken wordt, die *e* in een *o;* b. v. de woorden *kel,* verschrikt, *del,* neder, *helpe,* helpen, *kjeld,* koude, *spjeld,* speld, enz. luiden in den zuidhoekschen tongval als *kol, dol, holpe, kjold, spjolde,* enz. Zoo ook treft men in dien zuidhoek de persoonsnamen *Jolle, Jolke, Joltje, Molle, Jolmer,* enz. aan, terwijl die zelfde namen in het overige Friesland als *Jelle, Jelke, Jeltje, Melle, Jelmer* luiden. En eveneens *Scholte* en *Schelte.* Het woord *scholte* is tevens den saksisch-nederduitschen form voor het friesche *skelte* en het frankische (hollandsche) *schout.* Zoo komt ook *Scholte* als mansnaam voor in de friso-saksische streken van ons land, in Groningerland, Drente, noordelik Overyssel, en zelfs in de zuiver saksische gouen, b. v. in Twente. *Schulte, Schoute, Schuite* zijn slechts weer andere formen van den zelfden oorspronkeliken mansnaam Schelte; de eerste is door duitschen infloed ontstaan, de twee laatsten door hollandschen. Immers zoo als de Hollanders voor de nedersaksische woorden *old, kold, wold* de formen *oud, koud* en *woud* gebruiken, zoo is het oorspronkelike *Skelte, Scholte* in hun mond ook tot *Schoute,* en zelfs *Schulte* tot *Scute, Schuyte, Schuit* vervloeid.

Zoo de vrager van XXXII, 120, zich de moeite had willen getroosten om zelve te zoeken, dan had hy niet behoeven te vragen of Schoute, Scholte, enz. werkelik nederlandsche mansnamen zijn. Wel zeker zijn ze dat, en ze zijn nog in volle gebruik! Immers vinden wy *Nav.* XVIII, 40 en verv. en *Nav.* XXII, 520 en verv. in de »Lijst van nederlandsche voornamen" van P. Leendertz Wz. de volgende namen vermeld: *Schelte, Scholte, Schoute, Schoutje* (met *Schette* en *Scato,* dat denkelik slechts byformen, verbasteringen zijn), *Schutte.* In de naamlijst in Wassenbergh's »Verhandeling over de eigennamen der Friesen", Leeuwarden, 1802, vind ik: *Schelte, Schulte, Schutte;* en in de naamlijst in Bernhard Brons's »Friesische

Namen und Mittheilungen darüber", Emden, 1878, staan aangeteekend; *Schelt*, *Schelte*, *Schelteco*, *Scheltje*, *Schelto* (met *Scate*, *Scato*, *Schelke* en *Schetke* als byformen), *Scholte* (met *Schotto* en *Schouwe*), *Schulte* (met *Schutte*). Zie hier ten slotte nog een lijst van grootendeels friesche geslachtsnamen en plaatsnamen, allen van dezen éenen mansnaam Schelte en zijn byformen Scholte, Schoute, Schulte, Schute, Scato, Schot, Schette, enz. ontleend; ten bewijze hoe algemeen en veelvuldig deze naam by onze voorouders in gebruik was, gelijk hij zulks ten deele, althans in Friesland ook nog heden is. M. = Mansnaam, G. = Geslachtsnaam (-namen), Pl. = Plaatsnaam (-namen).

M.: Skelto, Schelto, Schelte. G.: Scheltinga, v. Scheltinga, Scheltema, v. Scheltema, Scheltes, Schelten, en verlatynscht tot Scheltus.

Pl.: Scheltinga-state te Heerenveen en te Buitenpost; Scheltingasate te Kollum, Scheltema-state te Blya, Wierum en Boksum.

M.: Skeltke, Scheltke, Schelteke, Schelteco, verkleinform van Schelte. G.: Scheltkama. Pl.: Scheltkama-burcht te Sandeweer in Hunsingo.

M.: Schelle, verbastering van Schelte. G.: Schellinga, Schellings, Schellens.

M.: Schelke, Schelleke, verkleinform van Schelle. G.: Schellekens.

M.: Schatte, Schat, byform van Scato, verbastering van Schalte, Schelte. G.: Schatsma, Schat. Pl.: Schatteburg, dorp in Overledingerland.

M.: Skeltet, Scheltet, byform van Skelta, ook Skeltata, Schelte. G.: Scelteda.

M.: Skette, Schette, byform van Schelte. Pl.: Schettens.

M.: Scholte. G.: Scholtes, Scholtens, Scholten.

M.: Scholle, byform van Scholte, als Schelle van Schelte. G.: Scholma.

M: Schotte, byform van Scholte, als Schette van Schelte. G.: Schotten, Schotting. Pl.: Schottwarden, dorp in 't Land Wursten (Worthsaten, oudfriesche gou aan den mond der Weser in de Noordzee, prov. Hanover.

M.: Schoute. G.: Schoutema, Schouten.

M.: Schulte. G.: Schultinga, Schultzema, Schulting, Schulten, Schultens.

Schulle, byform van Schulte, als Schelle en Scholle van Schelte en Scholte. G.: Schulna. Pl.: Schülldorf, by Rendsburg in Holstein.

M.: Schultet, byform van Schulte, als Scheltet van Schelte. G.: Scultetus en Schultetus (verlatynscht).

M.: Schute, Schuit, byform van Schulte, als Schoute van Scholte. G.: Schuitinga, Schuitema, Schuite, Schuiten, Schuyten, Schuten.

M.: Schutte, verbastering van Schulte, als Schotte en Schette van Scholte en Schelte. G.: Schuttinga, Schutsma, Schutting, Schutten, Schutts, Schutte. Pl.: Schutsma-state te Warga, Schütting, by Bleksen in de oudfriesche landstreek Butjadingerland aan den mond der Weser, Oldenburg.

M.: Schutje, verkleinform van Schutte. G.: Schutjens, Schütgens.

Wijl het woord *schout* in de hollandsche, en *scholte* in de geldersche, overysselsche en drentsche streken van Nederland nog tot in deze eeu in gebruik bleef, ter aanduiding van zeker amtenaar, zoo is het zeer duidelik dat sommigen dezer geslachtsnamen, b. v. Schoute, Schouten, Scholten, Schulten, met Schulze, Schulz, enz. die van hoogduitschen oorsprong zijn, van dit *woord* schout, scholte zullen afgeleid zijn, en niet *allen* uitsluitend van den *mansnaam* Schoute, Scholte [1]). Dat is trouens in *Nav.* XXVIII ook niet door my beweerd. De vlaamsche geslachtsnaam De Schouteete, De Schoutheete, en de duitsche Schultheiss zijn zonder twyfel aan het amt ontleend.

JOHAN WINKLER.

Tagrijn. Van dit woord komen ook de spellingen voor *taggerijn, taggarijn, tangarijn.* Er wordt meê aangeduid een opkooper van oud ijzer, vooral van scheeps-rommel: oude kettingen, trossen, blokken, enz. Maar wat is de oorsprong van het woord? Stamt het af van *taggeren, twisten?* Dat wordt *Nav.* V, 337, gegist, maar 't is mij noch waarschijnlijk noch duidelijk. Staat het in verband met *tangher = scherp, ruw?* Dr. Bisschop schreef (Taalgids, IV, 45): »naar den oorsprong van het woord is reeds dikwijls, doch zonder goeden uitslag, gezocht". Maar dat is twintig jaar geleden. Is nòg de afkomst niet ontdekt?

E. LAURILLARD.

---

[1]) Juist zoo; vgl. Schultz = Praetorius (*Nav.* XXI, 568; II, 294).

RED.

[Nadat Dr. E. L. dit had ingezonden, berichtte hij, dat een vriend hem gezegd had: »'t komt van het Chald. »taghar" = koopman. In 't Arabisch beduidt »tadjara" mercaturam exercuit (Freytag, o. h. w.)". Dit acht hij wel aannemelijk, te meer, wijl men in het Syrisch vindt tagròzò = mercator, negotiator. Begunstigen derhalve het Arabisch en Syrisch deze opvatting; zeker gaat het, dat eene afleiding uit het Semitisch bij het gehalte van zoo'n rommelhandel goed past.]

V R A G E N.

Haula. Wat is de beteekenis van het zekerlijk wel oudfriesche woord *haula* of *haule*, dat in Friesland wel driemaal als plaatsnaam voorkomt; namelijk het dorp Haula of Haule (met Haulerwijk, daarvan afgeleid) in Oost-Stellingwerf; het dorp Haule in Schoterland, dat ter onderscheiding Rotster-Haule wordt genoemd, naar 't naburige dorp Rottum; en Haule in Doniawerstal, ter onderscheiding Ouster-Haule of Ouwster-Haule (verkeerdelijk en door misverstand ook wel Ooster-Haule) geheeten, naar 't naburige dorp Ouer of Oude-Ouer (Ouwer, Oldeouwer).

Kommenijswinkel. De oud-hoogleeraar Hofstede de Groot deelt ons mede, dat, in zijne jeugd, de winkels waar kruidenierswaren verkocht werden, in Oost-Friesland, b. v. te Emden en Leer, »Kompagnieswinkels" werden genoemd. In 1813 vertrok Hofstede de Groot uit Emden naar Groningen. Ook herinnert hij zich nog zeer goed, dat zijn vader later geen kruiderijen kunnende verdragen, dikwijls zeide: »wat van de Kompagnie komt, deugt mij niet". Zijn er ook sporen, dat in Amsterdam, waar het woord kommenijswinkel inheemsch is vroeger van kompagnyswaren en kompagnyswinkels gesproken werd? G.

Pauslijk, pauselijk. Mogen beide woorden promiscue worden gebezigd? Of wel, het eerste alleen figuurlijk, het andere alleen eigenlijk?

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

Grafschriften in de Hervormde kerk van 't Ginneken met genealogische gegevens. Slechts vier grafzerken trof ik aan, en geloof niet dat er nog iets onder banken schuilt. Eckhart en de Salis hadden hier grafkelders. Gezinnen, die geen eigen graf konden bekostigen, moesten na verloop van tijd 't spoor bijster worden, waar hunne rabestaanden bijgezet waren. 't Bleef bij gissen. Aandoenlijk is 't in 't begraafnisboek te lezen, hoe de schoolmeester Joh. Abbema, tevens doodgraver, de plaats trachtte te herkennen, waar hij zijn eigen kind begroef: »Sept. 1748 den 11den in den buyk van de kerk begraven, bij den stoel van des schoolmeesters vrouw. onder den grooten steen vóór den stoel, een kind van onsselfs Johannes Abbema en Adriana Wierks, met name Joha. Willemyna, dus voor de kerk *ƒ* 1.0.0., en voor mij *ƒ* 0.15.0." — De kerk te Ginneken had verder nog inkomsten van een voorbijtrekkenden lijkstoet, vooral van katholieken, die uit Breda te Meel begraven werden. Deze posten zijn aldus ingevuld: 3 Nov. 1775 De overste de Marez naar Meel; 5 Mei 1776 Generaal baron van Breda naar Meel; — 29 Nov. 1782 Gepasseerd Nuyts; — 25 Mrt 1783 Gepasseerd Mevr. de Quaa (Quay?), enz. Van één zerk is uit 't opschrift nog zóóveel bemerkbaar, dat leden der familie *v. Rhety* hier in de tweede helft der 17de eeuw begraven waren. Van hen vond ik nog: Ged. te Princenhage 10 Oct. 1660 Hendrik, zoon van Bastiaan Peters v. R., vorster, en Margriet Hendriks. Getuigen: Sebastiaan Daniel Buycx, juffr. Elisabeth Eyckbergh, dr van den secretaris Hendr. Eyckbergh zal., en juffr. Margrieta v. Loenen, vrouw van Andries v. Loenen, commies der conv. en lic. te Chaam. Ged. ibid. 1 Febr. 1688 Bastiaan, zoon van Cornelis Jordaans en Margaretha v. R. Ibid. 4 Apr. 1692 Margarita, dr v. Adriaan v. R., vorster ald., en Maria Julius Hemtermans. Hieruit meer kinderen. Tr. te Princenhage 22 Febr. 1693 Adriaan Simons v. R., geb. te Poppel in den lande van Turnhout, en Jenneke Claesse, wed. Adriaan Isaacs v. den Kieboom. Bastiaan v. R., geb. te Princenhage, boschwachter, tr. ald. 27 Oct. 1709 Dorothea Ursula de Pipanje. Pieter Cornelis v. R. tr. 3 Mei 1711 Petronella

v. Heusden. Christina Margaretha Boone, wede Machiel v. R., † 12, begr. 15 Oct. 1785. Jacobus v. R., † 12, begr. 16 Oct. 1792. — Een tweede zerk vertoonde een gedeeld wapen: *a.* in hermelijn een schuinkruis; *b.* twee dwarsbalken. Twee helmen. Helmt. 1° een vlucht, 2° gekr. en tot helmt. een uitk. brakkenkop. 't Opschrift (onleesbaar) hieromheen. Onder de wapens: »Hij sterf int jaer ons herē mcccccxii [1])".

Basseliers. 't Wapen en opschrift in wit marmer in de blauwe zerk gelegd. Bovenaan: Casper Basselius. Zijn wapen vertoonde een omgew. gevl. draak, de staart omhoog. Helm linksgewend en halfaanz. Helmt.: de draak. De vier kwartieren waren:

Basselius	v. Salinge
v. der Borgh	Scholten

v. d. Borgh. Een schuinbalk in den linkerbovenh. vergez. van een schuinlinks liggend vuurslag.

v. Salinge. Een golv. dwarsbalk bel. met eene ster en vergez. van drie ringen.

Scholten. Een gewapende en geharnaste arm, nagenoeg schuinrechts gepl. en los in 't schild. 't Opschrift luidde:

Laet rvsten wie ghij zijt 't gheheente dat hier leght.
Sij waren net als ghij fris en ghesont van leden,
Doch door de doot ghevelt, en wachten, soo godt secht,
te sien haer salichmaker haest in rvst en vrede.

Van jaartal enz. geen spoor. Alleen vond ik, dat 8 Febr. 1754 op last der regenten van 't G. in genoemden kelder werd bijgezet de schout Abraham Santvoort, en eveneens zijn weduwe 6 Oct. 1757. Abraham Santvoort, pred. te Baerle 1653 en 1659 te Chaam, † vóór 1677, tr. Elisabeth de Kruyff. Winnen: Theodorus, (pred. te Rijsbergen 1675, daarna te G. en Bavel, † 1721, ondertr. te G. 22 Apr. 1702 Francina Evermans, bij wie Elisabeth geb. 28 Jan. 1763); Johannes, ged. te G. 13 Mei 1708; Abraham, ged. 22 Sept. 1709. — Ged. 19 Mrt 1677 Abraham Santvoort, wiens moeder was Adriana v. Zon. Voornoemde schout was denkelijk te G. ondertr. 23 Sept. 1725 en getr. te Dongen met juffr. Ana v. Kemmena. Het was waarschijnlijk zijne zuster Elisabeth, geb. te

[1]) Had ik den steen kunnen bevochtigen, zoo ware mogelijk meer te lezen geweest.

G., die 11 Sept. 1723 te 's Bosch huwde Mr. Jan Cornelis Santvoort, geb. te Leerdam. Hieruit mogelijk Clasina Adriana, geb te 's Bosch, tr. te G. 9 April 1749 Heinrich Ludwig Schutze, geb. in Saxen-Gotha, luit. bij 't regt. van Rechteren. — Tr. 22 Jan. 1769 Claudie Anthonie Bert m. Cornelia Rovers, wede Govert Santvoort.

Eyckbergh. Mannen en vrouwenwapen. Van den eersten: ged. 1. gepl. boom; 2. bijenkorf, vergez. van 3 bijen. De vrouw: drie knolgewassen met loof. Helm halfaanz. Helmt.: de boom. Daaronder naast elkaar vier wapens, namelijk: Eyckbergh, als voren; Backx, als de Hertoge; Buycx, als 't vrouwenwapen; Nobel, drie geldstukken waarop eenige figuren zijn gebeiteld. Hieronder stond: Hier leyt begraven de Heer Hendrick Eyckbergh, in sijn leven Griffier over de baronnye van Breda, secretaris en stockhovder van Ginneken, Bavel, Gaeder, etc. ovt 67 jaren sterft den 6? Avgvstv A° 1660, ende Jvffrov Losyna Buycx sijne Hvijsvrovwe ovt 75 jaren sterft den 17 April 1668. — Mr. Jacob Knaep, geb. te Zevenbergen, J. U. D., advokaat en schepen te schepen te Breda, tr. te G. 16 Mei 1666 Elisabeth Eyckbergh, geb. ald. Winnen Leonardus, ged. te Breda 14 Jan. 1667; Jan, item 10 Oct. 1677 (get. Jan Jagers, secretaris, en Clementia Eyckbergh); Leonardus, ged. 21 Jan. (28 Juli?) 1685 (get. Mr. Arnoud Swaens, advokaat, en Mevr. a Leyda Oostenbroeck). — Tr. Sept. 1668 Hr. Gijsbertus Eyckbergh, geb. te G., en Juffvr. Elisabeth Cools, geb. te Breda.

Jan *Buycx*, burgemeester, tr. Ida Hooghcamer, bij wie Jan, ged 4 Juni, 1655, en Marie, ged. 14 Oct 1661, waarbij getuigden Daniel de Vogelaer, en Hester de V., wede Jacob Arnout v. Erp.

Van *Bax* vond ik: Jan Bax, geb. te Brielle, gepens. sous. luit., tr. te G. 2 Mrt 1757 Ana Catha de Latscher (ook de Laats en Latsch), geb. in Nassau Siegen. Hieruit Adrianus, ged. 2 Apr. 1758 (get. de heer P. G. Lambinot, en zijn vrouw Ana Gronsvelt), Commerina, ged. 6 Jan. 1760, Pieter Hendr., ged. 14 Mrt 1762 (get. Mevr. de Graat en Hendr. de Latsch) en Joha Margaretha, ged. 26 Apr. 1766. — Tr. 30 Dec. 1744 François Hendr. v. Alphen, luit. onder den gener.-luit. Dibbetz, en Agnes Catha Laats, Ged. 8 Sept. 1771 Johan Georg, zoon van Philip Loos en Mar-

garetha Latscher (get. luit. Bax, zwager). Tr. te G. 7 Mrt 1666 Cornelis Adam Bacx, woont op Kraeuwersgors, geb. op Wagenberg onder Terheyden, en Jenneke Michiel Lemmens, geb. te G.

BACKER V. LEUVEN.

[In dit stuk ziet men beurtelings »'t Ginneken" en »Ginneken" geschreven. Hoe moet het zijn, en wat is de oorsprong? Z. v. a. 't Geyntje? J. v. Wijk Rz. heeft in zijn Woordenboek »Ginneken".]

Vermasen (XXXI, 418, 594). Deze familie plantte zich uit Maastricht naar Gorinchem over en vestigde zich vóór drie eeuwen te Groningen. Haar wapen is In blauw drie zilveren kraanvogels gebekt van rood, met vigilantie, elk op een lossen grasgrond staande; helm halfaanziende met een groen-rood-blauw-zilveren wrong; helmteeken, een antieke vlucht van rood en zilver; dekkleeden, blauw en zilver.

Johannes Vermasen had tot zoon Johannes en tot kleinzoon Johannes. Deze laatste, geb. 17 Mei 1742 te Nijmegen, notaris en raad aldaar, president der Kamer van discipline en notarissen arr. Nijmegen, tr. 1° 24 Oct. 1762 Reyniera v. Goor, geb 7 Apr. 1736 te Arnhem, † 15 Apr. 1783, dr v. Hendrick en Anna Verlee; 2° N. N. uit Amsterdam. Had tot kinderen:

2. Hendrik, geb. 23 Jan. 1764 te Nijmegen, † ald. 25 Mei '64.

3. Hendrik Jan, geb. 19 Sept. 1765 ibid., † 20 Nov. 1766.

4. Hendrik, geb. 13 Aug. 1768 ibid., †?

5. Johanna Elisabeth Maria, geb. 12 Jan 1770 ibid., † 183., tr. Philippus Arnoldus v. Rees. Zij berichten uit Nijmegen het overlijden van hun zoon, oud 22 jaren en bijna 9 maanden, 10 Juni 1836 (*Hrl. Courant*).

1. Mr. Johannes, geb. 11 Jan. 1763 ibid., † 5 Oct. 1840 ald., land-, dijk- en gerichtsschrijver van Overbetuwe, schout en secretaris van Elst, notaris in het kanton Bemmel, te Lent, woonachtig 1794—1804 op het kasteel de Park (vgl. *Geld. Volksalm.* 1882), waarvan toen door een vriend eene fraaie gekleurde teekening gemaakt werd, die thans onder zijn kleinzoon berust. Tr. Catharina Maria Elisabeth Giesendanner, ged. 20 Jan. 1774 in de Groote kerk te Nijm., dr v. Jacob bij Geeske Lamberta v. Waardenburg. Heeft bij haar

2. Jacob, geb. 1797 op de Park, † 8 Apr. 1823 aan boord van het schip, waarmede hij naar Oost-Indië vertrok, derwaarts overgeplaatst als 2e luitenant Cav.

3. Catharina Maria Elisabeth, geb. 29 Oct. 1799 ibid.

4. Johanna, geb. 15 Aug. 1801 ibid., † te Nijmegen.

1. Johannes, geb. 16 Sept. 1795 te Arnhem, waarheen zijne moeder zich tijdelijk veiligheidshalve begeven had, † 4 Apr. 1865 te Elst [1]), secretaris, later ontvanger der gemeente Elst, tr. Mei 1827 Johanna Maria Beijerinck, geb. 17 Oct. 1795 te Arnhem, waarheen hare moeder zich toen eveneens wegens gevreesd gevaar uit Lent begeven had, † 22 Dec. 1871 te Elst. Won bij deze

1. Johannes, geb. 30 Mrt 1828, secretaris van den polder Over-Betuwe.

2. Baukje Maria, geb. 23 Febr. 1829, † 28 Mrt 1863 te Elst.

3, doodgeboren 1836.

4. Theodoor Willem Jacob, geb. 8 Jan. 1841, † 23 Aug. 1862 ibid., opzichter bij de Staatsspoorwegen 4e klasse.

Nog zijn verwant: eene Vermasen, die 1816 te Lent huwde met den heer Warnsinck, en de luit.-gen. D. L. Vermasen, ridder Ned. Leeuw, offic. Leg. v. Eer, geb. 28 Mei 1776 te Leiden, † 25 Febr. 1855 te Breda, die zich in de gevechten bij Bautzen en Katzbach dapper kweet (vgl. v der Aa). Deze had een zoon en eene dochter, waarvan de laatste den eersten overleefde. Waarschijnlijk behooren hier ook Matthijs Vermaesen, die in 1690 een huis te Nijmegen had [2]), en Jacob Vermaasen, in 1758 sergeant bij de burgervaandels te Amsterdam.

Wat is het wapen van den bovengenoemden Hendrick v. Goor, z. v. Assuerus, geb. 5 Mei 1667 te Deventer, † 21 Oct. 1732 te Nijmegen, en van Geesken Heldermans? Vgl. *Nav.* XXVI, 590; XXVII, 259.

P. A. N. S. VAN MEURS.

---

[1]) In het doodbericht in de *Hrl. Ct.* heette het, dat hij bijna 69 jaren oud was.

[2]) Mercurii 23 Julij 1690. Op req. van de Abdissinne van het Stift Grevendal gnt Niuclooster, versoeckende approbt. tot het doen van transport van een huis binnen Nimwegen aen Matthijs Vermaesen vercoft. Heeft de Lantschap mede toegestaen.

(Landdagsreces van Gelderland.)

[Zie v. Goor nog *Nav.* XXIV, 410; VI, 324, 428; VIII, 19. — *Nav.* XXVII, 42, komt een wapen voor zonder kleuren, ook vermeld, met nog vier andere, in het Armorial Général van J. B. Rietstap.]

von Lisfeld (XXXII, 139). De naam Teutscher von Liesfeld, ook weleens geschreven von Lisfeld, — niet Deutsche of Teutsche familie von Lisfeld! — behoort aan een geslacht, dat volgens Rietstap's Armorial het navolgend wapen voerde D'azur à un homme arm. de sa., le casque panaché, tenant de sa main dextre une épée, de sa main sen. un bouclier parti: *a.* de gu., *b.* d'argent à deux fasces de sa.; casque couronné; cimier alternativement d'argent et d'azur; lambrequins d'argent et d'azur. — Generaal Johan Ludwig Teutscher von Lisfeldt, geb. te Lich in de Wetterau in 1737, trad in 1764 in Hollandschen dienst als sous-lieutenant in het regiment van Saxen-Gotha. Hij werd in 1777 tot majoor, in 1787 tot luit.-kolonel, in 1794 tot kommandant van het Regiment, in 1803 na de revolutie tot generaal-majoor bevorderd, terwijl hij in 1806 gepensionneerd wordende, de vergunning erlangde om in Duitschland te blijven wonen. Hij huwde in 1766 te 's Hage Frederika Carolina Jeanne von Daehne, wier zuster gehuwd was met den vice-admiraal baron Melvill van Carnbee, en liet twee dochters na, Wilhelmina Philippina, gehuwd in 1804 met den graaf von Wartensleben, en Albertina Elisabeth Augusta, gehuwd in 1790 met den graaf von Grävenitz, van welke beide geslachten nog nakomelingen voortleven. — De familie Teutscher von Lisfeld heeft niets gemeens met v. Liesvelt of Liesveld, waarnaar *Nav.* XXXII, 139, verwijst.

A. R. W. MELVILL VAN CARNBEE.

Bissier (XXXI, 639). Deze naam is niet één met Besier, waarvan de oudste tak sinds twee en een halve eeuw te Deventer gevestigd is, en is evenmin de oorspronkelijke naam dier familie. In de kwartierstaten mijns gelijknamigen grootvaders — († 13 Maart 1865 te Deventer, begr. ald. met de volgende 32 kwartieren;

Besier	Clignett
v. Uden	Braun Offerwijzer
Herweijer	Nizet
Steenbergen	Mommers
Jordens	v. der Meulen
Muilman	Niellius
Mensinck	de Hennion
Gerritsen Podt	de Lespoul
Reminck	v. Gangelt
Verbrugge	Thomass
Marienburgh	Uijlenburgh
Vriesen	Korffe
Marienburgh	Dozy
Reminck	de l'Espine
Marienburgh	Drolenvaux
Marienburgh	du Pire), —

vind ik steeds den naam hetzelfde geschreven.

Maastricht. Mr P. F. BESIER.

Foeyt (XXVII, 101, 349, 579; XXIX, 434; XXX, 324). De reeds vermelde Agnes Foeyt is eene dochter van Willem F. te Utrecht. Zij tr. 1532 Willem v. Zuylen v. Nyvelt, † 1543, zoon van Frederik, heer v. Berg-Ambacht, bij Steventje de Gruyter (*Bat. Ill.*, bl. 1021). Willem F. te Utrecht († 1574) tr. Barta Oem v. Wijngaarden († 1573), dr v. Jan bij Magdalena v. der Werve. Zij lieten na: Floris (tr. Alijd d'Edele, vier kinderen), Lambert (priester), Magdalena (tr. Willem v. der Burg, bij wien o. a. Hendrik, die Geertruid v. Brouxelles trouwde, vgl. *Nav.* XXIX, 434), Elisabeth (tr. Coenraad v. Wolf, *Bat. Ill.*, bl. 1042). — In een handschrift van een der barons v. Leefdael vind ik de volgende kwartieren eener ongehuwde juffer v. Bueren († 17 Febr. 1642) uit de kerk te Tricht (graafschap Buren):

links	Bueren	Verhaer
	Boxmer	Foyt
rechts,	v. der Merckt	Nievelt
	Zuylen v. Natewis	Gruyter.

J. D. WAGNER.

VRAGEN.

v. Alphen. Kan iemand inlichtingen geven over de Rotterdamsche familie v. A.? Vanwaar voert ze volgens *Nav.* XXVII, 95, eene zes-, en niet eene achtpuntige ster? x. x.

Clarion. Wat weet men van deze familie, voerende in zilver drie (2, 1) groene ruiten? x. x.

v. Coeverden (XXXII, 301) Behoort hier Johan v. Coeverden, 23 Jan. 1735 geh. m. Sara Ida Keppel? Zoo ja, op welke wijze, en hoe is zijn wapen? v. o.

v. der Houven. Wie zijn de voorouders en nakomelingen van Mr. Jacob v. der Houven, heer van Heeswijk en Dinter, schepen van 's Hertogenbosch 1722, geh. met Agatha Briell, en hoe zijn zij verwant aan Johannes Hendricus v. der Houven, pred. te Loon op Zand in 1752. Het wapen is In blauw een maan van zilver, waarboven eene ster van goud. In het schildhoofd van goud staan drie verkorte St. Andrieskruisjes van rood naast elkander. x. x.

v. Lijnden. Bestaat er inderdaad een schaarwapens-voerend (Geldersch) geslacht v. Lijnden, gelijk *Nav.* XXIII, 107, aangeeft?

Metelerkamp (XXXII, 302). Nicolaas M., geb. te Brandligt 1674, ingeschreven als theol. stud. te Groningen 4 Jan. 1694, adjunct van zijn vader te Neuenhaus en rector der Lat. school ald. 1695—1711; te Uithuizen beroepen 1711, † 4 Juli 1737 ald.; huwt te N. den..?.. Anna Lubby, geb...?.† te U. 15 Dec. 1729. Van hunne vier kinderen heette het derde Johannes M., geb. te N. 10 Oct. 1710, theol. stud. te Groningen 15 Sept 1725, 23 Oct. 1735 beroepen te Eenrum, † 22 Jan. 1769 ald.; huwt 1° Anna Backer, geb. te Broek in Waterland Aug. 1711, † te E. 18 Aug. 1752; 2°. Henrica Wiersema, geb...?..,†..?.. Uit dit 2e huwelijk bij zijn dood twee kinderen: Nicolaas, geb...?..†,. 20 Apr. 1769, en Eisso, geb...?.. † ..?.., wordt te Groningen ingeschreven 24 Aug. 1774 als A. L. St. en op nieuw 12 Dec. 1777 als

jurist; promoveert tot dr in de rechten 3 Maart 1779; huwt den..?.. Gerhardina Groenevelt, geb.... 1750, † te Groningen 23 Mei 1831; bij wie vier kinderen: Henderica Johanna, ged. 3 Sept. 1780 te Hoogezand, ald. geh. 4 Sept. 1801 met Johan Heinrich Georg Wenckebach; Octavia Bellina, ged. 3 Maart 1782 te H., geh. den ..?.. met G. Nilant Bannier; Anna Maria, ged. te H. 19 Oct. 1783, † te Deventer 29 Oct. 1836, huwt te Groot Middlum in O.-Friesland 7 Aug. 1810 met mr. Daniel Jacob [1]) Rudolph Jordens, advocaat en notaris te Deventer.

G. S. REEHORST.

[Zie eenige gegevens in de *Geslachtk. Aanteek.* van Mr. J. v. Doorninck, Deventer, de Lange, 1871. Zie ook *Herald. Bibl.* 1881, bij Tulleken, passim, alsmede de daarop thans uitkomende Registers.]

Van der Straten, Néerl., d'azur un croiss. figuré et tourné d'or acc. de trois étoiles du même; c. un cocq d'or. Welke familie wordt hier bedoeld? H. DE VOOGD V. D. STRAATEN HZN.

Wapen van Gend. Terwijl *Nav.* XXX, 230, spreekt van six jumelles d'or, gewaagt *Nav.* XXI, 203, van een handschoen, als gevoerd zoowel door de stad als door het kasteel, aan welk laatste, ibid., bl. 204, wederom een leeuw wordt toegekend. De handschoen als wapen der stad en de leeuw als dat van het voormalig kasteel waren nog in het midden der 17de eeuw in zwang. Wat is hiervan? Vormen de tweelingsbalken een later wapen? Want de handschoen is, als men Sanderus geloof mag schenken, verreweg het oudste. — Bestaat er taalkundige verwantschap tusschen den naam der Vlaamsche stad en dien van het Overbetuwsche dorp, de aloude baronie van Gent? Men ziet dit laatste, ook vooral bij Nijhoff, meesttijds met eene *t* geschreven; en terecht, vgl. Gannita.

[1]) Johan? Zijne grootouders heetten Herman Johan (Joan) Jordens en Rudolphina Johanna Daendels. RED.

GESCHIEDENIS.

Het Brielsche gilde van St. Barbara (XXXI, 480—88). In 1759 werd aan dit gilde een nieuw Privilegie gegeven, aldus luidende:

»Wij Bailliu, Burgermeesteren en Vroedschappen der stad Brielle, doen te weten eenen iegelijken, dat ons vertoont ende te kennen gegeven is bij Hooftman, Boekhouder en Dekenmeesters van het Metzelaars, Glasemakers en Schaliedekkers, genaamt het St. Barbaraas Gilde dezer stad Brielle, hoe dat door verloop van tijd zij noodig en dienstig bevonden hadden hen luijden Privilegie, gegeven in den jare 1579 en op den 12 Maart 1646 door ons vernieuwt, in veele poincten en articulen wederom te corrigeeren en te dresseeren naar den loop en constitutie van den tegenwoordigen tijd, verzoekende dat wij hen, Supplianten, wilden verleenen een nieuw Privilegie, Reglement en Ordonnantie, volgens zeker concept, bij hen luijden daarvan overgelevert, alsmede dat het verwen en kladschilderen om daarbij geallegeerde redenen ook onder het voorsz. Gilde mag worden betrokken, en daartoe ook vast te stellen een proef: waarop bij ons gedelibereert zijnde, zo is 't dat wij, genegen weezende ter bede van de supplianten, dezelve, bij forme van renovatie ende ampliatie van haar luijden Privilegie, het voorsz. Gilde gegunt, gegeven ende verleent hebben, gunnen, geven ende verleenen mits deezen die poincten en articulen, hierna volgende: 1. Onder dit gilde zullen behooren alle metzelaars, glazemakers, schaliedekkers, verwers en kladschilders. 2. Niemand zal vermogen de voorsz. ambachten van metselen, glasemaken, schaliedekken en verwen binnen deeze stad en jurisdictie van dien te doen ofte exerceeren, ten zij hij zij poorter, en ook zullen zij gehouden zijn te doen haare proeve, te weeten, de metzelaars zullen doen vier proeven. 3. Metzelaars 1e Proeve. Een gevel uijt de hand te maken, zulks dat de hooftman, boekhouder en dekenmeesters die laudeeren ende kennen voor goed, zonder met verdeelen op zijn proportie

ofte dezelve af te teekenen met de passer te mogen volstaan. 2e Proeve: Een keel in te dekken met teelen ofte pannen zonder eenige faute of gebrek, zulks dat de hooftman, boekhouder en dekenmeesters hetzelve mede kennen voor goed. 3e Proeve: Een platte pangert uijt de hand te maken, zulks dat hooftman, boekhouder en dekenmeesters hetzelve mede kennen voor goed, zonder met dezelve te trekken ofte een pangert punt op zijn derdendeel met de passer te verdeelen te mogen volstaan. 4e Proeve: Te maken een kruis verwulf [1]) op zijn toog, zonder kreepel of lam, zulks dat hooftman, boekhouder en dekenmeesters dezelve mede kennen voor goed. 4. Niemand zal vermogen het ambacht van glasenmaken binnen deeze stad en jurisdictie te doen ofte exerceeren, ten zij hij alvoorens zij poorter ende zijne proeve doe, zullende gehouden zijn te doen twee proeven. 5. Glasemakers 1e Proeve: Te steeken op zijn maat een teerling punt en dat gruijsen, ende in 't loodt slaan, zo het behoort, zulks dat hooftman, boekhouder en dekenmeesters hetzelve laudeeren ende kennen voor goed. 2e Proeve: Te maken een acht kante glase lantaeren, met vier gegruijsde gaten in de kap, en gruijsen en in het loodt slaan, zonder faute ofte gebrek, zulks dat hooftman, boekhouder en dekenmeesters hetzelve laudeeren ende kennen voor goed. 6. Niemand zal het ambacht van schaliedekken binnen deeze stad en jurisdictie vermogen te doen, ten zij hij alvoorens zij poorter ende zijne proeve doe, zullende gehouden zijn te doen drie proeven. Schaliedekkers 1e Proeve: Te dekken een acht kante toren, zonder loodt daarop, zulks dat hooftman, boekhouder en dekenmeesters hetzelve laudeeren en kennen voor goed. 2e Proeve: Te dekken een koeverdak zonder eenige faute, zulks dat hooftman, boekhouder en dekenmeesters hetzelve laudeeren en kennen voor goed. 3e Proeve: Te dekken drie verloore laagen, en dat wel zonder eenige faute ofte gebrek, zulks dat hooftman, boekhouder en dekenmeesters hetzelve kennen voor goed. 7. Niemand zal het ambacht van verwen off kladschilderen binnen deeze stad en jurisdictie vermogen te doen ofte exerceeren, ten zij hij alvoorens zij poorter ende zijne proeve doe, als namelijk verwers en kladschilders proeve, een paneel te noteboomen, een te marmelen en een

[1]) Hiermede is de vraag beantwoord, wat »egwulfsel", in een vorig Privilegie voorkomende, beteekent.

te vergulden, zulks dat hooftman, boekhouder en dekenmeesters hetzelve laudeeren en kennen voor goed. 8. Diegeene, die meer als een van deeze ambachten zal willen exerceeren, zal gehouden zijn de proeven van elk te doen, alsmede de kosten van de proeven te betalen; doch waarvan de verwers, als gehoord hebbende bij het ambacht van glasemaken en tegenwoordig in het gilde zijnde, blijven geexcuseert. 9. Iemand tot het doen van de proeven toegelaten en de proeve gewraakt wordende, zal de proefdoender binnen een half jaar niet weder tot het doen van de proeve mogen worden toegelaten. 10. Iemand van buijten, binnen deeze stad in het voorsz. gilde willende komen, zal gehouden zijn zelfs in persoon zijn proeve te moeten doen, zonder dat hij met attestatie ofte bewijs, dat hij zijn proeve elders anders zoude mogen hebben gedaan, zal konnen volstaan, ende zal voor haar inkomen ten behoeven van het voorsz. gilde moeten worden betaalt bij een vreemden 6 gulden, en bij een inboorling 3 gulden. 11. Diegeene, die haar proeven niet hebben gedaan en dus buijten het voorsz. gilde zijnde, zullen geen werk mogen aanneemen, groot ofte kleijn, het zij hoopwerk ofte anders, op een boete van 6 gulden, en het aangenomen werk moeten laten varen, de eene helft ten behoeven van de armen deezer stad en de andere helft ten behoeven van het bovengemelde gilde. 12. Niemand zal binnen deeze stad en jurisdictie mogen zetten ofte doen zetten eenige glasen hoe genaamt, buijten gemaakt zijnde, op poene van te verbeuren al zulken boete als hooftman, boekhouders en dekenmeesters na de groote ende proportie van 'tzelve werk zullen bevinden te behooren, de eene helft ten behoeven van de armen deezer stad, en de andere helft ten behoeven van het voorsz. gilde, mits het hier zoo goed en goedkoop makende en leverende als in andere steden gemaakt en gelevert worden. 13. Wanneer iemand begeeren zal in het voorsz. gilde te komen en zijn proeve te doen, zal hij gehouden zijn hetzelve te versoeken aan den hooftman, boekhouder en dekenmeesters van het voorsz. gilde, dewelke hem immediaat een neutrale winkel of plaatse zullen ordonneeren en aanwijzen om zijne proeven te maken, en zullen zij hoofden voorsz. daarvoor van den verzoeker genieten telken reijze wanneer de proeve word opgenomen, zijnde driemaal, voor haar vacatie en verlet, ieder 12 stuijvers, alsmede

aan de gildeknecht voor zijn vacatie en verlet gelijke 12 stuijvers. 14. Een gildebroeder komende te overlijden en de wede. genegen zijnde de neeringe te continueeren, zal haar den tijd van 6 maanden na het overlijden van haar man haar beraad worden gegeeven, en dan nog geneegen zijnde om de neeringe aan te houden, zal zij alsdan gehouden zijn om binnen den tijd van de volgende 6 maanden en niet langer haar te moeten voorzien van een meesterknecht, die binnen die tijd zijn proeven zal moeten doen, op poene van de neeringe na die tijd niet langer te zullen mogen doen. 15. Voorts zullen geene gezellen ofte knechts van buijten ofte binnen deeze stad mogen werken dan die onder een meester staan, zonder dat alzulke eenig werk zullen mogen aanneemen: ende zullen dezelve gehouden zijn om te betaalen jaarlijks 6 stuijvers ten proffijte van het gilde. Ende zo zij binnen het jaar, het zij na eenige dagen, weeken ofte maanden van haar meester afgingen, zullen evenwel gehouden zijn de voorsz. 6 stuijvers te betalen, ende zullen nog daarenboven de meesters gehouden zijn jaarlijks te betalen ten proffijte van het gilde 1 gulden. 16. De knechts, genegen zijnde van meester te veranderen, moeten haar meester ten minsten een maand te vooren waarschouwen, ende alvooren zij hunnen meester verlaten, voldoen hetgeene zij ten achteren zijn. 17. Gelijk ook de meesters geen knechts van een ander zullen mogen aanneemen op de boete van 6 gulden, te verbeuren bij ijder zo meester als knecht. 18. Niemand van de gildebroeders, onder dit gilde behoorende, vermag te werken noch waaren te leveren voor ofte aan eenig burger ofte ingesetene deezer stad, dewelke aan een ander gildebroeder ter zaake van eenig werk of leverantie, tot dezelve neeringe behoorende, nog schuldig is, wanneer daarvan door de gildeknecht kennisse zal zijn gegeeven, op de boete van 6 gulden, ten waare de tweede meester aannam de schuld zelve te voldoen. 19. Een gildebroeder of zijn vrouw of zijn kinderen komende te overlijden, zal het sterfhuijs gehouden zijn om het gilde ter begraaffenisse te doen verzoeken, en daarvoor betaalen ten behoeven van het gilde 2 gulden, en zulks niet doende een boete van 4 gulden. 20. Het opzicht van dit gilde moet worden waargenomen bij een hooftman, die continueert, en bij een boekhouder en drie dekenmeesters, waarvan een zal moeten zijn uijt de metzelaars, een uijt de glase-

maakers en een uijt de verwers, zullende jaarlijks op St. Barbara's dag, als de rekening gedaan word, een nieuwe dekenmeester worden gekosen, de boekhouder alsdan afgaan en de oudste dekenmeester tot boekhouder in deszelfs plaatse worden verkooren. 21. De boekhouder zal moeten pertinent register houden van alle de gildebroeders, alsmede van derzelver knechts, met uijtdrukkinge van derzelver naamen. 22. Alsmede het innekomen van het gilde administreeren, zullende dienvolgens ontfangen het inkomstgeld, jaargeld en de boetens, alsmede pertinent boekhouden van den inkomst en den uijtgeeff. 23. Iemand van de gildebroeders, het boek doende opslaan om ietwes na te zien, zal daarvoor ten behoeven van het gilde betaalen twee stuijvers. 24. De jongste gildebroeder, welverstaande die laatst in het voorsz. gilde gekomen is, zal het gilde moeten dienen voor zijn behoorlijk loon als knecht, zo lange tot dat hij van een ander, na hem jongst in 't gilde koomende, verlost zal worden. 25. Alle questien, die over zaaken, tot dit gilde behoorende, zullen koomen voor te vallen tusschen de gildebroeders onderling en tusschen gildebroeders en hunne knechts, zullen ter eerster instantie moeten worden gebragt voor het gilde. 26. Een ijder van de gildebroeders of van de knechts, voor het gilde geciteert zijnde, is gehouden te compareeren, buijten wettig belet of absentie uijt de stad, op de boete van 10 stuijvers. 27. Ende zullen de leden dien onvermindert, de zaake daarna gestelt zijnde en zodanig bevindende, mogen voortgaan tot de uijtspraak. 28. Des zal degeene, die zich met de uijtspraak bezwaart vind, zich mogen addresseeren aan de Ed. Achtb. Heeren van de Magistraat deezer stad. 29. Verder behooren ook nog tot dit gilde de neeringen van het verkoopen van kalk, steen, tras, tegelen, zandt etc., mits daarvoor alleenlijk jaarlijks aan het gilde betaalende 6 stuijvers. 30. Gelijk mede van het verkoopen van glasen, hoe gemaakt of genaamt. 31. Het exerceeren van deeze neering mag bij niemand geschieden dan bij diegeene, die in dit gilde zijn geadmitteert, zonder voor 't inkomen te betaalen, zullende alleen aan jaargeld 12 stuijvers moeten betaalen, op verbeurte van haare waaren. 32. Niemand van buijten binnen deeze stad inkomende met glasen, hetzij van wijn- of bierglasen of eenig ander soort van glas of glasen, hoe genaamt of tot wat gebruijk het ook zoude mogen zijn, zal mogen loopen

langs de huijzen noch zijne waar te koop veijlen aan de burgers of herbergiers of tappers of aan wie het ook zoude mogen zijn, ten zij hij daarvoor na kennisgevinge aan den boekhouder kome te betaalen 12 stuijvers aan het gilde, ijder dag dat hij komt om te loopen. 33. Geen schippers of schuijtenvoerders van buijten zullen binnen deeze stad mogen komen om kalk, tegelen of eenige grove waaren te verkoopen, ofte zij zullen gehouden zijn t'hunner aankomste door den knecht van het gilde een ommeleggen te moeten doen aan alle de gildebroeders, ende ook niet langer na den dag van den ommeleg mogen blijven leggen, om haar waaren te verkoopen, als drie dagen, op poene van te verbeuren elken dag, die zij langer blijven leggen of geen ommeleg laaten doen, 4 gulden, de eene helft ten behoeven van den armen en de andere helft ten behoeven van het voorsz. gilde. 34. En zijn de hooftman, boekhouder, dekenmeesters en gildeknecht, deezen aangaande, tot de bekeuringen geauthoriseert. 35. Mitsgaders om de boeten ende poenen, in deeze privilegie vermelt, te mogen doen innen ende executeeren met gijzelrecht deezer stad. 36. Indien in deeze Privilegie eenige duijsterheijd ofte difficulteit geviele, hetzelve zal staan ter verklaaringe van de Ed. Gr. Achtb. heeren Bailliuw, Burgermeesteren ende Vroedschappen deezer stad, ende zal deeze Privilegie duuren tot wederzeggen van de voorsz. stadt, blijvende voorts de voorgaande Privilegien in alle haare verdere poincten in haar geheel ende ongeprejudicieert, voor zo veel dezelve deezen niet zijn contrarieerende. Des ten oirconde zo hebben wij Bailliuw, Burgemeesteren en Vroedschappen voornoemt ons stads zegel hier opgedrukt en door onzen Secretaris doen tekenen op den 11 September 1759". H. DE JAGER.

Heeren van Bunschoten (XXVII, 263). In eenige oude papieren over de heerlijkheid Bunschoten, Spakenburg en Dijkhuizen, c. a.: de Bloklandsche, Frans Jacobse en Nicolaaspolder, met het Bunschoterveen, vindt men, dat het gericht van Bunschoten (waaronder het collatierecht enz. behoorde), groot 2185 morgen, XX stuivers per morgen opbracht. Eerst sedert 1700 schijnt er sprake te zijn van heerlijke rechten, toen het behoorde aan de Staten van Utrecht van wie het in 1716 overging aan Mr. Johan v. Riebeeck;

Abrahamszn., gouverneur-generaal van Indië bij Elisabeth v. Oosten, in 1715 met een retourvloot in Nederland aangekomen. Van dezen werd het in 1719 aan Jacob Cuijck v. Mierop overgedragen, na wien in 1725 Jacob Adriaan v. Leeuwarden eigenaar was. — In 1731 komt Mr. Nicolaas Sautijn als heer van Bunsch., Spak. en Dijkh. voor, doch werd reeds een jaar later daarin opgevolgd door Adam Kempe, en deze in 1736 door vrouwe Josina v. Loon tot 1738, waarna het aan Jan Elsevier behoord heeft tot 1739 of 1740. Een jaar later was Hermanus Zeeman heer van dit gericht; na hem in 1748 [1]) Jan v. Veeren, die het behield tot 1773, en eindelijk Mr. Jan Thomas v. Oirschot tot 1784, in welk jaar het aan vrouwe Anna Geertruida Jacoba Bosch gekomen is. Deze was eene dochter van Mr. Mathias bij Anna Lucia Cramer v. Veeren, en kleindr. van bovengenoemden Jan v. V.; zij huwde in 1821 den Utrechtschen hoogleeraar Dr. Gabriel v. Oordt en vermaakte bij uitersten wil de heerlijke rechten van Bunschoten, Spakenburg en Dijkhuizen aan J. A. M. v. Oordt, die haar daarin a°. 1826 is opgevolgd. — Bleef het getal inwoners dezer heerlijkheid vroeger tamelijk op dezelfde hoogte, — in 1633 bedroeg het 841 en in 1808, 880, — in den laatsten tijd klom het tot eene kleine 1800 inwoners. — Rotart Everts was schout, Jan Willems, Meeus Ebberts, Dirk Ebberts, Rijcout Simons, Henrik Thonis en Cornelis Pieters waren schepenen van Bunschoten in 1534. Rudolf v. de Vecht was aldaar schout in 1650, † 20 Jan. 1651. Het wapen dezer gemeente is In blauw een vrij staand gouden kruis, waaraan de rechterarm ontbreekt; in de plaats daarvan ziet men een halven adelaar van goud, gebekt en gepoot van rood. V. O.

Compagnie (XXXII, 275). De Compagnie van Verre" moet wel van de »Compagnie van Veere" onderscheiden worden. Gene was eene Vereeniging van negen Amsterdamsche kooplieden, die in 1595 den eersten tocht naar Indië uitrustte. Ze wordt ook wel de Oude Compagnie genoemd. De Compagnie van Veere was eene Zeeuwsche Compagnie, aan wier hoofd Balthazar de Moucheron stond. MR. C. BAKE.

[1]) In dit jaar stonden er 176 huizen.

Compagnie. De »Compagnie van Verre" (van verre landen) legde den grond tot de in 1602 opgerichte O. I. Compagnie. 't Was eene vereeniging van enkele Amsterdamsche kooplieden, die in 1595, bij wijze van proefneming, Cornelis Houtman met 4 schepen te zamen bemand met 250 koppen, om de Kaap naar de Oost zond; hij kwam na eene reis van negen maanden op Java aan, en Indië, zegt Groen van Prinsterer, lag open voor den Hollandschen ondernemingsgeest. A. AARSEN.

[Ook aldus L. A. P. en J. v. d. Baan, — alsmede G. P. Roos, berichtende, dat 't een compagnieschap was van den Zeeuw Balthasar Moucheron en anderen, tot het drijven van den O. Indischen handel. J. H. Carpentier Alting verwijst naar Hofdijk's »Geschied. d. Nederl. Volks", II, 481.]

Compagnie van verre. Dit »verre" is geen drukfout voor »Veere", maar staat hier voor »verre landen". Die *Compagnie* werd in 1594 te Amsterdam opgericht door de Gebs. Houtman, na hunne terugkomst uit Portugal, met het doel, handel te drijven op O. Indië. De eerste directeuren waren: Hendrik Hudde, Reinier Pauw, Pieter Hasselaar, Jan Jansz., Carel de Oude, Jan Poppen, Hendrik Buyk, Dirk v. Os, Sijvert Pietersz., Sem en Arent v. Grootenhuyze. De eerste vloot dier Comp., welke 2 Apr. 1595 uit Texel in zee liep, bestond uit 4 schepen, t. w. Mauritius, 200 last en 82 koppen, Jan Jansz. Molenaar, kapitein, Cornelis Houtman, koopman of commies; Hollandia, 200 l. 82 k., Jan Dignuszoon, kap., Gerrit v. Beuningen, commies; Amsterdam, 100 l. 59 k., Jan Jacobsz. Schellinger, kap., Reinier v. Hel, commies; het Duifje, een pinas van 15 l. 20 k., Simon Lambertsz. Man, kap. Daarna richtte men, met hetzelfde doel, nog verscheidene andere compagnieën op, welke echter 20 Maart 1602 door de Staten-Generaal vereenigd werden tot de groote »Nederlandsche Oost-Indische Compagnie", met octrooi voor 21 jaren. Het bestuur dezer Comp berustte bij 60 bewindhebbers, verdeeld over 6 kamers, t. w. Amsterdam, met 20 bewindh., Zeeland met 12, Delft, Rotterdam, Hoorn, Enkhuizen, elk met zeven bewindhebbers. J. C. d. R.

Compagnie van Verre. Vóór 1584 haalden de Hollanders en Zeeuwen de Indische waren uit Portugal, doch in genoemd jaar

werd deze handel door de Spanjaarden, die zich van Portugal hadden meester gemaakt, verboden en belet. Niettegenstaande dit verbod begaven de gebr. Corn. en Fred. Houtman, uit Gouda, zich in 1593 naar Lissabon, om nauwkeurige berichten over den Indischen handel in te winnen. Cornelis werd gevangengezet, doch wist eenige Amsterdamsche kooplieden van zijn lot te verwittigen, die hem loskochten, onder voorwaarde, dat hij het gansche geheim van den Oost-Indischen handel, daar hij nu mede bekend was, hun openbaren wilde. Hij kwam met zijn broeder te Amsterdam terug, en legde den schat zijner gemaakte ontdekkingen bloot. Dadelijk richtte men een handelmaatschappij op, die men van Verre (landen) noemde. Vier schepen werden uitgerust, met welke Houtman April 1595 uit Texel vertrok, en Aug. 1597 terugkeerde. Deze reis bracht weinig voordeel aan, doch terstond werden andere vereenigingen opgericht, welke echter tegen Spanje en Portugal niet bestand waren, hetgeen de Staten der Vereenigde Nederlanden deed besluiten, deze bijzondere maatschappijen tot ééne algemeene te vereenigen, de Oost-Indische Compagnie, opgericht bij octrooi van 20 Maart 1602. H. T. G.

Rijngraaf (XXXII, 95; XXXI, 405). Charl Pascal, Luit. in de Comp. van den Capitein Thiesenhause, wordt 16 Junij 1690 gecommitteerd tot Capitein over die Compagnie (zie op het Rijksarchief deel H. 8 Commissieboeken, Raad van State, fol. 270.)

Deze Cap. T. kan alzoo zeer wel de XXXI, 405, genoemde wezen.

Guillaume Florentin Rhingraeff, wordt 9 Nov. 1676 gecommitteerd tot capitein over de Compagnie van wijlen den Heere Rhijngraeff, Luitenant-Generaal van de Infanterie, en op dien zelfden dag ook tot Collonel over het Regiment voetknechten van dien Lt. Genl.; welke plaats de eerstgenoemde al bediend heeft sedert den 7 September 1676. NB. Heeft vermits zijn minderjarigheit noch gheen eedt ghedaen.

(Zie deel H. 7, folio 59 verso, der Commissieboeken.)

Wellicht geven de Staten van Oorlog op het Rijks-Archief meerdere inlichting.

Verder meldt Moreri in dl. VII:

Guillaume-Florent, ou plutôt *Florentin*, Rhingrave & Wildgrave

de Dauhn et de Kirburg, Comte de Salm, Seigneur de Vestingen, Baron de Tournebeuffs & de Praet, Seigneur de plusieurs autres Terres, Gentilhomme de la Chambre du Roi des Romains, Capitaine de ses Gardes, Major-Général & Colonel dans les Armées de l'Empereur & des Etats-Généraux, né le 12 Mars 1670, fut marié en 1699 avec Marie-Eléonore, Comtesse de Mansfeldt, née en 1682, fille de Henri François, Prince du S. Empire Romain & de Fondi, Comte de Mansfeldt, Grand d'Espagne, Chevalier de la Toison-d'or, Chambellan de l'Empereur, son Conseiller intime, Grand-Maréchal de sa Cour et de ses Armées &c., et de Marie Louise née Comtesse d'Aspremont, Duchesse Douairière de Lorraine, sa première femme

Zijn vader was:

Charles-Florent, Rhingrave, qui mourut le 4°. Septembre 1676; il avoit épousé Marie Gabrielle de Lalain, fille d'Albert François, Comte de Hoochstrate Baron de Leuse.

A. C. SNOUCKAERT V. S.

[Ook *Nav.* XXIX, 486, is sprake van het regiment Rhijngraaf a°. 1726. *Nav.* XXX, 534, leest men van den Rijngraaf van Salm en van het regiment Salm, bekend uit den Patriottentijd en de Fransche Omwenteling. Er wordt dus een militaire waardigheid door aangeduid, maar welke?]

Vrijdom van stadslasten. *Nav.* XXIV, 78, wordt gevraagd of Jan de Huyter, schout van Delft, die in 1522 den burgemeesters dezer stad om dien vrijdom aanzocht, zulks verlangde als gunst, of wel omdat hij, zoowel als de schouten van andere steden in hunne hoedanigheid van grafelijke ambtenaars, er recht op hebben zou. 't Komt ons voor, dat hij het verlangde òf omdat hij zich offers had getroost in 't belang der stad, òf ook omdat hij in den oorlogstijd buitengewone schade had geleden. In elk geval dunkt ons zijn verzoek van persoonlijken aard te zijn geweest.

VRAGEN.

Gedispicieerd tot veldprediker. In een handschrift uit de vorige eeuw, familie-aanteekeningen bevattende, staat vermeld van zekeren predikant bij de nederduitsche hervormde gemeente op een dorp

in Friesland, dat hij in 1692 werd »gedispicieert tot Velt-Prediker in 't Staten-Leger". Wat wordt hier mede bedoeld? Het blijkt verder, dat deze predikant zijn standplaats evenwel niet heeft verlaten. Van dien zelfden man wordt verder gemeld dat hij in 1698 was »Correspondent na Aver-IJssel." Wat beteekent dit?

[»Gedispicieert" zal eene verschrijving zijn voor »gedepêcheerd" of »gedeputeerd". Die predikant werd aangewezen om *desvereischt* als legerpredikant dienst te doen. — Men had voorheen deputati synodi en synodale correspondenten. Eerstgenoemden moesten in loco bezwaarlijke kwesties van kerkelijken of zedelijken aard wegruimen, waar de bemoeiingen der deputati classis tekortschoten. De correspondenten waren in zekeren zin ook afgevaardigden, die de synodes der onderscheidene provinciën elkander toezonden, om als verslaggevers van het op hunne eigene synodale vergaderingen voorgevallene, wederkeerig ten hunnent rapport te doen van hetgeen voorviel in de synodale vergaderingen, werwaarts zij werden afgevaardigd, en malkanders wederzijdsche kerkelijke en godsdienstige belangen te behartigen. Zij legden dan ook een afschrift van de acta der laatstgehoudene synode hunner provincie ter tafel in de synodale vergadering waar zij verschenen. De correspondenten waren meesttijds twee in getal. Soms liet men, als de kas minder gunstig stond, één, soms beide achterwege. Alleen bij zaken van algemeen kerkelijken aard, waarbij meerdere provinciën, of wel het gansche vaderland belang had, vaardigde de synode van elke provincie zoodanige verslaggevers en zaakverzorgers naar *al* de andere af; anders oefenden de *naburige* provinciën onderling gewoonlijk zulk synodaal correspondentschap uit.]

Predikanten te Stad aan 't Haringvliet. Hoe heetten de predikanten, die gedurende de vorige eeuw bij de nederduitsch-hervormde gemeente te Stad aan 't Haringvliet hun ambt hebben vervuld? Alleen eene opgave hunner namen wordt verlangd.

Een slavische volksstam in Nederland. In het duitsche tijdschrift voor land- en volkenkunde Globus, jaargang 1863, vind ik in een opstel getiteld: Die ehemaligen Sitze der Slawen in Deutschland, de volgende bijzonderheid: »Erwiesen ist auch, dass in der Mitte

des sechsten Jahrhunderts in der Gegend von Utrecht in Holland eine slawische Ansiedelung bestand; vielleicht ist sie von solchen Slawen gegründet worden, die an der Ostsee wohnten und zu Schiffe nach den Niederlanden kamen. Getrennt von ihren Stammgenossen und überall von feindlichen Völkern umgeben, behaupteten sie aber ihre Nationalität nicht lange. Von ihnen sind nur einige Slawische Ortsnamen und einige Worte im Altholländischen übrig geblieben. Von dieser Slawischen Kolonie leitet denn auch Schafarik eine Niederlassung in England ab, die in Wiltshire (Weletenheim) ihren Sitz nahm und durch die der Name der Stadt Wilton, sowie mehrere Slawische Wörter und Ausdrücke in der Englischen Sprache erklärt werden". Inderdaad heeft Utrecht vroeg in de middeleeuwen den naam van Wiltenburg gedragen; de Wilten waren een slavische volksstam. Ook de stad Vlaardingen heet door een slavisch volk te zijn gesticht. Wat is er waar van deze zaak, vooral wat is er van *bewezen*, zooals in bovenstaande aanhaling vermeld staat. Zijn er inderdaad in Nederland plaatsnamen van slavischen oorsprong? En welke slavische woorden komen er in 't oud-nederlandsch voor? ARCADIUS.

Wijk. Is dat Wijk, welks kerk, blijkens *Nav.* XXIII, 106, in 1657 met een schaarwapen zegelde, Wijk in het land van Heusden?

OUDHEID-, MUNT- EN PENNINGKUNDE.

XXXIII.

Penningkundig Repertorium. Mededeelingen door Mr. J. DIRKS.

577. (*Nav.* 1880, blz. 182). Presentiepenning van de Groninger Ommelanden. Is in goud in het Kon. P.kab. *Aanw.* 1861, blz. 26.

607. (*Nav.* 1880, blz. 233 en elders staat: DES PAS lees: DE PAS.

628*. (*Nav.* 1880, blz. 239) H. GOLTZIUS †. In Cat. *Arti* 1880 n°. 1687. Ovale penningplaat met borstbeeld van een jonkman. Omschrift: *Vertu vray honneur Aetat. Svae XXIII. H. Goltzius fec.* A°. 1583. Aan de kz. een in olieverw geschilderd mansportretje.

(Bij *D. Francken Dz.* te Parijs) kan ook zijn van *Hk. Goltzius*, geb. te Mulbracht in Gulik 1558, † 1607.

634. Nu in Kabinet *Völcker?*

635. In Kon. P.kab. *Aanw.* 1877, blz. 16.

636. (*Nav.* 1880, blz. 241) staat: *be(lvm)* lees: *bel(lvm)*.

636*. 1584. Vz. Regtsgewend b.b. met een kaal hoofd. In de afsnijding *Aet* 68 *C. B(loc)*. Omschrift: *Phil. de Monte Chori. Mvsi(ci) Caes(aris) Praef(ectvs)*. Kz.: Een slang die in zijn staart bijt. Daaronder 1584. Omschrift: *Non omnibvs* (Niet voor allen). Lood Gr. 21. (Verz. van den Graaf van *Limburg Styrum* te Gent). Zie *R. Serrure Le Musicien* PHILIPPE DE MONT. *Médaille gravée par* CONRAD BLOC in *Bulletin Mensuel de Num. et d'Archéol.*, I, 1881 n°. 6. Dec. p. 81—84.

647*. 1586. Zilv. avondmaalsloodje der Waalsche gemeente te Amsterdam. Vz.: Stadswapen. Kz.: Een anker door twee handen vastgehouden, 1586. Cat. *Arti* n°. 1099.

Een interessante arbeid is die van *M. Emmanuel Delorme Sur l'emploi du méreau dans les eglises réformées de France dans le culte presbyterien de la Grande-Bretagne et d'Irlande et chez les Baptistes d'Ecosse.* Deze verhandeling is bekroond door de *Société archeologique du midi de la France* en wordt uitgegeven door den heer *K. Versnayen* te Parijs in zijn *Moniteur de la Numismatique* etc. 1881 (n°. 6, p. 271—279) (n°. 7, p. 7—21 en volgende n°.) p. 11 lezen wij van dit loodje: »En 1828 on en signalait l'emploi à Amsterdam dans l'eglise Walonne." Wij stellen ons voor dien arbeid met de ons bekende Nederlandsche Avondmaalloodjes aan te vullen.

☞ Mededeeling daarvan wordt verzocht aan den schrijver, te Leeuwarden.

656. (*Nav.* 1880, blz. 281) te lezen: Gelijk BIZOT blz. 53, pl. 8*, n°. 1.

673. (*Nav.* 1880, blz. 284) staat: 515 lees: 511.

682*. (Kon. P.kab. 1874, blz. 10). Zeldzame verguld zilv. p. op het zestigjarig huwelijk van *François van Heulle* en *Mary van der Meer*, den 29sten October 1591 te Haarlem (gehuwd?) Deze vraag van den heer directeur *J. F. G. Meijer* wordt door ons herhaald.

689*. 1593. (Kon. Kab. *Aanw.* 1879, blz. 18). »Nog nergens beschreven zilveren p., Vz. HVGO BLOTIVS. D. S. C. M. BIBLI.

PRAEF. A°. AET. 59. Borstbeeld in pelskleed. Kz. APERTE NVDE CANDIDE MDLXXXXIII. Gehelmd wapenschild, hebbende tot *cimier* het bovenlijf van een man die op zijn hart wijst.

HUGO DE BLOOT, (schrijft de heer Meijer t. a. p.) was te Delft (volgens anderen te Lier) in 1534 geboren, schreef verschillende werken, werd bibliothecaris van keizer Maximiliaan en stierf als zoodanig te Weenen in 1608, onder anderen een MS. nalatende: *De moneta et de re monet aria antiqua* (ontleend aan *Jöcher* en *Blotius* (*Hugo*).

687/688 en welligt elders staat: DE JONGE en DE VRIES of DE JONGE c. s. lees overal: DE VRIES en DE JONGE of DE VRIES c. s.

694. Staat: *c. a.* lees: *c(um)u(xore).*

700. Staat: 448 lees: 458.

701. Staat: 1566 lees: 1596.

718**. 1596. *v. L.* I, 481 (1). De plaatsnijder heeft in het omschrift der vz. van dezen penning in plaats van *DissolvET Dissolves* gesneden. De tekst (blz. 482) en de *gelijksoortige* [1]). Vz. van den penning bij *v. L.* I, 449 (3) hebben allen *Dissolvet.* (Dr. W. N. DU RIEU, *Verhand. over de portretten en het testament van* J. J. SCALIGER. (*Handel. der M. r. N. L. te Leiden,* 1881, blz. 108.) Deze deelt ook t. a. p. nog mede, dat *J. J. Scaliger* dezen penning in goud van de Staten-Generaal ontving blijkens het voorkomen daarvan op een portret van J. J. S. in 1601 geschilderd, hangende aan drie gouden kettingjes aan een zwart zijden koord om den hals. Deze gouden medaille woog 33 kroonen en werd vermaakt aan *Daniel Taffin Toessny.* Met den heer DU RIEU (blz. 109) vragen wij, wie was deze? Nog vermaakte J. J. S. een anderen gouden medaille van de Staten-Generaal mede ontvangen, hangende aan een gouden ketting, aan zijnen neef *Jacob Secondat des Rocques.*

722. (*Nav.* 1880, blz. 342) staat: *v. L.* I, 294 lees: 494.

724. (*Nav.* 1880, blz. 343) staat: *VollständigEN* lees: *VollständigES.*

733. (= blz. 345) te lezen: *Ma. N. Boulart.*

735. Hiervan zijn vele nieuwe afslagen der stempels voorhanden aan Rijksmunt gemaakt, vroeger aldaar verkrijgbaar voor (in Brons) *f* 7 (in zilver) *f* 31, zie *v. d. Chijs* Tijdschrift I, blz. 13.

[1]) Niet *gelijk*, want die van 1596 heeft twee kruisjes en een roosje achter *Dissolves.*

737. (Ald. te lezen *penningen* in regel 4.

766. (Ald. = blz. 349 2de regel, achter Z. een C.(*omes*).

777*. 1602 12 Octb. Op het overlijden van *Casper van Marle.* Vz.: Het geslachtwapen dier familie. Kz.: *Casparus/ a. Marle signifer. / Bernhardi. e. septem / filiis secundus natus / Aet. V nonas majas* CIϽIϽ / LXVIII. *denatus ter / tius. a. d.* XII *calen / das Octobris /* CIϽCII. Daaronder lofwerk Gr. 28 Z. Medegedeeld door *D(oorninck)* te D(eventer) in *Nav.* XVI, 138.

In n°. 787. (*Nav.* 1880, blz. 459) staat *Albrevht,* lees *Albrecht.*

788. *v. L.* II, 19. P.kab. *P. H. v. Gelder* met *Re* voor *Rex* en in fraaien rand met oog.

790. (*Nav.* 1880, blz. 460, reg. 14 v. b.) te lezen: *geunieerde.*

520/791. *P. A. van der Werff* door BEMME, 1821. Hiervan bestaan 4 varianten:

a. Kz. met: *geboren te Leyden* enz.

b. Zonder dit omschrift.

c. Met krans, zonder BEMME *f.*

d. Met: *Daar 't kloek gedrag,* enz. Dichtregelen van H. WESTHOFF JR., die dezen penning in 1824 liet snijden. Zie Cat. *Westhoff* 1848, n°. 3894, Cat. *J. van Dam D.Wz.* 1858, n°. 4011, Br. *f* 20, *van Cleeff* I 1861, n°. 3438, Br. *f* 25. Eenig exemplaar. Allen verwijzen naar *Roemer 250jarige feestviering,* de plaat tegenover blz. 118 (*Guioth* n°. 259).

791* Bij *Westhoff* n°. 3895 nog vz. = 3894 zoo even vermeld. Kz. *Ter gelegenheid van het 250jarig jubelfeest van het ontzet van Leiden* (1824). Eenig exemplaar. (*Guioth* n°. 259).

800*. *v. L.* II, 28. Niet alleen grooter, maar ook van geheel anderen stempel.

802. In Cat. *Arti* 1880, n°. 1105, met IO. MON.

803*. *v. L.* II, 46(3)0). Dubbele daalder juist even groot als *v. L.*, weegt 62 w.

803**. = Enkele daalder iets grooter en met meer buitenrand, 43 w. In n°. 809 te lezen »*als* n°. 808."

813. Is bepaald een *legpenning.* Het ? valle dus weg.

817. Staat: 52(3) lees: 53(3).

818. Staat: *ook* lees: *als.*

824. *Leprozenpenningen.* (*Nav.* 1880, blz. 466) »1636 12 Februarij.

Is bij de E. Raad van Leeuwarden geresolveert, dat de personen met *Lazari* besmet op de *Groene weg* wonende de stad door de wagters zal verboden worden, met ordennantie dat zij tussen dit en May aankomende andere woonplaatsen buiten de stad zullen zoeken zo nogtans dat deselve op Zaturdagen, sonder anders, haer aelmoesen binnen de Stadt zullen mogen vergaderen. Ende om voor te komen dat de vrije omgang vragen van niemand anders met de Cloppe (*Klep, Lazarusklep*) begaan als die geene 't geoorlooft is, *zullen vier teekens gemaakt worden*, en de Binnenvader van 't Lazarushuis behandigt werden, die welke zo wel de inwoonders van 'tzelve huis als anders op de geinstalleerde dagen aan harer mantels dragen ende daarvan aan denselven vader weder overleveren zullen, bij poene dat zo wie bevonden werd met de kleppen zonder 't voorschr(even) teeken omme te gaan, dadelijk van de stadsofficieren aangetast en gebragt sal worden ter plaatse daar de Magistraat ordonneren zal.

Lapidarium Zeylonicum, being a Collection of Monumental Inscriptions of the Dutch Churches of Ceylon. J. Mailand et Comp. Colombo 1877.

Jacomina Rosegaard en Esther de Sollemne,
huysvrouwe(n) van Rijcklof v. Goens, gouverneur van Ceylon etc.
overl. 3 Jan. 1667, d'ander 22 Junij 1668.

Henrietta v. Kriekenbeek, huijsvrou van Thomas v. Rhee,
directeur van Ceylon, † 24 Oct. 1696. 56 jaren.

Willem v. Rhee, opperkoopman etc.,
geb. 1 Dec. 1 1664, † 5 Nov. 1700
en zijn huijsvr. Catharina Affricana v. Dielen,
geb. 7 Junij 1670, † 23 April 1700.
(Wapen v. Rhee 3 hertenkoppen).

Gerrit de Heer, gouverneur van Ceylon,
† 26 Nov. 1702. 45 jaren 8 maanden.

Agnita Clara Samland, Egtgenoot van
Willem Jacob v. de Graaff, opperkoopman etc.

Cornelis v. der Para, secretaris van Ceylon,
geb. 1687, † 26 April 1719. 32 jaren 2 maanden.

Jonkheer François v. Beaumont,
† 7 April 1722. Out 24 jaren 5 maanden.

3 Kinderen van Arnold Moll, Ceylon's hoofdadministrateur,
en Mejuffrau Christina v. Reede, 1719.

Sara Maria Raket, huijsvr. van den opperkoopman Adriaan Moens,
geb. 1734, † 1768.

Richard v. Mine, geb. tot Amersfoort 6 Nov. 1706, † 13 Oct. 1749,
opperkoopman en Ceylon's hoofdadministrateur.

Gerard Johan Vreland, raad-extraordinair van Nederlands India,
gouverneur en directeur van het eiland Ceylon,
geb. tot Utrecht 24 Sept. 1711, † tot Colombo 26 Febr. 1752.

Anna Henrietta v. Beaumont, gemalinne van Joan Gideon Loten,
raad ordinair van Ned. India, gouverneur van 't Eijland Ceylon,
geb. aan de Caap de Goede Hoop 13 Nov. 1716, † 10 Aug. 1755,
en het zoontje van haar dochter
Albert Anthonij Cornelis v. der Bruggen 1754, † 1755.

Susanna Adriana Potken, huijsvr. van den onderkoopman en
oud eerste clercq van politie Adrian Moens,
geb. te Colombo 27 Aug. 1726, † 24 Meij 1761.

Lubbert Jan Baron v. Eck, heer van Overbeek, gouverneur
en directeur van het Eijland Ceylon, † 1 April 1765.

Mr. Iman Willem Falck, gouverneur en directeur van 't Eiland Ceilon,
geb. te Colombo 1736, † 6 Febr. 1785.

Christina Elisabeth v. Angelbeek, echtgenoote van
Willem Jacob v. de Graaf, gouverneur van Ceylon,
geb. 30 Jan. 1756, † 18 Junij 1792.

Joan v. Velse, in zijn leven commandeur der Stad en Eilanden
van Gale Mature etc., geb. tot Leijden 2 Julij 1655, † 23 Nov. 1709.
(Wapen 3 bellen.)

Sandrina Reets, geb. tot Uijtrecht 7 April 1668, huijsvr. van
Jacobus v. Outshoorn v. Sonnevelt, onderkoopman en boekhouder,
† 1 Jan. 1706. Oud 37 j. 8 m. 29 d.

Livina Goutier, Huisvr. van Aernout Valk, koopman en
administrateur des Gaulse Commandements, geb. tot Colombo
2 Oct. 1672, † 13 Meij 1708.

Joanna Henrietta Collard v. Lynden, huijsvr. van de heer
Isaac Weijns, opperkoopman etc.,
geb. tot Delft 2 Oct. 1670, † 15 Maij 1710.
(Wapen een hertenkop.)

Monica Roseboom, huijsvr. van den opper chirugijn
Frederik Willem Winckelman, geb. 1688, † 1716.

Gellius Geldesma, bedienaar der gemeijnte Jesu Christi,
† 5 Junij 1717. Out 33 jaeren en 2 maanden.

Johanna v. Rhee, huijsvr. van Cornelis T... v. Wezel,
geb. 1668, † 15 Julij 1719.

Abraham Samlant, commandeur der stad en land van Gallen,
geb. 12 Aug. 1713, † 3 Meij 1766.

Maria Cornelia Schuttrup, gemalinne van den raad extraordinair
van N. India Arnoldus de Ly, geb. 1742 3 Nov., † 1785 5 Aug.,
dogter van den opperkoopman Pieter Elders Schuttrup en
Anna Maria v. der Linde.

Johan Frederik Andrae, capitijn luytenant der militie te Cochin,
geb. te Goldinansax 5 Maart 1752, † 4 Julij 1790.

Anna Jacoba v. de Leu, egtgenoote van Cornelis Dionijsius
Kraijenhoff, opperkoopman etc., geb. 12 April 1747, † ....

Adriana Swinnas, huijsvr. van de opperchirurgijn Dirk Berghuijs,
† 28 April 1734.

Nicolaas Brasser v. Heuvel, jongste zoon van den commandeur
Nicolaas v. Heuvel, geb. 15 Aug. 1701, † 30 Julij 1721.

Elisabeth Mooyaard, gemalinne van Jacobus de Jong,
commandeur van Gale etc., † 21 Oct. 1747.

Abraham v. der Hart, schipper in dienst der E. Compagnie,
geb. tot Maaslandsluis, † tot Gale 13 Dec. 1737.

Anna Maria v. der Linden, wede. van Pieter Elders Schuttrup,
opperkoopman, † 7 Oct. 1764.

Isaac Weijns, opperkoopman etc.,
geb. 15 Meij 1655, † 29 Junij 1711.

Mr. Frans Willem Falk, opperkoopman etc.,
geb. tot Keulen 7 Dec. 1710, † tot Mature 7 Aug. 1737.

Arnold Moll, raad extraordinair van Ned. India,
geb. tot Batavia 5 Meij 1675, † 10 Febr. 1729.

Gerardus v. Rhee, geb. 3 Aug. 1670, † 1693.
Iman de Jonge (van Zirkzee), commandeur van Jaffanapatnam,
† 13 Dec. 1737.

François v. de Sande, bedienaar des Goddelijken Woorts,
† 6 April 1705. 39 jaar en 7 maanden.

Henrietta Wichelmans, huijsvr. van den coopman
Rombout v. der Parra, out 21 j. 2 m., † 26 Meij 1707.

Medegedeeld door K. V. S.

Wytse Fons thoe Hesens, de bolleman van Franeker (XXXI, 593). Wel mocht de geachte redactie van dit tijdschrift op den omslach van aflevering 10 (1881) den medewerkers dringend verzoeken toch vooral hun bydragen duidelik te schryven, en te zorgen dat men, in de eigennamen in d'eerste plaats, de letters *a* en *o*, *u* en *n* naukeurig kunne onderkennen. Want juist in die zelfde aflevering bracht de verwisseling van *o* en *a* verwarring te weeg, werd ter boven aangehaalder plaatse 't woord »balleman" afgedrukt in plaats van »bolleman", en gaf dit zelfs aanleiding tot de vraag of »balleman" zoo veel als »baljuw" is. Neen! Wytse Fons was bolleman van Franeker. *Bolle* (in friesche orthographie *bulle*, en uitgesproken met zeer doffe *o;* zie *Nav.* XXXI, 570), *bolle* is 't friesche woord voor 't hollandsche »stier". En »bolleman" is de man die een stier houdt, en daarmede, ten tyde als de koeien tochtig zijn, ten platten lande rondtrekt. Hy blaast dan van tijd tot tijd op een hoorn, om de soms ver af en verspreid wonende boeren zijn komst te melden. En dezen komen dan met hun koeien om ze te laten dekken. De boeren van een dorp, ook wel van meerdere naburige dorpen vereenigd, houden gezamentlik zulk een stier, als een sultan voor hun koeieharems. Een van hen is dan voor gezamentlike rekening met het houden van dien stier belast; of men belast daarmede ook wel een arbeider of ander armoedig man; en dat is dan de *bolleman.* Zulk een bolleman was Wytse Fons thoe Hesens. Zeker geen baantje voor den laatsten afstammeling van zulk een oud adellik friesch geslacht! Maar Wytse Bolleman was verarmd en daarby geheel

verboerd, van den adeldom zyner voorouders ontaard, en leefde geheel als een allerruwste boeren-arbeider. En juist daarom werd de beklagenswaardige man, wreed genoeg, als een »curiositeit" aan den stadhouder vertoond. Die zaak is den frieschen geschiedkundigen en navorschers genoeg bekend.

Men verwondere zich niet dat de stad Franeker, dat toch een *stad* is (al is ze klein), met aaneengeboude reeksen huizen langs grachten en straten, door wallen en singels omsloten, in vorige eeuen, toen ze zelfs nog een academiestad was, er een dekstier op nahield. Want Franeker heeft een grooten, uitgestrekten klokslach (*Nav.* XXV, 471; XXVI, 36, 298), met buurten, gehuchten en verspreid liggende boereplaatsen, en dus veel boeren onder hare bevolking. Wytse schijnt werkelik stads-bolleman geweest te zijn, van stadswege aangesteld tot het houden van den stads-stier. In dorpen of plattelands-gemeenten in d'oostelike gouen van ons land wordt nog wel, meen ik, heden ten dage zulk een dorps-stier van dorpswege gehouden. In Duitschland is dit bepaald zeker nog 't geval; daar verschrikt nog de losgebrokene »Gemeinde-stier" jonge dames op haar eenzame wandelingen. De uitdrukking »stads-bolle" bestaat nog heden in de volkstaal der friesche steden, als een smaadwoord voor sommige mannen, een herinnering aan den tijd toen de friesche steden nog een stads-bolle (van 't rundvee-geslacht) in functie hadden. — De geslachtsnamen Bolleman en Bolman, juist in Friesland oorspronkelik voorkomende, danken hun ontstaan aan de zelfde betrekking die de laatste afstammeling der edelingen Fons thoe Hesens te Franeker bekleedde.

JOHAN WINKLER.

VRAGEN.

Erfsluiter — was immers iemand, die rekenschap en verantwoording eener nalatenschap aan de daartoe gerechtigden moest doen! Vgl. *Nav.* XXIX, 46 (erfsluitster). Sloot deze benaming in, dat zoo iemand mede-erfgenaam was, of wordt er in 't algemeen mede bedoeld wat wij thans noemen executeur (in casu, -trice) — testamentair(e)? Men leest ook weleens van erffuiter (-fuyter); is dit een bastaardvorm van »erfsluiter"?

Rommelskerken. In *Herald. Bibl.* 1880, blz. 340, wordt als groote »stoutigheid" van een kerkelijk persoon, den koster J. v. Eck te Ravenswaaij, verhaald, dat hij 's nachts in de herberg onder het kermisvolk op de viool den deun speelde: »Wie gaat er meê naar Rommelskerken"? Mij dacht, dit was een verdichte naam zonder bepaalde bedoeling, of ook een schimpscheut op den in des kosters oog min gunstigen »rommel"-achtigen toestand des dorps als kerkgemeente, onder het pastoraal bestuur van Ds. Johannes Resler, met wien hij op gespannen voet stond. Toevallig valt thans mijn oog op »Romelskirchen", als dorp in Opper-Hessen, en op Romerskirch, Pruissisch dorp in het regeeringsdistrikt Dusseldorff. En zoo vraag ik, of een dezer plaatsjes bedoeld zij, en of dus bovengenoemde deun eene historische bedoeling kan hebben gehad?

Thoor. In de begrafenisboeken van Breda leest men, dat ald. † 25 Mrt 1794 en 29 d. a. v. te Meel begraven werd François Christiaan de Fabry, geheimraad en rentmeester van mevr. de prinses van Thoor. Zijne wede. Maria Henriette Stickers, † te Breda 13 Oct. 1794, werd 16 d. a. v. te Meel begraven. Wie was deze prinses van Thoor? v. o.

['t Zal eene (vorstelijke) abdis der abdij van Thoor of Thorn in Luikerland geweest zijn.]

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

Luther. De volledige, tweede uitgaaf der preeken van gemengden inhoud (»Vermischte Predigten") van Duitschland's grooten kerkhervormer geraakte Oct. '81 voltooid. Ze bestaat uit 6 deelen en bevat 242 preeken, van welke 127 te voren nooit gedrukt. Die taak is verricht door E. L. Enders, pred. te Oberrad, bij Frankfort a/M. Daar deze preeken naar tijdsorde zijn gerangschikt, bieden ze een geschikten leiddraad ter beoordeeling van Luther's ontwikkeling. Intusschen houdt de predikant Knaake te Potsdam zich

onledig met eene geheel nieuwe uitgave van al de geschriften en brieven des kerkhervormers; aan welken arbeid keizer Wilhelm ruime ondersteuning schenkt. De onlangs te Neuilly overleden Italiaansche markgraaf Pareto vermaakte 200,000 francs aan de stad Eisleben, ter eere van den aldaar geboren Luther. Terwijl men allerwegen in Duitschland zich bereidt op de viering van het vierde eeuwfeest der geboorte van Duitschland's grooten kerkhervormer (10 Nov. 1883), heeft de uitgever Fues te Leipzig reeds nu een »Leven van Luther" in het licht gezonden, dat in hooge mate de aandacht tot zich trekken zal. Het is bewerkt door Julius Köstlin, hoogleeraar te Halle, den biograaf der Hervormers, beroemd door zijn in 1875 in twee zware deelen verschenen »Martin Luther". De slotsommen diens wetenschappelijken arbeids zijn nu in dit »Luthers Leben" teruggegeven. Bovendien is deze uitgave voorzien van tal van »authentieke illustraties, houtsneden en facsimilé's, welke den lezer geheel in dien ouden tijd verplaatsen. Fues geeft tien portretten van Luther, waarvan acht naar Cranach uit verschillende jaren, b. v. 1520, 21, 22, 25, 28 enz., portretten van Luther's ouders, van zijne vrouw, van Staupitz, Melanchthon, Erasmus, Ulrich v. Hutten, Frans v. Sickingen, Filips v. Hessen, kortom van alle hoofdpersonen uit den Hervormingstijd, naar oorspronkelijke, van wijd en zijd te voorschijn gehaalde documenten; voorts titelbladen van de eerste drukken der belangrijkste geschriften, Luther's wapen, zegel- en trouwring, enkele brieven, het Wormseredict, alles naar de oorspronkelijke bescheiden, in keurige houtsneden. Het boek, met 65 platen, op stevig papier gedrukt, 40 vel groot, kost slechts acht mark. — Verschijnt te Rome tegenwoordig, als een teeken des tijds, een geïllustreerd weekblad, l'Italia Evangelica, dat door de gesamenlijke protestantsche kerkgenootschappen in die wereldstad wordt uitgegeven: het nummer van 29 Oct. '81 van dit blad bevatte, als aan den gedenkdag der Kerkhervorming gewijd, eene plaat van Luther op het monument te Worms door Rietschel. In beelden en beeldjes van Luther wordt thans in Italie veel handel gedreven. — In den kunsthandel van Glogau te Leipzig zag Juli '82 een geschreven portret van Luther het licht; de grootte van het beeld is 27 × 20 nederl. duimen. Alles aan dit portret is geschreven, zelfs de haren en oogen en evenzoo de zes

medaillons zijner hem omgevende medewerkers. Alles is met een vergrootglas, veel met het bloote oog te lezen. De inhoud van het geschrevene vormt eene levensbeschrijving des Hervormers. Het origineel, waarvan de nu verschenen lichtafdruk genomen werd, is afkomstig uit het jaar 1824. Voorwaar, eene zeldzaam voorkomende proeve van geduld en fijnheid van bewerking.

Rijmke op den koning van Pruissen. In een boek uit de vorige eeuw, dezer dagen door my op een boekverkooping aangekocht, vond ik tusschen de bladen, op een los blaadje papier, met een kennelijk achttiende-eeuwsche hand het volgende geschreven:

Berlyn 13 Maart 1794.
Fred: Wilm: Roi de Prusse. P. P. C.

Mijn reys mislukt.
Mijn beurs geplukt.
Mijn arend lam.
Mijn volk gram.
Van eer berooft.
De kous op 't hooft.
En zo naar huys,
Met mijn gespuis.
Verlies ik dan mijn Poolsche buyt,
Dan is mijn Kooningschap ook uyt.

ARCADIUS.

VRAGEN.

Hoorndrager (XXXII, 344). In een oud boekje, mij door bevriende hand verstrekt, getiteld: »Narrinnen-Spiegel, vertoonende Natuurelijk en Figuurelijk den Aardt, Levenswyze en gebreeken der gebrekkige Vrouwtjes enz. Alle dengeenen, die genegen zijn dezelve te verbeeteren, voorgehouden door Pr. Abraham à St. Clara. Met printverbeeldingen en bijschriften t' Amsterdam, bij de Janssoons van Waesberge, Boekverkooper, 1718", vind ik op blz. 304, aan het hoofd van een opstel getiteld: »De Egtschendende Narrin" een plaatje, waar eene vrouw die door een heer omhelsd wordt en dezen kust, tegelijk haar' man, die vóór haar op een laag bankje

zit, een paar hertshoorns boven 't hoofd houdt, terwijl hij heel gemoedelijk bezig is gaten in zijn hoed te knippen opdat ze des te beter mogen passen. Daaronder lees ik:

Hier zet een geyle en dert'le pop
Haar manshoofd een paar hoorens op
Door Rits-aard, en 't schijndt hem te passen,
De grond is goed, zij zullen wassen;
Hij is tevreên den goeyen-bloedt
En maakt vast gaaten in zijn hoedt.

Aan den wand van 't vertrekje waar dit gebeurt hangt een prentje, waarop een tot hert gemetamorphoseerd jager is afgebeeld, door een hond in 't been gebeten, door een anderen aangeblaft. In dit opstel lees ik verder: »Tegenwoordig ziet en hoort men van dergelijke (getrouwe vrouwen) niet meer; de dagelijksche ervarenheit leert dat veel vrouwluy nu oneerlijke dingen begaan; dat haare begeertens en onmenschelijke lust geen ander doelwit hebben, dan om de oneerbaarheit, bloetschande, en voornamentlijk egtbreuken, dewijl zij de eere des mans, in zo verre zij alleen haare snode lusten mogen plegen, in de wind slaan: ja 't nog voor een eer rekenen, wanneer zij dezelve een halve maan dwars op de kop konnen planten, zoodat hij als een gekroonde bok, bij yder een aangezien word, en dat men met vingeren na hem wijst, en roept: zie daar komt nog een braaf Man aan, die vreemde hanen op zijn misthoop laat krabben, en die hem van zijn lieve wijfje in een Actaeon laat metamorphoseeren! Zie, zie, dit is die heer Cornutus, die Durandus op zijn voorhooft draagt". — Burton spreekt in zijn Anatomy of Melancholy, II, 457 (uitgave van 1621) van »Wives who clap Actaeon's badge on their husbands' heads", — terwijl uitdrukkingen zooals »to clap on a pair of horns" en toespelingen daarbij op Actaeon bij Shakespeare herhaaldelijk voorkomen. In de »Merry Wives" o. a. vinden wij Act. II, sc. 1.

»*Pistol* ...., ... Prevent or go.
»Like Sir Actaeon he, with Ringwood at thy heels:
«O, odious is the name!
»*Ford.* what name, Sir?
»*Pistol.* The horn, I say; farewell.
»Take heed; have open eye; for thieves do foot by night.

»Take heed; ere summer comes, or *cuckoo-birds* do sing", etc.; en Act. III, sc. 2.

»*Ford*..... Well; I will.... divulge Page himself for a secure and wilful Actaeon", etc.

Het staat dus vast dat St. Clara, Burton en Shakespeare in den naam »hoorndrager" eene toespeling op Actaeon zagen; maar met welk recht zij den naam van dezen ongelukkigen jager, — die, zooals bekend is, tegen de wetten der kuischheid zondigde door Diana en hare nymphen in het bad te bespieden, en toen door de vertoornde godin in een hert veranderd en door zijn eigen honden aangevallen werd, — aan den man geven tegen wien gezondigd wordt, is mij niet geheel verklaarbaar[1]). De omstandigheid echter dat 't Fransch naast *cornard* ook *cocu* en 't Engelsch *cuckold* (Holl. *koekoek*, zooals duidelijk blijkt uit herhaalde toespelingen op dien vogel bij Shakespeare, o. a. ter boven aangeh. plaatse, en ook in Love's Labour Lost, Act. V, sc. 2 [2]) heeft, waarbij ook de naam van de zondigende partij gegeven wordt aan die tegen welke gezondigd wordt, — immers de wijfjes-koekoek zondigt zoozeer tegen de wetten van het huwlijksleven, dat zij hare eieren door een anderen vogel laat uitbroeden! — doet mij in de toepassing dezer beide namen eene bijtende ironie zien. Een vriend van mij vond in »Scaligerana ou bons mots, etc., de Scaliger, Cologne 1694, onder *Cornard* hetgeen *Nav.* X, 304, vertaald voorkomt. Zou nu in dat aanhechten van een vossestaart geen ironische toespeling

[1]) Dr. J van Vloten stelde mij het volgende door hem gevonden spotdichtje ter hand:

Vriend Actaeon's lief geslagt,
Les gens du *cocuage*,
Is hun capitale dragt
Niet dat daar de droes om lacht.

(Uit een spotdicht op de IJdelheid van omstr. a°. 1715.) C. H.

[2])
When daisies pied and violets blue
And lady-smocks all silver-white
And cuckoo-buds of yellow hue
Do paint the meadows with deligh ,
The cuckoo then on every tree
Mocks married men, for thus sings he *cuckoo;*
Cuckoo, cuckoo, — o word of fear,
Unpleasing to a married ear! etc.

op het gebrek aan slimheid van den bedrogene kunnen liggen? Kiliaan en Grimm gaven mij geen licht. Eerstgenoemde levert niets anders dan een omschrijving, met de equivalenten corniger en cornutus, en laatstgenoemde een paar aanhalingen die mij niet verder brengen. De thans herhaalde vraag van *Nav.* X, 36, lokte een antwoord uit in *Nav.* XIV, 19, hetwelk bevredigend zou zijn, indien niet de ongenoemde inzender ongelukkigerwijs vergeten had zijne autoriteit voor zijne bewering aan te halen. Gibbon in zijn »Decline and Fall" geeft uitvoerige biographieën van de drie Andronicussen, en spreekt ook in de lengte en breedte van de »amours" van Andronicus I, maar zegt niets van den hertenkop. Ook de »Biographie Universelle" die overigens zeer uitvoerig op dit punt is, spreekt hier niet van. Wie kan licht in deze duisternis geven? Wat is de afkomst van het woord »*Hoorndrager*"?

C. HEYMAN.

[Men lette vooral op het antwoord van *Nav.* XIII, 318.]

KUNSTGESCHIEDENIS.

Mulat, Mesties, Kreool (XXXII, 181). Ik meende dat de cijfers van Rainal duidelijk den *graad* van afstamming aangeven. De Mulat heeft evenveel blank als zwart bloed. Hij is alzoo het kind van een blanke en een neger. Zijn naam zal wel van denzelfden wortel stammen als in »muildier" en »muilezel voorkomt, *mule* of *muil*. Het kind van een Mulat en een Blanke is een Mestis; — dit woord kan ik niet uitleggen, ik denk dat het Spaansch of Portugeesch is; mogelijk beteekent het »halfslag" nl. blanke [1]). Mestis en Blanke geven Quarteron, dat is duidelijk *de vierde*, nl. 1. neger, 2. mulat, 3. mestis, 4. quarteron; van Quarteron en Blanke komt de Poban. Met de verklaring van dezen naam zit ik ook verlegen; ik vermoed dat het zal zijn iemand die rijp wordt om blank te wezen, want de kinderen van Poban en Blanke worden gerekend tot de blanken te behooren.

[1]) In het Ital. is mestizia »zwaarmoedigheid, somberheid"; kan dit begrip ook in *eigenlijken* zin hier zijn toegepast? *Red.* Of mag het Italiaansche *mezzo* = half hier in aanmerking komen?

Van Mulat tot Neger schijnt de overgang vlugger te geschieden; althans mist men in de lijst den overgang van Griffe tot Neger. Griffe zal wel 'tzelfde zijn als »griffon'', een dier dat half leeuw half arend is, en Capre is, naar ik meen, de donkere bloem van zekere struik. — Om nu de lijst van Rainal te gebruiken, heeft men slechts den middenpersoon te nemen. Het kind van een Europeaan en eene Negerin is een Mulat, het kind van een Poban en een Negerin is een Capre. Men herinnert zich dat de overgang tot zwart sneller gaat dan tot blank. Waaraan herkent men nu de schakeeringen? Ik weet het niet. Zeer zeker aan de kleur, maar waarschijnlijk ook aan den gelaatsvorm. De Neger is zwart, de Mulat bruin, de Mesties geel, maar de Mesties bloost niet, naar ik meen, wel de Quarteron, en de Poban zou, naar men mij mededeelde, slechts van den Blanke te onderkennen zijn door gebrek aan maantjes op de vingers en een zwarte ader achter het oor. Voor de juistheid hiervan kan ik echter niet instaan, daar ik dit alleen door mondelinge mededeeling vernam van iemand, die wel veel kennis bezat, maar in West-Indië niet bepaald rassen-studie gemaakt had. Die persoon zeide mij, dat in het dagelijksch leven gewoonlijk slechts werden onderscheiden negers, mulatten, mestizen en blanken. — Liplap is waarschijnlijk een scheldnaam. Sinjo beteekent heer, de vrouwen van dat tusschenras heeten nonja's, d. i. dames. Wat Kreool voor een woord is, is mij onbekend.

A. J. C. KREMER.

Halsneusdoeken (XXXII, 336). Neusdoek is cache-nez. De neusdoek of neuzik wordt in Noord-Brabant altijd om den hals gedragen. Zoo het woord hals-neusdoek voorkomt in een inventaris van 1666, bewijst zulks, dat men toen reeds in Holland de beteekenis van neusdoek niet meer kende. Voor den neus gebruikt men een *zak*doek.

A. J. C. KREMER.

Halsneusdoeken. Men leest in de »Batavische Arcadia'' van J. v. Heemskerk, 4e dr., Amstelredam, 1663, bl. 24: »de Bef, met een nette neusdoeck daer over, quam sluyckjes om de schouderen, en de neusdoek vóór op de borst met twee afhangende tippen''. De neusdoek diende dus tot bedekking van hals en schouders.

Mr. C. BAKE.

Splintermannekens (XXXII, 276). Zou dit »splinter" ook hetzelfde zijn, dat wij ontmoeten in »splinternieuw", waarvoor men ook zegt »speldernieuw, nagelnieuw", ja, »spiksplinter- of spikspeldernieuw", en »splinter" of »splint" hier dus beteekenen »speld"? — Het kon dan een »manneken", popje, zijn om »spelden" op te steken, dus een speldenkussen. Of zou men hier moeten denken aan splint, d. i. geld, en splintermanneken dus zooveel zijn als spaarpot? Het zijn maar gissingen. J. C. d. R.

[In aanmerking genomen, dat het woord in een inventaris onder lijnwaad, na het beddegoed voorkomt, zal er zeker wel eene stof door worden aangeduid. Komt hier werkelijk splint = geld te pas, dan duidt het woord zeker geen spaarpot aan, maar een bizonder dure of kostbare stof. Ook gaat het, dunkt ons, niet aan, wijl »speldernieuw" een variant is van »splinternieuw", tot »splinter" = »speld" te besluiten. Immers men zegt ook »fonkelnieuw", hetgeen weder op een gansch ander woord en denkbeeld wijst.]

Goudsbloemen-azijn (XXXII, 336) is, volgens Joh. van Beverwijck's Schat der Ongesontheydt ofte Genees-konste van de sieckten (t'Amsterdam, by de Weduwe van J. J. Schipper, a⁰. 1672), een aftreksel van goudsbloemen op ouden azijn, en diende als voorbehoedmiddel tegen de pest en andere besmettelijke ziekten. 't Gebruik was tweeërlei: als medicijn, wanneer men zich in tijden van gevaarlijke epidemieën onwel gevoelde; als wasch- en desinfectiemiddel, wanneer men verdachte plaatsen en personen bezoeken moest of die bezocht had. Men moest in 't laatste geval steeds bij zich dragen »een besloten balleken" (een reukdoosje) waarin »een spongye wel nat gemaeckt in ouden azyn van gouts-bloemen". 'k Verwijs den belangstellenden lezer naar blz. 164 en 167 van genoemd werk.

A. AARSEN.

Graveelkan (XXXII, 336). Beverwyck verhaalt in zijn »Schat" enz. van een man te Dordrecht, die een middel wist tegen 't graveel en dat met de beste resultaten gebruikt had. Hij maakte 't van »Kreeften-oogen, Bocken-bloet, Saet van Daucus of Wilde Peen, Peterselye van Macedonyen en Noten-Muscaet, van elcx een once. Dit te samen tot poeyer gestoten, en gekoockt in 12 oncen

Genever-wijn". Ik verwacht dat dit of een dergelijk middel ook wel elders is bekend geweest, en dat onze voorvaderen, die veel met huismiddeltjes op hadden, ook hun (zoogenaamd) likeurkeldertje van zoo'n brouwsel hadden voorzien. De flesschen en kannen van zoo'n keldertje waren doorgaans nog al sierlijk: een afdoend middel tegen 't graveel was inzonderheid ook de eere wel waard van in een kan met zilveren deksel en dito oor bewaard en daaruit geschonken te worden. De benaming, in zoo'n kan gegriffeld, was in waarheid een blijvend etiket. En voorzichtig was 't tevens. Dan liep men geen gevaar iemand voor malvezy of mee »graveelwijn" te schenken, zooals Beverwyck 't mengsel noemt. En wanneer men voór zich of een ander 't middel noodig had, kon ook van dien kant geen vergissing plaats hebben. Onze voorvaderen waren toch in alles praktisch.

A. AARSEN.

Pimpeltgens (XXXII, 337). Ik vermoed dat het schoteltjes waren. Nog ziet men hier en daar op het platteland, dat de kommetjes met koffie of thee uit de kan gevuld worden, en dat de drinker uit zijn kommetje overstort in het schoteltje, om hieruit te drinken.

A. J. C. KREMER.

[Dit komt ons onwaarschijnlijk voor; want de hier vermelde gewoonte geschiedt in der haast, om niet te heet te drinken; de overstorting toch bevordert de verkoeling der dranken. En zoo ziet men dan die gewoonte meesttijds heerschen bij den werkmansstand, die geen tijd te verliezen heeft. De *pimpelaar* daarentegen heeft geen haast. Daarom denken wij liever aan kommetjes, en wel van *kleineren* vorm, want de *pimpelaar* bemint *halfjes*. Bl. 430, hier achter, staan pimpelkens tusschen kommetjes in.]

Jan Pierdewiet (XXXI, 619; XXXII, 332). Joh. Hendr. V. heeft mij het geheugen weer wat opgefrischt. Ja, nu herinner ik mij ook dat het deuntje 't refrein was van een plainte of klaagzang, behelzende de hartverscheurende avonturen en ontmoetingen van Jan Piet van Maaslandsluis. Ik vermoed dat er hier of daar nog wel een afschrift van zal bestaan.

A. J. C. KREMER.

VRAGEN.

Prijzen van porseleinen voorwerpen a°. 1653. In een inventaris der weduwe van zekeren Joh. Gemelenbrouck, »*meester silversmith*", vond ik, vreemd genoeg, onder een weinig huisraad bijna niets anders dan aardewerk en porcelein, en eenig glaswerk, terwijl gouden en zilveren voorwerpen geheel ontbreken. Kan de oplossing ook deze zijn, dat de weduwe na haar mans dood een porseleinwinkel is begonnen? In elk geval vond ik de prijzen te belangrijk om ze hier niet mede te deelen.

In den winkel waren o. a.:	Guld.	Stuiv.
4 heele lampetten	48	
16 halve »	56	
16 drielingen	40	
4 dubbelde booterschootelen.	6	
45 enckelde »	33 —	15
1 rolwagen	6	
5 begynepotties	30	
9 cleyne »	22 —	10
3 gurgeletten	4 —	10
4 cleyne »	2 —	8
2 soutvaetgens	3	
3 beeckers	3 —	15
3 flesgens	4	
3 groote flessen	18	
5 mosterpotten	3 —	15
4 wyncannetjes	16	
4 waterpotten	10	
24 pappegay backen	24	
44 commettiens soo clapmutsies als anders . . .	13 —	4
17 pimpelkens	10 —	10
4 asijns commetgens	2	
4 olipotgens	2 —	8
10 snuyfftaback doosges	1 —	10
75 mostertschoteltjes	29	
25 clapmutsges	16	
3 sluyt bossen	3	

	Guld.	Stuiv.
4 clopscheentges	2 —	8
5 roey (?) potges	0 —	15
4 bennitgens	1 —	4

Ook omtrent enkele namen der voorwerpen en de gebruiksbestemming er van zal 't wellicht belangrijk zijn een en ander te vernemen. A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

Garderobe eener huysvrouwe a°. 1626. Neelken Jeroenen, gehuwd geweest met Symon Damis. Een blauw laeckensche keurs met een fluweele lijst; een swart laken keurs met een fluwele lijst; een grou laeckense keurs met drye trype boorden; een roode ruyge onderrock met sayette koorden; een swarte caffa borst; een swarte *gebeelde* borst; een caffene; een mantelken van swart *gebeelt* met caffa opslaegen; een *borat* schortecleet; een Amsterdamsche [1]) huyck; een paers schortecleet; een schoermantelken van *honskoot;* een witten borstrock; vier hembden; ses neusdoecken; drie nachthalsdoecken; elff sloopen; negen slaeplakens; seven servetten; twee lobbers; twee *doechuyffden;* twee schortecleen; ses *rabatten;* ses mutsen; twee paer *ponjetsen;* twee bedden; drie oorcussens; een beddecleet; twee peuluwe; twee witte *spaensche* dekens; een groene spaensche deken; twee gordijnen met een rabath; een schoorsteencleet vant zelve en vyff pondt rou gaeren". Uit den verderen inventaris blijkt, dat we hier met een gewoon burgergezin te doen hebben. Juist daarom trok 't ons aan om de *garderobe* te beschrijven. Die inventarissen zijn van onberekenbaar nut, zoowel om ons de namen van goederen, meubelen, kleedingstukken, stoffen, als anderzins te leeren kennen, alsook om ons een blik te doen slaan in het huiselijk leven onzer vaderen en de inrichting hunner woningen. We meenden dan ook enkele benamingen cursief te mogen laten drukken, om die door medenavorschers opgehelderd te zien.

A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

Een kussen, »daer inne staet thooft van EEN cardenael ende van een geck, wesende TWEE hoofden in een capproen". Wat mag dit

[1]) Het schijnt, dat er twee modes of modellen in dat kleedingstuk bestonden, want de eene inventaris spreekt van eene amsterdamsche, en de andere van een Haagsche huik. Wellicht kan de soort stof ook tot verschillende kwalifikatie aanleiding hebben gegeven.

wezen? 't Komt voor in een Inventaris van 1587. Is 't zoo iets van een Jantje-lach en Jantje-huil?

A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

[Neen, 't is een geborduurde parodie op de geestelijkheid.]

TAALKUNDE.

Diernamen als geslachtsnamen. Is in de belangrijke, *Nav.* XXVII, 389—95 voorkomende lijst van zoodanige namen de familienaam Papegay vergeten, terecht wordt dit ibid., bl. 401 opgemerkt, want Adrianus Papegay, bijvoorbeeld, kwam omstr. Sept. 1725 met attestatie uit Hedel naar Tiel.

Il s'en soucie comme de l'an quarante (XXXI, 579). Van de hiermede geheel overeenstemmende uitdrukking: »s'en moquer comme de l'an quarante" werd ruim een jaar geleden aan de redactie van het twee-maandelijksch tijdschrift »Taalstudie" (Culemborg, bij Blom & Olivierse, opheldering gevraagd, die daarop dl. II (1880), bl. 25, antwoordde: »On pense généralement qu'il s'agit de l'an 40 de la République, et que par cette expression, créée sans doute par des royalistes, ceux-ci voulurent donner à entendre que la Rép. n'atteindrait jamais cet âge-la. Comme tant d'autres, cette expression s'est maintenue après que le sens s'en fut perdu". In eene volgende aflevering van dl. II (bl. 81) gaf de redactie nog deze nadere beantwoording: »Si notre explication — que vous pourrez trouver corroborée dans Littré — de l'expression »s'en moquer comme de l'an quarante" n'a pas pu obtenir votre suffrage, celle que vous donnez, sur la foi d'un Dictionnaire des proverbes, comme étant une »allusion à la fin du monde, qui devait arriver en l'an mille (*sic*) ou deux mille quarante", nous paraît devoir être absolument rejetée. Pour deux raisons: 1°. parceque, dans cette hypothèse, l'expression devrait être fort ancienne et remonter au moins au 11e siècle; or, ni dans la période ancienne, ni dans la période classique, on ne la rencontre nulle part; elle aurait pourtant été si naturelle sous la plume de Molière; 2°. parce qu'elle porterait probablement, si votre supposition était la vraie: l'an *mil quarante*, non l'an *quarante* tout court. Nous persistons donc à considérer

notre explication comme bonne jusqu'à preuve meilleure du contraire. — Maintenant, pourquoi l'an 40, non 30 ou 50? Ne peut-on considérer ce chiffre comme devant servir à désigner *l'âge viril*, de sorte que l'expression aurait signifié primitivement: la République n'atteindra pas l'âge de raison?" JOH. J. PERK.

Go to Jericho with your question. In zijne bekroonde prijsverhand. »Bijbel en Volkstaal" (1875), verklaart Dr. E. Laurillard (bl. 22), dat de zin van het gezegde *hij bewandelt de paden van Jericho* hem niet duidelijk is, en zoo vraagt hij dan: »wil het zeggen, met zinspeling op Jericho's omgevallen muren (Joz. 6 vs. 20): hij bereikt zonder veel moeite zijn doel? Of, met toespeling op de aan Jericho's inwoners toegeschreven goddeloosheid (Joz. 6 vs. 17, 18, 21, 26): hij is goddeloos? Of nog, met het oog op de gelijkenis van den barmhartigen Samaritaan (Luk. 10 vs. 30): paden der oneerlijkheid en des onrechts bewandelen, gelijk degenen, die ten tijde van Jezus den weg van Jeruzalem naar Jericho onveilig maakten?" Deze laatste opvatting trekt hem het meest aan, evenals Harrebomée, die in zijn Spreekwoordenboek eerst (I, 357) aan Joz. 6 vs. 26 (met de beteekenis, dat men zich tegen goddelijke en menschelijke wetten verzet) schijnt gedacht te hebben, doch later (III, bl. CCLXXXIX) aan Luk. 10 vs. 30 zich vasthechtte. Bij deze veronderstelde herkomst hangt echter de spreekwijs in de lucht. Want dan kan ze ook (met het oog op den priester en den leviet, die insgelijks van Jeruzalem naar Jericho wandelden) beduiden: hij bewandelt de paden der onmeedoogendheid en onverschilligheid, ja zelfs met het oog op den Samaritaan (die denzelfden weg volgde; vgl. vs. 35: »als ik wederkom"): hij bewandelt de paden der menschlievendheid. En zoo zou dan ééne spreekwijs in twee gansch tegenstrijdige beteekenissen genomen worden. C. F. Zeeman (Nederl. Spreekw., enz., bl. 297), aan de niet tegen Jericho strijdende, maar slechts, en wel zeven dagen lang, rondom Jericho heenwandelende krijgslieden van Joz. 6 gedachtig, geeft er den zin aan: hij voert niets uit, loopt rond in plaats van zijne zaken te behartigen. In mijn brief aan laatstgenoemden, mede bekroonden auteur (Euphonia, 2e jaarg., 10 Nov. 1877) vestigde ik, met herroeping van mijn gevoelen uitgedrukt in mijn brief aan Dr. E. L. (Tijdspiegel 1875,

bl. 385) de aandacht op 2 Kon. 2, zoodat wij ons zullen moeten voorstellen die vijftig mannen, die drie dagen achtereén langs verschillende wegen (*paden*) zich in den omtrek van Jericho her- en derwaarts verstrooiden om Elia te zoeken, natuurlijk zonder hem te vinden. Is dit zoo, dan beduidt m. i. de spreekwijs: »hij verslijt zijn tijd met iemand (iets) uit te vorschen, dien (dat) hij niet kan vinden", en kan dan ook in 't algemeen opzichtens 't »aanwenden van vruchtelooze moeite" gezegd zijn. En ziet nu, dezer dagen viel mijn oog op de aan het hoofd dezes vermelde spreekwijs, naar welker oorsprong *Nav.* XVI, 278, gevraagd wordt, als zijnde in een Engelschen roman voorgekomen. Op deze vraag kwam totdusver geen antwoord in. Daarom vraag ik op mijn beurt: zou er geen onmiskenbaar verband tusschen beide spreekwijzen bestaan; een verband, dat in beiden op iets *onoplosbaars* wijst? Behoudens beter oordeel, komt het mij nu voor, dat er in 't Engelsch iets soortgelijks als: »he goes the way(s) of Jericho" moet in zwang zijn of geweest zijn, met toespeling op 2 Kon. 2 vs. 17b in den straks aangegeven zin, waaraan zich dan, hetzij zusterlijk of dochterlijk, paarde de uitdr. »Go to Jericho with your question!" in den zin: dat is niet te vinden. Onoplosbare vragen, zich bewegende in den kring van het dagelijksch leven, die den stempel van dwaasheid of ongerijmdheid dragen, plegen wij in dezelfde bedoeling weleens te beantwoorden met een: »loop naar de maan!" Weet ook iemand in welken Engelschen roman dat »go to Jericho" voorkwam? Dan zou men uit het redebeleid den zin en de kracht dezer repliek kunnen opmaken. J. A.

Bekaaid (XXXII, 342). Tuinman (Fakkel der Nederduitsche Taale) schrijft op zijne eigenaardige wijze: »*Kei* is de naam van een zottebol, doch van Roomsch-Keizerlijke afkomst, naamelijk van den nar Cajus, aller keyen kei, van wiens naam, naa 't afkappen van den Latijnschen steert *us*, overblijft *kai*. Wat dwaaze grillen die gek uitvoerde, is in de oude geschiedenisboeken verhaalt, en daar van noemt men zijn wedergade een *kai*, een tweede *kajus*. Dit is vervormt in *kei*, en daaruit zijn geboren die keiachtige spreekwijzen *hij heeft den kei in 't hoofd*, *de kei leutert hem*, *hij moet van den kei gesneden worden*. Ik laat den kei voor de zoekers van

den Philosoophschen steen; want die plegen *bekeit* of *bekaait* uit te komen. De Amersvoorders konnen roemen op den koningkei". M. de Vries betoogt echter dat *Keye* een ridder was aan het hof van koning Arthur, en daar vaak bespot werd (Warenar, bl. 193).

M^r^. C. BAKE.

Bekaaid — komt bij Vader Cats zeer dikwijls voor. Het is oorspronkelijk een vuil woord, want het beteekende hetzelfde als bek . kt en besch..., welke beteekenis ik meen, dat men vinden kan bij Pers, de Ontstelde Leeuw. A. J. C. KREMER.

Heerschap (XXVI, 290; XXXII, 94). Men mag betwijfelen of in de beteekenis van »heerschap" en »heerlijkheid" in den zin t. a. p. bedoeld, eenig verschil bestaat. Zooveel ik mij herinneren kan, was de benaming heerschap voor een landstreek of haar rechtsgebied in de oostelijke der geunieerde provinciën wel in gebruik, doch steeds voor dezelfde gevallen als »heerlijkheid". Daar er in die streken der Nederlanden geen dagelijksche of ambachtsheerlijkheden bestonden, is het mogelijk dat daarom latere schrijvers het woord »heerschap" slechts voor hooge heerlijkheden hebben gebruikt, waarop striktgenomen het woord »heerlijkheid", zonder bijvoegsel, ook doelt. X.

Heerschap. In Noordbrabant hoorde ik dat woord meermalen door oude boeren gebruiken in de beteekenis van »heer".

A. J. C. KREMER.

[Overal elders verneemt men evenzeer dit woord omtrent iemand nopens wien men twijfelt of op hem wel de titel »mijnheer" ten volle past. Ook wordt de uitdrukking »raar heer" wel door »raar heerschap" vervangen. Doch de »heerschap" t. d. p. is iets gansch anders.]

Lampe (XXXII, 51). In de oude prose van den Reijnaerde komt het konijn voor onder den naam van Lampreel, dat wel ons Lamprei, Fr. Lamproi zal wezen, en waarmeê Lapin wellicht in verband staat.

G. P. ROOS.

Lampe. Deze hazennaam in Reintje de Vos, kan een verkorting en tevens verkleinwoord wezen van Lamprecht, Lambert of Lammert.

Plasdank XXXII, 340). Is plasdank plaatsdank? Bilderdijk beweert het ergens. Op de regels van Huygens:

Hij dobbelt tegen 't lot van honderden om tienen,
Alleen om roov en sold tot plas-dank te verdienen,

(V, bl. 148 reg. 5 v. b.) teekent hij aan: »Plas-danck is plaatsdank. D. i. een dank tot vergelding, een dank in de plaats van de weldaad of van het genot. Kwalijk maakt Kiliaen daar playsdank van. Evenzoo zegt men ons »plas-majoor" voor »plaatsmajoor" (Huygens, V, 110). Elders geeft hij echter eene andere afleiding op. »Plas-danck is plaisdank; en »plaisen" was bij onze Ouden »vleien". Men zegt »een plaisdank bij iemand behalen door een vleierij, in tegenstelling van dank voor een wezenlijken dienst" (Huygens, VI, 291). Dezelfde afleiding vinden wij ook bij Tuinman in zijn Fakkel der Nederduitsche Taale, en in den Woordenschat van Meijer (elfde druk, 1777) wordt plaisdank opgegeven en verklaard door »vleiersdank". Mij dunkt, deze verklaring verdient boven de andere de voorkeur. Dat het Huygens alleen om een woordspeling te doen is, als hij schrijft:

Ick stiet een dronckaert in een' plas:
Hy danckte my geduldigh:
My dunckt het geen' onreden was,
Hy was m' een' plas-danck schuldigh.
(Sneldicht, B. 21, bl. 170).

spreekt van zelf. Mr. C. BAKE.

Plasdankje. De ware beteekenis van dit woord is »vleiende dankbetuiging." De oorspr. vorm (zie Kiliaen) playsdanck, doet ons denken aan het Eng. please, dat, met »man" saamgesteld (pleaseman), »vleier, pluimstrijker" beduidt, of aan het Fransche plaire en plais, dat in plaisant, plaisir, enz. voorkomt. Het bestaan echter in onze taal van een werkw. »plegen", dat door Maerlant, Stoke en andere schrijvers herhaaldelijk gebezigd wordt in den zin van »spelen, schertsen", en van het daarvan afgeleide »plaaijeren", dat bij Kiliaen in dezelfde beteekenis voorkomt, noopt ons de afleiding van »plasdank" in den boezem van het Nederduitsch zelf te zoeken. Playsdank werd eerst plaesdank (aldus komt het in Houwaert's gedichten voor) en daarna »plasdank". »Een plasdankje

behalen" of »*bejagen*" is dus »een dienst doen om te behagen, om van iemand eene vleiende dankbetuiging te bekomen", bij Kiliaen »*palpari*, vleien, streelen". Noord en Zuid, 4e jaarg., bl. 241.

A. AARSEN.

Schappelijk (XXXII, 120) — schijnt een in het spraakgebruik verkreupelde vorm voor »maatschappelijk" te wezen. »Maak het schappelijk", menez la chose en bon compagnon. x.

[Men hoort ook weleens van »kameraadschappelijk". Vgl. het Fr. camaraderie.]

Stoethaspel (XXXII, 121) — is eene oude spelling voor »stoothaspel", en duidt iemand aan, die bij het haspelen niet rustig, maar stootend tewerkgaat. x.

VRAGEN.

Ergens een wit voetje hebben. Deze spreekwijs is immers uit *Nav.* XXI, 372, eeniglijk te verklaren? Zie daarentegen *Nav.* III, 239. Of is het gezegde ouder dan Jan de Witt?

Bullebak. Kan dit woord in verband staan met het Engelsche »Bully-boy"? Edwards haalt in zijn: »Words, facts and phrases (p. 84)" het volgende versje aan:

»We be three poore mariners,
»Newly come from the seas,
»We spend oure lines in ieapordy
»Whiles others line at ease;
»Shall we goe daunce the round the round,
»And shall we goe daunce the round,
»And he that is a bully-boy,
»Come pledge me on the ground".

Edwards noemt het »a quotation from Deuteromilia published in London 1609.

H. DE VOOGD V. DER STRAATEN HZN.

Bommelen. »Om vijf uur des zondagavonds hadden we mooi vlak land met weinig bosch voor ons oog, tot aan Buffalo, waar we

overstapten in een waggon, niet zoo net als die waarin we gezeten hadden. We kwamen nu ook voor goed aan het bommelen" (*Haarl. Ct.* 18 Juni '81). Wat is *bommelen*?

Calumet (m.; vredespijp, vr.). Zoo staat er zonder meer, in Callewaert's Woordenboek, Brussel, 1873. Is *calumet* inderdaad Fransch? 't Komt in de boeiende romans van Cooper meermalen voor, en zou door de Canadezen wellicht uit deze taal kunnen overgenomen zijn. G. P. ROOS.

Kadee, kadet, in de puntjes. Van iemand, 't zij man of vrouw, die bizonder netjes gekleed, in de puntjes is, heet het wel »hij (zij) is zoo kadee". Nu vernemen wij *Nav.* XXIX, 107, dat kadet in Zeeuwsch-Vlaanderen tot kadee inkromp. Spruit »kadee" werkelijk uit kadet? Zoo ja, hebben wij dan bij dit laatste aan een net gekleed aspirant-officiertje te denken? Levert de spreekwijs »in de puntjes" ook nog stof tot bizondere opmerkingen? »Hij zit als een kadetje" hoort men in Nederbetuwe wel getuigen nopens iemand die »netjes zit" (in zijn huishouden).

Weem. In de belangrijke monografie van Mr. J. W. Staats Evers, »Joh. Fontanus en zijn tijd" (Arnh. 1882), ontmoet men, bl. 32, noot 2, de gissing, dat »weem" als oude benaming voor eene pastorie wellicht afkomt van »bewedemen" = omrasteren, — daar ook nu nog de meeste dier woningen door hekwerk zijn afgesloten, wat weleer dus het onderscheidingsteeken der priesterwoningen geweest zal zijn. Uit *Nav.* XX, 425, nochtans schijnt te blijken, dat *weem*, saamgetr. uit »wedem, wedeme", — van »widan" = binden, — beduidt »dat wat aan de kerk wordt verbonden of overgedragen", dus kerkelijke bezitting, welke derhalve zoowel in een perceel gronds als in eene woning kan bestaan. Zoo is dan ook de benaming »weemhuis", welke men in documenten uit de dagen der Reformatie veelvuldig ontmoet, geene tautologie, en zou men analogisch ook »weemgronden kunnen aantreffen. Heeft de tweede afleiding niet de voorkeur? Was omrastering ook wel eertijds zulk eene kenmerkende eigenschap van pastorieën, in onderscheiding van andere woningen, dat ze als geijkte benaming »weem" voortbracht?

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

v. Cuijck (XXXI, 630). Te Breda zijn gedoopt 18 Oct. 1651 Emmerentia, 4 Mei 1654 Cornelis Charles, kinderen v. Nicolaas Philip d'Aumale markies v. Hautcourt bij Anna Cuijck v. Mierop; bij het laatste kind was Cornelis C. v. Mierop getuige. Gedt. ald. 8 Juli 1689 Cornelia Hendrina, dr v. Mr. Jacob Martini, adv., bij Johanna v. der Lijn (get. Erik Martini en Cornelia C. v. Mierop). Ondertr. te Breda 7 Mrt 1710 Daniel C. v. Mierop, kapt. regt. Gouverneur N. Indië, met Gerardina Christina v. Marken.

v. o.

Dedel (XXXI, 639). Een m. s genealogie van burgemeester Jan Hudde Dedel luidt als volgt:

Nicolaas D., schout van Lopik en dijkgraaf van Lopikerwaard, a°. 1357, had tot zoon Tijdeman D., burgemeester van Utrecht in 1364, die tr. Margaretha Lamberts, bij wie Lambert D., te Utrecht onder de edelen vermeld 1367, die tr. Elisabeth Gepels, bij wie Gerrit D., raad van Utrecht 1411, die tr. Jutte van Zijl, bij wie Godaard D., raad van Utrecht 1449, die tr. Elisabeth Podt, bij wie Jacob D. († 1507), die tr. Cornelia v. Westerholt, bij wie Willem D., 1525 gehuwd met eene dochter des Leidschen burgemeesters Porsman, bij wie Joost D., 1573 burgemeester v. Leyden, † 10 Mei 1574, die tr. Maria v. Leeuwen, bij wie Willem D., bewindhebber der O. Indische Comp. te Delft, geb. 2 Nov. 1552, die tr. Ida v. der Dussen, bij wie Willem D., griffier des hoogen raads v. Holland, geb. 18 Aug. 1599, geh. m. Elisabeth Quartelaar. Deze hebben tot zoon Johan D., burgemeester van 's Hage, geb. 11 Febr. 1636, † 17 Juli 1715, geh. m. Anna Maria Hudde, bij wie Willem Gerrit D., raad en eerste schepen van Amsterdam, geb. 30 Maart 1675, † 22 Jan. 1715, geh. m. Susanna Sophia v. Blocquerije, bij wie Jan Hudde D., eerste burgemeester v. 's Hage, geb. 24 Oct. 1702, tr. Magdalena Antonia Muyssart, † 26 Nov. 1777. Zoon is Willem Gerrit D., schepen en burger kolonel te Amsterdam, gezant van onzen staat te Konstantinopel, geb.

17 Mei 1726, † 26 Jan 1768. Uit deze lijst blijkt, dat de *Nav.* XXIX, 54, bedoelde Jacob D. de grootvader was van Joost D., gehuwd met Maria v. Leeuwen *uit* Leyden, niet *van* Leyden, zoodat zij niet kan voorkomen in de genealogie v. Leijden.

MR. P. F. BESIER.

v. Gent (Gendt) (XXX, 432; XXXI, 470). Casparus v. Gent Antonisz., pred. te Ridderkerk 1574, Leiden 1575, Brugge 1578, 6 Juli ald. in dienst, en eindelijk te Arnhem 1584—1591, toen hij in deze zijne geboortestad overleed; zie *Nav.* XXXI, 188. Wilhelmus v. G., als prop. ber. te Beek en Groesbeek 7 Oct. 1666, † 1668. Johannes v. G. als prop. ber. te Elden en Driel 1690, † in 't najaar v. 1728. Wilhelmus v. G., als prop. ber. te Schenkerschans 1714, Harderwijk ber. 21 Dec. 1722, bev. 14 Maart 1723, vertrok naar de Kaap de Goede Hoop en werd 1737 geplaatst op Stellenbosch (de Jongh, Geld. Synode, bl. 307). Levinus v. G. als prop. ber. te West-Graftdijk 16 Aug., bev. 18 Nov. 1708; te Purmerende ber. 19 Aug., bev. 27 Sept. 1722 (Veeris en de Pauw, N. Holl. Pred., bl. 76). Wilhelmus v. G., van Eemnesbinnendijks, waar hij 11 Nov. 1764 afsch. nam, verr. naar Hooge en Lage Zwaluwe, bev. 25 Nov. 1764, † 1789 (Brans, Z. Holl. Pred., bl. 11, en Boekzaal). Gerlach v. Gendt, geb. te Maastricht 20 Dec. 1774, prop. cl. Middelstum 20 Dec. 1797, ber. te Holten 26 Dec. 1798, bev. 27 Jan. 1799, † 9 Jan. 1830 (Moonen, Overijss. Pred., bl. 23, en Boekzaal). Jean Godardt v. Gendt, als Waalsch prop. te Leiden, ber. bij de W. gem. te Heusden Mei 1796, doch bed.; ber. bij de W. gem. te Veere, ald. bev. 30 Oct 1796, afsch. 3 Maart 1799 als ber. bij de W. gem. te Harderwijk 19 Nov. 1798, bev. 14 April 1799 (Dresselhuis, W. Gem. in Zeeland, bl. 122, en Boekzaal). Willem v. Gendt de Leeuw, prop. te Amersfoort Maart 1806; pred. te Rumpt 31 Aug. 1806, Hardinksveld 1810, emer. 1847, † 18 Oct. 1851 (Naamreg. v. Pred.)

J. VAN DER BAAN.

de Gruyter (XXXI, 355, enz.) Dit geslacht is nog niet uitgestorven, want J. de Gruyter werd Nov. 1881 ter beschikking gesteld van den directeur van Binnenl. Bestuur, teneinde deel te

nemen aan den cursus van afd. A. der Landbouwschool te Buitenzorg. Gelukkig dus, dat *Nav.* XXIV, 293, het woordeke »meestal" niet is vergeten. Ook te Lekkerkerk woont een de Gr., broeder der gade van den Deventer notaris Gualthérie v. Weezel.

v. Heemskerck. Ter beantwoording der *Nav.* XXXII, 302, voorkomende vraag diene het volgende:

Adriaen v. Schuylenburch (zn v. Anthony bij Anna v. Beaumont), geb. te Wijk bij Duurstede 3 Mrt 1614, † te 's Gravenhage 19 Feb. 1692, begr. aldaar in de Nieuwe kerk, schildknaap, luitenant van den Heer van Rehagen, tr. 1° te 's Gravenhage 17 apr. 1640 Maria v. der Vliet (dr van Philip Marinusz. bij Josina v. Schagen), geb. ...?, † te 's Hage 17 Juli 1651.	Johan Fransz. v. der Wielen tr. Margaretha Johans dr v. der Camer.

Coenraad Janz. graaf v. Heemskerck, pensionaris van Amsterdam tr. Cornelia Pauw, vrouwe v. Achttienhoven.	Mr. Willem v. Schuylenburg, geb. te 's Gravenhage 29 Apr. 1646, † te ? 1 Sept. 1707, schepen en burgemeester v. 's Gravenhage, thesaurier en griffier van prins Willem III, hoogheemraad v. Delfland, tr. te 's Gravenhage 22 Apr. 1673 Antonetta v. der Wielen, geb. te Hamburg 30 Apr. 1653, † te ? 20 Apr. 1710.

Mr. Jean Henry graaf v. H., heer v. Achttienhoven, Heijnschoten en den Bosch, geb. 15 Febr. 1689, † 28 Febr. 1730, tr. 15 Mrt 1712 Anna Petronella v. Schuylenburch, geb. 18 Jan. 1689, † Dec. 1765.

Antonie v. Heemskerck, geb. 27 Maart 1720, schepen van Schieland, † 1748, geh. m. Antonia Petronella Elsevier.

Medegedeeld door P. R. D. VAN DE KASTEELE.

[Ook aldus in het kort, C. 5.]

v. Hoytema (XXXII, 255). Mr. Dom. v. Hoytema, secret. gen. v. fin., geb. te Amsterdam 23 Febr. 1801, behoorde tot de tegenwoordige Hoytema's (*Nav.* XXXII, 123). Zijne ouders waren Mr. Dominicus Namna v. Hoytema en Jacoba Theodora Renaud.

th. D.

Keppel (XXVII, 132; XXIX, 489*O*; XXX, 580). In het *Nav.* XXVI, 425, voorkomende lijstje, dat uit XXVII, 637; XXVIII, 628, verbetering behoeft, behooren nog de volgende synodalia te staan: »Wolterus de Bruin (Bruin?), dienaer tot Brummen en Hall excusavit se propter morbum; Petrus Sonnius, minister ten Aenstoot (Otterlo), item omdat hij aldereerst in den dienst comen was eñ ander beswaernis hadde; Gerardus Keppelius staget noch in twijffell sijnes dienstes tot Twello; art. 5 van de acta der partik. synode geh. in 't Niebroek a°. postremo Domini patientiae 1592 den 11 Sept. st. vet., — op welke synode zij derhalve om genoemde redenen niet verschenen. Art. 6 verklaart hen voor legitimi ministri op Veluwe en in het Zutfensche kwartier. In art. 7 der partik. synode te Arnhem 25—29 Sept. 1593, waar Bernardus Keppel, pred. te Tord (? *sic*), tegenwoordig was, is sprake van Gerardus Keppelius, als die behalve te Twello, ook te Wilp den dienst zou waarnemen in plaats van den geschorsten predikant aldaar. Werd Johannes Kleffken (Kelfken?), pastor tot Wilp, op last van kanselier en raden van Gelderland naar de Geld. synode 8 Juni 1596 te Zutfen ontboden om geëxamineerd te worden, doch bleef hij weg; aangaande de comparanten op deze synode leest men: »wijl Gerardus Kapellius bij dit synodus te doen hadde", is hij met Henricus Dibbetz, predikant te Doesburg (? zie *Nav.* XXXII, bl. 157, 8), vanwege de kerk dezer stad als ouderling toegelaten als plaatsvervanger des ouderlings van Doetinchem, die »om het perijkel" (vanwege den vijand) uitbleef en verschooning vond. Laatstgenoemde is vermoedelijk één persoon met Johannes Letting, die als »ouderling van Deutecom" vanwege Doesburg de zittingen der partik. Arnhemsche synode i. d. 25—29 Sept. 1593 bijwoonde. J. A.

de Quay (XVII, 218; XXVII, 477, 585; XXX, 46). Is *Nav.* XXVII, 249, sprake van Ludolf (of Frans Ludolf) de Q., † 2 Nov.

1728 te Grave, als heer van Dukenburg (onder Hatert bij Nijmegen van welke huizinge eene dubbele afbeelding voorkomt bij Arkstee), en was hij, schout, richter en dijkgraaf, te Neerbosch 27 Nov. 1703 in den echt getreden met Hendrina Ingenohl; de familienaam zijner echtgenoote leeft voort in G. A. Ingenohl, als practiseerend geneesheer te Vluyn (in Pruissen) 4 Juli 1880 voor den tijd van vijf jaren benoemd tot officier v. gez. 2e kl. bij het leger in Nederl. Indië. Ludolf's dochter Maria Leopoldina Catharina de Q., † 1782 te Tiel, kwam 13 Aug. 1736 met attestatie uit Grave te Tiel, en huwde L. A. v. Oijen. Hare zuster Ludolphina kwam omstr. Paschen 1749 uit Grave met attest. te Tiel, en vertrok in 1750 m. attest naar St. Andries. — Willem Arend de Q. moest Dukenburg krachtens vonnis des Hofs van Gelderland 19 Febr. 1754 aan Steven Adriaan v. Welderen inruimen. — D. G. v. Bothnia Andreae, ridder van Ned. L. en Eikenkroon, oud kolonel-ingenieur, geb. 1806, te Amsterdam 2 Dec. 1878 komende te overlijden, was alstoen weduwnaar van A. A. L. de Quay. — De weduwe M. L. de Q., geb. Rademaker, bevond zich Mei 1879 als passagier aan boord van het stoomschip Prinses Marie, zeilklaar naar Batavia. — G. R. de Q., controleur der dir. belast., invoerrechten en accijnsen, werd 7 Juni 1881 ontheven van het beheer der contrôle dier middelen te Vlaardingen en ter beschikking des Ministers van Financiën gesteld. — B. A. de Q. en M. J. F. E. de Q., echtgenoote van H. C. Voorhoeve Jr. staan te boek als aandeelhouders in de 12 Maart '82 opgerichte naamlooze vennootschap »Cultuur-maatschappij Djarangan en Boro, gevestigd te Rotterdam. J. A.

Ruysch (XXXI, 601, enz.). Jan Baptist Ruysch tr. te Weert 25 Nov. 1682 Maria Margaretha de Grimont, dr van Lodewijk bij Gertruyt Agnes v. Odenhoven. Hun zoon Jan Marten Jozef Ruysch werd te Nuenhem 27 Maart 1704 gedoopt.

Ridder C. DE BORMAN.

Stumphius (XXXII, 350). In de Boekzaal v. Oct. 1752, bl. 516—518, leest men: Te Puiflijk en Leeuwen † 24 Aug. 1752, oud 83 jaar Joh. St., rustend predikant dezer gecombineerde gemeente, zoon van Mr. Christiaan St., richter en landschrijver van

Lichtenvoorde, waar hij 10 Maart 1668 geboren werd. Na te Franeker gestudeerd te hebben en bij de class. van Fr. tot prop. te zijn aangenomen, werd hij 1698 beroepen te Dieten en Appeltern, 1705 te Puiflijk en Leeuwen; tr. 1°. Aleida Maria Caatman, dr v. Isaäc (pred. te Zeddam 1667, Lichtenvoorde 1667, Terborg 1686, † 1711), bij wie drie zoons en twee dochters, waarvan in 1752 nog twee zoons in leven; 2°. Maria Stampioen, dr eens koopmans te Rotterdam, met wie slechts omtrent één jaar gehuwd, uit welken echt in 1752 nog één zoon in leven; 3°. Dina Boeseken, dr v. Meinoldus, pred. te Zeddam 1678—9 Febr. 1724 (overl.), bij wie twee zoons en zeven dochters, waarvan, benevens de moeder, bij zijn dood twee zoons en vijf dochters, allen meerderjarig, in leven. De lijkreden is geschied 's zondags na de begrafenis, naar 1 Joh. 2 : 17 door Cornelius v. Coeverden, zijn opvolger (sinds 25 Juni 1752).

J. VAN DER BAAN.

Velkener (XXXII, 141). Styne Velkeners komt mij voor te behooren tot het adellijk geslacht Valkenaer, dat zich in oude tijden ook Valkener en Velkenar schreef, en waarvan een fragm. bekend is aanvangende met Hendrik Valkener (1469) geh. m. Godstouwe v. Dolre (1472 weduwe). J. D. WAGNER.

de Witt (XXXI, 531). Robert de Witt, zoon van den bekenden Cornelis, kleinzoon van Guizot, in 1878 gehuwd met zijne nicht Gaillard de Witt, kwam 6 Nov. '81 om het leven door het afgaan van zijn bij het springen over een sloot als polstok gebezigd geweer, als hij met zijn houtvester in het avonduur uitgegaan, eenige stroopers poogde te verrassen, die in het park van het kasteel Val-Richer (bij Lisieux, depart. Calvados in Frankrijk) plachten te jagen. Dit ongeval maakte in de groote wereld te Parijs een diepen indruk. Zijn deze niet uit het *Nav.* XXIII, 218, genoemde geslacht? En dus vroeger vermaagschapt geweest aan Baalde, Gerards, de Haze, v. Jugteren? Wie is ook de straksgenoemde »bekende" Cornelis?

v. Woensel. *Herald. Bibl.* 1876, bl. 254 zegt: Dit geslacht, zijn naam voerende naar het dorp Woensel, heeft zich vooral in Ant-

werpen uitgebreid, waar velen daaruit den schepenstoel bekleed hebben. Wapen In goud een roodgetraliede dwarsbalk van zilver. Gaarne zou men er meer van willen weten, daar uit aanteekeningen slechts het volgende te melden is: Adriaan v. W. († vóór 1730) tr. Isabella v. Heeswijk († te Breda 19 Nov. 1746, begr. 23 d. a. v. in de Groote-kerk); wint o. a. Isabella Maria, geh. met Johan Casper de Paravicini di Capelli, bij wien, te Breda gedoopt: 29 Juni 1718 Johan David (get. David Reith), 21 Aug. 1720 Andreas Casper, 4 Mrt 1722 Isabella, later geh. m. Johan Hendrik Tekenburg; 20 Febr. 1724 Bartholomeus Everardus, 19 Juni 1730 Marthe Hypolithe later geh. met Claude de Faucon, 29 Juni 1733 Elias, 23 Oct. 1735 Philippus Cornelis, en 21 Juni 1739 Andreas Casper. Eduard v. W., geb. te Breda, tr. ald. 21 Juni 1734 Cecilia v. Eertrijck, † ald. als zijne wed. 31 Oct. 1749. Catharina v. W. tr. te Mons 3 Juni 1700 Etienne de Kellens, vaandrig regt. Nassau en Valons (?). Petronella v. W. tr. 15 Mei 1718 den schepen Gosen v. Oort. Op welke wijze is aan deze verwant Pieter v. W., geb. te Haarlem Jan. 1747, † 1808, na hofraad, militair dokter in dienst der keizerin van Rusland en geneesheer te Amsterdam geweest te zijn?

V. O.

Zuerius Boxhorn (XXV, 63, 139—41, 317, 474; VII, 353, 9 630). In de doopboeken der Waalsche Gemeente te 's Hage vond ik Jacques Zuerius, ancien de cette église, tr. Jeanne Loppes de Villanova, wint Martin Chrestien, bapt. 19 Juli 1629, en N. N. (oningevuld) bapt. 19 Dec. 1630. Deze laatste is misschien Maria, die *Nav.* XXII, 475 (Gen. v. Hoefnagle) als het vijfde kind van Jacob voorkomt. — Te Delft teekende ik uit de Waalsche trouwboeken betr. de Villanova's aan: Samuel de l'Escherpière, schildknaap, heer van Riviève en la Ferta, pred. te Delft, ondertr. 12 Sept. 1626 Catharina de Visscher uit Dordrecht, woonachtig te Amsterdam, en als wedr. 24 Febr. 1652 juffer Martina de Vijlanova, wed. v. Francq Gregore tot Michielsgestel (bij 's Hertogenbosch).

F. CALAND.

Molenijzer. Verandering van kleur als brisure. Merkwaardig is het, dat men het molenijzer of muuranker in vele in de Meijerij van

's Hertogenbosch tehuis behoorende wapens aantreft. Zoo teekende ik aan: wapen van Peelland en het geslacht

	de Rovere	drie	roode	in	een	zilver	veld.
Voorts:	Vlierden	»	zwarte	»	»	»	»
	Lierop	»	gouden	»	»	groen	»
	Breugel	»	zilveren	»	»	rood	»
	Broekhoven	»	gouden	»	»	blauw	»
	Orten	»	roode	»	»	goud	»

Ook in het wapen van het geslacht Budel (Fahne) komt een molenijzer voor. Waarschijnlijk behoorden al die familiën tot denzelfden stam. In takken van het geslacht de Hornes komt ouder gewoonte verandering van kleur als brisure voor. Zoo voerde Bruhese drie posthoorns van zilver met gouden banden in zwart, Cranendonck drie dito van rood met zilveren banden in zilver; beide familiën hadden tot stamhuis het aan Peelland grenzende Hornes, waaraan die heeren tot wapen schonken drie posthoorns van rood met zilveren banden in goud. Hornes zelf stamde uit de graven van Looz, en hoe die hoorn het wapen van dit geslacht kwam te versieren, leert de legende van »De Ridder met de Zwaan".

A. J. C. KREMER.

[Vgl. *Nav.* XXVII, 508, noot, alwaar verwezen wordt naar een uitvoerig en belangrijk opstel over de molenijzers in *Herald. Bibl.* 1873, bl. 115 (zie ook ald. bl. 41). Over het wapen de Hornes zie o. a. *Nav.* XXX, 606.]

VRAGEN.

Bruijn. Wat is er bekend van het Amsterdamsche geslacht Bruijn, waartoe behooren: Willem, in 1455 schepen te A.; IJsbrant, geh. m. Anna Insma, levende 1690; Debora, geh. te A. 1697 m. David Rutgers, Isaäcszn bij Christina de Veer. Willem Br., geh. te A. 1787 m. Margaretha v. Eik, had bij deze acht kinderen, o. a. geh. met Mr. J. de Louter, met K. de Lannoy, met Hendrik v. Leuvenigh Willink, enz., en waarvan Bruijn v. Rozenburg afstamt. Behooren hiertoe ook Catharina Br. ondertr. te Breda 2 Febr. 1675 m. Willem de Poorter, luit. onder kapt. de Rock te Leusden;

en Jacomina Br. geb. te Breda 6 Oct. 1680 met Albertus Baelde j. m. uit Gent? Het wapen is In zilver een natuurlijke bruinvisch op een groene zee. — Van Oosterwijk Bruin komt hier immers niet in aanmerking, daar deze Bru*i*n heet? V. O.

Hoogwerff. Kan iemand genealogische aanteekeningen geven dezer Rotterdamsche familie, voerende een aan een rots vastgeketenden adelaar, die de zon tracht te bereiken; alles in natuurlijke kleur.

X. X.

Jas. Bestaat er eene genealogie van dit geslacht, dat voerde In zilver (?) 3 (roode?) dubbele adelaars? Zoo ja, waar is die te vinden? Alle opgaven omtrent hetzelve zullen mij aangenaam zijn.

DE RAADT.

Keppel en Veen. Welk wapen voerden Mr. Johan Anthony Keppel, heer van Dorenburg, en zijne echtgenoote Jacoba Veen, levende 1730; en wie waren hare ouders? V. O.

Oester. In *Her. Bibl.* 1881, bl. 197, ·8, leest men dat Jan Hendrik O., kap. d. kav., geb. 24 Aug. 1705, huwde Christina Wijnen, geb. Dec 1716, † 9 Sept. 1746 te Zwolle, dr v. Oswald bij Catharina Tonneman, en vijf kinderen won, waaronder Gerhard Paulus O., geb. 7 Oct. 1735 te Hattem, commies te Arnhem. Is hij dezelfde als de luitenant-kolonel Gerard Paul O., die huwde Anna Budde, waarschijnlijk eene dochter van Christoffel bij Naleken de Greve (zie t. a. p., bl. 273)? Uit dit huwelijk zijn mij twee kinderen bekend:

1. Nalida Christina Prusette O. tr. 1°. Dr. Lambertus Lucas v. Meurs, geb. 1763 of 1764 te Arnhem, † 24 Juli 1807 te Breda, begr. 27 Juli in de Groote kerk ald., wedr. v. Alida Verschuur en zn v. Mr. Frans, advocaat voor het Hof te Arnhem, bij zijne eerste vr. Hermina de Greve. Zij tr. 2°. Petrus v. Raden, predikant te Breda en laatstelijk te Middelburg, † te M., wedr. v. Hadewina Geertruida Klessenaar.

2. Christoffel Christiaan Johannes, kolonel bij den generalen staf, geb. 16 Dec. 1769 te Leeuwarden, † 22 Juli 1844 te 's Gravendeel, tr. 16 Juli 1804 Ottoline Charlotte bare. v. Heeckeren v. Brand-

senburg, geb. 17 Febr. 1779 te Breda, ged. 21 Febr. in de Grootekerk ald., get. O. L. baron von Quadt en C. E. von Quadt geb. baronesse v. Heeckeren, † 11 Dec. 1852 te Breda, dr v. Walraven Robbert en Elisabeth v. Beefting. Welke zijn de wapens met helmteekens, enz., der familiën Oester, Wijnen en Tonneman (niet Tonnemans, bij Rietstap vermeld), en wie waren de voorouders van Jan Hendrik O.? P. A. N. S. VAN MEURS.

Suermondt. Wordt gevraagd eene genealogie van Suermondt, voerende in zwart een beurtelings gekanteelden dwarsbalk van zilver, en waartoe behooren: Willem S. in 1386 schout van Rotterdam, en Evert S. geh. met Helena Boel uit het oude geslacht Boelesz, *Herald. Bibl.* 1873, bl. 326, meldt dat Barthold S. geh. met Catharina Quirina Kolff tien kinderen had; hoe waren hunne en hunner vrouwen namen? V. O.

Telders (XXXI, 594). Sedert kwam mij een zegel in handen, bevattende het wapen dezer familie Telders, zijnde Gekwartileerd: 1 en 4 in zwart een klaver- of bloem-kruis v. zilver (Telders); 2 en 3 in zilver drie roode kepers, de bovenste beladen met een groenen barensteel, (van welk geslacht is dit?); helmt. het zilveren kruis. Adriaan Telders, geb. 16 Jan. 1728, was schepen van? Wellicht zou Mr. Adriaan Telders, officier v. justitie te Amsterdam, of Ds. N. J. Telders te Steenbergen, de zoo gewenschte mededeelingen over hunne familie kunnen doen. V. O.

Wapen. In de raadzaal van het gemeentehuis te Hasselt (Overijssel) vindt men onder meer andere schilderstukken een gezicht op die stad; in de lucht treft men in beide hoeken een zwevend engeltje aan, houdende een wapenschild. Het eene stelt het wapen van Hasselt voor, doch het andere is mij niet bekend; het is van zilver met een dwarsbalk van rood. Kan iemand mij zeggen welk wapen dit is?

MR. R. J. W. F. VAN HOËVELL.

v. Rijsoord en v. Cranenbrouck. Welke wapens voerden in de 14de en 15de eeuw deze adellijke familiën? V. D. B.

GESCHIEDENIS.

Bijdrage tot de Geschiedenis van het Vaderlandsche Schoolwezen. In het jaar 1855 werd door mijn' vader gewezen op de weinige bronnen, die er bestaan voor de kennis van het vaderlandsche Schoolwezen in vorige tijden, en hij wekte allen, die daartoe in staat zijn, inzonderheid de talrijke onderwijzers-vereenigingen en gezelschappen op, om met ijver op te sporen en aan 't licht te brengen wat hier of daar verholen, om bijeen te zamelen wat verspreid ligt. Evenals door zijn woord, wekte hij daartoe ook door zijn voorbeeld op. Terwijl hij vroeger eene »Herinnering aan A. P. Versteeven" in de »Nieuwe Bijdragen" plaatste, gaf hij in 1855 eene zeer belangrijke »Bijdrage tot de Geschiedenis van het vaderlandsche Schoolwezen in de voorgaande eeuw" (Rott. 1855), waarvoor de bouwstof ontleend werd aan het zeer zeldzame Maandwerk »Mathematische Liefhebberye, met het Nieuws der Fransche en Duytsche Schoolen in Nederland". In hetzelfde jaar, waarin die Bijdrage 't licht zag, plaatste hij in zijn «Nieuw Archief" een opstel onder den titel: »Taalkundige Schoolboekjes van de vorige eeuw", en daarna verscheen in het 4de Deel van het Tijdschrift »De Unie", bl. 120—166, een stuk, getiteld: »De Verdiensten van Cornelis van der Palm, geschetst in eene Voorlezing, gehouden in de Algemeene Onderwijzers-Vereeniging te Rotterdam, door Dr. A. de Jager".

Bij mijne nasporingen in het Brielsche Archief was ik aan 't woord en 't voorbeeld mijns vaders gedachtig en ik hield aanteekening van hetgeen door mij betreffende het schoolwezen te Brielle gevonden werd, met het voornemen zulks bij gelegenheid mede te deelen. Dat voornemen wensch ik thans te volvoeren, en ik vang mijne Bijdrage aan met de vermelding van het weinige, dat ik aangaande het Brielsche schoolwezen in de 15de eeuw mocht vinden.

Onder de Brielsche keuren uit de 15de eeuw, welke door mij in de »Nieuwe Bijdragen voor Rechtsgeleerdheid en Wetgeving", N. R., Deel III, 1877, werden geplaatst, komt een artikel voor van 't jaar 1457, hetwelk aldus luidt:

»Item op Sinte Nyclaeus auont anno LVII soe is ouerdraghen ende ghesloten mitten alinghen gherechte, beide out ende nyeu, mit vollen ghevolghe, datmen voert an tot wat tijden dat dat clerc ambocht vanden harinc te bescriuen, dat nv ter tijt Cop Zoete heeft, *die schole* ende dat bode ambocht vander roede, dat nv ter tijt Cop Muysze heeft, ende oec andere der stede diensten, tot wat tijden dat die verschinen, datmen die in gheenre wijs nyement gonnen noch gheuen en sal te bedienen als men tot hair toe ghedaen heeft, mer men sal die verhueren tot soe nauwer tijt, als die verschinen, goede, notabele mannen, om den meesten penninc, ende ten meesten oirbair ende profijte totter stede behoeff."

In het genoemde jaar werd derhalve te Brielle besloten de school voortaan te verhuren of te verpachten. Vóór dien tijd had de stadsschool een meester, die een jaarlijksche toelage kreeg uit de stedelijke kas. In de Rekening der stedelijke ontvangsten en uitgaven over 1415—16 leest men onder de uitgaven aan »jairloon":

»Item gegeuen meester Florijs den scoolmeester, die hij heeft jairlics van een tabbert . . . . VI ℔ Holl."

In de Rekk. over de jaren 1453—54, 1454—55 en 1455—56 [1]) vindt men onder hetzelfde hoofd den post:

»Item ghegeuen meester Heinric den scoelmeyster voer sijn tabbaert VI pont Hollants facit . . . . XV sc. gr."

Dat de schoolmeester toen een zekere hoeveelheid bier mocht drinken, zonder daarvoor accijns te betalen, zegt ons een artikel uit de zoo even genoemde keuren, luidende:

»Item meister Henrick, die scoelmeister, sal, in elken excise, excise vri drincken een vat biers."

Met 't oog op de kinderen werd den schoolmeester jaarlijks nog eenig geld uit de stadskas verschaft. In de Rekk. over 1453—54 en 1454—55 leest men:

---

[1]) Deze en de andere aanwezige Stads-Rekeningen uit de 15de eeuw loopen van bamis van het eene jaar tot bamis van het volgende jaar.

»Item ghegeuen den scoelmeyster, als trecht (het gerecht) verset wort, om die kinderen oirlof te hebben . . . . VIII d. gr."

Meester Hendrik trad in den loop van het jaar 1455—56 af. In de Rekening over dat jaar komen deze twee posten voor:

»Item ghegenen meester Heinric voer sijn jairloen ende hem toe gheseyt wort, als hij vander schole ghinc . . XX sc. gr."

»Item ghegeuen meester Heinric van cost, die hij an die schole an een kueken gheleyt heeft, dair hij brieue vander stede of heeft, tot wat tijde dat hij vter schole gheset worde, dat hij sijn wtgheleyde ghelt weder hebben soude, ende draecht na wtwijsinghe sijns briefs XV ₶ Hollants, facit . . XXXVII sc. VI d. gr."

In dezelfde Rekening luidt de post, die met 't oog op de kinderen betaald werd, aldus:

»Ghegeuen den scoelmeysters, als trecht verset wort, om die kinderen oirlof te hebben . . . . VIII d. gr."

Uit dezen post blijkt, dat er vóór bamis 1456 meer dan één schoolmeester aan het hoofd der stadsschool stond. Wellicht dat om de een of andere reden nevens meester Hendrik een ander door het Gerecht aangesteld werd, en dat die andere meester geweest is meester Hughe, welke persoon volgens de Rek. over 1455—56 »voer sijn tabbaert XV sc. gr." ontving. Ik durf het laatste evenmin als het eerste met zekerheid zeggen, daar achter »meester Hughe" niet staat *die scoelmeyster*. Hoe het van bamis 1456 tot bamis 1457 gegaan is, kan ik niet mededeelen, dewijl de Rek. over dat jaar ontbreekt. Wel kan ik zeggen, dat het op Sint Nicolaas-avond van het jaar 1457 genomen besluit uitgevoerd en de school gedurende eenigen tijd door twee meesters gezamenlijk van de Regeering gepacht werd. In de Rek. over 1457—58 staat:

»Ontfanghen van die scoelmeysters van een jair renten vander schole, alsoe zij die teghen der stede ghehuert ende ghepacht hebben, die somme . . . . VI ₶ gr."

In volgende jaren werd de school voor minder verpacht. In de Rek. over 1459—60 leest men:

»Ontfanghen vanden scoelmeysters van een jair renten vander schole . . . . III ₶ gr."

In die over 1460—61:

»Ontfangen vanden scoolmeisters van een jaer renten II ₶ gr."

Daarna werd er niets aan pacht ontvangen. In de Rekk. toch over 1461—62, 1462—63, 1463—64, 1465—66, 1466—67 en 1467—68 wordt onder de ontvangsten volstrekt geen melding gemaakt van schoolhuur. Zooals we straks zullen zien, trok de stad later weer huur van de school.

Dat wij, als wij in de laatstvermelde Rekeningen lezen van »scoelmeysters", die de school pachtten, aan twee en niet aan meer schoolmeesters hebben te denken, zegt ons de Rek. over 1560—61, waarin deze post voorkomt:

»Betaelt meister Cornelis, de scoolmeister, voor zijn aerbeyt ende cost, die hij dede, als hij een medegeselle haelde, bij beuele vanden gerechte, mit hem de scole te regierne, als hij eerst de scole an nam . . . . X sc. gr."

De »medegeselle", dien meester Cornelis toen haalde, zal meester *Danckert* geweest zijn. Ik zeg dat op grond van de Rek. over 1462—63, waarin onder het hoofd »Vutgeuen ende cost vander scole" het volgende voorkomt:

»Item betaelt Adriaen de leemplacker van vier dagen werckens mit een knecht an die scole sdaegs VIII gr. ende an *meister Danckerts camer* de zijtwegen te versiene, dair an verbesicht etc."

In dezelfde Rek. leest men:

»Item gezonden *meister Danckert* ende Jacob Muysze te Colen, op tscrijuen van Conrardus Rodenborch, omme mit Jan van Stralen mit appointemente ouer te commen, indien zij conden; ende want zij mit hem niet ouercommen en conden, so deden zij daer den zeluen Jan van Stralen vut machte der sentencie van Romen in den ban etc."

Blijkt hieruit dat meester D. wel naar 't buitenland werd gezonden, als men iemand behoefde, die des nood een kerkelijke straf opleggen kon, andere plaatsen leeren ons, dat hij ook in de stad zijner woning niet alleen als schoolmeester werkzaam was. In de Rek. over 1461—62 staat:

»Item gegeuen meister Danckert voor zijn aerbeyt van dat hij de passie predicte op den goeden vrijdach [1]) ende ooc op de hoochtijt van paesschen tsz. . . . . XX sc. gr."

[1]) Voordat mr. Danckert zulks deed, werd de passie op den goeden Vrijdag gepreekt door »broeder Joest", die daarvoor eerst X sc. gr. en toen XV sc. gr.

Dezelfde post komt voor in de Rekk. over 1462—63, 1463—64, 1465—66 en 1466—67.

Dat meester Cornelis maar korten tijd met meester Danckert in de Brielsche school werkzaam was en dat hij na een pooze te Keulen als rector te hebben gefungeerd, als schoolmeester aftrad om zich geheel aan den dienst der kerk te wijden, moeten wij opmaken uit de Rekk. over 1461—62 en 1462—63. De eerste heeft onder 't hoofd: »Cost van schencken int gemeyn", den post:

»Item geschenct meister Cornelis, Rector tot Colen, twee stede kannen wijns, die stoop VI gr. fct. . . . . . . II sc. gr."

In de tweede leest men onder de »vutgeuen bij beuele sgerechts":

»Item meister Cornelis, die scoolmeister was, hem gegeuen tot zijner eerster misse . . . . V sc. gr."

Wie na meester Cornelis met meester Danckert in de school werkzaam was, is mij niet gebleken. Dat er tot bamis 1470 twee meesters aan 't hoofd der school stonden, zeggen ons de Rekk. die vóór dien datum werden gedaan en waarin men den post aantreft:

»Item gegeuen den *scoolmeisters*, als trecht verset was, omme de kinderen oorlof te hebben . . . . VIII d. gr."

Van *scoolmeisters* is in dien post ook sprake in de Rek. over 1469—70, maar wellicht dat «scoolmeisters" daar een schrijffout is en men »scoolmeister" te lezen heeft. Ik vermoed zulks, omdat in die Rek. evenals in de Rekk. over 1470—71, 1475—76, 1476—77, 1477—78, 1478—79 en 1479—80, één man voorkomt als pachter van de school en de gezegde post in de Rekk. over 1470—71 etc. bestendig luidt:

»Item ghegeuen den scoelmeyster, als trecht was verset, omme die kinderen oirlof te hebben . . . . VIII gr."

---

ontving. Zie Rekk. over 1457—58, 1459—60 en 1460—61. De Rek. over 1459—60 gewaagt nog van »X sc. gr. ghegeuen meester Joost van Vlissinghe omme Goids wille tot zijnre scolen, want hij zess sermoenen hier dede". Deze broeder zal in de Rek. over 1459—60 waarschijnlijk bedoeld zijn, als zij vermeldt: »ghesonden Gillijs den bode anden gardiaen vanden Minderbroederen tZericxzee, omme van hem consent te hebben, de lesmeester hier de passie te predijken etc."

De man, die in de Rek. over 1469—70 en in de overige Rekk. voorkomt als pachter, heette *Melis* en deze bleef zijn huur niet schuldig.

In de Rekk. over 1469—70 en 1470—71 staat:

Item ontf. van meister Melis, de scoelmeister, van der huyere vander scole . . . . III ℔ gr."

Slechts enkele jaren werd de vermelde som door meester Melis betaald. In de Rek. over 1476—77 vindt men onder de ontvangsten:

»Item ontf. van meester Melis die scoelmeester als van een jair huer vander scole ende hem op desen tijt gegunt is . II £ gr."

En onder de uitgaven:

»Item betaelt meester Melis die scoolmeester ende hem bijden gerechte toegelaten ende quyt gesconden is vanden drie pont groten, die tvoorleden jair van hem ontfangen gerekent waeren I £ gr."

Evenals in de Rek. over 1476—77 treft men in de Rekk. over 1477—78, 1478—79 en 1479—80 onder de ontvangsten aan:

»Item ontfangen van meester Melis den scoelmeester ende hij jaerlicx sculdich is vande schoele . . . . II ℔ gr."

Dewijl de Rekk., welke na die van 1479—80 werden gedaan, niet meer aanwezig zijn, ben ik niet in staat van de overige jaren der 15de eeuw iets mede te deelen. Omtrent de school kan ik zeggen, dat er in de 15de eeuw hoogstwaarschijnlijk tweemaal een nieuwe gebouwd werd. In de Rek. over 1415—16 leest men:

»Item ontf. van meester Pieter die apotecaries van dat erue achter Dyele Jan Jongens zoens *dair die schole op plach te staen* XLV sc. holl."

Nu is het mogelijk, dat reeds in de 14de eeuw op een andere plaats een stadsschool werd gebouwd, maar het kan ook in de 15de eeuw gebeurd zijn. Wat hiervan zij, de school, die in het begin der 15de eeuw bestond, werd in den loop van 1466—67 door eene andere vervangen. Blijkens de Rek. over 1457—58 was zij toen reeds »zeer arch ende vergaen," en werd er aan gerepareerd voor een som van IIII ℔ VI sc. II d. gr. Voor welke som zij verkocht werd, zegt ons de Rek. over 1466—67, die onder de ontvangsten heeft:

»Item ontf. van Coman Pier Willemsze van die oude scole, die hij cochte XVII ℔ holl. facit . . . . II ℔ II sc. VI d. gr."

In dezelfde Rekening leest men:

»Item gegeuen Wouter Piersze voor den tijdt dat de scoolkinderen in zijn huus ter scole gijngen tsz. . . . . . II sc. gr."

Hieruit mag men opmaken, dat de nieuwe school op de plaats der oude gesticht werd. Om te doen zien wat een nieuwe school toen kostte en wat er voor werd gebezigd, wil ik hier mededeelen, wat de Rek. over 1466—67 onder 't hoofd »Cost vander scole" vermeldt:

»Item bet. II mannen van dat fondement te grauen vander nyewer scole tsamen van XVI dagen sd. V gr. fct. VI sc. VIII d. gr.

Item besteedt die scole mitten damen te hogen mit aerde in twee bestedingen ende coste . . . . XXXV sc. gr.

Item bet. Willem Costinsze van XXXVI dagen an de voirsz. scole te metsen, item Willem van der Elst van LIIII dagen, item Engel LIIII dagen, item Michiel LIIII, elcx sdaegs X g., ende bet. Heyn van Belle ende Philips Joostz. ts. LIIII dagen, item Jan Dircxz. van LIIII dagen, ende Harnt van XXXVI dagen dienens, elcx van hemluden sdaegs V g., ende betaelt Coppin de Heer van XII dagen dienens sd. IIII g. fct. ts. XI ℔ IX sc. g.

Item bet. van LVIII^{m} steens verbesicht an de voirsz. scole, van elc duyst XIX g., item noch van XXII^{m} steens, van elc duust XXII^{5} g., item van XL^{m} steens, van tduysent XX g., ende noch XIX^{5m} steens, tduust XIX^{5} g., ende gegeuen van desen steen op de wagen tsetten, van elc duysent 1 g., ende van mennen tot an de scole, van tdusent 11^{5} g. fct. XIII ℔ XII sc. IX g. VI m.

Item bet. van LX hoet calcx verbesicht an de voirsz. scole, van elc hoet VIII stuuers, ende van vrachte van thoet III gr., ende geg. van die calc te storten, van thoet eenen grooten. Item bet. van die voirsz. calc te mennen, van elc hoet II gr., ende van beslane van thoet $^{1}/_{2}$ braspenn. Ende geg. Coptgen Aelbrechtsze van CXXII ponten zants vut den duynen gehaelt, daer die voirsz. calck mede beslegen is, van die ponte eenen phls. (philips) penn. facit ts. . . . . VI ℔ XIII sc. II g. VIII m.

Item bet. van XXIIII voet lijsten an de voirsz. schole verbesicht, van elke voet II gr. ende vrachte X gr. facit ts. IIII sc. X d. g.

Item betaelt van LX bint latten verbesicht an de voirsz. scole, van tbint IIII gr. fct. . . . . XX sc. gr.

Item besteedt Danckert de timmerman de scole op te maken mitter camer ende mitter brigge [1]), ende hij zal de camer beschieten ende die zolder maken ende den vloer leggen, voor al zijn aerbeyt . . . . IX ℔ gr.

Item den zeluen Danckert bet. voor twee cazijnen VIII sc. gr.

Item Haerman de tymmerman van noch II cazijnen an de voirsz. scole verbesicht IX sc. VI d. g. fc. . . . XVII sc. VI d. gr.

Item verbesicht an de voirsz. scole CCLXXIIII kercsparren, thondert XX sc. gr., item 1/2 hondert dubbelde sparren van V sc. gr., item XXIIII rachters, tstic III gr., zeuen quartier wagescots, thondert XI Rijns. guld., item van een mast, daer ribben of gesneden zijn, XV sc. gr., item van Coman Cornelis II balken IIII sc. VI gr., item van een cleyn balke van Willem de clerc XVIII gr. fct. ts. . . . . VII ℔ VIII sc. VI d. gr.

Item betaelt den zagers van VIII5 dach sagens, sdaegs XVI gr., ende de zelue zagers noch van CXLVII sneden wagescots, van de drie sneden II gr., ende noch van een mast te snijden in ribben ende van II balken tsamen VI sc. X d. g. fct. ts. XXVI sc. IIII d. g.

Item bet. Pier Hoet ende meer andere van CC ende LXXXVIII voer ryets, daer de voirsz. scole mede gedect is, van elc voer II5 gr. ende bet. van dit ryet op te dragen, van de drie voer eenen groten facit ts. . . . . III ℔ VIII sc. gr.

Item bet. van CCC bint gleuys an de voirsz. scole verbesicht,

---

[1]) Ook de oude school had maar één kamer. De Rek. over 1459—60 gewaagt van kosten van »een nyeu slot in die camer, dair die meester in slaept", en de Rek. over 1461—62 van eene uitgave om »de camer in de scole mit aerde te hogene". Dat er ook achter de oude school een »brigge" was, blijkt uit dezelfde Rek. De Rek. over 1454—1455 spreekt van een »stilhuys after die scole", waarmeê natuurlijk bedoeld is wat in de Rek. over 1475—1476 genoemd is »die heymelicheyt", welke voor XX gr. door Jan die Vlaminck »scoen" gemaakt werd. Bij de oude school was een wel; in de Rek. over 1459—60 staat: »ghegeuen om een wijn tonne die op die welle gheset is XII gr." Dat de school omringd was van water, blijkt o. a. uit een post, in dezelfde Rek. voorkomende en luidende: »Dammis ende langhe Meeus ghegeuen van die gracht te schieten voer die schole bezijden ende dair achter X sc XI d. gr."

van thondert XII gr., ende geg. van theen ende van deck roeden IX sc. X g. Ende noch bet. van DCCCC matten, die bouen op de scole geleit zijn, van thondert IIII g., ende besteedt dese scole ouer al te deckene ts. XV ℔ holl. fc. ts. II ℔ XIII sc. IIII d. g.

Item bet. van allerande hout ende ander dijnc te slepene ende te dragene an de voirsz. scole ts. . . . . . VI sc. VI d. gr.

Item bet. van XII horden an de voirsz. scole verbesicht, van tstic II gr. fct. . . . . II sc. gr.

Item bet. Adriaen de Heurnaer voor de vracht vande voirsz. latten van Andworpen te bringene ende inden thuyn te dragen ts. V sc. XI d. gr.

Item bet. Simon de glasemaker van LXXXI^5 voet glas, daer de veynsteren in de voirsz. scole of gemaect zijn, van elke voet IIII gr. fct. ts. . . . . XXVII sc. II d. gr.

Item bet. van dat yserwerck, dat van Dordrecht gecommen is ende an de voirsz. scole verbesicht is, te wetene II^m cokerspijkeren, thondert VII gr., item II^m boyspijkeren, thondert IIII gr., III^m lasysers, thondert II gr. ende IIII^m borsspijkeren, thondert eenen gr. fct. ts. . . . . XXVI sc. VIII d. gr.

Item bet. Geerijt de smit van C ende XXV dubbelde cokerspijkeren, thondert VIII stuuers, DC cokerspijkeren, thondert IIII stuuers, item MDCCCC boyspijkeren, thondert V gr., item MMMD lasysers, thondert II^5 gr., item DCCL borsspijkeren, ende noch CCL ende XXV, thondert $^1/_2$ braspenn., item DL pont wegens an anckers ende an lesseellen, thondert VII sc. gr., item XL paer hangen, tpaer V gr., item XXXII voet glasysers, de voet $^1/_2$ phs. penn. ende II stuuers verdient an anckers te vermakene, facit ts. . . . . . . IIII ℔ IIII sc I gr. IIII m."

Onder andere hoofden komen nog de volgende posten voor:

»Item bet. voor die scole te plaesteren ende binnen alomme te beworpene ts. . . . . XV sc. gr.

Item den borchmeester Willem Hugesz. van II stede kannen wijns II sc. gr., ende noch van achterwesen van calck verbesicht an de scole IIII sc. II gr. fct. ts. . . . . VI ss. II d. gr."

Op de stadsschool gingen zoowel meisjes als jongens, maar de kinderen waren naar hunne sekse gescheiden. Er was op school

een hoek, waar de meisjes zaten. In de Rek. over 1465—66 vindt men een post, aldus luidende:

Item betaelt II mannen van IV dagen werckens an de scole, *den meissens houck* te beschieten ende te maken elcx VI gr. sd. etc."

Als laatste bijzonderheid uit de 15de eeuw deel ik eene ordonnantie mede, welke in die eeuw te Brielle gemaakt werd, en door mij gevonden is in een Correctieboek, dat vonnissen behelst uit de 15de eeuw [1]). Die ordonnantie luidt:

---

[1]) Toen ik de Brielsche keuren uit de 15de eeuw publiceerde, had ik nog niet ontdekt, dat het genoemde Correctieboek nog enkele keuren vermeldt. Behalve de in den tekst genoemde ordonnantie, staat op het laatste blad van het boek het volgende te lezen:

»Item gebietmen, datmen voortan gheenrehande sout ten Briel an die marct te cope bringen en sal, ten sal wesen goet zelsout, van graeuwen (later veranderd in *gecoirden*) custbaeren zelle gesoden, ende dat een ygelic waen hij comt goet besegelt betoen bringen sall tot wat steden dat hij dat sout geladen heeft ende hoeveel dat hijs geladen heeft. Ende mit dat betoich sal een ygelic, rechteuoort als hij an die marct comt, ghaen tot die geswoeren koormeesters alse tot Clais Geritsze ende tot Huge Pieter Neuesze, die dairtoe geset sijn, ende die sullen tot elker reise die betogen ouernemeu ende te boeke setten. Wie dat aldus niet en dede, die sal dat sout verbuert hebben, ende dat sout sal dan hebben half die bailiu van mijn genedigen vrouwen wegen ende half die kerke ten Briell.

Item alle ander sout, dat van genen graeuwen (later veranderd in *gecoirden*) zelle gesoden en is, verbietmen die marct ten Briel; so wye dair mede ten Brielle quame om aldair te vercopen off dat hij dair langer lage dan twe getide, hij en voer rechteuoort duer sijnre straten, die soude dat sout verbueren sonder wederseggen, ende dat soude dan gaen gelijc voirsz. staet, alle argelist vutgesteken.

Item die koper, die aldustanich goet graeu (later veranderd in *gecoirt*) zelsout coopt, sal geuen den gezwoeren kuermeester voorsz voir hoiren arbeit van elke X mudde souts 1 cromstt.

(Men vergelijke de »ordinancie vanden zoute", door mij in het aangehaalde Deel van de N. Bijdr. voor Rechtsgeleerdheid en Wetgeving medegedeeld.)

Item datmen genen poorter ontpoorteren en mach dan mit rechte ende mit vonnisse, ende (*mit vonnisse ende* later doorgehaald en vervangen door *behoudelic*) so wat poorter vutvoere om sijn broot te wynnen ende langer vutbleue dan een halff jair aftereen, die soude ontpoirtert wesen, ende so wye dat ruymde mitter dagerhaet, die soude oeck sijn poorterscip quite wesen. (Vergel. de door mij uitgegeven Brielsche keuren der 15de eeuw, Voirb. I, art. 1).

Item so wat wtlemsse lude quamen binnen den lande van Voorne ende (de

»Item gebietmen allen poorteren, dat sij hair kinderen nergent anders ter scole en setten binnen der stede off binnen den lande

---

woorden *binnen* — *ende* later doorgehaald) binnen der vryheyt der steden vanden Brielle, om mijnre vrouwen dienres offt enigen poorter te slaen, ende dat hij dair opset op hadde, ende ment kenclic (kenlic) maken mochte mit II scepenen off mit III poorters, off dattet die wtlems man zeluer lede, dat soude wesen op sijn lijff, ende so wie alsulke lude huysde off hooffde, die soude verbueren een boete van X 𝕮 hollants, dair hijt wiste (Vergel. Brielsche Keuren uit de 15de eeuw, Voirb. II. art. 23).

Item so wanneer yemande vochte off enige quetstede in tegenwoordicheit sgerechts, dat soude staen op alsulke boete als den bailiu ende tgerechte dair off goet dencken sall bouen den ouden kueren. (Vergel. De Brielsche Keuren der 15de eeuw, Voirb. II, art. 22)

Item vande poorteren kinders die int cloester comen.

Item salmen voirtan den tonharing vercopen biden haring dair hij stait." (Vergel. Br. Keuren uit de 15de eeuw, Voirb. XXI, art. 3).

In het gezegde Correctieboek komen tusschen de vonnissen nog de volgende artikelen voor:

»Dit wert lest gecoort om te houdene des dincxdages na sinte Bauen dach anno 1430 (of een paar jaar later).

Item also die bailiu mit den gerechte gecoirt heefft tot enen saterdage banne openbairlic, dat nyemande tUtrecht (later is *noch in die Sticht* (?) hierbij gevoegd) varen en soude op een boete van X 𝕮 Holl., ende wair tsake datter yemande voer, dat hem die stede niet verantwoirden en soude, so heeftmen nv vernomen, datter sommige poorteren ende andere geweest hebben, dien gebietmen noch ende doet hem te weten, dat nyemande van diegene, die dair geweest hebben, ygelic kenne hem seluen, in die kerken come opte boete voirs., voir die tijt dat hij absolueert is (later is hierbij gevoegd: *ende betoich dair of gebrocht heeft*), wair tsake dat sij in die kerke quamen, die soude verbuert hebben die boete voirsz. (later veranderd in: *bouen die boete voirsz. noch X 𝕮 holl.*), ende soude dair toe gebannen wesen vut der stede vanden Brielle ende wt die lande van Voirne, also lange ende ter tijt toe waent sij absolueert waeren, ende die stede en soudeze niet verantwoirden."

»Item so is ouerdragen dat nyemant broet voirtaen vercopen en sal op die straet anders dan bynnen sijn huyse ende op sijn veynster, op een boete als dair off tvoirbot inhoudt."

Hetgeen nu volgt staat op één blad, en werd in of omstreeks 1440 geschreven.

»Ghij goede lude gemeenliken. Also ouerdragen ende geconsenteert is, dat onsen genadigen Heer van Oistervant ende onser genadiger vrouwen een bede gegeuen ende gegonnet is, te weten van elke mete lants enen Koiruorst: rinsche guld., die te betalen bynnen den yersten drien jaeren, sonder middel

van Voorne dan inder stede scole, op een boete van II ℞ Holants (door dezelfde hand, die de ordonnantie schreef, veranderd in XXX sc. holl.), behoudelic dat een ygelic sijn dochteren ter scole setten mach dair hij will."

---

deen an dander veruolgende, dats te verstaen bynnen sess terminen, dair deerste termijn off ingaen sal te meye naestcomende, ende dander tsinte Maertensmisse dair naest an volgende, ende also voirt van termine tot termine, dese voirsz. drie jair lanck geduerende ter tijt toe ende ter wilen dat dese voirgen. rinse guld. aling ende algeheel betaelt sal wezen: so is ouerdragen mitten Rentmeester, mitten scout ende voirt mitten alinge gerechte, om een settinge ende ommeslach dair van te doen, dat nyemant vter stede en trecke, ten sij dat hij sijn grotinge van sijnen goede yerst voir den gerechte inder stede huys bij gebrocht sal hebben, want ons genad. Heren Raide van Oistervant op een manendaige naistcomende dair ouer zitten willen die selue bede te bescriuen. Ende wair tsaike dat hier yemant ouerhorich in waere ende hem enich last dair off of quame, dair en woude hem die stede niet voir verantwoirden."

»Item so is voirt ouerdragen mitten alinge gerechte, dat een ygelic sijn hout, sijn misse ende andere wylnisse, dat opte stede straet voir ende achter off opte heerwech leit, tusschen nv ende paesschen naestcomende wech doen sal, op thout off ander dinck verbuert te wesen, ende die stede wil die wylnisse wech doen voren opter geenre cost die hier inne ouerhorich waere."

»Item so wat straten, die nv ter tijt gemaict sijn, sal een ygelic voir sijn duer in reke houden, ende die stede wil dair twewerfs jairs een ommeganck off doen, op een boete die alsdan die stede dair toe ordineren sal. Ende die stede wil alle straten, dair gebrec an is, doen maken, ende als sij gemaict sijn, sal een ygelic sijn straet achter ende voren in reke houden op een boete die alsdan die stede dair toe ordineren sall." (Vergel. Brielsche Keuren der 15de eeuw, Voirb. XVI. art. 4).

»Item is der stede bijgebrocht, dat sommige der stede muyr off breken ende die steen dair off thuys voren ende gebruycken, dair die stede een ondersoeck off doen wil Ende so wie dair inne bevonden worde, dat woude die stede also corrigeren, dats op een ander tijt een ander hoeden sal. Een ygelic wacht hem seluen".

Van het jaar 1450 dagteekent de volgende publicatie:

»Want vast vele soene ghemaect sijn mit rechte ende oeck mit vonnisse, daer en bouen sommighe sijn die onhoesschelijc spreken ende meynen noch in toecomenden tijden daer ouer te doene, die baeliu van mijns Heren weghen ende dat gherecht wairschuwet eenen ygheliken, dat nyemant en sij wye dat hij is daer ouer te doene off te doen doene, ende waert datter yement ouer dede of dede doen, dat waer op sijn lijff ende goet."

Behalve de stadsschool waren er dus ook te Brielle in de 15de eeuw nog andere scholen.

(*Wordt vervolgd.*) H. DE JAGER.

Laak (XXXI, 464, 5). Men vergunne mij op te merken, dat de stelling: lage gronden kiest men noch voor »grenzen" noch voor »burchten" uit, niet altoos opgaat. De Zeeuwsch-Vlaamsche en vele Vlaamsche *muren, muiren, moeren*, waarin den Ouden Burcht, Rodenburcht en Oostburcht gesticht waren, waren lage, zelfs zeer lage gronden. G. P. ROOS.

Predikanten te Heeze bij Eindhoven (XXXI, 488). Na den Munsterschen vrede, werd Abraham v. Rodenburg in 1648 hier de 1ste predikant; hij werd beroepen van de Meern, waar hij 25 Nov. 1647 in dienst was getreden, en vertrok in Aug. 1651 naar Zegveld. Hij werd in 1652 hier opgevolgd door Thomas Sprankhuizen, die in 1677 overleed. Nog in dit jaar kwam Petrus Guiliëlmus Callenfels hier in dienst, die sinds 1666 eerst pred. te Over- en Neder-Asselt en daarna Ambassade-pred. was; tijdens hij hier stond, was hij 1682—86 als Legatie-prediker te Madrid werkzaam; wegens zwakheid en zijne hooge jaren, verkreeg hij in 1718 den prop. Johs Sterk tot waarnemer van zijn dienst, die, bij het emeritaat van Callenfels, in 1719 tot zijn adjunct beroepen, en als zoodanig 17 Maart 1720 bevestigd, bij het overl. van Callenfels (18 Mei 1726, op 89jarigen leeftijd) in vollen dienst trad en 25 Juni 1758 overl. is. De prop. Corns Groen v. Prinsterer, ber. in Maart 1759, werd 29 Juli daaraanvolgende door zijn' vader Petrus, pred. te Waspik, hier tot pred. bevestigd; verroepen naar Uitwijk c. a., nam hij 18 Mei 1777 afscheid en vertrok derwaarts. Leende werd in 1807 met Heeze gecombineerd, in welke combinatie de prop. Johan Diederich Conrad Koch 23 Oct. 1814 tot pred. bevestigd werd, en, als verroepen naar Engelen, 28 Sept. 1817 afscheid predikte. Hier opgevolgd door den cand. Johs Herms Hamelberg, die 5 April 1818 tot pred. bevestigd werd en in Maart 1822 naar Kuik en Beers vertrok, werd hij vervangen door den cand. bij de Waalsche Commissie Jean Daniël Cocheret de la Morinière, die 13 Oct. 1822 hier in dienst trad, en reeds in Mei

1823 naar Nuenen c. a. vertrok. Johannes Leonardus Arnoldus Kramer heeft zich als oogheelkundige vermaard gemaakt. Zijn opvolger Johan Christiaan Carel Abbing werd als cand., en sinds bijna vier jaren hulpprediker te Helenaveen, hier 12 Jan. 1868 bevestigd; 2 Oct. 1881 afscheid nemende, als verroepen naar Zundert c. a., is hij thans vervangen door Jan Magchiel Dirk Rombach, beroepen van Veldhoven c. a., en 5 Febr. 1882 in zijn dienst alhier bevestigd. J. VAN DER BAAN.

Louis Brion. Deze Venezolaansche admiraal, 6 Juli 1782 te Curaçao uit eene voorname Amsterdamsche familie geboren, offerde als vriend van Bolivar zijn bloed en aanzienlijk fortuin aan de zaak der Zuid-Amerikaansche onafhankelijkheid in 't algemeen, der bevrijding van Columbia van de Spaansche overheersching in 't bizonder. Hij behaalde vooral in Nieuw-Grenada vele lauweren, stierf 20 Sept. 1821 in zijne geboorteplaats en werd aldaar op een afgelegen stuk gronds begraven, miskend door hen, wier vrijheid hij had helpen bevechten. Krachtens 29 Aug. '81 door den president van Venezuela Guzman Blanco uitgevaardigd besluit, is zijn stoffelijk overschot, onder toezicht van Baron v. Heerdt, gouverneur van Curaçao, en onder 't oog van twee zijner afstammelingen, C. en G. Golding, opgegraven, in eene urn met groot ceremonieel onder het zingen van het Venezolaansch volkslied »Gloria al bravo pueblo" 28 Sept. aan boord van het stoomschip Felicia naar La Guayra overgebracht, en den volgenden dag in het Panteon Nacional te Carácas bijgezet als bewijs van hulde aan de nagedachtenis van een verdienstelijk Nederlander door een vreemd doch dankbaar volk toegekend. »Hoewel zijne asch ons verlaten heeft", sprak de lijkredenaar, Ds. Herman Frederik Hamelberg [1]), pred. te Curaçao, »zal Brion leven in het hart van ieder, die het wel meent met zijn vaderland". Bij die gelegenheid deed de president van Venezuela de navolgende benoemingen in de Orde van Simon Bolivar; — tot commandeurs: baron v. Heerdt en W. E. Boijé, handelsagent der Venez. Republiek op het Nederl. eiland; tot ridders: Simon

---

[1]) eerder pred. te Kuik als zoon en opvolger zijns boven, bl. 461, genoemden vaders.

Prince, gep. kolonel der genie; J. H. Schotborgh, maj. commandant der dienstd. schutterij; J. A. E. v. Lansberge, kap. comm. v. h. Curaçaosche garnizoen; kap. t. zee J. König, comm. v. h. stoomschip Bonaire; luit. t. zee H. Schotborgh, 1e off. a. b. v. dat schip; H. F. Hamelberg, pred. der vereen. prot. gemeenten; J. H. v. Daelen, adv. gen. bij het Hof v. Justitie, waarn. proc. gen., en J. H. B. Gravenhorst.

Kozakken. *Nav.* XXXI, 459, lees ik: »de dagen van Waterloo, die de Kozakken naar westelijk Europa zagen overkomen". Dit is minder juist. De Kozakken kwamen in 1813 naar westelijk Europa. Op 24 November van dat jaar waren zij te Amsterdam. In 1815 was er geen Kozak meer in de Nederlanden.

A. J. C. KREMER.

Duifje (XXXI, 492; II, 80—2). Een lezenswaardig opstel over dit persoontje vindt men in Norma, Tijdschr. voor Onderwijs, I, 509 vvg. O. a. wordt daarin tegengesproken of betwist, dat D. van zoo'n geringe afkomst en hare moeder fruitvrouw zou zijn geweest. »Haar partijnaam »Höker" (Hoeker en tevens koopman of koopvrouw) heeft men later voor haar beroep gehouden. In het Dagbl. v. Zuidholl. en 's Grav. v. 20 Mei '82 vindt men weder eene tegenovergestelde lezing, zoodat 't wel zaak wordt, deze historie eens tot klaarheid te zien brengen. A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

[In het *Nav.* XXX, 82, vermelde opstel van B. v. Rheenen, eerste bladz., noot 1, leest men, dat D. en hare moeder nog al gunstig en grondig gekarakteriseerd worden door Meerman in zijne verhandeling over Christiern II, voorkomende in de verhandelingen van het Kon. Nederl. Instituut (2e klasse), 1e dl.]

VRAGEN.

Slijpers. In de Firma Dombey & Zoon door Dickens lees ik van eene instelling van weldadigheid in Londen: de liefdadige Slijpers. Wat zijn dat? G. P. ROOS.

Honkoop. Wie staan bekend als voormalige heeren dezer plaats?

OUDHEID-, MUNT- EN PENNINGKUNDE.

XXXIV.

Penningkundig Repertorium. Mededeelingen door Mr. J. DIRKS.

832. (*Nav.* 1880, blz. 467, reg. 14 v. o.) staat: Verac lees: *Verae* In 833 staat: *Aut* lees: *Ant* en *Pêr* lees: *Per.*

833*. *Cat. Arti* 1880, n°. 1690. Verz. Mr. *Jer. de Vries Jerz.* ovale p. Vz. b.b. van koning *Jacobus I* van Engeland. Kz.: zijn wapen met onderschrift: *Beati Pacifici.* (Gelukkig zijn de vredelievenden). Omschrift: *Dei Gratia Magnae Britanniae, Franciae et Hyberniae Rex.* Gemerkt: *Simon Passaeus sculp(sit).*

834. (*Nav.* 1880, blz. 468) eerste regel. Te lezen *Chimarrhaeus* als in den negenden regel.

842. Bij den heer *P. H. v. Gelder* te Velp, met *Mauritç marc.* en *cum privil. Caes. C. Muller.*

845. Staat *Olov* lees *Olo*R. *Noh*O*eramus* lees: *Noh*Λ*eramus.*

845*. Eerste Jubelfeest der Reformatie. Met *Vt Salomon sic ego* enz. Z. 7.

844. (*v. L.*, 100(1) met *dne* in plaats van *domini.* (Verz. *P. H. v. Gelder*).

847. *v. L.*, II, 103(2). In verz. *P. H. v. Gelder* met *Esa.* 24 en 42(1).

850. *v. L.* II, 105. Synode te Dordrecht. In verz. *P. H. v. Gelder*, vier varianten:

a. Met het hondje doch zonder *Cum priv.*

b. Zonder hondje doch met *Cum priv.*

c. = 6 doch op de kz. twee personen op den voorgrond met pelgrimsstaven den berg opgaande en

d. is *v. L.* II, 105 met het hondje en *cum priv.*, doch zonder de pelgrims op de kz.

852. Staat *hoven*, lees *boven.*

853. Ook bij *Posthumus* 1882, n°. 296 met A°. 1619 *Aetatis Sue* 71 J. Z. 62.

854. *v. L.* II, 112. (Kab. *P. H. v. Gelder*) met roosjes tusschen de woorden.

855*. *v. L.* II, 116(1-4). Strooipenningen (Kab. *P. H. v. Gelder*)

n°. 1 kleiner Z., muntm. 14, n°. 2 kz. zonder handen en bovenste kroon, maar daarvoor het zinnebeeld van *Jehovah* omgeven door bloemtakken of veeren. Vz. Omschrift: *Ferdinand II d. g. rom. imp. semp. av. h. b. co. franco f.*

861. Is een vierk. gewone [1]) of kooppenning. Cat. *Arti* 1880, n°. 1697, met het kantschrift: *A di(e)* 2 April 1619. *Qui n'a Dieu n'a rien* (Terugslag op den naam van den echteling *Carel Quina.*

862*. 1620. Dood van Graaf *Willem Lodewijk van Nassau*, Stadhouder van Friesland, door SIMON.

867. *Simon Stevin* in twee grootten door *Jouvenel* 31 en 23 Mm.

872. In Kab. *P. H. v. Gelder* met ✠ *Mauritius d. g. natus aur. princ. comes* ~ *nassau* * (waarbij al de Latijnsche V als Nederduitsche U zijn gesneden. Kz.: *March. Verae et Vliss. gub provinc. maris prae(fectvs).*

874. Te lezen *A(braham) R(iese).*

881. *v. L.* II, 144. *Ernst van Mansfeld* door *v. Loon* op 1622 geplaatst behoort welligt vroeger gesteld te worden. *Floris van Cuylenborgh* toch overleed reeds in 1598 en diens penning door *van Loon* I, 115 reeds op 1568 geplaatst is kennelijk door denzelfden *A. R.* gesneden. In zijnen bladwijzer op Deel I op *Mansfeld,* onderscheidde *van Loon* niet genoeg hetgeen verrigt werd door (*Peter*) *Ernst* (dien hij *Ernst* noemt), gestorven in 1604 (Vorst sedert den 4 Maart 1594) en door *Karel van Mansfeld. Van Loon* II, blz. 122 noemt op 1619 den bevelhebber *Ernst van Mansveld* een bastaard van *Peter van Mansveld,* den gewezen landvoogd der Nederlanden. *Grote* (*Münzstudien,* IX, S. 241) noemt als *unehelicher Sohn* van *Pieter Ernst* ook een *Peter Ernst* † 1626. Onze *Ernst* werd in 1622 uit den dienst der Staten-Generaal ontslagen. Zie *v. Loon* II, 154(*b*).

885. 1623. *v. L.* II, 149(2). Op het ontzet van Bergen op Zoom. Op een exempl. bij den heer *P. H. v. Gelder* met (in plaats van stippen of punten) St. Andries kruisjes X tusschen de woorden en bij n°. 4 tusschen de twee kleine een grooter *roset* op de vz.

885*. 1623. Koperen toegangspenning tot de Rederijkerskamer

[1]) Vz.: Bruid en bruidegom elkander de hand gevende en de dood het slot ontsluitende van den keten die hunne handen bindt. Omschrift: *Daar d'een in d'ander hert* enz. Kz.: Het versje *Hout daer Jonfrou* enz.

»*de Goudsbloem*" te Antwerpen, tot zinspreuk voerende «*Groeyende in deughden.*" Gr. 23 Mm.

890. *Nav.* 1880, blz. 511, achter *Vran* een punt.

890*. 1623. Variant van *890* met *Cath. Bel. pr.* en *Mvnt* (*J. Schulman* n°. 1122).

896*. 1624. 19 Aug. *Gideon Dassigny* (*D'Assignies*) goudsmit en wapensnijder, en zijn zoon *Gideon*, out 25 jaar, te 's Gravenhage, verkrijgen octrooi van de Staten van Holland tot het snijden van 's Lands zegelstempels voor 't klein zegel. *Obreen*, *Archief*, III, blz. 224. Aldaar bl. 224(1) met verwijzing naar *Rotterd. Historiebladen* I, 553 komt ook voor op het jaar 1651 »*Gideon Dassigny*, wapensnijder in de Rekeningen van Schieland.

898. Staat: *v. L.* I lees: *v. L.* II. Deze zeldzame penning is in goud bij mevr. *Dittlinger*, geb. *van Beresteyn* en in zilver bij den heer *G. v. Beresteyn* te Vucht en bij *Jhr. M. A. Snoeck* te Hintham bij 's Hertogenbosch. (Med. van den laatstgenoemden).

903. (*Nav.* 1880, blz. 513) staat: *faie* lees: *façe.*

907*. 1626. 2 Febr. *v. L.* II, 165. Krooningsp. van Karel I, koning van Groot Brittannie. Variant: achter het armstuk N. D. Kz.: Het zwaard tusschen D en I. (Verz. *P. H. v. Gelder*).

911. (*Nav.* 1880, blz. 549). *John Osborn.* — Mr. S. Muller Fz., prov. archivaris van Utrecht, had de beleefdheid, na het verschijnen van n°. XX, mij ($18\frac{3}{10}81$) aan te wijzen eene zinsnede in *Wassenaer's Historisch-Verhaal der Geschiedenissen van Europa* VIII, fol. 87, overgenomen in zijne belangrijke *Geschiedenis der Noordsche Compagnie*, Utrecht 1874, blz. 102 en 127. Daaruit blijkt dat *Johan Osborne*, geboortig van Worcester, doch in 1624 reeds sedert 11 jaren te Amsterdam woonachtig als ivoordraaijer, op verzoek der Noordsche Compagnie voor tien jaren met een octrooi door de Staten-Generaal werd begiftigd. Zijne uitvinding bestond hierin: »om de dunne »stukken balein zoo in malkander te passen, dat zij één massa »zijn en blijven. Het werd dus so gedwee of mol(mul), dat men »met een gesneden plaet daarop drucke tgene men wil. Men maekt »daer tronien heel uytstaende af van *mans en vrouwen of sy van »de beste beelt-snijder gedaen waren.*"

920—922. *Tilly.* Zie Onno Klopp (den Oostfrieschen geschiedschrijver) *Tilly im dreissigjährigen Kriege* (ook door hem in Oost-

friesland gevoerd, zie n°. 920). Stuttgart 1861. Zwei Theilen XXVIII und 1050 S. In de *Publications de la Société Archéologique de Limbourg* V, p. 1—2 zegt »A. M... A. Monsieur Klopp revient l'honneur »d'avoir prouvé à l'évidence que Tilly est devenu le victime du »fanatisme, qui inspirait la politique du roi de Suède", p. 7.

922. (*Nav.* 1880, blz. 552) te lezen *Mo(ntigni)*.

924*. 1628. Nacht- of Avondmaalsloodje der Evang. Luthersche gemeente te Leiden. *Tessera communican(tium) ecc(lesiae) augusta(e) Augsburgae (icae?) confessionis quae est Lug(duni) Batavorum.* De figuren op de andere zijde zijn eenigzins afgesleten. (*Aanw.* Leidsch Penn. K. 27 Oct. 1865).

933*. Volgens Cat. *Posthumus* 1882, n°. 320 een gedenkp. op het verrassen van Wesel, met het gezicht op dien strijd. Mm. 49. Door S. D. (SEB. DADLER) (1619—1653).

938**. Als 938*. Doch zonder jaartal en andere stempel. Cat. *Posthumus*, n°. 405. Z. 87.

944. Achter *pruden* eene punt in plaats van een komma.

944*. Vergelijk *v. L.* II, 193(1). (In de Verz. *P. H. v. Gelder*). Met de goed en de verkeerd geplaatste *2* in het jaartal 1629 op de vz. De laatste heeft op de kz. de jaartallen bij Grol en Wesel onder de stadsgezichten en zonder 16-31.

960. (*Nav.* 1880, blz. 594) staat: bij KEER? lees: bij ESDRÉ, n°. 9.

961. (Ald.) *Serviesmeesters*ampt te Deventer in 1773 opengevallen door het overlijden van den Burgemeester en Serviesmeester Hagedoorn (*Bijdr. tot de Geschiedenis van Overijssel*, 1881, VII, blz. 11).

962. Is in het bezit van Jhr. *M. A. Snoeck* te Hintham bij 's Hertogenbosch.

966. (*Nav.* 1880, blz. 595) staat: K zijn lees K. zijn.

968*. 1634. *Otto Venius*, schilder, door SIMON.

969*. 1635. *v. L.* II, 225. De *Meiboom* te 's Gravenhage. Vz. *zonder de letters* FLVW bij den heer *P. H. v. Gelder*, ten bewijze dat het *ingesneden initialen* van een naam zijn.

973—976 in te vullen blz. 597 reg. 6 achter tot »*het eerste eeuwfeest*" en reg. 9 achter 1836 *bij het tweede eeuwfeest*. Deze laatste penning is afgebeeld in de *Revue* 1882, pl. XIV D en aldaar beschreven p. 348—349 door Graaf NAHUYS.

981. *v. L.* II, 244. Met *Dupré* f. op de vz. (Kab. *P. H. v. Gelder*).

988*. 1639. *v. L.* II, 252(2), slag bij Duins. Het opschrift der Kz. geheel anders verkort. (Variant) (Kab. *P. H. v. Gelder*).

988**. Kon. Kab. *Aanw.* 1880, blz. 11, zeldzame vierkante zilveren gegraveerde verlovingspenning uit de eerste helft der zeventiende eeuw met HOVT DAER JONCKFROV enz. Op de Kz.: *Daer t'een in t'ander Hert;* doch daarboven de volgende regels:

Quand l'vn et l'autre Coeur
Par vn Amour se Serre,
Grand icye s'en ensuit
Nul ennvy nul rancoeur
Rien que la Mort desserre
Ces lags car tout destruit.

De vier hoeken zijn versierd met harten, een phenix, een pelikaan, fakkels, vereenigde handen, enz.

Geldersche Achterhoek (XXXI, 498) Als men van Arnhem per spoor noordwaarts reist en aan het station Dieren afstapt, om over Doesborg den tocht in meer oostelijke richting voort te zetten, gebeurt het wel dat een reisgenoot, om een praatje te maken, u zal vragen: »Mot meneer ook den achterhoek in"? Vraagt men dan waar eigenlijk den »achterhoek" begint, dan gaat het er meê als den Amerikaan met zijn Yankee"; niemand weet het precies, en de een betwijfelt het zeggen van den ander. De Doesborger verwijst naar Doetinchem, de Doetinchemer naar Terborg, de Terborgenaar weder verder heen, zoodat men ten leste aan de Munstersche grenzen staat, nog even wijs als te voren. Zet men van Dieren de reis voort naar Zutphen, en neemt men daar plaats 'tzij naar Twenthe of in de richting van Winterswijk, zoo zal u de Zutphenaar vertellen dat ge 't »achterland" ingaat, wat op 'tzelfde neêrkomt. Van de verdeeling van *Nav.* XXXI, 498, heb ik als »getogen en geboren" achterhoeker nooit gehoord, en zoo fijn worden de grenzen ook niet getrokken. Meesttijds bezigt men dien naam bij gebrek aan een beteren, omdat de oude streeknaam (b. v. Twenthe) hier verloren is gegaan, en velen zich ergeren aan het schamper misbruik van dien ouden streeknaam soms gemaakt. Daarom komt de benaming meer en meer in zwang, en verstaat men daar tegenwoordig het geheele gedeelte van Gelderland be-

oosten den IJssel onder. Dit is historisch onjuist, omdat de oude graafschap Zutphen niet zóóver zich uitbreidde. De belangwekkende geschiedenis van den Gelderschen Oosthoek is tot heden te weinig bestudeerd, er zweeft nog veel duisterheid over. Zoo is het mij een raadsel hoe Varsseveld, de plaats mijner inwoning, bij de hoogheid of baronie van Wisch is geraakt, daar het toch vroeger bij het graafschap Lohn behoorde. Immers A°. 1245 schonk Herman graaf van Lohn de kerk te Varsseveld met heerlijke rechten over sommige huizen en goederen aan het klooster Bethlehem. Weet men hier ook iets naders van? A. H. DZN.

St. Joriskerk te Amersfoort (XXXII, 95). In deze kerk bestonden vóór het jaar 1337 een 50tal altaren, waarop capellanijen gesticht waren, die evenwel allen werden opgeheven bij de verheffing der St. Joriskerk tot eene collegiale kerk door Johan van Diest, bisschop v. Utrecht, in genoemd jaar (v. Bemmel, Beschr. der stad Amersfoort, I, blz. 66 en 103). Daarna werden echter in deze kerk van lieverlede weder eene menigte altaren gesticht, waarop men vicarieën vestigde. Van Bemmel geeft achtereenvolgens 21 zulke vicarieën op, allen gesticht tusschen de jaren 1374 en 1533 (a. w. I, 111—116), zoomede ééne der stichtingsbrieven (ib., 103—108) en den eed, dien de vicaris bij de begiftiging zweren moest (ib., 109—111). W. F. N. v. Rootselaar, in zijn uitvoerig en belangrijk werk, getiteld: Amersfoort, 777—1580, beschrijft een 25tal vicarieën, gevestigd in de St. Joriskerk en geeft een beknopt en zakelijk uittreksel van al de stichtingsbrieven en verdere bijzonderheden, die hij daaromtrent in het Kapittelboek van St. Joris en in het Prothocolboek van 1471—1503 en elders gevonden heeft (I, 355—406), waaruit men duidelijk ziet met welk doel ze gevestigd, welke inkomsten en goederen daaraan verbonden werden, de verplichtingen der vicarii, enz., enz., zoodat ik kortheidshalve den belangstellende daarheen verwijs. — Toen de Hervorming ook hier ter stede de overhand kreeg, is de St. Joriskerk van eene Roomsch-Katholieke in eene Protestantsche kerk herschapen. Alles wat aan den Katholieken godsdienst herinnerde of er mede in verband stond, werd uit de kerk verwijderd; de talrijke altaren verdwenen en de vicarieën hadden alzoo feitelijk opgehouden te bestaan, wijl de hoofd-

voorwaarde, waaraan de vicaris voldoen moest, namelijk: priester zijn of worden en het altaar bedienen, vervallen was. Doch de inkomsten bleven bestaan en moesten genoten worden. Van iedere vicarie nu was in den regel de stichter de eerste collator, na hem zijn rechte erfgenaam of eenig ander familielid door hem bij de stichting aangewezen, enz. Doch daar vele geslachten langzamerhand uitstierven, verviel zoodoende het collatie- en daarmede ook het eigendomsrecht eerst aan het geestelijk, later aan het wereldlijk gezag. Zoo leest men bij v. Rootselaar (II, 352): »In Chron , p 181, vindt men vermeld, dat Antonius v. Minden, officiael van den aartsdiaken van Utrecht, het recht om vicarii aan te stellen begon af te trekken van het kapittel van St. Joris, en naar den aartsdiaken over te brengen, ofschoon het kapittel zich krachtig tegen deze nieuwe wijze van handelen verzette". Dit geschiedde in 1554. Eindelijk kwam het beheer aan de gemeente Amersfoort, terwijl het oppertoezicht bij de hooge Regeering berust, aan wie rekening en verantwoording moet gedaan worden, en de begeving der vicarieën bij Koninklijk besluit omstreeks den jare 1819 aan de kroon getrokken is.

Op de gemeenterekening vindt men 25 verschillende vicarieën vermeld, waarvan 22 gevestigd in de St. Joriskerk, en $\frac{1}{3}$ der inkomsten komt volgens die rekening ten bate der gemeente. Van gemeentewege is er dan ook eene commissie van provisoren aangesteld, met deze zaak belast, bestaande uit Mr. F. H. v. Persijn, burgemr., M. L. Celosse, oudste wethouder en Mr. J. de Louter, notaris en rentmeester der vicarieën (Amersfoortsche Alm., 1882, bl. 77). Het beheer der bezittingen, meest landerijen en vaste goederen, is aan den rentmeester opgedragen, ofschoon ook sommige vicarii hunne eigene vicarieën, onder toezicht van genoemde commissie, beheeren, en hiertoe het recht hebben zoolang zij dit beheer naar behooren blijven waarnemen. Want er zijn nog burgers te Amersfoort, die in het bezit zijn van aanzienlijke vicarieën, waarop zij waarschijnlijk wegens afstamming van vroegere bezitters recht hebben, en op wie ook nog de verplichting rust, dat zij te Amersfoort woonachtig moeten zijn en dus de inkomsten in de gemeente verteeren. Een groot deel der aanzienlijke inkomsten, die uit deze oude vicarieën voortspruiten, gaat echter naar Utrecht en wordt gebruikt bij wijze

van beurzen, om aldaar jongelieden in de theologie te laten studeeren. Opmerkenswaardig is het voorzeker, dat een groot deel van de inkomsten der goederen, die de stichters oorspronkelijk gaven en bestemden tot verheerlijking der Katholieke kerk, nu gebruikt wordt tot opleiding van Protestantsche leeraars [1]).

Wat betreft de begeving dezer vicarieën, zoo doet de genoemde commissie, telkens wanneer dit noodig is, eene voordracht aan den Minister van Binnenlandsche zaken, door wiens tusschenkomst onze Koning dan de begeving verricht.

Naar ik vernomen heb, bestaat er eene commissie, onder voorzitterschap van Mr. H. Verloren v. Themaat, president der arr. rechtbank te Utrecht, belast met het maken van een ontwerp tot regeling der vicarieënkwestie door het geheele land; en zou ook genoemde voorzitter het voornemen koesteren om een werk in het licht te doen verschijnen, waarin de geschiedenis der vicarieën en alles wat daarop betrekking heeft in het breede zal worden uiteengezet: waaruit men dan voorzeker meerdere bijzonderheden, ook omtrent de thans besproken vicarieën zal vernemen. Ongetwijfeld zal zulk een werk door velen met belangstelling ontvangen en gelezen worden.

Amersfoort. H. M. WERNER.

[Naar Mr. F. C. W. Koker, Onderzoek naar den aard en de geschied. d. Vicariegoederen in Nederland, 1857, bl. 111, verwijst H. T. G.]

Egvulfsel (XXXI, 481, 5; II, 50, 402) — zal zijn *hoekgewelf*, te meer omdat de variant is *egwulfsel. Ecke* = hoek. Zulk een gewelf was een moeielijk proefstuk voor den adspirant gildebroeder-metselaar.

Duivenbode (XXXII, 30, 155). In Dr. J. v. Vloten's nooit genoeg

[1]) Deze opmerking geldt van al de oude geestelijke goederen, welke natuurlijk tot Protestantsche doeleinden werden aangewend, toen het Roomsch-Katholicisme als staatsgodsdienst door het Protestantisme vervangen, en het eerste slechts oogluikend geduld werd. Ware het eerste nevens het laatste *staats*-godsdienst gebleven, dan zou eene verdeeling dier goederen tusschen beide eerdiensten hebben moeten tot stand komen. Tenminsten dit ware billijk geweest, evenals in de dagen van koning Lodewijk b. v. menig Protestantsch kerkgebouw den Roomschgezinden teruggegeven is, enz. enz. RED.

te roemen werk, »Nederland's Opstand tegen Spanje" [1]), leest men (zie Leyden), dat de kondschappers, die de duiven uit Leyden naar den prins brachten (natuurlijk met groot levensgevaar), later onder meer als blijk van erkentenis den geslachtsnaam Duivenbode ontvingen. G. P. ROOS.

Duivenbode. »Drie dagen vóór 's Prinsen bezoek op de vloot waagden het een tweetal hunner (der Leydenaren), van duiven voorzien, derwaarts te trekken, en drongen, 's vijands waakzaam oog ontsnapt, gelukkig door; waarop zij nu, door hun gewiekte boodschapsters, het bemoedigend berigt van Boisot's onverdroten streven tot ontzet overmaakten. Voor hun welgeslaagde onderneming werden zij vervolgens met den geslachtsnaam *van Duivenbode* vereerd, door hun nazaten tot op den huidigen dag gevoerd". Dr. J. v. Vloten, Nederl. Opstand tegen Spanje 1572–75; Haarlem 1858, bl. 188. — »Bekend is het — zegt W. J. Hofdijk in Leydens Wee en Zegepraal, bl. 201, — dat Willem vier jaren later door den Leydschen Magistraat met den toenaam *Duyvenbode* als geslachtsnaam en een toepasselijk wapen werd vereerd". — Van Meteren, bl. 95, en D. J. J. D. in »Corte historische beschrijvinghe der Nederlandsche Oorlogen" (tot aan het Bestand), Arnhem 1614, bl. 45, vermelden alleen, dat de duiven, die als postboden hadden dienst gedaan gedurende het beleg, na haren dood werden opgezet en als eene gedachtenis op het stadhuis bewaard. Maar Hooft, Ned. Historie, 3e dr., I, bl. 397 vg., deelt het volgende mede: »Zelfs de vooghelen, briefdraghers, worden, naar hunne doodt gedrooght, en op 't stadthuis ten toon gesteld, met uitgespreide vlerken, en met de schachten, daar 't papier in gesteeken had, aan de beenen: alsof de stadt niet min aan hun, dan Roome aan de ganzen, die 't Capitolie met waaken behielden, verplicht geweest waar. De eijghenaars ook derzelver vereerde de Magistraat met stadswaapen, eenighe duiven daarbij gevoeght en den tytel van Duivenboode". Ook George Ebers maakt in zijn geschrift »die Frau Bürgemeisterin" van een en ander gewag. —

[1]) Ik mis het deeltje, dat de drie deelen voorafgaat. Weet iemand er mij voor een bescheiden prijs aan te helpen?

Roesselare. G. P. R.

Bovengenoemde Willem was Willem Cornelisz., behoorende tot »der steede speelluijden", zoon van Cornelis Ulrijks, »der steede boode", gestorven gedurende het beleg. Hij ontving voor zich en zijne nakomelingen van de Leydsche overheid den bedoelden naam en het familiewapen, omdat hij met zijne broeders *Jan* en *Ulrich*, door middel van postduiven de gemeenschap met de Staatschen had weten te onderhouden. Zie ook Geïllustreerde Encyclopaedie van Winkler Prins, VI, o. h. w. — Ik heb in mijne jeugd eenigen tijd te Amsterdam omgang gehad met iemand, die naar N. Indië is teruggekeerd, en daar, voorzoover mij bekend, nog in leven, den familienaam v. Duivenbode Varkevisser voerde. Door hem werd ik het eerst met het verhaal bekend.

J. A. SNELLEBRAND.

Duivenbode. Zie Dr. J. v. Vloten, Leiden's Belegering en Ontzet in 1573 en 74. Leiden 1853, bl. 213. Het portret van W. C. Speelman vernoemd Duivenboode, zijn wapen en de afbeelding van den hem van stadswege geschonken zilveren penning vindt men in: A. Severinus, Oorspronckelijcke beschrijving van de belegering en 't ontzet van Leiden. Vijfde druk, bl. 110 (*Nav.* XXX, 25). Zie verder A. Pars, De twee Katwijken, uitgegeven door Mr. P. v. der Schelling 1745, bl. 522, welke uitgever vermeldt, dat het mannelijk oir der Duivenbodens was uitgestorven, doch in 1790 waren er volgens J. Prins, die den vijfden druk van Severinus bezorgde, nog eenige personen van dien naam te Katwijk in leven, 't zij dat ze regelrecht uit het mannelijk oir hun afkomst rekenden, of van moederszijde dien naam aangenomen hadden. Een kopie-authentiek, in plano, op perkament, geschreven 23 Julij 1669, van de opene brieve door de regeering van Leyden aan W. C. Speelman gegeven, was 1824 aanwezig bij Ds. D. C. v. Leeuwen v. Duyvenbode te Schoonhoven. Zie C. Seijn, Cat. oudh. beleg, enz 1824, bl. 27. H. T. G.

Den hoet dragen (XXVI, 214, 301; XXIX, 312). De verklaring, die ik van den versregel:

»Venus vrouwe, ghi draecht den hoet",

in het abele spel van den winter en van den somer, gaf, komt

mij, ook krachtens het *Nav.* XXIX, 31, aangemerkte, thans onjuist voor. De *hoed* (welk woord hier niet in de beteekenis van *krans* gebruikt wordt) is het zinnebeeld der rechtsmacht aan Venus, de vrouwe, d. i. de meesteresse, der Min opgedragen; zij biedt zich namelijk als scheidsvrouw aan in het geschil tusschen den zomer en den winter, en wordt in de bovenaangehaalde woorden door den laatste als zoodanig erkend. De hoed was een teeken van macht, ook van rechtsmacht. Noordewier schrijft in zijne Nederduitsche Regtsoudheden, bl. 37: »De hoed was, gelijk 't vaandel, veldteeken. Wie hem opstak, – bij de Friezen was 't alleen den rechter geoorloofd, — riep 't volk ter heirvaart of ten gerichte op. De drager van banier of hoed heette, bannere, *hodere.* Thene hod upsteta, den hoed opsteken, beduidde 't volk te zamen roepen. Ook Gesner's opgestoken hoed is symbool van oppermacht in 't gerichte en te velde". MR. C. BAKE.

Hoorling (XXXII, 50), — gewoonlijk hoirling, erfgenaam of erfheer. Ons tegenwoordig oir, Lat. heres, Fr. hoir, komt bij ons ook geaspireerd voor; zie de Instructie van Philips Wielant door prof. J. A. Fruin, bl. 221. Of deze benaming hier ook ziet op den jeugdigen leeftijd, waarop de laatste Tamminga deze titels bezat, blijkt uit de opgaaf in XXXI, 356 en bl. 50 van dit deel niet; doch analoog met zusterling is het mogelijk.

J. G. FREDERIKS.

Hoorling — is een drukfout voor *hoovling*, dat weer een vervloeiing is van *hoovtling*, *hovetling*. En dezen naam, in 't latijn capitani, droegen in de middeleeuen de friesche edelen, zoo wel in 't hedendaagsche nederlandsche Friesland, als in Groningerland en Oost-Friesland. Namelik die edelen welke in of bij een dorp op een stins woonden, en als aanvoerders, hoofdlingen, der weerbare dorpelingen golden. Het woord hoveling (houelinck, hovelinck), *Nav.* XXX, 143, beteekent geenszins hof(stad)bezitter; het is niets anders dan het bovengenoemde hovetling, hoofdling, hoofdman, aanvoerder. Ridderhofsteden hebben in de vrye friesche landen nooit bestaan, en die middeneeusche friesche hovetlingen waren ook volstrekt geen heeren over hunne dorpsgenooten, in den zin

dien men in Holland, Gelderland en andere nederlandsche gewesten aan dat woord toekent. Vrager bedenke dat het zoogenoemde leenstelsel nooit in de friesche landen bestaan heeft. »Wy Friesen wite fen nin lien to sidzen", dat was van ouds de roem der vrye friesche mannen. JOHAN WINKLER.

Petschaft, pitsier (XXXI, 591). Waarschijnlijk van het Boheemsche *Pecet* (spreek uit: *Petsjet*). Ten tijde van keizer Karel IV in zwang gekomen voor het kleinere handzegel, onderscheiden van het grootere kanselarijzegel. Van dat Boh. *Pecet*, *petschet*, is het w.w. *petschati*, drukken. Het Nedersaksisch heeft *Pitzer*, het Zweedsch *Pitser*. Bij ons schijnt het alleen in het Middenned. gebruikt te zijn. 1 Kon. 21, 8. *Vulg.* — »Scripsit itaque litteras ex nomine Achab, et signavit eas *annulo* ejus", heet bij *Luth.*: »Und sie schrieb Briefe unter Achabs Nahmen und versiegelte sie mit seinem *Pitschier*". Onze Statenbijbel heeft daarvoor *signet*. J. C. d. R.

VRAGEN.

Bodboeken. Daarvan leest men *Nav.* XXX, 385. Wat zijn dat? Boeken waarin van stadswege de overdrachten der woningen werden opgeteekend? Wat is dan hier *bod?* Z. v. a. bod, opbod (bij verkoop)?

Boretten, lintthen (XXVIII, 387). Wät zijn deze?

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

Brieven van Columbus en Vespucci. August Zeri te Rome heeft twee brieven van Christophorus Columbus en éénen van Amerigo Vespucci uitgegeven, voor allen, die zich met geografische studiën bezig houden, denkelijk van groot belang. De eerste brief des ontdekkers van Amerika draagt geen datum en is gericht aan Ferdinand van Arragon en Isabella van Kastilië. Columbus geeft

daarin uitvoerig bericht van de ontdekking van Hispaniola (Haïti) en betoont zich daarin niet alleen bekwaam zeeman, maar ook omzichtig staatsman De tweede brief is geschreven te Granada den 6den Februari 1502. Het is onbekend, aan wien Columbus dezen gericht heeft, maar men kan vermoeden, dat hij eveneens voor koning Ferdinand is bestemd geweest, bevattende eene korte voorstelling der zeevaartkunde. Vooral is deze brief merkwaardig, omdat Columbus daarin nog zijn twijfel uitspreekt aan de bolronde gedaante der aarde De derde brief, van de hand van Amerigo Vespucci, zooals wij thans zouden zeggen, een soort van consulair bericht, moest strekken om den kardinaal Ximenez, aartsbisschop van Toledo, op het belang der nieuw ontdekte landen voor den Spaanschen handel te wijzen en somt mitsdien de waren op, welke naar zijne meening in de Antillen vele koopers zouden vinden.

Courant van Verlem (XXXII, 232, 330, 78). Wie nog iets van deze courant weten wil en van meerdere in den patriottentijd geboren en gestorven geschriften, hem verwijs ik naar 't nieuwe werk van Dr. J. Hartog, De Patriotten en Oranje a° 1747—87, bl. 174 v.v. A. AARSEN.

De personaedjen in Vondel's Palamedes (XXXII, 281, 377). In de 2e uitg. v. d. Palamedes bij Braakman 1705, staat voor de »Rei van Trojaansche Maagden": Spaansche of Brabantsche gemeente. De heer Aarsen verlangt te weten, wie door N.N. voorgesteld worden. Waarschijnlijk geen bepaalde personen. Een bode en schildwacht spelen niet zoo'n groote rol, dat daardoor bepaalde personen aangeduid zouden kunnen worden. Ze behooren tot de mindere personaadjes, ik zou haast zeggen, figuranten. De schildwacht spreekt slechts anderhalven regel, terwijl de bode wel meer zegt, maar tot de handeling en den afloop van het stuk niets afdoet. L. A. P.

VRAGEN.

Aanhaling uit Jeremias de Decker. In dezes dichters »Rijmoefeningen", Goede Vrijdagh, I, 222, leest men, zoo het citaat juist is:

»Hij (Petrus) derf de tong nu niet voor zijnen Heer bewegen,
»Flus *dorst* hij hand en degen.
Ach, Simon, die nog strax den mannen wou te lijf,
»Bezwijckt nu voor een wijf.
»Hij blijft in 't loochenen trouwloozelijck volharden", enz.

Vgl. Matth. 26 vs. 72, enz. — Wat beduidt het cursief gedrukte woord?

KUNSTGESCHIEDENIS.

Voorwerpen uit den Patriottentijd. Ik heb nog zoo iets uit dien tijd: 't is een zilveren pijpuithaler of pijpestoker met een keeshondje tot knop. Niet om me op dien schat te beroemen, schrijf ik dit hier. Mijne aanteekening wil beschouwd worden als eene aanvulling van een artikel van wijlen Frederik Muller in »Eigen Haard" voor 1878 over den »Keeshond, zijn gebruik en beteekenis in onze historie en in ons volksleven". Meer niet. A. AARSEN.

Namen van kleedingstukken, huisraad, enz. (XXXII, 383). *Forquet stocken*, van het fr. *fourchette*, hetwelk weer van het Lat. *furca* afgeleid is, is een vork of standaard waarop de musketier zijn wapen steunde bij het mikken. Eene afbeelding hiervan komt o. a. voor in de Oude Tijd, 1e jaargang. *Morlioen*, ook wel *morlion*, is een stormhoed. — *Rabat*, een nog tegenwoordig in gebruik zijnd woord, is een smalle reep gordijnstof, gewoonlijk geplooid, ook wel van franje voorzien, die men aan de bovenzijde van den haard, de schouw hangt[1], in N. Holland een valletje[2]). — *Borsiens.* Zouden dit niet beursjes zijn? Hieraan passen, dunkt mij, gouden knopjes beter dan aan borsten. — *Halvemanen*, waarschijnlijk een sieraad evenals onze dames nog wel kruisen dragen. Misschien stammen deze halvemanen wel uit den geuzentijd. — *Gesteeckte* mutsen. Zijn dit ook wat wij noemen geborduurde mutsen? Bij het borduren gebruiken de dames om de grootere gaten te maken eene schaar, voor de

¹) ook wel over de bedgordijnen om de ringen te bedekken.

²) Eenvoudiger is de benaming »schoorsteenkleedje". RED.

kleinere een priem, waarna de randen dezer gaten omgestikt worden. — *Scharrebort* De scharren waren vroeger, gelijk in sommige kleinere steden en dorpen nog, een algemeen gezochte lekkernij, ook voor den gezeten burgerman. Zoo goed als roomkommen, punchbowls, vischschotels, taartschotels, enz. enz., kon men er ook wel afzonderlijke *scharreborden* op nahouden. — *Temis* is niet hetzelfde als *zeef*. Terwijl eene zeef gemaakt wordt van een kalfsvel waarin men grootere of kleinere gaten slaat (de grootere voor het *lezen* van erwten of boonen, heeten *rol*) bestaat eene temis uit fijn gevlochten metaaldraad, en is dus alleen voor vloeistoffen te gebruiken, voornamelijk voor melk, terwijl alle vaste stoffen, haren, enz. er boven op blijven liggen. L. A. P.

Namen van kleedingstukken enz. Een *forquetstokken* is een vork, die men tijdens prins Maurits en later onder de musketten plaatste bij het vuren, om ze te ondersteunen. *Verketstocken*, die bij de *mosketten* behooren, zijn dus ook verklaard. — Een *rabat* heeft de gedaante van een schoorsteenvalletje, en wordt boven aan een ledikant of bedstede opgehangen om de roede te bedekken waarlangs de gordijnen schuiven. — *Vlieger* is een »open bovenkleed, dat men bij regen droeg, afgebeeld in het »Kabinet van Mode en Smaak" (Schotel). — *Borsiens*. *Borst* is »een fluweelen of zijden borstlap, die vóór aan het kleed werd geregen. Deze borst was veelal sierlijk bestikt, met gouddraad geborduurd en met edelgesteenten bezet". (Eelco Verwijs). J. E. TER GOUW.

Hooftspansel, oorspanseltge (XXXII, 384). Dit zijn oude benamingen voor wat men nu meestal ooryzer of hoofdyzer, ook wel hoofdbeugel, hoofdspang noemt. De vrager, in den Haag wonende, kan 't hoofd- of oorspansel dageliks zien, by de scheveningsche vrouen in hedendaachschen, by de weesmeisjes (ik meen uit het gesticht der vroue van Renswoude) in ouderwetschen, zeventiendeeeuschen form. Lectuur over dit onderwerp: *Nav.* XXX, 544 aangegeven. Bovendien nog mijn opstel in De vrye Fries, Dl. XV: »Eenige byzonderheden aangaande de kleederdracht der Friesinnen".

JOHAN WINKLER.

Prijzen van tapijtbehang. In een Inventaris van 1674 lezen we: »De tapijten als volcht: N°. 1. Een camer Tapijten de volle hoochte met de selffkant hiet (het) historie van Troyen, 5 ellen. N°. 1. (eerste vak) breed 3¾ el, N°. 2. 5¾ el, N°. 3. 6¾ el, N°. 4. 7½ el, N°. 5. 4⅝ el, N°. 6. een spiegelstuck, hoogte 4¾ el *f* 444—0—0; N°. 2. Een camer lantschap Tapijten, volle hoochte met selffkant 4⅜ el, in 6 vakken afgedeeld *f* 212—12—8; N°. 3. Een camerlandtschap met Beesten Tapijten van volle hoochte met de selffkante 4¼ el, in 5 vakken afgedeeld *f* 281—5—0. N°. 4 Een camerlandtschap met pilaeren, en volle hoochte, met de selffkant de hoochte 4 el, in 5 vakken afgedeeld *f* 168—15—0. N°. 5. Een oude camerlandtschap, volle hoochte met selffkant 5 ellen, afgedeeld in 4 vakken, een spiegelstuck en twee vensterstucken *f* 117—12—0; verder oude Tapijttenstucken van Beelden op canefaes 4¼ el, een oude Tapijtcleet van beelden, hoogte 3½ el, en een oude Tapijtcleet met jacht, hoochte 3¾ el, te samen *f* 22—10—0. Het totaal der taxatie van de tapijten was *f* 1246—14—8. Nog komt in dien belangrijken Inventaris voor twee stucke goud leer *f* 10 en verder een buitengewoon groot aantal schilderijen. Niet één der vele inventarissen op 't oud archief doorsnuffeld, levert zoo'n groot aantal. Jammer genoeg, dat de meesters niet genoemd worden. Het zou anders voor den heer A. Bredius, die zich met 't afschrijven daarvan belast en er zich veel tijd en moeite voor getroost, een belangrijke vondst zijn geweest. De boedel is van zekeren Martinus Reymbouts, die waarschijnlijk woonde op de Houtmarkt te 's Gravenhage, tenminsten wordt in den Inventaris der onroerende goederen een huis aldaar gelegen genoemd, en getaxeerd op *f* 5000. Daar zullen zich die schatten dus bevonden hebben. O. a. trof men in een reiszak duysent silver ducatons ter waarde van *f* 3150—0—0. Daar er in den Inventaris ook twee schildersezels voorkomen, mag men, zoo niet aan een meester, tenminsten aan een groot liefhebber, eenen maecenas der kunst denken. Niet één plekje in huis of er hingen schilderijen. Een der kinderen en erfgenamen van den overledene was

---

[1]) De heer Bredius heeft onder de stukken der wees- en momboirkamer het testament van Jan W., zijn vader, den portretschilder gevonden, en ook in een scheidingsacte het juiste sterfjaar. Een en ander zou, met meerdere bijzonderheden omtrent Haagsche schilders, in Obreen's archief worden medegedeeld.

juffr. Helena Reymbouts, wed. van Johannes Westerbaen[1]). Die Joh. Westerbaen was zeer zeker de schilder, en mag men dus de gissing wagen, dat vele, zoo niet alle, schilderijen van hem afkomstig, en misschien ook wel gedeeltelijk door hem geschilderd zijn.

A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

Vijftich (XXXII, ????) In een Inventaris van 1622 komt voor een gernate vijftich; bracht op II £ V St.

A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

VRAGEN.

Een juffer om aen̄ voeten te leggen. In 1641 maakte men een vreemd gebruik van de dames. Wie geeft verklaring? Blijkbaar zijn het tinnen kruikjes of waterflesschen, want later vond ik nog: »twee juffertgens om in een moff te dragen". Maar waar komt de naam »juffer" vandaan? We weten wel, dat 't overbrengen eener eerste beteekenis op een tweede een gewone zaak is, zoodat een dunne paal juffer wordt genoemd, omdat de volksopvatting overeenkomst heeft gevonden tusschen zoo'n staak en een rank opgeschoten meisje; zelfs wordt weleens zoo'n jonge dame als »staak" betiteld, maar welk begrip kan aan de juffers ter verwarming worden gegeven? Ik geef toe, dat een jonge juffer warmte kan opwekken, maar is dit niet wat ver gezocht? Even ver misschien als dat men wil, dat een straatstamper in Frankrijk *demoiselle* heet, omdat de straatmaker zijn stamper een dansende beweging geeft als de dansende gang van een meisje. In 1625 vond ik »een houte joffer", onder keukengereedschap. A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

[Heeft wellicht 1 Kon. 1 vs. 1, 2, in verband met Pred. 4 vs. 11 de benaming »juffers" voor stoffelijke verwarmingsmiddelen voortgebracht?]

Kleedingstoffen. Jan Stalpert kocht in een venduhuis a°. 1666 op de Biercade te 's Gravenhage een coleurden *camelothen* rock voor 13—18. Van welke stof was die rok gemaakt? — De griffier Bos kocht in 1622 *craeckgoet* voor III £ IX st. op een vendu. Wat is dat? — In een inventaris van 1622 komt voor 2 lappen *legatuer*,

en bracht op VII £ X st. Welke stof is dit? – Wat is een lap *meniste caff?* De opbrengst was XIII £ XV st., volgens een boedelcedul van 1622. — In een inventaris van 1640 worden onder lijnwaad (»lindewaet") genoemd »drie *neersticken*". Wat zijn dat? — Wat is *perpetuaen* voor een stof? Een lap werd in 1622 verkocht voor II £ XIIIJ st. — Wat is een *tapijt-deecken?* In 1622 bracht dit voorwerp XII £ op. A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

TAALKUNDE.

Geslachts- als doopnaam (XXXII, 121). De jongste dochter van Gerard Cornelis v. Heyningen, geb. 30 Dec. 1733, † 2 Jan. 1803, bij Anna Ketterling, heette Ketterling v. Heyningen, geb. 19 Nov. 1773. V. O.

Geslachtsnamen als voornamen (XXV, 129, 360; VI, 260, 565; VIII, 419, 524; X, 614, 5; XI, 113). *Nav.* XXVII, 321, is sprake van Pierson des Muliers, als vader van den Groninger hoogl. der geneeskunde Nicolaus Mulerius. Doch men kan vragen wat ouder is, Pierson als voornaam, dan wel Pierson als geslachtsnaam. In het eerste geval zou men hier van »voornamen als geslachtsnamen" moeten spreken, en misschien is dit wel *meer* het geval, zonder dat men er soms genoegzaam acht op geeft.

Hajonides. *Nav.* XXVIII, 524, leest men: »Bij de Leeuwarder familiën Bolman en v. der Meulen is de oorspronkelijke geslachtsnaam Hajonides als voornaam gebruikt". Waarschijnlijk, althans volgens familieoverlevering geschiedde zulks door eene vergissing bij het doopen. Men weet dat de doopvader den tot de doopbediening gereed staanden predikant den aan den doopeling toe te dienen naam influisterde. (Later geschiedde dit per briefje.) Nu moest de doopeling Gajus genaamd geweest zijn, doch de doopvader was zoo van zijn stuk bij deze hem nog geheel vreemde plechtigheid dat hij zweeg, en de predikant, met de familie eenigzins bekend, doopte met den familienaam Hajonides. De doopregisters waren toen de registers van geboorte bij den burgelijken

stand. — Zie v. d. Aa op Nollius Hajonides (1671) en Gajus Hajonides bij Eekhoff, Catalogus, blz. 6. De *Nav* XXXII, 121, vermeldt Hajonides Witteveen. Deze was een kleinzoon van Hajonides Bolman, wethouder van Leeuwarden, evenals Hajonides Harmens, Jur. Cand. overleden te Harlingen in 1880, en Hajonides Beucker Andreae, vroeger stedelijk ontvanger te Leeuwarden, enz. Indien ik zonen had, zou er zeker ook een Hajonides (ter bestendiging van eene misvatting) bij zijn. MR. J. DIRKS (BOLMAN).

Indische geslachtsnamen (XXX, 537). Het geven van den omgekeerden geslachtsnaam des vaders aan natuurlijke kinderen kwam vroeger in N. Indië voor, doch niet dikwijls. Mij zijn althans, behalve de aangevoerde, geene andere bekend dan Vodegel (de Vogel), Ednenov (von Ende) en Reeb (Beer).

Batavia. JANSSEN V. RAAY.

Indische geslachtsnamen. Ik kan de voorbeelden van *Nav.* XXX, 537, 70, nog met één vermeerderen. Snitsevorg, een naam gedragen door afstammelingen van een baron v. Grovestins bij eene Javaansche vrouw. — In West-Indië (Suriname) had men de gewoonte de bastaards te noemen met den familie- of geslachtsnaam des vaders, met voorvoeging van het voorzetsel *van*. Heette de vader b.v. Jansen, Muller, Smit of v. Amsterdam, dan zijn bastaard Vanjansen, Vanmuller, Vansmit, Vanvanamsterdam. Dit althans verzekerde mij iemand, die nu een veertig jaar of meer geleden gedurende langen tijd in Suriname woonde. De voorbeelden, die hij bijbracht, heb ik vergeten, en koos dus slechts willekeurige namen.

A. J. C. KREMER.

[Mr. J. L. F. Rhemrev werd Mei 1881 tot voorzitter des Landraads te Brebes benoemd.]

Persoonsnamen tot aanduiding van karakters (XXXI, 620). Zou dit niet dikwijls geschieden naar zekere overeenkomst tusschen den naam en de daarbij gevoegde eigenschap? Dat de boeren in Staats-Vlaanderen aan St. Blasius denken, als het met het »blazen" niet vlotten wil, is nog al begrijpelijk. Zoo ook een »wilde Wouter"; er wordt daarbij aan een woudbewoner gedacht, terwijl die uitdrukking daarenboven nog het voorrecht der alliteratie heeft. Zoo is 't ook

met vroolijke Frans, de alliteratie en de verwantschap van Frans met vrank. — Dat een arm man *koen* van *raad* moet wezen, om rond te komen, ligt in den aard der zaak. PASSIM.

[Zie *Nav.* XXVI, 147.]

Alles is naar de fransche barrebiesjes (XXXII, 293). Ik kan me geen historisch feit herinneren, dat aan dit spreekwoord de geboorte gaf, als zou alles naar Berbice verhuisd of op reis wezen. Als 'k evenwel op de oneigenlijke beteekenis der uitdrukking let, gaat me een flauw licht op. In dien zin wil 't spreekwoord zeggen z. v. a. dood, weg, verdwenen zijn, en de oorzaak van dat verdwijnen is duister, raadselachtig. Mijn gedachten verplaatsen zich in den tijd lang vóór 1804, en ik zie vele jongelui, van wie in 't vaderland niets te maken was, naar onze West-Indische bezittingen vertrekken om er hun fortuin te beproeven, maar ze laten er hun fortuin, en velen schieten er de eer en 't leven bij in. Weinigen keeren met een verwoest lichaam tot de hunnen terug. Ik hoor den Amsterdamschen koopman klagen over een handel op de West, die groote schatten verslond en schrikkelijke opofferingen kostte. Zoo konden indertijd onze W. I. bezittingen met haar ongezond klimaat, met haar emigranten en mislukten handel getuigen van gekrenkte eer, zedelijke miskenning, lichamelijke smart, stoffelijk nadeel, belemmering en teleurstelling tot elken prijs. In de volkstaal nu kreeg niet Suriname de schuld van dit alles, maar Essequebo, dat aan Engeland kwam, en Berbice, dat aan Frankrijk ten deel viel. En waar de een zei: »alles gaat naar Lesjiskeep" (Essequebo), zei weer de ander: »alles gaat naar de Barrebiesjes". Dat de Fransche overheersching aan de laatste uitdrukking geen goed deed, is mede waar. A. AARSEN.

Alles is naar de fransche barrebiesjes. In Zeeuwsch Vlaanderen heeft men: »Dit of dat is naar de berrebiesjes", of ook even dikwijls »à riesjekeep". 't Spreekt van zelf dat hier aan de voormalige Nederlandsche koloniën Berbice en Essequebo behoort gedacht te worden, waar erger — zie o. a. Swavingh, Reizen en Lotgevallen — dan de plagen van Egypte heerschen, zoodat de Europeërs er stierven als mot. Iets wat hopeloos was of wel geheel verdwenen, zei men dus dáár heen te zijn. De Fransche barrebiesjes zijn

natuurlijk Cayenne of het land waar de peper groeit, en waarheen men zoo vaak iemand wenscht, verwenscht of ver... wenscht.

G. P. ROOS.

Alles is naar de fransche barrebiesjes. Ik heb nooit anders gehoord dan »het is naar de berrebiesjes" of »hij is naar de berrebiesjes", en mijn oude schoolmeester v. Heuven zei indertijd, dat dit spreekwoord ontstaan was uit het verlies der kolonie Berbice, die nu een deel uitmaakt van Britsch Guiana. Berbice werd in 1803 (24 Sept.) bij kapitulatie overgegeven aan de Engelschen, die 19 Sept. reeds op die wijze Demerary en Essequebo verkregen hadden. Bij verdrag van 14 Aug. 1814 stond onze Staat die drie koloniën af aan Engeland. De schoolmeester, die in het midden der vorige eeuw geboren was, kon derhalve zeer goed weten, wanneer en hoe deze spreekwijze is ontstaan. Het schijnt, dat het verlies van Berbice bizonder grooten indruk gemaakt heeft. De Franschen komen hier niet te pas, en dat zij nu en dan er bij gesleept worden bewijst, dat spreekwijzen voor verbastering vatbaar zijn en verbasterd worden, wanneer de oorsprong in het vergeetboek raakt.

A. J. C. KREMER.

VRAGEN.

Exterkorte en Doodkorte. In een aangenaam geschreven en hoogst lezenswaardig opstel van onzen geachten medewerker E. Laurillard, getiteld: »Familienamen", en voorkomende in: »De oude Huisvriend" van J. J. A. Gouverneur, jaargang 1882, wordt de geslachtsnaam Exterkorte vermeld, die te Amsterdam voorkomt. Volgens L. zou deze naam een verbastering zijn van de woorden extra korte, bizonder korte, even als onder ons ook de geslachtsnamen De Korte, De Cort, Kort en Lang, De Lang, De Lange, enz. geenszins zeldzaam zijn. Ik kan my met dat gevoelen niet vereenigen, en meen dat de woorden *exter* en *korte*, waaruit de naam Exterkorte samengesteld is, geheel andere woorden zijn, geheel iets anders beteekenen. Er is my nog een geslachtsnaam bekend, eveneens op *korte* eindigende, namelik Doodkorte, te Leeuwarden

voorkomende. Ik heb reden om te vermoeden dat deze beide geslachten, met hun namen, uit Westfalen of Oldenburg, althans uit noordwestelik Duitschland afkomstig zijn, en tevens, dat het woord *korte* uit de nederduitsche gouspraak dier streken moet verklaard worden. Kent ook iemand de beteekenis van dit woord? En zijn er ook meer geslachtsnamen, met dit woord samengesteld, bekend? Dat men by 't woord *exter* ook niet uitsluitend te denken heeft aan het latynsche, by ons ingeburgerde woord *extra,* leert het volgende: Zoo wel in onze nederlandsche provincie Friesland als in Oost-Friesland komt de geslachtsnaam Ekstra voor, in beide landstreken tevens ook in een verbasterde spelling als *Extra.* Dit is echter geenszins het latynsche woord *extra,* maar een zuiver oudfriesch woord, beteekenende: iemand die afkomstig is uit Eeksta, een *eekster* dus, zoo als men in 't hedendaagsche friesch spreekt. En Eeksta, ook nog wel verkeerd Eexta geschreven, is een overoud friesch dorp in 't Oldamt, Groningerland. Deze plaatsnaam Eeksta is ook zuiver oud-friesch, beteekenende een plaats waar een eik staat; Eikstede, Eiksteê, zou men 't friesche Eeksta in 't hollandsch kunnen vertalen. Als Eichstatt komt deze zelfde naam in Duitschland ook als plaatsnaam voor. Dat de volkomene *e* des plaatsnaams Eeksta in de onvolkomene des geslachtsnaams Ekstra is verbasterd, zal hem niet bevreemden, die weet dat de *eikel,* de vrucht van den eik, in 't hedendaagsche friesch *ekkel* heet (eikelkoffy heet te Leeuwarden ook *ekkel*koffi), dat te Leeuwarden de geslachtsnaam Ekkelboom voorkomt, en te Dalfsen Ekkelenkamp, en dat de geslachtsnaam Dreckmeier uit Drei-eek-meier verbasterd is. Zie *Nav.* XXIX, 30. JOHAN WINKLER.

Geef mij de vijf! — hoorde ik meermalen door lieden uit de volksklasse zeggen, in plaats van: »Geef mij de hand!" Maar altijd als men de hand vroeg ten teeken van verzoening. Ligt in deze uitdrukking niet een volksgeestigheid? Als schrijfteeken voor 5 gebruikte men de letter V, en deze letter is de aanvangsletter van het woord *vrede.* Zoo is dan: »geef mij de vijf!" gelijk aan: »geef mij de hand ten teeken van vrede", of kortaf: »geef mij den vrede!" Het Fransche »fiche moi la paix!" is volstrekt niet vreedzaam, 't komt neer op ons »ruk uit!" A. J. C. KREMER.

[Liever, o. i., zooveel als: »geef mij de *vijf* vingers!" dus, de *heele* hand, ten bewijze dat 't goed gemeend is, — en niet koel of afgemeten, een paar vingers, gelijk uit onverschilligheid of ook uit hooghartigheid vaak geschiedt.]

Koperen geld, koperen zielmis. In Holland hoorde ik dit gezegde in de beteekenis van »waar na zijn geld" Ik heb echter eene flauwe herinnering aan een Fransch vers, waarin het met *valoir* verbonden moet voorkomen. Is dit spreekwoordelijk gezegde oorspronkelijk Nederduitsch? G. P. ROOS.

Op zijn »qui vive" wezen = bij de hand, fluks er bij zijn, om zijn kans waar te nemen. Is »qui vive" een parool der Parijzenaars of der Franschen in 't algemeen, 't welk de schildwacht verdachten personen toeroept. Zoo ja, dan is de spreekwijs aan het zorgvuldig wachthouden ontleend, en ontstond ze wellicht tijdens de Bataafsche republiek.

Zakkenrollen (XXVIII, 319; XXX, 525). De eenvoudige brave TomPinch in Dickens' Maarten Chuzzlewitt, rustte niet vóórdat John Whestlook, een Londenaar, een zakken-roller voor hem gemaakt had. Ik verkeerde als jongen veel te Rotterdam en hoorde ook eene persoonsbeschrijving van het type der zakkenrollers. Als enfant terrible bracht ik op eene wandeling mijn oudsten broeder erg in verlegenheid, toen wij een individu overeenkomstig die beschrijving ontmoetten, met de luid uitgesproken vraag: »Is dat nu een zakkenroller?" Om mij te bevredigen, wees hij mij 's avonds, hoe die luî handig de linkerhand onder iemands zak weten te brengen en het zich daarin bevindende in de rechterhand weten te schuiven of te *rollen*. Vandaar dat elke dus bedoelde kromvingers-handeling zakken-rollen zal genoemd zijn. Of 't waar is?

G. P. ROOS.

Brulocht komt in oude boeken en schrifturen, — vgl. o. a. *Nav.* XXXII, 66, — voor als variant van »brulofte" of »brulffte", Wat is de etymologie dezer beide woorden?

Byzantinisme (XXV, 316) Is er nu iemand, die omtrent deze uitdrukking uitsluitsel geeft?

CΩpocyne. Wat beduidt dit woord? Deze vraag van *Nav.* XXV, 284, worde hier herhaald.

Kabeljauw (XXXI, 533*O*). Als de afleiding uit 't Spaansch waar is, had dan die visch, die toch zeker ook reeds vóór de ontdekking van Amerika op onze kusten gevangen werd, oudtijds geen naam? En hoe kwam dan de bekende Kabeljauwsche partij in Holland aan haar naam? — Redenen waarom die verspaansching van den kabeljauw er bij mij niet in wil. PASSIM.

Maljeniér. In mijn ontworpen idioticon voor West Zeeuwsch-Vlaanderen, heb ik het volgende artikel gesteld: Maljenier, koopman in maljenierswaren, dat zijn koperen en ijzeren waren en dergelijke. Ypey zegt (bl. 254): in Zeeland noemt men een koopman in gemaakt koper en ijzer een maliënier. Hij brengt het te pas, als hij spreekt over malieënkolder, dus ten onrechte. Maljenier is verlettering van »mercenier", mercator, koopman. Thans bezigen we nog mercerieën, en we kunnen iets uit een mercantiëel, d. i. handels-oogpunt beschouwen. 't Fransch heeft »marchand" en »marchandises". Heb ik goed gesteld? G. P. ROOS.

[Evenzoo leest men *Nav.* XXVIII, 190, van een maljeniersterm.]

Spitare. Wat beteekent dit *Nav.* XXV, 177, voorkomend woord? 't Schijnt een stedelijk liefdehuis of iets dergelijks geweest te zijn. Staat het met »hospitium" in verband?

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

Predikanten van Hulst na de overgave. Genealogische gegevens.

I. Mathias Porcelius alhier gekomen 1646, begr. 19 Febr. 1681, ondertr. Hulst 12 Apr. 1652 met Lucretia Galieris, j. d. van Goes.

Susanna ged. 29 Oct. 1653 (get.) Maria Porcelius.
Susanna ged. 18 Juni 1655 (get.) Johannes Porcelius, pred. te ter Aa.
Susanna Noothove.
Zij werd begr. 6 Dec. 1690; huwde 1. Julius v. Aitzema (*Nav.*

XXXIII, bl.) en 2. 29 Oct. 1680 met Galenus Rietsma j. m. van Leeuwarden, luitenant.

Johanna Porcelius j. d. van Linschoten, ondtr. 18 Maart 1673 met Cornelis de Leeuw, dr. in de medicijnen, rector te Goes, j. m. van het Genniperhuis, beide wonende te Goes.

II. Maurits Leemans, alhier gekomen 1647, begr. 29 Sept. 1687. Ongetwijfeld is zijne dr Quintina Leemans, j. d. van Middelb. ondtr. Hulst 27 Sept. 1648 met Adriaan van Vlisseghem, wedr. van Catharina Block.

---

1. Cornelia v. V., ged. 24 Aug. 1649.
2. Maurits v. V., ged. 15 Mrt. 1651, get. ds. Maur. Leemans, Joha. Leemans.
3. Jac. v. V., ged. 27 Sept. 1652.
4. Adriaan v. V., ged. 28 Oct. 1654, geh. met Lukretia Cappron, ged. te Hulst 12 Oct. 1656 uit Jacob Capproen, Capron, Cappron, schoolmeester te Lamsweerde, ondtr. 4 Apr. 1653 met Lucretia Sobry j. d. van S. Annefort, nu won. te Vere.

A. Quintina Lukretia v. V., ged. 24 Juli 1678, get. Lukretia Cappron, Quintina Leemans, wed. A. v. Vlisseghem.

B. Isabella v. V., ged. 1 Juli 1679.

C. Adriaan Jacs. v. V., ged. 10 Jan. 1681, werd schepen van Hulst, geh. 1°. 29 Jan. 1711 in de fr. kerk te Middelb. met Corna. Jaca. v. de Perre j. d. geb. te Axel, won. te Middelb.
2°. te Hulst 20 Apr. 1716 met Dina de Pauw j. d. van Hulst, ged. ald. 11 Juni 1698 uit Johan de Pauw en Jacoba de Valk.

D. Susanna Maria v. V., ged. 11 Sept. 1682, (get.) Johs. Fabritius; geh. 21 Oct. 1711 met Andries van de Casteele, j. m., vaandrig in garnizoen te Sas van Gent.

E. Johanna Cornelia v. V., ged. 30 Juni 1684 (get.) Joha. Boon v. der Straten wede. heer Nonneman; geh. 28 Apr. 1708 met Wel Ed. Geb. heer (*sic*) Alexander Rengers, j. m., vaandrig.

F. Maria v. V., ged. 19 Dec. 1685.

G. Cata. Charla. v. V., ged. 11 Dec. 1686 (get.) Isabella Zoute.

H. Pieternella Cunera v. V., ged. 16 Nov. 1687, geh. 30 Oct. 1710 met Mathias Eversdijk, j. m., vaandrager.

I. Martha Isabella v. V., ged. 31 Aug. 1689 (get.) Johs. de Pauw, schepen van Husteramb. Zij huwt 18 Mrt 1715 met Robertus François Cavalier j. m. geb. te Amsterdam, vaandrig, R. Kath. [1]).

K. Pieter v. V., ged. 19 Nov. 1690 (get.) P. v. der Snippe.

L. Clasina Lucretia v. V., ged. 26 Dec. 1692 (get.) Nik. Pesyn, burgmr. van Sas v. Gent; geh. te IJzendijke waar zij woonde, 27 Juni 1729 met Jan Peres, j. m., luitenant.

M. Benjamin Jacob v. V., ged. 8 Dec. 1697, geh. 5 Mei 1735 met Peta. Jaca. Dortmont.

III. Cornelis Gentman Adriaanz. alhier gekomen 1649, vertrokken naar Utrecht 1654.

Martina Drijwegen.

Cornelis G., ged. 31 Juli 1652 (get.) Mr. Martinus Drijwegen, Ds. Jac. Ingels.

In 1693 komt als getuige voor Adrian Gentman, raad v. Utrecht, met zijne vrouw Elizabeth Hooft.

IV. Theodorus Colvius, alhier gekomen 1655, vertrokken 1670 naar Maastricht, ondtr. 17 Sept. 1661 met Agnes Schade j. d. van 's-Hage, begr. 14 Dec 1666.

Emilia, ged. 20 Dec. 1662 (get.) Jasper Schade.

Begr. kind van pred. Colvius 6 Dec. 1666.

Maria Colvius j. d. van Dordt, ondtr. te Hulst 14 Nov. 1667 met kap. Marten Nieuport, zoon van Willem.

In 1668 komt als get. voor Lukretia Colve, wed. commandant Philips Campe.

---

[1]) De kinders uit dit huw. in de garnizoensplaatsen geb. en ged. werden te Hulst ingeschreven, als:

1. Lucretia Petronella Marga. Cavalier, 17 Mei 1717 (uit trouwregister regiment-generaal baron de Jages (? te Termonde).

2. Adriaan Lod. Cavalier 10 Jan. 1719 (uit idem).

3. en 4. Benjamin Johan en Lucretia Jacoba Cavalier, 21 Maart 1723 (ged door Ds. Roering te Vuerne).

V. Johannes v. der Slaert, alhier gekomen 1671, begr. 8 Jan. 1692. Barbera v. Nederveen [1]), begr. 20 Jan. 1679; hij doet ondtr. te 's Hage op attestatie van Vianen 13 Aug. 1680 met Constantia Streso j. d. geb. te 's-Hage, begr. Hulst 10 Juli 1690.

Dina Margaretha, ged. 9 Mrt. 1674 (get.) Marga. Potbroek.

Begr. kind van pred. v. d. S. 27 Apr. 1671.

» » » » » 1 Juli 1677.

» dochtr. » » » 7 Aug. 1678.

Eene dochter van hem is:

Catharina v. der Slaert, begr. 9 Jan. 1730; geh. 1°. te St. Jansteen 23 Febr. 1687 met David Bake j. m., begr. 18 Juni 1689 en 2°. te Kieldrecht 26 Febr. 1696 met Mr. Johannes Moorman, schepen van Hulst, begr. 13 Juni 1710, wedr. van Susanna Pedecoeur [2]).

1. Adriaan Bake, ged. 26 Jan. 1688 (get.) Corna. Borsselaer wed. pred. Adriaan Bake; werd burgr. v. Hulst, procureur en kapitein der burgerwacht, aldaar begr. 4 Jan. 1743 en geh. 19 Apr. (ondtr. 4) 1728 met Pieternella Christina Spiering wede. pred. Bomble [3]).
2. David Johannes Bake, ged. 1 Nov. 1689 (get.) Johs. v. der Slaert, prop.; Constantia v. der Slaert en Adra. Brand wede. pred. L. Streso.
3. Johannes Moorman, ged. 23 Dec. 1696, begr. 21 Sept. 1743 [4]).

---

[1]) Te Delft teekende ik aan Johs. v. der Slaert, pred. te Katwijk a/R., geh. 10 Nov. (ondtr. 23 Oct.) 1660 met Barbera v. Nederveen, j. d. van Delft.

[2]) Uit het huw. van Mr. J. Moorman en Susanna Pedecoeur werden te Hulst ged. 1. Levina M. 1 Sept. 1686, 2. Jacobus M. 19 Mei 1688, 3. Cornelis M. 15 Maart 1690, 4. Jacobus M. 26 Aug. 1691 (get.) Jacobus en Jacoba Pedecoeur, 6. Joha. M. 21 Oct. 1693; kinders van hen werden begraven 29 Maart 1690, 7 Juli 1691, 22 Nov. 1692, 6 Mei 1695 en 30 Dec. 1725, zoodat ik de hiervolgende twee niet zeker plaatsen kan:

Jacobus Moorman (misschien 4.) j. m. wonende te Lillo, geh. te Hulst 16 Mrt. 1720 met Maria v. den Ende j. d.

Johanna Moorman j. d., geh. 10 Apr. 1726 met Jacob Cappron.

[3]) Antonie Bomble, pred. te Hontenisse en Ossenisse j m., ondtr. te Heinsdijk 4 Apr. 1710 met Pieternella Christina Spiering j. d., (begr. 21 Dec. 1746).

[4]) Deze beroemde Hulstenaar werd schepen 1719, burgr. Hulsteramb 1723, burgr. Hulst 1728, huwde 1. 29 (ondtr. 10) Dec. 1723 met Wilha. Corna. Ouder-

4. Lieven Moorman, ged. 14 Sept. 1698 (get.) wede. Bake gen. Corna. Borsselaer; begr. 20 Dec. 1699.
5. Barbera Cornelia Moorman, ged. 1 Juni 1701, begr. 3 Oct. 1703.
6. Salomo Moorman, ged. 14 Oct. 1793. begr. 28 Oct. 1703.

VI. Johannes 's Gravenhage[1]), alhier gekomen 1681, begr. 4 Nov. 1701, ondtr. 1°. Leiden 22 Apr. 1686, geh. te Rijswijk, Susanna Muijsart j. d. van Leiden, begr. 19 Febr. 1697; 2°. geh. te Lillo 20 Oct. 1697 met Johanna Pijl j. d. van Rottm., begr. 14 Oct. 1722.

Cornelis Jan, 's G., ged. 19 Mrt. 1688 (get.) Isaac Muijssart, Hillegonda Soetens wede. Corns., 's Gravenhage.

Willem, 's G. ged. 20 Aug. 1698 (get.) Joha. Kien wede. kap. Joh. Pijl, Maria 's Gravenhage.

Corns. Johs., 's G. ged. 2 Jan. 1700 (get.) Anna Pijl.

Claes Jan, 's G. ged. 14 Sept. 1701.

Begr.	kind	van	pr	's Gr.	9	Apr.	1688.
»	»	»	»	»	4	Febr.	1700.
»	»	»	»	»	23	Nov.	1701.
»	mevr.	Anna	Pijl		25	Nov.	1734.

VII. Lodewijk Streso alhier gekomen 1687, begr. 28 Jan. 1705. Adriana Brand, begr. 29 Apr. 1695.

---

kerk, geb. te Middelb. won. Hulst, begr. aldaar 27 Juni 1739 en 2. den 13 Apr. 1734 met Anna Elisabeth v. der Heijden j. d. v. B. o. Z., begr. 7 Mrt 1769, na den 17 Dec. 1744 hertrouwd te zijn met griffier Adriaan Jacob v. Vlisseghem de Jonge j. m., ged. te Hulst 11 Dec. 1713 en aldaar begr. 25 Sept. 1751.

Uit zijn huw.:

1. Petronella Catharina M., ged. 30 Mrt 1735, ondtr. 28 Juni 1769 met Adriaan Antonie Wouters j. m., schepen van Hulsteramb.
2. Ida Adriana M., ged. 13 Juli 1736, geh. 1 Dec. 1755 met Johan Baptist v. Salis, j. m. van Streijerfeld in Grauwbunderland, kapitein.
3. Wilhelmina Johanna M., ged. 19 Oct. 1738, begr. 30 Mrt. 1741.
4. Johanna Elisabeth M., ged. 4 Apr. 1742, ondtr. 15 Dec 1771 met Ulrich Konn (Koun) kap. luit. j. m., geb. te Yperen, beide won. te Terheiden.

(Vergelijk over Joh. Moorman Cadsandria 1859 en Zel. Ill., dl. II, bl. 694).

[1]) Te 's Gravenhage teekende ik aan: Johannes ged. 17 Jan. 1649 (get.) Anna 's Gravenhage en Josina Soetens, zoon van Johannes 's Gravenhage en Hillegonda Soetens.

Denkelijk zal wel hun zoon zijn:

Mr. Caspar Streso, griffier, burgr. van Hulst en Hulsteramb., begr. 28 Nov. 1727; ondtr. Hulst 27 Juni, geh. Hontenisse 16 Juli 1704 met Alida Agnes Wierts, overl. Gorcum, begr. Hulst 1 Mrt. 1763.

1. Cathа. Adriana S., ged. 3 Mrt. 1706 (get.) Jacob Streso, pred. te Amstm. Catha. Tullenius vr. van Wierts. Zij werd begr. 17 Mrt. 1773, doch dan heet zij Catha. Adra. Jacoba S.
2. Ludovicus Hillegardus S., ged. 3 Febr. 1708, (get.) Nik. van den (der) Hoek, pensionaris van 's-Hage, Hillegonda Maria v. Heemskerk vr. van raadsheer Wierts; hij werd burgm. van Hulst, pensionaris van Hulsteramb., begr. 17 Juni 1786.
3. Ewoud Jacob S., ged. 28 Mrt. 1710, (get.) Jacq de Warri majoor, Anna Judith Tessemaker; hij werd begr. 15 Jan. 1736.
4. Johanna Theodora S., ged. 1 Mrt. 1713; zij huwt met pred. J. W. Paris.
5. Petrus Gijsbert S., ged. 7 Juli 1715, begr. 5 April 1765 (uit Leiden hier gebracht).
6. Anna Maria S., ged. 24 Mrt. 1717.
7. Constantinus S., ged. 27 Apr. 1718, overl. te Gorkum, begr. te Hulst 10 Mrt 1760.

Mathijs George Streso, luitenant.
Gesijna Booneschans.

Engelina S., ged. Hulst 17 Jan. 1762.

VIII. Nathan Vaij alhier gekomen 1692, begr. 24 Mrt. 1693.

IX. Petrus Traetsaert alhier gekomen 1693, begr. 17 Nov. 1718. Zijne wede. Johanna Pijl deed ondtr. 26 Aug. 1722 met Maurits Koninck, wedr. van Anna Catharina v. Lidt.

1. Pieter, ged. 3 Aug. 1696, (get.) Magda. de Bakker, wede. P. Pijl.
2. Martha Magda., ged. 27 Oct. 1697 (get.) Eliz. Traetsaert; ondtr. 10, geh. 28 Nov. 1713 met Laurens de Pauw j. m. 16 jaar oud.
3. Pieter Jacob T., ged. 19 Dec. 1698.
4. Jan T., ged. 4 Mei 1704.

Begr. kind pred. Trassaert 5 Juni 1695.
» » » Strassaert 27 Aug. 1696.
» » » Traetsaert 15 Juni 1700.

X. Gerard Stampioen j. m. alhier gekomen 1704, vertr. 1710 naar Woudrichem; 1°. ondtr. 8 Oct. 1707 »Hoog WelGeb. juffer" Gerarda Johanna v. Broeckhuijsen j. d., wonende te St. Anna (in den polder van Namen), begr. 22 Aug. 1708; 2°. ondtr. 10, geh. 's-Hage 31 Juli 1709 met Johanna Cuijpers j. d. van daar.

Nikolaas S., ged 15 Aug. 1708 (get.) Nikolaas Stampioen en zijne vrouw Geertra. v. Alphen. FRED. CALAND.

Wordt vervolgd).

De Raet (XXXII, 124). Sehr angenehm soll es mir sein, wenn M° mir durch den *Nav.* eine Abschrift der von ihm erwähnten Urkunde v. 5. Janr. 1662 betr. die Erben v. Walt. de Raat zukommen lassen würde. Auf die zum Schlusze des Artikels angestellten Betrachtungen erwähne ich zunächst, dass der Empfänger des Freiherrn-Diploms v. 11. Oct. 1696 (nicht 2. Oct.) nicht Theodorus, sondern Arnoldus de R. ist, identisch mit dem von M°. aufgeführten Mr. Arnout oder Aert, leenman of erflaat v. de leen- en tolkamer v. 's Bosch. Derselbe war geboren im Juni 1618 u worde am 11ten eiusdem v. Joannes a Gelren (siegelt mit einem Sparren unten v. einer Rose begleitet; Helmkl.: die Rose zwischen einem Fluge) in der Pfarrkirche v. Alem, Diœc. Herzogenbusch, getauft. Die Eltern sind: Theodorus de Raet u. Elisabeth Loeff, coniuges Bommelienses; Zeugen: Rudolphus Loeff, in Vertretung v. Joannes Masius, und Theodora Versteech. Arnout de R. † 2 Oct. 1702 wurde in Waelwijk mit seinen 16 Quartieren begraben. Das ihm v. Kaiser Leopold I ausgefertigte Diplom ist als ein Bestätigungsbrief seines freiherrlichen Standes anzusehen, denn es heisst darin wörtlich u. A.: »Considerantes itaque, Arnolde de Raet, Domine de Voort, antiquum Domus et familiae tuae splendorem, quippe qui ex publicis cum historiis tum scripturis Nobis in authentica forma exhibitis recognoscimus nobilissimam Ratiorum stirpem cognomen assumpsisse a Pago et Castro de Raet prope Ordingam in Diocesi Coloniensi, multarumque Ditionum ac terrarum in dicta Diocesi ac Ducatibus Brabantiae, Geldriae et Comitatu Hollandiae Dominam fuisse, affinitates quoque contraxisse cum familiis Equestris et Illustris stemmatis, dictamque prosapiam a plurimis retro saeculis nobilibus claruisse Viris, *Baronibus*, Equitibus, Consiliariis

Principum, aliisque summis ubique functis honoribus, plurimis illorum de Republica, de Patria, imprimis de Divis olim Praedecessoribus nostris Romanorum Imperatoribus sacroque Romano Imperio, de Regibus Hispaniae ac Ducibus Burgundiae bene meritis, qui originem suam referunt etc. . . . . Und weiter: Quo vero, Arnolde de Raet, singularem Nri benigni erga te animi propensionem uberius experiaris, antiqua armorum tuorum gentilitia Insignia majoribus tuis jam a Sigismundo Romanorum Rege Anno Domini Millesimo quadringentesimo Decimo sexto, die decimâ Junii concessa Diplomate, quo tritavi tui Pater Johannes de Raet miles Dominus de Laer et filius ejus Henricus de Raet tritavus tuus, Domestici Guilielmi Comitis Hollandiae, ad cujus petitionem Sa i Rom i Imperii *Barones* quoque creati fuerunt, clementer laudavimus", etc. etc.

Kaiser Leopold, resp. sein Herolds-Amt, kannte also sehr wohl das de Raet'sche Diplom von 1416, wovon, in Parenthesi, eine authentische Copie im Adelsarchive zu Wien ruht.

Auf die Frage (*Nav.* XXXII, 140) bezüglich des Wappens mit dem silb. Freiviertel beladen mit der rothen Hand verweise ich auf *Nav.* XXVIII, 361. M° bitte ich noch, mir das, was im Grand Théâtre Sacré de Brabt über de Raet enthalten ist, mitzutheilen, da dieses Werk nicht in meinem Bereich ist. DE RAADT.

De Raadt (XXXII, 140). Bij eene verheffing tot Baronet (titel of waardigheid minder dan Baron en meer dan Ridder) werd aan den titularis vergund in een kanton op zijn geslachtswapen te voeren het wapen van Ulster, namelijk de hand van rood of de bloedige hand in een zilver veld. M. A. V. R. V. D. K.

De Raad. »De Landschap verleent octroy aen Arnold de Raad, Roomsch werelds Priester, om over Syne goederen te mogen disponeren alleen onder Syne bloedverwanten, ende niet ten profyte van eenige geestelycke persoonen, conventen ende cloosters. L.-R. d.d. 20 Mart. 1672 (Schrassert, Codex Gelro-Zutphanicus, bl. 401).

A. J. C. KREMER.

v. Tengnagell de Raad (XXIX, 52). Deze tak is ontstaan door het huwelijk van Zenobia v. Tengnagell, dr v. Alexander Gijsbert,

heer v. Gellicum en Groot Bullesheim, lid der ridderschap v. Nijmegen 1736, enz., † 1772, en van Cornelia Maria de Virieu, † te 's Bosch 4 Oct. 1779, oud 64 j., met zekeren de Raad. Hunne nakomelingen namen den naam aan van v. Tengnagell de Raad (niet Raadt). — Willem Gerard Lodewijk v. T. de R., zn v. L. bij C. D. Story v. Blokland, tr. te 's Hage Sept. 1880 Dimphna Gijsberta Theresia Agatha Ongerboer, dr v. T., majoor bij het reg. grenadiers en jagers, bij J. H. T. de Plönnies.

Amersfoort. H. M. WERNER.

Blois v. Rijnestein (XXXI, 641). Bl. v. R. voert Châtillon met eene roode lelie in het schildhoofd. J. D. WAGNER.

v. Geervliet (XXXI, 114, 411). Jean Louis v. Geervliet, marchand-tailleur (geen kleermaker!) woont nog te Leeuwarden en heeft twee kinderen omstreeks 30 jaren oud. P. V. ASPEREN.

VRAGEN.

v. der Does. *Nav.* XXXI, 631, heisst es, dass ein Johan v. d. Does a° 1639 Maria de Raet heirathete, welche in den de R. Genealogien vorkommt. Angenehm soll es sein, Näheres uber ihre Abstammung u. ihr Wappen zu erfahren. Meine frühere Anfrage betr. v. d. Does kann ich jetzt selbst beantworten: Maria v. der Does v. Noortwyk war Tochter von Derick u. Geertr. v. Reede (letzterer 8 Quartiere?) u. heirathete (wann?) Gerard de Raet (Sohn v. Jean u. Lijsbeth v. Schoonhoven), Herr v. Weestcamp. Derick v. d. D. war Herr v. Noortwyk u. Bergestein, und Geertr. v. Reede Tochter von Gerrit, Herr v. Nederhorst, etc. DE RAADT.

Duivenbode (XXXII, 155). Indien het waar is, wat Pars in zijne Katwijksche Oudheden mededeelt, dat het laatste lid van het geslacht Duivenbode, dat zijn naam aan zeker voorval gedurende het beleg van Leiden te danken heeft, reeds in 't begin der vorige eeuw overleden is: — hoe is het dan te verklaren, dat de geslachtsnamen Duivenbode, Duiveboode, Van Duivenboden, enz., nog heden ten dage in Nederland voorkomen?

[Zoo woont b. v. een Medic. Dr. J. J. v. Leeuwen v. Duivenbode te Drumpt bij Tiel. Zie Reg. op Tulleken in *Herald. Bibl.* 1882, bl. 274.]

v. Ketel. Wat weet men van deze familie, welke, volgens overlevering uit Frankrijk herkomstig, aldaar den naam »de Chaudron" zal hebben gedragen. Een lakafdruk vertoont als wapen een gekroond door lambrequins omgeven schild, gevierendeeld: 1 en 4 vijfpuntige ster, 2 en 3 lelie. Kleuren niet te onderkennen. x.

Quast. Is de regeeringsraad *von* Quast te Radesleben, — zie *Nav.* XXVIII, 521, — van éene en dezelfde familie met den ibid., bl. 147, 9—51 vermelden?

de Raadt. Was ist über die Ascendenz v. Dr. Petrus de Raadt bekannt? Ende 1795 od. 96 zu Rotterdam geboren, eröffnete er 1820 sein Knaben-Institut zu Noortheij, † 18 Apr. 1862 auf dem Hause Kleijn Stadwyk, begr. zu Voorschoten. Er war 13/5 1825 mit E. Achenbach vermählt, die ohne Kinder starb. In 1855 wurde eine Gedenkmünze mit seinem Portrait geschlagen. Er soll viele Werke geschrieben haben. Welche? Sehr angenehm würde es sein, eine dieser Gedenkmünzen zu erhalten, oder im Falle nur eine Beschreibung. — Ein J..... H..... de Raadt war (nach v. der Aa) mittelmässiger Dichter der zweiten Hälfte des vorigen Jahrhunderts; in 1769 war er 55 J. alt. Wer kann seine Gedichte dem Schreiber dieses besorgen u. über seine Familie Angaben machen?

Heerdt (bij Düsseldorf). J. TH. DE RAADT.

v. Wybels Eyberch (XXIX, 548). Wil dit zeggen: v. Wybels *te* Eibergen? Zoodat v. Wybels hier familienaam is?

Alliantie-wapen gevraagd. Op een glas bevinden zich twee wapens. Dat van den man is v. Pabst; het vrouwelijk wapen is gevierendeeld: 1 en 4 in goud drie moorenkoppen, 2 in blauw twee afgewende visschen, 3 in goud drie leliën. Welke familie voert dit wapen? A. ROELOFFS.

GESCHIEDENIS.

Dauwslaan, dauwtrappen (XXVII, 48). Bij nader inzien stem ik volkomen toe, dat het met den natuurdienst in verband staat, en Dr. E. L. schijnt een hedendaagsch gebruik eenigszins met een vroeger te verwarren. Een hedendaagsch gebruik? Voorzeker! Eén voorbeeld uit meerdere. Dr. Cork te Grammont (Geeraerdsbergen) heeft, of had vóór omstreeks twintig jaren, eene inrichting in de oude abdij aldaar voor de koudwaterkuur. Ik beschouw hem steeds als de nevenoorzaak mijner genezing van de naweeën eener long- en borstaandoening, die mij slapeloos maakte. Er was eene lijderes die letterlijk dauw moest trappen. Met niets anders aan de voeten dan een paar wollen sokken moest zij des ochtends in den zomer van 3 tot 4 uren door de aardbeziëenbedden of het vochtige gras loopen, waarna de voeten met wollen lappen droog gewreven werden. Zij leed aan eene zwaarlijvigheid, die zelfs de functiën harer inwendige organisatie belemmerde. — Doch het dauwslaan, elders dauwtrappen, ook door mij besproken, is een soort van volks-uitspanning of uitspatting in onzen tijd. G. P. ROOS.

Gedispicieerd tot veldprediker (XXXII, 410). Zeker is in het eerste woord een schrijffout. Maar alleen deze, dat men lezen moet *gedespicieerd.* 't Is de aanduiding van »bestemming". Krijgt b. v. een predikant eene toezegging van beroeping naar A., dan kan hij betiteld worden, en dit gebeurt ook wel, »gedespicieerd predikant van A." E. LAURILLARD.

Haarlem (XXXII, 209, 29). Het perceel aan de groote markt en »in den mond der groote Houtstraat" (zooals men van ouds zeide), waar jaren lang de tapperij van v. der Wal is gevestigd geweest,

is tot den grond afgebroken. Waarschijnlijk is het niet algemeen bekend, dat in dit huis in de 17de eeuw vermaarde boekdrukkers woonden en werkten. Vincent Casteleyn, die in 1612 reeds te Haarlem drukte, bracht zijne zaak (misschien in 1618) over naar »het Suyckerhuys", zooals het pand toen heette, en arbeidde er tot zijn dood. Abraham Casteleyn (1650—81)[1]) noemde het huis »de Blije Druck", gaf er omstr. Febr. 1656 de eerste Haarlemsche courant uit, schreef en drukte er »de Hollandsche Mercurius". Middelerwijl was het huis, om de leverantiën van drukwerk ten behoeve der stedelijke regeering, ook wel bekend als »de Stads Druckerij". De weduwe van Abraham, Margarita v. Bankcen, bleef in »de Blije Druck" gevestigd en zette er de zaken haars mans als »stads-druckster" voort, maar nadat zij 15 Sept. 1682 hertrouwd was met Frederik v. Vliet, liet zij na verloop van tijd de drukkerij varen, en bekwam het pand, in andere handen overgegaan, waarschijnlijk in 1685 eene gewijzigde bestemming.

Een reis naar het Heilige Graf, 30 April 1519. Doen condt allen luyden dat voor ons gecome is Willem Aelbrechtsz., verwer, ende bekende hoe dat hij tot salicheijt van zijnre ziele en om andere zaken hem dair toe porrende opgenomen heeft te reysen ten heyligen grave om aldair te besoecken die heijlige plaetsen dair onse Heere God in menslicke natuer gewandelt eñ voir ons gestorven is, en alsoe diezelve reijse een varde en zware pelgremage is die men zonder mercklicke penningen niet doen en mach en gemerct dat die zelve peññ: die hij dairtoe behoeve sel gaen zullen vuyten gemeene boel van hem en zijne huysvrouwe dairdoir hy zijnre huysvrouwe grotelicken verafteren ende vercorten soude indien bij hem dair inne niet voirsien en soude worde, en alzoe zij bijdien niet en behoirt veraftert te wesen, heeft dairomme met goed voirzien en zijne vrijen moetwille geordonneert ende gedisponeert by vorme van vuijterste wille dat Yme Willemsdochter zijnre huysvrouwe in recompence van dien eygelick ende erflick hebben ende behouden zel: eerst alle hoer clederen, cleynoden en Juwelen tot

———

[1]) Volgens Dr. A. M. Ledeboer was hij nog in 1691, misschien nog later, werkzaam.

haer live behoerende, voirt een open tresoir met een houten Jhesus dairop en met een becken daironder staende ende dairtoe een recht veijnster met een crucefix en twee metalen candelaeren dairop staende. Voirt zoe hebben die voorsz. Willem Aelbrechtsz. en Yme Willemsdochter zijne huysvrouwe met goed voirsien en met hoer vrijen moetwille malcander gemaect, dat zoe wye van hen beyden (het) langste leeft, dat die eygelick en erflick hebben en behouden zel eerst een Raem mit hoer erve gelegen buyten over der stede stede Singel aent nijeuwe lange bolwerck den elften raem van de muyer off te rekene off xxv groten dair voor, en dairtoe hoir beste bedde met zijn toebehoeren mitsgaders twalef blaeuwe sitcussens geteeckent met *w* en *y*. Dits behoudelick dat alle wittachtige (*wettige*) schulden eerst betaelt zullen wezen. Ende hier off zijn twie brieven. Act. den lesten Aprille a° 1519. Burgermren ende Scepen. (*Volgen de namen.*)

Medegedeeld door A. BREDIUS.

Stedelijke ambten verkocht in de 17de eeuw. »Alsoo met het overlijden vañ majoor v. Spange, het Majoorschap deser stede vacant soude geweest zijn, soo hebben de vrienden geoordeelt allesins dienstich te zijn, in alle gevallen eens een preuve te nemen omtrent de heeren Bailliuw en Burgemeesteren van 's Gravenhage en ten dien eynde alle efficacieuse, ende meest crachtige efficien voor de rendante (weduwe van den Majoor) ende de kinderen te doen, ten eynde haer Ed. Achtb. mochten werden gepermoveert, omme het ampt noch by het leven van gemelte Majoor v. Sp., en so als hij op zijn uyterste lach te mogen verhandelen en overdoen aen Simon Kievit, waer toe men dan heeft moeten *despicieren* [1]) soodaenige middelen die wel meest bequaem waeren, om dat ooghmerck te cunnen bereycken, en heeft het selve oock soodaenigen uytslach genomen, dat haer Ed. Achtb. op de reqte op de naem van gemelte Francoys v. Sp. aen haer gepresenteert, hetselve ampt van Majoor op denselven Simon Kievit hebben gelieven te confereren, waer voor den selven K. dan wederom ten behoeven van den voorsz. Francoys v. Sp. heeft gepasseert een obligatie van drie

[1]) Zie *Nav.* XXXII, 410, 11

duysent Guldens, doch is bygemelte Francoys v. Sp. ofte van zynent wegen oock gegeven ende geerogeert aen die geene, die het daer toe omtrent haer Ed. Achtb. heeft gedirigeert de somme van twee hondert goude ducaten in specie, bedraegende met het opgelt ad 6½ pCt. duysent vyffentsestich glns, sulcx de wede ende de kinderen boven de last noch yeder by de duysent glns proffiteren ende te boven comen". (Uit de reeckening van Juffr. Sophia Pots, weduwe en boedelhoutster van wylen Francoys v. Sp., in syn leven Majoor van de Burgerye van 's Graevenhaege, 1685).

A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

[Eene soortgelijke, en wel kerkelijke, bijdrage tot de geschiedenis v. h. ambtsbejag in de Rep. d. Vereen. Nederl. zie in *Herald. Bibl.* 1881, bl. 227–31.]

Bilderdijk te Haarlem (XXXII, 209). C. J. Gonnet schrijft: »Aan dienstbetoon van Haarlemsche vrienden ontbrak het bij den dood van Bilderdijk niet, en Ds. Manger, in wiens familiegraf mevr. B. was ter aarde besteld, bood nu eene laatste rustplaats voor den dichter aan, die dan ook Vrijdag 23 Dec. 1831 naast zijne vrouw is begraven". — Bij de lezing dezer regelen kwam mij voor den geest wat Dr. Wap meldde in zijn ten jare 1874 uitgegeven werkje, getiteld: »Bilderdijk. Eene bijdrage tot zijn Leven en Werken". Op bl. 147 en volgg. leest men aldaar: »Mijn vriend, de vroeger genoemde Mr. Jan Willem Willekes, Bilderdijk's goede buur- en raadsman, in tijdelijke aangelegenheden, schreef mij, naar Breda: »Maandag, 19 December, 1831. — Amice. Er is gister avond, »kwart vóór 5 uur, een zon ondergegaan: Bilderdijk stierf!.... »Vrijdag wordt waarschijnlijk het lijk begraven. Ik heb gezorgd, »dat er nog een portret wordt gemaakt, dood, op het bed lig- »gende. Het staat in de doodverw en gelijkt goed. — Geloof mij »steeds: H. Willekes". Terstond na ontvangst dezer letteren begaf ik mij naar Haarlem opweg, waar ik Dingsdag 20 December aankwam.... De zoele dampkring maakte een spoedige teraardebestelling noodzakelijk. Om GELDIGE redenen kon echter — gelijk ik vroeger opmerkte — daaraan niet terstond worden voldaan. Eene deftige begrafenis was eene kostbare zaak, en zeker mogt

ze niet minder zijn dan die van Bilderdijk's gade in April van het vorige jaar was geweest. De Advocaat Willekes deelde mij terstond na mijne aankomst in het sterfhuis vertrouwlijk mede den ontoereikenden toestand der voorhanden geldmiddelen, waarmeê in eene gepaste begrafenis zou moeten worden voorzien. De regtzinnige, eerbiedwaardige Predikant H. Manger had in zijn familiegraf, ten zuiden van het Koor, Nr. 76, eene rustplek voor Bilderdijk aangeboden, aan de zijde zijner vrouw. Van andere hulp was geen sprake hoegenaamd, en als hoogst welkom werd mijn kiesch aanbod begroet, om namelijk mijnerzijds in de behoefte van het oogenblik behoorlijk te voorzien. Het overige deelde ik vroeger reeds meê".

Met die laatste woorden doelde Dr. Wap op hetgeen hij bl. 18 schreef: »Toen de dood weldadig een einde had gemaakt aan het onmatig lijden van den beklagenswaardigen man, zeide mij de heer Willekes, de procureur, die te Haarlem in Bilderdijk's buurt op de Markt onder het Raadhuis wonende, nog al veel den grijsaard ging bezoeken en in een en ander helpen: dat er geen munt hoegenaamd ter erfenis in den boedel was overgebleven; en toch moest er, wegens de kerkorde, spoedig begraven worden, om het aannaderend Kerstfeest, en ook om het zwoele weêr, dat de verwijdering van het stoflijk overschot noodzaaklijk maakte. Toen heb ik voor de teraardebestelling onmiddellijk gezorgd, door het afgeven van een wissel, groot vierhonderd gulden, welke de heer Willekes incasseerde, zoodat mij het genoegen was weggelegd, om Neêrlands onsterflijken zanger deftig ter grafrust heen te kunnen doen dragen".

Wat de heer Gonnet mededeelt ten aanzien van Ds. Manger, stemt met het door Dr. Wap berichte overeen; maar overigens is er een belangrijk verschil. Terwijl het volgens den heer Gonnet bij den dood van Bilderdijk niet ontbrak aan dienstbetoon van Haarlemsche vrienden, lieten die vrienden, volgens Dr. Wap, het lijk drie dagen boven aarde staan, en niemand hunner die er aan dacht, of zich althans bereid toonde, om de begrafenis te regelen, in de behoeften ten sterfhuize te voorzien of eenige hulp hoegenaamd te bieden. Voor een gelijkend portret, ja, droegen zij zorg; maar dat was ook al. Zij duldden de vernedering, dat iemand die zóó van de

reis kwam, het noodige geld voor een fatsoenlijke begrafenis bij een kassier moest laten opnemen. H. DE JAGER.

Joh. Latius (XXXI, 264). Ongetwijfeld is de ibid., bl. 493, gegenoemde ouderling uit Leiden de bedoelde persoon. Men leest van hem ook in de Acta der Zuidhollandsche synode, te Leiden gehouden 23 Julij—17 Aug. 1619. Art. LXXXIII begint aldus: »Op het VI gravamen off het niet gheraden en ware, ijemanden te deputeren tot het schrijven van een Kerckelicke Historie, beginnende vanden tijdt der Reformatie tot nu toe? Is besloten dat sulcx wel te wenschen ware, maer dat dit zeer opereus ende moeijelick soude vallen, ende datmen derhalven diende te beginnen met het jaer MDC, dewijl die dinghen noch versch inde memorie hanghen ende dat de stucken daer toe dienende beter kunnen ghevonden worden. Om 't selvighe bij een te stellen, is bij den Synodum daer toe versocht D. Joannes Latius", enz. In de opgave der HH., welke op die synodale vergadering uit Leiden tegenwoordig waren, heet deze Latius »Joannes de Laet, ouderlingh tot Leijden". H. DE JAGER.

Mr. Rudgerus Paludanus. In een afdruk zijner Oudheid- en Natuurkundige Verhandelingen vind ik den volgenden eigenhandigen brief aan »De Heer Mr. W. Nolthenius, boekhouder der O. I. C. op de Heeregracht te Amsterdam":

»Ik weet niet, of ik de eer heb bij UEd. bekent te zijn, alzoo ik twee Heeren van dien naam gekent heb, en niet kan zeggen, of UEd. een van dezelven weezen mocht. Het zij dan hoe het zij, ik vleie mij, dat UEd. de goedheit zult willen hebben, om mij mijne vrijpostigheit ten beste te houden. Mij wort gezecht, dat Hendrik van Brederode aan UEd. zoude gegeeven hebben een der grootste beenderen, gevonden op zeker kerkhov bij de Wieringerwaart. Mijn verzoek bestaat alleen daerin, om te moogen weeten de juste grootte van datzelve been, omdat ik voorneemens ben, om een bericht omtrent dat kerkhov in het licht te geeven, en de vooroordeelen weg te neemen, welke omtrent het waare der reuzen aldaar nog daaglijks velt winnen. Dit gering verzoek zal uwe goedheit mij niet weigeren. Mijn adres is Mr. R. P. Raed en

Thesaurier der stad Alkmaer. Ik biede mijn persoon tot allen mooglijk wederdienst aen, en neem de vrijheit, om wel in haest, maer teffens met achting mij te onderschrijven

Wel Edele Heer! UWelEd. volvaerdige Dr.

Werk en Rust R. Paludanus. 1775.

in de Zype, den 25e Mey.

Deze brief, waarop een zegel is afgedrukt in zwart lak (drie ruiten, 2 en 1) ziet op blz. 140 der hierboven genoemde Verhandelingen. Het antwoord, op de binnenzijde van den brief, luidt aldus:

»Mijn jongste Broeder Jeronimus zal het zijn, die de Ere heeft bij UWEGStr. in persoon bekend te zijn, als zijnde te Uytregt gepromoveerd. In den Jaere 1773 bij Hendrik van brederode aan de Helder zijnde, sprak hij mij van seker kerkhof, dat niet ver van sijn vogelkooy Kwelderduyn, bij laag water, kon gesien worden, en dat de beenderen, die men er van bekomen kon, de gewone groote te boven gingen. Hoe zeer uyt mijn aard zeer gretig tot ondersoek, vooral daar dit mij seer gewigtig voorkwam, was het water gedurende mijn verblijf veel te hoog en ik moest mij vergenoegen met sijn belofte om mij bij gelegenheyd een der Beenderen te zullen doen geworden, waer aan hij ook kortelijk geleden voldeet en mij een Linker dij been bragt; op de eerste beschouwing zag ik er al niets ongemeens in, en het metende bevond ik van 't begin van den Hals tot het Uytterste van de Conduli $18^5/_8$ duym amsterdamsche maat, voorts van 't begin van den Hals tot het Top Eynde des dij beens grote hooft $2^5/_8$ duim; ik behoeve UWEdGestr. wel niet te seggen, dat het addeeren van dese beyde getallen in geen consideratie kan komen, omdat de $2^5/_8$ duym horisontaalagtig loopt, daar de $18^5/_8$ perpendiculair is, zoo de oppervlakte der beide conduli iets ongemeens had, of enige anleyding tot het Reusagtig denkbeeld gaf, zoude ik het been selve zeer gaarne aan UWEd. Gestr. gesonden hebben, daar ik nog zeer genegen toe ben, in gevalle UWEGestr. het zou gelieven te requireeren. Ondertusschen zeer verlangende na UWEGestr. berigt van het bewuste kerkhof, dat mij seker niet minder sal vergenoegen, als UWEGestr. naukeurig berigt en aanmerkingen over over Alkmaärs bevolking aan allen voldoed. Verhopende hiermeede

aan UWEGest. requisitie bij desselfs zeer vriendelijke Lettren van den 25sten deeser, naar mijne geringe vermogens te voldoen, zal ik naar de verzekering mijner hoogachting met alle veneratie en ijver steeds blijven, WelEdele Gestrenge Heer,

Uw Wel Ed. Gestr. zeer gehoorsame Dienaar
Willem Hend. Nolthenius.

Amsterdam, 29 Aug. 1775.

De WelEerw. Heer Buurt, Uw WelEd.Gestr. Neef, mijn Hoogst gerespecteerde Leeraar en Vriend, versoekt seer vriendelijk sijn Compliment aan UWelEdGest., makende zig gereed om Heeden Agt daagen een Reisje naar Gelder en Cleefsland te doen.

De Hendrick van Brederode aan de Helder heet in het boekje van Paludanus Jonkhr. Brederoede (Kok, VIII); zou hij uit de familie geweest zijn van den toenmaligen duinbewoner, die van rauwe konijnen leefde, of van den dichter der bekende regels aan 't vrouwke van Ruyven, of van den tinnegieter bij Scaliger? Na den jongsten neef van Frederik Hendrik, in 1679 met zijne wapens begraven, hebben wij nog den zoon van Juffrouw Andreoli uit Amsterdam, »wier aanzienlijk geslacht," zegt Kok, »haaren afkomst heeft uit Milaan, alwaar het de eerste ampten bekleed heeft".

Een andere ingevoegde bekendmaking uit de Leydse courant zegt, dat Mr. Rudgerus Paludanus, oud-burgemeester van Alkmaar, 23 Oct. 1788 overleed, 52 jaaren en 6 weeken oud, na eene ongesteldheid van 17 maanden en bijgekoomene beroerte, en door ongemeene bekwaamheid en belangeloozen iever om nuttig te zijn, zig grooten Roem, agting en genegenheid verworven heeft. Zijn genoemd geschrift wordt aangehaald in den belangrijken arbeid van den heer Mr. G. de Vries Az., De Kaart van Hollands Noorderkwartier in 1288, uitgegeven door de Koninklijke Akademie van Wetenschappen, 1864.

J. G. FREDERIKS.

VRAGEN.

Berg. Antonides v. der Goes geeft in zijne Mengeldichten, bl. 427, een gedicht onder het opschrift: »Behouden reise aen de Jonkvrouwen Wilhelmina en Kornelia Berg". Het is gedagteekend 1665, toen de dichter 18 jaar oud was. Bij het vertrek te scheep uit Amsterdam wordt haar een hartelijk vaarwel naar het vaderlijk strand, het eiland waar haar gelukstar begon te gloren, toegeroepen. Wie waren die jonkvrouwen? B. V. D. M.

Antoni Jansen Berg — was burgemeester van Naarden in 1649, wat blijkt uit de opdracht van het gedicht van Jan Vos bij de Blijde Inkomst van Gerard Bicker als Baljuw van Gooiland op 5 Mei. Gedichten I, 568. Kan de bekende Amsterdamsche rechtsgeleerde Mr. Johan Berg, die in de jaren 1672, 73, 74 als vrijwilliger op 's Lands Vloot voorkomt, zijn zoon geweest zijn? Deze was »uit eerlijken stamme", mede uit Naarden herkomstig. B. V. D. M.

Salomon Dedel de Jonge. In zijne biographie bij v. der Aa wordt medegedeeld, dat hij na wegens zijn dapper gedrag in den slag bij Doggersbank tot schout-bij-nacht te zijn bevorderd, den lande bleef dienen tot aan zijn dood (15 Oct. 1800). Hoe strookt hiermede wat men aangeteekend vindt in de Nederlandsche Jaarboeken a° 1787, bl. 270, dat hij in Febr. van dit jaar bij Bill van 't Engelsche Parlement genaturaliseerd was? Wat was het doel dier naturalisatie? Ging een en ander samen? B. V. D. M.

OUDHEID-, MUNT- EN PENNINGKUNDE.

XXXV.

Penningkundig Repertorium. Mededeelingen door Mr. J. DIRKS.

988***. 1639. *Henricus Vroom*, zeeschilder te Haarlem, door *Simon*. 999 (*Nav.* 1880, blz. 600). In de derde regel staat: 1638, lees: 1635.

1001**. 1641. Fraaie bronzen penning ter eere van den beroemden *Lodewijk de Geer*, in 1641 tot den adelstand verheven. Vz.:

Ludovicus de Geer. Bb. Aan de rechterzijde met gladden kraag en mutsje. Kz.: *His amat hospes civisque vocari* [Bij deze (*de Zweden*) is het hem (*de Geer*) lief gastvriend en burger te heeten]. Eene zuil met scheepsstevens versierd, aan wier voet een degen en mercuriusstaf, alsmede een stuk geschut, ziende op de belangrijke diensten door hem aan Zweden bewezen met vloot en krijgsgereedschap.

1007, te lezen *Cornelisz(oon)* en *Jansd(ochte)r.* (Zie *Kon. P. Kab. Aanw.* 1869, blz. 11).

1008*. 1642. Algemeene huwelijksp. door *J. Blum* gesneden· Vz.: Een kussend paar. *Cum numine et concordia* Kz.: Hen en kiekens.

1008**. 1642 4 Decb. stierf de kardinaal *de Richelieu.* (Cat. *Arti* 1880, n°. 1148). Vz.: Bb. Kz.: Een obelisk met dit omschrift: *Cestviicy* (*Celui*) *qui est le père della* (*de la*) *juste gloire mérite bien une éternelle mémoire.*

1010 staat: *ander,* lees: *ouder.*

1016 staat: 29 (9), lees: 25 (5).

1023 (*Nav.* XXXI, 1881, blz. 15). Huwlijksp. van *Adriaen v. d. Mersch* c. a. Vergelijk ald. blz. 216—217 mededeeling van *Pratanus* over eenen dergelijken penning met hetzelfde familiewapen van rood met een wassenaar van zilver en eenerlei opschrift, doch het schild heeft eenen anderen vorm.

1032. *Nav.* 1881, blz. 16. Bij spotpenningen in de Nederlanden op Cromwell gemaakt, nog te verwijzen naar *Seckendorff* III, 187, zonder de omschriften, *P. Smidt van Gelder,* n°. 2250, G. 24 k., en de *Revue de Blois* (*Num.*) 1851, pl. IV (2), p. 55—56.

1037 staat: pl. III (a), lees pl. (a) III.

1039*. 1645. Vergelijk *v. L.* II (500). Boven de Bijenkorf 1645. In het compartiment: *Schouburgh.* Geen *Yver* als bij *v. L.* Kz. = *v. L.* maar met den naam van *Gerrid Dominicus* (Kab. *P. H. van Gelder*).

1040. Bijvoegen achter *Navorscher* de woorden »van 1861).

1041. Was bij *P. Smidt van Gelder* n°. 2038. Z. 41 w.

1043*. 1646. *Verovering van Duinkerken.* Vz. Bb. *Ludovicus* etc. als *v. L.* II, 295. Kz.: Omschrift als *v. L.*, doch de figuren anders. Een staande krijgsman gewapend met een schild, waarop lelies. Op den achtergrond de zee. In de afsnede *Dunkerka Expugnata*

Octobris MDCXLVI, gemerkt I *R(oettiers)*. Verz. *P. H. van Gelder*).

1054. 1646 *O(ude) W(agen) S(traat)* buurtp. *in* 1635 aldus vermeld. Zie *Navorscher*, 1882, blz. 76 en *Souvenir de la Haye* n°. 14.

1056. 3) (*Nav.* 1880, blz. 19, reg. 6 v. b.) staat *Jeam*, lees *Jean*.

1059. Laatste regel staat: 77, lees: 71.

1062, staat: *Westhoff* n°. 7313, moet zijn: 1373.

1065. 1647 *M(olen) Bv(vrt)penning* Vgl. *Dirks, Souvenir de la Haye* n°. 17 en n°. 47*. *Molenbuurt* 1738.

1068 staat *Manger*, lees *Mauger*.

1072*. 1648. Ter eere van *Frederik Wilhelm*, markgraaf van Brandenburg, en *Louisa Henriette*, prinses van Oranje-Nassau. Bij *v. Orden* en *Schinkel*, *Bijdr.* pl. I (2), blz. 30–32, door *Christ. Maler* gesneden.

1092 (*Nav.* 1881, blz. 72 bovenaan) staat: 1314, lees: 1114.

1095. *v. L.* II, 315 (3) ald. Volgens *J. F. G. Meijer* (*Aanw. K. P.K.* 1861, blz. 27) reeds vroeger dan 1648 gesneden. In *Aanw. K. P.K.* 1873, blz. 9) wordt de groote zilv. p. van *S. Dadler*, zonder jaartal, door *v. L.* II, 264, op 1642 en de komst der bruid van Prins Willem II toegepast, vermeld als aangekocht, doch deze heeft in de afsnede *met gestipte letters* uit dien tijd op de vz. *Belgium Pacatum* en op de kz.: 1648 $\frac{20}{30}$ *Janu* , »waar»uit zou blijken, dat de vervaardiger dien op de Munstersche vrede »heeft willen toepassen, en dat de maagd, die den Hollandschen »tuin binnentreedt, *de vrede voorstelt*." Maar waar blijft dan het *kuipertje* als zinspeling op het *gekuipte* huwelijk? En kan niet een *ander* dan de vervaardiger het onderschrift ter gedachtenis hebben laten snijden in 1648? Bij den heer *P. H. v. Gelder* is een exemplaar met S. D. op de vz en kz. 1644. *Dit bewijst dat de penning vóór 1648 is gesneden.*

1101*. *v. L.* II, 320 (3). Kon. Kab. *Aanw.* 1864, blz. 11). Met verschil in de plaatsing der gevleugelde en bazuinende engeltjes.

1107 staat: *Cat.*, lees: *Verz. Mr. J. de Vries Jerz.*

Vgl. 1115 (Verz. *P. H. van Gelder*). Vz.: De godin der vrede verjaagt den oorlog. Boven hen een zwevende engel met uitgebluschte toorts en met bloemen de vrede kroonende. Omschrift:

Avrea pax vigeat
Det Devs arma cadant

Kz.: De vrede biedt een vorst de kroon aan. Omschrift: *Trau nicht dem Glük es hat viel Tuck im Augenblick wend sichs Zuruck krümt dich recht in dasselbe Schick.* Gr. 37. Z. verg.

1118*. 1648. Deensche penning op de vrede van Munster. Vz.: Bb. rechts gewend in een krans *Fredericus III d. g. dan. norw. got. vand. rex dux sl. holst. dit. com in old. & delm.* Kz.: Een engel, in de eene hand een opengeslagen bijbel, waarin te lezen *das hoheste glük*, en in de andere hand eene stralende zon houdende. Hij zit op een voetstuk. De voeten rusten op den aardbol. Omschrift: *Seht wie der Friede jetzt ziert die Welt, da Fredrich krohn und scepter helt.* Prachtstuk. Ovaal. Gr. 39. Z. (Kab. *P. H. v. Gelder*).

1120 (10). (*Nav.* 1881, blz. 75) te lezen *Joh.*

(15). Als boven *de Andrada.*

(18). Als boven *Scher Rosenhahn.*

(22). Als boven *Carpzow.*

(26). Als boven *Weyms.*

1120 blz. 16 wordt 1120*. Daarachter eene afscheidingsstreep.

1133*. 1649. Deensche penning. Vz.: Het alziende oog, waaronder de ark met de duif. Bovenaan *Friedens bottschaft.* Kz. *Desz öhlbaums blatt weisst Gottes Bund und Friedens that.* Z. verg. Ovaal. M. 29. (Ook met 1650). (Kab. *P. H. v. Gelder*).

1133*. 1649. De vrede te Regensburg gevierd. Vz.: De ark met de duif. Omschr. *Conserva mun. fra. pacis sancta columba orbi.* Kz.: *Friden danckt. Fests gedächtnisz der stadt Regensburg 16 8bris S P Q R.* (Kab. *P. H. v. Gelder*).

1133*** *Westfaalsche Vrede.* Z. Prachtige penning bij *Köhler, Münzbelüst:* XXII, S. 273. (Kab. *P. H. v. Gelder*).

1649. Kroon van *Oranje* van Prins *Willem II* (*Madai*, n°. 1369).

1649. Halve kroon als boven. (*Madai*, n°. 6692).

1651. Halve kroon als boven van *Willem III.* (*Madai*, n°. 1370).

1138**. Vz. als *Seckendorff*, 273 (2). Kz. als 274. Vierkant met oog. Z. 4.

1138***. Met *Nordlinger Friedens Denckmal.* Vierkant Z. 3.

1138****. 1650. Westfaalsche en Neurenberger vrede *16 Juny 1650.* Vz.: De vrede en de gerechtigheid nevens elkander zittende en elkander kussende. In het verschiet *Munster.* Boven: een engel

met lauwerkrans. Omschrift *Des Friedens Lob gedencken.* Kz. *Unser Gott sey gepreyst die den edelen friede gibt u. s. w. A. 1650 16 Juny.* Z. Mm. 39. (Kab. *P. H. v. Gelder*).

1147 staat *Vonte*, lees *Voute.*

1152, te lezen *Augusti is.*

Nav. 1881, blz. 141, te lezen 1176 en 1177 in plaats van 1776 en 1777.

1175, te lezen voor *des bustes*, *der bustes.*

1179, te lezen *Geneuchdt* (*Genoodigd*, uitgenoodigd, *invité*).

1189. 1562, lees 1652.

1190. Zie Cat. *Posthumus*, n°. 379. Z. 74.

1203, te lezen *huysvrou Hendrieck* en *Reyniersen* en n°. 1152.

1207*. 1653. Kon. P. Kab. *Aanw.* 1880, blz. 11. Zilveren p. op het sneuvelen van den ouden admiraal Tromp. Vz. gedr. als bij *v. L.* II, 376 (1). Kz.: Gedr. de zeeslag als bij *v. L.* II, 376 (3(. *Tromp driemaal* enz. = 1213.

1232 staat *v. L.* I, lees *v. L.* II. Is ook in Kon. P. Kab. *Aanw.* 1867, blz. 11, met een ander overwinningsbeeld.

(*Nav.* 1881, blz. 379 opschrift van n°. XXVI), staat: 1656, lees: 1655.

Ald. blz. 380 is een gedeelte van n°. 1249 (het slot) misplaatst als slot van n°. 1250. Op *Ende hy sal my hier* volge — *namaels.*

1252 slot staat J. N. V., lees J. H. V. of *Joh. Hendr. Vn*, die *Nav.* XXXII, 222—226 op dezen stadhuisp. terugkwam.

1259*. 1654. *v. L.* II, 399 (2), doch met MDCLV op de vz. en verschil in het aantal scheepjes op de kz. (Kon. P.Kab. *Aanw.* 1864 blz. 11).

1260*. 1655. Groote zilveren penning op de geboorte van den kroonprins van Brandenburg, zoon van den grooten keurvorst en van prinses *Louise Henriette van Oranje.* (Kon. P.Kab. *Aanw.* 1863, blz. 11).

1262 te lezen en *de reconnaître* en *à la.*

1279 z. j. Moet zijn van 1654, omdat *de Grebber* toen maar 78 jaar oud was en in 1656 (zie n°. 1278) 80 jaren telde.

1295 staat: Z. 31, lees: Z. 32.

1342 staat *Hibr.*, lees *Hib. r.*

1349 staat *Stemma suum vita cu vitae fini*, lees *Stemma suum vna cvm vita finiit.*

1355 staat *Sembr*, lees *7 tembr.*

1371 staat *28* Maart, lees: *18* Maart. (In afteekening bij *Jhr. M. A. Snoeck* te *Hintham*).

1376 staat 1939*, lees 1039*.

1396 aldus te lezen: Vz.: Een *zon* (*Spanje*, in welks gebied enz.).

1399 staat *Aanm.*, lees *Aanw*(insten).

Langensalza-medaille (XXXI, 616). Deze medaille werd ingesteld door den gewezen koning van Hannover George V, ter herinnering aan den veldtocht tegen Pruissen in 1866 en den slag bij Langensalza 27 Juni. A. L. C. DU TOUR.

Langensalza-medaille — is de gedenkpenning, geslagen ter herinnering aan den veldslag bij Langensalza, tusschen Pruissen en Hanover, in 1866, ten gevolge waarvan het koninkrijk Hanover eene pruissische provincie geworden is. ARCADIUS.

[A. J. Servaas v. R. verwijst naar de Encyclopaedie van Winkler Prins.]

Munt (XXXII, 373). Dit vierkante koperen plaatje is geen muntje, maar een muntgewichtje, hoogstwaarschijnlijk om het gewicht van den gouden Spaanschen ducaton te onderzoeken, zoodra hij ter inwisseling werd aangeboden. Het gekroonde borstbeeld is dat van Filips IV. Dergelijke gewichtjes werden bewaard in een houten kistje, waarin hokjes uitgesneden waren om de schalen en de blokjes te bergen. Tegen het deksel was een gedrukt papier geplakt, waarop de naam des ijkmeesters stond, die het doosje had doen vervaardigen, alsmede een aanwijzing, van welke munten de blokjes het gewicht vertegenwoordigden. In mijn bezit is zulk een doosje, dat den naam voert van: »Jacob l'Admiral Jr., Eyk-Meester-Generaal over de Geheele Unie, resideerende te Amsterdam". Het gewichtje voor den ducaton vertoont een gekroonden kop tusschen G D binnen een parelcirkel; op de keerzijde: de Statenleeuw tusschen I L A. J. E. TER GOUW.

Munten (XXXII, 323). N°. 5. Vier stuivers van Rechem. Misschien te vinden in Wolters, »Notice historique sur l'ancien comté impérial de Reckheim dans la province actuelle de Limbourg". Gand, 1848. 8°. Avec planches. De verhandeling (bij ons niet voorhanden) aldaar over de munten is van den hoogleeraar C. P. Serrure, en bevat 68 afbeeldingen; zie »Revue de la numismatique Belge", V, 1849, p. 214. Zeer dikwijls wordt in die Revue melding gemaakt van de valsche munt door de heeren van Reckheim geslagen; zie de Tables (I—XII, 1858, en XIII—XXIV, 1872) en de Platen gevoegd bij de Reckheimsche munten aldaar.

J. D./L.

Penning (XXXII, 324). Deze munt is een zoogenaamde »dukaat met de twee hoofden" van de stad Kampen. Zij is eene nabootsing der Spaansche dukaten van Ferdinand en Isabella, koning en koningin van Spanje. In het laatst der zestiende eeuw werden in verschillende Nederlandsche munthuizen dergelijke dubbele en enkele dukaten gemaakt. Het omschrift op de voorzijde (niet bovenzijde) beteekent dan ook »Dukaat der keizerlijke republiek" (of vrije *rijks*stad) Kampen naar de waarde van Ferdinand. Het wapen op de keerzijde is het Spaansche, en het omschrift beduidt »Onder de schaduw uwer vleugelen". Dit schijnt geen zin te hebben, maar de beteekenis wordt duidelijk, als men in aanmerking neemt, dat op de dubbele dukaten of dubloenen het wapenschild op de borst van een arend met uitgespreide vleugels rust, en de legende dan luidt: »Bescherm ons onder de schaduw uwer vleugelen". Wegens den kleineren diameter heeft alzoo de stempelsnijder beeld en omschrift op den enkelen dukaat ingekort. In Verkade 219.3 is dit muntstuk afgebeeld.

J. E. TER GOUW.

Penning (XXXII, 324). Dit is een dukaat van Kampen, afgebeeld door Verkade, pl. 219 (3), vermeld aldaar blz. 174 onder n°. 866b als »Dukaat met de hoofden", zijnde die van den Spaanschen koning Ferdinand en der koningin Isabella. Vermits hunne dukaten enz. zeer in trek waren, werden zij in Kampen langen tijd daarna nog nageslagen ter waarde van de Ferdinandsdukaten. Val. Ferdinand. d. i. ad valorem Ferdinandi, tot aan het einde der 16de eeuw of

iets later. — Er bestaan ook dergelijke Kamper dubbele dukaten. Een daarvan in het Kon. Kab. te 's Gravenhage is afgebeeld door den dir. Meijer in de Revue de la Numismatique Belge, 1873, pl. IX, p. 306, n°. 28. Oudere dubbele en enkele Spaansche Kamper dukaten met de letters in monnikenschrift zijn afgebeeld bij v. d. Chijs, Overijssel, pl. XIV, n°. 4—6, blz. 325. Aldaar leest men: »Missschien dagteekent deze munt eerst van na 1576".

J. D./L.

Sinte-Holpe (XXXII, 18; XXXI, 545). Behalve in West-Vlaanderen schijnt Sinte-Holpe ook in andere zuid-nederlandsche gouen by 't volk bekend te zijn, al is het ook onder eenigzins verbasterden naam. Ik vind althans in 't onlangs verschenen hagelandsche woordenboek (J. F. Tuerlinckx, Bijdrage tot het hagelandsch taaleigen; Gent, 1882) het volgende:

»Alpus, z. m. Zegsw.: »Hijen es op Sint Alpus dag gebore, drij dage veur zij(n) geluk, d. i. hij heeft in alles tegenslag".

JOHAN WINKLER.

Sint Lieven (XXXII, 31). Dat er in de omstreken van Gend plaatsen gevonden worden van dezen naam, is misschien hieraan toe te schrijven, dat Sint Lieven de patroon der gezegde stad is. De vraag van *Nav.* XXXI, 135, of aan spotnamen kan gedacht worden, moet opzichtens Sint Lieven voorzeker ontkennend beantwoord worden, getuige het bovenstaande, alsmede de wijding der voormalige vermaarde kerk te Zierikzee aan dien heilig.

H. M. KESTELOO.

St. Lieven. De aanwijzing van dorp en fort zijn juist. Ik voeg er echter bij, dat de dorpsnaam moet zijn St. Lievens (kapel te) Hou(t)hem, d. i. de aan St. Lieven gewijde kapel der woningen in het hout. Van St. Lieven (Levinus) patroon van Gend, wien op het platte land menigte kapellen verrezen en nog verrijzen, verhaalt de overlevering, dat hij, bij eene verovering van Gend door ongeloovigen, anderen spreken van ketters, gevangen en onthoofd werd. Hij nam toen zijn hoofd onder den arm, sprong over den stadswal, zwom de gracht door en zette het hoofd weder op. De ware

lezing zal wel zijn, dat hij onder geene gevaren het hoofd verloor, maar steeds een getrouw Evangelieprediker bleef.

G. P. ROOS.

Sint Maurits (XXVI, 610; XXXI, 272; XXXII, 85). Wanneer ik den weetgierige met betrekking tot de heiligen verwees naar »l'Art de vérifier les dates", dan meende ik dat het onnoodig was hierbij te herinneren aan de Acta Sanctorum. Wie iets van eenen heilig wil weten, zoeke hem eerst op in de lijst van »l'Art", en als hij den dag van den heilig heeft, op dien dag in de Acta. Voor de verschillende heiligen, die Maurits heeten, derhalve op 21 Mei, 10 Juli, 15 Aug., 13 Sept. en 24 Sept. Ik hoop, dat men mij nu goed zal begrijpen. Alle gevraag naar heiligen kan voortaan ophouden, nu men weet waar men het desbetreffende vinden kan en hoe men moet zoeken. — De orde van St. Mauritius en Lazurus is eene Sardinische orde. Thans wordt ze door den koning van Italië vereerd.

A. J. C. KREMER.

[H. T. G. verwijst nopens de orde van St. Lazarus en St. Maurits naar v. Leeuwen, Batavia Illustrata, I, 708.]

Sinte Ontkommer (XXXII, 18; XXXI, 545). Een huis te Brugge draagt den naam van Sinte-Ontcommere. Zie Cnapelinc, De oude huizen van Brugge, in het tijdschrift De vlaamsche Vlagge, jaargang 1882.

VRAGEN.

Oude grafzerken. »Baron J. J. de Geer v. Rijnhuizen geeft — in de Vergadering v. h. Hist. Gen. te Utr., van 15 Febr. 1851 — in overweging, of het niet wenschelijk en nuttig zou zijn, afteekeningen te doen nemen van oude grafzerken en andere overblijfselen van beeldhouwkunde, en deze van tijd tot tijd bij afleveringen uit te geven. De heeren de Geer v. Rijnhuizen, Eyck tot Zuylichem en de Poorter worden uitgenoodigd, zich wel aanvankelijk met het verzamelen van soortgelijke afbeeldingen te willen onledig houden". — Kent men de resultaten? M°.

Opschriften aan poorten te Emden en Enkhuizen. Aan de Boltenpoort te Emden, in 1819 gesloopt, stond dit opschrift: »Heer, bewaere de herbarg diner gemeene". Dit opschrift stond daar zeer te recht. De stad Emden immers had in de Nederlanden den eerenaam »Herberg der gemeente" verkregen wegens hare gastvrije herbergzaamheid, gedurende 't eerste felle woeden van onzen worstelstrijd met Spanje, aan uitgewekene nederlandsche Protestanten betoond. Volgens T. Knuivers' Oud-Enkhuizen (Beverwijk, 1872) waren er onder deze duizenden nederlandsche vluchtelingen en bannelingen, die te Emden een veilige schuilplaats vonden in 1568, ook meer dan drie honderd en vijftig burgers van Enkhuizen. En volgens dat zelfde belangryke geschrift stond er te Enkhuizen voor de oude Ketenpoort met groote vergulden letters geschreven: »God bewaart de Herberg zijner Gemeente". Deze overeenkomst tusschen die poort-opschriften te Emden en te Enkhuizen is zeker meer dan louter toeval. Hoe hangt dit te zamen?

JOHAN WINKLER.

Het Hof te Laar. Groot-Zundert, 25 April. Z. M. de Koning heeft den onderwijzer Dirks alhier zijne tevredenheid doen betuigen wegens eene belangrijke beschrijving van het voormalige hof te Laar in deze gemeente. Dat hof, dagteekenende van den overouden tijd, was eens het lustoord der baanderheeren van Breda, de Prinsen van Nassau (*Hl. Ct.* zat. 27 April 1867). Is deze beschrijving in den handel gebracht?

Niet verre van Zundert, omtrent de Weerreys, legt het Huys te Laer, anders 't Hof genaemt, weleer, gelyck verhaelt wordt, de woonplaets der heeren van Breda, voornamentlyck te tyde als de Deenen of Normannen den burgt aldaer inhielden. Dit Huys heeft den naem gegeven aen een vermaert geslacht, 't gene menigwerf in de oude brieven voorkomt; zelfs vindt men, dat Hilsondis gravin van Stryen, in den stichtbrief van Thoor, by haer gegeven in 't jaer 992, G. de Zundert haeren kastelein noemt. Naderhandt is het lang bezeten geweest by de adelyke geslachten v. Wyngaerden en Nederven [1]). Tegenwoordig behoort het in eygendom

[1]) Jan v. Nedervenne was schepen te Breda 1518, 19, 24, burgemr. 1520—23.

aan de weduwe en erfgename van den heer Arnout Otto, oversten van een bende ruyteren in dienst der Algemeene Staten, die 't zelve vóór eenige jaren merkelyck verbetert en met veele aangename tuynen en beplantingen verciert heeft (v. Goor, Beschr. d. stadt en lande van Breda, 3de bk., 8stehfdst., blz. 380). Wij weten niet, of het dit geslacht v. Laer was, waarvan melding wordt gemaakt in de genealogie van Proost, door de Herckenrode (Annal. de l'Acad. d'Archéol. de Belg., tome 3, p. 399), 't welk te Turnhout gevestigd was, en voerde d'Argent à trois canards nageants au naturel, au chef cousu d'or à une aigle issant de l'empire.

M⁰.

Lievendaal. In eene oude aanteekening vind ik vermeld: »Het »huis Lievendaal, indertijd leenroerig aan den Gestichte van Utrecht, »heeft toebehoord en is daarmede verschreven geweest heere Gerrit »v. Lockhorst, zijnde van ouds geweest een Gaesbeecker-leen. In »1620 (30 Dec.) is Godard Adriaan v. Reede hiermede verlijd". Is dit huis L., gelegen onder Amerongen, eigendom geweest der familie v. Leefdaal, en zou dit geslacht daaraan zijn naam kunnen ontleend of gegeven hebben? W. J. BITTER.

[Zie v. Lievendaal o. a. *Nav.* XXV, 535; VI, 371. Of wordt t. eerstg. pl. een ander L. bedoeld?]

Schoncschynckels. In de stadsrekening van 1570—71 van Hulst komt voor: »bet. voor tverwen van Schoncschijnckels int Stadthuys gheswart eñ ghewit II *β*." Wat werd er geverwd? F. CALAND.

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

Bruijn (XXXII, 446). De niet onbekende verzenmaker Jan v. Gijsen opent het 2e dl. zijner werken (uitgegeven te Amst. bij Cornelis v. Hoogenhuisen, 1708) met eene

»Opdragt aan de Heer George Bruijn, vermaagschapt aan 't Geslagt,
Het geen het mijne, al voor menigte van jaaren
Verpligt heeft en veel gonst en voordeel toegebragt".

Hij had dien heer leeren kennen

»Wanneer Me-Juffrouw, U eerwaarde Zuster, trouwden",

dus waarschijnlijk op de bruiloft van Jacob v. Oosterwijk en Anna Bruijn, geh. te Amsterdam 13 Mei 1708. Aan bedoelde jongelui worden in 't genoemde deel wel drie bruiloftsdichten gewijd, 't een al treffender dan 't ander. De familiën Oosterwijk en Bruijn schijnen, als de dichter zelf, 't beroep van weven te hebben uitgeoefend. — Nog komt in 't zelfde deel voor een »Lijkdigt Aan mijn Heer, de Heer David Rutgers, de Jonge; Over het Afsterven van Z. Ew. Heer Vader David Rutgers, Overleden binnen Amsterdam den 6 May MDCCVII"; maar of met dezen de David R. van t. a. pl. bedoeld wordt, kan ik niet zeggen. Een enkele strophe uit dat gedicht ten slotte:

Zoo lang m' in Amsterdam zal deugd of Godsvrugt prijsen,
Zal David Rutgers' naam door Fama's Loftrompet
Daar worden uytgegalmd en tot de sterren rijzen".

A. AARSEN.

Thomas à Kempis. In de laatste vergadering 1881 van de Vereeniging tot beoefening van Overijsselsch Recht en Geschiedenis deelde de oudhoogl. O. A. Spitzen, pastoor te Zwolle, mede, dat hij eerlang eene Nalezing zou geven op zijn werk »Thomas à Kempis als schrijver der »Navolging van Christus" gehandhaafd", een werk, waaraan van onderscheiden kanten lof is toegezwaaid. Prof. Acquoy, voorzeker de meest bevoegde in dezen, wijdde er o. a. in de Spectator eene studie aan, die van de meest mogelijke waardeering getuigde. De belofte, door den auteur gedaan, werd reeds vervuld. De Jan. 1882 verschenen Nalezing vult het werk hier en daar, wat kleinigheden betreft, aan, terwijl enkele punten, ook naar aanleiding der opmerkingen van Prof. Acquoy, uitvoeriger worden behandeld. Bij deze Nalezing zijn een tiental nog onuitgegeven en gansch onbekende geestelijke liederen gevoegd, die Sp. aan Thomas à Kempis toeschrijft. Evenals de alleroudste codex der Navolging v. C., welke den stoot tot het werk van Sp. gaf, zijn ze aangetroffen in een handschrift, toebehoorende aan de Emanuëlshuizen te Zwolle, welk handschrift het eigendom geweest is van het »Klerken"- of Fraterhuis te Zwolle, hoogstwaarschijnlijk

in dat huis door eenen der Broeders van het Gemeene Leven vervaardigd Sp. is van oordeel, dat het manuscript in het laatste vierendeel der 15de eeuw te huis behoort.

Hoorndrager (XXXII, 423). Of de bekende overlevering betreffende Andronicus (*Nav.* XIV, 19) historisch juist is, weet ik niet. Maar toen eenmaal, uit welke oorzaak dan ook, de gewoonte bestond, om den bedrogen echtgenoot voor te stellen als horens dragende, lag hier, maar ook hierin alleen, de vergelijking met Actaeon voor de hand. — Overigens verwondert het mij, dat in betrekking tot deze zaak gewoonlijk ook melding wordt gemaakt van de wijfjeskoekoek, die hare eieren legt in 't nest van een anderen vogel. Insgelijks *Nav.* XIII, 318. Deze bijzonderheid heeft met het punt in kwestie niets te maken. Maar wel moet in aanmerking komen wat b. v. Schlegel zegt (De Vogels van Nederland, I, 44): »Men heeft reden te gelooven, dat de koekoek in polyandrie leeft, en dat het aantal mannetjes grooter is dan dat der wijfjes". E. LAURILLARD.

Niet altijd spant Apollo den boog — leest en hoort men niet zelden, waarbij de latinist denkt aan het »nec semper arcum tendit Apollo", te vinden in Horatius' Oden, II, 10. Intusschen is het uit den zin duidelijk, dat Horatius bedoeld heeft: »niet altijd is het tijd van treuren, niet altijd bestaat er reden tot klagen of tot rouw", en dat hij niet gedacht heeft aan iets dergelijks als onze spreekwijze bedoelt, wanneer men zegt: »de boog kan niet altijd gespannen zijn". Aan dit laatste spreekwoord dacht echter zeker wel de Nederlandsch-latijnsche dichter Sidonius Hoschius, toen hij zong:

»Deficiet sensim qui semper tenditor arcus;
Ferre negat segetes irrequietus ager".

Toch was hij niet de eerst-bekende auteur, die het beeld gebruikte van het verslappen van den steeds gespannen boog. Terwijl Horatius zong: »Apollo spant niet altijd den boog", en niet de boog alzoo, maar Apollo bij hem hoofdzaak was, zou de apostel Johannes, volgens de overlevering, den boog zelven, even als Sidonius na hem, tot voorwerp gekozen hebben eener vergelijking.

Op zekeren dag toch, luidt de legende, zag een jager met verbazing, dat de Apostel zich vermaakte met een duif te streelen. »Hoe kan een zoo vroom en ijverig man zich met zoo iets bezig houden?" vroeg hij. »Mijn vriend", vroeg hem de Apostel daarop, »wat hebt gij daar in uwe hand?" — »Een boog," antwoordde de jager. — »En waarom is hij niet gespannen?" vroeg de Apostel verder. — »Als hij altijd gespannen was, zou hij weldra zijn veerkracht verliezen". — »Wees dan niet verwonderd," zoo besloot nu de Apostel, »dat ook de hersenen nu en dan ontspanning noodig hebben". A. J. C. KREMER.

KUNSTGESCHIEDENIS.

Bussole (XXXII, 343). Ofschoon niet de uitvinders, zijn de Italianen de invoerders van het kompas in Europa. Men vindt het eerste woord dan ook alleen in de Romaansche talen: It. *bussola*, Fr. *boussole*, Sp. *brújula*, waarschijnlijk van het Middell. *bussola*, *buxula*, doos, van het Gr. *πυξὸς*, buks- of palmhout, waarvan meestal de doozen gemaakt worden. J. C. d. R.

Voorstelling à la Cagliostro (XXXI, 459, 621) — is eene voorstelling in de goochelkunst, zoo genoemd naar Cagliostro, den befaamden kunstenaar uit het laatst der vorige eeuw, van wien o. a. gewaagt Dumas in zijn Mémoires d'un médecin. J. C. d. R.

Waardebepaling van Porcelein en Goudleer in 't laatst der 17de eeuw. »Staet ende Inventaris (met taxatie) vanden boedel ende goederen soo ende indiervoege als deselve by Dirck van Kessel ende Christina de Ridder zal^{r} in het gemeen syn gepossideert ende beseten, ende by de voorsz. Christina De Ridder op den 15^{en} January deses Jaers 1689 metter doot ontruymt ende naergelaten is als volgt te weten:

In de Porceleyn Kamer.

Twee porceleyne	bagyne potten	*f*	150.—
Een »	waterpot met deksel	»	6.—
Een »	bosje zonder »	»	6.—
Drie »	confituyr pottjes	»	120.—
Vier groote »	kommen	»	30.—

Een hooge porceleyne bagynepot	*f*	12.—
Twee » freuytschalen	»	15.—
Een kropkannetje met silver lith	»	10.—
Een porceleyne sluytbos	»	12.—
Een » decksel	»	10.—
Een » pottje met krullen	»	4.—
Twee » kraeckkommen [1]	»	10.—
Vier » bosjes	»	10.—
Een klein » smoorpotje	»	10.—
Twee » gecouleurde treckpotjes	»	6.—
Een » seskante poth	»	20.—
Twee » gedruckte olypottjes	»	10.—
Een » smoorpot sonder decksel	»	18.—
Een » appelpottje	»	30.—
Twee » kraeckflessen, waervan één gebroken is	»	15.—
Twee lange » bosjes	»	5.—
Twee platte » bagyne potten	»	30.—
Vier » bosjes met decksels	»	15.—
Vier » boterschoteltjes	»	6.—
Vier en twintig porceleyne thee schoteltjes met kopjes	»	48.—
Een Oostindische doos met een bamboes	»	10.—
Dertien gevulde theekopjes	»	13.—
Twee porceleyne flesjes met franse blommen	»	60.—
Vyff » boterschalen van agteren geel ende groen	»	10.—
Veertien gecouleurde theeschoteltjes waervan een gebroke is	»	8.—
Twee porceleyne kopjes met knoppen	»	6.—
Drie groote Oost Indische treckpotten	»	24.—
Vier utsupra kleyne	»	6.—
Vier porceleyne oude smoorpottjes	»	40.—
Vyff oude lange flesjes waer van een aen stucken is	»	30.—
Vier porceleyne sluytbosjes	»	20.—
Elff kleyne » stuckjes	»	5.—
Twee » kandeelpottjes met decksels	»	16.—
Twee rolwagetjes, het een aen stucken	»	15.—

[1]) Uit dit woord, en eenige volgende met *kraeck* saamgestelde woorden, krijgt misschien de vraag in *Nav.* XXXII, 480, regel 4 v. o. gedaan, haar antwoord·

Drie porceleynen teyckeningetjes	. . . .	f	8.—
Ses » tafelborden	. . . .	»	12.—
Agt » gedruckte roode schoteltjes	. . . .	»	12.—
Twee pottjes met chinese springers	. . . .	»	18.—
Twee uts. met france krullen	. . . .	»	24.—
Twee oude porceleyne flesjes met een kopje	. . . .	»	15.—
Vier porceleynen pottjes met overstolpte deckseltjes	. .	»	48.—
Vijff » swaentjes	. . . .	»	5.—
Agtien » kopjes root, wit en blaeuw	. . . .	»	12.—
Veertig » geele kopjes	. . . .	»	12.—
Vier » spoelkommen	. . . .	»	12.—
Vyftich » coffyschotels	. . . .	»	30.—
Drie » seskante speldebackjes	. . . . . .	»	8.—
Vyff » stuckjes root en blauw	. . . . .	»	3.—
Twee oude letterkommen	. . . .	»	16.—
Twee porceleynen kommen met vogels op de tacken	.	»	20.—
Een » roosemaryn kom	. . . .	»	8.—
Drie » gecouleurde stijffselbackjes	. . . .	»	6.—
Een » bagynepot met een delfs decksel	. .	»	16.—
Een » seskant pottje	. . . .	»	10.—
Een » ketting pottje	. . . .	»	10.—
Een » pot met een fles	. . . .	»	8.—
Een » fles met chinesen	. . . .	»	30.—
Een » bagyne potje met krullen	. . . .	»	30.—
Een » vierkant bagyne pottje	. . . . .	»	6.—
Drie persiaensche backen	. . . .	»	8.—
Seven porceleynen boterschaelen	. . . .	»	21.—
Een » aenstuckende tralyback	. . . . .	»	2.—
Drie » mostertpotten met een gateback	. .	»	8.—
Agt kandeelkoppen	. . . .	»	24.—
Twee porceleynen boterschaelen	. . . .	»	12.—
Een » spoelkomme, een styffselbackje en een kraeckpottje	. . . .	»	5.—
Ses » gedruckte koppen	. . . .	»	8.—
Drie » » sociertjes	. . . . . .	»	4.—
Een en twintig » koffykopjes	. . . . . .	»	10.—
Tien gecouleurde oostindische theeschoteltjes ende kopjes		»	20.—

Voor de Schoorsteen aldaar.

Twee japanse bekers	*f*	30.—
Een oostindische beker met Chinesen	»	50.—
Een » » » letters	»	30.—
Een » » » stucken	»	12.—
Een » pot met een blomback	»	20.—
Een uts. met chinesen	»	30.—

De derde kas aen de glasen.

Vyff oostindische halve lampetschotels	»	70.—
Vyff ditto.	»	40.—
Noch vijff ditto.	»	50.—
Noch vyff ditto.	»	46.—
Drie oude porceleynen schalen	»	30.—
Drie dubbelde boterschotels	»	20.—
Drie oostindische drielingen met blompotten	»	30.—
Een oostindische drieling met een oyevaer	»	12.—
Een gedrilt bierglas	»	20.—
Seven porceleyne kraeckkommen	»	24.—
Twee oude porceleyne pottjes, het eene deckseltje aen stuck	»	15.—
Een porceleyn bekertje met een scheur	»	10.—
Vier en twintig bruyne flesjes	»	15.—
Vier porceleyne bossen met decksels	»	12.—
Een porceleyn backje, kopje en mostertpot sonder decksel	»	3.—
Twee porceleyne soutvaetjes met twee mostertpottjes .	»	12.—
Twee japanse pottjes sonder decksel	»	4.—
Ses oostindische kandeelbacken	»	20.—
Twaelff schoteltjes ende theekopjes damast.	»	48.—
Vier porceleyne doorgehackte koppen	»	15.—
Ses » gate kopjes	»	18.—
Ses » ditto.	»	18.—
Twee oostindische spoelkommen met oyevaers . . .	»	10.—
Agt kleyne oude porceleyne schoteltjes	»	16.—
Ses porceleyne schoteltjes met draken	»	12.—
Ses oude porceleyne schoteltjes met kickvorsschen . .	»	18.—
Negen porceleyne schoteltjes met krullen	»	36.—
Twee platte spoelkommen	»	6.—
Ses porceleyne oude kopjes	»	6.—

Twee porceleyne kraeckflesjes	*f*	30.—
Drie » bekertjes	»	30.—
Drie oude » drielingetjes	»	10.—
Vijff » mostertsociertjes	»	18.—
Seven ditto.	»	10.—
Vyff groote klapmutsen	»	20.—
Twee porceleyne blauwe kommen.	»	12.—
Twee » » flesjes	»	3.—
Een nieuwe » schaal	»	4.—
Twee » boterschoteltjes	»	8.—
Ses ditto boterschoteltjes	»	15.—
Noch drie ditto.	»	6.—
Ses porceleyne klapmusjes	»	12.—
Een hondert porceleyne theeschoteltjes ende theekopjes	»	200.—
Een oostindische mat met drie chinese poppen . . .	»	4.—

Boven op de Voorkamer.

Porceleyn.

Drie porceleyne stampers met blommen.	»	40.—
Twee witte gedruckte koppen	»	2.—

Boven op de Agterkamer.

Porceleyn.

Twee bagyne pottjes met landschappen	»	70.—
Een oostindische bagyne pottje met chinesen	»	16.—
Twee porceleyne gedruckte flesjes	»	40.—
Twee porceleyne flesjes met chinesen	»	25.—
Een halff dosyn theeschoteltjes en kopjes	»	15.—
Een porceleyn flesje met een vogeltje op het tackje .	»	10.—
Drie porceleyne boterschoteltjes	»	10.—
Ses oude kleyne porceleyne flesjes	»	20.—
Ses kleyne » bosjes.	»	8.—
Twee porceleyne theekopjes	»	8.—
Ses draeckkopjes	»	6.—
Drie platte porceleyne schoteltjes	»	4.—
Vier gecouleurde gekartelde porceleyne schoteltjes . .	»	6.—
Een halff dosyn theekopjes en theebackjes	»	15.—
Ses porceleyne schoteltjes met een bosje	»	8.—
Twee » bennetjes ende twee tabelletjes . . .	»	6.—

Het porceleyn in het tabelletje boven de spiegel . . . *f* 12.—

In het Voorhuis.

Porceleyn.

Het porceleyn in de winckel staende behelsende in alles dertien stucken . . . . » 24.—

In de Porceleyn Kamer.

Eerstelyck een olyve boomen gedrilt cabinet . . . . » 250.—
Een vergult gedrilt juweelkoffertje . . . . » 50.—
Een olyveboomen tafel met twee gerredons . . . . » 25.—

Nu volgt een collectie groote spiegels, welke wij minder belangrijk achten. Van meer gewicht is 'tgeen nu volgt:

Goude leer.

Een hondert agt en veertig bladeren en een halff gout leder, synde wit en gout, getax. op 23 Strs. het bladt . . . . *f* 170.15
De granaetappel met couleuren, getaxeert 44 bladeren » 52.16
Een en sestich bladeren, synde de eenhoorn, groen en gout . . . . » 70.—
Tagtig bladeren gout leder . . . . » 40.—
Twee en veertig bladeren gout leder . . . . » 42.—
Een restant leer . . . . » 30.—
Een partye patroonen ende friesen . . . . » 100.—
Agt schermen . . . . » 130.—
Twee gordynen met een rabatje ende het goude leer dat agter in de keucken hangt . . . . » 9.—

Hierna volgt weder eenig porceleyn en andere zaken, als:

Agt geboetseerde beelden . . . . *f* 40.—
Twee aen stuckende porceleyne rolwagens . . . . . » 24.—
Een smoorpottje, porceleyn . . . . » 12.—
Twee halve porceleyne lampetschotels . . . . . . » 24.—
Nog twee ditto . . . . » 16.—
Twee porceleyne kommen . . . . » 4.—
Ses porceleyne theekopjes met een aenstuckende halve lampet ende een aenstuckende rolwagen . . . . . » 4.—
Een delffse smoorpot . . . . » 4.—
Ses goude leere stoelen . . . . » 20.—
Een klavecimbel . . . . » 4.—
Een partij oud gout leder . . . . » 20.—

Een groote kop, gedrilt met een bataillie ende een groote
kop met een wyngaertranck . . . . *f* 30.—

De groote massa papieren der wees- en momboirkamer, berustende in het oud-archief der gemeente 's Gravenhage, stellen wij gelijk met den rijstenbrijberg om in Luilekkerland te komen. De moeitevolle en tijdroovende bezigheid om stapels ongeordende stukken te doorlezen vonden we o. a. schitterend beloond in de belangrijke taxatie van porcelein en goudleer. Dit laatste vooral, zij 't dan ook weinig, is van groot gewicht voor de kennis der soorten.

Na 'tgeen over 't Haagsche goud-leerhuis en het fabrikaat elders gezegd is, hebben wij hiermede 't laatste woord nog niet gesproken. Een menigte belangrijke aanteekeningen zal ons eerlang in staat stellen een omvangrijk artikel daarover te leveren.

A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

Hals-neusdoeken (XXXII, 336, 427). In het Holl. klinkt die combinatie van *hals* en *neus* wel wat vreemd, en is de uitdrukking daarom waarschijnlijk in onbruik geraakt. In het Fransch zegt men voor een vrouwen-halsdoek bijna altijd mouchoir de cou, zonder daarbij aan moucher, snuiten, te denken. J. C. d. R.

Halsneusdoeken. In een inventaris van 1659 vind ik nader aangewezen: »Drye oude Camericksche neusdoecken om de hals". Vooraf gaat: »Sesthien oude sack neusdoecken". De tegenstelling van hals en zak spreekt hier duidelijk.

A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

Craeckgoet (XXXII, 480) — zal stof zijn, die, nieuw gedragen, eene ruischende beweging maakt.

Honskoot (XXXII, 431) — is de naam van zekere geweven stof, die in de vlaamsche stad Hondschoten werd vervaardigd.

JOHAN WINKLER.

VRAGEN.

Rampo. Wanneer in het kegelspel twee partijen hetzelfde werpen, zegt men vrij algemeen: »Rampo!" Wat is de oorsprong en de beteekenis van dit woord? J. C. d. R.

TAALKUNDE.

Woorden in Gelderland, bijzonder in de graafschap Zutfen in gebruik (XXIV, 555). *Foezel* is, meen ik, geen jenever, maar een borrel sterken drank). — *Biester*, *eek*, *hellig*, *kistentuug*, *kolde*, *kop*, *kopzeer*, *manges*, *pielënde*, *schinken* zijn geen Geldersche of Graafschaps-idiomen; men hoort ze in Overijssel overal. — *Balsturig*, wat den zin betreft nauw verwant met »baloorig", is een gewoon Nederduitsch woord. — *Bod sturen* hoort men meest in den zin van »opontbieden". — *Bunte* (*bonte*) is eene onder de boeren gebruikelijke ellips. — *Käekelbonte* en *onbesoesd* verschillen van de gewone Nederduitsche termen alleen door de uitspraak. — En *stoethaspel* is gewis aan meer dan éene provincie eigen; men zal het overal wel verstaan, waar Nederduitsch gesproken wordt.

Woorden te Andijk en in de omstreken gebruikelijk. Bul. Gland. Handverdraai. *Nav.*XXI, 530, lezen wij, dat men gaarne weten zou, in welke gedeelten van ons vaderland *bul*, en in welke *stier* wordt gebezigd. In Overijssel, minstens Deventer en omtrek, is de eerste, alhier in de Nederbetuwe de laatste benaming in zwang. Toch kent men ook hier een »*bolle*pees". — In plaats van *gland* (ibid., bl. 531) bezigt men alhier (Eck en Wiel en omstreek) *glad*, en zegt van een kanselredenaar, die vlug uit het hoofd spreekt, »'t is 'n gladde mensch". Nopens andere functionarissen verneemt men, naar ik meen, dit getuigenis nooit, maar bezigt het woord »gauw" (opzichtens een advokaat, notaris, zaakwaarnemer, enz.). Zou dit »gland" van het Fransche »galant" zijn afgeleid? Zoo ja, dan kent men de oorspronkelijke beteekenis, en is het Nederbetuwsche »glad" uit »gland'» verbasterd. — De ibid. (bl. 531) voorkomende uitdrukking »om 't handverdraai" is zeer eigenaardig, dewijl men ook zegt: »ik verleg er mijn hand niet om" (= het is mij volmaakt onverschillig, en ik doe er dus geene de minste moeite voor). Intusschen treft men hier éénzelfde zinnebeeld met tweeërlei gansch tegenstrijdige beduidenis aan. — *Een hoopen beter* is niet eigendommelijk Andijksch, ook hier te Eck en Wiel hoort men gedurig »dat scheelt een hoop" of een stuk" (= dat scheelt heel veel). — Omtrent *kladdig* kan

men opmerken, dat »Ecksche" en »Ingensche kladden" (vgl. *Nav*. XXVI, 264) als spot- of scheldnaam alhier gebruikelijk is. Men bezigt het echter zoowel nopens mans- als vrouws-personen. — Met *look* (bl. 532) staat toch soms niet in verband de benaming van sommige landerijen? Men heeft, bij voorbeeld, te Terwolde eene hofstede, Look. Saamgetr. tot Lok (benaming eens weilands op Zandwijk o. Tiel)? — *Ongetakeld* zal wel een scheepsterm zijn, die men ook elders in zeeplaatsen dikwijls verneemt.

Hellem en Zellem (XXX, 358; XXXI, 574). Door een oud-Arnhemmer is mij de opmerking gemaakt, dat mijne opgaaf niet juist was, want dat het spreekwoord eigenlijk is: hij liegt Hengel, Zellem en Ruurlo aan elkander, dorpen die wel aan elkander grenzen wat grondgebied betreft, maar niet aan elkander gebouwd zijn en weinig kans hebben dit ooit te zullen worden.

A. J. C. KREMER.

Pee bij de visch (XXXII, 342). Op de Veluwe spreekt men, in zake contante betaling, van *botter bii de visch.*

A. AARSEN.

[Ook overal elders in ons vaderland is deze spreekwijs in zwang.]

Heimelijk schoolverzuim (XXXII, 48, enz.) Te Brielle *pousje-leggen;* te Beek (bij Nijmegen) *pinkjes-draaien*, en op de Veluwe *er bliiven liggen.*

A. AARSEN.

[*Nav.* XXII, 259, vindt men »pousie leggen". De andere door den inzender genoemde spreekwijzen staan *Nav.* XXI, 151; II, 259, vermeld.]

Buiten westen, klutsen (XXXI, 401). Daar de geachte bestuurder terecht »de kluts (klos) kwijt raken" enz. »de tramontane verliezen", volgens mijne meening gehandhaafd heeft, vergunne men mij te zeggen, dat, naar het eigenaardige der Z. Vl. volkstaal *westen* en *weten* niet kunnen vereenzelvigd worden. De Z. Vl. weet op dat punt zijn weetje wel; alleen als hij buiten westen, d. i. hier, in doodskrankheid is, niet meer, dan is hij »de klus kwijt". Nog zij opgemerkt dat klus mijns inziens klos is en dus verwant met draad; hij of zij is de klos of den draad, den samenhang van iets

kwijt. Een »kluts" is een kleine vracht; »loopen klutsen" is onvolledig, ongeregeld, met tegenzin, en dan nog maar ten halven iets verrichten. Klutsen is een ei, of liever wit en dooijer van een ei, door slaan doen samenvloeijen, met elkander verbinden. Een tweede klutsen leeft in het gezegde klutsen en burgen (borgen) wat de tot vermindering van staat gebrachte of slordige huisvrouw doet: zij koopt hare waren bij kleine hoeveelheden (klutsjes) in, en borgt, koopt ze op krediet bovendien.

G. P. ROOS.

Hij is om zeep (XXVI, 364]. In Bilderdijk's uitgave van Huygens, Gedichten, en wel op bl. 227 van 't 6e Deel, vond ik bovenstaande uitdrukking verklaard als volgt: »*Om zeep gaan* is omkomen. Men zei van de kruisvaarders, dat zij om zeep gingen, namelijk om *Jeruzalemsche zeep* te halen, die in hooge achting was, zijnde de zeep toen nog zeer zeldzaam en kostbaar. En daar verreweg de meesten daarbij omkwamen, en niet wederkeerden, zoo rekende men het *om zeep gaan,* zoo goed als *omkomen;* en het *om zeep zijn* werd een euphemisme om »dood zijn" uit te drukken. Bij 't gemeen was 't in mijn tijd nog een zeer gewone spreekwijs, als men naar een gestorven persoon vroeg, »*Hij is om zeep*".

A. AARSEN.

VRAGEN.

Dirk en Theodoor (XXI, 427; XXII, 194). Ik geef een eerlijken strijd niet gauw op. In de vertaling van Jules Vernes, De kinderen van kapitein Grant, Afd. Australië, lezen wij: »Den Hollander Theodoor Hertogh komt de eer der groote ontdekking toe". Theodoor zal wel als Theodore bij den Franschman voorkomen, en moge 't niet eervol voor den Nederlandschen vertaler zijn niet te weten, dat de groote ontdekker *Dirk* Hertogh heette, de verwisseling juist met Theodoor blijft even opmerkelijk als die van Dirk en Theodoor van den Elsas. Hebben Diedenhoven en Thionville iets met Dirk te maken? Of met Theodorus? G. P. ROOS.

Ernsthaftig. Zijn er meer voorbeelden van woorden met dezen uitgang? Den edelen *manhaften* Heer, is een titel die vóór 1792 veelvuldig voorkwam. Staat die gelijk met *erentfesten*? G. P. ROOS.

[Erentfest = die de eer vasthoudt, d. i. zich op een eervol standpunt handhaaft. Omtrent den uitgang *haftig* vergelijke men het Hoogduitsche werkwoord haften = vasthouden, hechten, kleven. In het Nederduitsch worden de zelfst. naamwoorden heft en hecht promiscue gebruikt.]

Michi, Nichil. Vanwaar in latijnsche charters uit de 12de en 13de eeuw de letter *c* vóór *h* in woorden als Mihi, Nihil?

Schadevreugde. Voor het Duitsche woord »Schadenfreude" bezigen wij wel »leedvermaak". Waarom niet (meer letterlijk) »schadevreugde"? Het klinkt wel wat vreemd, maar dit zal wel wennen. Wij bezitten in onze taal tal van woorden, die uit twee zelfstandige naamwoorden zijn saâmgesteld (b.v. naamwoord, hemelvreugde, schadepost, vreugdelied, enz. enz.). X.

Zoetelingen. Weet men of in de Nederlandsche schrijftaal dit woord bestaat of bestaan heeft? Is het afkomstig van »zoetelaar", die in het leger den soldaat zijne kleine versnaperingen verkoopt. 't Z. Vl. bezigt de uitdrukking: de pachter is verplicht tegen vergoeding, of soms boven de huursom, den landheer te voorzien van de noodige zoetelingen. Hieronder verstaat men melk, boter, eieren, appelen, peren en andere tuin- en boomvruchten. G. P. ROOS.

[De Woordenlijst van De Vries en Te Winkel vermeldt het niet. Zoetelingen is in 't bizonder eene appelsoort.]

Het begin van het einde. *Nav.* XXV, 609, wordt Talleyrand (bij het vernemen van Napoleon's tegenspoeden in Spanje) de auteur van dit gezegde genoemd. Doch is het niet van Shakespeare (the beginning of the end) herkomstig?

Hij loopt als een dertientje — heet het wel van iemand, die uit eene zware ziekte hersteld, boven verwachting weêr kloek en vaardig werd. Vanwaar deze uitdrukking? Wat beduidt hier »dertientje"?

Daar is de scharenslijper, dat is den derden dag regen. Deze spreekwijs bezigt men wel op het platteland, bijzonder in de Nederbetuwe, bij langdurige droogte, als men naar regen verlangt, en — toevallig een scharenslijper langs komt. Wat mag de oorsprong dezer spreekwijs wezen? Is ze toevalligerwijs, gelijk trouwens hon-

derden van spreekwijzen, ontstaan doordat eens een scharenslijper bij langdurige droogte op grond der luchtsgesteldheid als anderzins, als zijne bepaalde verwachting te kennen gaf: »overmorgen zal er wel regen komen?" Of valt er naar de volksmeening eenig verband op te sporen tusschen des scharenslijpers bedrijf en het regenachtig weder, en dat wel op den *derden* dag? In dit laatste geval behelst deze spreekwijs eene kleine bijdrage tot kenschetsing van het volksgeloof op natuurkundig gebied; vgl. *Nav.* XXVIII, 260, 487; X, 157.

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

Wapen v. Arnout Leers (XXXI, 49). »Drie" laarzen ist ein Drückfehler. Es heisst an der von mir *Nav.* XXX, 208 *O.* citirten Stelle »twee laarzen". Ich glaube, das Wappenbild stellt eigentlich geharnischte Beine dar, und hat man später, vielleicht um aus dem Wappen ein redendes zu machen, die Beine »laarzen" genannt. Ueber das Alter des Leers'schen Wappens kann ich nichts sagen. Irre ich nicht, so nennt das Armorial Général die Figuren auch Menschenbeine [1]). Im »neuen Siebmacher" zeigt das v. Leers'sche Wappen auch zwei geharnischte Beine. Professor Dr. Kneschke blasonnirt das Wappen in seinem Adelslexicon wie folgt: »In Gold, unter einem blauen, mit drei neben einander stehenden goldenen Sternen belegten Schildeshaupte, zwei über Kreuz gelegte, geharnischte Beine". Richtiger muss es heissen »in's Andreaskreuz gelegte Beine". Johann Jacob Leers, Herr zu Vietlübbe, mecklenb. schwerin'scher Finanzrath, erhielt 1791 den Reichsadel und erlangte 1821 die Rechte des eingeborenen mecklenb. Adels. — Ein von Leers war 1839 Landrath und Herr auf Schönfeld (Kneschke). Mehrere Herren von Leers stehen als Offiziere in der preussischen Armee. Falls ich von diesen Herren etwas Belangreiches erfahren sollte, werde ich es gerne mittheilen. — Ein früher zu dem gel-

[1]) Juist! D'or à deux *jambes,* arm. au nat., coupées à la cuisse *passées en sautoir*, enz. Daarmede stemt overeen het helmteeken: Un homme d'armes iss., au nat., tenant de sa main dextre une banderole d'azur, chargée de trois étoiles d'or en fasce, et flottant à senestre. RED.

derschen und rheinländischen Adel zählendes Geschlecht von Leerse führte (nach Kneschke) »Im Schilde unter einem mit drei »Kreuzen" belegten Schildeshaupte drei »Pfähle". Kn. sagt dabei, dieses Geschlecht dürfe nicht mit der Fam. v. Leers, welche im 17 Jahrh. zu Tetz im Julichschen sass, verwechselt werden.

DE RAADT.

Het Rotterdamsche geslacht Leers. *Nav.* XXXI, 49, komt een artikel voor over Arnoud Leers, heer van Ameyde en Herlaer, en zijn wapen, en het door den inzender aanvankelijk gekoesterd vermoeden alsof Leers van oud-adellijke afkomst zijn zou, wordt door hem onmiddellijk, juist naar aanleiding van datzelfde wapen weder verworpen. Terecht, geloof ik, terwijl ik ook betwijfel of Arnoud Leers wel ooit op zoodanige afkomst eenige de minste aanspraak heeft willen maken. Het aannemen van het wapen van een bestaand of bestaan hebbend geslacht, alleen daartoe aangespoord door de gelijkheid van naam, zonder juist de afkomst uit zoodanig geslacht te kunnen aantoonen, moge in veel later tijden soms plaats gevonden hebben en thans nog enkele malen voorkomen; ik geloof dat de aanzienlijke burgers en regeeringspersonen der 16de en 17de eeuw, wier wapens nog dikwijls op stadhuizen en in kerken afgebeeld staan, te trotsch waren om een wapen te voeren dat hun ook maar eenigzins zou kunnen worden betwist. Integendeel zouden er misschien zelfs voorbeelden bijgebracht kunnen worden van afstammelingen uit adellijke geslachten die, door hunne nederzetting in de steden met aanvaarding tevens van burgerlijke bedrijven en neeringen, hunne adellijke voorrechten verloren hebbende, vervolgens een ander wapen aannamen als zij, leden der regeering wordende, meenden zoodanig een weder te behoeven; zij handelden daarin trouwens dan niet veel anders, dan jongere zoons uit eenig adellijk geslacht soms deden, die zonder verlies van adellijke voorrechten, toch enkele malen een ander wapen en zelfs een anderen naam aannamen dan hunne voorouders hadden gevoerd. De aanzienlijke brouwers en koornkoopers v. Adrichem bijv., eeuwenlang als regeeringsgeslacht te Leiden en Delft bekend, stamden zeer waarschijnlijk af van het adellijk geslacht van dien naam bij de Beverwijk, dat te Haarlem soms in de regeering zat. Zij voerden echter reeds in de 15de eeuw

een geheel ander wapen dan genoemd adellijk geslacht; eerst in de 16de eeuw (in 1529), toen intusschen de adellijke tak in de mannelijke lijn was uitgestorven, kwarteleerden zij hun nieuw wapen — dus zonder daar nog afstand van te doen — met het oud-adellijk wapen van Adrichem, niet onduidelijk hunne verwantschap met dat geslacht daardoor te kennen gevende.

Overigens besprak ik reeds vroeger (*Nav.* XXX, 258) het ontstaan van wapens bij aanzienlijke burgers en regeeringspersonen. Misschien was bij de Rotterdamsche familie Leers, om de eene of andere onbekende reden, reeds lang eene »laars" het gevelteeken in hunne woning geweest, waaraan zij hun familienaam dankten, en plaatsten zij daarom later deze figuur in hun wapen. Doch evenzeer mogelijk, en zelfs even waarschijnlijk ook, dat de naam Leers in afkomst of oorsprong nooit het allerminst met een eigenlijke laars of leers te maken gehad heeft, en men toch later een laars in het wapen plaatste, omdat men veelal slechts een figuur of teeken zocht, om een bestaanden naam te verzinnelijken, en als het ware op het wapen leesbaar te maken. Het plaatsen van driemaal dezelfde figuur of teeken in een wapen, is een oud heraldisch gebruik, waarvan honderde voorbeelden, zoo oude als nieuwe kunnen aangevoerd worden; evenals Wassenaer niet één, maar drie wassende manen in zijn wapen voert, zoo heeft Corver niet één, maar drie korven; Trip niet één, maar drie trippen enz., en voerde ook Leers niet één, maar drie laarzen. Het kruislings plaatsen eener figuur, meer dan ééns op een wapen voorkomende, en door vorm of gedaante daar aanleiding toe gevende is almede een oud heraldisch gebruik; — knodsen, hellebaarden, pijlen, stokken, pieken, of zwaarden geven door hun vorm daartoe aanleiding; en laarzen konden het eveneens doen, en dat deze dan vooroverliggend, d. i. als op de punt staande voorgesteld werden, schijnt mij deftiger toe dan op de hiel staande of achterover liggend; waarom ik in die plaatsing niets onnatuurlijks of vreemds kan vinden. Waarom nu Leers nog een schildhoofd met drie sterren gevoerd heeft, is minder duidelijk, tenzij dan dat die sterren eene zinspeling bevatten op den luister der familie, toen ze tot regeeringsambten geroepen werd. De ster is overigens eene veelvuldig voorkomende wapenfiguur; behalve dat ze gebruikt werd door jonger zoons tot breking

hunner wapens, wordt ze in vele wapenschilden van lateren tijd aangetroffen zonder dat men daarmede heeft willen beweren dat het geslacht, hetwelk ze voerde, tot den tijd der kruistochten opklom; het Amsterdamsche geslacht Tulp b. v. plaatste boven zijn tulp een ster in eenen der hoeken zijns wapens, zonder eenigen dunk van riddermatigheid, naar ik meen.

Tot zoover over het wapen van Leers, waarop ik, wat het hartschild betreft nog even terug zal komen. De man die het voerde, moge dan niet op oud-adellijke afkomst hebben kunnen bogen, toch stamde hij van moeders-zijde af van een paar beroemde en geleerde Nederlanders, en was hij bovendien op het nauwst vermaagschapt aan verschillende personen die in hun tijd min of meer vermaardheid bezaten op het gebied der letteren. Weshalve de volgende mededeelingen over zijn geslacht en nakomelingschap, voor zoover ik er toe in staat ben, misschien niet onbelangrijk geacht zullen worden.

De eerste van dien naam die mij te voren gekomen is, was ook een Arnout of Arnoldus Leers; hij staat a°. 1651 te Rotterdam vermeld als boekdrukker en uitgever, en drukte in dit jaar een werk van den beroemden Hervormden godgeleerde Andreas Colvius[1]; meer is mij van hem niet bekend, wellicht kunnen anderen iets meer over zijn boekdrukkers-loopbaan en persoon mededeelen; doch hoogstwaarschijnlijk is hij de vader van Reinier L. en van een anderen Arnout L. De laatste, wellicht de oudste zoon, was in den jare 1691 als boekdrukker en uitgever gevestigd te 's Gravenhage. Zijn naam en drukkersmerk komt voor op den titel van het door hem in 1691, met octrooi van Ed. G. M. Heeren Staten uitgegeven folio prentwerk van Romein de Hooge en prof. Goverd Bidloo, getiteld: Komste van Z. M. Willem III enz. in Holland enz. Zeer waarschijnlijk is deze dezelfde Arnout L., wiens huwelijk in 1673 met Caterijne Soetens door A. Moonen bezongen werd, en misschien bestaan er van hem nog wel nakomelingen in den Haag of elders. Uit het gedicht van Moonen is omtrent zijne familiebetrekkingen niet veel op te maken; alleen leert men er uit dat zijn vader vrij onverwacht kort vóór dit huwelijk overleden was,

---

[1]) Zie Hoogstratens's Woordenboek, lett. C, bl. 289.

en hij zijne woning pas nieuw opgetimmerd had, misschien wel in den Haag waar hij zich als oudste zoon tijdens het leven zijns vaders was gaan vestigen, terwijl zijn jonger broeder Reinier later de zaak zijns vaders na diens onverwacht overlijden te Rotterdam bleef voortzetten. Uit gezegd drukkers-merk nu, met de spreuk »Labore et Vigilantia", kan men leeren dat de familie Leers op het laatst der 17de eeuw nog geen laarzen in haar wapen voerde; in een klein wapenschild toch, in den rand eener grootere voorstelling met figuren en attributen staat dit teeken afgebeeld, hetwelk aanleiding zou hebben kunnen geven tot de voorstelling van op den hiel staande laarzen. —

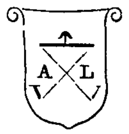

Reinier L., de jongste zoon dan vermoedelijk van den eerstgenoemden Arnout, zette te Rotterdam de zaak zijns vaders voort; hij staat omstreeks denzelfden tijd als zijn vermoedelijke broeder Arnout insgelijks als drukker en uitgever vermeld, en werd geroemd om zijn nette drukken in den jare 1692, toen hij te Rotterdam het ontwerp van Bayle's Woordenboek in de fransche taal uitgaf (zie Boekzaal 1692, 11ste deel, bl. 300, 362. Met zekerheid mag men schier vaststellen dat deze Rotterdamsche drukker en uitgever dezelfde Reinier L. is die later als schepen en raad te R. vermeld staat, geb. 1654, † 14 Nov. 1714, 20 Febr. 1694 of 95 of iets later gehuwd met de weduwe met vijf kinderen van den koopman Frans de Haes te R. Zijn maatschappelijk beroep van drukker en uitgever was volstrekt niet onbestaanbaar met het waarnemen van dit regeeringsambt, waarvan o. a. de familie Blaeu te Amsterdam, uit dienzelfden tijd, een gelijksoortig voorbeeld oplevert.

Deze Frans, geb. 1660, † 1690, behoorde tot eene deftige Rotterdamsche familie, uit welke gewis ook sproot Dignon Cornelisdr de Haes, 1599 te Rotterdam geb., † aldaar en begraven 1633 als eerste vrouw van den admiraal Maarten Harpertsz. Tromp en dus moeder van den niet minder beroemden Cornelis T., 1629 te Rotterdam geb. De moeder van Frans de Haes was eene zuster van den schrijver en dichter Joachim Oudaen, en dus bloedverwante der geleerde landbouwers v. der Kodde te Rijnsburg; door de Oudaen's was hij vermaagschapt aan de Viruly's, de Bredenberg's, de Verburg's, de Verbrugge's, de Suderman's, enz., meest allen op het gebied der letteren bekend. Frans de Haes staat zelf

ook als dichter bekend; en een der vijf kinderen die hij naliet, was de later vermaarde dichter Joan de Haes, voornaam koopman te R., van wien men verhaalt dat hij vijf talen machtig was, geb. 3 Nov. 1685, † 12 Maart 1722, uit zijn kortstondig huwelijk 1706—1708 met zijn volle nicht Cornelia de Haes slechts één zoon nalatende, ook een Frans de Haes, geb. 18 April 1708, later niet minder als dichter en taalkenner vermaard. — De weduwe nu, die met Reinier Leers hertrouwde, heette Cornelia Brandt; ook zij beoefende de dichtkunst, dochter zijnde des geschiedschrijvers, dichters en Remonstrantschen predikants Gerard Brandt, en dus door hare moeder Susanna v. Baerle, kleindochter des beroemden latijnschen dichters, schrijvers en hoogleeraars Caspar v. Baerle of Barlaeus. Hare broeders waren de ook als schrijvers, predikanten en dichters bekende Caspar, Gerard (de jonge) en Johannes Br., van wie de laatste de grootvader was der vermaarde dichteres Lucretia Wilhelmina v. Mercken, die 1721 geboren werd, en over wie Cornelia Leers, geb. Brandt, dus oudtante was. Zij had bij haren tweeden echtgenoot Reinier Leers nog drie kinderen, t. w. Johanna, geb. 22 Jan. 1697 [1]), die 1723 huwde Mr. François v. der Hoeven, Arnoud geb. 2 Aug. 1698, in 1724 gehuwd met Christina Uylenbergh, de persoon van *Nav.* XXXI, 49; het derde kind † 1701 jong. — De boekdrukker en uitgever Reinier Leers te R. dan, later door zijn stief-kleinzoon, den reeds genoemden Frans de Haes (de jonge) geroemd als een groot en geleerd man, schepen en raad van Rotterdam geworden, is als zoodanig naar Frankrijk afgevaardigd geweest. Hij geeft daar verder geene verklaring van en meldt ook niet in welk jaar hij in het stadsbestuur trad; tot 1670 echter komt niemand der familie Leers op regeeringslijsten voor. Doch Hoogstraten's Woordenboek, lett. B, bl. 374, bericht dat Reinier Leers in 1714 schepen te Rotterdam zijnde, den 24 Sept. van dat jaar tot het regelen der posterijen naar Parijs gezonden werd, alwaar hij 14 Nov. op zijn 60sten verjaardag overleed; zijn lichaam werd gebalsemd naar Rot-

[1]) Hoogstraten, Woordenboek, lett. B, bl. 374, vermeldt deze Johanna niet doch noemt als oudste kind eenen Johannes; vermoedelijk is dit eene vergissing of drukfout, wijl van het bestaan diens zoons niets bekend is, terwijl de dochter ontegenzeggelijk bestaan heeft. Men zal dus hier eenvoudig Johanna, in plaats van Johannes moeten lezen.

terdam vervoerd en ald. 31 Jan. 1715 in de groote kerk in stilte bijgezet. Hoogstwaarschijnlijk nu is Reinier Leers, als het eerste regeeringslid van zijn geslacht ook de eerste geweest die het boven besproken wapen voerde, doch dan altijd zonder het hartschild van Ameyde, want in zijnen dag lag de gedachte nog verre, dat die heerlijkheden ooit uit het hoogadellijk geslacht, dat ze bezat, vervreemd, ruim dertig jaren na zijn dood eene bezitting zijns bij zijn overlijden slechts zestienjarigen zoons zouden wezen. Nog ruim tien jaar na den dood van Reinier Leers vormden de heerlijkheden Ameyde, Herlaer en Tienhoven, Heicop en Boeicop, Leksmond, Achthoven en Lakerveld, benevens Meerkerk, met de stad Vianen een souverain gebied, als voormalige bezitting van het over-oude geslacht der heeren van Vyanen (1418) door huwelijk en erfrecht op de Brederode's, en van deze op dezelfde wijze a°. 1684 op de graven van Dona overgegaan, van wie ze in 1686 aan het thans nog bloeijende regeeringsgeslacht der graven v. Lippe-Detmold kwamen. Deze voerden krachtens dit gro ndbezit tot 1725 den titel van burggraven van Utrecht, en hebben nog tegenwoordig een kwartier in hun wapen, hetwelk er aan herinnert.

Het was dan in 1725 dat Simon Hendrik Adolf graaf v. Lippe-Detmold het souvereine gebied van Vianen met onderhoorige heerlijkheden aan de Staten van Holland en West-Friesland voor bijna 900.000 gl. verkocht. De overdracht en hulde aan de Staten geschiedde 2 Nov. van datzelfde jaar met vele plechtigheden; met muziek, vuurwerken, enz. (Zie Kabinet van Nederl. en Kleefsche oudheden door Isaac le Long, 5e deel). In 1729 besloten de Staten weder eenige van die goederen te verkoopen, doch alleen als ambachts-heerlijkheden; het hooge of halsheerlijk recht behielden zij aan zich, gelijk toen veelal geschiedde. En het is in het begin der achttiende, en reeds aan het einde der 17de eeuw, dat vele aanzienlijke burgers en regeeringspersonen door aankoop van de Staten, in het bezit van ambachtsheerlijkheden zijn geraakt, waarvan zij den naam als titel bij hun familienaam voegden, en het wapen als hartschild in hun eigen wapen, of omgekeerd hun wapen als hartschild in het wapen der nieuw aangeworven heerlijkheid plaatsten. Doch al werden zij vervolgens dikwijls bij den naam hunner bezitting aangesproken, of al lieten zij zich

met weglating van hun eigen naam, alleen daarnaar noemen, deze aanzienlijke en rijke burgers en schier erfelijke regeeringspersonen vormden daarom toch nog geen nieuwen adel, want zij leefden in eene republiek; de verheffing tot den adelstand daarentegen is steeds als een vorstelijk voorrecht beschouwd. — Zoo zijn dan in 1729 de heerlijkheden Ameyde, Herlaer en Tienhoven te samen (gelijk ze kerkelijk vereenigd waren) door de Staten verkocht aan Arnout v. den Bergh [1]), schepen en raad, kolonel der burgerij te Rotterdam, wiens geslacht sedert lang in de stadsregeering zat; — reeds in 1651 staat een Cornelis v. den Bergh aldaar als kapitein der burgerij vermeld; — en die met Margaretha v. Eik, toen langer dan 30 jaren zijne gade, in 1729 plechtig als heer (en vrouw) dier heerlijkheden ingehuldigd werd. Zie de Gedichten van Dirk Smits. Hij deed dicht bij de grondslagen van het oude kasteel van Herlaer een nieuw huis bouwen, sedert het Huis van Herlaar genoemd; en overleed in 1745, waarschijnlijk zonder kinderen, want noch bij zijne huldiging als heer van Ameide enz., noch bij zijn 25jarig huwlijksfeest op 3 Maart 1720 te Rotterdam gevierd en bezongen door Dan. Willink en J. B. Wellekens, wordt van kinderen gewag gemaakt. Zijn voornaam Arnoud, de bekendheid zijner familie met die van Leers, — Frans de Haes Jr. trad 1757 in den echt met Alida Reessen, weduwe van den predikant Cornelis v. den Bergh, — en vooral het feit dat Ameyde enz. in 1745 gedeeltelijk in het bezit kwamen der twee kinderen van Reinier Leers, leidt tot het vermoeden, dat Arnoud v. den Bergh misschien in nauwe bloedverwantschap gestaan heeft tot Leers, en deze familie dus weder bij erfrecht in het bezit dier heerlijkheden gekomen is. Doch al is het door aankoop geschied, zooveel is zeker dat eerst 16 en 17 Sept. 1745 plechtig ingehuldigd en ingehaald werden Arnoud Leers en gade Christina Uylenburgh, als heer en vrouw van Ameyde en Herlaar, alsook Mr. François v. der Hoeven en gade Johanna Leers, als heer en vrouw van Tienhoven. Beide echtparen vierden later hun zilveren bruiloftsfeest op het nieuwe huis te Herlaar, — de eersten met hunne drie kinderen Oct. 1749,

[1]) De meeste schrijvers, als Kok, v. der Aa, enz. melden verkeerdelijk, dat in 1729 Aarnout Leers door aankoop heer dier heerlijkheden geworden is, waarvan hij integendeel zestien jaren later eerst een gedeelte bekwam.

de laatsten met hunne vijf kinderen in 1748; welke feestvieringen bezongen werden door hun neef Frans de Haes Jr. en hun achternicht Lucretia Wilhelmina v. Mercken. Op datzelfde huis te Herlaar werd ook Frans de Haes Jr. in 1757 na het aangaan van zijn tweede huwelijk met de weduwe van Cornelis v. den Bergh, door zijn oom en tante Leers onthaald en ontvangen. Het wapen van Ameyde wordt bij v. der Aa, Aardrijksk. Woordenboek, beschreven als te bestaan in een rood veld met een zilveren balk in het midden, en een smal zilveren balkje ter wederzijden. Het kwartier echter, dat de Wappen-Almanach der souverainen Regenten Europa's in het wapen der vorsten v. Lippe-Detmold daarvoor aangeeft, is geheel anders. Arnout Leers, de zoon van Reinier bij Cornelia Brandt, is dus de eerste uit zijne familie die na 1745 dat wapen als hartschild in zijn stamwapen heeft kunnen plaatsen, en het schijnt mij toe dat hij ook de laatste geweest is van den naam Leers, die Ameyde bezeten heeft. Hij was geen drukker en uitgever, zooals vermoedelijk zijn vader Reinier, maar staat vermeld als een voornaam koopman, en was o. a. directeur des Levantschen handels; evenals zijn vader werd hij schepen en raad van Rotterdam. Hij en zijn zwager Mr. François v. der Hoeven leefden nog in 1764, toen de reeds gemelde Alida Reessen als weduwe van Frans de Haes Jr. de nagelaten gedichten haars echtgenoots aan deze hare beide aangehuwde zoons opdroeg; — en, volgens *Nav.* XXX, 208 *O.*, overleed hij 1 Juni 1766, dus in den ouderdom van 68 jaren; doch hij, zooals reeds gebleken is, en niet zijn zoon, gelijk t. d. p. gezegd wordt, was gehuwd met Christina Uylenburgh. Nopens haar wapen en geslacht weet ik niets mede te deelen. Hunne kinderen waren Cornelia, Arnoud en Jacoba Leers. De oudste dochter Cornelia was kort na de verheffing harer ouders, in 1746 gehuwd met Mr. Dirk Gregorius v. Teylingen, raad en schepen van 's Hertogenbosch, afstammende van den vermaarden burgemeester van dien naam; zij had reeds kinderen toen hare ouders hun zilverfeest vierden. De jongste dochter Jacoba overleed ongehuwd omstr. Oct. 1750. En de zoon Arnoud Leers, die bij het overlijden zijns vaders omstr. 38 jaar oud kan geweest zijn, heeft hij dezen overleefd? Is hij hem in de heerl. Ameyde opgevolgd? Is hij gehuwd geweest en heeft hij kinderen nagelaten? Op al deze vragen blijf ik het ant-

woord schuldig; doch Ameyde is in elk geval niet lang meer in het bezit der familie Leers gebleven; hoelang nog na den dood van Arnoud Leers Sr. is mij onbekend, doch 27 jaren later (in 1793) werd het huis Herlaar bewoond door de ambachtsvrouwe van Ameyde en Herlaar, zijnde toen Johanna Maria Bichon [1]), weduwe van Jan Willem Ram. Vermoedelijk is de heerlijkheid dus weder door aankoop in andere handen geraakt, want Joh^a Maria Bichon was de dochter van Mr. Jean Bichon, heer van Oost en West IJsselmonde, raad en burgemeester van Rotterdam, bij Maria Vis. En Jan Willem Ram had tot ouders Mr. Jan Jacob Ram, raad en burgemeester van Utrecht, en Catharina Maria de Ruever. Bij beiden is dus geene verwantschap met de familie Leers op te merken. De familie Ram komt reeds in de 15de eeuw op Utrecht's regeeringslijsten voor.

De heerlijkheid Tienhoven is langer in de familie v. der Hoeven gebleven. De v. der Hoeven's waren reeds eene eeuw vroeger met de familie Brandt bekend, en onderscheidene leden uit dit geslacht worden door den dichter de Haes bezongen. Mr. François v. der Hoeven, die in 1723 met Johanna Leers gehuwd was, was dan ook zeker wel verwant aan den Rotterdamschen burgemeester Mr. Joan v. der Hoeven, heer van den Tempel, Berkel en Rodenrijs, welke heerlijkheden later aan het geslacht v. Hees gekomen zijn door het huwelijk in 1716 van Barbara v. der Hoeven met Mr. Hendrik v. Hees, schepen te Rotterdam. De echtgenoot van Johanna Leers schijnt echter tot een Remonstrantschen tak dier familie behoord te hebben, want een zijner broeders was Ds. Theodorus v. der Hoeven, pred. bij de Remonstrantsche gemeente te Rotterdam, die 1719 gehuwd was met de in haren tijd om haar zang, spel en schilderkunst zoo zeer geroemde en dikwijls bezongen Jacoba v. der Wallen [2]). Deze predikant overleed in het jaar 1748, kort vóór de zilveren bruiloft zijns broeders Mr. François, zoodat deze toen nog over hem rouwde; terwijl de dichter Frans de Haes bij

---

[1]) Zie Kab. van Ned. Oudh., Deel V, en Boekzaal 1810, 2e Dl, bl. 213, alwaar haar overlijdensdatum gemeld staat als 19 Aug. 1810 oud 55 jaar en bijna 7 maanden; zij was dus geboren 1755, en hertrouwd met D. J. v. der Burch, heer van Croonenburg. Zij wordt daar echter Ignatia Maria Bichon genoemd.

[2]) Vinden deze relatiën wellicht eene aansluiting in *Herald. Bibl.* 1879, bl. 321? RED.

die gelegenheid in herinnering brengt, dat hij bovendien nog drie broeders, eene zuster en zijne moeder, naar het schijnt kort na elkander, door den dood verloren had. De vijf kinderen van Mr. François v. der Hoeven en Johanna Leers waren Maria, Cornelia, Dirk Jan, Reinier en Cornelis, behalve Izaak en Johanna † jong. Maria huwde 1752 Jan v. Vollenhoven Cornelisz., die eerst 1747 gehuwd geweest was met Francina v. der Wallen (oudste dr v. Pieter bij Agatha Brakel) † 21 Oct. 1748, hem een zoontje nalatende. Jan v. Vollenhoven is zeker een der zoons van Cornelis die 1765 te Rotterdam nog leefde, en 1713 gehuwd was met Anna v. Ingen. En zoo was hij dan een achter-oudoom van Mr. Jan Messchert v. Vollenhoven, die 1862 burgemeester van Amsterdam geworden is, want deze stamde af van Antoni v. Vollenhoven (oudsten zoon van gezegden Cornelis), die 1740 te Rotterdam met zijne nicht Maria Messchert gehuwd was. Of Jan v. V. bij Maria v. der Hoeven kinderen had, weet ik niet. Zijne eerste vrouw waarschijnlijk eene nicht, tantezegster van bovengen. vermaarde Jacoba, was ook eene nicht des Rotterdamschen dichters Dirk Smits; zie diens Gedichten. Cornelia v. der Hoeven, de tweede dochter, overleed evenals hare nicht Jacoba Leers, ongehuwd kort na de zilveren bruiloft harer ouders. Reinier v. der Hoeven, de tweede zoon, werd in 1745 op jeugdigen leeftijd mr. in de beide rechten; of hij huwde en nakomelingen had weet ik niet, evenmin als opzichtens Cornelis v. der Hoeven, den jongsten zoon. Dirk Jan v. der Hoeven, de oudste zoon, werd koopman; en deze is hoogstwaarschijnlijk degene die in 1793 (zie Kabinet van Kleefsche en Ned. Oudheden, dl. V) Jan Dirk heet en toen nog ambachtsheer van Tienhoven was. Na hem kwam echter deze heerlijkheid aan de fam. Ram, want in 1839, '44 (zie v. der Aa, Aardr. Woordenb.) behoorden Ameyde, Herlaar en Tienhoven (weder vereenigd) aan Albertine Helene Elizabeth Ram, wed. van Mr. Laurens Theodoor Nepveu te Utrecht.

De volgende kleine geslachttafel, uit het vorenstaande getrokken en nog eenigzins vermeerderd, geeft een duidelijk overzicht der afkomst en familiebetrekkingen van Arnout Leers, sedert 1745 heer van Ameyde en Herlaar, voorzoover ik die kan aantoonen; ze is echter zeker voor uitbreiding en vermeerdering vatbaar.

Caspar Barlaeus, lat. dichter en hoogl., geb. te Antwerpen 12 Febr. 1584, † te Amst. 14 Jan. 1648, trouwt Barbara Sayon, bij wie o. a.

Arnout Leers, vermoedel. † 1673, 1651 vermeld als boekdrukker en uitgever te Rotterdam, denkelijk gehuwd m. eene Johanna, bij wie o. a.

Gerard Brandt, geb. te Amst. 25 Juli 1626, † 11 Oct. 1685; tr. 1°. Susanna v. Baerle, geb. 20 Jan. 1622, † 11 Juli 1674; 2°. 1675 Katharina v. Sorgen, kinderloos. Vele kinderen, onder wie

Arnout L., 1691 als boekdrukker en uitgever te 's Gravenhage vermeld, tr. 1673 Caterijne Soetens.

Reinier L., geb. (14 Nov.?) 1654, † 14 Nov. 1714, 1692 als boekhand. en drukker te Rotterd. vermeld, 1714 schepen en raad, afgevaardigd naar Parijs († ald.); tr. 20 Febr. 1696 (of iets vroeger)

Cornelia Br., geb. 6 Oct. 1666, † 1735; tr. 1°. Frans de Haes, geb. 1660, † 1690, dichter en koopman te Rott., bij wien vijf kinderen, waarvan het oudste

Gerard Br., de jonge, pred. Rotterdam, geb. 1657, † 1681.

Caspar Br., dichter, geb. 1653, † 1696, tr. 1°. Sara Zwaardekroon, † 1685. o. a.

Johannes Br., dichter, geb. 6 Juli 1660, † 13 Jan. 1708; tr. Hoorn 7 Juli 1682 Wilhelmina Klopper, geb. 1665, † 1716.

Johanna L., geb. 22 Jan. 1697, † ..?, tr. 1723 Mr. François v der Hoeven (broeder van den pred. Theodorus, † 1748); sedert Sept. 1745 heer en vrouw van Tienhoven.

Arnout L., geb. 2 Aug. 1698, † 1 Juni 1766, koopman te Rotterd., schepen en raad. tr. Oct. 1724 Christina Uylenbergh, sedert Sept. 1745 heer en vrouw van Ameyde en Herlaar.

Joan de Haas, dichter, koopman te Rotterd. geb. 3 Nov. 1685, † 12 Maart 1722: tr. 22 Mrt 1706 zijn volle nicht Cornelia de Haes, geb. 22 Mrt 1682, † 23 Sept. 1708, bij wie één zoon

Christina Br., geb. 28 Aug. 1686, † na 1735, tr. Rotterdam 1708 Dirk v. der Tooren.

Susanna Wilhelmina Br., geb. 12 Apr. 1687, † 1759; tr. 1 Julij 1716 haren neef Jacob v. Mercken Jacobszn. o. a.

Maria v. der Hoeven tr. 1752 Jan v. Vollenhoven Cornelisz., wedr v. Francina v. der Wallen met één kind.

Cornelia v. der Hoeven † ongehuwd 1748/9.

Dirk Jan v. der Hoeven, koopman, is 1793 heer van Tienhoven.

Reinier v. der Hoeven, 1745 mr. in de beide rechten.

Cornelis v. der Hoeven.

Cornelia Leers, tr. 1746 mr. Dirk Gregorius v. Teylingen, raad en schepen te 's Hertogenbosch.

Arnout Leers.

Jacoba Leers, † 1750 ongehuwd.

Frans de Haes, dichter, koopman te Rott., geb. 18 Apr. 1708, † 14 Apr. 1761; hertr. 1757 Alida Reessen (wed. Ds. Cornelis v. d. Bergh met één zoontje Joris v. d. B.), bij wie o. a.

tr. 1732 Adriana v. der Tooren, geb. 15 Nov. 1713 (kinderloos?)

Lucretia Wilhelmina v. Mercken, dichteres, geb. 21 Aug. 1721, † 19 Oct. 1789, tr. den dichter Nicolaas Simon v. Winter, wedr m. kinderen van Johanna Muhl.

Joan de Haes, geb. 1758/9.

Medegedeeld door JOH. HENDR. VD.

[Zie over de boekdrukkers Leers te 's Gravenhage en Rotterdam, vooral Dr. A. M. Ledeboer, »De Boekdr. enz., in Noordnederland", 1872, bl. 168, 330.]

Plaat, Plate (XXXI, 637). De wapenbeschrijving is niet volledig, wijl de kleur van het veld ontbreekt; het »ingehoekt" van rood (van hoeveel stukken?) dient zich ergens aan te sluiten, en vermeld te worden van welken schildrand het uitgaat. In het Armorial is dit wapen niet beschreven, zoodat het hier ontbrekende zich niet laat aanvullen zonder nadere opgave.

J. A. KOOPMANS.

Van (sic) **Ripperda** (XXXI, 594). De ouders van George of Jurjen Ripperda, hopman (of ritmeester) en hofmeester van graaf Ernst Casimir v. Nassau, 1621—1622 (vgl. Stamb. v. den Frieschen Adel, in Dekema, en *Nav.* VII, 305), waren Maurits Ripperda v. Vorden en Petkum (in Oostfriesland) en Maria v. Wilich [1]). Ik vond ergens aangeteekend, dat hij in 1632 te Maastricht overleden is. Zijne moeder was, volgens de stamlijst van Wilich (bij v. Steinen, Westphäl. Gesch., I. 690, 691) Dec. 1536 geboren en in 1561 gehuwd als eenige dochter uit het tweede huwelijk van Dirk of Diederik v. W., heer van Disfort, Wilich, Probsting, enz., erfhofmeester des hertogdoms Kleef, drost te Dinslaken en Ringelberg, † 1569, met Anna, dr v. Vincent v. Schwanenburg, ridder, bij Jutta gravin v. Reifferscheid. Een zijner broeders was, volgens ms.genealogieën der Ripperda's, Adolf R. toe Peyse, geh. m. Margaretha Lewe (eenigst kind van Wigbold toe Peyse en van Wennechien of Wendelina Sickinghe), wier zoon Maurits zeker op Iuckema in de Zeerijp gewoond heeft, waar zijn wapenbord met volgende kwartieren nog in de kerk aanwezig is.

Ripperda	Lewe
Wilach	Sickingh
Hacvoort	Addinga

[1]) De naam werd oudtijds ook Wilacke, Wylack, Wylacken, Wylaick geschreven; op wapenborden vind ik ook Wylag en Wilagh. Van de Wielacken- (ook Wilhacken-) steeg, spreekt v. Hasselt in zijne Arnh. Oudh., I, 163.

Doornum	Gysens
Bilant	Teema
Munster	Alma
Swanenborg	ten Grave
Reyfferscheit	Ballen.

Zijne weduwe Anna Catharina v. Dekema testeerde 15 Maart 1633 en overleed kinderloos. Zie v. Sminia, Overzigt van de Alba Amicorum uit de 16de en 17de eeuwen (in de Vrije Fries VIII, 220), waar zij verkeerdelijk eene dochter van Albert v. D., vaandrig, die 11 Jan. 1609 kinderloos stierf, genoemd wordt, terwijl uit aangehaald Stamboek blijkt, dat zij de jongste dochter was van Albert's broeder Rienck, grietman van Kollumerland en Spaansch hopman, bij Maximiliana, natuurlijke dr des stadhouders van Friesland, graaf van Arenberg [1]). Vgl. Joh. à Sande, Decis. Fris., uitg. v. 1698, p. 256, en Gaijus Nauta, Decis. v. h. hof v. Friesl., bl. 3, 283.

M[0].

Ruysch (XXXI, 475). In het schepen-archief van Utrecht zag ik vermeld:

1627 kocht Gerard R. een graf in de Buerkerck.

1633, 25 Febr. Paulus R., schout vañ Bilt, ende Themaet sijne huysfr.

1647, 22 Febr. Cornelis R., borger van Utr., en Huych R., borger binnen der stede Delft.

1648, 23 Aug. Cornelis en Huych R. erfgeñ van Maria v. Peer.

---

[1]) Vgl. van Sminia, Grietm, blz 93. — Een ms. geslachtlijst van v. Loo heeft:

»Pieter (*sic* Dekema, eertyts edelman bij den grave v. Arenberghe vañ Marck, troude zijns heren natuyrlycke dochter... vañ Marck, weduw Carels b. van Ghelre, natuyrlycke soon van Hertoch Karel van Ghelre, daer zij een dochter bij had, die naderhand verdronck in 't veer van Beusecum". Ik meen ergens (in de Vrije Fries of in een der geschriften van W. Eekhoff?) gelezen te hebben, dat zij geen natuurlijke, maar een wettige dochter van Arenberg was; of wel, ik verwar haar met de vrouw van Ritske Unia (vgl. te Water, Verb., III, 353, 355; IV, 456). Waar vindt men meer over Pieter v. Dekema, raad in 't hof van Friesland, gest. 16 Aug. 1568 (Vrije Fries IX, 439), en zijne nakomelingen?

1649, 7 Sept. Sr. Hugo R., coopman te Amsterdam en Jve. Margaretha v. Blijenborch.

1654, 16 Juni. Jor. Dirck R. en Jve. Gabrielle R.

1662, 17 Apr. Vre. Passchina Ruysch vān Engh, douagire wijlen de heer Adolph de Gouwe.

1666, 15 Febr. Prof. Mr. Hugo R.

1666, 30 Mrt. Aleydis v. Wintershoven wede. van Henrick R.

1669, 29 Nov. Frederick R., heer vān Engh, schout.

1683, 22 Febr. Jve. Jacomine R.

1684, 2 Dec. Jve. Margaretha de Montevaldona, wed. Paulus R.

1708, 25 Febr. Vre Margaretha v. Zijl, wede de heer Johan Gijsbert R., ritmeester.

In de Utrechtsche leenregisters der 15de eeuw komt R. meermalen voor. Een opzettelijk onderzoek daarin zou wellicht belangrijke bijzonderheden aan het licht brengen.

C. A. DE KRUYFF.

VRAGEN.

Broedershausen (XXXII, 205). Het geslacht dat ik bedoelde heet, bij nadere bevinding, niet aldus, maar Broestershuysen of Broestershausen. Leden er van hebben te Lent gewoond. De t. a. p. gestelde vraag blijft overigens dezelfde.

P. A. N. S. V. MEURS.

De la Faille (XXIX, 482; X, 146, 326, 537, 563; XI, 48, 106, 244, 5, 633; XII, 138). Wie waren de ouders van Jacob Baart de la F., — vanwaar toch die naam Baart? — meester in de vrije kunsten, doctor in de wijsbegeerte, lector in de meet- en natuurkunde te 's Gravenhage, leeraar aan de stichting der vrouwe van Renswoude, en lid van het Bataafsch Genootschap van proefondervindelijke wijsbegeerte te Rotterdam? Waar en wanneer is hij geboren en overleden? Waar en wanneer gehuwd met Jkvr. Maria Christina de Brueys, bij wie een zoon Jacob, te 's Gravenhage 20 Juli 1757.

th. D.

Paling (XXVII, 147, 312; IX, 223). Jan Paling te Zalt-Bommel had tot kinderen Pieter Paling, geh. 1705 met ..? en Wilhelmina Paling geh. omstr. 1702 met Gerard Wolphertszn. v. d. Steen. Mr. Louter Cornelis Paling was 1800 advocaat voor d'Ed. Hove van Utrecht, daarna griffier bij het kantongerecht te IJsselsteijn. Welk wapen voert dit geslacht?

V. O.

Sloet en v. Broeckhuysen. *Nav.* XXX, 570, vind ik als de eerste echtgenoot van Ludolph Everhard Willem Sophronius Sloet tot Oldhuis († 1820 op de Beele) vermeld Geertruid Anna Margaretha v. Broeckhuysen (4 Mrt. 1785). Gaarne zou ik betr. dit echtpaar wenschen te vernemen: 1°. wie de ouders waren der vrouw, 2°. waar en wanneer zij is geboren en gehuwd, en waar zij is overleden; 3°. of zij ook afstammelingen hebben nagelaten, en zoo ja, welke?

th. D.

Wapens van Lacoste en Desart. Deze zijn *Nav.* XVII, 348 (waar in pl. v. Dusart te lezen is Desart) verkeerd opgegeven. Lacoste toch voert In zilver een duif van nat. kleur, met groenen olijftak in den bek, en drie struisveêren als helmteeken. Desart heeft In goud drie (2, 1) vlinders, gespiegeld, van nat. kl., met uitkomenden leeuw v. dito kleur tot helmteeken. Maar nu is de vraag, welke familiën de *Nav.* t. a. p. vermelde wapens voerden. Deze familiën schijnen ook te Dordrecht tehuis te hooren en waren insgelijks door huwelijken aan elkander vermaagschapt. Op de oorspronkelijke teekening op perkament, thans onder mijne berusting, waar men het mannelijk en vrouwelijk schild nevens elkaâr geplaatst en aan elkaâr verbonden ziet, staan geene namen vermeld (dan alleen onderaan, de naam des teekenaars E. S. v. Wel), en is zelfs de daarvoor aangewezen plaats in blanco gelaten.

J. G. DE G. J. Jr.

GESCHIEDENIS.

Geschiedenis van het vaderlandsche schoolwezen (XXXII, 449). Om de bouwstoffen voor eene dergelijke geschiedenis zoo mogelijk op éëne plaats vermeld te zien, verwijs ik naar mijne »Kijkjes in de schoolwereld uit den »»goeden ouden tijd"", welke ik sedert 9 Nov. 1881 in *de Wekker* geef en geregeld voortzet. Voor 't meerendeel zijn ze ontleend aan 't oud-archief der gemeente Den Haag, hoewel de andere archieven hier ter stede mij ook weleens stof geven. A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

Kosten der begrafenis van prins Frederik Hendrik voor die van den Haag. — »Specificatie van peñ by Burgem^rs van S' Gravenhaghe verstreckt ende betaelt over verscheyde oncosten opte uytvaert ende begraeffenisse van syn Houcheyt den Prince van Orange hoger ende onsterfelycker memorie gevallen volgens de respective cedullen ordonnantie ende quitantie daervan synde aen desen geannexeert.

»Eerstelyck opten 16 September 1647 betaelt aen Leendert Theuniszen s' Haechs m^r timmerman de somme van seven hondert acht en negentich ponden van XL grooten 't pondt over arbeyts Loon ende leverantie van hout tot het affpaelen vande Straeten ende onderstutten van verscheyde Leuffven ende anders tot voorcomen van alle onheylen ende dat vande marckt aff tot het eynde vant Zuyteynde [1]) toe, dus . . . . 798 — 0 —

»Noch opten 19 September anno voorsz. betaelt aen Pieter Cornelisz van Couvenhoven mede s' Haechs m^r timmerman de somme van twee hondert twee ponden vyer scell. over arbeytsloon ende leverantie van verscheyde deelen sparren ende anders tot affpaelen van eenighe straten tot opte voorsz. marckt toe ten fine voorsz., dus . . . . 202 — 4 —

[1]) Nu de Wagenstraat.

»Noch betaelt aen Jan Ysbrants Sn ende Leendert Janszn Houcca s' Haechs mrs straetmaeckers de somme van hondert drie ende dertich ponden munte voorsz. over arbeytsloon en leverantie van steen tot 't stoppen vande voorsz. straeten gelevert, dus . . . . 133 — 0 —

»Opten xxien Augusti 1647 betaelt aen Anthonis de Waert over arbeytsloon ende vyff carossen in de rouw becleet te hebben te weten drie voor de Magistraet ende twee voor de predicante alhyer de somme van tsestich ponden . . . . . . 60 — 0 —

»Noch betaelt aen de vyff Coetsiers over haere gedaene diensten etc. te samen de somme van vyftich guldens . . 50 — 0 —

»Noch betaelt aen Bartholt van Bassen overt maecken ende schilderen vande arcus triumphalis aende brugge ten eynde 't voorsz. Zuyteynde de somme van hondert ponden van XL grooten als vooren, dus . . . . 100 — 0 —

»Noch betaelt aen Johan Smout de somme van vyfthyen hondert drie ponden over tmaecken van verscheyde rouwescharpen voor de officieren van de Borgers alhyer ende leverantie van armosyn ende linten totte selve escharpen mitsgaders bayen tot het becleden vande voorsz. vyff carossen ende de rouwrocken tot de Coetsieren ende andere nootsaeckelyckheden totten voorsz. rouw alsoo de Magistraet door den Secretaris Huygens en den Griffier Busero was aengedient dat het haer hoocheyden aengenaem soude syn te toonen teeckenen van rouw soo veel doenlyck was, dus . . . . 1503 — 0 —

Medegedeeld uit 't oud-archief van 's Gravenhage *door*

A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

Jan de Witt en Jan Evertsen (XXXII, 313). Na den ongelukkigen zeeslag van 13 Juni 1665 ontving Johan Evertsen van de Algemeene Staten den last, zich ten spoedigste in persoon naar den Haag te begeven, om bericht te doen van zijn wedervaren. Voor Helvoetsluis gekomen, stapte hij den 14 Juni aan wal, en ging dadelijk op reis, willende zich over Brielle naar den zetel der overheid begeven. Te Brielle werd hij door het dolzinnig grauw mishandeld, waarna hij in den nacht deze stad vermomd verliet, om naar den Haag te reizen. De staten van Holland van zijne

komst verwittigd, namen maatregelen tot bewaring der rust en tot bewaking van zijn persoon. Men besloot hem door eenige soldaten der lijfwacht naar de Castelenij te laten begeleiden. De Guiche in zijne Memoires, pag. 73, zegt dat de raadpensionaris de Witt den vijf-en-zestigjarigen vlootvoogd bij zijne komst in den Haag deed gevangen zetten, en hem bij uitstek ongunstig was, omdat hij hem haatte als Zeeuw en als aanhanger van het huis van Oranje, beschouwende hem als den persoon wien men het verlies des zeeslags te wijten had. Ofschoon deze schrijver, zegt Mr. J. C. de Jonge (Levensbeschrijving v. Johan en Cornelis Evertsen, bl. 118), zeer tegen de Witt was ingenomen, en men zijne berichten voorzichtig moet gebruiken, schijnt de Guiche in dit geval waarheid gesproken te hebben. Het was Mr. de Jonge ook van elders gebleken, dat de Witt inderdaad aan Evertsen geen goed hart toedroeg, en hem bij alle gelegenheden op dezelfde wijze, als hij dit meermalen ten aanzien van Cornelis Tromp deed, tegenwerkte. De staatkundige gevoelens van Evertsen en zijn streven als Zeeuw naar een hoogen rang boven de Hollandsche vlootvoogden, schijnen hiertoe aanleiding te hebben gegeven. H. T. G.

Teuten. Toen ik over de Jodentaal schreef, werd ik herinnerd aan de Teutentaal. Van de Teuten, die meest in de Luiksche Kempen wonen, te Lommel, Hamond, enz., heeft men een afzonderlijken stam gemaakt, waarschijnlijk omdat zij onder elkander eene bijzondere taal spreken, maar »taal bewijst niets voor ras of afkomst". Een Teut is een lid van een handelsgilde of firma, die haar hoofdzetel heeft in een der Kempensche dorpen en succursalen de heele wereld door. 't Zijn allen op weinige uitzonderingen na Brabanters, die wij Vlamingen noemen, van een Frankisch, Saksisch en Friesch ras [1]). Zij spreken onder elkander een boergoens, 't welk eene gemaakte taal is, bestaande uit Hollandsch, Duitsch, Waalsch, Fransch, en woorden die ik weet niet in welke taal tehuisbehooren. Zoo is b. v. *knul* = zoon, *kwint* = erfdeel. Wijlen

[1]) Ook afstammelingen van Spanjaarden en Italianen, 't geen niet te verwonderen is, daar de Malcontenten, zich meester gemaakt hebbende van Hamond, aldaar gedurende langen tijd zich handhaafden en velen hunner er zich vestigden.

Dr. Hermans in den Bosch gaf de gelijkenis van den verloren zoon in de Teutentaal uit. Het hoofdbestanddeel der taal is goed oud-Hollandsch. Merkwaardig is de zangerige toon, waarop ze gesproken wordt, maar de Dorthenaren zingen ook als zij spreken. Indertijd maakte ik kennis met een Teut en ontmoette hem dikwerf; men begrijpt dat ik die gelegenheid niet liet voorbijgaan om mij op de hoogte te stellen. Hij was een Haar-teut, d. i. het genootschap, waartoe hij behoorde, handelde in menschenhaar. De firma was te Bergeyk, het hoofddepot van het huis te Dresden gevestigd; een filiaal bezat het en bezit het misschien nog te Londen, waar hij meermalen geweest was. Looman — zoo heette hij — deelde mij mede, dat het blonde haar, 't welk zij in den handel brachten, meest kwam uit Fransch-Vlaanderen. Het zwarte haar kochten zij gewoonlijk op in Hongarije en de Donau-vorstendommen. Hij was daar overal geweest. Het duurste haar was het kastanjebruin gekrulde en 't witte haar. Lang wit haar voor pruiken kreeg de firma echter uit Persië, maar dat haar is geen menschenhaar, doch haar van bokken. Als eene bijzonderheid vertelde hij mij, dat koning Willem I een pruik droeg van bokkenbaard. Z. M. had eenige genommerde pruiken, die hij achter elkander opzette, zoodat zelfs zijne naaste omgeving niet anders wist, of Z. M. droeg zijn eigen haar. Een kapper uit Schiedam was Z. M.'s pruikenmaker en bewaarde natuurlijk het geheim. — Is mij onbekend van waar de naam Teut komt, zie hier nog een en ander hen-betreffende. Iedere Teut is gedurende zes jaren leerling, zes jaren meester en op reis hetzij om te koopen of te verkoopen, en zes jaar koopman op een vast kantoor. Daarna heeft hij het recht om op zijn lauweren te gaan rusten en geniet een aandeel in de winst der compagnie, tot welke hij behoort. Om Teut te worden moet men zoon of aangenomen zoon van een Teut zijn. Natuurlijk geldt dit van bestaande compagnieschappen. Wanneer nieuwe zich vormen, zijn dezer leden natuurlijk niet aan dergelijke bepalingen gebonden, maar ik geloof niet, dat er nieuwe zich vormen; integendeel, de oude lossen zich langzamerhand op. Elke compagnie drijft een specialen handel. Zoo heeft men kant-teuten, laken-teuten, linnen-teuten, porselein-teuten, glas-teuten enz. Ik vermoed dat *teut* broeder beteekent, want hunne compagnieën zijn niet anders dan oude handelsgilden.

't Is dus z. v. a. gildebroeder. Ook de valkeniers in de Kempen, over wie de heer Verster schreef, vormden dergelijke gilden, maar de valkeniers droegen niet den naam Teuten. Om valkenier te worden moest men zijn schildboertig vrij man, d. i. vier vrijgeboren bekende grootouders kunnen aantoonen, en te paard met schild en speer ten strijde mogen trekken. Zulks getuigt van de hooge oudheid van het valkenierswezen. De teuten zijn allen Roomsch-Katholiek. Tot hunne plichten behoort dat zij dagelijks de mis hooren. Onder de valkeniers te Valkenswaard bevonden zich ook Protestanten. A. J. C. KREMER.

Vaartuigen (XXXII, 276). Het is moeilijk voor elk geval de redenen na te speuren, welke geleid hebben tot het geven van namen aan schepen. Het gaat er meê als met het geven van namen aan kinderen; ieder volgt daarin smaak, gevoel of familie-tradities. De reeder der *Marnix van St. Aldegonde* schijnt nog al voorliefde te koesteren voor de geschiedenis van ons vaderland; althans onder zijn acht schepen vindt men (behalve het genoemde): Heiligerlee, Doggersbank, Waterloo, Willem Barendsz. Aan de mythologie ontleende hij de benamingen Argo, Jason, Castor en Pollux. Onder de namen der 219 schepen, waaruit in 1881 de Scheveningsche haringvloot bestond, en waaronder 20 loggers, die te Vlaardingen af- en aankwamen, vindt men 143 persoonsnamen, zooals: de Vrouw Johanna, Jonge Maarten, enz.; de vrouwennamen spelen de hoofdrol. Voorts, 17 namen betrekkelijk de vaderl. geschiedenis, van Batavier tot Neêrlands Koning; 3 myth. namen, zie boven; 12 plaatsnamen; 3 dierennamen; 11 doelende op het visschersbedrijf, b. v. Zeevisscherij, Koophandel & Zeevaart, enz.; 3 Eben Haëzer's; terwijl er 22 zijn, die als naam een spreuk voeren, b. v.: Nooit volmaakt, Niets bestendig, Regt door zee, Hoop doet leven, Trouw moet blijken, de Heer regeert, door 's Heeren zegen, Wat niet is kan komen, Het is niet anders, enz. enz. J. C. d. R.

Predikanten te Stad aan 't Haringvliet (XXXII, 411). Arnoldus Gillisz. Timmerman, 1586—93 (tijdelijk gecombineerd met N. Tonge). Philippus Lowich, 1593—1600, overl. Tobias Pijlaert, 1600—06, vertr. n. Simonshaven. Joris de Koster, 1606—14, vertr. n. Calis-

hoek. Johannes Georgii de Vries, 1614—19, ontzet. Adrianus Lodewijksz. de Herde, 1619—22, overl. Nicolaus Anthonii Delenus, 1623—29, vertr. n. 's Bosch. Adam Hardweg, 1629—42, emer. Johannes Ambrosii Puteanus, 1642—57, overl. Rumoldus Rombouts, 1658—62, vertr. n. Nijmegen. Johannes v. den Bosch, 1663—72, vertr. n. de Lier. Gualtherus v. Boshuizen, 1673—96, overl. Adrianus v. der Kemp, 1698—1710, overl. Sigibertus Haverkamp, 1710—20, vertr. n. Leiden. Jacobus Oosterland, 1720—34, overl. Johannes Bijlaardt, 1734—42, overl. Johannes Laverman, 1742—59, emer. Johannes de Milde, 1759—76, vertr. n. Piershil. Albertus Scholten, 1777—79, vertr. n. Helmond c. a. Pieter Hendrik v. Lis, 1779—82, vertr. n. Burgh. Jan Wijnand Doedes, 1783—87, vertr. n. Burgh. — Driejarige vacature. — Wilhelmus v. Waenen Cz., 1790—1802, emer. Adrianus Schotsman, 1802—05, vertr. n. Giessen-Oudkerk. Samuel Jacobus Everaars, 1805—22, vertr. n. St Philipsland. Benjamin Kam, 1822—25, vertr. n. Dreischor. O. Spoelstra v. Goch, 1826—28, overl. Petrus Gerardus Jongbloed, 1828—45, emer. Johannes Gerhardus Wanrooij, 1845—74, emer. Cornelis Jacobus Boers, 1875—79, vertr. n. Nieuw-Amsterdam. Petrus Albertus Jacobus Noordink, sedert 8 Aug. 1880.

J. V. DER BAAN.

[H. de Jager verwijst naar B. Boers, Beschrijving van Goedereede.]

Predikanten te Stad aan 't Haringvliet. In 1734 † Jacobus Oosterlandt. — 27 Junij 1734 werd alhier door Ds. Joh. Placius (Herkingen) bevestigd Johannes Bijlaart, geb. 20 Julij 1706; na eene ziekte van 5 maanden, in den ouderdom van 35 j., 7 m., 14 d., overleden 3 Maart 1742, en begraven in zijne geboortestad Rotterdam, in de Fransche kerk. — 30 Oct. 1742 geëxamineerd door Ds. van Vianen (den Bommel] en 25 Nov. 1742 door Ds. F. Gaveel (Nieuwe Tonge) bevestigd Johannes Laverman, prop. te Amst., wien de collatie was gegeven. Maart 1759 werd deze salvo honore et stipendio emeritus verklaard door H. E. Gr. M. HH. Stat. v. Holl. en Westfriesl. »wegens eene zware bezoeking van den Hemel". — Junij 1759 werd de collatie door den heer der plaatze geconfereerd aan Johannes de Milde, prop. te Delft. Deze werd 28 Aug. geëxamineerd door Ds. Daniel v. der Hoek

(Ouddorp) en 16 Sept. bevestigd door Ds. Joannes Luning (Dirksland). Tot in Oct. 1766 vind ik dezen als pred. alhier vermeld. Verder reiken mijne bescheiden niet. Zie Boekzaal Sept. 1741; Maart, Apr., Sept. 1742; Maart, Junij, Sept. 1759; Maart, Oct. 1766.
Dr. J. A. SNELLEBRAND.

Nicolaas Kock (XXXII, 85, 362). Nicolas Coq werd, by de herroeping van 't Edict van Nantes, wegens zijn protestantsch geloof, dat hy niet wilde verlaten, uit zijn vaderland, Frankrijk, verdreven. Als vluchteling kwam hy in de Nederlanden, en vestigde zich te Leeuwarden. Hy zelve, of zijn zoon, heeft later de spelling van zijn geslachtsnaam tot Kock verdietscht. Waarschijnlik droeg een zyner zonen ook den naam van Nicolaas Coq of Kock. Deze was de vader van den pred. Nicolaas Kock (*Nav.* XXXII, 362) en van Casparina Kock, geb. te Leeuwarden 8 Maart 1734. Casparina K. troude te L. 28 Febr. 1762 mijn overgrootvader Sixtus Henricus Winkler, apotheker te L., en, als zoon van den pred. Dionysius Augustinus Winkler, 31 Dec. 1733 te Weidum in Baarderadeel geboren. Uit dit huwelik twee zoons en twee dochters. De oudste zoon Tiberius Cleyenburg W. is mijn vaders vader geworden. De tweede zoon Nicolaas Kock W., † jong. Tib. C. W., apotheker te L., ald. geb. 7 Dec. 1762, ald. geh. 13 Juli 1788 m. Elisabeth Margaretha Sonntag, en † ald. 7 Nov. 1825, had drie zoons: Nicolaas Kock W., Laurens W. (mijn vader) en Christiaan Henricus W. Deze N. Kock W. is geh. geweest m. Klaaske Hettema en heeft een zoon nagelaten, die ook weer den voorouderliken naam N. Kock W. kreeg. Deze laatste, omstreeks 1848 te Tilburg geh. m. Anna v. Weert, heeft zich te Antwerpen gevestigd en ging daar tot den roomschen godsdienst over; minder standvastig dan zijn oud-bet-overgrootvader Nicolas Coq, die om zijn protestantsch geloof te behouden, zijn vaderland verliet. Zijn kinderen zijn nog heden te Antwerpen gevestigd en schryven hun geslachtsnaam als Winkeler.
JOHAN WINKLER.

Mr. Dirk Berg (XXXII, 300). Ofschoon zijn wapen en zijne ouders niet bekend zijn, is hij vermoedelijk niemand anders geweest dan Willem Berg, majoor te Zwolle, die op de staten van

Oorlog in 1750 voorkomt en in 1756 in den magistraat van Zwolle werd opgenomen. Zie Nederl. Jaarb. van dit jaar, bl. 196. Tot het adellijk geslacht van dien naam behoorde hij niet.

B. V. D. M.

[Komt hierook eene donnée van *Nav.* XXII, 106, in aanmerking?]

Thibaut, Thibault (XXV, 364; VI, 42, 45; XXXII, 140). Van tijd tot tijd geef ik »Kijkjes in de schoolwereld uit den goeden ouden tijd", ontleend aan het oud-archief der gem. 's Gravenhage, in De Wekker. Aan N°. 4 gaf ik den titel Een Schoolmeester-Bidder Er is daarin sprake van zekeren franschen schoolmeester Georgius Thibauldt, die toestemming verkreeg om »ter begraeffenissen van die van de France natie" als bidder te fungeeren, »doch dat de andere ordinaris bidders neffens hem sullen mogen gebruyckt worden, ende hy alleen de naemen lesen ende uytroepen, ten waere yemand anders van de ordinaris bidders waeren, die de fransche taele behoirlijck verstonde ende wel conde uytspreecken". Dit appointement dagteekent van 31 Aug. 1639. Negen jaar later volgde een appointement i. d. 20 Nov. 1648, waarin die schoolmeester-bidder George Tibauw genoemd wordt. Om kwesties met de andere bidders te voorkomen, werd hij toen voor goed tot »ordinaris bidder" aangesteld, »soowel over de nederlandsche als fransche en andere natien". — Ik meende 't vorenstaande te mogen mededeelen, omdat daarin een familienaam Thibauld genoemd wordt.

A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

V. der Voort, Voirt (XXXII, 208). Cour féodale de Brabant, Registres dits Leenbrieven, n°. 122, fol. 12: Lettres patentes de Philippe, duc de Bourgogne du 6 Décembre 1455, investissant Maître Pieter v. der Voirt, secrétaire de la ville d'Anvers, d'une rente héréditaire constituée sur la terre de Wesemael, rente que lui vend Gilles v. der Cleysen — N°. 128, fol. 224: Lettres patentes de Philippe, roi de Castille, du 8 Mai 1507, investissant Jean, seigneur de Bergen op Zoom, etc., de la justice haute et moyenne des villages d'Essche et de Colmpthout, l'ayant acquise de Pieter v. der Voirt, conseiller au conseil de Brabant. — Registres de Récette, n°. 358, fol. 438: Acte du 20 Septembre

1564 par lequel Joseph Herdinck, dit Dufief, en qualité d'époux de Béatrix v. der Voirt, veuve de Philippe Duchaisne. chevalier, etc., vend à l'abbesse de Nivelles le fief de Rognen et la prison de Nivelles, ensuite des arrangements faits antérieurement entre le dit Duchaisne et la dite abbesse. BACKX.

VRAGEN.

Jhr. Hendrik van Nassau (XXXII, 176). Behalve het grafelijk geslacht van Nassau bestond in Nassau nóg een adellijk geslacht van dien naam. Egenolfus en zijn broeder Sigfridus de Nassauwe teekenen 20 Nov. 1211. — Heinricus Mancelardus miles de Nassau werd door bemiddeling van Henricus comes de Nassau in 1236 van den kerkban ontheven; hij teekent 2 Juni 1239. Musilinus en Renbaldus fratres de Nassoue, milites, zijn 1255 getuigen van graaf Otto v. Nassau. In het Necrologium van het klooster Clarenthal komt voor als op St. Remigius dag (2 Oct.) gestorven dominus Crafto de Nassau. In 1494 stierf (volgens een Dag-Buch und Kalender in het archief van Idstein) 28 Januarij Meester Johann von Nassau Canonic unnd Custor zu Sant Arnualle. Diens vader schreef dat dagboek en stierf naar het schijnt in 1503, — want men vindt op dat jaar aangeteekend: 9 November »stiess mich Heinrich von Nassau die Pestelentz ain Morgenn zuschenn 6 unnd 7 Aure". — Op 24 April — zonder vermelding van jaar — teekende hij aan: »Hüdd ist mein Sun Johann gedeyft worden, Patten hisschof fun Straszburch Abt fun Wadgassen". Jhr. Hendrik v. Nassau, die het tractaatje »Strato-character Nassavius" schreef, behoefde derhalve niet noodzakelijk een bastaard of afstammeling eens bastaards van een graaf van Nassau te zijn. Maar is de titel van zijn boekje wel juist? Is die soms niet Stratokeruks, d. i. Legerheraut? A. J. C. KREMER.

De Ruyter (XXXII, 313). De legende zegt, dat de vader der moeder van Michiel Adriaansz. ruiter geweest is en bij Bergen op Zoom een boerderij of huis bezat, dat zijn huis in den oorlog werd platgebrand en hij zich daarna te Vlissingen vestigde, waar zijne dochter in het huwelijk trad met Adriaan Michielsz. Volgens

deze lezing ontving Michiel alzoo den naam de Ruyter niet van zijn vader maar van zijn grootvader. Bij Paul Jovius, Hist., lib. 34, p. 284 (Bazel, 1578), leest men van een Frans de Ruyter, die onder Karel V den tocht naar Tunis medemaakte. Hij zou admiraal geweest zijn der Nederlandsche vloot, die zestig zeilen sterk was. Op grond eener geschrevene genealogie vertelde mij eens iemand, dat die de Ruyter ook genoemd werd le Huyter of le Huiter, en dat wel met het toevoegsel d'Argenteau; maar hij kon mij niet zeggen, of le Huyter eene verbastering was van de Ruiter of omgekeerd. Kan iemand iets opgeven omtrent den Nederlandschen admiraal, die onder Karel V naar Tunis toog? Bestaat er nog eene familie le Huiter d'Argenteau, en heeft het wapen dier familie eenige overeenkomst met dat van onzen de Ruyter of met een der kwartieren uit diens wapen? Dat de R. van zeer geringe afkomst zal geweest zijn, is zeer onwaarschijnlijk, want de man had behoorlijk onderwijs genoten. Dat hij als lijnbaansjongen aanving, bewijst hiertegen niets, want het is mogelijk, dat hij bij een lijndraaier of touwslager in de leer werd gedaan, even goed als dat zijne moeder hem uit armoede daar liet werken. De groote eenvoudigheid, de bekwaamheden en de beschaving van de R. pleiten voor eene zeer goede afkomst, meer dan vertelseltjes er tegen.

A. J. C. KREMER.

[Vgl. *Nav.* XXIV, 340, 524, 84.]

OUDHEID-, MUNT- EN PENNINGKUNDE.

Verplaatsing van den gewijden steen van het oude vrouwenhuis op het »Maerlant" te Brielle. Op bl. 69—72 van 't eerste Deel zijner Beschr. van Briele heeft Van Alkemade een paar akten medegedeeld over de verplaatsing der oude vrouwen, die op 't »Maerlant" woonden, naar het bagijnenhof te Brielle. Aan die akten kan de volgende toegevoegd worden.

Wy, prouisor ende deecken vanden lande van Voerne, rechters, allen vnsen ondersaten salicheyt inden Heere. Alsoe als tot vnser

kennisse gecoemen is, dat inden jare van XLI (1541) geconsenteert ende tuegelaten is van myn gnadige Heer, Heer Joris van Egmont, bisscop tot Wttrecht, off van synen commissaris inder geestelickheijt gestelt, M. Jan Goch, dat die wtterste wille, makeninge ende fundatie van die oude vroutgens, die geordineert ende gefundeert waren opt Maerlant, getranslateert soude wesen van Maerlant opt bagynhof inder seluer stede vanden Briele, omdattet bagynhof niet al en soude ledich staen, nademael datter niet veel bagynnen te hans en coemen, behoudelick die bagynkens ende vroutkens elck sijn recht ende ordonantie, daer elck in gefundeert is geweest, te onderhouden, of sonder enich wtterste wille van beijden, bagijnkgens of vroutkens, daermede te breecken; ende wanttet mede van den seluen Heeren voersz. tuegelaten is, datmen die vroutgens huyssen soude vercoepen ende waerlicke huyssen of maken, om die oude vroutkens noottruft of te hebben, aengesijen dat die plaetse, daer die oude vroutkens plagen te woennen, geen gewyde plaetse en is, mer niet meer dan die steen vant outaer gewijt is; ende alsoe als de Heeren vander stede van ons nu begerende syn, datmen den steen, die gewijt is, soude mogen ofbreecken ende bewaren, om op een ander tijt op een ander outaer, oft van noode ware, te leggen: soe ist dat wij, prouisor ende deecken vanden lande van Voerne, van weghen myn genadige Heer van Wttrecht, den Heeren vander stede vanden Briel ende vaders van die oude vroutgis tuelaten ende vol concent geuen mits desen, dat men den gewyde steen ofbreecken sal ende bewaren in een geestelicke plaetsse, om op een ander tijt, oft van noode ware, weder op een ander outaer te leggen, ende voorts den anderen steen of te breecken, ende die huijssen ende eruen te vercoepen, alst voeren by myn Heeren van Wttrecht tuegelaten ende geconsenteert is geweest, tot behoef vanden seluen vroutgis, om hoer noottruft daer van te hebben. Datum ondert segel vanden Prouisor van Voerne, anno MDXLIII opden tweeden dach van Augusto.

Pe. F.us Hey. prouisor et decanus
in absen: nota: sst.

De notaris, in wiens afwezigheid deze akte door den provisor Pieter, zoon van Hendrik, geschreven werd, zal dezelfde geweest

zijn als de steller der op bl. 69—71 door Van Alkemade medegedeelde akte, namelijk Angelus Merula, de stichter van het Weeshuis te Brielle.
H. DE JAGER.

Albertsberg-Bloemendaal (XXXI, 558; XXXII, 218). In Tegenwoordige Staat van Holland, V, bl. 285, wordt vermeld, dat het huis Albrechtsberg, ook het huis te Bloemendaal genaamd, zijn naam ontleende van St. Albrecht, geloofsprediker van Kennemerland.
H. T. G.

Bochmaker (XXX, 253; XXXII, 49, 244). In de papieren der Haagsche wees- en momboirkamer vind ik een inventaris a°. 1597 van »Servaes Adamszn, Boochmaker van St. Joris Doele". In 't voorhuys bevonden zich o. a. »achttyen voetbogen so cleyn als groot", en »noch seeckere gereetschap dienende tot t ambacht van boochmaker". De vraag op blz. 49 gedaan zal nu geheel tot klaarheid zijn gebracht.
A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

Duivenbode (XXXII, 30, 155, 471—473). In Alderkerk's Wonderdaden des Allerhoogsten Gods, enz., kragtdadig gebleken in het vermaarde Beleg ende Ontzet der Stadt Leyden, enz. enz. (Uitgave van Abraham Kallewier te Leyden, 1730), vindt men: »Ulrik Willem ende Jan Kornelisze, gebroeders, de agt duiven, waarmede de brievee waren overgebragt, toebehorende, wierden tot vergeldinge van dezen dienst, by brieven met stadts-zegel bekragtigt, vereert met den eernaam »Duivenboden", ofte Duivenvoerders, of Duivenvoorden.
A. AARSEN.

Vader Enfantin (XXXII, 221). In elke goede Encyclopaedie vindt men iets omtrent dezen priester van het Saint-Simonisme. Hij heette Barthélemy Prosper Enfantin; geb. te Parijs 8 Febr. 1796, ontving hij goed onderwijs en werd handelsreiziger in Rusland. Vervolgens kwam hij op een bankierskantoor en werd daarna (1825) direkteur van hypotheken. Hij kwam in aanraking met Saint-Simon en kreeg smaak in diens leerstellingen. Na den dood van dezen werd Enfantin het hoofd der sekte en liet zich »père" noemen. Het genootschap gaf echter aanstoot aan de regeering, omdat het tegen de zeden en wetten des lands indruischte. De leider werd voor de recht-

bank gedaagd en veroordeeld (1832) tot twee jaren gevangenisstraf en honderd francs boete. Na afloop van zijn straftijd begaf hij zich naar Egypte en werd daar ingenieur; later kreeg hij de betrekking van postmeester in een plaatsje bij Lyon, en vervolgens trok hij weer naar Algiers als lid eener wetenschappelijke commissie voor de kolonisatie. Na 1848 was hij redacteur van »Le Crédit Public", en kreeg eindelijk eene aanstelling bij de spoorwegen. Hij overleed 31 Aug. 1864. Zijne voornaamste geschriften zijn »le Producteur", »Traîté d'économie politique, »la Religion Saint-Simonienne" en »la Colonisation de l'Algérie".

J. E. TER GOUW.

[Juist; doch hiermede is het munt-randschrift" »Maximus" van *Nav.* XXII, 120, 279, nog niet opgehelderd.]

Schutten van bruidegoms (XIX, 544; XX, 43, 373; XXVII, 87, 176, 177). Zeer opmerkelijk vind ik, in verband met hetgeen vroeger hieromtrent geschreven is, het volgende, dat wij in een opstel van R. van Eck, getiteld De Mangkassaren en Boegineezen, in De Indische Gids (3de jaargang, bl. 1035) lezen: »Bepaald in deze buurt [Zuid-Celebes] behoort ook thuis de gewoonte om den bruidegom, als hij het huis zijner vrouw genaderd is, op allerlei wijzen den toegang te beletten en hem niet te laten passeeren, alvorens zijne volgelingen den gewaanden vijand met eenig geld hebben afgekocht. Eerst daarna gaat de poort van het erf open en wordt de held van den dag op de boven beschreven wijze binnen de woning zijner schoonouders opgetrokken". Zoodra hij binnen is wordt hij met geroosterde veelkleurige rijst bestrooid, daarna treedt hij aan de hand van een der bejaarde bruidsjonkers de kamer binnen, waar de bruid hem op het huwlijksbed verbeidt. »Eenmaal binnen de kamer tracht de jonge man het bed te naderen, maar hier zijn het de bruidsjuffers die hem in den weg treden en hem niet loslaten, alvorens de volgelingen opnieuw in de beurs getast en eenig geld uitgedeeld hebben" (bl. 1036). Men vergelijke met dit laatste hetgeen *Nav.* XXVII, 87, wordt medegedeeld.

Mr. C. BAKE.

Sinte Margriet. Zwarte Margriet. Booze Griet (XXXI, 452). De vraag is, welk verband er tusschen deze drie bestaat. Antwoord: geen verband. *Sinte* Margriet was de dochter van een heidenschen priester te Antiochië, ten tijde van Aurelianus. *Zwarte* Margriet was eene gravin van Vlaanderen. En *Booze* Griet een kanon. Bekend is 't, dat men veelal aan kanonnen, evenals aan kerkklokken, persoonsnamen, niet zelden vrouwennamen, placht te geven.

E. LAURILLARD.

[Zie nopens Griet, Holle Griet, als geschuts-naam, *Nav.* XXII, 10.]

Sinte Margriet. Zwarte Margriet. Booze Griet. In de Belgische stad Gend is ook nog een dolle of »dulle" Griet. Als een vreemdeling er de Vrijdagsmarkt bezoekt, gaat hij doorgaans »de dolle Griet" zien, en dan vindt hij een groot kanon, dat, zoo men zegt, van 't jaar 1382 dateert, en bij eene lengte van achttien voet, eene doorsnede heeft van tien-en-eenhalven voet. Lebrocquy bezong ten jare 1832 dit reuzenkanon in een zeer aardig gedicht. De opneming van eenige strophen er uit, ontslaat ons tevens van nadere verklaring omtrent 't monster zelf en hoe 't aan zijn naam kwam. We kiezen de volgende:

»Dit wonderwerk van onze smeden
Heeft meer als eens op 't bloedig veld,
Onder ons vaendel vroom gestreden
En menig bolwerk neêrgeveld.
't Is vier honderd en vijftig jaren,
Dat Griet aen d' Audenaersche steê
De vreede rampen en gevaren
Van 't oorlogsvuer beproeven deê.

Omtrent dien tyd kreeg Marguerite
De kroon van Vlaenderen tot pand:
Zij wierd gedoopt *de dulle Griete,*
Als 't booste wyf van 't gansche land.
Omdat haer naem altijd zou leven,
En 't vrouwgezag zou zijn bekend,
Wierd die aen 't grooi kanon gegeven,
Tot spijt van ieder *Griet* van Gend".

Nadat nuttige lessen aan jongmans en meisjes gegeven zijn, eindigt 't gedicht met deze curieuse opwekking:

»Maer als ons 't Vaderlandt ontbiedt,
Dan tot verlossing opgerezen!
Dan worde elk van ons een Griet".

A. AARSEN.

Sinte Margriet. Zwarte Margriet. Booze Griet. In Zeeuwsch Vlaanderen noemt men een kwaad wijf, een heftig meisje, een dulle, booze of rotte Griet, soms ook, maar dan alleen een fel, heftig meisje, 'n booze Grielje. Grielje is 't Fr. Grille, Traliewerk, overdrachtelijk Gevangenis. Uit het gebruik hier geloof ik niet dat de H. Margaretha met de Griete iets heeft te maken. Wij moeten dus kiezen tusschen *drie* Grieten: Zwarte Margriet, naar wie denkelijk de oude stroom tusschen Kadsand (het Cadesand) en Groede (de Groe) vernoemd is; Margaretha van Parma (Machiavellistischer gedachtenisse) en de Griet, een vogel, dien ik overigens niet ken, doch waarvan Hendrik Albertz gewaagt als hij zegt:

»In de maand van Mei,
Legt ieder vogeltjen een ei;
Maar de Koekoek en de Griet
Leggen in de Meimaand niet".

Aan dit beestjen zal wel niet moeten gedacht worden. Het komt mij voor dat dulle Griete reeds tamelijk oud is; want heeft men in 's Hertogenbosch een kanon van dien naam, desgelijks te Gend een dat zeer oud moet zijn. Dit rust in twee uitgeholde hardsteenen steunsels, die het affuit vervangen en bestaat uit op elkander gezette ijzeren banden. 't Volksrijm zegt er van:

Als dit kanon geladen is op zijn pas,
Schiet het van Gend tot binnen Sas.

't Welk een groote leugen is, want met één schot sprong het zeker uit elkander. Weet men ook iets van de beteekenis of herkomst van dergelijke stukken?

St. Margriete. Reeds een vijf-en-veertig jaar geleden hoorde ik te Rotterdam bij gelegenheid van een overvloedig regensaizoen

zeggen: Ja 't zal zes weken regenen, want Sint Margriet heeft in haar bed gep...! De late zomerregens vallen bij ons omstreeks den feestdag der H. Margaretha, en St. Margriete staat met meer heiligen in een kwaden reuk. In Oostvlaanderen's polderstreek vindt men de dorpen:

St. Jan in Eremo
St. Nicolaas in Averno,
St. Lourens in deserto
St. Margriete in orco.

Nog ééne opmerking. Is de dulle Griete nog maar betrekkelijk oud, dan zouden we ook daarom geneigd zijn aan Margaretha van Parma te denken, want, — en dit legt een loodje in de schaal, — een fel, driftig, scheutig meisje noemen de Z. Vl. een gravelle van een meid; en wie denkt hier niet aan het oude dicht:

»Margriet die had ons goed geregiert,
Hadde Granvelle haar niet bestierd".

G. P. ROOS.

[Vgl. nopens de derde Griet *Nav.* XXII, 472; III, 85. Alhier in de Nederbetuwe komt in het aangevoerde vogelrijmpje als kameraad der koekoek de schriek (krekel) voor.]

St. Michaëlszomer (XXXII, 177). De uitdrukking verklaart zich genoegzaam van-zelf; 't is een zomertjen dat op een tijd (29 Sept.) invalt, wanneer de tijd voor den Herfst reeds daar is. V. VL.

Ridder van St. Michiel (XXXI, 500). Er is een Beiersche orde bekend van St. Michaël, gesticht in 1693, en eene Fransche, gesticht in 1469. Ook nog eene Engelsche van S. Michaël èn S. George, gesticht in 1818. E. LAURILLARD.

Ridder van St. Michiel. De koninklijke Fransche ridderorde van St. Michiel of St. Michaël werd ingesteld door Lodewijk XI in 1469 te Amboise ter eere van den aartsengel Michaël. De koning meende dat in de gevaarvolle oorlogen met Engeland de bescherming zijner monarchie, voornamelijk door de heldendaden der Maagd van Orleans, was toe te schrijven aan genoemden aarts-

engel. Reeds 's konings vader Karel VII zou beloofd hebben deze orde in te stellen, gelijk hij ook de beeltenis van dien aartsengel in zijn vanen voerde, met de woorden van den profeet Daniël tot bijschrift: »Ecce Michaël unus de principibus primus venit in adjutorium meum" en »Nemo est adjutor meus in omnibus nisi Michaël, princeps noster". De aanleiding tot deze vereering van St. Michaël zou daarin hebben bestaan, dat Karel meende bij de belegering van Orleans in 1429 des aartsengels beeld op de brug dier stad gezien te hebben[1]). Het getal harer ridders bedroeg in den aanvang 36, maar steeg later tot 300. Langzamerhand echter geraakte deze ridderorde in verval, doordat er minder personen mede begiftigd werden, zoodat ze ten laatste den naam kreeg van: »L'ordre des Bêtes". »L'ordre de St. Michel remontant à Louis XI n'était pas inaccessible à la bourgeoisie anoblie, et particulièrement à la robe", zegt Lacroix, »Dix-huitième Siècle", (Firmin Didot, 1875), p. 53 Hendrik III, teneinde haar voor geheelen ondergang te behoeden, vereenigde de orde met de door hem in 1579 ingestelde orde van den Heiligen Geest, welker ridders tegelijk met deze orde ook die van St. Michiel moesten aannemen. Deze vereeniging verhinderde evenwel niet dat de koning de St. Michaëlsorde ook afzonderlijk bleef uitreiken, en wel in 't bizonder aan vreemdelingen, zooals 't geval zal geweest zijn met Johan Huydecoper, heer van Thamen, Blokland, Maarseveen, burgemeester van Amsterdam. De versierselen dezer orde bestonden in een gouden keten van saamgevlochten schelpen, waarvan een ovaalvormige medaille afhing met het beeld van den aartsengel van dien naam, omgeven van de woorden »Immensi Tremor Oceani", doelende op de oppermacht over de zee, aan dezen aartsengel toegeschreven. Het voornaamste feest der orde werd jaarlijks gehouden op St. Michielsdag (29 September) te Mont Saint Michel in Normandië, welke feestviering evenwel sedert haar vereeniging met de orde van den Heiligen Geest is afgeschaft. Men vergelijke over dit onderwerp: Johan de Bussières, Historia Francia a Pharamundo usque ad ann. 1670 deducta, Lugd., 1671, in 4°., 2 vol.; Francisci Mennenii, Deliciae equestres, Colon. Agripp.; André Tavin, Théatre

---

[1]) Toen deze vorst zijn intocht hield in Rouaan, voerde hij deze beeltenis in zijn vaandel. **Red.**

d'Honneur, Paris; De Doorluchtige Weereld, vert. dooi S. de Vries. Deel III, Amsterdam, Joh. v. Oosterwijck, 1700. th. D.

Ridder van St. Michiel. Behalve den door v. Leeuwen, Bat. Ill., bl. 709, genoemden Johan Huydecoper v. Maarseveen † 1661 (wiens portret zie bij Wagenaar, XII, 96), zijn mij nog de volgende Nederlanders voorgekomen als met deze orde versierd: Pieter Cornelisz. Hooft, 1581, † 1647; Johan Strick, heer van Linschoten, lid der geëligeerden van Utrecht, † 1648; Jan v. Foreest, burgemeester van Hoorn, 1584, † 1651; Arend de Bije, heer van Waaijestein, burgemeester van Bommel, curator der hoogeschool te Harderwijk, 1600, † 1652; Johan de Knuyt, heer van Oud- en Nieuw-Vosmaer. burgemeester van Middelburg, één der gezanten te Munster, † 6 Dec. 1654 (zijn portret zie bij Wagenaar, XI, 424; vgl. ook Mr. P. de la Rue, Staatkundig en Heldhaftig Zeeland, bl. 69); Cornelis Lampsins, burgemeester van Vlissingen, 1600, † 1664; Jan Evertsen, luit. adm. van Zeeland, 1600, † 1666; Rutger Huyghens, heer van Klarenbeek, burgemeester van Arnhem, 1592, † 1666; Jacobus Westerbaen, heer van Brandwijk, 1599, † 1670; Michiel Adriaansz. de Ruyter; Dirk Meerman, heer van Molenaarsgraaf, burgemeester van Delft, 1610, † 1680, enz., enz. H. T. G.

Wijhenburg (XXXII, 95). Er is ook een slot Wiehe, Wyhe, Vieha, in den Thüringer Kreis, Ambt Eckardtsberge, geweest; zie Alphab. Verzeichniss aller alten Berg- und Raubschlösser in Süd-Ober-Sachsen, etc., Leipz. 1802, S. 57. Uit het dorp Weyhe, in het graafschap Hoya, is een geslacht van denzelfden naam herkomstig, waartoe o. a. behoorde de onlangs overleden Freiherr Arnold von Weyhe-Eimcke, die het slot Gratzen in Boheme bewoonde. M°.

Zirkelbrüder (XXV, 132; XXXII, 95, 371). Zie Dr. Ernst Deecke, Die Hochverräther zu Lubeck im J. 1384, Lüb. 1858, S. 37, 39, — en Histor. Nachr. von dem lübeckischen Patriziat, in Jahrb. des Vereins für meklenb. Gesch. X; (Henr. Kerkring) Verzeichniss von den adeichen Familien der Zirckel-Gesellschaft in Lübeck, Lüb. 1689; Becker, Gesch. d. Stadt Lübeck, I; J. E. Fabri, geogr. Lesebuch zum Nutzen u. Vergn., Halle 1786, VI; v. Maurer, Städteverf. in Deutschl., II, §. 229, 305, 307, 354, 360; Wilda, Gildewesen, 221, 261, 225: Auch die

Cirkeler in Lübeck hatten ausser dem Ordenszeichen auch noch eine Ordenstracht; Moser, reichsstädt. Handb. II, 170—72, 199 f.; Praun, d. adeliche Europa u. d. noch viel edlere Teutschland, etc., Speyer 1685, 8°., p. XXXVII, 736, 39, 65—69, 73, XXXIII—LXVIII; Wehrmann, über d. lüb. Patriziat in den hansischen Geschichtsblättern, Jahrg. 1872, 114 ff.; Dittmer, lüb. Familien aus älterer Zeit, Lüb. 1859; Roth v. Schreckenstein, das Patriziat in den deutschen Städten, S. 301, 99, 416, 537, 52, 614; Deecke, Lübeck, 3. Aufl. Lüb. 1862, 94. M°.

V R A G E N.

Gasthuis te Zandvoort. Sedert onheuglijke jaren hingen in de zaal van het Oude-Mannen- en Vrouwenhuis, oorspronkelijk het Proveniers- of Gasthuis, alhier, twee portretten, die in den loop der jaren en door verkeerde behandeling zoo verwaarloosd waren, dat van het vroegere schilderwerk weinig meer te zien was. Omtrent het stichtingsjaar en de stichters van het Gasthuis verkeert men tot heden in het onzekere. Eene der meeningen stelt die stichting in 1583 door zekere Gerrit en Aeltgen Willems, echtelieden, of broeder en zuster. P. T. v. Wijngaerdt, portretschilder te Haarlem, ondernam de restauratie dier schilderijen, welke hij Maart '82 meesterlijk volbracht. De beide paneelen geven thans te zien een mans- en een vrouwenportret van personen omstreeks den leeftijd van 30 jaren, in zestiende-eeuwsche kleederdracht. Links van den man is een wapenschild, in twee kwartieren verdeeld [1]): 1 ster van zilver op een donker veld [2]), 2 in rood een geharnaste arm en hand, waarin een staf of beukelaar; gekroonde helm met gesloten vizier; helmteeken eene ster van zilver; terwijl de vederen van den helmpluim het geheele schild omgeven [3]). Rechts van de vrouw bevindt zich evenzoo een wapenschild, waarop een stijgende leeuw rustende op een lint, beiden van rood in een donker veld. Boven beide portretten staat in gulden letters: Anno Do 1583, en aan den voet: ÆTA, SVE |33|. Wat leert dit een en ander nopens stichters en stichtingsjaar?

[1]) gedeeld of doorsneden? [2]) veld van zwart?

[3]) de dekkleeden?

Christiern II (XXXII, 311). Meermalen las ik den naam diens Deenschen konings aldus. Hoe komt men aan dien vorm? Deensch is die niet, in die taal luidt de naam Kristen of Christian. Zie o. a. Helms' Ordbog, 3de dr., 1876. J. C. d. R.

Philips de Goede. Penning vervaardigd door Jouvenel; op de keerzijde vindt men de voornaamste gebeurtenissen, welke onder de regeering van gezegden vorst plaats vonden, vermeld. Daaronder komt voor »1454 Vœu du faisan à Lille"; waarbij ik denk aan het sluiten van een verbond of het afleggen eener gelofte te Rijssel. Wie wijst mij den weg tot bekoming van meerdere bijzonderheden, of geeft mij de juiste beteekenis en vertaling dier woorden? E. PH. ERFMANN.

Simon Stevin. Onder de penningen van Jouvenel is er één met de fraaie beeltenis van Stevin op de voorzijde en op de keerzijde in de Fransche taal eene korte levensbeschrijving van dezen tijdgenoot en vriend van prins Maurits, aldus eindigend: »1617 On crée pour lui la place importante de Castramétateur", d. i. »legerplaatsaanlegger". Bestaat hiervoor een Hollandsche technische term? E. PH. ERFMANN.

Kluytbooch. *Nav.* XXXII, 244, en vroeger, was er sprake van hand- en voetbogen, in verband met 't beroep boogmaker. Nu vind ik a° 1632 »een kluytbooch". Wat is dat? A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

A. M. v. Schurman. H. J. G. Greebe, pred. te Grouw, plaatste het *Nav.* XXVII, 65, bedoelde testament in de Stemmen voor Waarheid en Vrede van Dr. A. W. Bronsveld, Jaarg. 1878, Mei-aflev., waarbij eenige aanteekeningen tot opheldering door hem gevoegd zijn. Deze uiterste wilsbeschikking is echter, wat haar inhoud betreft, niet van bijzondere beteekenis en alleen merkwaardig om de persoonlijkheid der testatrice, die hare voornaamste

bezittingen reeds vroeger te gelde gemaakt en deels aan haar onderhoud, deels aan vrome werken besteed had, terwijl zij het overschot aan hare nicht en naamgenoot en aan de vrouw van Yvon (na de Labadie's dood het hoofd der gemeente) legateerde. Het is bekend hoe men placht te vertellen, — en ook Mr. A. F. v. Schurman († 1783) geloofde het, — dat de zeldzame vrouw verlangd had, met haar hoofd op het kerkhof te Wieuwerd en met haar lichaam onder den kerkmuur begraven te worden; hetgeen nochtans niet strookt met de meening, dat het lijk nog in den grafkelder, waar de lichamen verdroogen, zou aanwezig zijn, omdat op eene der kisten de letters A. v. S. (Anna v. Sommelsdijk) te lezen staan. Toen ik in 1851 die plaats bezocht, deelde mij de 92jarige schoolmeester in het nabijgelegen Britswerd mede, dat zij begraven was naast hare vriendin Sara Moot, in 1675 met het gezelschap der Labadisten uit Altona te Wieuwerd gekomen en niet lang daarna aldaar overleden; en dit zal wel de juiste waarheid zijn. Want in het testament komen de volgende woorden »voor: »Scheÿdende uit dit leven en aertsche tabernakel, so ver»claer ick, dat ick met allen ernst begeere, dat myn lichaem sonder »eenige pracht of hoverdie sal begraven worden in alle eenvou»dicheit en christelycke nedrigheit, bevelende tot dien eynde het»selve aen de sorge van mijn dierbare herders en voorgangers »mrs. Pierre Yvoon en Pierre Dulignon, alsmede aen mijn broe»ders en susters na den Geest, versekert synde, dat sy met 't selve »sullen doen na alle myne begeerten, dewelcke ick aen haerEd. »heb bekend gemaeckt". Deze laatste uitdrukking doelt op hetgeen menvindt in de Eukleria, D. 2, bl. 35, betreffende haar verlangen om aan de zijde harer vriendin S. Moot te rusten en op gelijke wijs als deze — eenvoudig en nederig — ter aarde besteld te worden. Wat de koster te Wieuwerd in 1800 aan den pred. Schotsman, destijds te Sneek, later te Leiden, verhaalde, (zie Dr. Schotel, A. M. v. Schurman, bl. 265), dat het lijk, na eerst op het kerkhof begraven te zijn, in den grafkelder, toen deze gereed was, werd bijgezet, is derhalve op grond van eene zóó bepaald uitgedrukte begeerte hoogst onwaarschijnlijk; maar de kosters, — en ook hij, die mij in den grafkelder bracht, — vonden er hun voordeel in, dat zij het lichaam van Anna Maria aan de bezoekers

konden wijzen, schoon de man mij geen antwoord wist te geven op de vraag, waarom er op de bedoelde kist alleen A. en niet A. M. stond. Financieel belang hield dus de overlevering in stand. Ik voeg hierbij nog, dat hare woning te Utrecht, welker wanstaltig voorkomen, toen Mej. v. Woestenberg zich daarin schuil hield, ik *Nav.* XXVII, 64, beschreef, na het overlijden van deze, een geheel ander aanzien bekwam, terwijl een gedenksteen in den gevel aanwijst, dat dit huis eenmaal het verblijf was van de meest begaafde vrouw der 17de eeuw [1]. L. PROES.

Hoorndrager (XXXII, 344, 423, 517). Tallooze malen komt dit woord bij de schrijvers en onder 't volk voor. Ik meen dat ik eens iets van de afkomst er van gelezen heb en dat men die reeds in de mythologie moet zoeken, in de historie van Venus en haren manken echtgenoot Vulkaan en den krijgsgod Mars; doch mijn geheugen laat mij in den steek. Iets anders echter: men noemt een hoorndrager ook een koekoek. Indertijd las ik in een liedje (Een der Dordsche zender uitgaven?):

»Die koekoek telt zijn horens niet,
»Daar hij ze fraai vergulden ziet
»Door 't geld, door 't geld, door 't geld!"

Nu weet men dat de koekoek zijn eieren in eens anderen vogels nest legt en dat men, den koekoek afbeeldende, dezen weleens voorstelt met een achterwaarts gebogen staartkuifje, hetgeen wel iets van een hoorntje heeft, evenals de stralen uitgaande van een Mozeshoofd. — De Nieuwe Overtoomsche marktschipper heeft een liedje, dat wellicht een persiflage mag zijn op het overmatig gebruik van mythologische figuren bij de dichters uit de drie naastvoorgaande eeuwen. Men hoore en oordeele.

Vulkaan, dat was een hoornbeest,
Leander was een boer.
Cupido was een hoerenkind,
Vrouw Venus was zijn moêr.

---

[1] Het opschrift van dien in tegenwoordigheid van Prof. Dr. N. Beets en anderen 4 Nov. 1881 in het afgebroken en herbouwde huis geplaatsten steen luidt: »Hier woonde Anna Maria v. Schuurman". Was zij eene tijdgenoote van Voetius, haar voormalig woonverblijf staat op den zuidwestelijken hoek der Voetius-steeg. RED.

Onlangs verhaalde mij iemand de chronique scandaleuse eener Vlaamsch-belgische schrijfster, in antwoord op mijne vraag, waar die dame thans woonde. »Zij woont te X. in Oost-Vlaanderen en is gehuwd. Haar man is een echte Actaeon, zij heeft hem een paar prachtige hoorns opgezet". Kan Actaeons historie of de *stier* Jupiter hier eenige opheldering geven? G. P. ROOS.

KUNSTGESCHIEDENIS.

Borat (XXXII, 431), gewoonlik, by verkorting, als *brat* uitgesproken, is een soort van fyne, wollen, geweven stof, die in de zestiende en zeventiende eeu, als kleedingstof, by de nederlandsche vrouen in volle gebruik was. De goede nederl. woordeboeken vermelden dit woord; b. v. Van Dale, in beide formen *borat* en *brat*. By de Friesinnen vooral schijnt in vorige eeuen een bratten kleedingstuk voor weelde en pronk te hebben gegolden. Immers nog heden ten dage zeit men in Friesland van een rijk en deftig gekleede vrou: »hiu is alhiel în 't brat", al draagt zy ook geen enkel kleedingstuk meer van brat vervaardigd. *Brat* is dus heden ten dage in Friesland nog slechts in oneigenliken zin in gebruik. Die meer van deze zaak wil weten, leze het belangryke artikel »brat (hwat biste hjûd yn it brat!" Ut ornate hodie comta es!) in Halbertsma's Lexicon Frisicum. JOHAN WINKLER.

Garderobe eener huisvrouw (XXXII, 431). Zwarte *gebeelde* borst. Nog dragen de vrouwen van het eiland Marken een borststuk of borstlap, meestal van gebloemd meubelsits met zwarten grond. Of is *gebeeld* wellicht z. v. a. »bestikt met figuren"? — Een *rabat* zal een geborduurd of kanten halsdoekje of kraagje zijn. De *bef* heet in het Fransch »rabat".

Dr J. A. SNELLEBRAND.

Goutsblommen-azijn (XXXII, 336, 428). In een Inventaris vond ik »gepryseert" een groote fles met goutsblommen »asijn" op v £

A. J SERVAAS V. ROOIJEN.

Halsneusdoeken (XXXII, 336). 't Is eene zuiver Vlaamsche benaming, die men hier in Roesselare nog dagelijks hooren kan. 't Gebruik van den zakdoek, — »snuitdoek" bezigt het Martelaarsboek in zijn Vlaamsch taaleigen, — is betrekkelijk jong; ik geloof, dat er niet lang geleden een opstel over voorkwam in 't Leeskabinet. Neusdoek is Kadzandsch voor »halsdoek", bizonderlijk »vrouwenhalsdoek", wel te onderscheiden van »das", en wordt over het jak der Kadzandsche vrouwen om den hals gedragen, op de borst vastgespeld. Toen men nu eene fatsoenlijke wijze van neussnuiten invoerde, bezigde men daarvoor den borst-katoenen-halsdoek, vernederde dien wellicht tot neusdoek, en van hier nu de benaming halsneusdoek voor halsdoek en zak-neusdoek voor zakdoek.

G. P. ROOS.

Kleedingstoffen (XXXII, 480). *Camelotten-rok.* Het camelot behoort, evenals het kotting, het labadist, enz. tot de in onbruik geraakte stoffen; alleen de R. K. geestelijken hebben er nog gewaden van. 't Beteekent eigenlijk »kemelshaar", en was ook bekend als zoogenaamd gewaterd vestis undulata; zie Kiliaen op 't woord Kamelot. — *Craeckgoet* is alle soort van kostbare, fijne stof; »kraak" leeft nog voort in kraak-zindelijk, kraak-porselein, enz., en zinspeelt min of meer op breken (wegens zekere hardheid door weven en stijven ontstaan) in plaats van scheuren. — *Meniste caff.* Wetende dat de Menisten vroeger netjes, rijk doch deftig in kostbare en duurzame stoffen gekleed gingen, gis ik dat 't een kostbaar overkleed is, indien namelijk caff dezelfde beteekenis heeft als het overtrek van een boek, bij de Franschen chemise geheeten. Kaf en kaffestoor worden in Z. Vl. en, naar ik meen, ook elders gehoord; in Z. Vl. zegt men echter, wonderlijk genoeg, klaffesiin. — *Perpetuaen* verklaart, dunkt mij, bijna zichzelf, eene duurzame (zoogenaamd eeuwigdurende) wollen of linnen stof. — *Tapijtdekens* zien we in Vlaanderen nog dagelijks, stukken vloerkleed tot de grootte van een deken versneden, veelal het bovendek voor iets vormend. Met tapijt werden eertijds de muren behangen; van daar dat de behanger in Vl. tapisier (op zijn Nederduitsch uitgesproken) heet.

G. P. ROOS.

Namen van kleedingstukken enz. omstr. 1650 (XXXII, 383).

Forquet-stokken zag ik nog een kwart eeuw geleden onder door de kommiezen aangehaalde voorwerpen; men noemt ze in Z. Vl. mikken. Toen de zware musketten in zwang kwamen, had ieder schutter zijn vork, *forquet, forchet, fourchet.* Onze grensbewoners en de meeste Vlamingen noemen de eetvork nog fourchet. — *Beukspaan.* Onze vaderen waren in vele opzichten minder dierlijk dan onze hedendaagsche rauwvleesch-eters! Ze beukten den biefstuk en het gehakt met zware breede eikenspanen, die den vorm van een roeiriem hadden. Ik heb ze vóór een halve eeuw nog zien gebruiken — *Botterijdoekjes*, lees gerust »boterdoekjes", vierkante linnen doekjes, waarin men de ter markt gekochte boter wikkelde, die bij ons in langwerpig vierkante of kegelvormige stukken van vijf onsen verkocht worden. — *Borsiens* zijn wat men thans noemt *simesetten* (Fr. *chemisettes*, voorhemdjes. In Z. Vl. is een *borstje* een mans-, een *simeset* een vrouwen-voorhemdje. — *Tromp* is een flesch, die men bij plechtige gelegenheden gebruikte. Vondel zinspeelt op zoo iets, als hij ergens spot:

Wel zei Trompman, bij mijn *trompen,*
Bij mijn *fluiten*! dat gaat wel.

Hier is een woordenspel; trompen en fluiten zijn zoowel flesschen als muziekinstrumenten. — *Vlieger* kent ieder, voor wien Vader Cats nog huisboek naast zijn Bijbel is. 't Is de hooge stijve kraag der vrouwelijke tijdgenooten des echt galanten ridders. — *Leentgen* is stellig eene verkeerde lezing van *leeutgen.* Men had ze van gebakken aarde en van porselein; 't is Neêrland's wapen. — Een *hoep* (hoepel) was een breede gouden ring met een rond plaatje in 't midden, waarop eene roos in koraal, of zoo iets. — *Gesteeckte* (gestikte) *mutsen* waren ochtendmutsen of morgenmutsjes der vrouwen. — *Brantijsers*, strijkijzers? Ik denk aan pijp- of krul-ijzers, 't zij om de vliegers en mutsen te pijpen, 't zij om de lokken en tuiten te krullen. — *Mosketten* met *verketstocken* = *fourchet, mikke,* als boven. — *Keersladen* zijn kaarsvormen. In vele deftige huishoudingen slachtte men zelf eene koe en goot zijn eigen kaarsen. Ik heb ze vóór een veertig jaar nog meermalen zien gieten, (soms ook) druipen of leken. Steenen leeuwen, paarden, koeien, honden, visschen, muiltjes en schoenen zelfs, waren schoorsteenversierselen

van verglaasd aardewerk. Men zond ze ook naar China, en de Chineezen maakten ze precies na in porselein. — *Temis* is de Vlaamsche *teemse* van *teems,* waarvan de Franschen *tamise* gemaakt hebben, en niets anders dan onze zeef. *Teemsche* hoort men nog te Eede en in andere grensplaatsen. — *Doopluiers* zag ik wel met kant aan de zoomen, veel te kostelijk voor het doel. — *Hoofdspansel,* in Z. Vl. *keelspansel,* is een smalle strook linnen, om het achteroverwerpen van het hoofd, waartoe de meeste kinderen geneigd zijn, tegen te gaan. Men hecht de strook aan de schouders en het bovenhoofdje. — In een *tonnestoel* zag ik nog arme lui's kinderen zitten. De Z. Vl. noemt hem minder kiesch kikstoel, evenals overal elders in de platte volkstaal geschiedt. G. P. ROOS.

Twee stene Leeuwkens (XXXII, 383). Daar er tot heden geene verklaring is ingekomen van »gebacken", »geschilder" en »stene" Leeuwkens, wil ik hier uitdrukkelijk vermelden, dat 't schrift in andere inventarissen, o. a. één van 1626, geen twijfel overlaat of 't Leeu of Leen is. 't Is formeel Leeu. Nu wil ik ook opmerken dat er altijd *twee* genoemd worden, en dat zoo'n *paar* volgens een boelcedulle opbracht VIII St. VIII Pn. A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

Pimpeltgens (XXXII, 337). 't Waren kopjes met ooren, bijzonder bij het theezet (zei mijn grootmoeder, thans zegt men) theeservies; ook porseleinen kelkjes; en vandaar wellicht *pimpelen* aangaande iemand die een goed glas drinkt. G. P. ROOS.

Rolletjes (XXXII, 337). Onze bestuurder heeft het juist voor. Er waren meerdere voorwerpen op rolletjes, die zelfs op rolletjes gewonden in het haar aan de hoofdslapen gedragen werden; doch dit is »al da m'n eugt", ik weet al zulke bijzonderheden van mijne grootmoeder, die de modes harer jeugd enz. 1780—1830, goed gekend heeft. Ik bezit nog een oranje-kousenband, doch de rolletjes van blinkend lichtgeel hout met blauwe kwastjes zijn verloren gegaan. Op dezen kousenband staat met ingeweven zilveren letters, het bekende scherpe puntdicht van Jeremias De Decker:

»So schaerschheid de waardij der dingen rijsen doet,
So is een eerlijck man een onwaerdeerlijck goed".

Die kousenband is uit den patriottentijd; ik, oranjeziel, zou hem niet gaarne missen.

G. P. ROOS.

Ronde. »Korporaal, her haus! Waarom, daar onze militaire commando's nog al uit gallicismen bestaan, dit zuiver Hoogduitsch?" wordt *Nav.* XXXII, 385 gevraagd. Het kan, zou ik meenen, daaruit verklaard worden, dat, tijdens de Republiek, ons leger meest uit Duitsche troepen bestond. Men denke aan Werda! — »Ronde" wordt in den vorm van het verkleinwoord »rondje", in Westfriesland gebezigd van gezellige bijeenkomsten. De een of ander vraagt een gezelschap, en het gevolg daarvan is vaak, dat de genoodigden beurtelings hetzelfde gezelschap ten hunnent noodigen. Men noemt dit een »theerondje", een »koffierondje". Het heeft iets van hetgeen men te Amsterdam, en wellicht elders een »kransje" noemt; dit laatste is echter doorgaans van meer duurzamen aard, en heeft geregeld op vastgestelden tijd plaats.

Dr. J. A. SNELLEBRAND.

Tonnestoel (XXXII, 385). Zeer zeker is dit voorwerp een kinderstoel, in den geest zooals de redacteur daar ter plaatse heeft aangewezen. In een inventaris van a°. 1625 vind ik dadelijk na »wieg" en »krebbe" genoemd een »staetonne". Ik meende ook deze tweede benaming van zoo'n voorwerp te mogen mededeelen.

A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

[Dr. J. A. Snellebrand bericht dat de kinderstoel in Westfriesland schier nooit anders dan »de ton" genoemd wordt.]

V R A G E N.

Rabat (XXXII, 383, 431, 78) moet ook een kleedingstuk zijn, want herhaaldelijk komt 't daaronder voor. Laatst vond ik in eene rekening a°. 1638, van zeker weeskind: »over coop van verscheyde linnen rabatten". Nadere verklaring en woordafleiding wordt verlangend tegemoetgezien. Zie hiervoren, bl. 567.

A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

TAALKUNDE.

Taalgebruik (XXXII, 53). Verlengde men zelfs de woorden op »d" eindigend, met eene stomme »e", zoo gebruikte men ook op het eind eene »h", vooral achter de »t", (misschien wel uitsluitend), hetgeen blijkt uit twee voor mij liggende zegels, waarvan het eene te lezen geeft »greve to Montfoerde" en het andere »v. Muntforth". Dat dit niet altijd willekeurig geweest zal zijn, wordt t. a. pl. m. i. terecht aangemerkt. Denkelijk heeft klankgelijkheid hiertoe soms medegewerkt; b. v. het geslacht v. Oorte in Brabant, waarvan o. a. bekend is Jelis (Gillis) v. Oorte, secretaris 1350 van heer Henrik v. Berghen, stammende uit het oud-adellijk geslacht v. Oerten (welks wapen zij ook voerden), wordt in onderscheidene stukken, zelfs reeds van de XV eeuw, soms als Oorth gespeld; hier heeft de »h" dus de stomme »e" vervangen, en dat dit juist achter de »t" geschiedt, veroorzaakt wellicht de korte klank. Oórth (laat de »h" goed hooren!) geeft eenigermate den klank Oórte (kort uitgesproken) terug; hetgeen bij »oorde" niet mogelijk is.

T. B.

De dood en het sterven in de volkstaal (XXXI, 579). Hij ligt op zijn dooie rug.

Pais en Vrede (XXXI, 232). 't Woordeke *pais* is ook op de Veluwe geen vreemdeling, maar men heeft 't er niet leeren kennen uit Vondel's gedichten of uit Hooft's historiën. Uit een dictionnaire nog minder. 't Is een echt volkswoord, zoo oud als er jongens geweest zijn. Als zoo nu en dan de levenslustige knapen 't om dit of dat »uut de rii" krijgen en ze raken vervolgens met elkander »an 't worstelen" — zoo heet hier 't vechten, — dan kan men 't hooren, 't zij van de omstanders of getuigen die meenen dat aan de eer voldaan is, 'tzij van de onderliggende partij die zich de zwakste gevoelt en wel de minste wil wezen. 't Roepen van *pais* maakt een einde aan 't gevecht; 't is de wapenstilstand die den vrede, de nieuwe kameraadschap voorafgaat. A. AARSEN.

[Dit Veluwsch gebruik van *pais* bevestigt dan volkomen de *Nav.* XXXI, 234, 5 beproefde verklaring.]

Diernamen als geslachtsnamen (XXVII, 389–95; XXXII, 432). Hiertoe behoort ook de naam Gobius, daar dit uit Italië stammend, doch sedert de 16de eeuw in Nederland aanwezig geslacht den zijnen ontleend heeft aan de, voornamelijk in de Tyrrheensche zee aanwezige beenige visschen van dien naam; hetgeen ook blijkt uit hun wapen, dat volgens een oud zegel, vroeger was Gedeeld: 1 in zilver een natuurlijke gobius, 2 in zilver drie zwarte golvende dwarsbalken, en later gevoerd werd Gevierend. 1 de gobius (waarvan, — denkelijk aan den graveur te wijten, — later een met zes vruchten beladen tak is gemaakt), 2 in zilver drie oranjeboomen naast elkander, 3 in rood een witte roos met groenen gebladerden stengel, 4 de drie golvende dwarsbalken. In eene geneal. v. Friesheym staat: Agnita v. Fr. tr. 1630 N. Gobius di Mare. Dit laatste duidde denkelijk de plaats van herkomst aan, daar er reeds in 1480 Gobiussen in Nederland woonden. V. O.

Batteklan (XXXI, 87, 325). Volgens mondelinge opgave van een Vlaming heeft de Z.Vl. de beteekenis van batteklan zeer goed bewaard. 't Zal zijn van battre le tambour, battre la retraite, bij garnizoensverwisseling of overgave eener vesting, waarbij den soldaten 't bevel gegeven werd om met pak en zak op te breken. Santeboutiek is de winkel van heiligen-beeldjes, eene schimpende uitdrukking der Carmagnolen. G. P. ROOS.

[Vgl. *Santekraam.*]

Batteklan. Het Fransche populaire woord is *bataclan*, en wordt gebezigd voor »lastige nasleep, rommel", enz. J. C. d. R.

Bataclan. Over Ba-ta-clan schrijft Plantenga in zijn »Reisgids" 1868, bl, 58, aldus: »Tot 1866 had men te Parijs slechts twee inrichtingen van dien aard (*cafés-concerts* of *musi-challs*), de *Eldorado* en de *Alcazar*, doch in het voorjaar van 1866 is in een nieuwe wijk het uitgestrekte *café-concert* van den naam *Ba-ta-clan* geopend; het is gebouwd door Charles Duvalen, staat digt bij het cirque Napoléon, daar waar de boulevard du Prince Eugène en Richard-Lanoire elkander snijden. Geen bezoeker van Parijs moet verzuimen het te bezoeken. Dit geheel als eene ontzaglijke

Chineesche pagode ingerigte gebouw overtreft in grootte en pracht al wat tot heden (1868) van dien aard is daargesteld [1]) geworden. Van buiten bewondert men de terrassen, de belvedères, de balcons, de véranda's, de vreemde daken en standaarden, de lantaarns, enz.; van binnen de kolommen en versieringen der vestibules, der trappen, der koffijzaal, der billartzalen enz., — alles in Chineeschen stijl en met verschillende kleuren beschilderd. Vooral de groote concertzaal, grooter dan de zaal der opera, is éénig in hare soort. Zij wordt bij dag door twintig groote dakramen verlicht en gelucht; twintig fantastisch versierde kolommen schragen het prachtige en vreemde plafond; de wanden zijn met doek bekleed, dat beschilderd is met huiselijke en maatschappelijke bedrijven der Chinezen. Eene prachtige galerij (in loges verdeeld) is rondom binnen in deze zaal aangebragt. De zeer overvloedige verlichting bij avond is tooverachtig; men ziet er noch lampen, noch kroonen, noch candelabres, maar reusachtige guirlandes van gaslicht slingeren als paarlsnoeren van het plafond door de gansche zaal, en vormen haar tot een tooverpaleis uit den »Duizend en één Nacht". Het fraaije ook chineesch versierde tooneel achter in de zaal is daarvan niet door een gordijn, dat opgetrokken wordt, gescheiden, maar door een waaijer die zich regts en links opent.'›

't Is om te watertanden, dacht ik, en Bataclan werd door mij bezocht. Het was het »volk", dat ik er vond. De parijsche ouvrier in de witte kiel, de blouse-mannen, met vrouwen, meisjes en dochteren. Wat ik er zag: de platte klucht, een bonte mengeling van kleuren, een dichte rook van de honderden pijpen en sigarettes, en bij 't hooren... zouden zeker de haren te berge zijn gerezen van de vele viezigheden die verkocht werden, doch 't rechte van den zet wordt door ons hollanders, met ons »kinderschool-fransch" toch niet begrepen. Voor de damesreizigsters, bezoeksters van Bataclan, is dit zeker gelukkig. Toen ik t'huis kwam, sloeg ik het

[1]) Dit germanisme komt op rekening van Pl. 't Is anders merkwaardig hoeveel er tegenwoordig »daargesteld" en ook geschreven wordt waarvan men *opname* vraagt. Zelfs *De Wekker* (schoolblad), de *Nieuwe Rotterdammer* en zoovele andere dergelijke bladen verleenen voortdurend *opname*. Verder wijs ik nog op *eerstens* en *vingerwijzing*. Laat ons toch die vreemde indringers verbannen!

woordenboek van Servaas de Bruin open en vond daar Bataclan, en voor Ba-Ta-Clan, dat ik bezocht had, een welgekozen woord in Rommelzoodje. A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

Aerschot (XXXI, 338). *Aer* (akker, bouwgrond) komt zeer zeker veelvuldige malen, evenals het werkwoord *aren*, in het oudere Nederlandsch voor; *schot* = tuin; dus Aerschot als omtuinde akker, klinkt zeer goed, doch ik herinner aan het Fransche *Côste*, *Côte*, kust of *Coté*, eene verhevenheid. *Hondschoten* (*Hondscote* der Franschen), *Côte d'or* en *Cotée gelée*, zullen zeker wel iets anders zijn dan tuinen. Ik denk aan kust, verhevenheid, hoogte, en vraag: kan *Aerschot* ook niet »hooge akker" beteekenen en op de oude kust van zee of meer doelen? Hondscote of Hondschoten doet mij denken aan »offerkust" of »kust der offers"; immers v. Dale verklaart Hondeghems-ambacht door »Offerplaats-ambacht". G. P. ROOS.

[Vgl. hierboven, bl. 340.]

Aarsen (XXXI, 183; II, 54). Wij hebben te kiezen uit drie woorden, en dan beteekent de naam òf een landbouwer òf een landbewoner, want ik vermoed dat we ons bij *Aart* moeten bepalen, zonder ons bij Aernhout, Aernout, Arnold, Arnhold of Arnulf, die mij meer Germaansch voorkomen, te moeten ophouden.

1°. *Aar*, *are*, Kil. *aere*, *ere*, *nere*, dorschvloer, *area*, pavimentum (als oorspronkelijk uit hard-gedroogde klei saamgesteld).

2°. *Aar*, *are*, beek, kleine waterloop, spruit, b. v. de Aertgracht (bij Aardenburg); dus *ader*. Een land is *dooraderd* met kleine vlieten of beken.

3°. *Aard* of *aerd*, meerv *aarden*. Een plein dienende tot los- en verkoopplaats van hout, steen, tegels, steenkool, enz.; pand naast de rivier, waar men het vlas, dat gerot moet worden, af lost; klein perk, waarop men de lokvogels en slagnetten voor de vinkenvangst plaatst, dus vinkenbaan.

In 't eerste geval beteekent dan *Aart* een dorscher en *Aarsen* een dorscherszoon; men vergelijke de familienamen Landman (Aardenburg), Boerman (Groningen) Bouman (ibid.), enz. In het tweede geval, dat mij 't meest toelacht, wil Aert zeggen Aerbewoner; vgl. de familienamen Beeckman, Beekman, v. den Beke, v. der Vliet, v. der

Sloot, v. der Gracht, in Holland, Zeeland, Vlaanderen en zeker ook elders. De eene naam ontstaat vaak uit den anderen. Het 3e Aard vinden we waarschijnlijk in v. den Aarde (Zeeland en Vlaanderen) terug. G. P. ROOS.

VRAGEN.

Ei of ij. Drukfout of geen? Mijn regel is, dat alles wat in Z.-Vl. *ie* of *i*, in 't Holl. *ij* klinkt, met *y* gespeld moet worden, uitgezonderd *boekwiet* en *ceins*, dit laatste wellicht niet eens. Maar nu vind ik bij v. Kaetsveld meermalen »geëikt", in zijn werkje »Van waar onze Bijbel?" Amst. 1877. 'k Zie het voor een drukfout aan, doch ik vind ook die schrijfwijze bij A. A. Deenik in de vertaling van Hacklander's roman: »Aan den oever en op het meer". De laatste echter schijnt op meerdere punten niet vast te staan; meermalen spreekt hij van Latijnsche zeilen, in plaats van »latijnzeilen", zooals de zeelui zeggen. Ik denk dus bij hem aan spelfouten of taalfouten. Denk ik goed? G. P. ROOS.

Ik heb hem (haar) voor de roode deur gehad = gekapitteld, de les gelezen. Van waar deze uitdrukking?

Gilde, geld. In zijne geschiedenis der Krels van Vlaanderen, 2de Jaargang van de Brugsche Halletoren (een weekblad), in het nummer van 5 Sept. 1875, zegt de schrijver Karel Deflou: »De gilde trad ook somwijlen op als een genootschap, waarvan de (welks) schatkist de ellende zijner leden verzachten, de verliezen en rampen door brand of schipbreuk ondergaan, vergoeden kwam". In eene noot zegt hij: »Men bemerke hier, hoe nauw de woorden *gilde* en *geld* met elkander in verband staan". Van *gilde* sprekende, vraag ik almede, of de uitdrukking *gildig*, die men in de Vlaanderen hoort, ook elders gebezigd wordt? Dit gezelschap heeft *gildig leute*, veel vermaak gehad. Ze hebben *gildig* (lustig) gedronken, *gildig* (ferm, hard) gevochten; en zoo komt dit bijwoord (ook soms als bijvoeglijk-naamwoord) tallooze malen in de spreektaal voor. G. P. ROOS.

[Het Nederduitsch kent alleen *geldig*.]

Pendoppo, pandoppo. *Nav.* XXX, 319, noot, leest men, dat een »pendoppo" een van alle zijden open vertrek is. Een »pandoppo" op Java zag ik onlangs beschreven als een lang open gebouw, waarin de regent met de inlandsche hoofden vergadert, vreemdelingen ontvangt en doorgaans eenige uren van den dag doorbrengt. Is »pendoppo" en »pandoppo" één woord, dat »pandoppo" behoort te luiden? Zoo ja, wat wordt er door aangeduid, een vertek of een huis?

Rouwfeest. Onlangs las ik ergens dit woord. Is dit goed uitgedrukt? Feest, — denk aan het Latijnsche festum, festus! — geeft immers altoos iets verblijdends te kennen? Ik weet ja, dat rouwplechtigheden voormaals, — en misschien nog wel hier en daar op het platte land, — bij voorbeeld bij begrafenissen uit onbeschaafdheid dikwerf in feestelijkheden ontaardden. Doch dien tijd en stand van zaken raakt men tegenwoordig van lieverlede *overal* te boven. En in 't verband, waarin ik het woord las, was geen zweem van zoodanige ontaarding te bespeuren. Integendeel, 't was en 't bleef rouw, van 't begin tot het eind. Daarom spreekt men immers ook terecht van Joodsche of Christelijke feest- *en* gedenkdagen, omdat niet *alles* daarbij tot vreugde stemt of stemmen kan. Zelfs het verouderde *vierdag* werd, naar ik meen, steeds op verblijdende omstandigheden toegepast, alhoewel de beteekenis zich zoowel aan droefheids- als aan vreugdebetoon kan hechten. Derhalve, mag »feest" synoniem en promiscue met »plechtigheid" worden gebezigd?

Schabbe (XXXI, 383, 7; II, 187). Er moet een wortel *schab* bestaan hebben, waarvan de beteekenis niet moeilijk te raden is. *Schabbernak* is in het Oud-dietsch valsch, bedriegelijk, gemeen. Onze zeelieden gebruiken de woorden »schavielig" en »schavielen" voor versleten en verslijten (door afslijting). »Schavierig" beduidt in de Meierij van den Bosch losbandig, liederlijk.

A. J. C. KREMER.

[In Nederbetuwe wordt *schavierig* ook in de beduidenis van »onbehouwen", »slordig", nopens een onordelijk huishouden gebezigd.]

Turfnaaisters. Daar *Nav.* XXVII, 186, zonder twijfel van naaisters, — oudtijds »naaistrengen, naaistriggen" geheeten, — sprake is, kan men vragen of het »turfnaaien" niet bestond in het leveren van naaiwerk ten behoeve van de stad (Zierikzee) voor gasthuizen, godshuizen, en daarvoor van den turfboer turf bekomen; zoodat het dan een van den magistraat uitgaand betalen met gesloten beurs was? Het ging van den magistraat uit, omdat het naaiwerk voor stadsdoeleinden strekte. De vrouwen, die »haar in deezen hebben vergeeten", en gevolgelijk »gesuspendeerd" werden van dit privilegie, waren dan trage, slordige of oneerlijke naaisters geweest. Kwam dat turfnaaien ook op andere plaatsen voor, of was het uitsluitend Zierikzeesch? Zoo ja, bestonden er te dier stede in den loop der 16e en 17e eeuw zoovele openbare inrichtingen van liefdadigheid?

Weersbuyck. Te Brielle moest de papegaaischieter, blijkens *Nav.* XXVIII, 379, het gezelschap der kloveniersschutters beschenken met een »vetten weersbuyck". Wat schonk hij dan?

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

Predikanten van Hulst (XXXII, 493, *Vervolg*).

XI. Willem Rolandus, j. m. alhier gekomen 1705, begr. 22 Febr. 1725, ondtr. 1 April geh. in den polder van Namen 18 April 1707 m. Anna Catharina Nacken, begr. 8 Oct. 1744, wede v. Cornelis Volkaarts.

1. Daniel R., geb. te Antwerpen alhier gedoopt 6 Nov. 1707 (get. Dan. Rolandus en zijne vr. Jaca Lidius).
2. Anna Maria R., ged. 5 Juni 1711, geh. 23 Juli 1746 met Abraham Rolandus j. m. geb. te Dordt.
3. Jacoba Alida R., ged. 5 Juli 1716, geh. 14 Jan. 1739 met John Michiel Schoon j. m. vaandrig.

a. Fred. Willem S., ged. 27 Nov. 1739 (get. kap. Fred. Pr Schoon).
b. Maria Eliz. S., ged. 3 Mei 1741 (get. Maria Ida Schoon, vrouw van Joh. George Hebenstreijt).

c. Laurens Johs Michiel S., ged. 2 Aug. 1744.

Begr. kind van pred. Rolandus 19 Juni 1710.

» » » » » 6 Feb. 1737.

Overl. Hulst 22 Sept. 1705 (doch daar niet begr.)

prop. .... Roelandus.

XII. Ernst Lodewijk Diederichs, alhier gekomen 1711, begr. 20 Nov. 1729.

XIII. Johannes Hubertus Jungius, alhier gekomen 1720 (beroepen 4 Nov. 1719), vertrokken naar Vlissingen 1728 (Vlissingsche kerkhemel, bl. 239). Constantia v. Duyren.

Pieter Johannes J., ged. 7 Febr. 1723.

Digna Stevina J., ged. 22 Dec. 1724 (get. Stefanus v. Essen, stedehouder v. Hulst en Hulsteramb., en Digna de Waeijer, vrouw van Johs v. Spijkerhof, schepen van Hulst).

Steven J., ged. 25 Sept. 1726 (get. Stefanus v. Essen en zijne vrouw Sara Praet).

Johan Constantijn J. ged. 12 Dec. 1727.

Begr. kind van pred. Jungius 27 Mei 1720.

» » » » » 22 Juni 1726.

» » » » » 18 Dec. 1727.

XIV. Johannes Martinus Themmen, alhier gekomen 1726, begr. 9 Jan. 1728.

XV. Petrus Matheus Gargon, alhier gekomen 1728, vertr. naar Vlissingen 1744. Geertruida v. der Stelling.

1. Jacob G., ged. 15 Sept. 1728 (get. Franç. Hk. Gargon, pred. te Zuidzande; E. L. Diedericx; Christina v. der Stelling, vr. van Jacob Andriessen de Wael).
2. Agneta Adriana G., ged. 5 Oct. 1729 (get. Adriana du Mont, vr. van pred. F. H. Gargon te Zuidzande).
3. Matheus G., ged. 4 Feb. 1731.
4. Matheus G., ged. 15 Juni 1732.
5. Petrus Matheus G., ged. 16 Feb. 1735.
6. Cornelia G., ged. 4 Jan. 1737.
7. Christina G., ged. 3 Oct. 1738.
8. Petrus Matheus G., ged. 6 Jan. 1740.

9. Matheus G., ged. 11 Jan. 1743.

Agneta Gargon. Pieter Muratel luitenant.

François Muratel, ged. 21 Sept. 1727 (get. Franç. Gargon, zie Vlissingsche Kerkhemel, bl. 213).

Begr.	kind	van	pred.	Gargon	29 April	1731.
»	»	»	»	»	23 Nov.	1732.
»	»	»	»	»	8 Jan.	1737.
»	»	»	»	»	9 Juli	1737.
»	»	»	»	»	24 Sept.	1740.
»	»	»	»	»	3 Feb.	1744.

XVI. Jacob Obreen, alhier gekomen 1728, begr. 5 Dec. 1737.

Cornelia Maria Vermeulen, begr. 29 Sept. 1730.

1. Christina Jacoba O., ged. 15 Dec. 1728 (get. Dr Joh. Vermeulen en Catha Vermeulen); geh. m. 1° Johannes David Bake, begr. 2 Juni 1763, 2° 13 Nov. 1774 Nikolaas Hexenius j. m. luit.-kol.-ingenieur.

a. Adriaan Otto B., ged. 5 Mei 1754 (get. Catha Vermeulen wede Wouters).

b. Catha Johanna B., geb. 17, ged. 24 Sept. 1755 (get. Catha Joha Bake, geh. m. C. H. J. de Laet, kapitein).

c. Clasina Wilha Abramina B., ged. 25 Aug. 1756.

d. Elisabeth Johanna B., ged. 14 Sept. 1757.

e. Wilhelmina Jaca B., ged. 15 Nov. 1758 (get. Wilha Hartman, vr. van Jan Obreen, secretaris van Schieland te Rottm).

f. Cornelis David Johan B., ged. 19 Dec. 1759.

g. Isabella Petronella B., ged. 8 Febr. 1761 (*Nav.* XXIV, 269).

h. Johan Baptist B., ged. 16 Jan. 1763 (get. Jan Baptist de Salis en zijne vr. I. A. Moorman)

i. Johanna Jaca B., ged. 14 Dec. 1763 (get. Jacob Overschie en zijne vr. Catha Johanna Bake).

2. Otto O., ged. 13 Sept. 1730 (get. Apollonia Vermeulen, wede Groenewal;) begr. 27 Sept. 1730.

Cornelis Obreen, broeder (?) van pred. O., j. m. van Rotterdam, werd schepen van Hulst, aldaar begr. 23 Juli 1742, ondtr. 27 Maart

1731, tr. te Middelb. Catharina Vermeulen, j. d., ald. geboren. (Zij herondertr. 26 Oct. 1743 Willem Wouters, stedehouder van Hulst en Hulsteramb., wedr van Petronella Wouters.)

1. Otto O., ged. 7 Juni 1733, (get. Jacoba Verstegen); werd schepen van Hulst, deed ondertr. aldaar 27 Febr. 1754 met Clasina Dina Cornelia Wouters, j. d., ged. te Hulst 21 Maart 1736, dr v. Abr. Wouters, auditeur, en van Joha Lucra v. Vlisseghem, begr. 13 Dec. 1769; hij hertr. te Heinsdijk 16 Juni (ondtr. Hulst 31 Mei) 1771 Jacoba v. Staa, j. d., geb. in den Haag, begr. te Hulst 30 April 1787.

a. Catha Joha O, ged. 11 Dec. 1754 (get. Catha Joha Bake), geh 9 Juli 1785 met Hendrik Ferdinand baron v. Raden j. m., geb. te Braetschen in Saksen, luit. der infanterie (laatsten kommandant van Hulst).
b. Cornelis Johs O., ged. 15 Jan. 1756.
c. Christina Joha O., ged. 6 April 1757, geh. 17 Dec. 1777 met Otto George Gockinga, j. m., kapit.
d. Wilha Joha O., ged. 14 Jan. 1759, geh. 11 Feb. 1778 met Johs Reimerus Eckringa j. m. vaandrig.
e. Benna Dina Wilhelmina O., ged. 13 Febr. 1760.
f. Jacoba O., ged. 19 Juli 1761.
g. Martina O., ged. 15 Dec. 1762.
h. Wolfaerd Hendrik Adriaan O., ged. 11 Nov. 1764 (get. Adriaan Antie Wouters, schepen v. Hulst, oom van 't kind, en Wolferdina Henra Corna v. Vlisseghem, vrouw van kap. Joh. Bernard de Valcke.
i. Benna Dina Wilha O., ged. 14 Mei 1766.
k. Benjamin Jacs O., ged. 26 Sept. 1767.
l. Jaca Anna O., ged. 30 Oct. 1768.
m. Adriaan Johan O., ged. 2 Mei 1773.
n. Jan Corns O., ged. 19 Febr. 1775 (get. Corns Baas, not. en proc. te Middelburg).
o. Antonie O., ged. 29 Dec. 1776.

2. Christina Jacoba O., ged. 6 Oct. 1734 (get. Joh. Vermeulen, Christina Berdenis).

Begr. kind van pred.	Obreen	19	Aug.	1729.
» » »	J. D. Bake	18	Juli	1754.
» » »	»	2	Dec.	1758.
» » »	»	6	Oct.	1760.
» » »	»	23	Mei	1763.
» » »	Otto Obreen	11	Jan.	1763.
» » »	»	24	Maart	1763.
» » »	»	27	April	1763.
» » »	»	14	Oct.	1767.
» » »	»	1	Mei	1769.
» » »	»	22	Juli	1776.
» » »	»	27	Dec.	1779.
» » »	»	27	Jan.	1784.

XVIII. Johannes Willem Paris, alhier gekomen 1738, geb. te Anhalt Bernburg, begr. 14 Dec. 1776, geh. 10 Dec. 1741 met Johanna Theodora Streso, ged. te Hulst 1 Maart 1713, begr. aldaar 9 Nov. 1789, dr van Mr. Caspar en van A. A. Wierts.

1. Mr. Emanuel Casper Jacobus P., ged. 21 Oct. 1742, schepen en griffier van Hulsteramb., † te Antwerpen, hevig Franschgezind, geh. 1° 29 Maart 1769 Catha Joha Bodel, geb. te Zierikzee, begr. te Hulst 29 Juli 1773; — 2° te Breda 17 Aug. 1774 Theodora Jacoba Cornelia Versluijs, ged. te Hulst 2 Febr. 1755, wonende te Breda, dr van den ontvanger Corns Jacs Versluijs en van Maria Jacoba Naasthoven [1]).

[1]) Cornelis Naasthoven j. m. kolonel, begr. Hulst 10 Juli 1747, geh. 23 April 1718 met Elisabeth van Meekeren j. d., begr. 14 Maart 1752.

1. Johanna Bernardina N., ged. 22 Jan. 1719, begr. als wed. 2 Maart 1776, geh. 18 Jan. 1743 met Abr. van Goethem j. m. kap.-luit. geb. te Vlissingen, zoon v. Pieter, burg. aldaar.

   a. Pieter Cornelis v. G., ged. 1 Dec. 1743 (get. P. v. Goethem, schepen v. Vlissingen).
   b. Levinus v. G., ged. 29 Dec. 1748 (get. Theodora Catha Naasthoven).
   c. Cornelis Christoffel v. G., ged. 18 Juni 1755.
   d. Maria Theodora v. G., ged. 11 Mei 1757.

2. Jacobus N., ged. 7 Juni 1720.
3. Theodr Hendk N., ged. 17 Juni 1722.

a. Catha Petra Joha P., ged. 20 Juni 1770 (get. Johs Paulus Bodel, schepen van Hulsteramb.); begr. 17 Nov. 1782.
b. Pieter Emanuel Johs P., ged. 28 Juni 1771 (get. P. Snellen, wed. dr. en schepen te Breda; Pieta Elisabeth Bodel [1]) vr. van Gualtherus Soetens, pred. te Schiedam).
c. Cornelis Willem P., ged. 9 Jan. 1773 (get. Catha Maria Bodel, vr. van burg. van Tholen Corns Blankert).
d. Magda Elis. P., ged. 31 Maart 1776.
e. Jeannette Theodora P., ged. 16 Juli 1780.

4. Theoda Catha N., ged. 10 Nov. 1723, begr. 2 Jan. 1779.
5. Maria Jacoba N., ged. 12 Mei 1726, geh. 23 Dec. 1746 met Corn. Jac. Versluis (*sic*) j. m. v. Middelb., schepen van Hulst en ontv. van Hulsteramb.

a. Cornelis V., ged. 10 Nov. 1748, begr. 26 Nov. 1748.
b. Corna Jaca V., ged. 17 Jan. 1751.
c. Marinus Eman. Corns V., ged. 13 Febr. 1752.
d. Theodora Jaca Corna V., ged. 2 Febr. 1755.
e. Will. Corns V., ged 23 Febr. 1757.

6. Jacoba Kunera N., ged. 22 Febr. 1728.
7 Jaca Joha N., ged. 27 Juli 1729.
8. Jaca Joha N., ged. 9 Febr. 1731.
9. Henda Jaca N., ged. 8 Juni 1732.
10. Catha Adra N., ged. 21 Juli 1733, geh. 12 Maart 1753 met Jan Isaäk Staakman (Stakman), j. m., geb. te Venlo, vaandrig.

a. Ludowica Jac S., ged. 25 Nov. 1753.
b. Corn. Jan Adn S., ged. 19 Febr. 1755.

Begr. kind van C. Naasthoven 3 Juli 1722.
» » » » » 19 Sept. 1722.
» » » » » 26 Maart 1728.
» » » » » 4 Febr. 1730.
» » » » » 12 Febr. 1731.
» » » » » 19 Aug. 1736.

Begr. wed. Raadsheer Versluijs 16 Aug. 1755.

In den Haag vond ik: Arij Leendertz Naesthoven, guardenier van Z. M. van Boheme j. m., ondtr. 10 Nov. 1624 met Trijntje Huijge, j. d. Zou de genoemde kolonel *Cornelis* van hem afstammen? De naam evenals het wapen (zie Kwartierstaten) zouden dan zinspelen op de eenmaal bekleede betrekking van tuinman wonende *naast* den *hove*.

[1]) Overl. te Hulst 23, begr. 27 Sept. 1773 Pieter Jacob Bodel, luitenant-kolonel, majoor-kommandart v. Hulst

2. Egbert Wlllem Theodoor P., ged. 16 Oct. 1743 (get. Egbert Coopsen, pred. te Yzendijke), hij werd schepen en griffier v. Hulst, stierf aldaar en huwde 3 Sept. 1771 Cornelia Jacoba Versluijs, ged. te Hulst 17 Jan. 1771 (zuster van T. J. C. Versluijs bovengenoemd).

a. Willem P., ged. 4 Nov. 1772 (get. Magda Corna Versluijs, vrouw van Matheus Corns Versluijs, schepen van Breda).
b. Jan Jacob P., ged. 15 Sept. 1776.
c. Cornelis P., ged. 21 Sept. 1777.
d. Maria Magdalena P., ged. 16 April 1780.
e. Cornelis Jacobus P., ged. 24 Mei 1781.
f. Cornelia Wilhelma P., ged. 24 Febr. 1783.

3. Alida Charlotta Albertina P., ged. 27 Juli 1746, geh. te Hulst 3 Dec. 1767 met Cornelis de Brauw, j. m., geb. v. Zierikzee, luitenant-kolonel.

a. Daniel de B.. ged. 18 Sept. 1768 (get. Hester Stavenisse wed. Daniel de Brauw, in leven luit.-kolonel).
b. Theodora Hester de B., ged. 22 April 1770.
c. Willem Maurits de B., ged. 26 April 1772 (get. Dan. Maurits de Brauw, schepen van Zierikzee).
d. Cornelia Maria de B., ged. 13 Juni 1773 (get. Maurits Cornelis v. Borsselen en zijne vrouw Corna Maria de Brauw).
e. Cornelia Stavenisse de B., ged. 5 Febr. 1775.

4. Beatus Constantinus P., ged. 11 Aug. 1754 (get. Constantinus Streso en zijne vr. Beatrix Eliz. Pompe), begr. 23 Jan. 1757.

Begr.	kind van luit. de Brauw	3	Jan.	1711.
»	Jkw Helena de Brauw	13	Mei	1771.
»	kind van W. E. F. Paris	8	Dec.	1774.
»	» » E. C. J. Paris	23	Jan.	1777.
»	» » W. E. T. Paris	13	Nov.	1777.
»	» » W. E. T. Paris	2	Dec.	1777.
»	» » W. E. T. Paris	12	Juli	1783.
»	» » E. C. J. Paris	25	Mei	1784.

XIX. Nikolaas Barkeij, Theol. Dr., alhier gekomen 1744, 1751 vertrokken naar Middelburg, overl. als emer. Duitsch pred. van

den Haag 18 Juni 1788, nadat hij van 18 Sept. 1754 tot 21 Nov. 1765 hoogleeraar te Bremen geweest was.

Debora Aletta Boots.

Debora Aletta B., ged. 10 Jan. 1745 (get. Rebekka Barkeij, vrouw van H[k] Meijer te Bremen).

Catharina Maria B., geb. 10, ged. 15 Oct. 1747 (get. Maria Magd[a] Barkeij, vrouw van hoogleeraar Fred[k] Joh[s] Arnoldus Schumacher, Dr. in de Godgel. te Bremen).

XX. Evert Braam, alhier gekomen 1751, begr. 24 Dec. 1772; zijne vrouw werd begr. 7 Maart 1752.

Begr. Eliz. Braam 6 Juni 1753.

Arnoldus Braam, j. m., geb. te Heijnsdijk, pred. te Kattendijke, ondtr. Hulst 12 Jan. 1762 Johanna Arnolda v. Cuylenburgh, j. d., geb. en won. te 's Heer Abtskerke.

George Christiaan Kraft, adjudant, geh. m. 1° Isabella Charlotta Frankenhof, begr. 26 Oct. 1763; 2° ondtr. 8 Febr. 1764 Susanna Elisabeth Joly, ged. te Hulst 16 Jan. 1743, dr van Felix Abraham en van Anna Maria de Swarte; 3° ondtr. 24 Dec. 1768 Adriana Jacoba Braem, j. d. van Leiden.

XXII. Jacobus Gijsbertus Wichmans, alhier gekomen 1755, overl. 26 April, begr. 1 Mei 1769; zijne vrouw Martha Henrika de Superville was 17 April 1769 begraven.

XXIII. Jacobus Arnold Heeser, alhier gekomen 1769, overleden 2, begr. 6 Juli 1778.

XXIV. Jacobus Cremer, alhier gekomen 1773, vertrokken naar Middelb. 1783, tr. 1° Johanna Jacoba Greve, begr. te Hulst 12 April 1776 nalatende 4 weezen; 2° ondertr. 11 Nov. 1778, tr. te Middelb. Anna v. der Does, wed[e] Gerrit Evert Popta, wonende te Middelburg. Zij huwde later H. J. Krom.

Begr. kind van pred. J. Cremer 7 Maart 1778.

XXVI. Adriaan Cremer, alhier gekomen 1779, vertrokken naar Yzendijke 1796. Hij deed ondtr. 30 Maart 1792 en huwde te Amst. Maria Alida Swavinck, wed. van Ab[m] Hennebo, wonende te Amst.

XXVII. Johannes Fredk v. der Sloot, alhier gekomen 1782, vertrokken naar Vlissingen 1788.... Gehuwd met... had eene dr Maria Antonia Wilhelmina v. d. S., begr. 16 Sept. 1782.

XXVIII. Willem te Water, alhier gekomen 1784, vertrokken naar Leiden 1788, ondtr. 12 April, geh. te Hulst 2 Mei 1788 met Alida Bakker, j. d. van Utrecht. Zie J. v. der Baan, Geschiedk. Beschouwing van Zaamslag [1]. FRED. CALAND.

Kwartierstaat van Elisabeth v. Asch v. Wijck (XXXI, 467). Wat ik dienaangaande *Nav.* XXXII, 246, vermeld heb, is niet geheel en al juist, vermits mij later gebleken is, dat de moeder van Elisabeth Utenengh (geh. met Jacob v. Asch v. Wijck) heette Hillegonde Stelle of Compostelle (geh. m. Floris Utenengh), en de ouders van deze waren Berend Stelle en Judith Both.

A. V. SASSE V. YSSELT.

de la Faille (XXXII, 138). Bedoelde C. W. Bakker, geb. de Milde de la Faille, woont huize »de Arend" te Tessel. A. B. de Milde de la Faille woont te Dordrecht. Hendrik de Milde, geh. m. Margaretha Ketelaar, woonde 1749 te Curaçao. J. de la Faille's ouders zijn mij niet bekend. V. O.

[J. H. de Milde de la Faille, onderwijzeres te Dordrecht, werd 20 Maart '82 candidaat gesteld voor de betrekking als onderwijzeres in de gymnastiek aan de Frederik-school te Amst.].

v. Oosten (XXXII, 303). Volgens de acta des Kerkeraads der Herv. gemeente te Brielle d. d. 20 Jan. 1726, werd toen na belijdenis tot lidmaat aangenomen Jan v. O. Tr. 2 Apr. 1743 als j. m. te Br. Maria Warnaar (Warnaer, Warnar), j. d., geb. te Br. Blijkens de aant. van dit huw. werd hij geb. te Rockanje. Uit dit huw. Laurens, ged. 2 Juli 1743, en Gabriel Leonardus, ged. 27 Apr. 1745, get. Willemijna Gallas Den 15 Febr. 1748 te Br. begr. Maria Warnar, vr. v. J. v. O., nalatende 2 kinderen. Den 11 Dec. 1772 te Br. begr. Jan v. O., nal. een zoon. Den 1 Oct. 1756 en 1760 Jan v. O. te Br. gekozen tot raad in 't collegie van den magistraat, 1 Oct. '57 tot schepen; 1 Oct. '58 trad hij als oudschepen op. — Over Gabriel Leonardus v. O. zie men *Nav.* XXIX, 172; XXXII, 248.

Uit de kerkeraadsacta is mij gebleken, dat als leden der Herv.

---

[1]) Van XVI, XXI en XXV vond ik in de registers niets aangeteekend.

gem. te Br. werden aangenomen: Laurens Theunisz. v. O. (acta v. 25 Jan. 1691). In de acta v. 26 Juli 1696 staat vermeld. dat L. T. v. O. en Annetje Jans Boutkan, echtel., m. attest. v. Rockanje te Br. kwamen. Martjen v. O. (acta v. 28 Oct. 1706). Cornelis v. O. en Jakomijntjen de Klerk (acta v. 21 Jan. 1714). Pieter Samuelsz. v. O. en Marijtje Arends (acta v. 21 Apr. 1718). Belia v. O. (acta v. 21 Jul. 1737). Laurens v. O (acta v. 20 Oct. 1737). Maria v. O. (acta v. 12 Oct. 1788). Cornelia v. O. (acta v. 14 Jul. 1793). Johanna Helena v. O. (acta v. 12 Juli 1795). Wilhelmina v. O. (acta v. 12 Jan. 1800).

Doop-, Trouw- en Doodenregisters vermelden: Leuntje Jans v. O., wed. v. Dirk de Bruijn, tr. 17 Nov. 1697 te Br. Dirk Meijndertsze v. Marlo, wedr. v. Neeltjen Huijghen, wonende onder den ban van Nieuw-Helvoet. Uit dit huw. Leentie, ged. 9 Sept. 1698 (get. Saertie Meijnders v. Marlo), Arien, ged. 6 Oct. 1700 (get. Jannetje Jans v. O.). — Cornelis v. O. j. m., geb. te Br.. tr. 30 Mei 1713 Jakomijntje de Klerk, j. d., geb. te Br., beide wonende te Br. Uit dit huw. Louweris, ged. 26 Oct. 1714 (get. Annetje Jans Boutkan) Beeltje, ged. 3 Maart 1717 (gett. Beeltje Jakobs en Anna v. O.). Den 25 Juli 1735 te Br. begr. Monsr. Cornelis v. O., nalatende 2 kinderen. — Pieter v. O. geh. met Marietje Arends Smits (Smijt), wint Maerten, ged. 1 Febr. 1719, en Arie, ged. 28 Mei 1723. — Samuel Pietersze v. O., j. m., geb. te Maassluis, tr. 17 Mei 1733 te Br. Neeltje v. Kralingen, j. d., geb. te Spijkenisse, beide won. te Br., wint Pieter, ged. 26 Apr. 1734 (get. Marijtje Arends Smit). — Belia v. O., geh. m. Dirk Spaan, wint Jacob, ged. 29 Dec. 1741 (get. Klaartje v, Duin), Jacomina, ged. 1 Febr. 1743 (get. Jacomina de Klerk), Jacomina, ged. 6 Maart 1744; Dirk, ged. 20 Sept. 1746 (get. Clara Verduin). Den 18 Mei 1751 Belia v. O., wede van D. Spaan, hertr. m. Gerrit v. Dijk Krijnsz, j. m., geb. onder Vlaardinger-ambacht, wint Quijnardus Cornelis, ged. 29 Sept. 1754; Kornelis Krijn, ged. 23 Dec. 1760. Zij als vr. v. G. v. Dijk † 2 Aug. 1786, oud 69 jaar, 5 m., nalatende een zoon. — Laurens v. O. † 19 Jan. 1789 te Br., ongehuwd, oud 74 jaar, 3 m. Den 1 Oct. 1759 werd hij gekozen tot raad in 't collegie van den magistraat. In 1736 werd Mr. Laurens v. O. toegelaten als notaris (Res. Mag. 7 Apr. 1736). — Maria v. O., j. d., geb. en won. te

Br., tr. 19 Aug. 1802 te Br. Daniel Slingeland, j. m., geb. en won. te Schoonhoven. — Cornelia v. O., j. d., geb. en won. te Br., tr. 11 Dec. 1806 te Br. Johannes Samuel v. Staveren, pred. te Br., geb. te Leiden, wedr van Catharina Elisabeth Koppen, en wint Gabriel Leonardus v. O., geb. 22 Nov., ged. 9 Dec. 1810 (gett. Gabriel Leonardus v. O. en Wilhelmina v. O.). — Johanna Helena v. O., j. d., geb. en won. te Br., tr. 12 Juni 1811 te Br. Mr. Helenus Marius v. Andel, lid van den raad, wedr v. Catharina Kluit. H. DE JAGER

v. Oosten. Bladz. 187 van 't Annuaire Généalogique 1874 door V. v. Oijen en Franquinet, leest men, dat Jacob v. O., geh. met Petronella Jacobs, slechts twee kinderen had, Gerrit en eene jong gestorven dochter. Blijkens de doopregisters te Rotterdam hadden zij echter nog: Jacob geb. 1660, Elisabeth geb. 1661, Jacobus geb. 1662 en Jacobus geb. 1664; deze laatste heeft wellicht afstammelingen nagelaten, tenminsten ik vond nog (misschien kleinzonen) Jacobus v. O., geh. omstr. 1756 te Rotterdam (?) met Appolonia de Leeuw, en Jacob v. O., geh. omstr. 1757 met Catharina Hecker, beiden met nakomelingen, zoodat de beweering, bl. 190 van gemeld werk, dat dit geslacht uitgestorven is, in dit geval ongegrond zou blijken. — *Nav.* XXIV, 362 vraagt naar de ouders van Hendrik v. O.; kan deze soms dezelfde zijn als Hendrik, ged. te Rotterdam 3 Juli 1727, zoon van Bastiaan en Cornelia v. Asperen, doch dat hij alsdan reeds op 22jarigen leeftijd den 5den druk van een zijner geschriften zou beleefd hebben, schijnt wel een weinig vreemd. Een Hendrik v. O. woonde 1553 te Rotterdam. Marinus v. O. werd 25 Nov. 1612 en Abraham v. O. 26 Oct. 1626 student aan de academie te Leiden; beiden afhomstig uit Bergen-op-Zoom. V. O.

de Raad (XXXII, 494). Van de vroedschap van Rotterdam waren leden Mr. Dirk de Raad, bewindvoerder der O. I. Compagnie, burgemr in 1687, alsmede Mr. Gualtherus de Raadt, ridder, baronet, heer v. Dubbeldam en Kyfhoek in 1720. Deze voerden In rood drie schaatsen van goud; in een vrijkwartier hand van rood in zilver. J. P. BACKX.

de Raet (XXXII, 494). Cour féodale de Brabant. Registres aux lettres patentes d'Engagements et de ventes de Seigneuries.. N° 110, f° 532 v°: Lettres patentes de Philippe roi de Castille etc, du 30 Juin 1644, vendant à Arnoul de Raet, moyennant quatre mille livres, y compris dix huit cents livres formant le montant de l'engagement, la seigneurie de Mercxplas, avec la justice haute, moyenne et basse, etc. F° 319 v°: Lettres patentes du même, du 17 Octobre 1648, vendant à Arnoul de Raet la seigneurie de Kerckem, avec le hameau de Byvoorde et la justice haute, moyenne et basse, etc., au prix de quatre mille livres, y compris deux mille livres versées pour l'engagement, et cela en échange de la seigneurie de Mercxplas, acquise par le dit de Raet et qu'il avait été prié de céder, pour la livrer, avec la terre de Turnhout, au prince d'Orange. — Registres de Recette des Droits de Reliefs, N° 377, f° 42: Acte du retrait lignager de la seigneurie de Kerckhem et du hameau de Byvoorde intenté le 20 Nov. 1665 par Elias de Raet. — Régistres aux Testaments, etc., N° 116, f° 174: Extrait du testament olographe de messire Philippe le Roy, chevalier, seigneur de Broeckhem, et de Marie de Raet, conjoints, fait le 16 Mars 1661 à Bruxelles, enregistré le 27 Janvier 1716. — F° 176: Contrat de mariage entre messire Jacques le Roy de Broechem, chevalier, conseiller et commis des finances, et Anne Isabelle Macquereel, fait le 21 Mai 1691 devant le notaire Gisberti à Anvers, enregistré le 27 Janvier 1716.

J. P. BACKX.

Thibaut. In oudere stukken komt de spelling Thibaut en Thibault promiscue voor. Gedurende ongeveer anderhalve eeuw hebben verschillende leden van dit geslacht deel uitgemaakt van de regering der stad Middelburg. Reeds in 1633 staat een Hendrik Thibault als schepen vermeld, dezelfde die een jaar later als burgemeester optreedt, thans Hendrik Thibaut genoemd, en in 1654 als rentmeester-generaal bewesten Schelde. Sedert het laatst der voorgaande eeuw is deze familie uit M. verdwenen. Of Thibaut Mathijssen aan haar verwant is, is mij onbekend.

Mr. E. P. SCHORER.

Stuerman (XXXI, 334; XXXII, 254). Onder mijne familiepapieren komt het wapen voor van een geslacht Stuerman, zijnde in rood

een springende bok van goud. Voorts vond ik van de dit wapen voerende familie de navolgenden: Joan Hendrik St., zoon van N. St. bij Agnes Nordbeck, geb. 1703, † 3 Oct. 1758, tr. 27 Mei 1736 Anna v. der Horst, dr v. Eerdewijn (zoon v. den luit. kol. Uldrik Jan) bij Anna Christina Lubeley (dr v. Bernhard bij Anna Grimm), geb. 30 Juni 1713, † 1 Juni 1766. Zij winnen:

1. Eerdewijn S., geb. 2, ged. (door Ds. Revius) 3 Apr. 1737, † te Amsterdam 23 Sept 1793.

2. Agnes S., geb. 28 Dec. 1738, ged. (door Ds. Metelerkamp) 1 Jan. 1739, † 2$\frac{5}{6}$ Oct. 1776, tr. te Almelo 10 Nov. 1762 Hendrik Crull (Krull), zoon van Willem, burgemr. te Nieuwenhuis (zn v. Mr. Hendrik en Anna Elsabee Kerckeringh), bij Geertruida Lubeley (dr v. Bernhardt en Anna Grimm), geb. 26 Dec. 1704, † 25 Apr. 1797, burgemr. te Nieuwenhuis, lid des landdags v. h. graafschap Bentheim.

3. Anna Christina S., geb. 20 Jan. 1741, ged. door Ds. Engelberts, † 25 Aug. 1822.

4. Aleyda Elsabee S., geb. 22, ged. (door Ds. Bachiene) 26 Aug. 1742, † 1811, tr. Hendrik Lamberts Jr. te Deventer.

5. Johannes S., geb. 15 Dec. 1743, ged. door Ds. Budde, † 22 Sept. 1822.

6. Joan Hendrik S., geb. 18, ged. (door Ds. Elshof) 20 Maart 1745, † 16 Aug. 1750.

7. Albertus S., geb. 30 Juni 1747, ged. door Ds. Budde, † 27 Dec. 1748.

8. Albertus S., geb. 3, ged. (door Ds. v. Eybergen) 5 Febr. 1749, † 8 Maart 1754.

9. Anna S., geb. 27, ged. (door Ds. Budde) 28 Oct. 1750, † 17 Febr. 1826, tr. Bruno Zweerts te Amst.

10. Geertruid S., geb. 10, ged. (door Ds. Budde) 13 Oct. 1752, † te Almelo 14 Oct. 1783.

11. Hendrik S., geb. 6, ged. (door Ds. v. Eybergen) 7 Aug. 1757, † 17 Juni 1795 te Augusta (Amerika), tr. Catharina Maria v. Sorgen, † 16 Dec. 1792, oud 29 jaar.

Mr. D. ENGELBERTS.

[De naam Stuerman, Stuyrman komt reeds vroeg voor. Alphaert Sturman koopt Dec. 1495 het erve den Bijvank in de buurschap Hun-

deren, kerspel Twello. Geert Stuyrman woont in 1496 in de Noorderbergstraat te Deventer, Evert Stuerman in 1509 bij het St. Lebuinus-kerkhof aldaar. Laatstgenoemde is in 1512, 4, 6, 8, 9 schepen van Dev., en verkoopt met zijne vrouw Gertruidt in 1515 de 14 pond kl. penn. en 1 quarte wijns per jaar, welke zij hadden uit een erf in de Langebisschopsstraat aldaar. Timan Stuirman was in 1573 leenman der abdis van Essen. Juffer Aelken Stuirmans, vrouw van Frans Berentzen, en juffer Johanna Stuermans, vrouw van Evert v. Tungeren, zijn in 1583, 94 geërfd aan het goed Averenk (of Haefenk) te Twello. Aelken en Johanna, vermoedelijk zusters; eerstgenoemde, in 1594 dood, had eene destijds nog onmondige dochter juffer Margaretha nagelaten. Johan Stuirman treft 18 Aug 1588 een kostakkoord met de provisoren van het Heilige-Geesten-Gasthuis te Dev. Dit een en ander, ontleend uit den catal. d. archieven v. h. Gr. Gasthuis te Deventer (1879, 80), door Mr. J. I. v. Doorninck. De nog ongeschonden schepenzegels van Evert St., sub n°. 832, n°. 849, n°. 864, n°. 867 (?) aangewezen, kunnen beslissen welke familie St. 't hier geldt.]

VRAGEN.

de la Faille. Wie waren de ouders, grootouders, kinders en kleinkinders van Pieter Reinier de la Faille, geh. met Maria Hendrina ter Borch? Waar en wanneer is hij geb., geh. en overl.? Welke betrekkingen heeft hij bekleed? M. H. ter Borch was dr v. B. H. ter Borch († 1738), in leven monster-commissaris van Overijssel, en van Henrika v. Suchtelen († 1738). th. D.

Mokkema d'Unia. Wie waren de kinderen en verdere afstammelingen van Julius Mokkema d'Unia geh. m. Ide v. Aijlva, en met wie waren zij getrouwd? Volgens Ferwerda's Wapenboek maakte voornoemde Ide v. Aijlva 17 Dec. 1658 een codicil in overeenstemming met het testament van haren man, en stierf zij datzelfde jaar. In het werk van de Haan Hettema, dat niet in mijn bezit is, zal waarschijnlijk het antwoord op deze vraag te vinden zijn.

A. V. SASSE V. YSSELT.

Zwierzina. Is dit geslacht van oostfrieschen of groningschen oorsprong?

Wapen. Welke familie voerde Gedeeld: 1. een roos; 2. drie golvende dwarsbalken? Kan het van Romp zijn?

J, D. WAGNER.

Court, enz. Omstreeks 1787 zijn gehuwd Johannes Gerardus v. den Berg, oud lid van den raad van justitie, woonachtig te Batavia, en Maria Elizabeth Court. Gaarne wist ik het wapen van Court en de plaats waar dit echtpaar huwde. J. D. WAGNER.

Helbach. Wie kan het wapen dezer familie opgeven, en waar is daarvan eene juiste afbeelding te vinden? J. C. V. H.

v. Lijnden (XXXII, 399). Butkens maakt van dit geslacht v. L., zoo ik meen, in zijne Annales de la maison de Lynden, geen gewag; wel van een ander van dien naam, »au pays de Hollande, et portoit d'argent au sautoir de sable, chargé de cincq annelets d'or. Elle estoit jadis des principales de ce pays; car il y at tiltre auquel ils ont seellé à cheval, environ l'an 1315, ce que n'estoit practiqué que par les seigneurs plus relevés". M^{O}.

[Heeft dan ook wellicht de verzamelaar van *Nav.* XXIII, 105—8, ringen voor scharen aangezien? Immers, blijkens ibid., bl. 410, zag hij ook bokken voor scharen aan; vgl. het Armorial, p. 258a.]

v. Pomeren. Agatha v. P. († 1629 te Wijk bij D.) tr. Gerbrand Johanszoon Schaghen, pred. ibid. Welk wapen voerde zij?

de Raadt. Is het wapen dezer Hollandsche de Raadt's *Nav.* XXIX, 52, wel goed opgegeven? Vgl. *Nav.* XXVIII, 578, noot. Rietstap minstens gewaagt van een *sautoir* ancré en van *canettes.*